Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Leerreeden.

https://hdl.handle.net/1874/373221

Gefolieerd
11-2018

In Festo S. Andreæ 30 Nov.

NB Quibus regulis laborandum ad panem quotidianum acquirendum, et acquisito ad Dei gloriam utendum. Vide Sibelium Dom. 7. Pent. Parte 3. pag. 235....

Vidit duos fratres Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem ejus mittentes rete in mare. Matt. 4. V.

In Festo S: Andreæ 30. Novembris 1734. 41.

Aanmerkens waerdig zijn de reden, welke Marie in haere Lofzang van god sprekende voert.
De magtigen (zeit) heeft hy van de throon gezet; en de nederigen verheeven.
De waerheit van 't geen Maria aldaer zegt zien wij door ontelbaere v. B. der h. Schriftuer bevestigt; misdien d'ondervindinge der voorige tijden leert dat god altijdt de magtigen vernedert, en de nederigen verheeven heeft. Zoo heeft god Saul van den throon gezet en van zijn aenschijn verworpen. Zoo heeft hy Manasses van den throon tot den kerker gebragt. Zoo heeft hy Nabuchodonosor verstooten, en onder 't gezelschap der wilde dieren gestelt. Zoo heeft hy ook den hoovaerdigen Aman, de galg beurt doen vallen. &c.

NB post Summum Jacrum dixi. Post. d: verò compendiosè. Item vide in fine hujus notulam NB.

Nu gelyk wij zien dat god de magtigen en hovaerdigen vernedert, zoo zien w'ook insgelyks dat hy de nederigen en ootmoedigen verheft. Dit zien wij duidelyk in eenen Mardocheus die in de plaets van den hoogmoedigen Aman, naest aen den Koning verheeven wierd. Dit zien we in eenen David die in de plaets van Saul tot Koning en bestierder over 't volk Israel gestelt geworden is. En hoedanig een was David die zoo verheeven is? hoort David zelf dit roemen: hy verkoos zijnen dienaer David (zeit) en nam hem op uit de schaepstal, van agter de zuigende schaepen heeft hy hem gehaelt.

Ps. 77-70.

Ja, om niet wijd te loopen 't hedendaegs Ev: verschaft ons hier een v. B. van Petrus en Andreas die maer slegte en arme vissers waeren die zien we daer tot 't apostelampt verheeven te zijn. Jesus (zeit 't textus) zag 2 gebroeders Simon, die Petrus word genaemt, en Andreas zijnen broeder, werpende het net in de zee, want het visers waeren &c.
En dit is de reden, waerom dit Ev: heden op deze feestdag van den h. Andreas voorgelezen word, te weten, om dat daer deszelfs roep en verheffinge tot apostel beschreven word.
Om dan ook uit deze roep en verheffinge van Andreas ons nut en voordeel te trekken, zoo is 't voorneemen, d'opgenomen woorden, een wijnigte verklaeren, en daer uit eenige zede lessen te trekken. Attendite

Propositio

Andrea? En etiam tempus quo, et circumstantia in quo vocatus est.

In deze opgenoome woorden, Jesus zag twe gebroeders
in deze woorden zeg ik komen, ons twe verscheide slag van perso
nen voor, d'eene die roept, en d'anderen die geroepen worden
De gene die andere roept is de heere Xtus, en die geroepen word
zijn Petrus en Andreas. Beide deze worden zeer nauwkeurig
beschreeven. 't waeren twe gebroeders welkers Vader Jonas
dat is Joannes, wierd genaemt. Zij waeren geboortig van Beth
Jo. 1 - 44. saida als blijkt uit 't geen Joes van Philippus zegt dat hy
geboortig was van Bethsaida, uit de stad van Andreas en Pet
't waeren byde visers van hunne hanteringe. Daer en boven wo
'er van hen in de text gezegt dat zij met 't vissen ook zelfs be-
zig waeren, wanneer zij geroepen zijn.

Van Xtus zegt de text dat hy wandelde langs de zee van
galileen, dat hy byde deze broeders zag en tot 't apostelamp
geroepen heeft.

En dit is 't geheel al tw: na de letter in d'opgenoome woo
den aen te merken is.

Dit vooraf bemerkt zoo komen ons verscheide dingen
voor, zeer dienstig tot onze onderregting, welke wij uit den
hoofden niet voor by gaen maer in opmerkinge neemen moete

1º zoo dient hier aengemerkt te worden, dat deze roep die
de heere Xtus ~~hier~~ van Andreas deede beschreven schijnt als
by geval geschiet te zijn, daer het nogtans vast en zeker
is 't zelve met wil en voorbedagte raed geschiet te zijn.
't schijnt wel by geval te weeren, dat heere Xtus Petrus en
Andreas vond en hen ziende geroepen heeft, vermits d'Ev:
deze roep beschrijvende dat hy de heere Xtus wandelende lan
de zee Petrus en Andreas zag en geroepen heeft. Dog
niets minder als by geval geschiet te zijn moet men hier
van denken, mits 'er by god niets gevallig is of geschiet,
ja al wat 'er in de tyd geschiet is aen gods eeuwige schik
kinge en voorzienigheit onderworpen. weshalven Xtus zegt
Matt. 10 - 29... dat alle de hairen van ons hoofd geteld, en niet een vogeltj
op der aerde valt zonder de wille des vaders die in den hemel

En dit denkbeeld moeten w'altijd en in alles hebben hoe
zeer 't ook zou schijnen by geval te gebeuren, 't geen we zien gebe

En in der daet niets is 'er zoo nuttig en voordeelig dan zul
ken denkbeeld te hebben: want als we iets goets aengenae
en voordealig zien gebeuren, daer uit zullen we dan leeren, en
opgewekt worden god als d'oorsprong en geever van die din
gen bedanken. zien we aen ons of anderen, quaelen, tegen
spoedigheden overkomen, daer uit zullen we ook leeren de zelv
met geduld en langmoedigheit verdragen, mis dien we weten
dat door gods schikkinge en voorzienigheit ons d'onheil
len overkomen. zoodat we 't zij in voorspoed, 't zij in teg

tegenspoed altijd zullen zeggen Fiat voluntas tua &c
zoodat we altijd met gods schikkinge te vreden zijnde
en ons aen de zelve onderwerpende gelijk eene Job zullen
zeggen: De heer heeft het gegeeven, de heer heeft het ge
noomen, de naam des Heeren zij gezegend. Job. 1
Om dit is 't geen wij hier uit leeren, dat wij weeten de
roep van Andreas niet bij geval geschiet te zijn alhoewel
't na den mensch gesproken dus zou kunnen schijnen.
2º 't twede dat w' in deze roep bemerken moeten is dit
te weeten, dat de heere Xtus de 2 gebroeders Petrus en Andreas
geroepen heeft.
Zoo wanneer God eertijts zijn volk Israel uit Egypten
verlossen wilde, heeft hij ook 2 gebroeders Moijses en Aron
geroepen; en met deze heeft hij de verlossinge zijns volkes
begonnen en ondernomen.
En zoo hier ook de Heere Xtus willende ons uit de slavernije des duivels en uit de duisternisse der zonden verlossen,
heeft ins'gelijks met 2 gebroeders 't zelve begonnen.
Hij heeft gebroeders geroepen om door dit V. B. te toonen,
hoe groote en innige vereeninge van gemoederen, wat vrede
en eendragt 'er onder de herders en bestierders van zijne
kerk zoude moeten weezen. Ja niet alleen heeft hij hier door
willen leeren de liefde en eendragt die 'er tussen zijne apostelen en hunne nazaeten weezen moet; maer ook hoe dat
deze vereeninge tussen alle die gene gevonden moet worden, die
hij tot zijne dienst en discipelen komt te roepen gelijk hij Petrus en Andreas,
geroepen heeft. Immers dit vinden we dat hij zoo aen zijne
apostelen als ook aen alle geloovigen gestaedig aenbevolen
heeft. Dit beveel ik u, zegt hij, dat gij elkanderen liefhebt
dit is mijn gebod &c, Ik geef u een nieuw gebod dat gij elkanderen liefhebt. Ja deze vereeninge en liefde die hij wil
dat 'er tussen de geloovigen weezen zal die wil hij hebben, dat
tot kenteeken dienen zal om de geloovigen als zijne discipelen
te kennen, gelijk men gebroeders en naestbestaende uit
d'onderlinge liefde en vereeninge kennen kan. Hieraen
zegt hij zullen zij allen kennen dat gij mijne discipelen zijt
si dilectionem habueritis ad invicem.
Willen wij dan ook toonen dat wij van Xtus geroepen zijn
zoo moeten wij ons onderlingen als broeders aenzien en
elkanderen beminnen. En zoo zullen wij 't V. B. der eerste
Xtenen navolgen, van dewelke Lucas zeit dat ze alle een herte
en eene ziel hadden.
En dit is 't geen wij moeten leeren uit deze bemerkinge
omtrent de roep van Andreas te weeten dat de heere Xtus 2
gebroeders geroepen heeft.
Andreas! En etiam tempus quo, et circumstantia in quo vocatus est.

3e Considera dat Petrus en andreas, welke de heere Xtus geroepen heeft, visschers waeren. Die daer gene s[ter]ken maer zwakken, gene wysen en geleerden, maer botte en ongeletterde, gene grooten maer geringe en veragte, gene rijken maer armen, gene eedelen maer oneedelen, arbeidsmannen, die met 't visschen de kost moesten winnen, die, die heeft hy geroepen.

En hier uit is 't dat wij leeren dat er, by god gene uitneminge van persoonen is, de wereld in 't vervorderen der persoonen, ziet na grooten, eedelen, rijken, maer armen, geringen en nederigen die worden verstooten.

Dog heel anders is 't bij god gelegen, hy roept eenen Petrus, andreas, en dergelyke arme visschers, en toont hier door dat er by hem gene uitneminge van persoonen te vinden is. En dit heeft de heere Xtus door zijne handel gestaedig willen leeren. 't waeren niet de koningen en grooten dezer wereld, maer arme herders der schaepen, aen wien zijne geboorte 't eerst wierd aengekondigd. 't waeren de koningen en aenzienlyken dezer wereld niet aen dew: eerst voor al 't Ev: ver-
Luc 4 kondigt wierd, maer d' armen, wierd 't Ev: verkondigt,
Item 7. gelyk Lucas zeit, volgens 't geen de Propheet Isaias had voorzeit. 't was voor 't arme en geringe volk dat hy vele mirakelen deede, en voor den koning Herodes ook zelf gevraegt zynde wilde hy gene teekenen doen. Zoodat we hier bewaeragtigd zien 't geen David zegt: <u>Beati qui s... </u>
Ps. 40 <u>pauperem respiciunt</u>, deze die bemint hy; daer heeft hy zyn behaegen in, en dit heeft hy willen toonen, met ook zelfs eenen armen ~~vaeder~~ moeder, een arme stal en arme discipelen te verkiezen gelyk wij in 't Ev: zien dat hy Petrus en andreas verkooren heeft.

Dus toont de heere Xtus hier hoe ydel dat is de wereld, dew: die genen alleen eert en groot agt die aenzienlyk in de wereld zijn, en die diegenen veragt die klyn en gering in de wereld zyn
Luc. 16 Dus toont hy door zijn v. L. de waerheit van zyn zeggen: <u>quod altum e hoibs, abominabile e ante Deum.</u>

Dus leert hy ons hoe verkeert en qualyk dat wij te werk gaen als we met uitneeminge van persoonen, de klynen en geringen versmaden, en grooten alleen eeren. Een fout voorwaer, die zeer gemein is by de menschen. De wyze man getuygt van
Prov: 19-6. zijne tyde en zegt: <u>veele menschen eeren den persoon van een</u>
ibid. 14-20 <u>magtig heer.</u> et iterum: <u>de rijken hebben veele vrienden.</u> Dit zeg ik getuygt de wyzeman van zijne tyde. En dit is ook klaer hedendaegs maer al te waeragtig. &c

Een zaek voorwaer is dit onwaerdig en onbetaemelyk voor een Xten, die de menschen moet agten en waerdeeren, niet volgens 't tydelyk en 't wereldse, maer volgens de natuer zoo als zij na gods beeld en gelijkenisse geschaepen zijn. tegen dusdaenigen is dat Joes uitvaert; en aenmaent om zoo niet te werk te gaen en te handelen. En Xus door zijn voorbeeld in de roep van Petrus en Andreas heeft ons heel anders geleert, hij verstoot en versmaed de arme visschers niet, maer heeft hun tot zijne discipelen willen roepen om ons te Leeren gene uitzonderinge van persoonen te maeken met de kleynen te versmaeden, en de grooten alleen te agten En dit is 't geen wij ~~kunnen~~ moeten Leeren, als wij bemerken dat 't visschers waeren die Xus tot zijne Apostelen geroepen heeft

1. Jo. 2.

Conclusio: Ziet daer A. A. eenige weynige bemerkingen die wij omtrent de roep van Andreas en Petrus hier te maeken hadden.

Wij maeken ons dese bemerkingen menigmael dog zonderlingen op desen feestdag voor oogen stellen, opdat wij altyd en in alle voorvallen gods wonderlyke voorzienigheit erkennende met aendagt dagelyks mogen bidden en zeggen fiat voluntas tua. 2° opdat wij ziende d' andragt en Liefde die Xus wil dat wij onderlingen zullen behouden, opdat wij, zeg ik, dit ziende ons wel mogen wagten van noit ook zelfs in 't minsten de band des vredes te schenden 3° eyndelyk opdat wij ziende hoe Xus arme visschers verkooren heeft, daeruit mogen Leeren, niemand versmaeden of veragten, maer altijd zullen gedenken, dat wij 't zij in 't geestelyk, 't zij ook in 't wereldse niet beter zijn als een ander, maer dat 't geen wij niet en zijn, en 't geen wij zijn dat wij dat aen gods genaede schuldig zijn, opdat wij dus gelyk Andreas ons zelve hier voor god vernedert hebbende ook met Andreas en alle nedrigen en ootmoedigen verheven te mogen worden hiernaemaels in alle eeuwigheit Amen

NB anno proximo dici poterunt hae sequentes considerationes:
1° quod opifices fuerunt quos Xus vocavit. &
2° quod dum voca bantur piscatura occupati dicantur
3° quod simul ambo operentur, o unus laboret et alter otiatur.

Confirmationem sic incepi: In textu occurrunt persona eligens, et quae eliguntur; eligens Xus, qui eligunt Andreas et Petrus. 1745

Quoad 1um considerandum quod Xus sit qui Andream vocet. Hinc discimus a quo ministri sicula vocari debeant. Paulus idem docet explo

Andrea? En etiam tempus quo, et circumstantia in quo vocatus adt.

Orationes et ipsius Xti; vide et explica S. b. 5-4

At dices quod nunc vocat Xus? R. p. Ecclesiasticos superiores &c.

Hinc discant laici o urgere Ecclesiasticos superiores ut hos vel illos habeant ministros. Si quid velint, indicent quem libentius haberent, sed rem consilio et prudentiae potestatis Ecclesiae committ...

Hinc item quivis discat in, oi re magni momenti dei vocationem expectandam &c.

Hinc ut noverint viros pios et prudentes consulat et praecipue oratione ad Deum confugiat &c.

b
c
p
a

Andrea! En etiam tempus quo, et circumstantiae in quibus vocatus est.

Vidit duos fratres Simonem qui vocatur Petrus, & Andream fratrem ejus mittentes rete in mare. Matt. 4. v. 18.

In Festo S. Andreæ 1735.

Gedenkwaerdig is de spreuk van Paulus ons naegelaeten Heb. 5-4. A. A.

Paulus aldaer sprekende van de hoogepriesters van d'oude Wet, zeit onder anderen aldaer: Niemand neemt zig zelven de eer aen, maer die van God geroepen word, gelijk Aaron. Door welke spreuk Paulus zeggen wil: dat niemant 't ampt van hoogepriester, Leeraer aenvaerden mag ten zij hij op een wettige wijze van God geroepen worde, gelijk Aaron van god geroepen is.

Nu aldus gelijk Paulus van Aaron, en alle de priesters des oude Wets spreekt; zoo spreekt hij ook van den oppersten hoogepriester van den Nieuwe Wet C. J. Aldus heeft ook Xus, inquit, zig zelven niet verheerlijkt om hoogepriester te worden: maer die tot hem gezeit heeft: Gij zijt mijn zoon, heden heb ik u geteelt. q. d.

Nu gelijk de hoogepriesters in d'oude Wet ...... gelijk C. J. de opperste hoogepriester in den Nieuwe Wet van zijnen hemelschen vader daer toe geroepen is, sic et voluit ut et illi, qui in sua officio suo summi pontificis fungerentur, etiam à Deo vocari deberent. Sic videmus in Hist: Ev: quod Xus eos solos vocaverit, quos aplos suos esse voluit, gene anders als wettig geroepen van hem zijnde ~~hoeft~~ hij is 'er apostel van hem geworden, Hij riep bij zig, inquit Ev: als hij de roep der Apostelen gaet beschrijven, Hij riep bij zig, die hij wilde, en die hij wilde quamen tot hem. Marc 3-13.

Et sic videmus in hodierno Ev: dat d'Ev: getuijgt van den H. Apostel Andreas, wiens feeste wij heden vieren, Hij is mede van den Heere Xus tot zijnen discipel en apostel verkooren Hij is daer toe niet van zelf, maer gelijk Aaron, en gelijk C. J. zelf geroepen. Jesus wandelde langs de zee, inquit textus, en zag twee gebroeders ..... En hij zeide tot hem, volgt mij na ... En zij terstond de netten verlaetende, volgden hem. En vocationem Andreæ! En etiam tempus quo, et circumstantia in quibus vocatus est.

'T is deze roep, des zelfs tijdt en omstandigheden, in dew: H. Andreas van Xus geroepen is, dat de Kerk ons heden w[...] doet Leeren. Ut igitur scopum Lecta in hoc festo sequ[...]

Propositio — Lubet hanc vocationem S. Andreae paululum vobiscum considerare, et quasdam Reflectiones super eam facere[...]

Attendite

Omtrent de roep van den H. Apostel Andreas gelyk die in 't hedendaegs Ev. door den Ev. Mattheus beschreeven word, [...] eerst en voornl bemerken kunnen, de tijd op dew: hy geroepen is, scil: als Jesus wandelde langs de Zee van Galileen, [...] dat de zelve schijnt als bij geval geschiet te weezen, en nogtans weet men zeker dat er noit iets bijgeval maer altijd door Godts schikkinge, komt te gebeuren, en dit zou ons kunnen leeren dat men altijdt in alle omstandigheden en toevallen van [...] met David zeggen moet Ipse fecit.

Behalven dit zou men ook bemerken kunnen wie dat er te zaemen met Andreas geroepen is, scil: Petrus. Vidit duos fratres Simonem..... Fratres vocat, en dit zou ons kunnen leeren hoe dat Xus van ons Xtenen, hoe dat hij van ons zyne discipelen vereisent, dat wij alle als waere discipelen door band van een broederlijke Liefde moeten vereenigt weezen, gelyk Petrus en Andreas broeders zijnde van Xus ook te zaemen geroepen zijn.

Hier bij zou men ook nog kunnen voegen en bemerken, dat Andreas en Petrus zyne Broeder arme slegte en geringe [...] scil: visers waeren, en hieruijt zouden wij kunnen leeren dat er bij God geen uitneemenge van persoonen is, en dat de wereld dwaes te werk gaet, met 't geen gering is te versmaeden, en dat alleen hetw: groot, ryk en dergelyk is veel te agten.

At de his reflexionibus alias (anno superiore) sermonem habuimus, quare, his jam missis, novas aliquas reflexiones faciamus.

Ac 1o Considerandum venit quod fuerint hi piscatores, qui opere manuum suarum et duro labore victitabant. Hinc patet piscaturam et quaecumq alia opificia, quamvis vilia et abjecta in oculis mundi, esse bona, licita Deoq. pro[...] Etenim Andream Petrum et similes piscatores Xus Dnus in discipulos vocavit, imo eorum piscaturam miraculo honoravit,

Luc. 5-6
Joan. 21-6.

id q(uod) non semel, sed bis quidem hoc fecit, et sic ostendere vo[...] quodcumq opificium, quamvis sit vile Deo gratum esse.

Exod. 31.

Sic Scriptura industriam opificum et artificum inter [...] dona refert. Sic de Beseleel et Ooliab legimus quod [...] ipsis mandaverit het Tabernakel en al des zelfs toebehooren[...]

op te maken. Sic Deus ipse apud Isaiam ait: Zie ik heb Isa. 54-16.
een Smit geschaepen, die de Koolen in het vuer aenblaest.
Sic Scriptura inter ornamenta, tribus Juda numerat quod 1. Par. 4-14.
in ea multi fuerint artifices. Econtra pœna et infælicitati
guerra Israel tribuitur, quod nulli fabri ferrarii in ea inventi 1 Reg. 13
fuerint.

Sic Scriptura artificum opificumq honorificas mentiones facit, eorum exempla ob oculos ponit, et varias similitudines ab eis sumit.

Ja, hoe zou 't mogelyk kunnen wezen, dat een ambagt dat deze of gene kostwinng, hoe slegt en gering de zelve ook mag wezen, hoe zou het mogelyk zyn, dat die goden niet zou behaegen, en aengenaem zyn, daer ook zelfs niet alleen de h. Joseph, maer C. J. zelfs met zyn handen de kost gewonnen heeft. Hinc dicebant Judei: Is dit niet die timmerman de Zoon van Maria. Marc. 6-3.

Dit wist Paulus ook wonder wel, en daerom rekende hy zelfs een eer te wezen, dat hy niet minder als de Heere Xus, met zyne handen de kost moest winnen. Act. 18-3.

Et ut hoc Xus ostenderet piscatores et opifices elegit. eleget duo ut videremus inde hoe slegt of gering dat een ambagt of kostwinning wezen mag, et in se bona, licita, Deoque grata.

Piscatores vocavit. Notent hoc divites, magnates et in dignitatibus constituti, ne manuarios despiciant aut contemnant. Dnus ipse eos non dedignatur, sed eos benigne respicit, et ad sui sequelam, et apostolum vocat. Sic Andream, et Petrum vocavit...

Notent et hoc ipsi opifices. ad solatium eorum hoc servit. sciant se à Deo non rejiciant despici, licet mundus eos abjectos putet, sciant se quoq vivere in statu quo Deo placere possint. Sic andreas... et hoc nos prima reflexio docet.

2° Considera, quod Andreas Petrus et eorum socii dum à Xto vocabantur piscatura occupati describantur. Jesus (inquit tex.) zag twe gebroeders Simon en Andreas werpende het net in de zee... Erant piscatores erant. Et piscaturam exercent. Non implicant se alienis negotiis. En, dit leert ons dat een yder zig in zyne staet met de zyne en niet met eens anders zaeken en belangen kemoejen moet. Hinc id proverbii: Ne sutor ultra crepidam. Et hoc Scriptura continuo inculcat Sic Paulus: Dat een ijder wandele naerdat de Heer hem bedeilt 1 Cor. 7-17.
heeft, elk gelyk god hem geroepen heeft. et iterum, idem confirmans v. 20. Een ijder blyve in de beroepinge daer hij in geroepen is. Item, Wij bidden u broeders, dat gij uwe eige dingen 1. Thess. 4-10...
waer wilt neemen. Sic et Siracides monet: Altiora te ne quæsieris...

Eccli 3-22 Onderzoeck die dingen niet die boven uw verstant zyn... maer denkt altyd op het geen god u geboden heeft. Item, : Zoon steek
ibid. 33-10. u niet in veele bezigheden,

Hoc et ipsi Ethnici agnoverunt sic ~~[illegible]~~ Cicero in hanc rem: Satis superq; sit cuiq; suarum rerum cura; alienis nem... implicari molestum ē. Sic Seneca: Nusquam ē qui ubi v. q..... Het komt er op uit: Twaelf ambagten, dertien ongelukken,

Petrus et andreas piscatores erant, ideoq; ō in curia ad Lites terminandas, ō alienis Locis, sed ad mare mittentes in mare inveniuntur. Et hinc quisq; discat, ō aliena sed sua quisq; tractet.

Et in iis ō sint pigri, sed diligentes Expto andreae et Simonis et illorum sociorum. tep. ait Jesus zag hen werpende het net in de zee. Sic et quisq; nostrum ō piger sed diligens ēē oportet. Sol, inquit Augs., perficit cursum, et Luna quas suas
Prov. 6-6. agit, et ex eo hoem ad sua agenda monet. Sapiens formicae
2. Thess. 3-10 exemplo hoc docet.... Et Paulus gravaliter: Qui ō Laborat nec manducet, Ethnicus Seneca, aiebat: Non ē viri timere sudorem. Et vere quod esset viri timere sudorem, cum oes in Adamo tot den arbeidt, om in 't sweet ons aenschijns ons broot te eeten veroordeelt.
Salomon dicit quod desidia et neglectus sui muneris pauperiem, adimpletio vero ejus abundantiam, creet. Hoe lang
Prov. 6-9.... gij slaepen Luijaert.. de behoeftighait zal u als een reiziger overvallen, en de armoe als een gewaepend man,. Maer zoo gij vlytig zijt, zal uw oegst opkomen als een fontein, en d'armoede zal verre van u vlugten. Idem repetit c. 24. Ubi se per agrum pigri transisse, et in eo urticas vidisse, eiq; pigro pauperiem praesagiisse dicit. Dere en dergelyke eyn. de quaelen en ellenden die den Luijaert overkomen. Maer gelukkig integendeel de genen, die gedenken, dat zij in adam tot den arbeid veroordeelt, gelukkig die dit niet alleen gedenken, maer met er daet ook toonen, ō deze zijn, 't die met eenen andreas Petrus en diergelijken ~~[illegible]~~ zig met hunne zaeken bezig houden, en daer niet luy of traeg, maer vlijtig en naerstig zig in toonen, ...

(Sic filii familias sed simul, sic et filiae, d'een gen.. sufft en d'andere Mijdt... (Exurre hic pedulum et carpe filios illos qui suis decrepitis aut infirmis et egenis parentibus ō subveniunt et auxilio sunt...) Non sic Petrus et Andreas.....)

3° Considera Andream, ō solum, sed Petrum et Andream duos fratres simul operari, ō unus laborat et alter otiatur, sed simul lucrum familiae quaerunt.

Hinc discimus quod qui sunt ejusdem familiae simul pro bono familiae laborare debeant. Filii Jacob 12 oes simul pascebant greges, Joseph a patre mittitur ad fratres pascentes greges &c. Sic Maritus et uxor simul, ō unus otietur aut dilapidet quod alter lucratur.... Sic Joseph et Maria sibi mutuo adjutorio erant Ego et pater tuus dolentes...

In Festo S. Andreæ 30. Nov. 1736.7. — 1742. sed soli 1ma Observationi inhaesi — 1744.53.

Celebrat hodie S. Mater Ecclesia festum S. Andreæ Apostoli. Deze andreas is geweest de zoon van Jonas en de broeder S. Petri, oriundus a Bethsaida, en zyne ge woonelyke woonplaets was te Capharnaum, alwaer ook Jesus na zyn doopzel zyne gemeene woonplaets hiel. Als Joes de Dooper begon te preken wierd Andreas een Discipel van Joes. Andreas was er by als Joes Xus met den vinger aen wees en zeide Ecce Agnus Dei. Andreas dit gehoort heb-bende van Joes seil:... volgde hierop Jesus na tot zyn huis, en tradt met Jesus binnen, en sprak met hem tot laet in den avondt. Andreas aldus kennis gemaekt hebbende met Jesus vertelde terstont aen zynen broeder Petrus dat hy den Messias gevonden had, by wien hy ook zynen broeder brogt; en met wien hy ook van tyt tot tyd Jesus somwylen ging bezoeken.

Naderhant als Jesus in galileen quam, zoo zag hy daer Andreas met zynen broeder Petrus en de zoonen van Zebedeus vissen in de zee van galileen. Hy riep hen, beloovende hen vissers der menschen te zullen maeken. waerop zy terstont alles verlieten en volgden Jesus, en zyn hem zedert altydt getrouw bygebleven, zoo lang hy leefde. Als andreas aldus van Xus geroepen was, zoo moet men niet denken dat hy raen al tot apostel geroepen wierd, maer alleen maer als een van de discipelen, die Jesus volgden. En naderhant als Xus op den berg gebeden hebbende zyne 12 apostelen verkoor, zoo was Andreas een van dat getal: zoodat andreas fuerit ex præcipuis....

Behalven dit, zoo weet men nog uit 't h. Ev. dat 't Andreas was die tot Xus 5000 menschen zullende spyzen zeide dat er maer 5 broden en 2 visses waeren.

Item dat, als de heidenen verzogten Xus te zien, 't andreas was die aen hen daer toe de gelegentheit bezorgde.

Item hy was 't ook die van Xus vraeg wanneer de tempel van Jerusalem verwoest zoude worden.

Wat het overige van 't leven van Andreas aenbelangt 't zelve is onbekent of ten minsten heel onzeker

Egter dit weet men zeker dat hy nevens d'andere apostelen by een vergadert gebleven is, tot dat ze op

den Linxteren den h. geest ontfangen, hebben en dat And
nevens d' andere apostelen het h. Ev. verkundigt heeft
en met zyn bloedt bezegelt heeft. (aliqui volunt qd cruc
fixus fuerit)

En historia vitæ S. andreæ aplī, cujus diem festū
agimus.

Circa hanc historiam multa ad instructionem nost
observanda essent.

Observ. 1o zelum andreæ ad colloquendum cum Jesu

// Loquimur cum Xto in orãe. Lqtr Xus ad nos in suo verbo... joan. 10-3

Hinc discimus quod et nos//... Hoc signum veri discipuli
sic Nicodemus...... sic Maria.... sic hic andreas. Hinc
Xus Beati qui audiunt verbum Dei et custodiunt illud
Hoc signum ovium Xti, oves Xti vocem ejus audiunt....
~~sic andreas~~ carpendi ergo illi qui ad Xum raro aut nunq
Loquuntur..... qui Xum Loquentem audire nolunt.....

Observ. 2o zelum andreæ in alios ad Xum adducend
sic et nos.... sic singulariter parentes proles suas addu
cere dbnt, eos instruendo (ut andreas Petrum) eos ad Xum

domesticos suos....

Ecclam adducendo (ut Andreas Petrum) sic superiores do
Carpendi ergo illi..... hi noverint quod Paulus Rui
suorum et mxe domesticorum curam ō hbt, fidem negavit

Eccli 17-12

Sic et oes rū proximi. unicuiq mandavit Deus de proxim

Matt 18-15

suo ingt sapiens. Id et Xus docet dum de corripienda frat
Lqtr (explica et extende) Id exigit à nobis caritas.....
At eheu! qui multi, econtrario alios à Xto abducunt!
verbis et factis (Loquere hic de rebus et verbis impudicis)

Matt. 18-6.

His quadrat: Melius ipsi erat ut suspendatur mola
asinaria in collo et demergatur in profundum maris....
Procul igitur à nobis tales agendi modus. econtra, ut
andreas..... sic et Philippus adduxit Nathanaelem. sic
et nos.....

Conclusio.

Repete et adhortare. sic etiā nos quadrabit illud
Danielis: Die ve veelen ter regtvaerdigheit zullen onder
wezen hebben, zullen zyn als sterren in alle eeuwigheit

Praemissa vitae enarratione dices solam Andreae et Petri vocationem te consideraturum. Attendite.

1737. post Summum Sac. 1am et Ult. Observ. dixi

Ev.ta descripturus Andreae et Petri vocationem ait....

~~1743 in 1o Sacro 3am in 2o 4am~~

Atq in eo 1o observare licet Chri Dni sollicitudinem pro sua Eccla dum discipulos quaerit qui in ea ei serviant, et necaria Officia obeant. Verum quidem ō jam Petrum et Andream in Apostolos, sed discipulos vocabat, sed ex discipulis, quos primo vocaverit, postea 12 elegit, quos et aplos nominavit, et inter hos et Andream elegit. Itaq hic Chs prima fundamenta Ecclae suae jecit. Hic flecte, explica parabolam de Patrefamilias, qui exiit primo mane &c Matt. 20-1. Hinc Paulus 1. Cor. 12-28.

1743 In 1o Sacro 1am et in 2o alias observationes dixi.

1746 In 1o Sacro 3tiam et 4tam observationem dixi.

Quantas nos Deo debemus gratias quod et nos ad hanc vocaverit Ecclam, cujus prima fundamenta jecit in vocatione Andreae? &c

2o Observandum quod Dns curam Ecclae suae gerens vocaverit Andream. Nemini licet nisi vocatus aliquod munus suscipere. Id Deus in vetere test. observari voluit. Ipse Mosen, ipse Aaronem, et ipse Prophetas vocavit. Hinc Prophetae in initio suarum prophetiarum, se à Deo missos testantur. Hinc et Deus populum saepe monebat ne ō missos sequerentur. Sic Joes Bapt. Chs ipse ō nisi vocatus venit. Unde Paulus H. 6. 5-4. Hinc et tam sollicitè nos monet cavendum nobis à falsis prophetis. Quod si umqm vel mxè hoc misero tempore cordi habere debemus.

Idem ē de quacumq alia etiā saeculari dignitate. Deus hoes ad eas vocat. Per me Reges regnant. Non ē potestas nisi à Deo. Adeoq in potestate constitutis obediamus, eos honoremus, pro eis oremus eis auxiliemur. Rom. 13-1...

Idem ē de quo vis statu vitae...... Hinc saepe cum Samuele 1. Reg. 3-10 Loquere Dne, qa audit servus tuus

cum David de Ps. 342-8. Notam fac mihi viam in qua ambulem, qa ad te Dne aam meam levavi.
cum Paulo: Dne quid me vis facere.

3°. Observandum quod Dns vocaverit nihil mi quam id cogitantem ^. Sic praevenit Deus hoes suis beneficiis et gratiis. Initium oium gratiarum et donorum à Deo e. Quid habes, quod ô accepisti? Otiosos nos stantes, immo peccantes vocavit Deús, dum peccatores eramus. Vocavit item, ut bene operemur, necesse e X non en sufficientes sumus cogitare quid boni, quasi ex nobis, multo mi velle aút facere. Unde Paulus 2. Cor. 3-5. Phil. 2-13

^ ac ppea Xto vocationem Andreae benigno Chri aspectui tribuit. Vidit duos fratres. vidit oculo graae et benevolentiae.

X ut nos súa graa deus praeveniat

4°. Observandum, quod Dns andream vocans vocationem ô tribuat meritis aút dignitati ac si hanc gratiam plus aliis esset meritús; nequaquam, ô andreae merita, sed sola Jesú graa hanc discretionem fecit. Alios Dns vocare potuisset, Andrea relicto, si ita placuisset, sed Andream vocavit, et reliquit quos voluit. Idem et de nostra ad fidem vocatione dicendúm. Non nos ma, qm tot alii, inter quos vivimus, meruimus. Soli Chri graae tribuendúm. sed neq Chs in derelictione cúlpandús: nam quod nos vocaverit, gratuitè vocavit; quod alios derelinquat, justè relinquit; ‖ nos cum aliis justè relinquere potuisset, sed misericorditer vocavit. Hinc Dei ‖ consilia adoranda et cum Paulo dicendum: O altitudo divinarum... Dein de nostra vocatione summae gratiae agendae.

aliorúm

‖ de aliorum derelictione

Dein quod Dns andream vocaverit, aliis relictis nos docet, wel te vreden zyn met gods schikkinge die hy over ons gemaakt heeft, tot deze of gene staat geroepen heeft. daarom anderen niet benyden maar gedenken de spreuk van paulus: een yder blyve

1. Cor. 7-20

in de ~~staat~~ beroepinge, daar hy toe geroepen is. Item: Eph. 4-3.
Ik bid u in den Heere, dat gy den staat, waartoe gy geroepen zyt, waardiglyk bewandeld.

5° Observandum quod Dns ambulans Andream vocaverit, quasi casú et fortuito.
Tales casus quotidie et innumeri......
At nihil simile respectú dei cogitandum. Oia apud deum disposita et pondere, mensura et tempore. Oes capilli capitis numerati st, passer ò cadit in terram sine dei dispositione.
Hanc ideam nobis firmiter de oibs quæ eveniunt imprimere dbmo, idq nos in prosperis deo reddet gratos, in adversis humiles et patientes. Cum Jobo dicemus: Dns dedit, Dns abstulit, sit nomen Dni benedictum.

Matt. 4. v. 19.

In Festo S. Andreæ 30. Nov. 1739.

Héden, viert onze Moeder de h. Kerk den Feestdag van den h. Apostel Andreas. A.A.

Si efen paucis historiam vitæ hujus apli. vide Monitum Anni 1736.

Ex his oibs solam vocationem hujus apli. observare libet, et videbimus quod Xus abjectissimos haes in discipulos suos vocaverit, et quid inde discere debeamus Attendite

Als we nauwkeurig onze gedagten laeren gaen over den roep, dew de Heere Xus heeft gedaen, verkiezende de veragtelijkste persoonen tot Apostelen, en hoofden zijner Kerke, zoo komt ons terstond t'onderzoeken voor, waerom de Heere Xus niet verkooren heeft schriftgeleerden, Phariseën, waerom niet groote, en aenzienlijke persönen, waerom niet verstandige, en diepdenkende philosophen? en waerom hij juyst verkooren heeft zulke menschen, die ongeletterd, veragtelijk, en t'minsten bequaem schénen tot t' werk daer zij toegeroepen wierden?

Dog wat deze zaek aenbelangt, twee rédenen kan men van de zelve gevén.

1º. dat de Heer de geringsten, en min bekenden roept, om des te meerder zijne wijsheid, en almagt te doen kennen.

2º. zijn altijd de geringste zaeken geweest, die de Heer verkooren heeft; wanneer hij zijne almagt door t' oeffenen van mirákelen toonde

Het was door t'allergeringste zoort van gedierten als door kikvorsen, muggen, vliegen, &c., dat hij den hardnekkigen Pharao, en gansch Egijpten, wiste temmen. Exod. 8

A Het was met een ezelskaakebeen, dat de Heer door Samson 1000 philistijnen doode Iud. 15.

B

1 Reg. 17. 't was met een Steentje, en een Slinger, dat God door David den reus Goliath verslaegen heeft.

En dus is 't ook, dat de Heere Xus uit de zee van Galiléën menschen verkiest om die Apostelen te måken opdat dus uit de geringheid en onbequaemheid der génen die geroepen wierden, des te meerder, en des te wonderlijker, des Heeren wijsheid en almagt aen de wereld bekend zoude worden,

Déze wijsheid en almagt des Heeren, heeft dan wel zonderlingen uitgeblonken, wanneer Andreas en zijn mede Apostelen, ongeletterde, geringe en onbequame menschen, naderhand de génen zijn geweest die de wereld door 't Ev. bekeerden, alsdan, zeg ik, scheen des Heeren almagt boven al uit, mits hij onverstandigen geleerd en bequaem maekte om 't werk dat hij begonnen had door te zetten en te voltrekken;

En dit moet ons leeren Gods wijsheid en almagt aenbidden en beroemen, die op zulk een wondere wijze door zulke geringe lieden zijn kerk de heele wereld door verspreidt heeft. Laet dan een Julianus d'Apostaat den spot 'er mé drijven dat Xus zulke geringe en veragtelijke personen, tot d'eerste grondsteenen van zijne Kerke verkooren heeft. Laet hem uit dien hoofden Xus van mislijdinge beschuldigen, [illegible] O! wij zullen Gods wondere en onbegrijpelijke wijsheid en almagt hier in aenbidden en beroemen;

Ja deze Gods wijsheid en almagt zullen wij ook zeer dagelijks erkennen en beroemen, over ons zelven, in die ons mede in onze voorvåders, die heidenen wåren die domme en onwétende menschen wåren, geroepen heeft, om Xtenen te måken,

Al zoo onbequaem als d'Apostelen scheenen tot 't Apostelampt, zoo onbequaem wåren wij in onze voorvåderen om een onzienlijken God te kennen en t'aenbidden

bidden, insdien wij voorheen, alles voor onze godt aen=
namen, ook zelfs de wreedtste dieren.

Hanc eamdam ōipoam, exercet deus in converten=
dis peccatoribus. Daer in, zelf, niet minder als in
de scheppinge van hémel, en aerde, schijnt gods al=
magt uit. Qt ergo gratias quod Deus nos etiam
ad se vocaverit.

Agnoscamus Dei ōipoam, et gratias agamus.

2do. Vocat Deus hōes abjectos om hen de gelegent=
heid t'ontneemen van zig te verhovaerdigen, wanneer
haer prédiking van vrugt en goed gevolg zoude wéren.
Zeer ligt, gebeurd het dat de menschen zig zelven
vleijen, en streelen, als hunne ondernomen arbeidt ge=
lukt, en wel uitvalt, dan is 't gemeenlijk dat zij haer
eigen zelven toeeigenen, 't géne aen gods genaede alleen
moest toegeschréven worden, dan zeggen zij ligtelijk
't geen 'er staet Deut. 8-17. dat godt aen Israel zeide: Deut. 8-14-17
dat uw hert zig niet en verheffe, en gij den Heere uwen
godt niet en vergeet... opdat gij in uw herte niet en zoud
zeggen: Mijn hert en de kragt mijner hand, hebben
mij alle déze dingen verkrégen.

Opdat de Heere dan in zijne Apostelen, zulk een
ijdele, en verwaende roem zou vermeiden, en voorkómen,
zoo roept hij geringe, en onbequaeme menschen. Hinc
Paulus de vocatione hac loquens ait: die dwaes zijn, 1. Cor. 1-27...
voor de wereld, heeft godt uitverkooren, etc (resen usq
ad finem capitis.)

Hinc Paulus ō ignarus consilium Dei de se, suisq
Apostolis, ait: Wij zijn niet bequaem, van ons zelven 2. Cor. 3-5
om iets te denken als uit ons zelven, maer al onze be=
quaemheid is uit godt, die ons ook tot bequaeme dienaers
gemaekt heeft van 't nieuw verbondt. Item: dat ik 1. Cor. 15-10
ben, ben ik door Gods genaede, en zijne genaede aen

mij bewezen, is niet ledig geweest, maer ik heb
meer dan zij allen gearbeidt, niet ik nogtans, maer
de genaede Gods, die met mij is.

Sicuti Paulus, sic et caeteri Apli, &c. zij
wisten wat geringe luitjes dat zij waeren, &c.
die Jesus verkooren had, &c. zij waeren overtuijgt
dat hij daerom zulke verkooren had, opdat geen
mensch voor zijn aenschijn zoude roemen, en
daerom ook alle eer, alle lof van hunne arbeid
gaven zij aen Jesus.

En hier uit moeten wij leeren, ō gloriari, sed
quidquid boni faciamus in quovis vitae statu, Deo tribuen-
dum esse; want 't geene wij zijn, zijn wij niet uit ons selven
Phil. 2-13 maer door Gods genaede, die in ons werkt 't willen
en volbrengen naer zijn welbehagen. Quid habes
1. Cor. 4-7 quod non accepisti? si autem accepisti quid gloriaris
quasi non acceperis?

Itaq cum Davide dicamus: Non nobis Dne non
Ps. 113. nobis, sed noi. tuo da gloriam.

A het was op 't enkel geklank der bazuijnen Josué 6.
en 't rondgaen van de Stadt Jericho dat Godt,
haere vesten, en muèren om verre deed vallen,
B het was met lédige vlessen, en fakkelen, gesteld
in die vlessen, dat Gedion, gewapend, met 300 man, Iud. 7.
t'gehéle légen den Madianieren, verslágen heeft.

Venite post me & faciam vos fieri piscatores hominum.

In Festo S. Andreæ 30. Nov. 1740. 51.

Matt. 4. v. 19.

Magnum beneficium Dei missio Aplorum. A.A. Magnificè illud celebrat in hujus festi Epistola Paulus Rom. 10-14.15. adeout nulla, sine ista missione spes affulgeat salutis. Unde merito exclamat cum Isaia (52-7.) quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona! digni certè quorum deosculemur vestigia.

Porro tali, tto beneficio sternit hodie Dns vocans ex mari duo discipulorum paria, Petrum & Andream, Iacobum et Ioem. Refer historiam vocationis.

Ex hac Andreæ et aliorum trium vocatione solum ad notare libet quod Dns Piscatores vocaverit. Attendite. C. p. 100

Piscibus Dnum delectatum, liquet ex frequenti usu piscium. Bis illos benedixit in deserto. Redivivus ipso resurrectionis die vescitur piscibus Luc. 24-42. & iterum Jo. 21-13. Matt. 17-26.
Adde miraculosas piscationes. ibid. & Luc. 5-4. Matt. 17-26
Delectatur igitur Dominus capiendis et comedendis piscibus. Qua quidem re hoc Illum puto velle indicatum, delectari se piscibus mysticis i.e. Xanis, renatis ex aqua et Spiritu S. et quid ni piscis amet pisces? Christus enim Græcis acrosthicè dicitur ἸΧΘΥΣ, Iesus Christus Dei Filius Servator. Mysticis igitur piscibus gaudet Dns. Hi sunt ei jucundus cibus, de quo ille ad discipulos dicebat occasione Samaritanæ: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis... Jo. 4-32...
meus cibus ē ut faciam voluntatem ejus qui misit me, ut perficiam opus ejus. Hoc vero opus ē Conversio animarum. Si ergo nunc interroges, quare vocaverit potissimum piscatores: dicam ideo illum delectari piscatoribus, qa delectatur piscibus. Hanc ille causam apertè indicat cum dicit: Faciam vos fieri piscatores hominum.

Cæterum et istud commode habuit vocatio piscatorum, quod facili negotio ex opificio pristino ejus rationem discerent muneris, ad quod vocabantur. Sic olim Dnus

ab ovium cura ad Reipublicae administrationem vocavit Mosen et Davidem, ut ex ovium pastura modum disceret gubernandi populi. Ad eumdem ergo modum, hodie vocat Piscatores ad discipulatum et postea ad Apostolatum, ut ex piscandi officio mo[dum] addiscerent capiendi et convertendi homines.

Tria porro hic notat celebris Interpres Vincentius Reg quae suggerit aplis et praedicatoribus Evangelii ars piscatoria capiendis hoibus opportuna. 1um e quod piscatores ō curent retia serica, variegata vel picta, sed plana simplicia amenti, ō magno atq elaborato artificio contexta, forma tamen et solida. 2dum e quod ad retium expansionem piscibus capiendis omnino necessariam, superius illa subere instruunt, inferius plumbo; si enim solo plumbo instructa essent penitus traherentur ad fundum, si solo ligni corti[ce] (vel subere) summis innatarent aquis, et nec medias penetrarent aquas ubi pisces commorari solent. 3tium e quod Dnus Jo. 21. jubet mittere rete in dexteram navigii.

Atq haec tria arti piscatoriae propria aplos oesq Evangelii praedicatores docuere quale sibi rete Evangelii comparare debeant, nimirum 1o quod sicuti piscatores ō curent retia serica, variegata vel picta, sed am[...] simplicia et fortia, sic et illi studere debeant ō tam eloquentiae et sapientiae humanae, quam aedificationi, sanctae simplicitati, et soliditati. 2o quod sicuti piscatores retia instruunt subere et plumbo, sic et praedicatores Evangelii miscere debeant cum timore spem, et cum misericordia justitiam. Rete eorum habeat oportet et plumbum divini judicii, quo peccatores terreat; et leve suber misericordiae Dei; nec solo incitatur timore ne forte ad ima desperationis suo secum pondere pisces rapiat, nec sola misericordiae recordatione blandiatur, ne forte nimium fidentes scelestorum animi in elationem efferantur.
3o Denique sicuti Dnus jusserit rete in dexteram navi[gii] mittere, sic et spirituales piscatores in capiendis piscibus spiritualibus oem sinistram intentionem vitare debeant. Non piscari debent aucupandae gloriae, vel acquirendarum divitiarum studio, sed ex officio, zelo animarum, et spe caelestis gloriae. Hoc est mittere in dexteram navigii rete.

Igitur ut haec tria et alia similia ex officio suo piscandi discerent apli, ideo vocantur piscatores.

Habetis A. A. quam ob causam Dns vocavit piscatores 1 ut pisces spirituales piscarentur 2 ut ex officio suo pristino rationem sui muneris addiscerent.

Utrumq hoc Andreas perfecte executus est. Ipse piscatorem hominum egit, et ex officio suo ejus rationem didicit.

Ipse primus omnium discipulorum sponte ad Dnum accessit et piscatorem spiritualem egit, antequam ad id munus a Dno vocaretur: ut enim à Joe Baptista audivit Xum esse agnum Dei, secutus est Jesum, na zyn huis, trad met hem binnen, en sprak met hem tot s'avonds laet. En aldus kennis met Jesus gemaekt hebbende vertelde hy dit terstont aen Simon zynen broeder, en bragt dien ook by Jesus. Atq sic primus omnium, etiam antequam ad id munus vocaretur, piscatorem hominum egit. Magnum sanè Andreae elogium! Ioes. 1-42

Mirari licet cur tribui Juda delatus sit principatus: quare enim praeferatur tribus Ruben primogeniti? aut certè tribus Ephraim et Manasse ob Josephum Aegypti pro-regem ac Israelitarum salvatorem? his deberi videbatur principatus, attamen ut habetur ps. 77-67. Hy verwierp de wooning van Joseph, en de stamme van Ephraim verkoos hy niet, maer hy verkoos de stamme van Juda. Quae hujus ratio?

R. Docent Rabbini, Aminadab tribus Juda principem primum, arrepto vexillo ingressum esse semitas maris rubri, Moses virga divisi, cum cunctarentur et tergiversarentur reliquae tribus, ideo obtinuisse principatum in universo Israel.

Quid ni ergo hoc in genere Andream praeferamus reliquis Aplis? cum ipse primus omnium ad Xum venerit, aliis praecesserit, et alios ad Xum adduxerit.

Eodem modo postea Andreas piscatorem egit; ipse enim cum reliquis Aplis post acceptum Spiritum Sanctum in die pentecostes Evangelium praedicare coepit ~~et~~ et sanguinis sui effusione illud confirmavit.

Atq hanc piscaturam gessit, dico, Evangelium praedicavit non in sublimitate sermonis, niet met schynbewyzende reden van menschelyke wysheit, maer in betoonige van geest en kragt. Unde Paulus de se, alusq Aplis: Waer zyn nu de wyzen

1. Cor. 1. 2. Waer zyn de geleerden? waer zyn d'onderzoekers der wereldsche dingen?... Beziet uwen roep eens hoedat'er niet veele wyzen na den vleesche, niet veele magtigen, niet veele eedelen geroepen zyn. Maer die dwaes voor de wereld zyn, heeft Godt uitverkooren om de wyzen te beschaemen. Zie daer zoo zoo heeft Andreas gevist gehad, hy viste niet met zyde, gekleurde of mooygeverfde netten, hy zogt de menschelyke wysheit en welsprekentheit niet maer preekte den gekruysten Jesus met betooninge van geest en kragt.

2. Hy voorzag en bezorgde zyne netten ook met kurk en loot te zaemen, hy wist de vrees en de hoop, gods regtvaerdigheit en barmhertigheit wel te paeren. Zeide hy als een andere Paulus: Wy verheugen ons in de hoope van de heerlykheit der kinderen Gods... En deze hoope beschaemt ons niet, O hy waerschouwde ook yder een, wel op zyne hoede te wezen: Qui stat videat ne cadat. Wekte hy de zondaers op door Gods goedheit en barmhertigheit, zeide u preekte hy als een andere Paulus: 't is een waeragtig

1. Tim. 1. 15. woord, en allenzins aennemens waerdig, dat J. C. in de wereld gekomen is om de zondaeren zalig te maken. O hy bedreigde haer ook niet weynig die op Gods goedheit zondigende, in haere boosheden bleven zitten. Tot de

Rom. 2. 4. zeide hy: Versmaedt gy de rykdommen van Gods goedheit, verdraegzaemheit, en langmoedigheit? Weet gy niet dat de goedertierentheit Gods u ter boedvaerdigheit aenleidt? Maer naer uw hardnekkigheit en onboedvaerdig herte, vergadert gy u zelven een schat van gramschap in den dag der gramschap, en der openbaringe van Gods regtvaerdig oordeel, die een yder vergelden zal na zyne werken. Zoo zoo wist Andreas zyne netten te voorzien en met de kurk van hoope en betrouwe, en met 't loot van schrik en vreeze, hy wist de boedvaerdigen zondaer op te beuren door Gods grondeloze barmhertigheit, en den onboedvaerdigen bedreigde hy niet zwakjes met Gods geregte strengheit en grimmigheit.

3. Denique ipse qui a Dno edoctus erat in dextera navigii mittere rete, illud sollicite curavit absit quod gloriæ aucupandæ aut avaritiæ gratia magistrum et doctorem gesserit, uti pharisæi qui amabant primos

primos accubitus, et vocari Rabbi, qui docebant filios dicere parentibus egenis Corban &c. econtra etiam sanguinis effusione Evangelium confirmavit, et ad Magistri sui exemplum J. C. cruci affixus e. &c.

En praeclarum explum oibs piscatoribus Evangelius, dico, Evangelii praeconibus. At licet his ppue Andreas explo esse debeat, tamen et cuivis fidelium esse pt et dbt. Jam jam dicebamus Andream piscatorem hoium egisse, etiam odum Aplum, immo necdum a Jesu ad discipulum vocatum. Qum, ut vidimus, Simonem fratrem suum adduxit ad Jesum.

Explum ppue a parentibus imitandum. Horum e parva e obligatio proles suas ducendi ad Jesum, instruendi, ad Xtum ducendi, uti Andreas Petrum instruxit et ad Jesum duxit. &c.

Haec eadem obligao e oium superiorum erga domesticos. de his oibs Paulus: Qui suorum et mxe domesticorum curam o hbt, fidem negavit et e infideli deterior.

~~Qm~~ Haec eadem e obligao oium respectu pxorum diserte Eccus: Unicuiq mandavit Deus de pximo suo Eccli. 17-12

Quid ergo dicemus de oibs qui in eo deficiunt?

Quid de illis parentibus et superioribus qui pro eo quod suas ad Xtum ducerent, in 't wild maer laeten loopen, ~~[illegible]~~ niet eens denken, of by hooy en by gras, nu eens en dan eens maer denken om haere kinderen tot Jesus te brengen, na de kerk na de Catechismus of onderregtinge te zenden; ~~of na die daer van~~ vermaent wordende, nog uitvlugtjes zoeken, de kinderen verschoonen enz: Wat zullen we van zulke ouders zeggen, die in plaets van haere kinderen tot Jesus te brengen, di geest van Jesus in te prenten, van kindsbeen af den geest van duivel en van de wereld inboezemen enz? regelregt tegenstrydende aen haere doopbeloften &c? (Wat zal men van die ouders zeggen, die over deze haere zorgloosheit vermaent wordende dan,)

de his: Zy offeren hunne zoonen, en haere dogteren aen de duivelen. Et quod judicium his erit? &c. Ps. 105-37

2 Quid item dicemus de illis qui in plaets van haere evenmensch te bregen tot Jesus; daer van vekeren afhouden en verlydon? die Liever 't huis, in huis of in de kroegen zitten, of om een kuyertjes goen als in de kerk ga die daer anderen ook nog van houden? Wat zal men van die dienstboden zeggen die na de kerk gezonden wordende daer niet alle uit blyven, maer anderen dat ook leeren &c.

. Wat zal men zeggen van alle die in plaets van haere naesten te stigten, in alles, in woorden en werken, ont stigten &c. D: Ubs his: Melius esset erat ut sus

Matt. 18-6 pendatur mole asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris &c.

Conclusio Imitemur Andream

d: hac ead. mā̄a vide Serm. D. 4. p. Pent. 1743.

Van daag vieren wij d'Ontfangenisse van d'alder In Concept:
heiligste Maagd en Moeder Gods Maria B. M. V.

Gedúerende verscheide eeuwen, is het in de Kerke geen gebrúijk geweest eenige andere ontfangenissen dan die van onzen Heiland C. J. te vieren. En de réden was, om dat die d'eenigste ontfangenisse is, die door den h. Geest geschiet is, volgens onze belijdenisse in 't Geloofsbegrijp der Apostelen, daer wij zeggen: (ik geloove in J. C.) Die ontfangen is van den h. Geest. 8. Xbris 1739. 50 62.

Naderhand heeft de Kerk bij d'ontfangenisse van onzen Heiland ook gevoegd, die van den h. Joes den Dooper, gelijk men in d'alderoúdste lijsten der Martelaeren naemen aengetékend vind. En de réden hier van was, om dat Godt den h. Joes nog maer qúalijk in 's moeders lighaem ontfangen zijnde reeds al door den h. Geest geheiligt heeft, volgens dat d'engel Gabriel aen Zacharias voorzeide: <u>Hij zal met den h. Geest vervúld worden, ook van 't lighaem zijns moeders af</u>; en volgens dat Lúcas ook getúijgt dat hij op de groetenisse van Maria tot Elisabeth ~~Joes~~ opsprong in 't lighaem van zijne moeder Elisabeth. Luc. 1-15 1.41.44.

Behalven beide deze ontfangenissen van C. J. en zijnen voorloper Joes, zoo zijn er meer als over de duizend jaeren naer de geboorte des zaligm: verlopen geweest zonder dat de Kerk eens dagt of noodig oordeelde iets anders van haere kinderen te eischen dan godvrugtige gedagten en overwegingen aengaende de genaeden waer mede Godt de h. Maagd Maria in haere Ontfangenisse mogt begúnstigt hebben.

Het schijnt dat de zelfde inzigten, die de Kerk bewogen hebben het feest van de geboorte der h. Maagd

den Heiland
bij die van ^ J. C., en van zijnen Voorlôopen Joes te ve-
gen, haer ook bewôgen hebbin het feest van d' Ont-
fangenis derin h. Maagd aentenêmen; schoon
nogtans d' Ontfangenis van Maria van dien aerd
niet is, als die van onzen Zaligm.; schoon ze ook
't merkteeken van de wonderdaeden niet schijnt te heb-
ben, waermede de Ontfangenisse van Joes verzelt
was; want men niet alleen van geen wonderdaeden, maer ook
zelfs niets zekers van haare Ontvangenisse weet.

Nu 't inzigt van de Kerke in 't instellen van de
Geboorte, en vervolgens ook van d' Ontfangenis van
Maria is geweest, de vreugde, en blydschap over d'
aenstaende geboorte des Zaligm: C. J., van 't gebo[orte]
de geboorte, en ook d' Ontfangenisse van Maria
de voorbôdens waeren, en vervolgens reeds al aenkon-
digden, dat aenstaende was de geboorte des Zaligm.,
die uit haer zoude geboorin worden. Weshalven
de Kerk zoo op den feestd. van d' Ontfangenisse, als
van de Geboorte der h. Maagd Maria, in haere
„Vespers zingt: „Uwe Ontfangenisse (Geboorte) ô h.
„Maagd, die heeft vreugde gebaerd aen de geheele we[reld]
„want uit U is voordgekômen de Zon der regtvaerdig-
„heid C. J., die de vervloekinge verbrôken hebbende
„den zêgen heeft nagelaeten, en ons 't eeuwig lêven
„geschonken heeft." Zoodat dan 't inzigt van de Kerk
in 't vieren van d' Ontfangenisse van de h. Maagd
is de vreugde en blydschap over de menschwording
des Zaligm., die in haer voltrokken is.

Wat nu aenbelangt d' Onbevlekte Ontfangenis
die men hedendaegs in de Kerke in wil voeren, daer-
trent diend men te weten 1o. dat de schrift sprêkende
van ons allen 's menschen Ontfangenissen, daer van
sprêekt zonder de minste uitneminge, als van
een

[Ver]kent dan van daag met d' ontfangenis van d' heylighste maget ook het
... aenstont een begin van haare heyligheid en heerlykheid die ze van
... heylwon Jesus vant begin heeft ontfangen en die door een altyd duuren ...
met haar
... [v]eenig van dit goddelyk licht ook van haar wesen is geleideyn of ooyt leden ...
... dese jaarlyksche gedachtenis van d' ontfangenis maar als d' eerste
... die godt buyten zig heeft getreden om onze verlossing te beverken
... kent ze ook als de eerste stap van daaglant die Maria in haare
[o]ntfangenis van haaren zoon heeft ontfangen en die haar noyt heeft
verlaaten, en roept het haar met de bruydegom uit boek der zangen
quam pulchra es pulcherrima inter mulieres. ja tota pulchra es
Maar zie eens tot onze les
het niet zyde het godt behaagt heeft d'alderheylighste
maget ... een glans van genade licht vant begin uit te storten
... maar dit om haar zoo bequaam te maaken om moeder te worden
van Jesus haaren God en verlosser.
Maar behelse dit om niet buyten de gelykenis van de maan
te gaan, gelyk godt de maan zoo verheerlykt heeft 1° tot zyn eygen
lof ten tweede tot voordeel van de schepselen, zoo erkende David
het eerste als hy Ps 149 de maan nodygde om godt te loven, zoo
[o]ntfangen wy het voordeel daar in door dagelyksche ondervindinge
... godt ook zoo de verheeven moedermaagd zoo ~~...~~ verheerlykt
... om ~~—~~ hy daar de lof zoude van hebben en dan om dat wy er
het voordeel in zouden vinden.
heeft godt alles om hy gedaan universa propter se ipsum operatus est Dominus
Pro 16 v 4 — wie twyfelt dan of godt heeft ook ~~alles~~ d' alderheylighste
maegd tot zyne lof dus verheerlykt — Heeft God de Maan en
geheel al om zig geschaapen? zeker nog meer d'allerh. M.
zo verheerlykt om den gevallen mensch te herscheppen.
dit erkende zy zelfs: Magnificat... Fecit mihi magna.

2°. Dog gelijk die verheerlijking van d'Allerh.
diend tot eere en lof van god, zoo diend z' ook tot
ons voordeel naam om god in, en over haar te loven
en te danken, en door haare voorspraake van god
door de verdiensten van haaren zoone J. C. te ver-
werven ^dat 't ligt^ der genade, ~~[illegible]~~ ons bidden ~~[illegible]~~
in d' vuur ~~[illegible]~~ door den doop in ons ont-
ken, ook in d'uure onzer dood nog brande, op dat
wij hier met M. door J. ligten, en eewig zyn ligt aanb.
~~[illegible] door den doop in ons [illegible]~~

~~[illegible]~~

Pulchra ut Luna Cant 6. 9.

gelyk
God ~~die~~ van alle eeuwigheid de verlossing vant menschelyk geslagt
in zyne eeuwige Voorschikkinge ~~hadde~~ hadde besloten om op den bestemden
tyd uyt te voeren; also had hy ook in die zelve ondoorgrondelyken raad d'alderheylighste
maagd Maria als een heerlyk werk tuyg van zyne hand voorsteldt om uyt haar zyne
waaraghtige Menscheid aante nemen
Dit leid de kerk aan om alles op 't bewonders te betraghten het geen in den
tyd deze alderheylighste maagd is overgekomen, en van stap tot stap ~~van~~
bemerken na te treden van het begin of aan het geen deze tverheilige maagd
vergeet; om dat ~~het godt bekend heeft in haar de begeerte welk~~
in haar begin op een zeker manier het begin van de menschwordinge
van Jesus op de waereld zyn aanvang neemt ~~——~~ brengt, zy het moeder wat voorstelt
van een mensch geworde godt
Op deren manier begeat van daag de kerk in d'ontfangenis van ——
deze alderheylighste maagd te vieren het eerste beginsel van de aanstaande
menschwording van Jesus Christus, zoo dat zy dat heylig tydt stip erkend op de welke
godt in lichaam van de heylige anna heeft ten laatsten doen ontfangen die
heylige vrugt, die eens de gebaarenne van godt, de moeder van ——
den heyland, die spruyt van Jesse stam zoude zyn ~~——~~ uyt welke ten laesten ——
die waarde bloem Jesus leven ~~——~~ heyl zoude voort spruyten —— ~~——~~
~~——~~ Ze viert in deze ontfangenis de eerste tyd stip van ~~het~~ de
aankomende dageraed ~~——~~ van Onse toekomende Verlossing
Myn voorneemen derhalven is om uw te spreeken van daag het Lof van
d'ontfangene maagd ~~——~~ leser uyt by ook eenige ~~——~~ zalles kunne

trekken ik zal dan om dit met orders te doen U.A. die Lessen
voorhouden die de Heere Jesus t ruttelende bruydegom zelfs int boek der zangen
onder andere geeft aan de waarde ziel bruyd als hy haer
noemt pulchra ut Luna dit zal ik U.A. int kort uytleggen
maer in haere ontfangenisse toepassen en voor ons leven
en tot uyt trekken attendite

De bruydegom die in het heerlyk Lied syne ziel bruyd haere schoonheid
erkennende uytroept (cant. 4. 47.) Tota pulchra es amica mea et macula non est in te
die haar op verscheyde plaats schoon en zelfs de schoonste der
de vrouwen uytroept, wel ten laetsten door zes of door seven
de hoedanigheden van haere schoonheid aenhaelen en
Gelykt haer by verscheyde voorneme schoonheden en onder andere
de schoonheid van de maan —
Onder verscheyde schepselen die Godt geschaapen heeft heeft de maan
haere bijzondere schoonheid
1° God heeft ze geschaapen tot een blinkend Licht Gen 1 en wel
een Licht dat de nacht zoude verlichten en met haere aangename
streelen en door tyd blinken boven alle hemels Lichten die hy aan 't uytspansel
des hemels hadde opgehangen
hi op pauls die zelfs op deze heerlyk teyd van de maan 2a
hy 1 cor 15 dat de heerlyke klaerheid van de maen aanders is als die van
de bruydegom om deze ons blinkende glans te beschryven van zyne
bruyd gelykt ze by een maan
hoe heerlyk praalt dit Licht aan het uytspansel

...lt ze onder duysende van kleyne ster lichten haere glans het meest
...t uyt lekeynan
...de poeta antiquus dixit inter ignes Luna minores —
...o, wilt dan de bruydegom of heal doctors zeggen, gaat het met myne
...ruyd onder heal doctors als het met de maan gaat onder
...d sitlomonte —

II

...al dan VA past dese gelykenis niet by uytnemendheid op de
...aarde bruyd van den heyligen geest. eadem eertyds d' Ecclesiastes
...Jets spraeck den opper priester Simeon (seyd van) ~~der~~ oorsaek van veel heerlyke
...deugheden by de maen meest vergelyken Eccl 50 v 6 ~~q~~ zeggende
...cte Luna plena in diebus suis lucet met (onegdy meer) ~~meer~~ ~~regt~~ gevoeg nu deen
...t aan d' alderheyligste maegt, ja selfs ze past beroeren ge dese over
...elyck onder alle de naeckt lichten (heyligste bruyd van den H. geest) geen grooter is als de maen
...en heerlyker en blinkender is; zoo is onder alle heyligen geen grooter
...linkende door genaden, blinkende door deugden blinkende door gaven
...ze van haeren godt en zoon heeft ontfangen
...e heeft oyt grooter gaven van genaden gehad als Maria die
...n godt waerdig heeft gemaeckt om den geever van genaden
...n laesten in haer maegdelyk lichaam t'ontfangen ideo plena gratia (salutatur)
...r heeft oyt is een schepsel den volmaeckte heerlyk van alle deugd
...ins als in die godt op heeft als zyne tempel haer in hy 9 maende
...e woonen
...e besonder past dese titel in d'alderheiligste maeget van haere
...ntfangenisse af.
... godt zoo dra hy de maen hadde geschapen haer door de zon deet
...sten ja zoo dat zoo lang er de maen zal zyn ze van de zon sal
...t hadden zonder dat haer uyt de zonne straelen in dese ryke invloed

van het oorspronkelyk Ligt zal ont breken
Zoo ist met d'alderheylichste Maen d'alderheylichste Magestyt
heare eerste voortbrenging en heare ontfangenis heeft gewee
het Licht van genaden van de zon van rechtvaerdigheid gehandt
dat ze het daer na noyt verloren heeft

Tot waer andere heyligen hebben groot Licht van genaden
gehad maer vergeeft het my ô groote hemels Lichten daer
ist nog alleenige deelmenen en duysternisse in genaden
rallati u facere qua reprebentabilis Lauts particular et
Maer Jesus heeft Marie van 't begin zoo verlicht als
zon de maen, die d'invloet van Licht niet een oogenbl
heeft ontboert

Ende wilt hergeeft die groote dwalt van eenige heartkleevende ge
geleerden niet gehaelt, of Maria uyt onder de gen
adams vloek is geweest, die sy 't eerste ogenblick van
godt daer van is gered. ick laet dat onder die verhoole za
die godt syne kerk hier niet heeft willen openbaren, en
den beklemmen en weeten zullen als wy het geluk zullen he
van met hear god in eeuwigheid inder hamel zullen be
het my genoeg dat sy is heare ontfangenis dat het zonne
licht van genaden zoo in haer is opgegaen, dat het
na noyt in haer is verdonkerd door de menschelyk
Maria onbevleckt[?]
Zo ut Luna eius Solgonrie ut pulchri indutu est a Sole ac Maria
ac Maria a Sole

een algemene zondige ontfangenisse / si liber essen
L3. 50. Rom. 5. 12. / 2°. Dat 't laeste algemeen Concilie
der Kerke, 't Concilie van Trinton, naerdat het de
Leere der Kerke ten aenzien van d' erfzonden voorgehou-
den had, geoordeeld heeft, dat men niets bezonders Sess. 5
ten aenzien van d' ontfangenisse van de h. Maagd
vast stellen moest. 3°. zoo moet men weten dat
heeft de Kerk geoordeeld dat men wegens d' ontfan-
genisse van Maria niets vast stellen moest, zoo
heeft zij daer door ook te kennen, dat vierd zij d' ont-
fangenisse van Maria, gelijk wij heden doen,
dat zij daerom juyst niet vierd d' ~~onbe~~ onbe-
vlekte ontfangenisse, en vervolgens dat zeen qualijk
doen die genen die dezen feestdag als een feestdag
van d' onbevlekte ontfangenisse willen invoeren.
Hinc Bellar. Jesuita ait, dat de voornaeme réden
van dit feest niet mis d' onbevlekte ontfangenis,
maer alleen d' ontfangenis van degene die voorgeschikt
was om de moeder Gods te zijn: want / zegt hij / op
wat voor een wijze deze ontfangenis zij toegegaen,
haer gehéugenis moet een groote vreugd aen de Xtenen
toebrengen, die dit oogenblik als d' eerste onderpand
van hunne verlossinge moeten aenzien.
Zie daer dan A. A. wat dat de Kerk eigenlijk
heden vierd.

Morale

Vierd de Kerk d' Ontf. van M. om dat de zelve
als d' eerste onderpand van onze verlossinge is geweest;
maer haere Ontf. aen alle Xtenen groote vreugde baeren
om dat uit haer is voortgekomen de zon der gerechtigheid &c.
Zie daer dan Xtenen hoe dat deze dag ons al doet
verhéugen en verblijden over de geboorte des zaligm. C. J.
die wij nu haest haest zullen vieren &
zie daer dan hoe dat deze dag ons dan ook vermaent

gedenken onze geestelyke geboorte uit 't
water, en den h. Geest. een weldoad boven alle
weldaden. &c. dit behoren wy te gedenken al
nu heden, als wy 't water op paasch avond zien
zegenen, als wy den doop zien bedienen, en
onze verjaring vieren.

dan moeten wy godt bedanken &c.

Bidden om vergiffenis dat wy die genade
niet genoeg beantwoord hebben &c.

een voornemen maken om dit te verbeteren
en daartoe gods hulp en genade vragen &c.

Quia vidisti me Thoma credidisti. In Festo S. Thomæ 21. Xbris 1735

Joan. 20. V. 29.

Hodie S. Mater Ecclia celebrat festum S. Thomæ Apli. A. A.

Oriundus ē galilæa, a Xto ad aplatum vocatus ē.
Præter hæc quod certo de eo scimus komt hierop uit
1o Terwijl hy dagelyks met den Zaligm. omging, gebeurde het, dat die ter gelegentheit van de doodt van Lazarus, na't Joodsche Landt wilde keeren, tegen 't gevoelen zyner discipelen, die hem het gevaer van wegen de Joden voorstelden, dog als Xus te kennen gaf dat hy de doodt niet vreesde, zoo zeide Thomas tot d' anderen: Laet ons ook gaen, om met hem te sterven.
2o Als Xus na't Avondmael onder anderen zeide dat hy henen ging, om hen een plaetse te bereiden, en dat zy nu de weg wel wisten, zoo nam Thomas het woordt weer op en zeide: Heere wy weeten niet waer gy henen gaet, en hoe kunnen wy den weg weeten? waerop Jesus zeide dat hy zelf de weg, de waerheit en het Leven was.
3o tertium quod scimus in hodierno Ev. narratur. Narra...

Lubet hoc vitium, sicut et Laudem, quam ex ore Dni audire meruit, paululum considerare Attendite. Propositio

Observa 1o tam vitium quam Laudem ab Ev. describi. Hoc proprium ē S. Scripturæ. Sic circa Davidem.... Sic circa Petrum.... Sic circa Paulum.... Matthæum.... Magdalenam.... (Dilata singula) Sic et in hodierno Ev. circa Thomam......

Hinc discimus (ō vili pendere quod in aliquod vitium incidamus, Nil minus qm hoc) sed hinc discimus aio ō deficere si ceciderimus. Ideo Thomam et alios cadere permisit... Sic Paulus de se testatur, ideo misericordiam consecutus sum, opdat de Heer in my alle Langmoedigheit zoude toonen, tot een V... dergenen, die in hem gelooven zullen, ten eeuwige Leven. 1. Tim. 1. 16 Et hoc de Thoma verum ē....

Observa 2° / quia occasione Thomas ceciderit...
Hinc disce quam periculosum sit se à bonis et pii[s]
h[omin]ib[u]s sejungere. Per hoc Thomas cecidit... Per hoc
Petrus... per hoc Judas... Sic et hodiedum saepius cont[ingit]
Per hoc in magna mala incidimus. Sic videmus in Lot[h]
Hij scheidt zig af van Abraham, en zie hy valt in

Gen. 13. de handen van Sodoma......

Ibid. 34. Dina verlaet haere broeders, en zie zy word deerlyk
mishandelt......

Sic S. Greg[oriu]s narrat van zynd vaders zuster, [...]
illam summopere ob sanctitatem, pietatem et castitat[em]
virginalem, at quantocijus zij het werelds geselschap heef[t]
begonnen by te woonen, defecit....

Sic et quotidiana experientia docet....

Exemplum hujus habemus in filio prodigo.... quo h[oc]
ad miserum illum statum prolapsus e[st]?.... Sic et mul[ti]
hodiedum....[^] Zij verlaeten de goeden.... zij gaen uit s'vadershuis

^ Zij blyven uit de kerken.....

Dit dit was ook het ongeluk van Thomas.

Observa 3° Quod hoc vitium emendarit...
primum quod fecit e[st] quod se aliis ap[osto]lis conjunxerit
et per hoc ad fidem redüt..... Sic et meruit ex ore D[omi]ni
hanc laudem audire (Quia vidisti me Thoma credid[isti])
(Explica, et vide serm. meum 1734.)

Sic et nos similiter.....

Si cum Thoma aut aliis ceciderimus, cum eo et
surgamus. [non] e[st] abbreviata manus D[omi]ni. E contra, [...]
Thomam aliosq[ue] sanctos cadere permisit:....

Conclusio Eja ergo et cum Thoma surgamus.

Quod nullum tempus oportunium quam proxima festa

Eja..........

Quia vidisti me Thoma credidisti
Joan: 20. v. 29.

In Festo S. Thomæ 21. X^bris 1734.

NB. post Sum= mum Sacrum dixi post S^m verò mo= nitum excerpsi.

't nadeeligste vergift, door de kunst wel bereid, kan ook een voordeeligste heel- en geneesmiddel worden.
't gene is waarheid in 't vergift veranderd in medicijnen heeft zijne waarheid omtrent de zonden en de ~~deugt~~ genaede. groot quaed ~~kan menigmael~~ kan menigmael oorzaek en gelegentheid van groot goed, en voordeel wezen. Dus de val van adam, is eene gelegentheid geweest dat god zijne barmhertigheid tot 't mensche lijk geslagt overvloediger heeft getoond; waerom desselfs schuld gelukkig en zijne zonde noodzaekelijk word genoemd; want had 't menschelijk geslagt uit den staete van onnoozelheid niet vervallen gods goedertierentheden ~~zouden zijn~~ aen de gevallene en ellendige we reld beweezen zouden, zoo seer niet uitgescheenen hebben; vervol= gens uit adams val is dit goed voortgesprooten.

zoo zegt paulus dat dwalingen en ketterijen groot goed en voordeel werken; want, zegt hij, ketterijen moeten 'er zijn, opdat de gênen, die opregt zijn bekend zouden worden. 1. Cor. 11-19.

(In inderdaet de dwaelingen en ketterijen de voorgaende eeuwen hebben groot nut en voordeel aen de kerke toegebragt; want dewijl in die tyden een ~~overdraegelijk~~ beklaeglijke traegheid in de over= sten was, en een verzuim van studies onder de gênen die anderen leeren moesten, vervolgens dewijl 'er een onweetentheid onder 't volk en een verval der regels was, zoodra de wangedrogten en ketterijen zijn voortgesprooten, ~~zoo~~ zijn d'overigheden ontwaekt, en opge= wekt, en hebben zig op 't studeren gestelt, 't leeren der schrifture, 't gêne bij naa vergeten was, is wederom hernoomen, de regels en disciplinen der kerke zijn eenigzins herstelt, de gelovige zijn meer onderwezen, en de waerheid is helderder te voorschijn ge= komen. op die wijse gelijk ten tyde van Aug^s de dwaelinge van Pelagius omtrent 't leerstuk der genaede oorzaek is geweest dat de waerheden van de genaede meer opgeluijsterd, en klaerder te voorschijn zijn gekomen.)

zoodat waeragtig is dat, gelijk vergift een goede medecijne kan worden, zoo ook 't quaed veel goed beweegkan, brengen.
Dit heeft ~~[illegible]~~ ook onder anderen in den apostel Thomas dui= delijk gebleeken. D'ongeloovigheid van Thomas heeft ons des te zekerder bewijs van de verrijzenisse van Xus gebaerd, ze heeft hem ook zelf des te meer in 't geloof bevestigd, en heeft hem uit den mond des zaligmaekers doen hooren Omdat gij mij gezien hebt, Thomas, hebt gij geloofd. deze Lof

Weshalven 't ook niet oneigen wezen zal deze Lof van Thomas wat naukeuriger te overwegen, en onze onderregtingen daer uit te trekken. Attendite. Propositio

't is voorwaer geen kleine of geringe zaek uit den mond des zaligm: zelf te mogen hooren een opregte en waere gelovige te wezen. 't einige tijden zullen er wezen die veel op hun geloof zullen betrouwen, en die 't zelve als met klinkende trompen uitblaeren, zullen zeggende: Heere, heere hebben wij in uwen naeme niet geprofeteerd, en in uwen naeme de duivelen uitgeworpen, en in uwen naeme veele wonderdaden gedaen? zoo, zeg ik, zullen er gevonden worden, die tot bewijs van hun geloof ten jongsten dagen zullen spreeken en sulke wonderdaden op zullen haelen; dog aen deze: tot antwoord zal gegeeven worden: ik heb u niet gekend &c.

Matt. 7. 22.

O! veel gelukkiger is d'apostel Thomas geweest; hij heeft zelf zijn geloof niet geroemd, of heeft dit zoo niet doen gelden, maer hij heeft 't geluk gehad dat hij van zijnen regter zelf ~~mogen hooren~~ geloovig is genoemd geworden; hij heeft uit den mond van Xus zelf mogen hooren Credidisti q.d. ik reeken jou, ik stel u onder 't getal der gelovigen ~~die~~ onder 't getal der gene die mij met een waere en opregt geloove dienen. En dat willen deze woorden van Xus tot Thomas beduiden Quia vidisti me Thoma, credidisti. hierin is de Lof en roem van Thomas gelegen.

't is ook nootzaekelijk te bemerken wanneer Xus aen Thomas deze roem en Lof gegeeven heeft, te weten, dan (Chrijs) ook zelfs na zijne ongelovigheid, ook zelfs nadat hij met den strop van ongelovigheid bij naa verworgd was, dan dan, is 't dat hij ook zelfs nog deze Lof gekregen heeft. De beternisse die naa zijne ongelovigheid gevolgd is, heeft de smet, ~~van~~ vlak van zijns voorig Leven uitgewist, de voorige boosheid is bij god als vergeeten, als ~~[illegible]~~ tot bewijs van eene waere beternisse de klaeke belijdenisse van zijn geloof te voorschijn gekomen is.

En hier uit blijkt dat god heel anders, dan ~~als~~ de menschen de wereld te werk gaet. De kinderen der menschen en van deze wereld zijn gauw, en ligt tot gramschap, en de wraek, en traeg om te vergeeven: 't quaed ons bedreeven word noit bij naa vergeeten; 't word als met ijzere Letteren ~~[illegible]~~, en 't goede als met glaeze Letteren bij haer beschreeven: Na jaeren en dagen weet men van iemands quaed en misdrijf nog te spreken, en 't goede en deugdelijke is men terstond vergeeten. Dog zoo, zoo is 't met god niet geleegen: heel anders hooren wij dat heere Xus met Thomas te werk heeft gegaen. Thomas was tot ongelovigheid vervallen, dog qualijk herstelt hij zijn misbedrijf qualijk heeft hij eens opregte belijdenisse van zijn geloof gegeeven of de heere Xus vergeet zijn fout, en roemt hem over zijn geloof, zeggende: Quia vidisti me &c.

Dit moet ons tot troost, en blijdschap dienen, dat god
zoo met Thomas te werk ging, en met er daet dus waerlijk
volbrengt 't géne hij meermael uitdrukkelijk heeft beloofd,
gelijk wij onder anderen, dire belofte vinden, bij ~~Ezech 33~~ alwaer Ezech. 33 – 32 ....
god van eenen bekeerden zondaer zegt: de godloosheit des god=
loozen zal hem niet schaeden, op wat dag dat hij zig van zijne
godloosheit komt te bekeeren, ... alle de zonden die hij gedaen heeft
zullen hem niet toegerekend worden. zoo heeft god de zonden
van David, zig hem niet toegerekend &c zoo aen Petrus &c
zoo aen Paulus &c en zoo hier ook de heere Xus met Tho=
mas &c En dit moet ons tot troost, en betrouwen verweckt en;
want daerom heeft god aen eenen bekeerden David, aen
eenen bekeerden Petrus &c Paulus &c aen een Thomas &c
hunne zonden niet toegerekend, opdat de heere Xus in hen,
gelijk Paulus van zig zelven spreekt, alle Langmoedigheid 1. Tim. 1 – 16.
zoude toonen, tot een v. B: dergenen, die in hem gelooven
zullen ten eeuwigen Leven.

Je 't géne omtrent de Lof van Thomas vooral nog te
bemerken valt, is dit, te weten dat qualijk niet een van alle
de apostelen zulk een roemrugtige getuijgenisse des geloofs
van Xus gekregen heeft, dan Thomas alleen. En dat, opdat
hier uit zoude blijken, 't géne de h: greg: naemals met dire
woorden bevestigd heeft: „Fit plerumq, Deo gratior amore
ardens vita post culpam, quam securitate torpens „
innocentia„: zoo is een Mattheus, zoo eene Magdalena,
zoo is eene Augustinus, en meer anderen, die groote zondaers
zijn geweest, aen god aengenaemer geworden dan veele ~~[illegible]~~
flauwe, en traege regtvaerdigen, mitsdien zij naer hun meestal
veel vieriger, ijveriger zijn geworden dan andere die wel
noit eenige grove zonden bedreven hadden, maer ook noit eenige
klocke en deftige daeden van deugd, en klockmoedig
voor Xus gegeeven hebben. en dus is 't hier ook met Tho=
mas gelegen, géne van alle de apostelen heeft zulk eenen
roemrugtige getuijgenisse des geloofs van Xus gekregen
dan Thomas alleen, en dat opdat hier uit zoude blijken &c

Dog wat is 't, tw: Thomas tot 't geloof heeft gebragt?
audi Xum: Quia (inquit) vidisti me Thoma, credidisti
't zien van Xus heeft Thomas tot 't geloof gebragt. Niet
dat hier uit volgt, dat Thomas geloofd zou 't géne hij met ^hebben
zijne oogen zag, o neen! want 't dan een geringe Lof, ja zelfs
geene Lof, of roem zou hebben gewe est, dat Thomas uit den
mond van Xus hoorde: Quia vidisti &c mits Paulus duidelijk
zegt dat 't geloof is een vaste grond van 't géne wij hoopen, en heb. 11 – 1
een bewijs der dingen, die men niet ~~en~~ ziet. had Thomas dan
geloofd 't géne hij met zijne oogen zag, 't zou geen roem, en voor
Thomas hebben kunnen wezen, mits 't géne wij zien geen,

geloof maer, een ondervindinge alleenlijk is. Ja Xus
zelfs geeft geheel iet anders van Thomas te kennen; Xus
zegt niet, dat Thomas heeft geloofd 't géne, hij had gezien
maer omdat hij had gezien, 't zien van Xus was niet
't voorwerp van 't geloof, maer de oorzaek en de rêden waerom
om dat Thomas heeft geloofd; want (uit Lgtr S. greg.) 't was
„ iet anders dat Thomas zag, en iet anders t.w: hij geloofde
„ hij zag eenen mensch, en hij beleed eenen god zeggende: Dominus
„ meus et Deus meus „

En, dit is eigen aen een opregt en waer gelôvigen, te weten
dat hij uit 't géne, hij kend zig bregt tot 't géne hij niet en
kend, opdat hij uit 't géne, hij weet te moeten beminnen ook te
beminnen 't géne hij niet weet. dus verklaard Paulus ons wel
als hij zegt: dat 't géne van god onzienlijk is, als zijne
eeuwige magt en godheid, dat die van de scheppinge der
wereld af uit de schepselen verstaen, en beschouwd worden
En zoo heeft Thomas te werk gegaen, hij heeft geloofd niet
't géne hij zag, maer om 't géne hij zag, 't géne hij zag bragt
hem tot 't géne hij niet zag. zoo dat dit v. B. van Thomas
mas in 't minst niet dienen kan aen die géne die zeggen niet
te willen gelooven dat 't géne zij zien, of begrypen, missen zij hierin
niet gelijk zijn aen eenen gelôvigen, maer nog ongelôvigen
Thomas, die meer op zijne oogen, dan op de getuygenisse van
de discipelen betrouwde, en dus by naem de dienstbaerheid van
gelovigheid versmoord geworden was. S. Chrys:

Daer en boven, ook nog gelijk 't v. B. Thomas die geloofde
omdat hij zag, gelijk dit niet kan dienen aen d'onkatolijken
die zeggen, alleen te gelooven 't géne zij zien, al zoo min kan
dit zelfde v. B. dienen, om de sloffigheid, en traegheid van veel
katolijken goed te keuren. veele katolijken zeggen als in een
diepen slaep van verzuimenisse en onweetentheid omtrent de
noodige punten des geloofs, zij meinen dat 't geloof hen als
met geslooten oogen ingestort zal worden, daer nogtans Thomas
mas niet geloofd en heeft, dan omdat hij zijne oogen geopend
en omdat hij gezien heeft. 't is wel waer 't geloof is een gaeve gods
't moet niet van 's menschen vernuft, maer van gods goedheid
en barmhertigheid verwagt worden, gelijk ook Thomas zijn
geloof van god ontfangen heeft, en voor 't zelve god dank
heid schuldig was; maer nogtans is 't ook waer dat deze
barmhertigheid gods gemeenlijk niet anders dan door d'uit
lijke zinnen in onze zielen word ingestort; wiens Paulus
Rom. 10-14-17 zeit, het geloof is uit het gehoor; of gelijk in Thomas heeft ge
bleeken, 't geloof is uit 't gezigt? en wederom; hoe zullen zij
(zeit) in hem gelooven, van wien zij niet gehoord hebben, ik vra
er bij, hoe zullen zij gelooven 't géne zij niet gezien, van wie

geloof zij ~~...~~ nog met de ooren, nog met de oogen de gronden hebben na gegaen, en getragt te Leeren.

Te vergeefs verwagten zij dit groot weldaet des geloofs van god, alle degenen die veronagtzaemens en verzuimen, te zien en te hooren, die dingen uit dew: men 't geloof Leeren moet, alle de gênen die, om met David, te sprêken, gelijk zijn aen een doove adder die haere ooren stopt, die niet en hoord de stemme van die haer bezweeren. alle dusdanigen hebben te vreezen, dat gêne ꝟ: Thomas, omdat hij zag, ontkômen is, te weten, dat zij door deze strop van hunne ongeloovigheid verwürgd zullen worden

Ps. 57-5.

Conclusio

Agite ergo A. A: ~~heeft~~ is iemand tot nogtoe mogelijk met Thomas traeg geweest in te gelôven, dat hij ook nu ten minsten den zelfden Thomas zoo heerlijk gelôvende tragheyd na te volgen. gêne rêden van den moed verlooren te geeven, al is 't Laet, al is men oud en ook nog ongeloovig, indien men nogtans maer bijtijds van nu af aen, waerlijk wil gelooven, en aen wenden 't gêne men moet doen, om opregt te gelooven. Thomas zelf is hier van door zijn ꝟ. G. getuijge, hij heeft zelf eerst niet geloofd, en heeft nogtans daerna, tot Lof van zijn geloof uit den mond van Xti zelf mögen hooren: quia vidisti &c. ja in 't algemeen gesprôken. Quidquid hacte-nus cum Thoma deliquistis certam expectate veniam expectate si modo certam, cum ipso ostendatis pœnitentiam.

Volgt dan alle Thomas nae niet alleen in 't gêne hij heeft geloofd, maer ook in 't gêne waer door hij heeft geloofd, opend de oogen met te Leeren, Luistert met de ooren, om te hooren de gênen waer door 't waere geloof word ingestort. Sic fiet ut cum Thoma credentes, cum eo etiam consequamini fidei et laudem et premium, vitam æternam, &

In Festo S. Thoma 23. Xbris 1736.

1742. in 2do Sacro solum 2um punctum dixi

1762 in utroq sacro 3um punctum.

Hodie S. Mater Ecclia celebrat festum S. Thomæ Apli. Aplus hic oriundus e Galilæa, e ex unus e 12. quos Xtus Dnus in aplos elegit. quonam primo à Xto vocatus sit, nullibi referunt Evangelistæ, neq etiam quodnam ei genus vitæ fuerit. De aliis referunt quonam vocati sint, quod q genus vitæ eis fuerit. v. g. de Petro, Andrea, Iacobo et Ioe Evangelista, Mattheus refert, quod fuerint piscatores, quod vocati sint dum occupabantur in piscando; sic de Mattheo, Mattheus ipse, et Lucas referunt, quod fuerit Publicanus, quodq e telonio à Xto vocatus sit; at nihil quod hoc de S. Thoma expressum legimus.

At licet de his taceat scriptura, tamen Evang. Ioes varia de hoc Aplo narrat, quæ mxè nostræ ædificaoi servire possunt.

Ac 1o. quidem de eo refert scil: cap. 11. quod Thomas generosè voluerit pro Xto mori. cum Xtus, mortuo jam Lazaro, proponeret discipulis suis de eundo in Judæam, opponebant sese discipuli, sibi quoq metuentes, et dicebant Xto: Meester, nu even zogten u de Jôden, u te steenigen, en gaet gij wederom derwaerds? at Xto in proposito suo perseverante, et Lazarum à mortuis excitare intendente, ~~zoo~~ zeide Thomas tot zijne mededisciplen: Laet ons ook gaen, om met hem te sterven.

Atq in eo mxum amoris Thomæ in Xtum, constantiæq et fortitudinis ejus argumentum, et explum observare possumus. Quod hoc magnum sit amoris argumentum, per se patet.

Certè ipso Xto teste: Majorem caritatem nemo hbt, quam ut aiam suam ponat quis pro amicis suis — Jois 15.
Idq hic facere paratus fuit S. Thomas....

Proprium id sanctis viris, et Deum verè amantibus nulla pericula Dei cao formidare. sic Apli o fortidabant Xtum crucifixum prædicare licet virgis cæderentur, incarcerarentur &— Sic Stephanus o for=

formidabat, minos ~~ve~~ aut etiam saxa judæorum
act. 19 - 30. Sic Paulus in tumultu Ephesino ō verebatur insilire
in theatrum, Licet sciret se unum, caputq suum p[...]
Sic Jerosolymam profectus ē, Licet prophetæ prædic[...]
rent eum ibi fore vinciendum, immo et ipsis respon[...]
act. 21 - 13. debat: quid facitis flentes, et affligentes cor meum
ego enim ō solum alligari, sed et mori paratus sum
pp nomen Dni Jesu. Sic et hic Aplus Thomas....
Atq sic amorem zelumq pro Xto ostendit...

Verum quidem ē quod Legamus præclaros viros et ip[...]
~~[illegible]~~ qdoque martyres fugisse ob certas raões, tamen cum
tporis oportunitas postularet, mortem ō reformidarunt
Sic Paulus Licet in sporta dimissus est, tamen cum
audisset se Romæ martyrium subire dbre, ō renuit,
Sed cum gaudio profectus ē. Sic Petrus.... Sic ipse Chs[...]
Itaq Licet qdoq sancti fugerint, tamen ō formi[...]
darunt, sed parati erant.... atq sic amorem, zelum
suum ostendebant. Sic et hic Aplus Thomas, et postea amorendo
Id, et nobis imitandum ē in hoc Aplo # wij ~~[illegible]~~ moeten
niet vreezen, als 't om godt en de waerheid te doen is
dan moeten gehexgen en pas houden aan 's heilands woord [...]
~~ab[illegible] qui [illegible] tales multa timent hoc[illegible]~~
Nolite timere eos (ait Xus) qui occidunt corpus &
Procul igitur à nobis... econtra Thomam imitemur

2um. Quod de Thoma refert Joes Evang. hisce [...]
Ubi Xus Dnus cum discipulis ultimam cœnam manduc[...]
cabat, quo peracto, Xus Dnus cum discipulis colloqui[...]
instituit, et inter cætera dicebat eis: Vado parare vo[...]
Locum, et quo ego vado scitis et viam scitis. Tunc
dicebat Aplus Thomas: Dne nescimus quo vadis et
quo possumus viam scire? Atq in eo Thomas suum
sciendi et proficiendi desiderium declarabat. idq in
Laudem Thomæ Evangelista Joes hic annotavit. Et
merito, ō enim quærebat Thomas curiosa et inutilia
Sed econtra mxè utilia, scil: viam cœli.... Et qa utili[...]
quærebat, meruit à Xto instrui, et ab eo audire, Ego
Sum via, veritas et vita

// Licet in mundum veneral dicens: Ecce venio ut faciam voluntatem tuam, tn via natus fugit in ægyptum. Licet venisset ut pro nobis moreretur, tn cum eum de monte præcipitare, vel lapidare vellent, effugit eorum manus.

Niet dat wij juist als thomas martelaars moeten sterven, Neen! wij leven, godt zij gedankt, niet in de weerde tijden der tijrannen, dog egter moeten wij met th: zeggen: eamus et omdat wij zoo gesteld moeten zijn dat, bij aldien godt 't van ons zoude vereischen, wij door gods genade zoo klock en zoo versterkt zoud wezen, dat w' ook met th: zouden zeggen: eamus et

Daaren boven

dan moeten wij niet schroomen ons geloof voor andersgezinden te belijden, de waarheid aan te kleeden. Niet met daar veel over te disputeeren, maar bereid zijnde altoos verantwoording te geeven van de hoop die in ons is. die hieraan ontbreeken zo of Chs Matt. 10-33 maar ie op deel, zoo wie mij zal belijden voor de menschen &

Hoc S. Thomæ exemplum imitemur oportet, doceт nos Thomas hoe greetig men moet wezen om onderwezen te worden. greetig zijn wij meenigmael, maer niet in zaeken daer wi't moeten wezen. greetig zijn wij om tijdelijk..... ja dat 't ergsten is, maer al te greetig in quaeden en ondeugenden dingen..... zulken greetigheid leerd ons Thomas niet, ~~want~~ want verre van daer dat die prijsbaer is, zoo is'er niets verfoeijlijker niets godlooser als zulken greetigheid, zulken weetenschap betaemd een Xten niet, in zulk een wil Xus zelf dat w' onnoozel zullen wezen // Scias parvuli estote. De greetigheid // als de duiven en gelijk d' Apl Paulus: die Thomas ons door zijn voorbeeld leerd, is in hemelsche en godlijke dingen, dat is 't einde waer toe wij geschaepen zijn. zoo leerd 't begin van den catechismus.....

Dit zegd Xus zelfs dat 't eeuwig leven is: Hæc est vita Jois 17 æterna ut cognoscant te solum Deum verum et quem misisti Jesum Xum. Deze greetigheid leerd ons Thomas, Dne, inquiebat Thomas, nescimus quo vadis, et quo possumus viam scire? En op dit zeggen van Thomas toonde de Heer hoe zeer dat deze vraeg van Thomas hem behaegde, Ego (inquiebat Xus) sum via veritas &c zoo wij ook als Thomas onze onweetenheid belijdende met Thomas zoeken onderwezen te zijn, dan zal de Heer ons ook, als Thomas, leeren en onderwijzen, juxta qd Xus ipse dixit: Abscondisti hæc à sapientibus et prudentibus et revelasti ea parvulis.

Igitur in hoc Thomam imitemur, et nos à Deo illuminari merebimur.

3tium Quod de Thoma refert Ev. Joes, hodierno Evangelio nobis proponitur, scilicet quod post Resurrectionem Xti incredulum sese monstraverit, referentibus Discipulis se Xum à mortuis redivivum vidisse.

Atq in eo observare dbmus mirabilem Dei dispositionem qui Thomam de resurrectione sua dubitare permisit ob utiles rationes, ut scil: ea occasione illa resurrectio sua certificaretur. Item ut major esset prædicationis quam Thomas de isto articulo facturus erat, fides, quo major fuerat ante ejus incredulitas.

Eodem ferè modo sese habuit respectu Pauli, ...
quem, ante persecutus fuerat, predicantis, stupebant
oes de Paulo dicentes: Nonne hic e qui expugnabat
in Jerusalem eos, qui invocabant nomen istud &
Act. 9. hic adhoc venit, ut vinctos illos duceret ad principes
sacerdotum? En dat Paulus nu preekte, quod pr
persecutus fuerat, dat baerde groote verwondering
ja ook overtuijginge. Zoo ook in Thomas, des
te meer wierd nu bevestigd de zaek die hij leerde, al
men hem zoo klaek en standvastig hoorde preeken
't geene daer hij voor heen aengetwijfeld had.

Zoo weet God uit het quaede goede te trekken; hij
laet d'ongeloovigheid van Thomas toe om, &

Agite A. A. has observaes à Thoma discam
ac 1°. amorem et zelum nostrum pro Deo ejus exe
ostendemus.....

2°. Wij zullen gelijk Thomas greetig en begeerig
zijn, om te leeren en onderweezen te worden, maer on
derweezen in den weg tot den hemel. Hier toe zullen
wij greetig zijn om goede predikatien en onderrog
tingen te hooren, greetig om goede boeken te leere
en dus den weg te leeren kennen die tot den hemel
leid.

3°. Wij zullen Gods wonderheden aenbidden
die ook uit het quaede goede weet te trekken.

Dit zullen wij betragten en in den apostel Thom
navolgen, om ook met hem naemals aen d'eeuwige
glorie deelagtig te worden. Amen.

Qa Vidisti me Thoma Credidisti In Festo S. Thomæ 21. Xbris 1737.

Jois. 20 v. 29.

Exordium fuit brevis Narratio vitæ S. Thomæ.

Propositio: assumta verba ad Laudem Thomæ explicabimus, et ad mutuam nostram instructionem Attendite

tria circa hæc verba consideranda 1º ipsa verba Laudem S. Thomæ comprehendentia 2º. qdonam hanc Laudem S. Thomæ Xtus dederit 3º. qd Thomas solus inter oes Aptos hanc Laudem expressis verbis acceperit. Ex singulis sume instructionem. et vide Serm. Anno. 1734.

S. Thomæ Apostoli.

Ergo jam non estis hospites & advenæ; sed estis cives sanctorum & domestici Dei: superædificati super fundamentum Apostolorum et prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo JESU: in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino. Eph. 2. v. 19. 20. 21. ||

Non possumus melius celebrare festa Apostolorum, quam considerato diligenter illorum ministerio, ex quo & illorum præclara facta, et exhibita nobis beneficia, maximè innotescunt.

Servit huc apprime præsens Epistola, quæ clare nobis ob oculos ponit. 1ô quale circa nos ministerium exercuerint Apostoli. 2dô quæ nobis per illos collatæ sint prærogativæ. quæ dum vobis breviter explico. attendite:

Ergo jam non estis hospites &c. Cùm ex hospitibus cives sanctorum facti dicimur ab Apostolo, primum Apostolorum ministerium indicatur, expressum Luc. 14. v. 23. & ait Dominus servo, exi in vias & sepes & compelle intrare ut impleatur domus mea. || & Matth. 22. v. 9. 10. ite ergo ad exitus viarum & quoscumq; inveneritis vocate ad nuptias, et egressi servi ejus in vias, congregaverunt omnes, quos invenerunt &c. nimirum hi servi fuere Apostoli à Domino ad gentes agrestes & barbaras emissi, ut ex viis & sepibus, quibus per varias idololatriæ species ab invicem dividebantur, ~~cong~~ evocarent eas & congregarent in unam Dei civitatem sive Ecclesiam Catholicam.

Alterum Apostolorum ministerium indicat Apostolus, dum dicit nos ex advenis factos Dei domesticos: hic enim statim occurrunt nobis Apostoli velut Dominicæ familiæ œconomi. quis putas est fidelis servus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? Matth. 24. v. 45. || sic nos existimet homo ut ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei. 1. cor. 4. v. 1. || tamquam parvulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis. &c. 1. cor. 3. v. 1. 2. || hæc tibi scribo . . ut scias quomodo te oporteat in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis. 1. Tim. 3. v. 15. || est ergo Ecclesia Domus et familia Dei magni illius Patris familiâs, & sub hoc Apostoli Dei ministri & œconomi dispensantes fidelibus sacra mysteria, et spiritualem mentis cibum ac potum &c.

Tertio. sunt Apostoli fidelium sive Ecclesiæ fundamentum. superædificati super fundamentum Apostolorum. acatholici hoc negant: dicunt Christum hic vocari fundamentum Apostolorum. sed ipse verborum Pauli contextus aperte illos convincit: distinguit enim Paulus Christum a fundamento Apostolorum, dicens Christum JESU esse lapidem summum Angularem istius fundamenti; atqui plane ridiculum est dicere Chrm esse lapidem angularem summum sui ipsius. & quid clarius illo Apocalypseos: & murus civitatis habens fundamenta duodecim & in ipsis duodecim nomina duodecim Apostolorum Agni? apoc. 21. v. 14.|| numquid duodecim sunt Christi secundum numerum duodecim fundamentorum? sed ad tam absurda commenta rediguntur, qui veritatem semel abnegarunt: nimirum ut Romanum Papam in ordinem redigerent, noluerunt agnoscere Ecclesiam super Petrum ædificatam; sed Domini ad Petrum verba mirabiliter detorserunt, dicendo: hæc quidem verba, tu es petrus, ad Petrum pertinere; ista vero & super hanc petram, non de Petro. sed de se ipso dixisse servatorem. Matth. 16. v. 18.||
ajunt tamen docere Paulum disertes verbis: fundamentum aliud à nemine poni posse præter id quod positum est, quod est Christus JESUS. 1. cor. 3. v. 11.|| R. valde rudes ac pueriles esse debere illos, qui numquam adverterint ædificandi modum. fundamentum vocamus, quidquid in fundo substruitur sustentando ædificio. multa ergo ingrediuntur fundamenti fabricam. atq; ut more nostro loquar, præcipuum locum hic habent infixi terræ pali, his asseres fundamenti incumbunt, tum hisce asseribus cæteres lapides imponuntur &c. in aliis vero regionibus, imum in fundo locum occupant præmagni lapides, quibus alii deinde minores cum proportione inædificantur. tota hæc lapidum compages fundamentum vocatur, in quo quidam lapides primarii sunt, qui totam sustentant molem, alii vero secundarii, qui à primis sustentati sustentant deinde reliquos. Quando ergo Paulus negat aliud poni posse fundamentum præter Christum, fundamentum primarium intelligit & fundamentum fundamentorum, cum quo facile stat, dari quoq; fundamenta secundaria, viz. Apostolos, qui Christi veritate & auctoritate sustentati reliquos in fide sustentant fideles. sunt igitur Apostoli fidelium sive Ecclesiæ Christi firma ac solida fundamenta. uti et prophetæ, quia idem prædixerunt quod Apostoli docuerunt. Confer. 2. Cor. 4. 13. habentes eumdem spiritū fidei.

Quartò dum Paulus hisce nos fundamentis inaedificatos dicit: superaedificati super fundamentum Apostolorum. quartum indicat Apostolorum circa nos officium. de quo ipse, Dei, inquit, sumus adjutores; .. Dei agricultura estis, Dei aedificatio estis.] 1. cor. 3. v. 9. || nimirum non fundamenta solum nostra sunt Apostoli; sed etiam architecti sunt, qui nos aedificant super se & super JESUM Christum summum angularem lapidem!

Si libeat exponere, quomodo Chrs hic vocetur lapis summus angularis, consule ps. 117. v. 22. || Matth. 21. v. 42. || 1. Pet. 2. v. 7. || item Eph. 2. v. 14—18. || ubi anguli ratio maximè declaratur.

Habetis AA. quadruplex Apostolorum circa nos ministerium, quod hodie praesertim Beato Thomae possumus applicare, fuit ille 1o fidelis Christi servus missus ad exitus viarum, ad extremam Indiam, ut inde gentes evocaret in civitatem Ecclesiae. fuit 2o Christi oeconomus dispensans Dei domesticis cibum Evangelii &c.

fuit 3tio fundamentum & quidem inter reliqua valde eximium; primarium enim fidei nostrae articulum contulit ad constructionem Symboli Apostolici: resurrexit à mortuis. de quo Apostolus: si Chrs inquit, non resurrexit, vana est fides vestra; adhuc enim estis in peccatis vestris.] 1. cor. 15. v. 17. || hunc verò articulum nemo certius atque opportunius potuit asserere, quam ille non auritus modo, sed ocularis etiam & manuarius testis.

ac per hoc etiam 4to strenuus ac sapiens fuit Ecclesiae architectus.

Nunc ab Apostolis ad nos veniamus. vidimus quid sint Apostoli: nos verò quid sumus illorum ministerio? Respondet Paulus: jam non estis hospites & advenae; sed estis cives Sanctorum, & domestici Dei. 1o removet id, quod eramus antea: eratis, inquit, illo in tempore sine Christo, alienati à conversatione Israël, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo.] Eph. 2. v. 12. || jam, inquit desiistis esse hospites & advenae. hospites ξένοι. peregrini, exclusi è regione è civitate Sanctorum. advenae πάροικοι. sunt qui jam ingressi sunt civitatem, sed non ut cives; sed ut inquilini. non estis inquit jam amplius ejusmodi: sed estis cives Sanctorum, donati jure civitatis, viventes sub regimine et praesidio JESU Christi civitatis principis. & domestici Dei, longè

arctior est necessitudo domesticorum, quam civium. estis, inquit, Dei domestici; non solum ad civitatem sanctorum Apostolis vocantibus accessistis; sed etiam in Dei adoptati estis familiam. est porro magna in eadem etiam familia domesticorum distinctio. computantur in domesticis, servi, mercenarii, filii. vos autem Dei estis domestici in gradu supremo filiorum. non enim, inquit, accepistis spiritum servitutis iterum in timore; sed accepistis spiritum adoptionis filiorum. Rom. 8. v. 15. || * Ecce AA. ad quantam Apostolorum ministerio elevati simus dignitatem. nos, qui hospites aliquando eramus & peregrini, facti sumus cives Sanctorum & domestici Dei.

Quid amplius? estis, inquit, superaedificati super fundamentum Apostolorum. non solum Dei domum inhabitatis ut filii; sed ipsi quoque estis Domus quam Deus inhabitat. superaedificati super fundamentum Apostolorum, ipso summo angulari lapide Christo JESU, in quo omnis aedificatio constructa crescit in templum Sanctum in Domino. pertinent haec primario ad Ecclesiam universalem, quae super fundamentum Apostolorum in Christo fundata, construitur & crescit in templum Sanctum in Domino. aedificatio constructa (ἡ οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη) συναρμολογεῖν est congruenti proportione & harmoniâ construere. dicitur vero meritò hoc modo Ecclesia constructa, propter accuratissimum ordinem, quem in illa disposuit & conservat Dominus ut sapientissimus architectus. eminet Petrus, et illius successor Romanus pontifex, sequuntur Episcopi successores Apostolorum, inde Pastores & doctores, qui septuaginta duobus successere discipulis. deniq. istam Ecclesiae harmoniam pulchre expressit Apostolus similitudine humani corporis. vide. 1. cor. 12. toto. ephes. 4. v. 11 & seqq. & alibi plura.

crescit porrò haec aedificatio, propter eos qui quotidie baptizantur, et ex infidelibus convertuntur, & crescet usque ad mundi finem. confer. Eph. 4. v. 12. 13. || crescit autem in templum sanctum, in Domino, i.e. quod Dominus inhabitet. Apoc. 21. v. 3. || vel in Domino, i.e. merito, virtute, directione Domini.

Coeterum, quae hic de universali Ecclesia dicuntur, singulis cum proportione fidelibus applicanda sunt: quisque enim fidelium etiam debet esse aedificatio constructa crescens in templum Sanctum in Domino. *

ac harmonica quidem illa constructio ordinem exigit ab homine in omnibus, quae ad illum pertinent. videmus in aedificio recte constructo magnam partium differentiam; aliter disponitur fastigium, quam lateralis aliquis paries, aliter ornatur triclinium, aliter culina, aliter stabulum &c. singula suo ordine disponuntur. discimus hinc fidelium in virtutibus colendis differentiam. ex. gr. Patrem familiâs prudentia maximè decet, & vigilantia, filios observantia & obedientia, famulos ~~observantia~~ fidelitas & submissio &c Rom. 12. 4. 8. divites decet liberalitas, pauperes patientia, &c. confer 1. Pet. 4. v. 10. 11. || iterum harmonia ista, monet omnes fraternae dilectionis; ut supportent invicem in charitate, solliciti servare unitatem spiritûs in vinculo pacis, unum corpus & unus spiritus &c. Eph. 4. v. 2. & seqq. || vide & cant. 2. v. 4 || 6. v. 9
crescit in templum sanctum. non satis est coepisse aedificationem; sed perficienda est et consummanda. Luc. 14. v. 28. 29. || crescere ergo debet fidelis in virtutibus et proficere usque in finem.
in templum sanctum. domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudinem dierum. ps. 92. v. 5. || Sanctum est templum tuum, mirabile in aequitate. ps. 64. v. 6. || non dixit (inquit Augustinus) sanctum templum tuum mirabile in columnis, mirabile in marmoribus, mirabile in tectis auratis; sed mirabile in justitia.] Aug. ibid.
in Domino. omnis ista constructio, omnis profectus, omnis sanctitas à Domino est: non enim sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra ex Deo est. 2. cor. 3. v. 5. ||

atque haec modò sufficiant, ut, quid nobis apostolicum contulerit ministerium, non ignoremus. facti sumus cives sanctorum & domestici Dei, facti sumus aedificatio constructa, & crescens in templum sanctum in Domino.
Utinam verè simus, quod dicimur! exigit certè propinquus Domini Natalis, ut haec nobiscum seriò cogitemus. natum nobis servatorem non melius poterimus excipere cordibus nostris, quam ut studeamus nos gerere, ut cives sanctorum, ut Dei domesticos, denique ut templum sanctum in Domino.

addendum supra * in explicatione Domesticorum Dei.
* porro ex ista adoptione filiorum pertinent ad nos omnia filiorum iura, habitatio, mensa, vestimenta · confer Luc. 15. v. 22. 23. || denique Paterna haereditas. Rom. 8. v. 17. ||

Jois. 20. v. 27.

In Festo S. Thomæ 21. Xbris 1739. 50.

Hodie celebrat S. Mater Ecclesia Festum S. Apostoli Thomæ A. A.

Fiat brevis enarratio ejus vitæ

In hoc Festo Eccl. nobis in Ev. proleg. quod absentia Thomæ a discipulis in unum congregatis occasio fuerit ejus incredulitatis, item quod ejusdem presentia post 8 dies iterum discipulis in unum congregatis occasio fuerit a lapsu, et incredulitate sua resurgendi, cum tunc Jesum redivivum videns exclamant dicens: Dnus meus et Deus meus.

Libet nunc ex multis solum inquirere quid Jesus fecerit om Thomas weder tot t' geloof te brengen, ex quid instructiones inde haurire debeamus Attendite

Propoo

Alhoewel onze Heiland J. C. den Apostel Thomas in zyne ongeloovigheit had kunnen laeten leggen, en met alle ongeloovigen had kunnen laeten verlooren gaen, alhoewel hy met den gevallen Thomas even als met een Judas had kunnen handelen, nogtans zoo behaegde het hem deezen ongeloovigen Apostel door zyne ondoorgrondelyke barmhertigheit te voorkomen.

1o D'eerste genaede of barmhertigheit die Jesus aen den ongeloovigen Thomas bewezen heeft is deze, dat hy zig om Thomas wille, wederom op een nieuw na verloop van 8 dagen vertoonde aen zyne discipelen. Immers qualyk was Jesus aen hen wederom verscheenen, of terstond na hen allen begroet en de vrede gewenscht te hebben, hy keerd en wend zig na de persoon van Thomas toe, om alsoo aen te toonen en te doen begrypen dat het ter gunst van hem was, dat hy zig andermael en op nieuw aen zyne discipelen by een vergadert zynde vertoonde. Christus was dan ten opzigt van Thomas

Luc. 15. die goede herder, die zyn eenig schaepje dat verdwaelt was wederom ging opzoeken. Ja hy was in Thomas
Isa. 49 - 15. opzigte als die moeder, waervan hy zeit dat zy haer kind niet kan vergeeten &c.

De eerste genaede d'eerste barmhertigheit die Jesus hier aen Thomas doet, is deze, dat hy hem dwaelende in zyne ongeloovigheit komt opzoeken, met zig verrezen aen hem te vertoonen.

2do. Een twede genaede die de barmhertige Jesus aen Thomas bewyst is deze, dat hy Thomas zelf aenspreekt. En hoe spreekt hy hem dog aen? Zoo w' t' Ev. wy uzien, hy spreekt hem aen op d'allerzoetste en zagtste wyze, Thomas, zeit hy, wees niet ongeloovig maer geloovig. O zeker Jesus kon hem strafen berispender wyze aengesproken hebben, hy kon hem op die wyze bejegent hebben, gelyk hy 8 dagen te vooren op d'eerste dag zyner verryzenisse de 2. Emaüsgangers bejegent hadde; hy kon tot hem even aleens als tot die 2 discipelen gezeit hebben, O stulte et tarde corde ad credendum &c.
Maer neen, zoo zoo dat Jesus met Thomas niet en enkel en alleenig zeit hy maer Noli esse incredulus, sed fidelis.

Hy handelt dan niet straf of wreed met zyn weder gevonde schaapje, maer met zoetaerdigheit onder gaet hy hetzelve, en leidt 't zelve weder gevonden hebbende met blydschap op zyne schoûderen. En deze is de twede gunst of genaede die Jesus aen Thomas doet.

3tio. en ten laesten, nog een gunst die Jesus aen Thomas doet is deze, dat hy zelf aen Thomas toelaet en bewilligde 't geen Thomas eerst wilde zien en voelen zou hy geloven. Thomas had gezeit: ten zy ik in zyne handen de gaten der nagelen zie, en ik myne vinger steeke

steeke in ~~[illegible]~~ de plaets der nagelen, en myne hand in zyne zyde steeke, ik zal 't niet gelooven. Nu zie dit stemt Jesus toe, dat bewilligt de Heerland aen zynen discipel. Steek, zeide Jesus, na 8 dagen, steek zeide hy uwe vinger hier in, en bezie myne handen, en breng uwe hand hier by, en steek ze in myne zyde, en wees niet ongeloovig maer geloovig. Zekerlyk geen overtuygender geen kragtiger of sterker bewys van zyne liefde en barmhertigheit ~~kon~~ Jesus aen Thomas geven: want met aen Thomas zyne wonden aen te wyzen, zoo toonde hy hem ook te gelyk aen de kenteekenen of merkteekenen van zyne liefde; want Jesus wonden zoo veel als die bronnen zyn, van dew Isaias heeft voorzeit: Haurietis aquas in gaudeo de fontibus salvatoris; want hier uit (airs. Aug. Jsa. 12 - 3 Tr. 120. in joan hier uit) bewezen, uit de wonden van Jesus, zyn de Sacramenten der Kerke voortgevloeit. Vervolgens Jesus tot Thomas zeggende, breng uwe vinger breng uwe hand in myne wonden, was zoo veel als of zeide: kom kom tot de bronnen aller genaeden, kom schep daer uit de wateren de wateren van uwen zaligm.., dat dat zyn de bronnen daer de Sacramenten uit gevloeit zyn &c

het een woordo 't is zoo veel als of Jesus zeide: Komt komt tot my die belast en beladen zyt en ik zal u verquikken &c

En A. A. Quid Xtus D[ominu]s fecerit Thomae

1 quod eum quaesierit &c 2 quod inventum blande allocutus et ad fidem exhortetur 3 demum concedat quod ad credendum postularat.

Ex his varia observanda essent

1mo quod Jesus incredulum Thomam quaesierit &c

Atqui hine discimus quod et nos quaerere et nagaende moeten wezen met de genen die met Thomas zyn afgedwaelt, ik zeg, met de zondaers

Doet dat de Meester alhier in opzigte van zynen

discipel, hoe behooren wij 't dan niet te doen, aen onse evenaesten? 't is regt vermaent dan Paulus: Broeders
Gal. 6-1 indien 'er iemand overvallen word van eenig misdaet, gyl, die geestelyk zyt, onderregt hem met de geest van
Rom 15-1 zagtmoedigheit. Item, Wy die sterken zyn moeten de zwakheden der onsterken dragen. Item, Broeders
1. Thess. 5-14. ~~vermaent~~ bestraft d'ongeregelden, vertroost de klynmoedigen, ondersteunt de zwakken, weest verduldig tot yder een.

We moeten dan, elkanderen opzoecken, en te regt brengen
Eccli. 17-12. 1 opzoecken door vermaeninge. Unicuiq mandavit
Matt. 18-15. deus de proximo suo. Corripe inter te et ipsum solum. Id postulat caritas &c. We moeten dan met den priester en Leviet den gequetsten zondaer niet verbygaen maer integendeel met den Samaritaen toetreden en zyne wonden verbinden.

Dit moeten we doen, niet met passie en drift niet met haestigheit, niet om te heerschen, en over een ander meer heen te zitten, maer met minzaemheit en liefde. gieten we wyn in de wonden van den zondaer, ik zeg vermaenen en berispen w'hem, ô we moeten er oly bygieten, met liefde en zagtzinnigheit moeten de vermaeninge vermengen. Sic monet et docet Paulus In spiritu lenitatis. vide sup gal. 6. Sic sic Xus Dnus noster Thomae &c. Sic et nos &c.

2 Opzoecken door gebeden. Hebben we de kragt magt, gezag, of gelegentheit niet om te vermaenen ô we hebben evenwel 't vermogen om voor hem te bidden, dat kunnen w'allen, klynen zoo wel als grooten, armen zoo wel als ryken, onderdaenen zoo wel als oversten, verbo, nemo hic excluditur. Adeoq &c. Sic Stephanus oratione Saulum convertit &c. Sic Monica Augustinum &c. Sic sic et hodie matres &c. Sic quisq &c.

1750 haec appl. dixi

2do observare possumus quod, si tam multa Jesus pro Thoma fecerit, qto et pro nobis faciat

1 Heeft Jesus Thomas opgezogt? hoe meenigmael heeft hy ons niet opgezogt als we als schaepjes onze wegen dwaelden? &c

2 Heeft Jesus minsaem met Thomas gehandelt? ô hoe minzaem spreekt hy ons niet aen, om ons tot onze pligt te brengen. Vivo ego nolo mortem peccatoris &c

~~[illegible]~~

3 Heeft Jesus aen Thomas getoont zyne wonden als de merkteekenen van zyne liefde voor de zondaers Hoe noodigt hy ons niet tot zyne wonden, om daer te scheppen van zyne genaedens die hy door zyne wonden voor ons verdient heeft? &c Hoe roept hy tot ons niet Venite ad me oes &c

Laet ons A. A die genaede die barmhertigheit van Godt beantwoorden, met ook opstaen uit onze val in Thomas &c sic et nos &c wel is waer t'is Gods barmhertigheit gods genaede die ons met Thomas maer doet opstaen uit de zonde, en daerom moeten Godt ook des te meerder smeeken, en bidden dat hy d'oogen van zyne genaede op ons slae &c

Nisi videro.... non credam. Jois. 20. v. 25. In Festo S. Thomæ 21. Xbris 1740. 52.

Cum Thomæ Apli, cujus festum colimus, incredulitatem contemplor, ñ possum ñ mirari profundissima Dei judicia, atq ordinem providentiæ, qua suam instituit Eclam. Cum n viros ei præficere potuerit ex oi parte perfectos, quid ē quod Thomam inter istos toleret præfractè incredulum? immo cur tales elegit Aplos, qui oēs turpissimè deliquerunt? Nihil de Juda dicam proditore. Ecce Petrus Dnm perfidè negat, Thomas ñ vult credere redivivum, reliqui oēs ctra datam cum Petro fidem à Judæis captum deserunt ac fugiunt, Paulus persequitur. Quid? anne igr peccatoribus, et peccatis adeo delectatur Deus, ut tales hoēs suæ præficiat Eclæ? Istud Divinæ providentiæ arcanum paucis hodie Deo dante discutiam, et cur Aplos suos labi permiserit, paucis rationibus exponam Attind Propositio

Notissima ac certissima ē Eclæ sententia: ñ posse Deum eē caam ullius peccati. Mundi n st oculi ejus ne videant malum &c. Hab. 1-13

Illud vero nequaqm negari ñ dbt: Deum pro infinita sua sapia attingere oia à fine ad finem usq fortiter &c. Sap. 8-1 Adeo ut peccatum, quod malæ hoium voluntati dbt adscribi, divinæ interea dispositioni plenissimè subeē fateamur. Atq hoc ē, quod S. Aug. sæpius asserit: tam bonum, tam sapientem, tam potentem eē Deum, ut noverit et velit potius malis benè uti, atq ad finem optimum, quæ pessima st, dirigere; quam mala nulla esse permittere.

Nunc ergo quæritur, quos sibi in permittendis apostolorum delictis fines propositos habuerit optimus Servator? Ac sum quidem ad Thomam quod attinet, plurimum nobis ex ipsius infidelitate provenisse lucri, pulcrè adnotavit S. Greg. Cum n articulus iste de resurrectione Chri mxæ eēt difficultatis, nec inferioris necessitatis, utpote totius Evangæ fidei ac religionis basis

teste Aplo 1. Cor. 15. debuit illius veritas quam exactissime examinari et comprobari: fecit hoc quasi oium nostrum noie Thomas Aplus, quem proinde ō fortuito, sed Deo ita disponente in istam infidelitatem incidisse ait Greg.s Numquid inquit, casu gestum creditis ut electus ille discipulus tunc deesset, post a veniens audiret, audiens dubitaret, dubitans palparet, palpans crederet? Non hoc casu, sed divina dispensaē gestum ē; egit nam̄q mero modo superna clementia, ut discipulus dubitans dum in Magistro suo vulnera palparet carnis, vulnera in nobis sanaret infidelitatis, plus n̄ nobis Thomæ infidelitas quam fides credentium discipulorum profuit, q̄a dum ille ad fidem palpando reducitur, contra mens oī dubitatione postposita solidatur. Simile (addit Guil. Paris.) habetur de Joseph Matt. qui de Mariæ conceptu dubitavit vel timuit, et per Angelum certificatus ē, ut certificaō ejus certificaō esset Eccl.

Atq̄ hic primus ē fructus ex lapsu Aplē.

2dus ē sanctarum congregationum excusatio, ac præcipue urbis Eccla, quam ex ministrorum fideliumq̄ criminibus convellere nituntur adversarii. Nimirum quod de suis adversariis querebatur Jobus (30-10.) faciem meam conspuere ō verentur, idem enimvero experitur ab hostibus suis Eccla Chri. Faciem illius accusationibus et calumniis suis deturpare ō erubescunt. Hoc vero nimis, quam absurdum ē, quod ex ministrorum fideliumq̄ nævis ipsam pridem Eccl̄am defecisse somniant. Quid ergo? Numquid in Eccla scandala futura prædixit Servator? numq̄d illam Joes aream dixit in qua frumentum mixtum paleis? numq̄d Chrs agrum in quo zizania cum tritico? numq̄d sagenam in qua mali pisces cum bonis? numq̄d familiam in qua servi nequam, ebrii, pugnaces, cum fidelibus et moratis? numq̄d contubernium virginum partim fatuarum partim prudentum? quid plura? numq̄d ipse Jesus multos in suis Aplis sustinuit nævos quos illos felicius prohibere poterat quam ille? permisit tamen: et quare permisit? ut ora calumniatorum Ecclam accusantium suo ipsius exemplo tempestive obturaret. Eccc hic 2dus ē fructus ex Thomæ aliorumq̄ aplorum delictis.

3tius ē pœnitentium consolaō, qui n̄ (inq̄t Guil. Paris. peccant et pœnitere volunt consolationem in exeplis talium ac-

acceperunt, ut de venia obtinenda spem habeant. Flecti-
hic ipsa sponsa verba Bern.: trahe me: post te curremus Cant. 1-3.
in odorem unguentorum tuorum. Odorem unguentorum Chri
famam de illius misericordia interpretatur. Omnino, inqt,
propter mansuetudinem, quæ in te prædicatur; currimus.
Prius te Dne audientes, quod ñ spernas pauperem; pecca-
tores ñ horreas. Non horruisti confitentem latronem, ñ lacry-
mantem peccatricem, ñ Cananæam orantem, ñ deprehensam
in adulterio, ñ supplicantem publicanum, ñ negantem disci-
pulum (ñ infidelem Thomam) ñ persecutorem discipulorum,
ñ ipsos crucifixores tuos. In odorem unguentorum tuorum,
currimus. Pequid isto fructu cogitari pt optatius?

Hoc vero diligenter curabimus, ne abutamur hac cogi-
tatione ad audacius delinquendum; væ n̄, væ nobis, si ex
divina benignitate peccandi nobis crescat audacia. Cogi-
tandum serio illud Apli Rom. 2-4...

Seqtr 4tus fructus superborum humiliatio. Cum n̄ ttos
viros in Chri contubernio viventes labi cernimus, quid de
nobis audebimus præsumere? Hic illud Apli locum hbt 1 Cor. 10-12
Qui se existimat stare videat ne cadat; et iterum: Cum Phil. 2-12...
metu et tremore vram salutem operamini: Deus ñ n̄ qui
operatur in nobis &c.

Porro si quid boni egerimus, ingenuè dicemus cum Psal-
mographo: Non nobis Dne &c. Non gloriabimur nisi Ps. 113.
in Dno conditionis nræ memores, dum in hoc mundo ver-
samur. Atq illud applicabimus nobis quod de se scribit Phil. 3-13...
Aplus: Fratres ego me ñ arbitror apprehendisse &c.

Oem ergo de adepta virtute præsumtionem à nobis amo-
veamur, obliviscemur ea, quæ retro st; adhuc plura nobis
deesse cogitabimus quam quæ assecuti sumus, et verbo nihil
nos egisse agnoscemus, quamdiu supernæ vocationis bra-
vium ōdum obtinuimus, qdo innumeros quasi sub ipso scopi
contactu turpiter cecidisse ñ ignoramus. Tene quod
hbs, ut nemo accipiat coronam tuam, Angelo Philadel- Apoc. 3-11.
phiæ ait Dns.

Restat 5tus et postremus fructus ad ipsos Aplos præ-
cipuè pertinens, aliosq electos; quos Deus aliqdo sinit labi

in peccata, ut inde in virtutibus proficiant. Nimirum
Rom. 8-28 diligentibus Deum, oia cooperantur in bonum, usq. ad ip
sa peccata, qbs Deum offenderint: resurgunt n. post ea
cautiores, humiliores, devotiores, et peccatoribus ma compatien
tes, ait Guil. Paris.

Sane cautior erat Petrus post lapsum, qdo rogatus an Je
sum diligeret, ñ aliter respondere ausus ē, quam Chri appella
do consciam Jois. 21. Et quid de illius admiranda humili
tate dicam? quid de devotione et benignitate erga subditos
oia ~~rara~~ ista accepta ferre debuit casui, post quem melior resur
rexit. Confer Act. 11-3.... Gal. 2-11-14. 1. Pet. 5-1...

Non debeo tacere Thomam, cujus eximia planè confessio
ñ aliunde hausta ē quam ex obturato infidelitatis puteo.
Unde et istum Symboli protulit articulum: Resurrexit à mor
tuis. Ut illius explo noverint peccatores dignos facere fruc
tus pœnitentiæ, adeoq. ex ipsis peccatis scalas facere ad
cœlum. Ad hunc modum Judæis Babylone captivis præ
Baruch 4-28 scribebat Baruch: sicut, inqt, fuit sensus vester ut erraretis
à deo, si decies tt iterum convertentes requiretis eum. At
utinam saltem pari passu properaremus ad Deum, qua
ab illo recessimus! Utiq. hoc plane necessarium ē. Hunc in
finem peccatum nostrum ctra nos ee dbt semper, ut illud
contemplantes contrariis virtutum actionibus compensemus

Nisi videro.... non credam. Jois. 20. v. 25.

In Festo S. Thomæ 21. Decemb. 1743. SS.

Parum convenire vdr huic festivitati præsens Evm. AA. Quid ni? gloriosam D. Thomæ celebramus memoriam: atq interim ea repetimus, quæ gloriam illius ō leviter offuscant: numqd n hùc pertinet gravissima illa infidelitas, quam ex Evo audivimus? Quin ergo tacet de hac ſcula atq aliud depromit Evum Laudando Aplo mā accommodum? quod quidem ō deesset, nimirum ex Jo. 11. Eamus et nos ut moriamur cum eo; vel ex Jo. 14. Nescimus quo vadis, et quō possumus viam scire? Enim vero, ubi rem attentius examinamus, invenimus nihil isto Evio pro Aple honore opportunius. Esto n narretur inibi illius infidelitas et obstinaō, ō tacetur tn ibid. illius eximia resipiscentia et celeberrima confessio, qua Jesum redivivum Dnm suum ac Deum suum mirabili modo professus ē. Quæ quidem, confessio oem pristinæ obstinaōis culpam adeo abstersit, ut nihil de Thoma dici possit gloriosius, quam quod ex incredulo adhunc modum factus sit fidelis, atq ex obstinato negatore resurrectionis Dnicæ, præstantissimus confessor Chri Divinitatis

Propositio

Cæterum liber nunc ad nram instructionem infidelitatem Thomæ paucis expendere, ac deinde quā occasione in illam inciderit despicere, ut illius explo cauti infidelitatem ejusq occasiones diligenter vitemus Attendite

Etsi ō defuerint qui Thomæ lapsum excusare conati sunt: malim tn cum illis sentire, qui eumdem graviter exaggerarunt, idq ō modo ad Thomæ, sed em ad ipsius Chri majorem gloriam: etenim quis ignorat morbi gravitate medici peritiam commendari? atq optabiliorem ē valetudinem, qto morbus fuit desperatior?

Ne vereamur ergo gravitatem illius criminis expendere quo sese contaminavit Thomas.

Incredulus fuit ō vulgariter, sed planè enormiter. Fuit n ō aliquis è promiscua plebe, ō è numero discipulorum, sed Unus è duodecim. Audierat cum reliquis

Aplis Dnm de resurrectione sua saepius disertè loquentem, viderat nuper Lazarum redivivum &c. Adhaec decem habebat ō ē foemineo sexu, sed ex ipsis Aplis resurrectionis Dnicae testes Vidimus, inquiunt, Dnm. Et testes ō auriti modo, sed oculati. Et tn abē ut credat, ut em crediturum se pernegat, nisi videat in Xti manibus fixuram clavorum &c. Non satis illi erat videre redivivum Dnm: ipsas vulnerum videre vult cicatrices. Nec hoc illi satis ē: vult immittere digitum in clavorum vestigia. Anne tunc credet? Nondum: vult deniq̄ manum immittere aperto Lateri. Haec oīa praecedere vult fidem. Audax profecto postulatum, summae pertinaciae evidens argumentum.

Porro in ista obstinatiōe aī toto haesit octiduo, haesurus fortasse multo diutius, nisi tempestivè morbo illius remedium tulisset misericordissimus Iesus.

Agnoscitis credo ex his istis circumstantiis summam infidelitatis gravitatem.

Sed n̄ scire libet, quaenam illi ad ttum peccatum fuerit occasio. Primum extra dubium ē, ab interna mentis dispositione hoc illi evenisse malum. Fuerit ergo vel indignaō aliqua, quòd sese absente apparuerit Discipulis Dnus, vel invidia motus, quòd istam reliquis discipulis inviderit felicitatem, vel em superbia aut similis aī passio, è qua infidelitas ista profluxit. Sed missis hisce peccati fontibus, ō abibo ab eo, quod Ev̄ta designatè expressit: Thomas (inqt) ō erat cum eis qdo venit Iesus. # Haec hoc illi ad lapsum extitit occasio. Percusso pastore dispersae fuerant oves gregis, tertio die paulatim revertebantur, jamq̄ decem convenerant Ierosolymis, qdo Thomas tardius adeo detentus fortasse aliquo Iudaeorum consortio, qui jactis in Iesum conviciis, irridebant illius simplicitatem, quod Hi impostoris eet discipulus &c. Ex mente Chrysmi tardius redit ex fuga. Sed Augs putat prius adfuisse, sed redeuntibus duobus ex Emaus discessisse. Interea apparuit congregatis Aplis Iesus, et instituto sacramento poēae disparuit. Sanè si tunc adfuisset Thomas, numqm credo, Dni resurrectionem vocasset in dubium. Absentia fuit ad infidelitatem.

Dūo

Duo ex dictis eliciemus monita. 1um. Cavebimus nobis ab infidelitatis vitio, et singulariter hoc notabimus: graviter errasse Thomam, quod sensuum testimonio metiri voluerit resurrectionis fidem. Beatos prædicat Dñs eos qui ñ viderunt, et crediderunt. Hæreticos hoc in gre Thomas adumbravit, qbs ñ alia de cam displicet Catholica veritas, quam quod illam ñ possint videre oculis, palpare manibus et carnali illectu assequi. Quasi vero fides ñ eet argumentum ñ apparentium, teste Aplo. Hebr: 11.

Hæc ergo nobis erit regula fidei: Hoc credere quicquid sive p seipsum, sive p Aplos, sive deniq p urbem Eclam, nobis Chs Jesus æterna veritas credendum proposuerit. Mox ut de ista propositione constiterit, securè credemus qmvis res proposita huma nra ratiocinationis, adeoq multo mã corporeorum sensuum captum longissimè superet. Si ad hunc modum crediderimus, erimus Dñi sententiâ credendo beati; fides n ñ hbt meritum ubi rão huma præbet experimentum. Hoc in oibs articulis fidei cogitabimus, ac præsertim in iis, qui qtumvis disertè à Chro st propositi, singularem tn illectui nro facessunt difficultatem.

Alterum quod ex dictis observabimus, erit sedula frequentao sacrorum cætuum. Inde vidimus Thomam incredulum quod abfuerit à Collegio Apostolico, qdo venit Jesus. Ô quoties idem etiam nunc evenit multis! Non curant conventus sacros, ad quos venit Jesus. Clarius loquor, negligunt Catecheses, negligunt sacras conciones, qbs fidei Chana mysteria exponuntur, commiscentur hæreticis, et quid sequitur? Ex gravi ignorantia earum rerum, quæ ad fidem Catholicam vel negotium salutis pertinent, ad minimum adversariorum incursum turpiter deficiunt à fide, atq æterna salute.

Typum horum gessit infelix Abrahæ cognatus Lot. Ut discessit ab Abrahamo ad Sodomitas, primum captus ē cum regibus Sodomæ et Gomorrhæ & ac periisset nisi liberasset eum Abraham. Deinde vero perdita

Moralia

Gen. 13. & 14.

Gen. 39. uxore mxo in periculo versatus ē ob incendium Pentapoli
tanti refert qbscum verseris. Modicum fermentum totā
massam corrumpit 1. Cor. 5-6. corrumpunt bonos mores
colloquia prava 1. Cor. 15-33. Per dulces sermones et
benedictiones seducunt corda innocentum. Rom 16-18
Confer Heb. 10-24.25.26. Nota peccatum v. 26. indicatum
ee peccatum Apostasiæ, quod solet sequi desertionem
collectionis Ecclæ.

Fructum vero ē ctra frequentaois cœtuum sacrorum
indicat Dns: Ubi duo vel tres &c Matt. 18-20

Sup inserendum # Verum quidem quod Lucas dicat, quod discipuli Emaus Je-
Luc. 24-33 &c rosolymam reversi invenerint congregatos Undecim, et eos
qui cum illis erant, quodqtum apparuerit Dns in medio eor.
At hac ō rant.

Rnt aliqui Undecim à Luca Aplos, connumerato illis Ma-
thia, qui successurus erat in locum Judæ, eratq tunc tempor
præsens. Etsi igr abesset Thomas, aderant tn Undecim.

Verum istam R utpote nimis longe quæsitam alii rejiciunt
ac duas ostendunt conciliandi vias.

Prior ē ut collegium Aplicum, ō ratione singulorum,
sed cōitr noie Undecim appellatum æstimetur. Sicut v. g.
triumviri convenisse dicuntur, etiamsi unus desit, vel (ut no
hic ocbs utar explo) sicuti 16. Senatores hic in curia congre-
gatos dicimus, etsi aliqui ex ipsis absint, qa 16. totius col-
legii nomen ē &c

Posterior conciliandi ratio Augni ē Lib. 3. de cons. Ev. c.
qui putat adfuisse Thomam, qdo redierunt duo discipuli e
Emaus; sed exiisse, cum illi longiusculam de gestis in via
et agnitione Dni texerent narrationem. Deinde vero appa-
ruisse Dnm.

Qct, ut igr sit, ō aderat Thomas qdo venit Jesus.

Noli esse incredulus, sed fidelis. Jois. 20-27. In Festo S. Thomæ 21. Decemb. 1746.

Hodie festum colimus Thomæ ex incredulo facti fidelis. A. A.

Qui medicorum industriâ convaluerunt ex gravi morbo, ō ægrè ferunt; sed gestiunt potius, morbi gravitatem pluribus innotescere, ut inde et sua ipsorum felicitas, et medici peritia pro merito celebretur.

Certè Paulus ō erubuit se ipsum dicere primum peccatorum, salutemq̃ suam divinæ misericordiæ ferre acceptam. 1. Tim. 1-15..

Et quid mirum si pari sensû Eccla ō semel sanctorum, peccata memorat, ad ostendendam illorum felicitatem et summam Servatoris gloriam?

Poterat hodie ad Thomæ laudem generosam illam proponere exhortationem: Eamus et nos ut moriamur cum eo Jois. 11-16.

Poterat laudare ingenuam agnoscendæ salutis viæ cupiditatem, ad hæc verba: Dnē nescimus quo vadis, et quoō possumus viam scire? c. 14-5.

Sed his missis, infidelitatem illius nobis ponit ob oculos, ex qua Dni misericordiâ emergens fidei prestantissima edidit documenta, ut et Apli felicitatem, et Dni ex illius conversione gloriam amplius demonstret.

Libet ergo his hodie vestigiis insistere, et primum Thomam spectare incredulum, deinde fidelem. Attind. Propositio

Quam grave peccatum sit infidelitas satis superq̃ liquet ex iis, quæ in fidei laudem pluribus locis inculcat sacra pagina. Quid n̄ ē fides? sperandarum substantia rerum Heb. 11-1. Fide resistimus fortes diabolo 1. Pet. 5-9 Hæc ē victoria quæ vincit mundum, fides nostra. 1. Jo. 5-4. Deniq̃ ut alia prætercam: justus ex fide vivit Gal. 3-11.

Est igr infidelitas subversio fundamenti salutis, ignavus ad diaboli tyrannidem transitus, mundi maligni

contra nos victoria, deniq; Luctuosa mors aa. Ut mirum ō sit, neminem sine fide placere posse Deo. Heb. 11-6. Cum qui incredulus ē Filio (uti Baptista dicebat) ō visurum vitā sed iram Dei mansuram sup eum. Jois. 3-36.

Gravè profecto peccatum ē, quod Caritatem destruit; grave item quod spem; grave, quod fidem; sed si periculum et salutis elongatione attendimus, gravissimum ē fidei amissio: sicuti plus domui nocet, qui fundamentum evertit quam qui parietes destruit, aut tectum dirvit. Est quippe fides spiritualis ædificii veluti fundamentum, murorum vice spes, et tectum Caritas operiens multitudinem peccatorum.

Gravissimum ergo fuit Thomæ peccatum, quod noluit credere. Sed ut sicuti inter credenda aliis alia st potiora ita et incredulitas incredulitate gravior ē. Eminet inter credenda Chri resurrectio, uti patet ex 1. Cor. 15. Hunc præcipuum et mxē necessarium fidei articulum noluit credere Thomas.

Adhæc peccati ejus gravitatem plures augent circumstantiæ. Erat unus è duodecim...... viderat complura Chri miracula, et præcipuè Lazarum suscitatum à mortuis. Audierat sæpe de morte sua et resurrectione loquentem Dnm. Acceperat Jesum resurrexisse decem virorum oculatorum testium relatione; neq; tn credidit; sed summa audaciâ ō videre solum, atq; audire; sed tangere etiam intime voluit redivivi cicatrices, alias ō crediturus. Deniq; ab ea pertinacia integro octiduo ō recessit.

Cæterum in ista Thomæ incredulitate nonnulla singulariter notanda st.

1º Credidit crucifixum, vulneratum, et mortuum Chm, ō credit redivivum. Hæreticus proprium alia credere, alia rejicere: quare? Qa sic volunt. Lutherus credit præsentiam Chri in Eucharistia, quia verba, inquit, nimis clara st. At quare ō credit Petri primatum adæquè clarè expressum? Matt. 16. et Jo. 21. Qa ō vult. Hinc Eligit spr hæresis, cui ab eligendo nomen. 2º

2º Credit Thomas quæ ad humilitatem et ignominiam, videntur pertinere; non credit, quæ Christo gloriosa. Multis hoc usitatum, ut facile credant, quæ cedunt ad proximi infamiam; ægrè vero, quæ ad gloriam. Maximè hoc ponderandum detractoribus, ob difficilem ablati honoris restitutionem.

3º Cum plura essent legitima resurrectionis Dominicæ argumenta, omnibus tamen prætermissis, ea solum præscribit Thomas, quæ suggerebat pertinacia. Optimè genium exprimit hæreticorum, qui rejectis legitimis probandæ veritatis modis, talia solent exigere credendi argumenta quæ sciunt non posse dari. v. g. volunt omnia credenda totidem verbis ostendi in sacris scripturis: cum tamen ipsi sæpius convicti sint, nec ea quidem in scripturis contineri quæ ipsi credunt. Ubi non habetur scripturam esse scripturam? Ubi habetur baptismus parvulorum? ubi necessitas consuetæ formulæ baptismi? Ubi habetur non lavandos communicaturis pedes? &c. Non ferenda absurditas ista in iis, qui hanc sibi ipsi credendi regulam, præscripserunt. Nihil credendum nisi scriptum.

Atque hactenus de Thomæ incredulitate diximus. Nunc fidem illius contemplemur.

Breviter quidem, sed magnificè illam professus est cum dixit: Dominus meus, et Deus meus. Quam quidem, professionem summis elogiis efferunt Patres. vide alibi plura.

Accedit, quod ad demonstrandam fidei suæ certitudinem, istum ad concinnandum fidei symbolum protulit articulum: Tertia die resurrexit à mortuis.

Denique fidem suam sanguine obsignavit.

Ita fidei nobilitate, infidelitatis maculam plenissimè abstersit, ut fidem illius, fidelibus in exemplum proposuerit Ecclesia. Orans hodie Deum, Ut Thomæ fidem congrua devotione sectemur.

Documenta

3º Vitemus infidelitatem, ejusque occasiones. Credamus simpliciter &c.

2do Discamus a Thoma rerum agendarum modum. Ille ex incredulo factus fidelis. Ita superbus fieri debet humilis; avarus liberalis; gulosus temperans; Luxuriosus castus &c. ut virtutibus vitiorum maculas abstergamus &c.

46

Sermo 1^mus

A. M.

In Nativitate Domini

1745. 53. 73.

Factum e. a in diebus illis, exiit edictum à Cæsare Augusto ut describeretur universus orbis. Hæc descriptio prima facta ē à præside Syriæ Cirino. Luc. 2-1.

Grote zaken en geboortens hebben opmerkelijke voorbereidingen. A. A. Dit bleek als een Isaak in wien alle geslagten zouden gezegend worden, zoude geboren worden; Samson Jud. 13. Dit zien wij in de geboorte van Joes den Döper &c.

Ostende in aliqôs exemples. In zoo was 't ook met de geboorte des zaligm.s gelegen, waarvan wij heden de blijde en dankbare gedagtenisse houden. De grootste geboorte, die de wereld oit gezien had, was die des Heilands C. J.; geen wonder dan dat de voorbereidingen ook opmerkelijk geweest zijn.

D' Ev. Lukas vermeld ons de zelve in 't voorgelezen h. Ev. ten getalle van 5. bezonderes. D' 1ste ziet op den tijd wanneer de 2de op de plaats alwaar, de 3de op den perzoon uit dewelke de 4de op den perzoon die, de 5de en de laatste op d' omstandigheid met dewelke C. J. gebôren is.

Lukas begint met den tijd wanneer de Heiland gebôren is, en zegd, gelijk onze ~~text~~ woorden luiden: In 't gebeurde in die dagen, dat 'er een gebod uitging van keizer Augustus, dat men de heel ~~geheele~~ wereld opschrijven zoude. Deze eerste opschrijving is geschied, als Kijrinus stadhouder van Syriën was.

De meining is u. A. met deze tijds omstandigheid t' onderhouden. Wij zullen ~~[illegible]~~ 't gene Lukas meld van woord tot woord overwegen; waaruit wij dan, de nodige zedelessen, zullen ontleenen. Attendite — Propositio

Alles (zegd Salomon) heeft zijnen tijd; maar God heeft eenen bezonderen tijd gesteld omtrent de geboorte van zijnen Zône; dezen noemd Paulus de volheid des tijds, zeggende: Als de volheid des tijds gekômen is, zo heeft God zijnen zoone gezonden, gebôren uit eene vrouwe. — Eccle. 3-1. gal. 4-4.

Nu dezen tijd beschrijft d' Ev. Lukas in onze opgenomene woorden met verscheide, of drie bezondere opzigten; waarvan d' eerste ziet op Joes den Doper, de twede op den keizer Augustus, de derde op de beschrijvinge door 's keizers gebod gedaan. — De tijd van C. J. geboorte aangewezen.

1º door den tijd van de geboorte van Joes den Doper,

En wel 1º beschrijft Lukas den tijd van Cs geboorte met opzigt op Joes den Doper: En 't gebeurde (ait) in die dagen. En zegd hij, te kennen gevende dat het gene hij zal verhalen saamenhangt, en verknogt is met 't gene hij in 't voorgaande eerste hoofdstuk verhaald had. In die dagen, i.e. omtrent, of kort op en aan die dagen, dat Joes geboren was. Gelijk de Zon haast gezien word naa 't verschijnen van de morgenstarre, zoo volgde Jesus de Zon der regtvaardigheid haast op de morgenstar zijnen Voorloper Joes den Doper.

2º door de Regeringe van Augustus,

2º De tweede tijds bemerking ziet op den keizer Augustus. Augustus was de tweede Roomsche keizer, de na- of opvolger van Julius Cesar, zijnen oom, die allereerst de Monarchie in 't Roomsche Rijk had opgeregt; zijn eige naam was Octavius naar zijnen Vader eenen Roomschen Raadsheer; maar ter gedagtenisse van zijnen Oom, die hem voor erfgenaam verklaard had, Cesar genoemd zijnde, kreeg hij naderhand den toe of by-naam van Augustus, i.e. uitbreider of vermeerderaar wegens zijne heerlijke, of grote daden: Hij had Antonius zijnen mede-vrijer, of mededinger naar de Roomschen Rijksstaf; niet alleen overwonnen, en Egypte aan onder gebragt, maar ook ~~de geheele~~ meest heel de bekende wereld onder de Roomsche heerschappije doen buigen. Rome zelfs had hij van eene Stene, eene Marmore Rome, zoo hij plagt te roemen, gemaakt.

3º Door het gebod van beschrijvinge.

3º Om nog nader den tijd van Cs komste aan te tekenen, voegd Lukas 'er bij: dat deze Augustus een gebod liet uitgaan dat de ~~de geheele wereld~~ i.e. de

Augustus door roem, weet, of geldzugt, of wel ligt door alle 3 tegelijk aangezet, liet een placaat gebod uitgaan, waardoor hij beveelde, dat de namen, jaren, en goederen van alle zijne onderdanen zouden opgetekend, en, gelijk men zegd, geregistreerd worden.

Zoo had wel eer David uit eene loutere hoogmoed alle zijne volk, dat hem onderhorig was, doen opschrijven, 't gene hem zoo zuur opbrak, gelijk de Schrift getuigd. 2. Reg. 24.

Syrie, en 't naast gelegen Palestine waren nu onderhorige Provincien van het Rijk, en de Romijnsche Pompejus had nu voor 60 jaren, Jerusalem al ingenomen. Dus moesten alle de Joden volgens het bevel van den keizer hunne namen op-

opgegeven, hunne middelen, en familien laaten aantekenen. Deze beschryving was d' Eerste
D' Ev. gaat nogal verder, en zegd, dat deeze beschrijving d' Eerste beschrijving is geweest: want 10 à 11. jaaren daarnaa, als Archelaus de zoon van den Koning Herodes verbannen wierd, geschiede, volgens Flav. Josephus, nog een andere beschrijving; edog die ging maar over 't Joodsche Land, daar deeze algemeen of over heel het rijk was. 47
En deeze eerste beschrijving, voegd Luk. 'er nog bij, is geschied als Kyrinus Stadhouder van Syrien was. Onder Kirinus
Omtrent deezen Stadhouder Kyrinus, of volgens de latijnsche uitspraake Quirinus, vinden d' uitleggers eenige zwaarigheid. de zwaarigheid is hierin geleegen. Volgens de getuigenissen van Flav. Josephus, en andere zoo Griecksche, als Latijnsche Historieschrijvers, was ten dien tijde, i.e. omtrent het laatste van de regeeringe van Herodes, Sextus Saturnius, of Quintilius Varus, die hem volgde, Stadhouder van dat Land, En diensvolgens dewijl 'er, volgens d' eenpaarige getuigenissen der Historienschrijvers, een andere Stadhouder was, hoe noemd dan d' Ev. hier Kyrinus Stadhouder van Syrien onder wien die opschrijving geschied zou weezen?
Dog deeze zwaarigheid word weg genoomen, en verdwijnd door 't gemeene andwoord, dat hierop doorgaans gegeeven word, viz. dat Kyrinus met eene extraordinare Commissie, of buitengewoonen last gezonden was om opzigt te hebben over deeze beschrijvinge, als een Vir Consularis, en een man van groot aanzien, die uit dien hoofde zoowel den naam van Stadhouder voerde, als die, die doorgaans daar ter plaatse het bevel voerde; te meer dewijl de Stedehouders aan zulke Luiden eene ongemeene eerbiedigheid, en agtinge toedroegen.
Deeze eerste opschrijving is dan geschied, als Kyrinus &c.
Ziet daar d' uitlegginge der opgenoomene woorden aangaande de tijdsbeschrijvinge van 's Heilands geboorte.
Maar om wat reeden tog is Lukas zoo bestipt, en zorgvuldig in alles, wat den tijd aangaat van CHS geboorte, aan te tekenen? Deeze nette tijds beschrijving is gedaan 1° tot bevestinge van 't verhaal
Denkt niet A.A. dat d' Ev. dit alles zoo net en effen aangetekend heeft alleen om zijn verhaal des te meerder geloof bij te zetten, en te verzekeren. Al wie in 't wild, zonder eenige tijdsbeschrijvinge iets verhaald, mag men met reeden verdagt houden. Die Spreukjes vertellen, zijn gewoon te zeggen: 't is

eens gebeurd. Maar zoo spreekt niet een regtschapen Historie-
schrijver, veel min d' Ev. Lukas die door 't ingeeven van den H.
Geest geschreeven heeft! Neen! Lukas tot bevestinge van zijn
2°. verhaal tekend zeer nauwkeurig aan den tijde van Jesus geboorte.
tot bewijs Dit was egter de voornaamste reeden niet, waarom alles
dat Jesus de tot eene tijdrekeninge dienstig zoo beschript in 't Ev. ter neder ge-
Messias is, steld is; Het zag al vrij verder.
D' Ev. moest 't zo doen om de wereld te doen zien, en geloven
dat deze Jesus de ware Chr., en Messiäs was, die veele eeuwen
te voren voorzeid, en beloofd was.
Godt had in d' Oude Schriften niet alleen in 't algemeen voor-
zeid, en beloofd, dat 'er een Chr., een Verlosser van 't mensch-
chelijke geslagte zou komen, gelijk ~~als~~ in 't begin van 't boek
Gen. 3-15. Gen., dat 't zaad der Vrouwe, of de vrouw door dat zaad,
den kop van 't serpent zou verpletteren; en naderhand, dat
C. 12-2. heel 't aardrijk in 't zaad der aardsvaderen Abraham en
Isaak zoude gezegend worden: Wederom door den mond
Num. 24-17. van Balaäm, dat 'er een star uit Jakob zou opgaan; dan
voorders, dat de Chr. een Koning, en Priester naar de wijze
Ps. 109-5. van Melchisedech zou weezen, dat een maagd bevrugt zou
Isa. 7-14. worden, en eenen zoone zou baaren; en duizend andere zodanige
voorzeggingen meer. Deeze, en diergelijke voorzeggingen
had Godt niet alleen gedaan; maar had daarenboven, om
ons geloof nog meer te verzekeren, den tijde van de komste
dier Messiäs in eenige zijner Godsspraaken beschriptelijk uitge-
Gen. 49-10 drukt, als b.v. in de prophetie van Jakob, die duidelijk
zegd, dat hij komen zou, als de Jooden het Rijksbewind
en staatendom verlooren zouden hebben; Wederom een ander
Mal. 3-1. propheet naderhand zei uitdrukkelijk, dat de tweede tem-
pel bouw nog zou in weezen zijn, ~~ten~~ dage van zijne komste
Nu beide deze kentekenen slaan op den tijde van den keizer
Augustus, van den Ev. zoo nadrukkelijk aangetekend. De twe-
de tempelbouw stond te Jerusalem, en 't Ev. verhaald hoe dat
Jesus den zelven bezogt heeft; 't was eerst 55. jaaren na de dood
van Augustus, dat Titus, de zoon van Vespasianus, dien ver-
woestte. Ter zelfder tijde begon de rijksstaf den jooden ook t'
ontglippen. Herodes een Idumeër, een godloos, en halfhei-
densch mensch, de booste en wreedste der Vorsten, een vreem-
deling, en geen Jood van afkomste, had door gunst der Ro-
meijne

Romijnen, als overheeren van Syriën en Palestinen, het jood=
sche rijksbewind gekregen, eerst van Antonius, en daarnaa
van Augustus gehandhaafd, en versterkt.

Zoo waren de joden niet onderhoorig geweest aan het Room=
sche Rijk, Augustus zou nooit een, en 't zelfde bevel, waarmeê
alle landen, en volken van zijne gebied beschreeven wierden,
aan hen, gelijk aan anderen gegeven hebben.

Met veele reedenen op merkelijke Wijsheid gewaagd dan
d' Ev. Lukas, de Geboorte van Jesus zullende verhaalen, van
de regeeringe van den keizer Augustus, om ons aldus t' over=
tuigen, dat deze nieuwgeboren de waare Messias is, die God
aan zijne volke beloofd had, door dien hij effen op den voor-
speldon tijd stonde van den Messias verschenen is. 3e Lere

O wonderbaare, o albestierende voorzienigheid des Heeren!
Hoe weet God zijne besluiten op onbedenkelijke, en onnaa-
speurlijke wijzen uit te voeren! Met wat zoet, maar onweder-
staanbaar geweld plooyd hij den wil van den mensche, en de be-
wegingen der schepselen naar zijnen wil, en welbehaagen!
Maria, met haaren bruidegom van Nazareth optrekkende
naa Bethleëm, dagt waarschijnlijk niet anders ~~als~~ dan haaren
lieven Joseph op den weg te vergezellen; Joseph dagt waar-
schijnlijk niet anders dan 't bevel des Stadhouders op te vol-
gen; de Stadhouder om den wil des keizers uit te voeren; en
de keizer wierd niet ~~als~~ dan door hoogmoed, heblust, en ijdele
weetbegeerte gedreeven: en ondertussen geschiede 't minste
niet, of 't diende alles in 't bezonder, en t'saamen om Gods
raadsbesluiten te volvoeren.

Augustus bestemd, en hij weet 't niet, de plaats alwaar de ko-
ning der wereld moest geboren worden; zijne bevelhebbers roe-
pen Joseph derwaarts; Joseph leid'er zijne Maria na toe, en
zoo doende gebeurde het, dat, schoon een ijder zijne verscheide
inzigten had, zij allen even bezig zijn voor eene, en de zelfde
zaake, zij allen arbeiden om de Godspraaken des Hemels voor te
staan, en de geloofbaarheid van 't noodigste geloofsstuk te lig-
ter ingang te doen hebben bij de menschen. Zonder dat was
Joseph t' huis gebleeven, had Maria te Nazareth gebaard,
en zoo doende zou Jesus, die volgens de voorzegginge in Beth-
leëm moest geboren worden, elders ter wereld gekomen zijn.

Om deze wanorder te voorkomen, laat God toe, dat Augustus

van eene hoogmoedigen, neen en geldzugt beho[o]gen, word om het effen getal zijner onderdanen te weten. En hierop volgd alle het verdere dat nodig was om Gods bevelmingen werkstellig te maken.

4° Bestraffing Is dit zoo met gods voorzienigheid, en alwijze beschikkinge gelegen, waar zijn dan die godvergetene menschen, die gods voorzienigheid durven loochenen, en zeggen, dat alle dingen bij geval geschieden, als of god een Mannetje in de maan was, hier boven ledig zittende, en niets anders doende dan den loop der nature, en 't bedrijf der menschen aanzien, zonder iet daar toe te doen? even gelijk een scheeps timmerman, het schip dat hij gemaakt heeft van de werf te water laat gaan, en zelfs zonder zig te bekommeren, voor zijne schip, aan land blijft.

Gelijk de toveraars van Egypten de plaag van 't ongedierte ziende, moesten uitroepen: Dit is de vinger gods! zoo moesten alle tegensprekers van gods voorzienigheid hier overtuigd worden, en erkennen: dit was de geleidende hand gods. &c

Weg dan met die dwaalgeesten, die zien op fortuijn, of geval, en op menschelijke beradingen, zonder op te zien naar d' opperbestierder van alles, in wien wij leven, ons roeren, en 't wezen hebben, indien zij al meer og Chris[tenen] willen zijn, dan moesten zij ten minsten uit deze wondere beschikkinge van Jesus geboorte leeren, en met Jeremias zeggen: ik weet wel, Heere, dat niemand meester is van zijnen handel, en dat 't in 's menschen magt niet is voord te gaan en zijne gangen te bestieren.

Act. 17-28

Jer. 10-23.

Dog al genoeg van die godvergetene naamChristenen, die gods voorzienigheid loochenende alles aan 't fortuijn, en 's mensche beraad toe schrijven.

Wij alle, wie w' ook zijn, moeten uit deze wondere beschikkinge van Jesus geboorte leeren, in alles wat ons ook overkomt tot gods beschikkinge en bestieringe op klimmen: al schijnen de menschen ons dit of dat gedaan te hebben, al schijnt 't daar of daar van voort te komen, al schijnt 't ons nog zoo gevallig te gebeuren, wij moeten 't niet des menschen, niet hier of daar aan wijten, maar tot gods albestieringe opklimmen, bij wien alles in mate en gewigt geschikt is, bij wien alle de hairen onzes hoofds geteld zijn, en zonder wiens wille 'er geen musjes op d' aarde valt.

Matt. 10-29.

Dit

Dit zal ons in't gene ons aangenaam is, dankbaar mâken, en in 't onäangenâme, en tegenspoedige nedrig, en lijdzaam, mâken.

Eindelijk, en een laatste aanmerkende gods wonderlijke voorzienigheid omtrent Jesus geboorte, troost ü, troost ü verlögene, benauwde, en bekommerde Zielen; Leerd hier, dat, gelijk gods gedagten anders zijn dan 's menschen gedagten, hij ook zoo wonderlijk zijne gedagten uitvoerd, en dat ten goede van de zijnen, en dwars aan tegen de gedagten hunner vijanden. Wat anders hebben zij, wat anders heeft god voor. Gods voornemens zullen standhouden, en al wat hij wil zal geschieden, en uit de duisternissen zal hij 't ligt voordbrengen. Isa. 46-10

Het gaat met gods voorzienigheid, gelijk Joseph tot zijne broeders zeide; gij hebt gedagt om mij kwaad te doen, maar god heeft het ten goede gekeerd. Waaröm ook Paulus. Wij weten dat den genen die gode liefhebben, alle dingen medewerken ten goede. Gen. 50-20 Rom. 8-28

Laat en dan al de vijanden der kerke, zoo die binnen, als die buiten zijn, woelen, en woeden, de Heer zal'er zijn goed uitwêzen te trekken, gelijk hy in 't eerste der kerke van 't bloed der Martelaren, 't zaad der Christenen maakte. Lâten de kwâden ons al vervolgen, benâdeelen, en benijden, ô god zal't ten goede kêren.

Ben je dan benauwd, ben je bekommerd of verlegen, troost je, troost je in de wondere beschikkinge van Jesus geboorte Vertrouwd den Hêre uwen weg, en hoop op hem, en hij zal't wel mâken. &c Ps. 36-5.

Sermo 2dus

A. M.
In Nativitate
Domini
1743.53.

Ascendit et Joseph à Galilæa de civitate Nazareth in Judæam, in civitatem David, quæ vr Bethleem, eo qd eet de domo & familia David, ut profiteretur cum Maria &c

Luc. 2. v. 3. 4.

Exordium sit divisio Evangelii.
Quatuor partes Evangelii.
1a docet qua occasione Joseph et Maria ascenderint in Bethleem.
2da docet quod, ibi cum eent, natus fuerit Servator.
3tia Exhibet angelicum nuncium, de nato Cto pastoribus allatum.
4ta Angelicum hymnum continet.
Nunc jam 1am partem exponemus, viz. qua occasione &c
En Joseph (zeit Ev.) trok ook op van Galilee, uit de stad Nazareth, na Judeen, in davids, die genaamt word Bethleem, dewyl hy van't huis en het geslagte van David was, om zig aan te geven, met Maria zyne bruid, die zwanger ging.
Nunc textum ad litt. explicabimus, et Moralia. Attend. Propositio
Nadat d'Ev. met 't begin van't 2de hoofdst. had beschreven het gebod dat Keizer Augustus liet uitgaan, en de gehoorzaamheid van alle zyne onderdanen in't algemeen, zoo beschryft hy nadrukkelyk en in't bezonder de gehoorzaamheid van Joseph en Maria ten aanzien van't zelve gebod
En Joseph (zeit Lucas) trok ook op &c
In deze gehoorzaamheid van Joseph, is 1mo op te merken de plaats van waar hy optrok, van Galileen, uit de stad Nazareth, zeid Lucas.
Galileen was't uiterste gedeelte van't beloofde land, bestaande uit 3 deelen, Judea, Samaria, Galilea, w 3 deelen, des beloofde lands doorgaans in't Ev. vermeld

Luc. 23-6. worden. En 't is van dit *Galileen*, dat Jesus *de Galileer*,
Matt. 26-69. of Jesus van Galilea genoemt word.

Joseph trok dan op van Galileen, *uit de Stad Nazareth* voegd d'Ev. er by: want aldaar Joseph en Maria woonden
Luc. 1-26. als blykt uit de boodschap van den Engel Gabriel, die van *Godt gezonden wierd in een stad van Galileen met naame Nazareth, tot een Maagd die ten huwelyk gegeven was.*

Nazareth dan was de plaats daar Joseph en Maria woonden, en daar Jesus ontfangen was, en alwaar Jesus ook in 't gevolg wierd opgevoed, en tot zyne 30 jaren heeft gewoond. Waarom hy ook Nazareer geheten, en van de Jo-
den als daar geboren wierd aangezien.
De naam, of 't woord *Nazareth* betekend zoo veel als een *groene tak* of *krans*. En te regt: want aldaar heeft beginnen te groenen, en uit te scheeten die spruit of tak
Isa. 11-1 van dewelke Isaias prophetéérde zeggende: *daar zal een Spruit uit den wortel van Jesse voortkomen, en een bloem uit zynen wortel opwassen.*

2do. By de plaats van waar Joseph optrok voegd d'Ev. de plaats waarheenen hy optrok, *na Judeen* (uit Ev.) *in Davids stad, die genaamt word Bethleem.*

Eerst merkt d'Ev. wederom in 't algemeen, aan het Land viz. *Judeen*, het voornaamste en geagtste van de 3 deelen
Ps. 122-3. van 't land Canaan. Waar in de stad en tempel van Jerusalem was gebouwd, *werwaards de stammen des Heeren optrokken, naar 't bevel aan Israel, om te loven den naam des Heeren.*

By 't land in 't algemeen merkt d'Ev. ook aan de Stad in 't bezonder. *Joseph* (uit) *trok op na Judeen, in Davids stad, die genaamt word Bethleem.*

Bethleem was gelegen van Jerusalem 1½ myl, en van Nazareth ~~zyn 16 à 17 mylen~~ omtrent de 20 mylen.

Dit *Bethleem* word genaamt, *Beth. Juda*, om dat 't behoorde tot de stamme van Juda; als ook om 't onderschei-
Jos. 19-15. den van een ander Beth. gelegen in de stamme Zabulon;

Bethl. wil zoo veel zeggen *als 't huis des broods*, aldus genaamt 1. om der zelver liefelyke en vrugtbare landsdouwen, waarop ook ziet haare bynaam Ephrata i.e. vrugtbaar. 2 Om dat zy ons voortgebragt en uitgeleverd heeft dat waaragtig hemelsch brood C. J., gelyk hy

zig meermaals noemd. Jois. 6.

Joseph trok dan op na Judeen, in davids stad, zeid d'Ev. die genaamt word Bethleem. Bethl. word genaamt davids stad, om dat david in deze stad geboren en opgevoed is. gelyk de schrift getuygd 3. Reg. 36-3-4. waarom ook de Jodin, meinende dat Cbs van Galileën, en niet van Bethleem geboortig was hem verwierpen, zeggende zeid de Schrifture niet: dat de Cbs uit 't geslagt van david en uit 't steedetje Bethleem, daar david was, komen zal? Jois. 7-43..

3tio D' Ev. voegd'er by de bewegende oorzaak, waarom Joseph juyst optrok na Bethleem, dewyl hy (zeit Ev.) van het huis en het geslagte van David was.

Het gebod tw Keizer Augustus had laten uitgaan was dat een iegelyk moest optrekken na die stad, daar hy zelfs of zyne voorouders geboren waren. de reden dan waarom Joseph en Maria na Bethleem davids stad optrokken, was omdat zy van't huis en geslagte van david waren.

Wel is waar d'Ev. zeid niet van Maria, maar alleen van Joseph dat hy van't huis en't geslagte davids was; maar egter is't er van zelfs ook in besloote, en dat Maria en Cbs uit haar geboren van den huize davids was: want dewyl Joseph een regtvaardig en godvreezend man was volgens de getuygenis van Matt., zoo heeft hy ook zeker gene vrouwe buiten zyne stamme tegens gods gebod getrouwd. Maar gelyk hy zelfs een zoon van david was, alzoo heeft hy ook eene dogter van davids huis getrouwd. Matt. 3-36 Num. 36-8-

Joseph trok dan op na Beth. dewyl hy van het huis...

4to Om zig aan te geven (zeit Ev.) met Maria zyne bruid die zwanger ging.

't oogmerk van Josephs optrekken na Beth. was dan zig aan te geven, en dus 't gebod des keizers te gehoorzamen.

Hy trekt daar na toe met Maria zyne bruid, of uxore

Maria word Josephs vrouw genaamt niet ten aanzien van eenige vleeschelyke vermengingen, want Maria maagd was, want Joseph haar noit bekend heeft, maar zelfs ziende dat zy bevrugt was, en niet wetende van waar dit quam Matt. 3-38....

van zins was haar heimelyk te verlaten: zoo dan Maria word Josephs vrouw genaamt niet om eenige vleeschelyke gemeenschap; maar omdat zij aan hem ten houwelyk gegeven was
Matt. 1 - 18 gelyk Matt. en Lucas uitdrukkelyk zeggen. Zoodat zy beiden waarlyk getrouwd waren, maar niet als getrouwden
Luc. 2 - 27. leefden.

Hy trok dan op met Maria zyne bruid of vrouwe, die zwanger ging, zeid &c. uit. bezwangerd geworden zynde
1. 34.. door t' overkomen van den h. Geest, en d' overlommeringe des Aldrhoogsten, gelyk d' Engel aan haar voorzeide, als zy zwarigheid maakte hoe dat zy den zoon Gods ontfangen en baren zoude, nadien zy geen man bekende. Waarom
Matt. 1 - 24. ook d' Engel den verlegenen Joseph gerust stelde met te zeggen: Wees niet bevreesd Maria uwe vrouwe tot u te nemen, want het geen in haar geboren is, is van den h. Geest.

Haberis A. A. litteralem textus explicationem.

Ut audistis totus textus eo tendit ut nobis promptam Josephi et Mariæ, immo et ipsius Cbri adhuc utero Mariæ conclusi, obedientiam exhibeat.

Ein 4. B. Het welk ons allen leerd de geboden en bevelen onzer wettige overstens, heeren en meesters, hooge en lage vlytig te gehoorzamen, en dat niet alleen die bevelen en geboden die ons aangenaam profytig of voordeelig zyn, maar ook die onaangenaam, en niet voordeelig zyn.

Joseph en Maria zyn gehoorzaam, zelfs aan eenen heidenschen keizer, zy trekken op heel van Nazareth na Bethleem, een rys ~~meer dan~~ van omtrent 20 mylen, en dat zekerlyk niet gemakkelyk, maar te voet, en zelfs als Maria nu op 't laatsten zwanger ging.

't is dit lesje van gehoorzaamheid 't w. d' Apostel Petrus
1. Pet. 2 - 13. ons ook geeft. Weest dan (ait) om Gods wille onderda-
1. 18. nig aan alle menschelyke overheid... Gy dienstknegten weest uwe heeren met alle eerbiedigheid onderdanig, niet alleen hen, die goed en beleefd zyn, maar ook die onbeleefd zyn..

Dit zelve lesje van gehoorzaamheid aan alle wettige overheid, heeren, Meesters, van wat Gods dienst z' ook mogen wezen, geeft ons Paulus, die even gelyk als Petrus ten tyde van den tyran, Nero, leefde en leerde, alle

alle mensch zy den magten, die d'overheit hebben onderda= Rom. 13-1..
nig: want daar is geen magt dan van godt, en die 'er zyn, zyn
van godt geschikt. zoodat de gene die zig tegen de magt stelt 52
de schikkinge gods wederstaat, en die de zelve wederstaan
behalen over zig eene verdoeminge.

dat dan hier wel op letten alle de genen die de wetten
en bevelen hunner overstens zoo wynig tellen, zoo ligt er
overstappen, onder, ik weet niet al wat voorwendzel of pra
text.....

dat zy van daag van Joseph en Maria hunne pligt
van gehoorzaamheit leeren.

Edog ~~Wel is waar dat~~ als wy hier uit 't V. B. van Joseph
en Maria de pligt van gehoorzaamheid leeraaren, zoo
moet niemand denken dat dit zoo verre zoude gaan, dat
men zyne oversten ook in 't quade zou moeten gehoor=
zaam zyn, O neen, niet minder als dat. Integendeel dan
zouden w' ons moeten houden aan de stokregel die d'
Apostelen gehouden hebben. zy, die ons de gehoorzaamheid zoo scherp aan
bevolen hebben, die z' ons door hun V. B. hebben aan
gewezen, dan wanneer men hen gebood in den naame van
Jesus niet meer te preken zeiden rond uit: Men moet Act. 5-29.
godt meer gehoorzamen dan de menschen (adfer si lu
bet plura exempla. vide Hadrianum Visscherum hic
pag. 13.) zoo wy ook....

Maar dit zoo niet zynde, en d'overstens ons iet
gebiedende, 't it tegens gods gebod niet strydig is, dan
moeten wy gene pretextjes, gene verschooningjes, of
uitvlugtjes zoeken, maar naar 't V. B. van Joseph
en Maria &c

Nu dringen w' uit 't V. B. van Joseph en Maria de
gehoorzaamheid aan alle overigheid zoo aan in 't al=
gemeen, zeker en alt'hans behooren wy dit op deze
feestdagen in het geestelyken te toonen.

Geen Christen behoordde 'er te wezen die deze dagen
met Joseph en Maria niet op en trekt na Bethleem
't huis des broods, ik zeg, geen Christen zou 'er moeten
zyn, die niet optrekt na ons geestelyk Bethleem

onze kerken en vergaderingen, waare huizen des broods om daar het ware hemelsch brood C. J. in't alderh. sacre ontfangen.

Wel is waar, de kerk gebied dit maar als een pligt omtrent Paaschen. Maar ook zoo zeid de kerk geeft genoeg te kennen, dat dit gebod maar is voor die zoo traag zyn op dit stuk, dat, was'er geen uitdrukkelyk gebod van, zy nog al langer vertragen zouden. En dus geeft de kerk ook met een te kennen, dat zy wil of wenscht dat de geloovigen niet alleen omtrent Paaschen, maar meermaals s'jaars, voornamentlyk op de hoogste feestdagen, tot dit hemels brood zouden naderen. #

driemaal int jaar (gebood god aan Israel Exod. 23-17.) zullen al uwe manspersonen voor den Heere uwen God verschynen. En zouden wy ons dan met minder vergenoegen? &c

En zeker waren d'eerste Christenen dagelyks in de gemeenschap van't breken des broods, gelyk Lucas getuygd, Act. 2-42.46 hoe behooren wy dan niet op de besonderste feestdagen by een te vergaderen om ons voedzel met verheuginge te nemen in't breken des broods?

Ja zyn we dagelyks bezorgd om meermalen daags ons lighamelyk brood te eeten, ten minsten dat wy eenige keeren s'jaars bezorgd zyn om &c. Hierop

Joes. 6-27. ziet t'geen Chs zeide: Werkt niet om de spyze die vergaat, maar die byblyft tot een eeuwigen leven, q.d.... ##

Zoo dan A. A. laat wy alle met Joseph en Maria gaan na ons Bethleem, ons huis des broods, om daar ons hemels brood C. J. te eeten.

die hieraan ontbreken bedreigd Chs onder ede: Voorwaar, voorwaar ik zeg u: ten zy dat gy het vleesch van den Zone des menschen eet, en zyn bloed drinkt, zo zult gy geen leven in u hebben. V. 54.

Let dog dat niemand zig bedriege, meenende als of 't maar genoeg zou wezen daar na toe te gaan, zonder voorbereidinge, even aleens gelyk men, t'huis zyn brood maar eet. Ô neen, niet minder als dat. Want die zoo

1. Cor. 11-27... dit hemelsch zouden eeten, zouden daardoor in plaats van't leven te behouden, de doodt zelfs vinden: Want die'er onwaardelyk van eet of drinkt (zeit Paulus) eet en drinkt zig het oordeel niet onderscheidende het lighaam des Heeren. daarom dan vermaent Pauls ons: dat de mensch zig zelven beproeve, en....

Nu, om by onze verhandelde text te blyven, deze beproevinge kunnen wy daar uit afneemen of wy wel van

van Nazareth na Bethleem gaan.

Nazareth, gelyk wij in onze uitleggingen aammerkten, is zoo veel als een groene krans, tak, of spruit te zeggen 't geen wonder wel slaat op de groene spruit C. J. die aldaar ontfangen zynde, uit de stamme Jesse heeft beginnen te bloeyen.

Wy alle zyn door Gods genade in den doop als spruiten in C. J. ingelijft.

Maar zyn wy nog wel groene spruiten? Ô ol t'hans zulken moeten wy zyn als wij nog nader met Jesus in 't alderh. Saer. ons willen vereenigen. Willen wij na Bethleem gaan, van Nazareth moeten wij komen, ik zeg, Nazareers moeten wy wel zelfs van woonstede wezen, i.e. wij moeten ons al eenigen tijd in de deugd geoeffend hebben.

Exordium 'T is natuur eigen dat men zig in de geboorte van
1753 een kind verblyde. Hierop zag de Heiland als hy zeide
Als een vrouw een kind gebaard heeft, zo gedenkt zy nu
Joh. 16-21 niet meer aan de smerte, om de blydschap dat er een
mensch in de wereld gekomen is. Dus meld de Schrift
Gen. 21. van Sara dat zy lachtte van blydschap als zy Isaac
gebaard had, en dat Abraham een grote maaltyd
Ruth. 4-17. hield op den dag zyner spéninge. Dus als Noëmi
Ruth haren zoon Obed gebaard had zegt de Schrift dat de
vrienden en geburen zig met haar verblydden.
dus voorspelde de Engel van de geboorte van Joes
Luc. 1-14. vëlen zullen zig in zyne geboorte verblyden. En het
kind geboren zynde zeid Lucas: Als hare geburen
v. 58. en bloedverwanten gehoord hadden, dat de Heer
zyne barmhertigheid over haar verheerlykt hadde
zo verheugden zy zig met haar. Wat wonder dan
^ de geboorte dat de Engel boodschappende aan de harders ^ hen
des Zaligm tot vreugde en blydschap opwekte, zeggende: Zie
ik breng ú een blyde boodschap, die tot grote vreugde
zal zyn voor al het volk. 'T is dat de Zaligm, wis Chr
de Heer, ú van daag in de Stad van David geboren is
'T is deze zelve blydschap die wy deze dagen in gods
kerke vernieuwen. de geschiedenis van deze blyde
geboorte beschryft ons d'H. Lucas in 't voorgelesen h.
Ev. Het begin dezer historie hebben wy heden in de
vroegkerk uitgelegt, en aangemerkt de tyd op den
chs geboren is. Nu zullen wy een trë verder treden
en aanmerken de gelegentheid by den Jesus te
Bethlehem geboren is. Lucas zeid hiervan in onze
text: En Joseph trok ook op &c

Sermo. III

In Nativita Domini 1754.

Peperit filium suum. Luc. 2. v. 7.

Onder alle dagen, die een mensch te beurt val len in dit leven, zyn buiten allen twyfel de voornaamste s'mensche geboorte, en ook s'mensche sterfdag, zynde d'een het begin, en d'andere 't uiteinde van deszelfs leven.

vide serm. in Nat. 1738

'T zyn deze twe dagen die onder alle d'opmerkelyk ste zyn, en die in vorsten, doorlugtige en geleerde mannen zorgvuldig aangeteekend ~~worden~~, en by ons menschen in geheugenisse gehouden worden; en wel de laaste met droefheid om het beklaaglyk verlies derzelven, en d'eerste met vreugde om de voordèlen die men in zo ène geboorte ontfangen heeft.

'T is zo, A. T., de geboortedagen zyn blyde dagen, het geluk dat ons geschied, en de weldàden die voor ons in iemands geboorte beginnen, verpligten ons die dagen met vreugde te herdenken, en met blydschap over te brengen.

Dit zo zynde is het ligt af te mèten, wat een voorname en blyde dag voor ons als nù is de geboortedag van onzen Heiland J. C., en met wat vreugde wy dien dag onder ons behòren te gehèugen.

D'Ev. Lucas die ons deze geschiedenis heeft beschreven, meld onder andere in onzen text de persoon die baard, en de persoon die gebaard word, zeggende Zy (Maria) baarde haren zoon.

Voor als nù is de meining ~~om~~ alleen met de persoon die baarde U. H. t'onderhouden, en de persoon van Maria nader te beschouwen, en op ons toe te passen. Attendite

Gelyk Godt lang voor heen den tyd had aangewezen wanneer de Messias zoude geboren worden, te weeten

Gen. 49-10 dan als de schepter van Juda zoude weggenomen worden;
gelyk Godt ook lang voor heen had voorzeid, dat uit

Mich. 5 Bethlehem Ephrata zoude voortkomen die over Israel zoude heerschen; zo had Godt ook lang voor heen, voorzeid de persoon, uit dewelke hy zoude geboren

Isa. 7-14. worden. Zie (zeit Js.) een Maagd zal bevrugt worden en een zoon baren, die Emmanuel genoemd zal worden En zie van deze is't dat Lucas zeid: Zy baarde haren zoon, Zy baarde, Zy van dewelke hy vooraf had gezeid, dat zy met Joseph was opgetrokken na Bethlehem en dat, zy daar zynde, hare tyd vervuld wierd dat zy zoude baren, en dan voegd Luc. 'er by: En zy baarde haren zoon.

Vraagd nu iemand wie was zy die baarde?

Zy was een dogter van koninglyke huise, afkomstig van David de beste van alle de koningen des O. T. Zy was ondertrouwd met Joseph uit de zelve koninglyke stamme, maar die ook door 't verval dier koninglyke stamme nu, in plaatse van den koninglyken schepter, den maatstok en bytel in zyne hand had, waarom ook in 't vervolg de Joden met misagtinge van Jesus zeiden: is dit niet de zoon van den timmerman.

Vraagd iemand wederom op wat wyze dat zy baarde?

Wy antwoorden, gelyk wy dagelyks belyden in ons geloofsbegryp, dat Jesus is ontfangen van den H. geest, geebooren uit de Maagd Maria, agtervolgens dat de Engel haar de boodschap brengende

Luc. 1. zeide: De H. Geest zal in u overkomen, en de kragt des alderhoogsten zal u overschaduwen, daarom zal ook het heilig, dat uit u geboren zal worden, de zoone Gods genoemd worden. ✱

Vraagd iemand nog eens: Wel baarde dan Maria, gelyk alle andere vrouwen met smert en pyn?

Wy antwoorden, dat zy, die maagd had ontfangen, ook maagd, zonder enige pynen baarde. Zy alleen onder alle vrouwen was uitgenomen van den vloek door Godt aan de vrouwen uitgesproken: Met smerte zult gy kinderen baren. de reden is (Greg.s Nyssen.) gene begeerlykheid of vleeschelyk lust had hare ontfangenis verzeld, en daarom kon'er ook gene pyn of smert by haar baren wezen. dus word ook in dit deel de 2. den Engels groetenis 3 van bewaarheid 3: Gezegend zyt gy onder de vrouwen. Gen. 3-16.

Daar en boven ook nog niet alleen baarde de Maagd Maria zonder smerte, maar is ook in het baren, en na het baren, altoos Maagd gebleven. Gelyk Chs uit het gesloten, en toegezegelde graft naderhand is verrezen, gelyk hy met gesloten deuren by zyne discipelen binnen quam, zo is hy ook zonder enige schendinge uit Maria geboren. ^zo dat Maria Maagd voor het baren, in het baren, en na het baren zonder enige smerte baarde.

^ agtervolgens het gene Isa. had voorzeid: Zie een Maagd zal bevrugt worden, en baren

Maria baarde dan haren Zoon

Ô! wat een eer, wat een geluk voor Maria? Eva was, en wierd genoemd, de moeder aller levenden. Maar zie hier Maria word van daag de moeder ook van dien, die in euwigheid leeft, en die aan al wat leeft het leven geeft.

Debora, Judith, Esther en meer anderen waren grote heldinnen in Israel; maar deze moeder maagd Maria gaat haar alle te boven, zy is de moeder van den Koning der Koningen, van dien door wien alle koningen heerschen, wien alle magt gegeven is in hemel en op aarde, in wiens naam alle knieën moeten buigen, in den hemel, op der aarde, en onder de aarde.

Applicatio

Nu is dit * zulk een eer voor Maria den Zoone Gods naar zyne menscheid gebaard te hebben? Ô wy allen, kunnen die eer en dat geluk ook mede hebben

Wy allen kunnen op zekere wyze ook nog moeders van onzen gebooren Jesus worden. #

't Is een algemeen zeggen der hh. Vaders sprekende van het geluk van Maria die Jesus heeft gebaard, dat haar dit geluk van Jesus te dragen in haar schoot, en hem te baren, wynig gebaat zoude hebben, had zy hem ook niet gedragen en gebaard in hare ziele. En hierdoor geven de hh. Vaders te verstaan, hoe dat wy ook nog Jesus kunnen dragen, en baren, naam. geestelyker wyze in onze herten en zielen.

Ja wat spreke ik van de Vaders? ook Jesus zelfs nu voor ons uit Maria geboren, heeft ons dit naamels in zyn h. Ev. meermalen geleerd, en aangetoond hoe of op wat wyze wy ook nog zyne moeders kunnen wezen. dus by V. B. wanneer hy op zekeren tyd bezig was met te preken en te leeren, en iemand van de toehoorders tot hem zeide: Zie uwe moeder en uwe moeder, en uwe broeders staan daar buiten en vragen naar u, (zo antwoordde Jesus den genen die hem dit zeide: Wie is myne moeder, en wie zyn myne broeders? En de hand uitstekende over zyne discipelen: Zie hier, zeide hy, myne moeder, en myne broeders; want zo wie den wille myns Vaders doet, die in den hemel is, die is myn broeder, en zuster, en moeder. q. d. Dns: Ik heb niet alleen ene moeder, die my heeft gebaard naar het vleesche, neen, maar ook nog verscheide moeders heb ik, allen, die den Wille myns Vaders doen, zyn myne geestelyke moeders, ja had myne vleeschelyke moeder ook dus niet geweest myne geestelyke moeder, het zou haar wynig gebaat hebben myne vleeschelyke moeder te wezen. Waarom wanneer Jesus in ene andere geligenheid bezig zynde met preken, een vrouw onder het volk haar stemme verhief en zeide: Zalig is de buik die u ge-

en dit op twe wyze. 1°. door een wezentlyk ontvangen, van den zelven Jesus in 't alderh. Sacr. des Outaars

2°. Met Jesus geestelyker wyze t'ontvangen en te baren in onze herten.

En wel 1°. was dat 't geluk van Maria groot? ei! zie 't zelve word ons wezentlyk gegund; met dien, die zelve Jesus, dien Maria ontvangen en gebaard heeft, die nu verheerlykt zit aan de regterhand zyns Vaders in den hemel van ons word ontvangen in 't alderh. Sacr. die myn vleesch eet, en myn bloed drinkt &c

: dog wy moeten ons hier niet enkel

Matt. 12-47.

ontvangen of naderen tot dit alderh. Sacr. niet genoegen; O, neen, sumunt boni, sumunt mali, mors est malis, vita bonis. Mali ut Judas. his minarem Paulus Judicium sibi manducat

Wat dan om aan 't geluk van Maria deelagtig te wezen? 1. als Maagden moeten wy Jesus ontvangen, met een zuiverheid des herte 1. zuiver van alle doodzonde

2. zuiver zo veel 't mogelyk is van de dagelyksche

1. d'eerste leerd ons Paulus: probet autem seipsum hom. allega Explicaoem conc. trid.

2. de twede Chr. lavans pedes discipulorum &c

Luc. 11-27

gedragen heeft, en de borsten die gy gezogen hebt.
Zo antwoordde Jesus wederom hierop, en zeide: Ja
dog zalig zyn zy, die het woord Gods hooren, en
dat onderhouden. Q. d. Dns: gy ô vrouw, roemd en
pryst myne moeder, die my gedragen, die my gebaard
heeft, en wiens borsten ik gezogen heb, 't is zo, zalig
en gelukkig is myne moeder uit deze hoofde, dog
dit is maar een deel, en 't minste deel van haar geluk
en zaligheid, ik zeg ù, nog veel gelukkiger is zy
omdat zy my eerst naar den geest, en in haar herte
ontfangen en gebaard heeft, met Gods woord te hoo-
ren, en dat 't onderhouden, en dus zyn zy alle myne
moeders, en regt gelukkig of zalig, die het woord
Gods hooren en dat onderhouden.

Zo dan zie daar hoedat wy allen ook nog Jesus
kunnen baren, en zyne geestelyke moeders wezen
naam. met te doen den wille des Vaders die in den
hemel is, met Gods woord te horen, en dat 't onderhouden.

En dit niet alleen, als het met onze zin en gene-
genheid overeenkomt, maar ook daar aan strydig
is; niet alleen als 't ons ligt of makkelyk valt,
maar ook dan als 't ons zwaar en moeylyk voor-
komt; niet alleen in enige dingen, maar ook in
alles, agtervolgens het de Moeder maagd Maria
aan de dienaars op Canaas bruiloft zeide: al wat Joës. 2
hy ù zeggen zal doet dat, naar 't voorbeeld van
vader Zacharias en moeder Elisabeth, van dewelke Lucas. cap. 1
dat zy wandelden onberispelyke in alle de geboden
en inzettingen des Heeren, ja naar 't V. B. van onzen
heiland J. C. zelfs: ik doe altyd het gene hem Joës. 8-29
behaaglyk is.

En wanneer zullen wy dus altoos doen den wille
des Vaders? en in alles Gods woord onderhouden?
dan wanneer wy in al ons doen en laten Gods eer
en glorie betragten, als wy 't zy in woorden of enwer Col. 3-17
ken alles doen in den naam van onzen Heere J. C. dankende d..
Confer. 1. Cor. 10-31

Sermo. 54.

In Nativita Domini 1754.

Et pannis eum involvit, et reclinavit eum in præsepio, qa o erat eis locus in diversorio. Luc. 2. v. 7.

De grote Paulus, als hy aan Titus schryvende yder slag van menschen zynen pligt had aangewezen, gaf aanstonds hierop de reden waarom hy zo zorgvuldig yder zynen pligt leerde: Want (ait) de genade van Godt onzen Zaligm. is verschenen aan alle menschen. q. d. dit is de reden waarom ik wil dat yder zo zorgvuldig zyne pligt werde ingeboezemd, tot den slave toe, omdat Gods genade zig aan alle slag van menschen is verschenen, ja zelfs hier van gene slaven zyn uitgesloten. Tit. 2. 11

De voorname openbaring van deze genade is eertyds geschied in den stal van Bethlehem, als d'ongeschapen genade Jesus daarin is geboren, en zig aan de wereld heeft beginnen t'openbaren. 't is hierom ook dat de kerk op dit feest van s'Heeren geboorte in d'eerste Misse ons met Paulus in den Ep. aanspreekt, zeggende: de genade van godt &c zo dat een openbaring of verschyning wiens gelyke in wonder, wiens gelyke in voordeel voor Adams nazaten nooit is geschied, vieren wy deze dagen, als wy de geboorte gedeugen van J. C.

Hiermede hebben wy U. A. reeds in de vroegkerk onderhouden, wanneer wy u. gesproken hebben van de Moeder, of de persoon die dit kind baarde.

Nu is de meining U. G. voor te houden, het gene d'Ev. meld dat de moeder haren Zoon gebaard hebbende dede. Zy baarde (ait Luc. in tex.) haren Zoon, en zy wond hem in doeken, en leide hem neder in een kribbe; want daar was voor hen geen plaars in de herberge.

Deze woorden zullen wy eerst verklaren, dan zullen wy, na ene vierige betragting van deezen staat van den nieuwgeboren Jesus, U. A. verscheede leringen mededeelen. Propositio

Nadat d' Ev. Lucas met korte woorden ons heeft verkundigd de geboorte van onzen Heeland J. C. zeggende Peperit filium suum, gaat hy aanstonds voort en verhaald den eersten dienst die d' Alderh. Moeder-Maagd aan dezen nieuw geboren mensch en Godt heeft betoond met deze woorden: En zy wond hem in doecken.

Hiers is er gemeender van oude tyden af als de kinderen nú nog jonggebóren met swagtels en windzels of andere doecken te bewinden. de natuur schynt zelfs dezen dienst te vereischen, opdat de jonge lèden nú gewend nauw geparst en toegebògen te leggen, zo veel beter van alle verspattingen en kromwassinges zoúden bewaard wòrden: want dit had Godt bezonder onder alle lighamelyke schepselen den mensche gegeven, dat hy regt op met het hoofd hemelwaarts zoude gaan, en dus gemakkelyk den hemel zoude aanschouwen. een oúd heidensch. pòëet zong hier al eertyds van:

Os homini sublime dedit, cælumq videre
Jussit, et erectos ad sydera tollere vultus.

Dus droeg men al van ouds zorg om de tèdere lèden zo te omswagtelen dat ze van eerst af regt op zoúden wassen. De schriftuur maakt hier van al vèle eeuwen voor Jesus geboorte gewag. dus sprak al eertyds Ezechiel als hy van iemand wilde gewag maken in wiens geboorte de gewoone zorg
Ezech. 16. 4. niet was gedragen: Als gy ter wereld quaamt, op den dag uwer geboorte, heeft men ú de nàvelstreng niet afgesnèden, men heeft ú met geen water tot uwe gezondheid gewasschen, nog met zout gewrèven, nog in de lueren gewonden. dus spreekt zelfs de gròte Salomon van zyne geboorte: Ik ben in doecken
Sap. 7. 4. gewonden geweest, en met grote zorg opgequeekt.

Wel is waar Jesus had deze hulp van windzels en swagtels in zyne geboorte kúnen ontbèren, terwyl 't in zyne godlyke magt stond om, zonder deze natúùrlyke hulpe zyne tèdere lèden regt te bestieren; maar

maar die Zaligm die voor ons mensch geworden, zig in alle zwakheden had vernederd, en in alles den elendigen mensch, de zonde alleen uitgenomen, was gelyk geworden, heeft ook nu eerst geboren dezen dienst van zyne alderh. Moeder willen ontfangen, waarvan ons d' Ev. zeid: Et pannis eum involvit.

Verscheide nauwkeurige uitleggers hebben willen onderzoeken wat zoort van doeken 't zyn geweest, waarmede Jesus is omwonden van d' alderh. Maagd, en hebben wonder op 't woord doeken omwonden gestaan; maar met weynig steunsel, nademaal de Gr. text, waarin 't was zeker heeft geschreven, alleen met een enkel woord zegd, Zy heeft hem omzwagteld.

Zommigen hebben zig egter verbeeld, als of 't slegte en meer als bedelaars lappen zyn geweest, hier of daar, terwyl de benauwde noot parste, afgescheurd.

Maar wie zal geloven dat d' alderh. Maagd geen de minste gereetschap tot 't baren zoude gemaakt hebben voor haar toekomende Godlyk kind, waarvan zy den barenstyd genoeg naar des engels boodschap rekenen kon, immers zo veel hare slegte geringe staat toeliet? Ik wil derhalven wel geloven dat Jesus zwagtels juist niet kostelyk of rykelyk zyn geweest, maar slegt, en armelyk, dog egter zuiver en bequaam, zo veel de magt van de Moeder Maagd toeliet, die ik niet twyfele of zy zoude gaarn alles voor haren toekomenden Godlyken vrugt bezorgd hebben.

In zulke doeken dan of zwagtels heeft d' alderh. Maagd haren eerstgeboren zoon aanstonds gewonden.

Hierop heeft Maria die teere vrugt te rusten gelegen; maar wondere en ongemene rustplaats! Et posuit eum in praesepio. ^ d' Ev. geeft ook aanstonds reden van dit ongemeene bedryf; Qa o erat eis locus.

^ Maar, H. T. verwonder u niet te zeer. dus moest 't geschieden. dus hed 't de propheet Isaias voorzeid c. 1-3.

Men heeft reden van verwonderd te staan over de verscheidenheid van gevoelen onder vele nauw =

keurige uitleggers van de voorleden euw, die, terwyl zy alle oude overlevering ter zyde hadden gezet, juist uit d'eenvoudige bewoordinge van den text alleen de waarheid van deze h. geschiedenisse hebben willen agterhalen.

Des veel zekerder volgt men hier het voetspoor der ouden, en regeld men zig naar 't rigtsnoer der kerkvaderen, zo ver zy met den text kunnen overeengebragt worden, die immers in d'eerste euwen beter d'omstandigheden van Jesus geboorte, als wy in latere tyden, konnen weten.

Volgens deze is Jesus in een holle rots, of spelonk, aan, of in de stad Bethlehem geboren, een zoort van een gemene stal, genoegzaam in die landstreek bekend, dog als toen meest ledig, dewyl de harders met hare schapen en vehoeden, s'nagts op het veld bezig waren.

Dus sprak al in d'eerste kerkeuwen Justyn de Martelaar in zyne zamenspraak met Tryphon

Just. dial. cum Tryph.

„als hy zeide: „dat Joseph in de stad geen herberg „vindende in zeker spelonk aan die stad is geweken „en, als zy daar waren heeft Maria Chs gebaard, en „leide hem in de kribbe.

Origines uit zig omtrent op de zelve wyze tegen

Orig. cont. Celsum. l. 1.

„Celsus, dat in Bethlehem de spelonk is daar hy ge„boren is, en in de spelonk de kribbe daar zy hem „geleid hebben.

Die nauwkeurige onderzoeker van alle oudheid de grote Hier.s wist immers in de 4. euw beter, als wy in deze laaste tyden, wat d'omstandigheden van Jesus geboorte aanging, die vader die zelfs in en omtrent Bethlehem alles had doorsnuffeld, en ter plaatse, daar Jesus geboren was, lang zyn h. verblyf had gehouden. 't is deze heilige die op verscheide plaatsen gewag maakt van een spelonk waarin Jesus is geboren, en van de kribbe waarin 't aanbiddelyk kind van zyne h. Moeder is gelegen. hy noemd die spelonk Exiguum terræ foramen, en preysd ze boven alle de

de kostelykheden van 't weelerige Rome.

Jesus dan is in een stal geboren, en omwonden met slegte zwagtels of doeken, en in deen stal in ene beesten krebbe neergelegt. Go o erat eis locus in diversorio.

Men kan ligt bevroeden wat d' oorzaak is geweest waarom voor dit h. paar geen plaats is geweest in de Bethlehemsche herbergen. Het gansche geslagt van David (als zynde de plaats van Davids stamhuis, en diensvolgens zo een grote menigte van volk, die ternauwernoot zo een klyn steedje konde herbergen. — om zig op 's keizers order aan te geven was aldaar)

Daarenboven de slegte staat van Jesus zyne h. Moeder met hären ondertrouwden bruidegom sloot haar buiten, daar geld en achtbaarheid genoeg ruim weet binnen te dringen.

Dit noodzaakte hen hun verblyf in enen armen stal te zoeken, een uitgeholde grot misschien voor elendige armen, die de reiskosten niet konden vergelden, zo wel als voor het Bethlehemsche gestigt.

In die arme plaatse is ten laaste de Heer van David, zelfs de heer van hemel en aarde geboren, en pas geboren gelegt in ene krebbe, de slegte ètensbak van d' onredelyke beesten.

Aanschouwd dus hier uwen nieuw geboren Zaligm. A. T., en om met de Bethlehemsche harders te spreken, Laat ons dan henen gaan na Bethlehem, en zien de zaak die daar geschied is, w. de Heer ons heeft bekend gemaakt. Hier ziet gy uwen Zaligm geworpen uit het gezelschap der menschen in zyne alderh. Moeder eer hy voor ons nog geboren was; hy die volgens David de gansche aardbodem aan de menschen gegeven heeft, die den eersten mensch stelde in 't weelerige paradys, kan nu geen verblyf krygen in Bethlehem, in Davids stad hem zo dierbaar voorheen beloofd. hier kan een Jesus alhoewel nog niet geboren, de zelve woorden al klaagen, die hy daarna sprak: De vossen hebben holen, en de vogelen des hemels nesten, maar de zoon des menschen heeft niet waar hy zyn hoofd mag nederleggen,

Ps. 23 - 0

Matt. 8 - 20.

niet kunnen, wy Joës klagten alzo vroeg bewaarheid
Jons. 5. zien: In propria venit, et sui eum non receperunt. hy
die een zoon van David was quam in Davids stad, en
zie die hem met open armen moesten ontfangen, die
verstöten hem. Non erat eis locus in diversorio.

Maar A. T. verwonderd ü niet te zeer. Zo wilde
die mensch geworden Godt van 't eerste ögenblik aan
van zyne geboorte tönen dat 't waar is het gene de In-
gelen ook terstond van hem verkundigden aan de har-
ders, dat hy onze Zaligm. geboren was. Zö toonde hy
voor zyne benaming dat hy waarlyk onze Jesus i.e.
onze Verlosser quam zyn.

'T was een oude Adam en Eva, en wy in hen te zamen
die uit 't aardsche paradys van Godt tot straf hunner
zonden gebannen waren, en daardoor uit het paleys
des hemels. Om ons daar wederom in te brengen verëderd
zig nü een geboren Zaligm., en huesvest in een beesten
stal.

Wy waren niet alleen van onze ëre en heerlykheid
verstöken, als wy in onzen eersten Vader niet alleen
het regt van 't paradys verloren hebben, maar daar
en boven zyn wy door de zonde aan de beesten gelyk
Ps. 48-13. geworden. Als de mensch in ëre was, heeft hy 't niet
verstaan, hy is gelëken by de redenlöze dieren, en
hen gelyk geworden. Om ons te zamen van deze hoon
te bevreiden, word onze Verlosser in een beesten stal
geboren.

Daar en boven hy was geboren om een harder te
Ps. 77-71 zyn, hy quam als een ware Davids zoon om zynen
dienaar Jacob te hoeden, en zyn erfdeel Israel;
hy was de gene, die daarna van zig zelven zoude
roemen, dat hy een goede harder was, die zig een
kudde zoude vergaderen, van alle de hoeken des we-
relds, die egter maar een schaapstal, en een harder
zoude zyn. Om dit van 't eerste ogenblik van zyn
leven, kragtig te voorspellen, komt hy die heilige
har-

der in een stal ter wereld.

Ja dat meer is hy die omhangen is met herligt als met een kleed, hy die sterke godt die eertyds Israel uitleide uit Egypte met een magtige hand, en een verheven arm, word nu zyne tedere handen met zwagtels omwonden; die Godt die de nieuw geschapen zee binnen hare deuren geslöten heeft, als zy uit de baarmoeder voortquam, als hy haar een wolk tot hare klêdinggaf, en haar met een donkere ~~wolk~~ nevel als met kinderen zwagtels omwond, die die word nú als een teeder kindje zelfs met docken omzwagteld, en dus omwonden niet in een Salomons bedde koers op een Tyries bedde gelegt, maar op een wynig stroy in een kribbe d'eetbak van 't onrêdelyk vee terneergelegt, en dus in d'uiterste armoede geboren. des zeggen wy met Paul. 2. cor. 8-9. gy weet de weldadigheid onzes heren J. C. die daar hy ryk was, om uwent wille arm geworden is, op dat gy door zyne armoede ryk zoud worden. Ps. 103-2 Ps. 135-12 Job. 38-8.

~~Maar evenwel denk niet dat alles zonder reden is. Neen A. T. zo wilde Jesus van't eerste ögenblik van zyne geboorte tönen, dat hy waarlyk quam om ons te verlossen. Wy waren't die met de schrikkelyke banden van onze zonden gebonden waren, en nú vaardig stonden om als een vraak offer opgeofferd te worden aan Gods getergde regtvaardigheid, om ons hier van te redden word Jesus vandaag voor ons gebonden, en in een kribbe ~~[illegible]~~ neergelegt.~~

Zie daar A. T. Jesús gewonden in docken, neergelegt in een kribbe, want daar was voor hen de—

In docken is Jesus gewonden, en gebönden, hy die quam om ons t'ontbinden, van onze zonden.

In een kribbe in een stal is Jesus neergelegt, hy die quam om ons door de zonde geleken by redenloze dieren, als een goede harder de verdoolde schapen op te zoeken.

Daar was geen plaats voor Jesus in de herberg: hy die quam om ons den hemel t'öpenen, en een plaats te bereiden in 't huis zynd vaders.

En dus, dus toonde Jesus in docken gewonden neergelegt in een stal en kribbe, om dat'er geen plaats in de herberg dat hy ons quam verlossen en

en zaligmaken.

Aan deze genade van de in doeken gebonden, in een kribbe neergelegden en uit Bethlehem verstooten Jesus zyn wy Ehnen eerstmaal deelagtig geworden in 't h. Sacr. van den doop, door 't w. wy zyn ontbonden van d' erfzonden, geworden schapen van de schaapstal der kerke, en mede borgers des hemels.

Ja hebben wy 't ongeluk gehad dat wy door merkelyke dadelyke zonde zyn afgeweken van de genade Gods, de moed zy nog niet verloren, wy kunnen door een twede, maar moeyelyk doopzel van 't h. Sacr. van penit. aan die genade nogmaals deelagtig worden. Jesus in doeken gewonden heeft aan zyne Apostelen, en hunne nazaten de magt gegeven, om den zondaar nog t' ontbinden volgens dat hy van de dood verrezen zeide: Welkers zonden gy zult ontbinden, of vergeven &c.

Heb. 12-15. (margin)

Joes. 20-22 (margin)

Hy nu gelegt in een kribbe in een beeste stal vergelykt zig naderhand by enen harder die om het verdoolde schaapje, enen zondaer op te zoeken, de 99 laat in de woestyne &c. hy nu verstoten buiten de herberg is nog bereidvaardig om den boetvaardigen zondaar die moewillig als enen verloren zoon wederom in zyn huis t' ontfangen.

Luc. 15-4... (margin)

ibid. (margin)

Hiertoe, hiertoe indien oit, t' hans vooral op deze dagen word de zondaar door de in doeken gewonden, in een kribbe neergelegden, en buiten Bethlehem verstoten Jesus uitgenodigd.

Om den zondaar hiertoe op deze dagen bereid te maken heeft de kerk met het begin van den Advent hem door Gods oordeel een zalige vrees zoeken aan te jagen, heeft ze hem met een Paulus aangesproken: hora e jam nos de somno surgere &c. heeft ze hem den boetprediker en wegbereider van Jesus den h. Joes den doper alle zondagen in 't Ev. voorgehouden

Conclusio

Welaan dan A. T.

In 3ª Missa

In Nativit. Domini 1744. 56.

Sermo 5tus.

Factum e[st] a[utem], cùm essent ibi, impleti sunt dies ut pareret, &c

Lùc. 2. 6. & 7.

61

Twe verscheide zaken, zei wel eer de h. Bern: dat er in de Geboorte des Heilands op te merken zyn A. A. Zommige zaken, zeid die Leeraar, zyn'er in deze geboorte die boven ons, en andere die voor ons zyn. Boven ons is, dat't kind, 't w geboren word, God is, dat de Moeder Maagd is, en dat't baren zonder pyn of smerte is. Voor ons, of tot onze stigting is de tydt, de plaats, en verdere omstandigheden, van de zelve geboorte.

„Wat d' eerstgezeide zaken aangaat, deze en diergelyke (au„ Bern.) toonen Gods Almogentheit, maar zyn eigentlyk „niet voor onze krankheit. De laaste raken ons, die worden „yder van ons opgedist en voorgedragen, om ze te betragten „en na te volgen.„

D' eerste egter zyn daarom niet ondienstig, maar wy moe„ten die aanzien als goude vaten, schotelen en bekers, daar des „Heer ons arme en ellendige menschen, naar den eisch van zulk „een groot feest, als't heden is, uit aandiend„. Die kostelyke vaten worden ons niet voorgesteld om ze mê te dragen, maar de spys en drank, die'er in is, word ons geschonken. Desniet temin kunnen wy geen klyn vermaak, en ziele genoegte uit het naarstig beschouwen der zelve halen.

Wy vieren heden wederom de blyde geboorte &c D'Engel deze boodschap op aan de harders zeide: Ecce &c hierop quam'er een menigte van 't hemels heir &c Van deze blyde geschiedenisse zullen wy U. A. als nu voorhouden 't geene d' Ev. Luc. meld van't verblyf van Maria te Beth. en't vervullen harer dagen. Lucas zeid'er van: ----

Daar toe zal als nù onze opgenome text genoegzaam dienen. En 't geschiedde, zeid Lucas, als zy daar waren, dat de dagen vervuld wierden, dat Maria baaren zoude. Wy zullen dan dezen text en Letterlyk, en Zedelyk verklaren Attind

Propositio

Joseph & Maria blyven eenige tydt te Bethleem

1° eerste dat ons in de text op te merken staat, is't verblyf van Joseph en Maria te Bethleem. D'Ev. wyst ons dit aan met te zeggen: als zy daar waren. En hierdoor geeft hy ons genoegzaam te kennen dat Joseph en Maria, terwyl zy'er waren, te Bethleem, eer zy konden voortgeholpen, en aangetekend worden, wat hebben moeten toeven. Ryken hebben doorgaans den voorrang. Of wel ('t geene wy liever willen geloven) Maria door d' oude propheten onderregt dat de geboorte plaats van den Messias te Bethleem moest wezen,

was niet alleen, met grooter yver na Bethleem gereysd, maar bleef 'er ook met gene mindere genegentheit den tydt afwagten van'er baaren. als zy daar waren

Onderwylen worden de dagen van Maria vervúld

Onderwylen, zeid de text, wierden de dagen vervuld.

De 9 maanden, of daaromtrent, door de gemene wet van de natúre, eer de geboorte komt, gesteld, worden volgens eene hebreuwse spreekwyze, de dagen en tydt van eene bevrugte vrouwe genoemd. gelyk gen. 25. en elders by die gelegentheit te lezen is.

D' oude Origines, Ambr:, en theophyl. merken aan, dat 'er in de h. Schrift van gene andere, als van heilige moeders, gezeid is, dat hare dagen vervúld waren, gelyk als van Elisabeth Maria, en anderes, en zy geven 'er deze reden en stigtige bemerking over: Quod plenitudinem justi vita habeat, manes autem sint dies impiorum, Ambr. in Luc. 3. Omdat het leven van den regtvaardigen vol, maar van den onvroomen ledig en ydel is.

Egter beelden wy ons bezwaarlyk in, dat de h. geest ons dit met die woorden heeft willen zeggen, maar geloven liever dat die eigentlyk gebrúikt zyn,

Waarom d' Ev.t dit zeid

1.º Om ons bekend te maken dat de h. Maagd, zedert d' ontfangenisse van Iesus tot haar baaren toe, gelyk anderes moeders, den vollen tydt van 9 maanden heeft moeten gaan en wagten.

2.º Om ons te doen zien, dat alles op die wyze en order volbragt wierd, als d' Engel haar voorzeid en beloofd had. Nu die woorden van den Engel bragten mede, dat zy eenen Zoon ontfangen, en baaren zoúde. Weshalven was 't den Ev. niet genoeg d' ontfangenisse beschreven te hebben, maar h. wil 'er by verhalen, dat de tydt van baaren vervuld wierd, i.e., dat z' op haren tydt beviel, q.d. de Godlyke belofte is niet eenen dag later uitgebleven, als 'er gezeid was, en 'er toestond.

Daar heb je A. A. het wynige dat 'er volgens den letter van den text te zeggen valt. Wy gaan tot het zedelyke over.

Marîas gesteltenis, ten tyde van'er dagen, dienen ons ten V. B. om de Geboorte des Zaligm deelagtig te worden

De dagen van Maria (om de woorden van den h. geest te gebrúyken) geven ons stoffe om U. A. van hare gesteltenisse gedurende die dagen te spreken. Deze kan ons ten Voorbeeld dienen om, door 't navolgen van de zelve, de Geboorte des Heeren deelagtig te worden.

Van niemand beter als van Maria zelfs kunnen wy weeten, hoe die Moeder Maagd toenmaals gesteld was. Hare woorden (daar men van mag zeggen, 't geen de h. Ambr.º van 'er

'er uiterlyke werken, zeide, viz. dat ze waren simulacrum mentis, een spiegel en vertoog van 'er herte en ziele.) Hare woordin (zeg ik) zullin ons deze hare innerlyke gesteltenisse openbarin.

Wij zullen slegs twe van 'er redenen, die de kerk in den Advent bezonderlyk opmerkt, en hier te pas komen, aanhalin; d'eerste die zy tot din Engel zeide: Ecce ancilla Dni, fiat mihi sdm verbum tuum; de twede die zy by Elisabeth voerdde: Exultavit sptus meus in Deo salutari meo.

D'eerste toonen ons dat 'er innerlyke gesteltenisse eene gedurige vernederinge en virnieringe (waarmede zy 'er zelve en al't hare in gods oneindige grootheit en heiligheit als verslond) geweest is.

Door dien nú volgens de woordin des Heerin d'ootmoedige van herte innerlyke vrede en blydschap bekomin, zoo bragt deze hare eerste gesteltenisse eene andere voorts, viz. eene vreúgde en blydschap omdat de Heer de geringheit zyner dienstmaagd had aangezien.

Het geen Maria eens zeide, en eens gevoelde, dat bleef zy altoos zeggen, en gevoelin in 'er herte. Zag zy haar dan eens aan als eene dienstmaagd des Heeren, zy bleef er by: zei zy eens dat zy geene vreúgd als in 'er Zaligm had zy zei, en gevoelde dat altoos.

En deze gesteltenisse is't van d'alderh. Moeder Maagd die wy moeten navolgin, zullin wy deel aan Cbs Geboorte hebbin, zullen wy op deze dagen door de h. Commúnie dat zelve ligbaam, dien zelvin Godt en mensch C. Idim onze ligbamen dragen, en geestelyker wyze baarin. De nedrigheit, en blydschap van Maria moet beide in ons gepaard wezen. Maria heeft gedragen, en gebaard, in

En zeker riep Maria, die zoo heilig en zoo zuiver was, als zy Jesus zoú ontfangin: Ecce ancilla Dni? zei zy gedurende haar zwanger gaan Respexit humilitatem ancillæ súæ? Hoe moeten wy..... dan niet gesteld zyn als wij dien Jesus zullin ontfangen? Deze gesteltenisse wil de kerk in ons meer en meer gaande maken, als z'ons door den Priester, 't allerh. Sacr. zullin de toedeelin, eerst doet zeggen: Dne ō sum dignus &c

Riep Maria Jesus dragende in 'er schoot uit: Myne geest verheuge zig in haren Zaligm, Wat vreugde wat blydschap moet 't voor ons dan ook niet zyn, dat Jesus voor ons heden geboren is, en nog op nieuw geestelyker wyze in ons geboren word door 't ontfangen van 't alderh. Sacr.? Op deze blydschap, die wy hierover moeten toonen, zag wel eer de Propheet

Isa. 12.

Isaias als hy: Haurietis aquas in gaudio de fontibus Salvatoris. Deze blydschap leerd ons Augs. dat wy naar 't V. B. van Zacheus moeten toonen, met Jesus door de h. Communie in ons geestelyk huis van onze lighamen en zielen te ontfangen. Zoodat ~~[illegible]~~ wy van den eenen kant (zeid die Vader) ons met den hondersten man vernederen, en van d'andere kant met een heilig betrouwen naar 't V. B. van Zacheus met blydschap tot Jesus moeten naderen; En dus zullen w' ook naar 't V. B. van Maria in hare dagen de nedrigheit met eene h. vreugde paarende waardig Jesus en in onze lighaamen en in onze zielen dragen.

Dit voordeel trekken wy uit d'eerste woorden van onzen text. Dog de volgende viz. als de dagen vervuld waaren zullen ons niet min troosten en versterken, als d'eerste ons tot een lesje dienden.

De vervulling der dagen toond, dat godt waaragtig, in getrouw is.

Merk, bid ik u. A., ten dien einde aan, hoe dat Godt niet alleen voorzeid, en beloofd had, dat Maria zou bevrugt worden en eenen zoon baaren, maar dat hy ook de dagen van Maria om te baaren laat vervuld worden. Dit toond dat hy waaragtig is in zyne woordt, en getrouw in 't uitvoeren van zyne belofte en toezegginge.

Dit diend tot onze troost

Deze waarheit Gods en getrouwigheit (doorgaans in de schriften, zoo van 't O. als N. T. zoo hoog geroemd) dienen tot eene overgroote vertroostinge van de geloovigen, als zy in noot zyn, of ergens in gebrek lyden. Alsdan moeten zy aan d'eene zyde hunne oogen slaan op Gods toezeggingen en beloften, en aan d'andere zyde denken, dat Godt getrouw en waaragtig is in zyne woorden, dat 'er 't alderminste niet aan kan feylen.

Zyn wy dan b. v. in eenige bekooringe, dan moeten wy 't woordt van 's Heeren beloften gedenken, dat de Heer niet

1. Cor. 10-13

en zal lyden, dat wy zouden bekoord worden boven ons vermogen, maar by de bekoorringe ook uitkomste geven zal, op dat wy ze verdragen kunnen. Dan moeten w' er by gedenken dat de Heer, die zulks beloofd heeft, ook, gelyk Paulus 'er byvoegd, getrouw is in zyne beloften te volbrengen.

Worden w' onderdrukt van buiten of van binnen, geden-

Ps. 90-15.

ken moeten wij het woordt der beloften: Ik ben met hem in

in de verdrukkinge, ik zal hem verlossen, en ter eere brengen.
En daarby moeten w' ook terstond bedenken, dat Godt in zyn woordt waaragtig is, en in duizenden voorvallen getoond heeft.

Troost u dan, troost u, A. A., in alle voorvallende gelegentheden, zoo tydelyke als geestelyke, met deze waarheit en getrouwigheit Gods.

Soo wel Godt zomtijdts toefd,

'T is waar Godt blyft zomtydts wel een tydt lang uit met de beloofde zaak te volbrengen. De Messias, in 't Paradys belooft, is niet als na vier duizend jaren gekomen. De Heer had dikmaals belooft, dat hy Israel een Land zou geven vloeyende van honing en melk; maar hy gaf 't hem niet terstond. Chs liet zyne Apostelen niet terstond zitten op thronen om de 12 geslagten te vonnissen, gelyk hy hen had belooft. Zoo doet Godt ook nog &c.

Maar dan moeten wij denken, dat Godt zyne redenen (alhoewel ons onbekend) daartoe heeft; denken moeten wij dat voor dien tydt d' uitvoeringe zyner beloften niet kan dienen tot zyner eere, en onzer zaligheit; immers dat de bestemde tydt en vervulling der dagen nog niet gekomen is.

Moeten w' egter blijven vertrouwen

Ondertusschen verzekerd moeten wij zyn, dat de Heer komende zal komen te zyner tyde, en niet uit zal blyven. Indien het dan wat vertoefd (zeid Godt zelfs by Habacuc 2-3.) wagt 'er evenwel naar, want het zal zekerlyk komen, en niet agterblyven.

Zomtydts laat Godt de zaak zoo ver komen, dat 't naar 's menschen aanzien onmogelyk schynt die uit te voeren. dog in zulken geval moeten wij d' oogen onzer ziele opendoen, en 'er een van slaan op Gods waarheit en getrouwigheit, en 't ander op zyne almogentheit, waardoor hem geen ding onmogelyk is. Dan moeten wij met eenen gelovende Abraham geloven en hopen tegen hope, tot dat de gewenschte uitkomst kome. Rom. 4.

In 2da Missa
In Nativit: Domini
1744. 56.

Sermo 6tus

Et peperit filium &
Luc. 2. v. 7.

Wy hebben ...... met U. A. aangemerkt 't verblyf van Maria te Bethlehem, en 't vervullen der dagen van haar baaren. 't eene diende onze tot leeringe, 't ander tot troost en sterkte &

Sume Exordium Sermonis 5.

't geschiedde dan, als zy daar waren, dat de dagen vervult wierden, dat Maria baaren zoude, En, voegd dan d' Ev. 'er by, Zy baarde haaren eerstgebooren zoon.

NB drie dingen zeid d' Ev. in deze vyf, zes woorden
1º dat Maria Eenen Zoon gebaard heeft,
2º Dat deze Haare Zoon was,
3º dat hy haare Eerstgebooren Zoon was.

De meining is ons vooralsnu maar aan 't eerste dezer drie ondersceide deelen te houden, viz. dat Maria Eenen zoon gebaard heeft 1º yder woordtje zullen w' in 't bezonder overwegen, 2do Moralia subnectemus Attendite

Propositio

Zel Is wel eer de h. Paus Leo op dit feest zyne re„den voerdde riep hy van verwonderinge uit: „Jesus word „geboren op eene wyze, waarvan men noit eene weergà zag „Item: Novâ nativitate genitus.

Jesus Geboorte is ongemeen.

Wil je deze ongemeenheit van Jesus geboorte zien, aanmerkt maar yder woordtje van dien text. Zy baarde (zeit Lucas) eenen Zoon. 1. de Zoon, 2. Moeder, en 3. het baaren alles is even ongemeen X

En wel 1. ongemeen is Jesus geboorte vanwegens hem die geboren word: want als d' Ev. zeid, dat Maria Jesus heeft gebaard, dan leeren wy dat Jesus, de Zoone Gods, wordende de Zoon van Maria, waaragtig mensch is, zynde de zoon van een waaragtig mensch. 't is hierom dat hy zig ook doorgaans in 't Ev. den Zoon des mensche genoemd heeft. 't is hierom dat Paulus hem ook noemd, Chs Jesus die mensch is. En van deze menschwordinge des Zoone Gods spreekt de zelve Paulus, als hy zeid: Gewisselyk 't is een groot geheim der god-

1º Van wegens hem die gebooren word

1. tim. 2.

C. 3-16

vrugtigheit, dat zig geopenbaard heeft in het vleesche. 't is
Joa. 1. hier van dat Joes zeid: Verbum Caro factum e.

Wy kunnen hier m't verbygaan aanmerken, dat deze waarheit diend om te wederleggen de grove en plompe dwalingen van zommige oude ketters, als van Basilides in den tweden eeuw, die Manicheen in den derden eeuw, etc. dewe gevoelden, dat Chs geen waaragtig mensch, maar alleen een schynzel van een mensch geweest was, dat hy gene menschelyke ziel, maar de godheit in plaats van eene ziele gehad heeft.

Maar neen! A. A. Jesus geworden de zoon van Maria, heeft vervolgens geen schynzel van een Lighaam, maar een waaragtig Lighaam gehad, hy is geen half mensch zonder ziele, maar een geheel volkomen mensch geweest bestaande uit ziele en Lighaam.

2° Van wegens de Moeder van dewe hij geboren is.

Zoodan Jesus is waaragtig mensch, geworden de Zoon van Maria. Dog egter op eene heele andere wyze als andere menschen geboren. Nova nativitate genitus. Hy is gebooren op eene nieuwe, noit gehoorde wyze. Zy baarde eenen zoon, zeid Luc. Zy, eene moeder maagd, zy baarde zonder eenige pyn of smerte.

× Dat Maria Maagd was wanneer zy ten houwelyk gegeven wierd

Luc. 1-27. Leerd ons d' Ev. Lucas, als hy zeid: dat d' Engel Gabriel van God gezonden is tot een Maagd, die ten houwelyk gegeven was aan eenen man, wiens naam was Joseph.

Dat zy na de groetenisse des Engels Maagd bleef, blykt uit

v. 34. 'er vrage die zy den Engel deed: Hoe zal dit geschieden, naardien ik geen man bekenne?

Dat z' insgelyks ontfangen hebbende van den h. Geest, gene de minste krenkinge aan hare maagdelyke zuiverheit geleden

Matt. 1-18 heeft, getuigd d' Ev. Matt. als hy zeid: Eer zy zig vergaamden wierd Maria bevrugt bevonden van den h. Geest.

Zo dat zy niet alleen bevrugt zynde, maar ook baarende Maagd bleef, als voorens, betoond de zelve Ev. met de door-

v. 22. lugtige voorspellinge des Prophets. Dit alles, zeid hy, is geschied op dat volbragt zoude worden, het geene van den Heer door den Prophet aldus voorzeid is: Zie een Maagd zal bevrugt worden, en zy zal een zoon baaren. NB. gelyk de h. Ambr. bemerkt, daar word gezeid niet alleen dat een Maagd zal ontfangen, maar ook dat een Maagd zal baaren.

Ook stryd het baaren niet meer als het bevrugt worden tegen de reinigheit van eene Maagd. Quae potuit virgo concipere (zeid idem Ambr.) potuit virgo generare, cum spr conceptus praecedit partus sequatur". Epist. 7. ad Siric. Vraagd dan niet ongelovige Jood, hoe heeft dit kunnen geschieden? toon my (zeid Aug.) hoe de roede van Aaron heeft kunnen bloeyen, en ik zal ú toonen, hoe eene Maagd heeft kunnen baren. Ep. 3. ad Volus. " Dat ik ú reden kon geven, dan was 't niet meer

,, met al wonder; indien ik nog diergelyk voorbeeld kon aantoo=
,, nen, dan was dit niet ongemeen en enig,, Laat ons liever toe-
,, staan, dat d' almogende meer vermag, als wy kunnen beroeden.
,, In zulke zaken is de magt van die 't doet, d'eenigste reden
,, dat 't geschied,,

Zoo dan ongemein is Jesus geboorte ook van wegens de moeder van dew hy geboren is, als ook ten 3°. en ten laasten van wegens de wyze; naamentlyk zonder pyn of smerte.

3°. Van wegens de wyze, zonder pyn of smerte

Gelyk 'er in Marias ontfangenisse gene zonde, en in haar baren gene krenking van hare reinigheit was, zoo konden ook gene navolgende ellenden, smerten, of pynen haar baarende drukken. Nova nativitate genitus. Noit was'er eemand ook uit dezen hoofde zoo geboorn.

Op haar alleen was niet toepasselyk de bedreiging aan Eva gedaan: Met smerten zult gy kinderen baaren. Gen. 3. 16.

Gene zonde had hieromtrent plaats, of opzigt, nog in 't beginzel, nog in des zelfs voortzettinge, niet in de voortteeling nog in des zelfs spruit. Niets was hieromtrent als de heiliging van eene maagdelyke lighaam, waar uit gene smerten konden voortkomen.

Daarenboven gelyk 't ontfangen van den h. geest eene heerlyke zake was, zoo was 't voortbrengen van ~~eenen~~ die vrugt des h. geests heugelyk, en vol gelukzaligheit.

Hy die uit zyn graf, dat met een steen gesloten was, te voorschyn quam, die in de vergaderinge der Apostelen quam als de deuren gesloten waren, en in zyns vaders heerlykheit door de vaste loopkringen van 't geheele uitspanzel, is ingegaan, quam ook in de wereld zonder het maagdelyk, en zuiver lighaam van zyne moeder eenige geweld, eenigen smert of pyn aan te doen.

Laster, in dutting der Gereformeerden hier over

Schaame my te zeggen, ja het schaamd zyn zelve, 't geen onze Gereformeerden hierover durven leeren. Zy ontzeen zig niet ronduit te zeggen, dat 'er niets ongemeens in dit stuk omtrent de barende Moeder Maagd, buiten andere moeders is geschied. Bynous over dit Feest L. 2. C. 3. § 2. zeid dat 't maar eene verdigtzel is. Eenigen (Ridderus over dit Feest) werpen het op een ander praatje, willen

Vissch. over dit Feest, enz.

,, ons wel doen geloven; dat 't onnoodig is t' onderzoeken of Ma
,, ria haar kind baarde zonder smerten en gevoelen; dat 't ge-
,, noeg is te geloven, dat hy geboren is om onze smarten te dragen,

in zy willen dat hier dat oude woord plaatsheeft, 't geen te wenschen was dat van hen op andere geheimen mede wierd toegepast.

Mirari o remari tutissima res e. 't veiligste is zig te verwonderen, en niet te doorsnuffelen.

Zuysl. Lesin van Chr. h.l. Visscher h.l. Edog dit zoo wel, als 't voorgaande, word van andere Protestanten zelfs zoo van Engelse als Lutersche (die ronduit zeggen dat ons gevoelen godvrugtiger, en ook redelyker is, en dat de kerk eenpaarlyk het zelve zederd de tyden van Greg.s Nazianzenus geloofd heeft) verfoeyd en verworpen.

Hoe eens zyn 't deze broeders (niet waar?) onder elkanderen!

Thans ziet U. A. uit het gezeide over de geboorte van Cts drie hoofdwaarheden, alle toonende, dat die geboorte geheel ongemeen is geweest. 1o Wegens den Zoone Gods die geboren waarlyk mensh word 2o Wegens de Moeder-Maagd van den hy geboren word. 3o Wegens de wyze op den hy zonder smerten geboren word. Als 't w de h. " Leo in deze korte woorden zeer bondig heeft bevat. Orig. dis- " similis, sed nat. consimilis. Zyne geboorte is ongelyk, maar zyne natuur gelyk

Moralia

Hoe zeer wy verpligt zyn, en 't nodig is regelveren dat onze Zaligm. aldus geboren is kan men uit 3 opzigten afmeten

1o In opzigt van ons. Dat hy zoo geboren werd was noodig in opzigt van ons. Ziende dat wy eenen Middelaar en Verlosser hebben, die vlees is van ons vlees, en been van onze beenen, versterken wy ons Eph. 5. geloof, en wy ~~en~~ twyfelen niet of hy zal medelyden hebben H: 6. 4-35. met onze krankheden. Hierop zag Paulus als hy schreef: Wy hebben geen hogenpriester, die geen medelyden kan hebben met onze zwakheden, maar die in alles beproefd is, gelyk wy C. 2. 37 egter zonder zonde. Waarom hy in alles zynen broederen heeft moeten gelyk worden, opdat hy medogend zoude zyn en een opregt hoogepriester voor Godt, om de misdaden des volks te verzoenen. Want overmits hy zelfs door lyden beproefd is, zoo kan hy ook dengenen, die beproefd worden te hulpe komen.

't is met Cts, een Zoon van Maria, en vervolgens waaragtig mensch geworden, ten aanzien van ons menschen, gelyk 't gaat met bloedverwanten onderlingen onder elkanderen. Bloedvrienden zyn tot hulpe der bloedvrienden: daar gemein bloed is, daar is onderlingen toegenegentheid.

Is 'er derhalven onder ons A. A. iemand vermoeyd, en beladen met 't pak zyner zonden, zelfs tot zinkens toe? is 'er iemand gewond en gequest tot dood toe? O! dat hy ga tot dezen Jesus, die zal hem dat pak der zonden afligten die zal hem verquikken, en hy zal ruste vinden voor zyn ziele: want Jesus is geworden een Zoon des mensche, om C. 4. 37 den zondaar een kind Gods te maken. Laat ons dan, met be-

betrouwen gaan tot den throon der genade om barmhertigheit te krygen, en genade te vinden tot onze hulpe ten bequamen tyde.

Dit is noodig te geboren in opzigt van d'Aldrh. Maagd en Moeder Maria, opdat wy altoos aan hare overgroote waardigheit de vereischte eerbewyzinge zouden betuigen. Het geen de gezegende Magd voorzeide: Alle geslagten zullen my zalig noemen, staat ons toe, en zyn wy verpligt te volbrengen. — 2° Van d'Alder heiligste Maagd.

Riep Elisabeth luids keels, wanneer Cs pas in't lighaam van Maria ontfangen was: Gezegend zyt gy onder de vrouwen; wat voor eerbewyzinge, wat verwonderinge zyn wy haar nu niet schuldig, nu die Cs, en die Moeder met hem hier boven in den hemel zyn? Geene onder alle vrouwen, mag men by haar vergelyken, die de majestyt Gods gebaard heeft. Nooit kan men Maria te veel eeren, als men haar slegs d'eer niet en bewyst, die men Cs alleen geven moet. „Eerd Maria (zei men in d'eerste kerke) „maar aanbid alleen Cs. Epiph. her. 79.

Eindelyk is't noodig in opzigt van Cs zelfs dat wy weten dat die gezegende Zaligm uit eene reine en onbevlekte Maagd geboren is. — 3° Van Cs

1° Was wel billyk dat hy in alles ons zonde gelyk zyn maar met een ook noodig dat in deze vergelykinge eenig ongelyk zou tussen komen, dit naam, dat hy wezen zou zonder zonde. Waarom Paulus: Wy hebben eenen hoogenpr die in alles beproefd is, gelyk wy, egter zonder zonde. En zoodanigen hoogepr betaamde het dat wy hadden, heilig, onnozel, onbesmet, afgezonderd van de zondaars, en boven de hemelen verheven. — H: 6. 4-15. C. 7-26

Nu zou hy zoodanig een wezen aan ons gelyk in alles, maar egter zonder zonde? wat middel daartoe? Alle die uit Adam door vader en moeder voortkomen, worden met zonde en bedorventheit geboren, wat is'er dan geschied? Ô! de Zaligm geboren uit eene Moeder Maagd, neemt onze menschelyke natuur, zonder hare bedorventheit aan. „Non hic iste traducem de Adam, carnem tu sumsit de „Adam, peccatum o assumsit„ Aug. trac. 4. in Joan. „Futurum hocum Salvatorem talis ortus decebat, qui „in se haberet humanae substantiae naam, et humanae „carnis inquinamenta nesciret„ Leo serm. 2. de Nat.

Sermo 7^mus

In Nativit: Domini 1744.56.

Et peperit filium suum Primogen

Luc. 2 v. 7.

Althoewel 't heden is de feeste van den h. Steph., egter vervolgd de kerk te vieren de geb. van onzen heeland J. C., en dewyl aanstaande zond. vervalt 't Octaaf van Steph., en wy alsdan van den h. te spreken zins zyn, zo zullen wy als nú vervolgen u met des heeren geb. t'onderhouden.

Die verdeelingen teekenden wy in onze korte textwoorden aan. 1° dat Maria eenen zoon baarde,

2° Dat deze haare zoon,

3° dat deze haare Eerstgebooren zoon was.

't eerste deel hebben wy in onze voorgaande U. A. voorgehouden. &

Propositio

Nu is de meening de twe volgende, viz. dat de zoon, die Maria baarde, 1mo Haare, en 2do haare Eerstgeboren zoon genoemd word... Dit eerst Letterlyk uitgelegt zynde zal ons dan ook stoffe tot stigtinge onzer zeden verschaffen. Attendite

1mo

Opmerkens waardig is de manier, en uitdrukking, die d' Ev. Lucas gebruykt in 't beschryven van de geboorte des Zaligm., en van de geboorte van des zelfs voorloper den h. Joes den Dooper.

Lucas verhalende de geboorte van Joes zeid: Ondertusschen wierd de tydt vervuld dat Elisabeth zoude baren, en zy baarde eenen zoon. En hier in de text de geboorte des Heeren beschryvende gebruykt de zelve schryver eene andere uitdrukking en zeid: als de dagen van Maria vervuld wierden dat zy baren zoude, baarde zy haaren eerstgeboren zoon. Elisabeth baarde eenen zoon, en Maria haaren zoon. Luc. 1. 57.

Dat d' Ev. zeid: Maria baarde haaren zoon

Wat wil dat? was dan Joes niet de zoon van Elisabeth? zoo wel als Chs de zoon van Maria?

R. Buiten twyfel, ja.

Waarom dan Joes zoo wel niet genoemd haare zoon, viz van Elisabeth, als Jesus, haare zoon, viz. van Maria?

R. Dit heeft zyne bezondere reden, hier steekt een groot geheim in.

De taalkundigen hebben, met oplettenheit onze textwoorden doorziende, in den grondtext eene wonder kragtige woordenstelling gevonden: want 't woordtje Die, tot 2maal toe herhaald, maakt dezen zin: zy heeft die haaren zoon, die eerstgeboornen gebaard. Illum suum filium, vertaald

deshalven een der hedendaagse letterkundigen

Betekend dat die Zoon niemands Zoon, als haar Zoon was.

Niemand denke dat 't woordtje die te vergeefs, en voor niet is. Het wil zeggen, dat 't waarlyk haar Zoon was, aan haar, en in geene deelen aan Joseph haren bruidegom toequam. Geel anders als andere kinderen, die aan de vaders zoo eigen als de moeders zyn.

Dit was 't hetgeene Godt almagtig in zyne eerste belofte van den Messias te kennen gaf, wanneer hy den zelven noemde: Semen Mulieris. Dit deed ook den Apostel zeggen: als de volheit des tyds gekomen was, zoo heeft Godt zynen Zoone gezonden, geboren uit eene vrouwe.

Gal. 4-4.

Waar door de dooling der Mennisten weder-legd word

Merk dit aan om d'ongerymde doolingen der Mennisten die niet ophouden dit leerstuk te bestryden, voorgerende dat Jesus zyn menschelyk wezen uit den hemel of lugt mede brengende, slegs door Maria gegaan is, gelyk de zon schynt door het glas, en 't water door een goot loopt. Maar wie heeft oit (aanmerk'er ongerymdheit) de zonne den vrugt van 't glas, en 't water den vrugt van den goot hooren noemen? daar Cs hier de vrugt van Maria, en 'er Zoon genoemd word?

2do

Maria dan baarde haaren Zoon.

Maria is niet alleen voor & in, maar ook altoos na de geboorte d. Heeren Maagd geweest

Wy gaan over tot 't onder textwoord, viz. dat Maria baarde haren eerstgeboren zoon.

Het geheim der Menschwordinge schynt wel hooggenoeg verheven, wanneer men alleenlyk vast steld, dat de Moeder haren gezegenden vrugt ontfangende, en baarende Maagd was, wat naderhand volgde, kon, zou men zeggen, d'eerste vrugt van deze moeder niet deeren; ook spreekt d'algemene geloofsbelydenis niet anders als dat Jesus geboren is uit de Maagd Maria.

Edog de verhevenheit van deze moeder, haar ongelykelyk voorregt; de bezondere eerbied die wy aan zoo eenen zoone schuldig zyn; en die deze moeder altydt voor 'er zoon gehad heeft; de kragt des Alderhoogsten die haar met d'overkomende h. geest overlommerde; de gedagten die wy hebben van de zonderlinge en uitnemende vroomigheit van den h. Joseph, aan wien zy ten huwelyk gegeven was, dit alles, zeg ik, te zamen heeft de kerk Gods altoos doen geloven, en leeren, dat Maria voor, in, en na de geboorte des Zaligm.rs altoos Maagd geweest en gebleven is.

Hoor, bid ik U. A., hierover den h. Epiphanius hær. 78 zeer deftig en wydluftig spreken: „Wanneer heeft iemand

„ mand dit den naam van Maria durven noemen, die gevraagd
„ zynde welke hy meinde, niet aanstonds naar de Maagd
„ heeft getysteld? Uit de bynamen der vroomen kan men, hun-
„ ne verhevenheit en deugden afmeten, want die naar eisch
„ van zaken 'er gegeven zyn. Zoo heeft Abraham de benaming
„ van vriend Gods gekregen; Jacob die van Israel; de twe
„ apostelen, die van Boanerges, of kinderen des donders
„ of donderaars, en gene van die benamingen zal oit veranderd
„ of verwisseld worden. En zoo heeft mede de h. Maria den
„ bynaam van Maagd, en deren zal z' altoos behouden, want
„ zy is altoos heilig en onbesmet gebleven."

En hierin staat dit bezonder te bemerken, dat Maria den naam van Moeder Gods voerende (een naam die alles te boven gaat) noit egter van de beginne der kerke af tot nu toe gemeld word, of de bynaam van Altydt Maagd word met die naam van Moeder gepaard. Van ouds heeft men op haar de woorden van Ezechiel belangende de poorte van 't heiligdom toegeduid: Porta haec clausa, ō aperietur Dese poorte zal gesloten blyven, zonder dat zy geopend zal worden; of dat 'er iemand door zal gaan; want de Heer de Godt van Israel is 'er doorgegaan, zy zal gesloten blyven. Zoo verklaarde de h. Ambr. deze plaats in zyne onderregtingen voor de maagden c. 7. Quae ē haec porta, nisi Maria? Ideo clausa, qa virgo. Bar. Ann. Eccl. An. 3. N. 6. 7. Ezech. 44 - 2.

Zie Hiero Cont. Helv. Bern. hom. 5. sup. Missus ē.

Verscheide neuswyze dwarsdryvers hebben deze waarheit durven beknibbelen, en zommige wel stoutelyk tegensprekenꝰ. D'eersten quamen ten tyde van Origenes, i.e. ruim 200 jaren na Chs in 't Oosten voor den dag; die naderhand door de Apollinaristen, en Eunomianen wierden gestyft. Deze wierden naderhand in het zesde algemeen Concilie (Act. 11.) veroordeeld. In 't Westen was Helvidius, discipel van den Ariaanschen biss. Auxentius, d'eerste die dit leerstuk tegenging. Deze wierd aanstonds van eenen Melaneeschen Munnik Jovinianus geholpen. Dog zy beiden zyn van den h. Hiero zoo doorgestreken, dat de gehele Latynsche kerk hen altoos onder de ketters gerekend heeft. Deze waarheit is door verscheiden wedersproken.

Ben menigmaal verwonderd geweest, dat onze Onkatolyken, die voor een regel des geloofs stellen het enkel geschreven woordt Gods, dit leerstuk van Marias altoos durende zuiverheit, als een geloofsleer hebben aangenomen. Immers is 'er in de h. schriftuure niet een 't gevoelen der Onkat over dit stuk

plaats, daar het uit kan bewezen worden. 't is d' overlevering alleen die'er de leermeestresse en getuigen van is.

Zie dan hier in't verbygaan op hoe losse schroeven de geloofsbouw der Onkatolyken gevestigd is.

Indien de Ger. dien weg in willen, dat zy zeggen, deze leer wel waar, maar egter geene geloofsleer te zyn, zoo worden zy van d' Oude Kerke, die't voor een geloofs-stuk hield, tegengesproken, en verworpen.

Byn. op dit feest. L. 3. C. 2. §. 32.

Ja verre van daar dat men dit geloofsstuk uit de Schrifture zou aantoonen, d' Oude Ketters hielden staande, dat men juyst effen het tegendeel daar van uit de Schrifture kon bewyzen.

Ons textwoord: Eerstgebooren strijd niet tegen onze kerk-leer

Ten dien einde bragten zy onzen tegenwoordigen text voor den dag, zeggende: dat'er daarom staat, dat Maria haren Eerstgeboren zoone baarde, om dat zy naderhand meer kinderen kreeg, en dienvolgens niet altoos maagd.

't verkeerd begryp van't woord Eerstgeboren, heeft aanleiding tot deze humne dwaling gegeven.

Tegen dezen dek. Hier: „Een eerstgeboren word genoemd „voor wie niemands anders, en niet die alleen, na wien „een twede geboren is,

Zoo verstaan dit woordt de gewyde en ongewyde schryvers. 't Woordt Gods zelfs zal t' ons best leeren wat het door Eerstgeboren vestaat: Oe quod aperit vulvam alle vrugt die't eerst van eene moeder voortkomt. Waar over de H. Hier: „D' Eerstgeboornen quamen de priesters toe, „in geval dan dat na d' eersten gene twede geboren wierd, en een „eerstgeboren die alleen is daar anderen opvolgen, zoo was „niemand den priester den eersten schuldig voor al eer der „nog meer volgden.„ Een vast houdende Jood zou mogen zeggen: „Wat dwingd gy my om effen binnen een maand „myne schuld af te leggen? Wat legt gy al Eerstgeboren te „noemen, daar ik niet en weet of'er wel een broeder op zal volgen? Wagt zoo lang tot dat'er nog een twede komt, ik re„ken dat ik den priester niemetal schuldig ben, voor en al eer „die'er ook is, die den reedsgeboornen, een Eerstgebornen zal „doen wezen„ S. Hier: Cont. Helvid.

Alle zulke beknibbelingen sluyt de Wet van vrykoping uit, dew gebied: Unius cujusq; redemptio erit post unum mensem. Daar heeft geen uitstel, nog wagten op eene twede geboorte plaats

Num. 18.

Aangezien nu de Zaligm: gebragt is na Jerusalem om hem den Heere op te dragen, volgens dat'er geschreven staat in

Luc. 2.

in de Wet des Heeren: alle eerstgeboorling van het manne lyk geslagte, zal den Heere toegeheiligd worden; zoo blykt het dat hy eerst van de Moeder geboren, volgens de gewoonelyke Wet taal uit dien hoofden eerstgeboren is genoemd, en dat bygevolg uit deen name geen besluit kan gemaakt worden, dat'er na hem anderen geboren zyn, of dat Maria meer kinderen zoú gehad hebben.

De geleerde Hugo de Groot (in Matt. 3.) merkt aan, dat de zaak van zelfs spreekt, dat 't woord eerstgeboren moet
„verstaan worden als nú gezeid is: Want (zeid hy) hier word
„van den Ey. gezien op de waardigheit en 't voorregt, 't w van
„ouds, al voor Moyses Wet, zoo wel aan eenen eeniggeboren,
„zoon, als oudsten zoon toequam.
„Gene Regtsgeleerden spreken huidigen dage nog anders,
„gelyk in 't bezitnemen van Leengoederen by alle Volken te zien is.
„Zelfs de Letterkundigen verstaan het woordt Primus zoo
„dat niemand van voorheen geweest zy, zonder dat 't noodig
„is, dat'er ymand zoú gevolgd zyn, gelyk zy onder anderen
„aanteekenen over die woorden van Virgilius:

Troja qui primus ab oris

„die eerst van Troye quam. Primus, postquem nullus,
„eerst, en niemand na hem.

Zoo dan ziedaar A. A. &

Wy gaan nu tot de Toepassing over.

3tio Toepassing

En wel vooreerst, dat de Heiland C. J. zyn lighaam, als hy zou geboren worden, uit geene Niet, nog van elders buiten, maar uit 't vleesche en bloed van Maria neemt; dat zy niet alleen een zuiver vat, waarin Jesus lag, maar een eerste beginzel, en een waardig werktuyg voor den H. geest tot de Menschwordinge van den Zoone Gods was, want Godt heet zynen Zoone gezonden, gebooren uit eene vrouwe, dit, zeg ik, doet ons zien wat aandeel die allerh. Moeder Maagd in de Menschwordinge en geheimen onzer Verlossinge heeft. Zoú men niet mogen geloven, dat zy, die zoo merkelyk, en zoo volkomentlyk mèdoende is geweest in dit overgroote werk Gods, dat zy, zeg ik, ook een bezonder aandeel heeft in al 't gene naderhand daar uit gevolgd is, in alle de gratien die daar nú, en in der eeuwigheit uit voortsvloeyen?

Al 't hans gelyk Jesus, als twede persoon van d'allerh. Drieeenigheit, van den Vader voortkomt, en met den Vader den h. Geest voortbrengt, en dienvolgens alleen die persoon is, die voortgebragt word, en voortbrengt; èven zoo is 't gelegen omtrent zyne Moeder. Hy komt naar den mensch van

Mariàs aandeel in de Minshwording

doet haar bezonder aandeel hebben in alle de geheimen & gratien des Zaligmakers,

& maakt eene onderlinge gemeenschap tússen hen beiden

haar voort, en na de Gratie brengt hy haar wederom voort.
En aldus is Maria Jesus oorsprong wegens de nature, en Jesus
is Marias oorsprong wegens de Gratie. Maria baarde haren
Zoon, en haren Vader; haren Schepper, en die uit haar geschapen
was te gelyk; Zonderlinge Dogter, en enigste Moeder
des Heeren.

Beiden, zoo man als vrouw zullen de verlost worden, zyn z'ook beiden aan de Minswordinge te pas gekomen

"Voege hierby de gedagten van den H. Aug. als ter zake
dienende: Hois Liberao in utroq sexu debuit apparere. de
Verlossing der menschen maest in beide de sexen, zoo van man
nen als van vrouwen duidelyk blyken. En vervolgens door
dien het mannelyk geslagt aenzienlyker was, betaamde het
dat de Verlosser dat aannam; maar op dat niemand aan de ver
„lossinge van 't vrouwelyke zoude twyfel slaan, wierd die
„man uit eene vrouwe geboren. Quaest. Lib. 83.„ Wel aan dan
„(Idem. de agone Chti) manspersonen agt u zelven niet te
„klyn, de Zoone Gods is een manspersoon geworden. Maar
„gy vrouwspersonen werpt u zelve ook niet weg, de Zoone Gods
„is uit eene vrouwspersoon geboren„.

2do. Jesus geboren uit eene altoos Moeder Maagd Leerd de Liefde tot de Zuiverheit,

Dit tot stigtinge van ons eerste deel, viz. dat Maria haren
Zoon baarde. Wy gaan over tot 't ander deel, viz. dat Maria
haren Eerstgeboren baarde. Dit uitleggende merkten wy
met U. A. aan, dat Maria Voor, In, en altoos Na 't baaren
Maagd gebleven is. Dit heeft godt alzoo gewild (ait Aug.
Serm. 33. de Nat.) om te toonen dat hy d' Insteller van de Zui
„verheit is. Dns nr ideo p casta virginis membra venit ad ter
„ras, ut ostenderet Deum castitatis auctorem. Dat heeft hy
gedaan om ons te Leeren hoedanig wy moeten leven om Chs
in ons hert en lighaam, gelyk Paulus wil, te dragen, viz.
dat wy alle de Zuiverheit moeten beminnen, en betragten
„Chs magister ē castitatis (ait ibid.) ideo qui castitatem ō
„hbt, portare Chm ō potest„.

3o. aan de Maagden;

Dit raakt eerst en vooral de Maagden, die een beroem
der propoost of voornemen gemaakt hebben om de maag
delyke zuiverheit te bewaaren, die door 'er uiterlyke klee
dinge zelfs daarvan professie of belydenis doen voor al
de wereld, dezers pligt is 't bovenal zorg te dragen dat
zy niet alleen naar 't uiterlyke, maar ook voor al naar 't in
„nerlyke de zuiverheit bewaren. Felix illa conscientia (ait
„S. Hier. Ep. 8.) et beata virginitas, in cujus corde, praeter
amorem Chi, nullus alius versatur amor. Gelukkige Maagd
in wiens herte gene andere liefde als die van Chs Leefd.
die niemand wenscht te zien, of van niemand gezien
te worden. Zoo de Moeder Maagd quam angelus solam
in cubiculo inveniebat &c—

Dit raakt de Getrouwden. Zorgen moeten zy dat'er zielen rein blyven door 't geloove. Idm quam virgo e ois Ecclia (ait idm) invoegen als de kerk maagd is door 't geloof, alschoon het lig haam in 't huwelyk is. 2°. aan de Getrouwden 70

Zoo vermaand de priester de gehuwden int bedienen van't Sacr. des huwelyks, dat z' er bruiloftsbedde tog ongeschonden moeten bewaren, en alle ongeoorloofde aanroeringen vlugten. Hinc paulus 1. Thess. 4-4. Heb. 13-4.

Dit raakt alle Cbnen. Hierop Augs. ubi sup: Lieve „Broeders, laat ons al te zamen ons zuiver en ryn bewaren „van alle zonden, opdat wij Cbs altoos dragen in onze herten, „en hij altoos in ons woone". 3°. aan alle Christenen

Deze rein en zuiverheit is al t'hans noodig op deze dagen zullen wij waardig tot 't alderh. naderen. vide in aliquo ex sermonibus in festo Corp. Dni 4. G. 1737.

In Festo S. Steph. in 1a Missa

In Nativit. Domini 1744. 57.

Sermo 8vus

Et peperit filium suum primogen:
Luc. 2. v. 7.

4

Wy vieren heden wederom de blyde geb: des Zaligm:, van den d'En-
Twe dingen, zeiden wy wel eer gisteren met den h. Bern:, dat gel tot de herders
zyn in de Geboorte des Zaligm: op te merken zyn, viz. zommige vangelisa... over
dingen die boven ons, en andere die voor ons zyn A. A. over den 't hemels heir zong: gloria

Na dat wy nu gisteren in 3 verscheide preekredenen hebben aangemerkt en uitgehaald het geen in Jesus geboorte boven ons is, of ons verstand te boven gaat zoo wegens het kind, wegens des zelfs Moeder, als wegens de geboorte in haar zelve, zoo komen wy nu tot het geene in die geboorte voor ons is, i. e. tot het gene ons daarin word word voorgedragen om het na te volgen.

Vraagd iemand wel wat is dat? De h. Bern: zal hem „hier op tot antwoord geven. „ In Cts geboorte vind ik voor my „te zyn, den tydt, en plaars der zelve, de tederheid des kinds, „zyne tranen, en gekerm, ook zelfs d'armoede, en 't waken „der harders, die d'eerstentyding daarr geboorte kregen. „Dit al te zamen (ait Bern: ser. de Nat.) is voor my, dienend „my dit word my ten beste gegeven en voorgesteld om het „na te volgen.„

(En om als nu alleen maar van den tydt te spreken, drie bezonderheden komen des aangaande voor af in opmerkinge 1o. de Winter Zonne stand 2o. de Winter, en 3o. de Nagt wanneer de Zaligm: geboren wierd.

En om als nu deze Leerreden niet al te lang uit te breiden zoo zal voor 't tegenwoordige onze bemerkinge en onderregting alleen maar over 't Jaargetey of Winter Zonne stand loopen.)

Wy zullen (dan) met U. A. als nu alleen aanmerken het Saizoen des Jaars waarin Jesus geboren is, en wat wy daaruit kunnen leeren Attende

Propositio

1mo Verscheide gevoelens over 't Saizoen waarin Jesus geboren is

Doorlugtige mannen, van den eersten rang onder de geleerden hebben al over lang aangemerkt, dat men nergens in de h. Schrifture iemands geboortendag, zelfs die niet van den Zaligm:, vind aangeteekend.

Men zal in de Schrift wel leezen, hoe deze of gene van

dus of zodanige ouders geboren is, hunne geslagtrekeningen zyn opgemaakt, Levens jaren en bedrijf beschreven, maar van genen eenen enkelden word'er er [redacted]gens zyner eigen geboorte stond of dag zyner voortkomste verhaald.

Het wonder teken 't geen aan de Garderen 's nagts, op den [redacted] Jesus ter wereld quam, bekend maakte, heeft ons geenen tydt des jaars, veel min eenen bezonderen dag aangewezen.

Till. Mem. tom. 1. N. 4.

Eenige hebben 't van oudts in den zomer,

Hier van daan komt 't dat'er van oudts zoo veele verscheide gevoelens over den regten tydt, en dag van des Heeren geboorte geweest zyn, en nog heden onder de geleerden zweven. Clemens Alex Lib. 3. Strom. een der oudste kerkvaderen, verhaald, dat eenige in zynen tyde den dag van Chs geboorte op den 19. of 20 April, andere op den 20 May stelden. H. C. zelfs spreekt'er van, als van iets dat hem nog onzeker was.

Ander: in het winter saizoen kort na den zonnestand gesteld.

Epiphanius meende op 't laast van den 4den eeuw, dat de Zaligm. des werelds op den 6den van Jannary gebooren was. de kerk van Egypte schynt van eene gedagte met hem geweest te zyn. Die ook deshalven den feestdag van des Heeren verschyninge, Epiphania, tot het vieren van Jesus geboorte, benevens zynen Doopdag, heiligde.

de Latynsche kerk is al van 't eerst af aan van 't laaste gevoelen geweest

De h. Chrysost. en met hem Aug°. getuygen, dat de kerk van 't Westen al lang voor hunne tyden, by oude overleveringe, hield, dat J. C. onze Verlosser op den 25sten Decemb. ter wereld gekomen was. D'eerste getuygd dat geheel 't Weste, i.e. alle ryken en landen van Constantinopolen tot Cadix, van Tracie tot d' uiterste paalen van Spanje toe, op dien dag den feestdag van s' Heeren geboorte, vierden. Zoo vindt men ook in een oud Calendarium, Maand en dag Wyzer, van den jare 354., dit feest aangeteekend.

Scal. de Emend. temp. L. 7.

Van haar is 't overgegaan tot d' Oosten, & andere gewesten

De gewoonte en 't gevoelen der Roomsche en Westersche kerke is eindelyk allentom aangenomen, en zoo gemeen geworden, dat, niet alleen over 1300 jaren, d' Oostersche kerk maar ook de kerk der Mooren en Abissinen geloven dat op den 25 Xber Chs geboren is, en als dan met ons den feestdag 'er van vieren.

thom. Gravius

Een geleerd Schryver bespeurd, het gene zyne opmerking waardig is, dat de Turken, Arabiers, en Persianen hierin met de Chrnen zamen stemmen. ook zoo verdat, wanneer zij den langsten nagt van 't jaar willen noemen, dien, by spreekwyze, den Geboortendag van den Messias noemen, even gelyk wy St. Jan in den zomer den langsten dag noemen.

Vraagd iemand hoe, en waarom dat de Roomsche Kerk net-
ter en bestepter kennisse van dezen geboortendag, als wel an-
dere Kerken, kon hebben?

Chrys. Tom 5 hom. 33.

Do h. Chrys. heeft'er gene onwaarschynelyke reden van ont-
dekt. Men weet dat Keizer Augustus eenen register heeft doen
maken van geheel het Keizerryk, waarin alle manspersonen,
hunne stad, plaats, zelfs jaar en dag der jongste Kinderen
moesten opgeteekend worden. Op dezen register was ook door
order van Quirinus de plaats en dag van Jesus geboorte opgeschreven, zyne
Ouders, als reeds gezeid en uitgeleid is, waren daarom, ook na
hunne stad Bethleem uit Galileen opgetrokken. Deze re-
gister lag te Rome, en kon ligtelijk van hooge raads en staats
personen, voor of na dat ze Chren waren geworden, ingezien
zyn geweest, en is wel zekerlyk bij tijdt en wijlen van hun in-
gezien geweest. En aldus kon Rome beter als eene andere Kerk
des werelds den eigen dag van Chs geboorte weten, en aan an-
dere kerken leeren.

Welh. Languus de annis Chri pag. 357.

Reden van waarschyn lykheit voor het zelve

Egter eenige willen nu nogal qualijk aan dit gevoelen,
om reden, dat d' Ev. ons verhaald, dat de harders op't veld
de nagtwake hielden over hunne kudde; 't geen ken, die weer
en wind afmeten naar de gelegentheid van ons geweste, in't
midden van den winter niet wel doenlyk schynt.

D'opwerping wegens dit harders nagtwake beantwoord.

Edog die zwarigheid is van zeer klijn belang. 't is heel wat
anders hier, of ginder. In Italie, en om Rome weiden de
beesten winter en zomer. Causabon getuijgd, dat d'ossen en
koeyen in Engeland geheel het jaar onder den blauwen he-
mel blyven. Jacob by Laban de schapen hoedende zeide:
dat hy s'nagts het vee bewakende groote koude, ja vorst
had uitgestaan. Derhalven mogen'er ook omtrent Beth-
leem by yder harders hutten, waarin't vee zig s'nagts ver-
trok en bewaakt wierd, en s'morgens vroeg uit na de weyde
ging, wel geweest zyn.

't hans zoo ligte tegenwerping moet ons aan geene zoo
over oud kerk gevoelen en gebruyk doen twyfelen.

2do Reden van dit onderzoek

~~[illegible]~~ dat niemand zig verwondere dat wy u. A. wat langer met't navor-
schen en bewèren van den regten geboortendag van onzen
Saland C. J. hebben opgehouden. Men is wel begeerig, wanneer
men zynen eigen geboortendag niet en weet, om die na te speuren,
men vraagd'er man en maagd na. De historieschryvers wenden
veele moeyte aan om ons de nette kennis van den tydt en geboorte
der grooten te doen hebben. Vervolgens met meer reden zoe-
ken wy die van den alderhoogsten, en ons aldernoodigsten
Koning en heere te weeten.

Nuttigheit die hier uit kan getrokken worden; 1º ter bevestinge des geloofs

Die wetenschap is zoo dor en droog niet als men wel ligt
denkt. De KerkLeeraren hebben hun voordeel ter onderreg-
tinge daarmè gedaan, en wel voornaam op twederhande
wyzen; waar van d'eene tot bevestinge des geloofs, en d'ande-
re tot onderwyzinge der zeden diende.
En wel 1º ter bevestinge des geloofs. Voor hier van bid
ik u eens Prudentius. Deze Cstenpoëet zong in dezer voe-
gen in zijn kersgedigt: Quid e quod arctum circulum
„Sol jam recurrens deserit? Waarom verlaat de zon haa
„nauwste hemelkring, hervatze ruymer loop?● de vraag
„is niet gering?„ Waarop hy dan verder zig laat hooren in

de nagt van zonde & onwetentheit was op zijn hoogst als J. ter wereld quam, en deze zou door J. geboorte van tijdt tot tijdt verminderen

dezer voegen: Cs ne terris nascitur, qui lucis auget tramitem
„Of word de zoone gods op aarde ons geboren, Die 't he-
„mel ligt een baan veel ruimer heeft beschooren? Hy
„word geboren (zegt Orosius) op eenen tydt, wanneer alles
„op nieuw, den tijdt, en 't jaar belangende, zynen aanvang neemt.
De hooge KerkLeeraren Chrys. Ambr. Augus. hebben het zelve
hunne gelovigen op dezen dag voorgedragen: „Niemand
„(zegt Augs.) is zoo dom, en redenloos, of hy weet, en belijd, dat
„Godt niets zonder reden doet. Cs komende (zegt) heeft willen
„toonen dat 't bewind des wereldts, en tijden aan hem stond.
„En daarom heeft hy willen geboren worden op eenen tydt
„dat 't ligt en de dag begint zynen aanwas te neemen. Dus
„heeft hy ons getoond dat hy geboren wierd om 't menschelyk
„geslagt, dat op zijn minste en geringste geraakt was, we-
„derom ten aanzien van Godt te doen vermeerderen„.
„De nare nagt der zonde (zegt Greg. Nyss. in Orat. de Nat.)
„nu zoo ver als 't mogelijk was uitgerekt, en de boosheid op
„haar hoogste top geklommen zynde, is heden gestuijt en
„kan nu niet meer verder. Het ligt groeijd nu aan om te
„toonen dat hij ter wereld gekomen is, die het Ligt zijner ken-
„nisse, eertydts in 't Joodsche Land, en nog maar ten deele ge-
„zien, aan alle volkeren zou ~~medadeele~~ doen verschynen, en
„met 'er tijdt de warmte zijner liefde allentom door de we-
„reld zou verspreiden„

Tegenstelling van Jesus, & Joës geboortetijdt vol zinrijke bemerkingen

De KerkVaderen in deze bespiegelinge zig ophoudende
hebben 't onderscheid der geboortedagen van den Zaligm. en
zijnen Voorloper Joës hier niet willen onaangemerkt over-
slaan. Joës wierd geboren op 't begin van 't korten der dag.
en Jesus op 't begin van 't verlangen der dagen. Dit is niet
„zonder geheim: Non vacat mysterio. (Beda) want de Ge-
„eerst ongeagt, wies aan, door de wereld voor den Cs aan-
ge

„genomen wordende; en 't bleek met 'er tydt, dat Joës, eerst
„voor den Chs aangezien, niet de Chs, maar slegs zyn voorlo-
„per was.„

„Joës (zeit Amb.) verbeeld 't Oude verbond (want de Wet
„en Propheten hadden plaats tot Joës toe) Jesus het Nieuwe.
„Dierhalven de Wet moest verduisterd worden, als de Genade
„van 't Es. verscheen; en de Propheten een einde nemen, als
„'t Nieuwe verbond opquam„.

Joës zelfs heeft met woorden dit geleerd, en met ster-
ven bevestigd. Jesus (zei Joës) moet aanwassen, en ik moet Joës. 3. 30.
afneemen. Jesus is aangewassen verheven aan 't Kruis; Joës
is afgenoomen onthoofd wordende door Herodes.

Deze bemerking bevestigd niet alleen ons geloof, maar
stigt ook onze zeden. Deze bemerking vermaand ons
om de duisternissen van onwetenheid, en zonde, als eene
nagt die nu verbij is, te verlaten; te leven, en te wandelen als kinderen van
dat ligt, in deze dagen opgekomen en geboren is, en voort
te gaan in de kennisse Gods.

2° deze bemerking diend mede tot stigtinge der zeden.

Hier toe heeft de Kerk ons, tot dit tegenwoordig hoogtydt
bereidende, met 't begin van den Advent al opgewekt en aan-
gemaand, als zy ons met de woorden van Paulus aansprak
en zeide: Hora est jam nos de somno surgere nunc &

Hier toe maand ons de Kerk op deze dagen ook aan als
z' ons met Paulus in den eersten Epistel van den Kersdag aan
spreekt en zeid: de genade van godt onzen Zaligm. is ver- Tit. 2
schenen aan alle menschen, ons onderwyzende & Item in c. 3.
den tweden Epistel van dien dag: de goedertierentheid &

Zie daar hebje A A. . . .

Wel aan &

In festo S. Jois. in 3ª Missa

In Nativit Domini 1744.58.

Sermo 9nus

Et peperit filium suum primogenitum
Luc. 2. v. 7.

Wij spreken U. G. op dit feest van 's Heeren geb. aan met den Engel die de zelve bootschapte aan de herders, en wij zeggen zoo de... hierop quam 'er een menigte van 't hemelsch heir van deze blijde geschiedenisse zullen wij U. A. alleen voorhouden

Gisteren merkten wij met U. Godv. aan, onder de dingen die in des Heilands geboorte voor ons zijn, den tijdt wanneer hij geboren is. A. A.

Wij zeiden dat'er omtrent den tijdt van Jesus geboorte drie bezonderheden vooraf in opmerkinge komen viz. 1° de Winter Zonnestand 2° de Winter in'er zelven, en 3° de Nagt wanneer Cbs geboren is.

Met d'eerste dezer 3 bezonderheden viz. de Winter Zonnestand hebben wij U. A. gisteren onderhouden.

Nu gaan wij tot de 2 volgende over viz. dat Jesus in den Winter, en in den Nagt geboren is, 't geen ons ijder een goet lesje zal verschaffen Attendite

Propositio

1mo Jesus geboren in den winter.

Dat Jesus, die Heer, en Voogd van Winter en Zomer is, in den Wintertijdt ter wereld quam, moeten wij vooraf stellen niet bij geval geschied te zijn.

De jonge kindertjens verkiezen genen tijdt nog dag van hunne geboorte, zij schieten om zulks te doen in 't gebruijk van reden, en immers veel te kort, ter wijl heeft genen keur, zij hebben gene oordeel of overleg daar toe, ook gene de minste magt.

Maar Cbs, hoewel een sprakeloos kind, was egter in 't begin bij Godt, ja was Godt zelfs, met zoo veel wijsheit en magt, als hij nu nog heeft, toen al verrijkt, de wijsheid en de kragt des Vaders zijnde. ~~toen al verrijkt~~

Het stond den Zoone Gods dan vrij wanneer hij zou ter wereld komen, eenen tijdt, die hem best behaagde, te verkiezen. En zie hij verkiest daar toe d'onguursten, den zuursten, en ongemakkelijksten van 't geheelen jaar. In den Winter wil hij geboren worden.

Ook in Palestinen zijn de winters hard, & ongemakkelijk

't Is wel waar, gelijk wij gisteren zeiden, dat de winter daar te landen zoo vinnig ijskoud niet is, als hier bij ons. Desniet tegenstaande laat die niet al daar ook vrij koud te zijn, en onguur, en onbequaam, om ver te loopen. Daarom zeide de Zaligm: Bid dat uwe vlugt niet voorvalle in den Winter. Matt. 24-20 Petrus met de krijgsknegten

warmde zig bij 't vuer koud zijnde omdat 't winter was. Buij
en, stormwinden, groote stort, en plasregens, ja hagel, en
zomwijlen ook vorst, en ijs zijn d' Oostersche Landen bij win
tertijdt zelfs onderworpen. Immers heeft de Heer tot Job
Job. 38-29 eenen man van 't Oosten, gezeid: Uit wiens lighaam is het ijs
voordgekomen? wie heeft de vorst in de Lugt gebaard? En Da
Ps. 147-16. vid: de Heer doet de sneeuw als vlokken vallen, hij strooijt den
conf. 148-8 ijzel als asche, hij werpt zijnen hagel als brieselingen: wie
kande strengheid zijner koude uitstaan?

Des liet de bruidegom dat onguir Saizoen eerst overgaan
eer hij zijne bruid te Lande verzogt. Staop (zeid hij) haast
Cant. 2-10 u, mijne beminde ... want de winter is al verbij, de regen is over
en weggeweken.

Nu was (als blijkt) 't winter Saizoen ook in die Landen
ongemakkelijk voor kloecke, en volwasse menschen, vrij groo
ter is 't ongemak voor eenen neuwgeboren teer en klijn kind
in eenen open stal, aan eenen kind van eene arme moeder, en
van zulk eene arme moeder die qualijk doekjes had om haar
klijne wigt in te winden, genen bekoorlijken wieg om 't in te
Morale leggen, niets om 't te dekken.

En dus leerd ons de nieuw geboren Jesus geern eenige kou
de, en ongemak om hem te lijden, hij leerd ons hier stilzwij
gende, 't gene hij daarna preekte, en leerdde met woorden
Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat
crucem suam et sequatur me. In hunc finem docet Paulus
Cbm incarnatum: apparuit gratia Dei Salvatoris nri oibs
hoibs, erudiens nos ut abnegantes impietatem et saecula
ria desideria ...

Nemo dubitat quin Cbs potuisset apparere in statu per
fectissimo immunis ab oi miseria v. g. ut alter Adam in
statu innocentiae, at elegit nasci in hieme replerus mul
tis miseriis. atque sic rectissime de eo postea Lucas: coepit
Jesus facere et docere NB primo facere. atque id ab in
troitu suo in mundum coepit.

Dus roept tot ons de nieuw geboren Jesus als eene andere
Judic. 7. Gedeom: Doet het gene gij mij ziet doen, ik lijde hier koude
en ongemak, draag dan ook ten minsten eenige koude, en on
gemak, dat zulks, en diergelijks u niet verschoone om na
Bethleem te komen &c.

De heidensche historien verhalen van Alexander den
Grooten, dat als hij 't rijk van Persien wilde gaan beleger
'er zoo veel sneeuw viel, en zulk eenen weer was, dat nieman
van de soldaten zig dorst op weg begeven. Quod cum videret
Alexander (ait Curtius) descendit ab equo, trok midden
door

door den sneeuw, en 't onweer door, tw zyn volk ziende van schaamte niet dorst nalaten, hem te volgen. Nu 't geene daar Alexander deed, doet van daag de Heiland C. J. in 't guurste van den tijd, armoedig geboren wordende. Schaamden zig dan de soldaten van Alexander hunnen koning niet te volgen, en zouden wij ons schamen den koning der koningen afklimmende van den hemel, geboren wordende in den winter &c te willen volgen? — Strella in Luc.

Zei wel eer Urias van david na huis gezonden wordende, de arke gods, Israel en Juda verblijven in de tenten, en mijne heer Joab, en mijnen heers knegten leggen op 't vlakke veld, en zou ik in mijn huis gaan, om te eeten, en te drinken, en te slapen met mijne vrouwe? Zoo moet 't u wel gaan, en zoo moet uwe ziel leven, ik en zal dit geenzins doen. — 2. Reg. 11.

Nu was Urias zoo gesteld, en sprak hij zoo.... hoe moeten wij Christenen dan niet gesteld zijn, daar niet een Joab, maar C. J. in 't midden van den winter naakt, en arm in eenen stal geboren legt? Tot ons alle zeid Paulus: Hoc sentite in vobis, quod et in C. J. &c Ja dit steld hij zoo nootzakelijk dat hij zeid: qui Christi st, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis. — Phil. 2-5 — Gal. 5.

Chs word dan geboren in den winter, en leerd ons &c — Jdo

Jesus word naar alle waarschijnlijkheit in den Nagt geboorn

Wij gaan nu over tot den tijdt ^van de tyde des jaars^ des dags op denw Jesus ter wereld gekomen is.

Eene dag in zijne geheel beslaat 24 uren; deze worden verdeeld in nagt, en ligt in dag.

D' Ev. schrijvers hebben d' effen uur van Jesus geboorte, zelfs den tijdt des dags niet plat uit aangeteekend.

Edog dat de Zaligm. bij nagt geboren wierd schijnen d' omstandigheden, door hen verhaald klaar genoeg te leeren. D' engelen bragten den tijding van Jesus geboorte 's nagts aan de harders op de velden, waarschijnlijk omdat Jesus zoo pas te vooren ter wereld quam.

Van ouds hebben ook de Kerkvaderen dit zoo verstaan, en 't gebruijk der kerke heeft dit gevoelen ook bevestigd. 't is hierom een al oud gebruijk der kerke van kersnagt d' offerhande der Misse op te dragen, gelijk wij ook ten dien einde, al is 't juijst niet 's ^midder^nagts, ten minsten 's morgens vroeg, op ^daar^ kersdag d' offerhanden hebben ^mede bezig zijn^ opgeofferd om de geboorte des Heilands, 's ^midder^nagts geboren, daar door te eeren. 't is ook om deze reden dat doorgaans op Jesus bij nagt geboren worden toegepast de woorden uit 't boek der Wijsheid. — Tertul. L. 5 C. J. Ctr. Marc. — Aug. in Ps. 109. — Sap. 18-14.

Als alles in eene geruste stilte lag, en de nagt tot de helft
van zijnen loop gekomen was, is uw almogend woord uit den
hemel van de koninglijke zetels als een hardvogtig krijgs-
man afgesprongen. zo dan in den nagt is Jesus geboren.

Niet bij geval

't was al zoo wijnig bij geval dat de zoone Gods dus bij
nagt wierd geboren, als 't voorgemelde dat hij in den winter
na den zonne stand, ter wereld quam. zoo van 't eenen, als

Ps. 73-36

van 't anderen zeid David: uw is de dag, en uw is de nagt,
gij hebt den dageraad, en de zonne opgemaakt

Om wat reden

't heeft dan buiten twijfel zijne reden, dat de zoone
Gods de duisternissen, en den nagt liever, als 't ligt en den dag
tot zijne geboorte verkoren heeft.

Gelijk hij tot de plaats zijner geboorte eene buiten, en
eenzaame plaats van eene klijne stad nam, zoo heeft hij ook
de duisternissen, van eenen langen nagt tot den tijdt zijner
geboorte genomen. Daar 't integendeel hem behaagde smi-
delijk te sterven bij eene volkrijke hoofdstad op den kla-
ren middag.

Naam om onze hovaardij te beschamen

Ubi sunt (ait Bern:) qui tam impudenter ostentare
se gestiunt? waar zijn zij dan, die zig zelven zoo
geern, ja zonder schaamte aan de wereld vertonen?
die hunne fraaijigheden, en begaafdheden op openbare
plaatzen, en hoeken van volkrijke straaten wel zou-
den uitbrommen, en integendeel hunne gebreken, en al wat
tot er vernederinge diend wel met eenen nagt zouden willen
bedekken, en in d'aarde smooren, die meenen dat gene ver-
borge plaats duister genoeg is om'er schaamte te verbergen,
nog gene schouwtoneel groot genoeg om'er pragtige ijdel-
en grootsheden te vertoonen.

de deze spreekt Bern. aan en zeid: „Chs kiest dat hij het
„ heilzaamste oordeelde te zijn (hij verbergt, versteekt zig
„ in den nagt, en in de duisternissen, hij zwijgt, en spreekt niet
„ 't minste woordt) en gij kiest dat hij verwerpt: wie van
„ tweeën is nu wijzer? wie beter beraden? wiens gevoelen of
„ zonder?

Beweegreden om ons in deze vernedering Chs na te volgen

Twe beweegreden konnen besonder dienen om ons van
roem en lofzugt afkeerig, en tot ongezien, en ongeagt te
zijn toekeerig te maken, en aldus tot 't evenbeeld van den
in den nagt geboren Godt te brengen.

D'eerste beweegreden geeft ons gen. Vader zeggende: „al
„ gunst, en genegenheid, die gij voor u zelve hond, ontsteeld
„ gij Godt.

de lof en glorie komt Godt, & niet ons toe.

En zeker wat gunst, of glorie zou de mensch stinkend
stof

stof, en assche zig kunnen toeschrijven? Misschien over zijne deugd, en heiligheid? Neen! ganschniet; 't is de Geest Gods die heiligmaakt, Gods geest, en niet d' onze maakt ons heilig. Al deed iemand wonderen en mirakelen, Gods kragt, en niet zijne hand zou die doen. Cbs zelf zei als mensch. Ik spreeke uit mij zelven niet, maar 't is de Vader, die in mij Joan. 14·10
blijft, die de werken doet. Streeld iemand de gunst van 't volk om dat hij iet deftigs bij hen voor den dag gebragt heeft? Cbs is 't die hem de woorden, en wijsheid in zijnen mond gegeven heeft. Met eene woordt, wat 't ook zij dat iemand begaafd en lofwaardig maakt, alles is hem maar te leen gegeven, zijn talent zal hem met winst afgevergt worden, is hij vlijtig geweest in 't werk, getrouw om voordeel te doen? zoo word hij beloond; zoo niet, zijn talent zal hem ontnomen, en nog evenwel winst afgevergd worden, en hij zal den naam van eenen luijen, en ondeugenden dienstknegt toekrijgen.

Joseph aan wien zijne Heer zijne huis, en alles had toevertrouwd, begreep zeer wel, dat de huisvrouw van zijnen meester daar niet onder gerekend was; des wagtte hij zig ook wel (alhoewel aangezogt) van zijnen hand aan haar uit te steken. Die deftige jongman wist, dat eene vrouw de glorie is van haren man; des achtte hij het onregt te zijn, dien van zijne glorie te beroven, die hem zoo glorierijk had gemaakt.

Hoe versta ik dit A. A.? ijverd eene mensch voor zijne glorie, en durft hij Godt, als of die van zijne glorie geen werk maakte, zijne glorie zoeken afhandig te maken en t' ontfutzelen? Neen! gansch niet. Hoor wat Godt zeid: gloriam meam alteri o dabo. Zoo spreekt hij, wien alleen, alle eer, en glorie toekomt. Cui soli honor et gloria.

2.

Nu doet deze bemerking ons schrikken om na glo- Zij is Los &
rie te staan, en eer te zoeken, de volgende zal ons niet onbestendig
minder daar doen van afzien, wanneer ze d' onbestandigheid der zelve zal betoonen.

Wat is tog de glorie? waar in is de roem, die men hier zoekt, gelegen? is 't daar niet in dat men hoord, dat men ziet, of weet dat deze en gene gunstig van ons gevoelen, of van ons spreken? Maar wat grond is daarop te stellen? hoe wijnig staat is daar op te maken? Immers zijn 't menschen die den grond van ons herte niet en kennen, die meer naar 'er genegentheid, als naar de waarheid oordeelen, ja welkers vonnis wij in andere voorvallen, zelfs niet, of wijnig zouden agten en tellen.

~~zegt (zijn Bybel) Leugenagtig zijn de kinderen der menschen~~

Ps. 62. 10 De kinderen der menschen (zegt David) zijn maar ijdelheid, de menschen kinderen zijn leugenagtig, zij wegen in de schale ligter dan ijdelheid, zoo meenig als 'er is. hoe los is dan die eer?

3. Ook zelfs als zij met de waarheit overeenkomt

Ja stel dit al eens aan eenen kant, en onderstel al dat de menschen naar de waarheid oordeelen; zal 't dan nog wel te raaden zijn, dat men zig in den lof, en glorie der menschen behaagd, en verheugd!

1 Ja wat zou 't? ook dan brengt 't zelfs meer ongenoegen, als genoegen aan„ terwijl gij u weerd, en alles inspand; terwijl gij vol agterdogt zijt, en najiverd; terwijl gij niet genoegd met het gene gij hebt, altijd meer najaagd, zeg mij dan eens wat rust kunt gij in d' eere, en glorie hebben?„

2 En als men dan zijne hert op eene luttel glorie, die men al bezit, gesteld heeft, hoe haast ontsnapt die ons niet? 't leven loopt schielijk ten einde, en weg is de glorie, en 't vermaak dat men in scheppte.

Conclusio

Ellendigen dan, als wij zijn, die glorie van elkanderen zoeken, en de regte glorie die van godt alleen is niet betragten! deze deze alleen is bestendig, gegrond zijnde op de waarheid; deze alleen is langdurig, uitgestrekt zijnde in der eeuwigheid. Willen wij eer, willen wij glorie, deze moeten wij zoeken, en betragten. Jesus in de nagt geboren leerd ons &

ons toe.

ons toe.

Sermo. X.

A. M. In Nativitate Domini. 1745. 58.

Factum ē ā, cum essent ibi... peperit Maria Filium suum primogenitum. Luc. 2-6-7.

'T Schijnt al van ouds tot roem verstrekt te hebben ~~aan~~ verscheidene steden, dat ze 't geluk gehad hebben, dat defrige Luiden binnen haar geboren waren. A. A. Vide Serm. 23. in Nat. Dni. 1749.

Van oudentijde twistten de 7. steden in Griecken Land over de geboorte van den ouden puijk digter Homerus, dien ijder van die steden tot haren burger, en inboorling wilde stellen.

in inderdaad het strekt eene stad tot roem defrige Luiden voord gebragt te hebben; terwijl zij daar door zoo wel als hare defrige inboorlingen bij de wereld bekend, en geprezen word.

/ 't is om deze reden van ouds 't gebruik geweest, dat zoodra men de levens geschiedenissen van grote luiden wilde beschrijven, men in 't hoofd, of begin van de zelve niet alleen van hunne afkomst, maar ook van hunne geboorte plaats gewend was te melden.

Kunnen wij dan op dezen tijde wel minder doen, dan ook eens des geboorte stad van onzen nieuw geboren Heiland betragten, die Heiland, die niet alleen den roem heeft van een groot en verheven man te zijn; maar die zelf God is, wiens geboorte zelf het grootste was dat oit de wereld konde overkomen, en uit wiens geboorte, niet alleen een stad of Land zijn voordeel heeft genoten, maar die tot eeuwig heil, en geluk wierd geboren van de gehele wereld.

De tijd wanneer de Zaligm. geboren wierd gaf ons voor (in de vroegkerke) leden jaar, in twe verscheide opzigten, stoffe om in Jesus geboorte aan te merken 't geen in de zelve voor ons geschikt is. de winter... de nagt...

De honingvloejenste der Vaderen leerd ons, dat de tijd niet alleen, maar ook de stad of plaats zijner geboorte mede voor den dienst onzer zielen van den hemel besteemd is

Wij zullen dan ook uwe Godv. Aand. met Jesus zijne geboorte stad 't aanmerken een wijle bezighouden. Attendite Propositio

Is 't een grote roem (gelijk w' aanstonds hoorden) voor ene stad door de geboorte van een voornaam persoon vermaerd te zijn, zoo legt er dan d' inwoonders van Jesus geboorte plaats, 1°. Bethleem de geboorte stad van Jesus.

maar hen niet alleen, ook ons grotelijks aangelegen, dat wij weten in wat stad hij geboren is.

Hierom is de h. Historie schrijver d' Ev. Lucas ook zeer nauwkeurig geweest in de zelve aan te halen. Dit doed hij onder anderen in die woorden die wi uit hem tot text ontleend hebben En't geschiedde (ait) als zij, viz. Ioseph en Maria, daar waren, viz. te Bethleem, werwaars zij opgetrokken waren, om zig volgens d'e keizers bevel aan te geven, En geschiedde als zij daar te Bethleem waren; dat de dagen vervuld wierden dat Maria baren zoude, en zij baarde haren eerstgeboren zoon.

2e door de Propheten voorspeld, Al voor euwen had de h. Geest door zijne propheten, deze stad doen bekend maken, dat zij de geboorte stad van den Messias wezen zoude.

Dus wees de propheet Micheas haar als met den vinger aan

Mich. 5-2. zeggende: En gij Bethleem Ephrata gij zijt wel klein onder de duizenden van Iuda, dog uit u zal voor mij voortkomen, die over Israel heerschen zal, en die van den beginne, van de dagen der euwigheid af voordgekomen is.

'T was deze voorzegging, die zoo gemeen was om dien tijd, en die bij 't gansch geleerd Iodendom in gehengenis was, als zeker de plaats afbakende alwaar de Messias zou geboren worden. Hierom als de Wijzen uit 't Oosten quamen om den nieuw geboren joodschen koning te groeten, en t'aanbidden, en Herodes, hier door verschrikt, d'opperprs, en schriftgeleerden te zamen riep om uit hen te weten waar de Messias stond geboren te worden wezen zij allen op Bethleem, en haalden hier over de voorzeide plaats van Micheas aan, zeggende: Zoo is 'er door den pro-

Matt. 2-5. pheet geschreven: En gij Bethleem Land van Iuda &c.

Zelfs was 't gemene volk van deze waarheid overtuigd, en wagtte hunnen Messias uit 't stedetje Bethleem. dus bij Io:

Ioh. 7-42. als 'er enigen over d'aanspraak van Iesus geraakt uitriepen Die is Chs, antwoorden hen d'anderen: Hoe zou de Chs van

(meinende dat Chs in galileen geboren was) Galileen komen? Zeid de schrift niet, dat de Chs uit 't geslagte van David, en uit 't stedeken Bethleem, daar David was, komen zal?

3e lag in Iuda, Twe steden, waren 'er in Palestina Bethleem genaamd. D'ene lag in 't geweste van Sabulon, onder Galileen gerekend

t andere lag in 't Land van Júda, 't voornaamste gedeelte
van Júdaen. En 't is dit Bethleem in 't Land van Juda, en
niet 't andere, 'tw de geboorte stad des Zaligm.s is, als blijkt
uit 't gene Lucas zeid effen voor dat hij de geboorte beschrijft
viz. dat Joseph en Maria uit Galileen na Júdeen, na davids
stad Bethleem opgetrokken waren. En voegd hij 'er bij: En 't
geschiedde als zij daar, viz. te Bethleem in Júda, waren,
dat de dagen vervúld wierden, dat zij baren zoude, en zij baarde &c. 4°.

Indien de beteekening van den naame Bethleem iets tot be- de beteekening
spiegelinge van dit steedje kan doen, hiet 't zoo veel, in de van haren naam
Hebreúwsche tale, als 't húis des broods. Missebien is 't dús ge-
noemd om daar door de weeldrige landsdouwen, en vrugtbare
landstreek te kennen te geven, als of 't een plaats was geweest
daar een overvloed was van brood, i.e. volgens de hebreúwsche
spreekstijl, van alle mondbehoeftens. 't is waarschijnlijk
om de zelve oorzaak op andere plaatzen van de Schrifture
Bethleem Ephrata genoemd, een benaming volgens den taal-
kúndigen Oúdvader Hier.s, die zoo veel beteekend als 't vrugt-
baar, of vrugtdragend Bethleem. 5°.

Dit Bethleem Júda was naar de beschrijving van Beda Hare gele-
6000 passen, of 48 Stadien, en naar de beschrijving van gentheit;
de Martelaar Jústinús, enen Palestiner, maar 35 stadien Bed. de Loc. Sanct.
i.e. volgens onze rekening omtrent 3 úren gaans van Je- Júst. ap. 2.
rúsalem gelegen.

't was maar een klijn steedeke, weshalven 't bij Joes
een vlek genoemd word. de H. Hier.s die 'er gewoond
heeft, en gestorven is, noemd 't zomwijlen vix parvúm Hier.s ad. Cap. 2
viculúm, een plaasjen, dat qualijk den naam van eene vlek- Mich.
je verdiende. theodoretus zeid 't geweest te zijn: lo-
cúm ignobilem, et parvúm, een slegt klein plaasjen. theod. Serm. 5
Minima, niet alleen klein, maar de kleinste van Júdas
steden, gelijk Mattheús den propheet Michéas aanhaald Matt. 2-6.

Dit Bethleem lag in de langte van 't Oosten na 't Wes-
ten, op enen berg, die smal, dog niet heel hoog was. van
d'oost zeijde alleen quam men in de stad, die niet boven
de dúizend treden, of passen groot, en lang was. 6°.

Dit plaasje was vermaard door Rachels graf; door Vermaardheit
de geboorte van den Vorst en Regter Abesan. Elime- Gen. 35-19.
Júd. 12- 8.

1\. Reg. 16-1. c. 17-12. Ioan. 7-42.

Elimelech de man van Noëmi was uit Bethleem. Bezonder was Bethleem bekend omdat David aldaar geboren, opgevoed en tot koning gezalfd was. Waarom 't ook Davids Stad genoemd word. Dog niets heeft dit klijne geringe vlek zoo vermaard, zoo heerlijk gemaakt, als de Geboorte van den Messias.

7º In Voortreffelijkh.

Bethleem de minste wierd hierdoor t'hans de meeste stad. Dat Babel roeme op ~~zijne~~ hare höge mûren, Tyrus op ~~zijnen~~ haren koophandel, Damascus op ~~zijne~~ hare konstenaren, Memphis op ~~zijne~~ hare piramiden, Athene op ~~zijne~~ hare höge scholen, Rome op ~~zijn~~ haar kapitool, Jerusalem op ~~zijnen~~ haren tempel, Bethleem overtreft z'allen alleen door de Geboorte des Heeren.

't is de Wijsheid Gods het niederigste te verhogen, en 't höge te vernederen. Al de Luister van 't trotse Babel, van 't rijke Tirus, ^ 't pragtige Memphis, van 't wijze Athene, van 't magtige Rome, en 't koninglijk Jerusalem is te niet, terwijl Bethleem, dat klijne en geringe Bethleem in Luister blijft.

^ de konst van damascus, van

8º Lering

Even zoo doet die Zaligm. Jesus met de menschen. Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles. 't grootste deel van die hij geroepen heeft zijn meest de geringste naar de wereld. Waarom Paulus: Broeders besiet uwen roep ens, hoedat er niet vele wijzen naar den vleesche, niet vele magtigen, niet vele edelen geroepen zijn. Maar die dwaas voor de wereld zijn, heeft Godt uitverkoren, om de wijzen te beschamen, en die zwak naar de wereld zijn heeft hij verkoren, om de magtigen te beschamen; d'onedelen en ongeagten dezer wereld heeft hij verkoren, en 't gene niets was, om 't gene iets was te niet te doen. In de herten der geringste Lieden word hij nog meest geestelijk geboren. Dus word d'Arme uitnemender voor Jesus, dan de rijkste door de grote voordelen der aarde. dog ‡ Bethleem, 't minste is 't meeste door Jesus geboorte.

1\. Cor. 1-26.

‡ dit in 't verbij gaan.

Maar wat zeggen wij al van Bethleem? Wij A. H. wij hebben Bethleem niet te benijden.

Toepassing.

Ijder kerk is voor ons een Bethleem.

1º Onze Kerken.

Bethleem, gelijk wij voorheen hoorden, is in onze tale zoo veel als Broodhuis te zeggen. In onze kerken of ver-

vergaderingen vinden wij dágelijks het brood des lévens.
Daar word hij dágelijks gebóren, gezogt, gezien, gevonden. En hoe? op 2 beide wijzen:
1. in zijne hh. Sacramenten, 2. en in zijn h. Woord. De Heer
kómt tot zijnen tempel, zegt Malachias 3-3. En dit is op beide deze wijzen waar.
1. Hoe wonderlijk word hij in dat Bethleëm gebóren, in 't
allerh. ste der Sacramenten, ik zeg, in 't allerh: Sacr: des Ou-
taars? Verdiende de plaats zijner geboorte den naam van
Bethleëm, omdat hij, die daar geboren wierd, gezegd heeft:
Ik ben het lévend brood, die van den hémel gedaald ben, ge- Jois. 6-53.
lijk wel eer de Paus Greg: zeide, niet min, niet min zien
wij in onze kerken.

Het brood der Engelen, 't géne, als een klijn Manna in Exod. 16-14
de Woestijne, klein nederdaalde in Bethleëm, volgens dat Isaias Isa. 9
had voorzeid. Parvúlus natus é nobis, dat daald ook op
onze Outaren onder zeer klijne, en geringe gedaantens né-
der. Diende dat Manna in Bethleëm, ter verwonderinge
van ijder die 't zag, riep een ijder Manhú! quid é hoe? hoe
verbaasd staan d' Engelen dágelijks in onze kerken aldaar ziende
dit lévend brood? de kribbe is ons outaar, zijne doeken
en windzels zijn d' uiterlijke schijngedaantens van brood
en wijn, die zig daar vertónen.

2. Behalven dit hoe vinden wij ook nog dit brood des lé-
vens in zijn h. Woord, 't h. Ev.? Daar word Jesus nog geboo-
ren door de prédikinge van 't Ev. volgens Paulus wijze van
spreken: Mijne kinderkens, die ik wederom tragte te báren, Gal. 4-19.
tot dat Chs wederom in u zijne gedaante krijge. Het gering
préken van 't Ev. op den preekstoel is als de kribbe op dewelk
't Woord des Vaders, het woord des euwige lévens in slegte
doeken gegéven word.

Nu is onze kerk nog een geestelijk Bethleëm, word Bestraffing
Jesus daar nog gebóren door zijne hh. Sacr. en door zijne h. Woord in de herten der geloovigen?
Hoe, hoe dan zoo nalátig om'er te kómen? hoe zoo traag en oneerbiedig
als m' er al kómt? Mag Jesus niet wel te regt alle die
nalátigen, en trágen bestraffen, en hen zeggen 't géne hij tot de Jois. 5-40.
Jóden zeide: Gij wild tot mij niet kómen?

Nu op 't kersfeest eens naar de kerk te kómen, en anders
daar niet naeom te zien, geen been daar in te vinden, dat men zonder wettige
't zij op feestdag, 't zij op zondag uit de kerke blijft, naar Beth- réden, alleen uit lui- en traagheid, of onversch-
leëm al te kómen, daar te zijn, als d' os of ezel bij Jesus ligheid
kribbe, zonder enige aandoening of geestelijk voordeel, is dat doen van regte Chnen?

dommer dan ~~als~~ dan een os, en botter ~~als~~ dan een ézel; want hadden dêze rêdenloozen verstand gehad, gelijk een mensch, zij zouden zéker voor Jesús kribbe neergevallen, en hem aanbêden hebben; ja wie weet wat natúúrlijk aandoen zij getoond hebben voor hunnen meester; om dús de domme ossen en ézels van Ebnen te beschâmen? 't hans zéker over zúlke Ebnen klaagt Gode nog niet min, dan hij wel eer over zúlke Israelieren klaagde zeggende: d'Os kent zijnen meester, en d'ézel kent de kribbe van zijnen Hêre; maar Israël heeft mij niet gekend, en mijn volk heeft mij niet verstaan.

Isa. 1-3.

Dat dêze, en diergelijke, schrikken, schrômen, als zij de taal der Oudvaderen op dit stúk hôren. Ik wil'er U hier maar eenen voor alle anderen, viz. den h. Cyp., doen spreken. Hoort dan, bid ik U. Gods., wat die h. Leraar van de zúlken zegd: „ Hij behoord niet (air) tot den Hémel, „ die Jesús niet zoekt in dêze kribbe.„

Koomt dan, koomt dan naa ons Bethlêem met de Harders, maar koomt daar spoedig; venerunt festinantes.

Hoe lang is Jesús ~~niet~~ te zien geweest in de stal en kribbe der kerke, in de doecken van de hh. Sacr., en van zijne h. Woord? Maar wat is't? Men blijft al zitten in de herberge van de wereld, men zúijpt, en zwelgd, en men ziet niet naa Jesús om, ik zeg, men vlúgt, en schúwd de vermâningen, 't zij openbâre, 't zij heimelijke onder 4 oogen, men vertoond zig niet om allengsjes aangeleid, en bereid te worden, om 't brood des Lêvens in 't húis des broods, ik zeg, om Jesús in zijne hh. Sacr. t'ontfangen.

Dog al lang genoeg van dit Bethleem, of húis des broods onzer kerke. Wij gaan tot andere Bethleems over.

2°. de húizen der Armen.

Wij hebben Bethleem, daar Jesús gebôren is, niet te benijden. Wij hebben meer als een Bethleem. Behalven de kerken, is ijder húis der Vrome Armen een Bethleem. 't komt'er ons hier op geen een van zúlke Bethleems aan. 't hans verklare U. Gods. dat bij mijne tijden noit zoo vêlen in onze gemeente zijn geweest, of aankomen, als nú tegenwoordig.

t' Athenen was een tempel, de tempel der Barmhertigheid genoemd. 't was schande bij de Heidenen daar niet

niet geweest te zijn. Wij hebben zoo vele tempels van # En op dat
barmhertigheid, als er zulke Bethleems zijn; # 't is schan- ijder deze Beth-
de voor godt, en voor zijne engelen, al acht men 't voor leems zoù geden-
geene schande; den tempel van barmhertigheid uit te gaan ken, als hij in
zonder barmhertigheid te bewijzen. Ja. Jesus zal 't hen eens- of uit 't Beth-
daags toonen, hoe schandig zulks is, wanneer hij vooral de leem onze ker-
wereld hen zal zeggen: Esurivi, et o dedistis mihi... Discedite ke en vergade-
Dit is schande vooral voor die, die meerder willen zijn ringe gaat, zoo
van anderen, en zig van anderen, van minderen, op dit stuk hangt 'er een
beschaamd laten maken, gelijk de rijkemin 't ev. door de Wed. arm bosch aan
Eij! gaan wij dan na Bethleem, 't huis des broods, den de deure op
tempel van barmhertigheid, laat ons dan vooral ons brood dat ijder, naar
breken voor den armen, en barmhertigheid bewijzen. zijne vermogen
Dit, indien oit, 't hans bezonder moeten wij op zonda- daar in werpende
gen, en voorname feestdagen betragten. Dit rade niet al- zoù de toonen
leen, maar gebood en beveelde Paulus al aan die van den tempel der
Cor. en Gal. Wat belangd (zeide hij) di aalmissen die verzo- barmhertigheid
meld worden voor de heiligen, gelijk ik aan de kerke van bezogt te hebben
Galatie bevolen heb, doet gijl. ook zoo. Een ijder van u legge Maar, 't is....
bij zig zelve wat weg op d' eersten dag der weke. 1. Cor. 16-1...

81

Dit, indien oit, vooral moeten wij dit op die hoogfeest
doen. Nu wanneer wij vieren de weldadigheid onzes heeren 2. Cor. 8-9.
J. C., die daar hij rijk was, om onzent wille arm geworden is
opdat wij door zijne armoede rijk zoùden worden.
Zoodan wij hebben Bethleem, daar Jesus geboren is, niet
te benijden, wij hebben meer als een Bethleem, ijder arm
huis is een Bethleem, dezer te gedenken worden wij al 't hans
vermaand als wij in of uit onze Bethleems, ik zeg, onze
huizen des broods, i. e. onze kerken of vergader plaatzen
gaan; dezer te gedenken worden wij al 't hans op deze hoge
feestdagen vermaand.

3°
Nog eens A. A. wij hebben Bethleems geluk niet En onze herten
te benijden. Ijders gelovigs hert is een Bethleem. zijn een
In dat hert komt Chs door 't gelove volgens Paulus Bethleem.
taal: dat Chs door 't gelove in uwe herten wone. Daar Eph. 3-17.
krijgt Chs als geboren zijne gedaante volgens denzel- Gal. 4-19.
ven Paulus: Mijne kinderkens, die ik wederom bragt te
baren; tot dat Chs in u zijne gedaante krijge. Daar leeft

Gal. 2-20
2. Cor. 4-10.

Chs, volgens dat Paulus zeide: Chs leeft in mij; zijn leven
word daar in de lighamen zelfs van de geloovigen vertoond.

Ja A. A. onze herten worden niet alleen Bethleems, of
broodhuizen door 't geloof, maar nog nader door de h. Com̄
ontfangende met eene levende geloove, en grote liefde dat
brood dat uit den hemel gedaald is.

Maar zal iemand bereid zijn, om zoo enen gast t'onthalen,
,,(zeit Bern.) dan diend hij eerst brood in zijne huis te hebben.
,,Die die onbereid was, wierd genootzaakt s' middernagts te ga
,,kloppen, op de geslote deure van zijnen vriend, en te zeggen
,,Mijn vriend, leen mij 3 broden, vermits mij een vriend van de
,,reize overgekomen is, en ik heb niet om hem voor te stellen.
,,Al die nog knort, al die nog tussen tween hangd, en leutert
,,al wie nog staat om zig wederom te wentelen in de modder
,,weer te keren tot zijne uitbraaksel, zijne voornemen te ver
,,anderen, Non e Bethleem, o e domus panis, die is geen Beth
,,leem, geen broodhuis, want volgens den propheet, 't broo
,,versterkt s' mensche hert.

't gaater me gelijk met iemand die zure, en onrijpe druiven
gegeten heeft, wiens tanden stomp, en eggerig worden. Zulk
,,een (zeit Aug. in ps.) word onbequaam om brood te proeven
,,al wat hij doen kan is, dat hij 't brood prijst 't gene hij niet kan
,,eten. Van gelijken die quaad gedaan heeft, en zig met zonde
,,gevoed heeft, word onbequaam om 't geestelijk brood te ma
,,gen. Hij prijst ze die 't doen, en hij doet 't zelfs niet, want al
,,hij begint valt 't hem zwaar, gelijk 't brood eten zwaar valt
,,na 't eten van zure druiven. Maar wat doen ze? zij wagen
,,zig 'er van, ondertussen komen hunne tanden weer te regt
,,en dan tijden z' aan 't brood eten." Even zo gaat 't nog met ve
Chnen, zij prijzen de deugd, de regtvaardigheid, de h. Com̄
Maar laten 't daar bij steken, om dat 'er tanden stomp, en egg
zijn van de zonden. Dog A. A. willen wij 'er aan, willen
wij de h. Com̄ nuttigen, eerst moeten w' ons wagen van de zond
en dan zal 'er in ons niet alleen een lust ontstaan, om die spijs
te prijzen, maar ook magt om die te nuttigen. Maar zegt
,,(zeit Aug.) Godt weet hoe geern ik zou willen, maar ik kan
,,niet: 't is een teken dat uwe tanden verschoten, dat z' eggig
,,zijn, gij hebt al 't lang zonde gekauwd." &c

Si dicit Chanus: deus novit qā delectat me; sed ō possum facere; quassatos dentes habet, diu mandō cavit iniquitatem.

Conclusio

Wel aan dan A. A. Laat ons na Bethleem spoeden,
daar is de plaats, alwaar de Messias geboren is. Loofd, acht
prijst Beth. Maar vergeet uwe geestelijke Bethleems niet. Bemind die, gaat
die &c. Opdat wij Jesus hier gevonden hebbende, hem mogen vinden in zijne Glorie

Sermo XI.

Et pannis Eum involvit
Luc. 2. v. 7.

A. M.
In Nativitate Domini
1740. 59.

82

Observatione digna st. verba Isaiæ 53-8. ubi de Xto ait: Generationem ejus quis enarrabit? A. A.
Verba hæc Isaiæ utriq generationi Xti applicari pnt: de utraq verò dici pt: generationem ejus quis enarrabit?
1o certè de æterna Xti generatione hæc illigendo vera st. Quis ô ingenio concipiet filium ejusdem naæ et substantiæ ab æterno esse generatum à Patre sine matre, eumdemq natum ô esse generante minorem tempore, et qualitate. adeoq de hac Xti æterna generatione meritò propheta: Generationem ejus quis enarrabit?
Si autem hæc Isaiæ verba temporali Xti generationi applicemus, æquè vera st. Quis enim penetrabit ingenio hoc mijsterium, een geheim het geen het verstand van alle engelen en menschen te boven gaet? quis capere pot quod Deus homo fiat, creator creatura, dat die het leven aen de menschen geeft het leven van den mensch neemt, dat die, wien de hemelen niet kunnen omvangen, nu in 't lighaem van zijne moeder word beslooten, dat hij die de vader is van alle menschen, een kind word zonder vader, dat hij die van eeuwigheit is voor alle tijden begint te zijn in den tijde, en uit een maagd, maagd zijnde en maagd blijvende wil geboren worden? adeoq quis ex hanc Xti temporalem generationem enarrabit?
't is voornamentlijk van deze tijdelijke geboorte van den Heere Xus dat wij deze dagende blijde gehengenisse houden. en alhoewel wij 't geheim van deze tijdelijke geboorte van onzen Heiland J. C. met ons begrip niet kunnen agterhalen, de geschiedenisse daer van verhaelt ons egter de h. Ev. Lucas. (en na dat wij de voorige jaaren gesproken hebben qua occasione, quo tpore, quo loco, ex qua, et quo natus sit, zoo) zullen wij (als nu) eens zien wat dat de moeder maagd hem gebaert hebbende, met hem dede. d: tert' text: Pannis eum involvit
Dit alleen zullen wij nu wat nader overwegen, et morale deducemus Attendite

In vroegkerk hebben gesproken van de gelegentheid bij w de Heer te Bok; geboren is. Hu

Drie dingen kan men aengaende d' opgenomen woorden d' Ev. aenmerken 1 dat zij zelfs daer hy van zeit had Peperit, ook zelfs is daer hij van zeit Involvit 2 waer dat zij 't kind ingewonden heeft, naem. Pannis eum involvit 3 waerom dat zoo

Involvit A: 1° Quidam Involvit ait Lucas, sul: illa ipsa quae peperit. want gelijk Lucas als hij het baeren van Maria beschrijft van geen 't minste gezelschap spreekt, 't welk er bij Maria in die tijde geweest zou zijn, maer enkel en alleen maer zeit Peperit filium suum primogenitum, zoo maekt hij ook in 't minste geen gewag van iemand die er bij Maria geweest zou hebben zijn na haer baeren, maer als in een aezem, zeid hij: Peperit filium suum primogenitum, et pannis eum involvit, zoodat Maria en Moeder, en ook vroetvrouw zelf was.

Als andere kinderen geboren worden, dan zijn de gebuerinnen, en vriendinnen, bij de hand, om zoo die baerd, en die gebaerd word bij te staen en te helpen; en ondertussen, zoo vind Maria haer zelven hier verlaeten, van allen, eenig en alleenig, zij ontfangt baerd haer kind, en wind hem in docken

Pannis 2° NB d' Ev. zeid: zij wond hem in docken, niet in schoon pragtige kostelijke docken en luijeren, maer gelijk de griekse text dit uitdrukt, in oude afgesleten docken, w. docken doeken ook zelfs om hunne geringheid dit kind van alle andere kinderen onderscheide. Waerom ook de Engel de boodschap brengende aen de herders dat dit kind geboren was, en hen na Bethleem zendende, deze slegte geringe docken tot een kenteken stelde daer zij 't nieuwgeboren kind aen zouden kennen. Invenietis, inquiebat Angelus ad Pastores, infantem pannis involutum.

Wat eene wondere zaek is hier in Bethleem dan niet te zien! een Godt word niet alleen een geboorenkind, maer die zelve Godt, die alle jaeren het gansche aerdrijk met nieuwe groenten, kruijdens en bloemen bedekt, die word hier zelf bedekt met oude, slegte docken, die aen den koning van hemel en van aerde tot zijn purper strekken die Godt, die het geboomten met bladeren, 't gedierten met haer en wol, 't gevogelten met veeren en pluijmen, den mensch met klederen, en 't gehemelten met blinkende sterren bekleed, die word hier zelf bekleedt en gewonden in slegte docken, ja die blinkende zon van geregtigheid word hier als verduijsterd, en des zelfs glans word benevelt door de windzels daer hij zig laet in

in windin. Zij wond him dan in doekin.

3ᵉ. Maer waerom, in doekin? was dat om zijn zon=
dig vleesch te dekkin? o neen! dat zij verre! dat heeft wel Quare?
plaets in ons, maer niet in onzin Godt. Als een Adam ge=
zondigd had dan ging hij zijne zondige naektheit met
vijge bladerin dekkin, dan gaf Godt him de kleding,
en dus waeren dan in Adam, gelijk ook nu nog in ons de
klederen, en dekzels, de bewijstekenen van de zonde; want
Adam, en ook wij de zelve gebruijken, om ons zondig vleesch
te dekkin. Maer zoo was 't niet met dit geborin kind
gelegin. Integendeel hij was die, van wien Paulus naemals: Heb. 7-26
zoodanigen beraemde het dat wij hadden, heilig, onnozel,
onbesmet, afgezonderd van de zondaers, en bovin de heme=
len verhevin. En vervolgens 't was niet om zijn zondig
vleesch te dekkin, dat Maria, him wond in doekin;
maer dit geschiedde volgens de gemene wijze van doen met
alle eerst geboorin kindertjes. Waerom Paulus ook van H. b. 4-15
him zeide: dat hij in alles beproefd is geweest, gelijk wij,
egtir zonder zonde.

Dairenboven, hij heeft in doekjes willen gewondin worden
tot onzin heil, nut, en voordeel. Hij een Godt zelf zijnde
word gedekt met doekin, opdat hij dus onze naektheit
zoude dekken; hij word gewonden in slegte doekjes, opdat
hij ons zou bekleden met 't kleed van onnozelheid, en regtvaerdigheid
~~[illegible]~~ 't welk wij ~~[illegible]~~ in Adam verloorin hadden.
Al liep dan al een Adam, na de vijgebladerin, om zijne
naektheit te dekkin, zijne ziel bleef egtir nakend, en
ontbloodt van 't kleed van regtvaerdigheit. Dat dan
een Adam met vijgebladeren omhangen niet kon te weeg
brengin, dat heeft Jesus geborin wordende te weeg ge=
bragt; hij laet zig met doeken dekken, om te betaelen
't geen hij niet geroofd had, en te voldoen het geen hij niet
eens schuldig was. Om te betaelin, en te voldoen voor
onze zondin, en ons wederom te bekleden, met 't kleed
van heiligheid, en regtvaerdigheit, 't welk wij in Adam
verloorin haddin, daarom wil hij in doeken gewondin worden.

Ziedaer dan hoe dat Maria, en Moeder, en Vroet=
vrouw was, hoe ze haer kind in doekjes gewondin heeft
en waerom hij in doekjes gewonden is

Applicão

Als wij hier aenmerken, de slegte, en geringe doekjes in dewelke de Nieuw geboorен Jesus hier van zijne Moeder wil gewonden worden, ô! zoo leerd hij ons door deze omstandigheid van zijne geboorte, hoe wij als waere Xtenen, vlugten, en vegtten moeten, de hoogmoed, ijdelheid, en dwaesheid die men, in de pragt, schoonheid, en uiterlijke klederen, veeltijts heeft. Immers niets betaemd een Xten, minder als hij maer zijne oogen slaet op den geboorenen, en in slegte doekjes gewonden Jesus dan wel dat hij zig in d'opschik, pronk, overdaedt van klederen zou vergapen. Want is ons Hoofd C. J. in de wereld komende zoo slegt en verogtelyk beklaed hoe zullen ons zijne ledematen dan kostelijkeren, ijdele, en hovaerdige en overdôdige klederen passen? ô! niets betaemd ons Xtenen, ledematen van C. J. minder dan dat w'ons in de kledinge //

//zouden vergapen, en bezondigen.

Niet dat ik wil zeggen, ac si de se malum esset, quod quis se honeste vestiat, en na behooren voor den dag komt, neen! gansch niet! Dit zou zeker een grof misverstand weren, numquam Deus hoibs aliquas leges proscripsit, om dit of dat te dragen, of niet te dragen, hij heeft het aen de keur der menschen gelaeten, wat zij tot hunne kleding gebruijken wilden: noit heeft hij verboden eenige stoffen te gebruiken, of van deze koleuren eenig bevel gegeven. God heeft het alles geschapen tot gebruijke, het kostelijkste zoo wel als 't geringste en slegtere. Terwijl dan menschen van middelen 'tgeen kostelijk is voor zig kunnen verkrijgen, en god hier omtrent geen wet gegeven heeft, zoo zijn'er ook geen reden waerom zulke menschen die niet gebruijken zouden.

Eoq ma. cum Deus verscheide zoorten van staten, en menschen, in de wereld geordoneert heeft, scil: overheden en onderdaenen, luijden van hoogeren en laegeren staet en conditie, kooplieden en ambagtslieden, rijken en armen: w verschelde staten niet ja noodig voor 't gemene best der menschen zijn, w verscheidentheid daer in ook mag blijken, dat lieden van grooter staet en aenzien, de minderen, Heeren en Juffrouwen hunne bedienden. vz: in hun gewaed, en kleding overtreffen.

Sic, videmus dat van aloude tyden et praecipuos hoes pretiosa vestes in usu fuerint. Sic legimus quod Rebecca, Sponsa

Gen. 24 Isaci, Abrahami filii, goude oorsierzelen aen de ooren, en armringen, ter zwaerte van 10 siekelen aen de handen had;

1. Reg. 33 Item de filia davidis Thamar, dat zij gekleed was met een veel kleurige tabbard. Et addit Sacr historicus: zoodanige kle=

Klèdinge droegen de dogters der Koningen. Idem legimus etiam 3 Reg. 10 - 5
de ministris Salomonis, et regina Saba dicitur mirata vesti- Judith. 10
tum ministrorum Salomonis. Sic Judith legimus se ornasse Esth. 15
vestibus pretiosissimis. Idem de Esthere. de Joseph refert gen. 41. 41-42
Scriptura quod a Pharaone prorex cstitutus vestibus dignitati
hui congruis vestitus fuerit. adde quod Deus ipse curaverit 84
ut populus Israel festis solemnioribus cultu appareret in-
signiori.

. Igitur de se malum o e deftig, en kostelijk gekleed te gaen,
neq illicitum, dat zommigen, als luiden van rang, en aenzien
boven anderen, in Klèdinge en kostelijkheid der zelve uitmunten;
. En vervolgens dit ~~en~~ is 't ook niet, t.w. wij willen zeggen
dat Jesus gewonden in slegte doekjes afkeurt, en veroordeelt
in onze Klèdinge. Maer dat veroordeelt hij, en dat keurt
hij af t.w. zondig ~~[illegible]~~ in de Klèdinge is. als b.v. dat
men zig kleed boven zijnen staet, dat een dienstmeijd zig zoo
optooijd dat zij eer een Juffrouw, als een dienstmeijd of naeijsterrje
gelijkt; als een burger vrouw zig opdoet dat zij eer een Prin-
ces, of burgemeester vrouw gelijkt, dan een huisvrouw van
een fatzoenlijk burgerman. enz. een fout die godt de
Heer ook zeer bestrafte in de burgers, en kooplieden van Isa. 23 - 8
Tyrus, zeggende dat haere kooplieden Vorsten zijn, en haere
handelaers de heerlijkste in haere landen,

2°. dan, bezondigd men zig in de Klèding, als men zig
zelve verhovaerdigt, en vereideld in zijne Klèding, 't zij die
Klèding pragtig, 't zij die gemeen is, want gelijk de h. Aug Lib. de Serm. Dom
Non in solo rerum corporearum nitore, atq pompa, sed
etiam in ipsis sordibus luctuosis posse ee jactantiam. een
fout die diensvolgens zoo wel bij de gemeensten als grootsten
te vinden is. een fout daer de wijzeman ijder een voor waer-
schouwt: In vestitu ne glorieris umquam. Eccl. 11.

3°. Men bezondigd zig in de Klèding als men in vestitu
et ornatu te veel tijd verspild, daer meer werks van maekt
als van 't gebed, ja daer door 't gebed, en andere goede oeffe-
ningen verzuijmd, te laet komt in de kerk enz. een fout
't meest eigen aen de vrouwen, van dew ook zelfs een heiden-
sche Terentius zeid, dum poliuntur, dum comuntur annus e.

4°. Deniq men bezondigd zig boven al, dum quis se
vestit ut aliorum oculos ad se trahat, eisq placeat,
dum se indecenter tot ergernis, en verleidinge van andere kleedt

sive id dicere intendat, sive non, modo ex tali indecenti vestitu natum sit fieri, quod aliorum oculi offendantur, et aus igne concupiscentiæ incendarur. Sane ejusmodi optooijzel, en ligte Kleding geeft voor af al gene duistere blijken van een ontugtig, en onkuisch gemoed, in de genen die zig zoo opschikken, en klêden: waer vast gaet de spreuk
Eccli. 19-27 van den Paulus: de Kleding des lighaems, het lachen der tanden, en de gang van een mensch, gêven te kennen wat voor een persoon dat hij is.

Atq his, et similibus modis kan men zig grovelijks dan zondigen aen de klêdinge. En alle deze, en diergelijke fouten, en buitenspôrigheden der klêderen, veroordeelt de geboren Jesus door zijne slegte doekjes.

Fouten, die de schrift ons ook niet verswijgt, zeer zwaer van godt gestraft te worden. Lees D. V. maer 't geene de
4. Reg. 9. schrift van de Koninginne Jezabel vermeldt, die omdat zij den Koning Jehu door haer optooij zogt te bekooren, van bôven uit een venster gestooten, onder de voeten der paerden levendig vertrêden wierd. Een V. D. tot die dogtertjes al menigmael diende te gedenken, die ter Wil...
eenander V. B.? Luc. 16. Lees maer 't geene d' Ev. Lucas van den rijken vrek vermeldt die hier in fijn lijnwaet, en purper gekleed, naer als in de hel begraven is. Een V. D. tot die wel mogen gedenken, die meinen, dat, omdat zij geld hebben, alle opschik, en kostelijkheid haer geoorloft is.

Dat alle ouders deze, en diergelijke V. D. meer gedenken
om in plaats van aen hunne kinderkes, van jongs af in te prenten mooij ... en die daarom ook graag wat mooijs willen hebben, voor oogen te houden, hunne doopsbeloften, van te moeten verzaeken, den duivel, de wereld, en alle zijne eidele pragt, ... Dat zij hun voor oogen stellen 't Kindje Jesus gewonden in slegte doekjes ... Dat ijder een hier van 't Kind Jesus leeren vlugten alle hoogmoed, ijdelheid, overdaed, en ontstigtinge die hij door zijne klêderen zou kunnen gêven.

Wil iemand zig opschikken? dat hij volge de les die Paulus aen alle Xtene vrouwen geeft: dat de vrouwen (als
1. Tim. 2-9 eerlijk zijn in 't gewaed, zig opschikkende met zedigheid

en gematigheid, en niet met gekrulde lokken, &
Maer gelijk het vrouwen betaemd die godvrugtigheid belijden
door goede werken. Dat hij volge de raedt van petrus   1. pet. 3-3. &c
Uw sieraedt zij niet van buiten, in hairlokken, of in omhan-
gen van goudt, of opgepronkte Kledinge. Maer in den ver-
borgen mensch in het herte, door 't onbederflijk sieraedt
van een zagtmoedigen en zedigen geest, 't w. kostelijk
voor d'oogen gods is. want aldus versierden zig ook wel
eer de h. vrouwen, die op Godt hoopten.
O ja dat kleedt die opschik betaemd te regt een Xten.
dat is 't kleed daer de bruid van Jus, ij der gelovige
ziel mê bekleed moet wezen. van dit kleed zeid Joes   Apoc. 19-8
haer is gegeven, dat zij zig bekleden, met zuiver, en hel-
derblinkend fijn lijnwaet, want dit fijn lijnwaet zijn
de regtvaerdigmakingen der heiligen. Dit kleed raed,   apoc 3
Jesus ons van daag aen dat wij allen van hem, met
doekjes bekleedt zouden koopen. van uit zyne kribbe
roept hij ons toe: Ik raad u dat ge van mij witte klederen
koopt om aen te trekken, opdat de schand uwer naekt-
heid zig niet openbaere.
A gere A A.   Conclusio

86

Hedin vierd de kerk den feestdag van den h. Ap. en Ev. Joes, en zij leest ons voor 't Ev. in 't w hij zig noemd den discipel dien Jesus beminde. Een titel of eernaam, dien hij, zonder zig te noemen, meermalen in zijn Ev. herhaald. En te regt mis dien hij vele besondere liefdestekenen van Jesus heeft ontvangen, en ook met liefde heeft beantwoord. De meining is juist niet zo die liefdestekenen van den kant van Jesus als van den kant van Joes hier op te halen; maar de meining is U. A. te spreken van d'onbegrijpelijke liefde, die Jesus ons allen door zijne menschwording, en geboorte bewezen heeft, en waarvan wij deze kersdagen de blijde, en dankbare gehougenis houden: dat liefdesfeest van 't w Joes naamals zeide: In hoc apparuit caritas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum: dat liefdesfeest waarvan Jesus zelf zeide: sic Deus dilexit mundum &c

J. Festis SS. Steph: et Jois 1759.

1. Joes. 4.

Jois. 3.

Met de historia of geschiedenis van dit liefdes feest hebben wij U. A. de twe eerste kersdagen onderhouden. Op den eersten dag in de vroegkerk ..... in den laatkerk..... gisteren.....

Nu zullen wij met U. A. overwegen de reden waarom de Moeder Maagd Maria den geboren zaligmaeker leide in de kribbe, nam Qa o erat eis locus &c

Wij zullen dan deze woorden met U. A. op zig zelve 1o. overwegen 2o. zedelijk op ons toepassen Attendite

Sermo XII. P. M.

In Nativitat. Domini 1740.

Et reclinavit in præsepio, qa ō erat eis locus in diversorio. Luc. 2. v. 7.

Observatione digna st verba Davidis [Salomonis] Ps. 131. prolata A.A. De Heer (zeid Salomon) heeft aen David een trouwen eed gezworen, en hij zal'er niet van afwijken: Van de vrugt uws lighaems zal ik op uwen zetel stellen.

In Festis SS. Stephani et Jois Ev. 1759.

Duo his verbis vult Salomon, 1 Deum Davidi juramento affirmasse et posteris ejus Messiam nasciturum, 2 Deum in hac sua promissione vore videlicet et promissa executurum.

Hæ autem Salomonis verba sic illigi dbre, ipse Angelus Messiæ incarnationem Mariæ nuntians ō obscure indicavit, dum inter cætera dixit: Dabit ei Dns sedem David patris sui &c.

Et vere ō aberravit David, dictorum veritatem hæc ipsa nox ostendit. In hac Deus juramentum Davidi præstitum adimplevit, natus siquidem ē promissus Messias.

Res magna! Messias advenit, Salvator natus ē. Res magna! cujus executionem, tot suspiriis jam dudum desiderarunt prophetæ, res quam multi reges, et prophetæ videre voluerunt, et ō viderunt, res qm Abham in spu prævidit et gavisus ē, res qm Joes in utero matris conclusus ad præsentiam Mariæ gravidæ hoc sanctissimo fœtu adimpleri sentiens exultavit in utero Matris suæ. adeoq res vere magna. Atq adeo merito exclamare licet: O! vere beata nox qua tempus tta rei exequendæ subministrasti, qa talem, ac tantum meruit habere redemptorem, &.

Non tm ingratam me facturum arbitror si magna hujus rei historiam vobis iterum exhibeam, tempore matutino audivimus [heri] hoe dat Maria hem gebaerd hebbende in doeckjes gewonden heeft. Nunc prosequemur, quod Ev. dicat: Et reclinavit eum in præsepio, (qa ō erat eis locus in diversorio.) Hæc verba latius considerabimus, et Moralia deducemus Attendite

Propositio.

Zeer aenmerkelyk is 't geen de Schrift verhaelt Exod. 3. 2. naem. hoedat Mojses d'aenstaende verlosser van Israel geboorn zynde van zyne moeder in een bieze mandtje gelegt wierd. En hier van verschild niet veel 't geen de text vermeld aen den waeren verlosser van ons menschen geschied te zyn, naem. dat hy geboren zynde van zyne moeder, in een kribbe nedergelegt is. Reclinavit (ait Luc.) eum in praesepio &c. (Quo Lucas in hoc textu refert 3 quod Maria natum Jesu reclinarit in praesepio 2 laam. ejus dicit &c. erat eis locus.

Quoad 3um.) Zoo even hoorden wy wat Salomon van den Messias zeide: Juravit Dns David veritatem, et o frustrabitur eam, de fructu ventris tui ponam sup. Sedem tuam. Hiermede komt ook over een 't geen d'engel van hem aen Maria zeide naem: God zal hem den zetel van David zyn vader geven, hy zal in 't huis van Jacob heerschen, in der eeuwigheid en zyn ryk zal geen einde hebben. Item. Isaias: Parvulus

Isa. 9. natus e nobis... et factus e principatus ejus sup humerum ejus.

Nu volgens deze, en diergelyke voorzeggingen van de koninglyke waerdigheid van Xus, zou zekerlyk yder een zeggen dat hy gebooren wordende, ook volgens zyne waerdigheid met eene deftige toestel zou ontfangen worden. Maer zie gelyk wy gisteren hoorden, gelyk hy gebooren zynde van zyne moeder in slegte doekjes gewonden is, zoo is hy ook niet in een deftige opgepronkte wiege, maer in een krib, daer de beesten uit eeten, neergelegt geworden. Reclinavit eum in praesepio.

Wat verschild deze statie by de genen, w. men ziet in de huizen der grooten? of in de geboorte van 's konings kinderen? o. de deze zyn niet gebooren, of zy worden, ook terstond, in vergulde, en moij opgetooijde wiegen neergelegt; en ondertusschen dit kind, door wien alle koningen heerschen, en hunne scepters zwaeijen, heeft voor zyne wiege een beeste krib, daer hem zyne moeder in nederlegt. Reclinavit in praesepio.

Zoo haest was Adam niet geschaepen, of hy wierd gesteld in 't aerdsche paradijs, in een plaets van alle wellust en vermaek. At ecce hic secundus Adam, oneindig heerlyker dan d'eerste, word neergelegt in een veragte beeste krib.

De Salomone refertur Cant. 3. hoe deftig dat ook zelfs zyne draegstoel was, waermede hy van d'eene na d'andere plaets verdragen wierd, De koning Salomon, (ait tex.) heeft zig een draagstoel doen maken, van het houd van Libanon, de pilaeren der

der zelve waeren van zilver, de vloer was van goud, en 't verhemelte van purper. qta differentia van die draag-stoel met een beeste krib! een krib zeg ik daer Jesus niet op zagte veeren, maer op hooij en strooij, gelijk'er eigen aan is, word neergelegt.

De Salomone refertur Cant. 3. Rondom 't bedde van Salomon staen klocke mannen, uit de klockste in Israel, die alle swaerden hebben, bequaem ten strijde, een ijder omgord met den degen, aen zijne heupe. At ecce hic een die meerder als Salomon is, die heeft zijne krib omringeld met stomme en onvernuftige dieren: want toen is volbragt 't geen Habacuc had voorzeid: Heere gij zult gekend worden in 't midden der twe dieren, gelijk LXX dien text vertaelen, en 't woorden d'overleveringe der kerk toepast op d'aenbiddinge der herders en der wijzen, die Jesus hebben erkend en aenbiden leggende in een krib tussen den os en den ezel. Hab. 3-2.

Hij dan die meer als Salomon, ja de Koning der koningen is, die legt hier in een krib, hooij en strooij zijn zijne zagtste veeren, kouw en alle ongemak zijn zijne vertroostingen, van nu af aen roept hij al stil zwijgende, ja nog een spracke-loos kindtje zijnde: de vossen hebben holen, en de vogelen des hemels nesten: maer de zoon des mensche heeft niet waer hij zijn hoofd mag nederleggen. Ja hij, die alles geschaepen heeft, die ook de beesten voedzel geeft, lijd honger en koude. Ja hij, die Godt zijnde met den Vader, van duizenden en duizenden van engelen omzingeld word, die legt hier in 't midden van de beesten, een os en ezel zijn zijne gardes. Matt. 8-20

En waerom dog zoo eene diepe vernedring dat een God, dien millioenen van engelen omringelen, hier in een stal in een beeste krib wil leggen, en een os en ezel tot zijn geselschap hebben! O! Ytenen, dit alles is geschied gelijk 't Symbolum van C. P. heeft: Propter nos hoes, et ppr nram salutem descendit de cœlis &c. Wij hadden ons zelven in Adam aen de beesten gelijk gemaeckt, unde David: Hoo cum in honore esset o illerit, comparatus e jumentis insipientibus, et similis factus e illis. Om dit voor ons uit te boeten, en ons weder in onze voorige luister te herstellen, daerom is Jesus in een beeste stal willen gebooren worden.

Tqui Maria reclinavit Jesum in præsepio, atq hoc 2um de quo Lucas in textu. HB In festo S. Stephani hic 3um Mor. dicendum

Quantum ad 2dum te weten de reden waerom Maria haeren eerstgebooren nederleide in een krib, Ev. addit: Qa o erat eis locus in diversorio

In Festo 3. Jois 1759.

Als elders een prins of vostelijk kind staet geboren te worden, wat toestel, en voorbereidinge word'er dan niet gemaeckt? hoe word alles met d'uiterste vlijt, en opletentheid uitgevoerd? ook selfs de plaets in 't vertrek daer 't kind zal geboren worden, word lang van te vooren bereidt, en gereet gemaeckt. Maer zie hier de zoon van David, die op zijns vaders zetel zitten, en heerschen zoude zonder einde, die geboorenwordende zijne heerschappije zou mede brengen, voor dien is'er in Bethleem niet eens een plaets, daer hij zou geboorn worden; Reclinavit quia non erat eis locus in diversorio. Pauperes semper debent stare retro; ubi omnes loquuntur, cetera tacent; ubi omnes sonant, querela pauperum non audiuntur. atque ideo Maria, et Joseph cum paupere prole ad stabulum divertere coguntur, quia non erat eis locus in diversorio.

Possibilene? bone deus, esne possibile? Tu qui creasti cælum, et terram, locum in terris, ubi nascaris, non habes? Tu, cui cælum thronus, et terra scabellum pedum est, hic non nisi stabulum habes ubi à matre in præsepio reclineris? Tu, qui omnia omnibus largiris, et tibi recusatur locus in diversorio? Tu, qui venisti nos omnes invitare, qui è præsepio etiam, tacens clamas: venite ad me omnes Tu, tu hic rejiceris? Quomodo id possibile?

1. Reg. 25. Petebat aliquando David pro se suisque commilitonibus cibaria à Nabal, et recusabantur, et ea propter minabatur David Nabal perdere. Hic petit filius Davidis à Bethlehemitis locum, et recusatur, foris stare debet non intromittitur. Quid ergo hi inhumani cives non merentur? Certè justo dei judicio non brevi post omnes eorum infantes interficiuntur.

Cum olim Eliezer servus Abrahami, venisset ad domum Laban, quæsiturus juxta Domini sui mandatum, uxorem filio
Gen. 24 ejus Isaac, benignè excipiebatur. Ingredere (inquiebat Laban) benedicte Domini, cur foras stas? præparavi domum et locum camelis. At quam contrariè hic agunt Bethlehemitæ? venit ad eos non servus Abrahami, sed Dominus Abrahami, ipse Dei Filius, et non recipitur; venit sibi quærere sponsam, et quamlibet animam fidelem in particulari, et rejicitur. In propria venit, et sui eum non receperunt. Non erat locus in diversorio.

O Bethlehemitæ! videte quid agatis in domos vestras jam recipere non vultis, hanc pauperem, matrem et infantem; sed post

post breve volentes nolentes permitteris intrare milites crudelis Herodis: nunc o vultis intueri, hunc infantem, sed citò citiùs vestros infantes occidi videbitis. Hoord dan hemelen, en Luister toe o aerde (exclamemus cum Isaia) Isa. 1. 2.
Want de Heer heeft gezeit: ik heb kinderen opgevoed, en groot gemaekt; maer zij hebben mij versmaed. d'os kend zijnen meester, en d'ezel kend de kribbe van zijnen Heere; maer Israel heeft mij niet gekend, en mijn volk heeft mij niet verstaen. verbo, Jesu nato o erat locus in diversorio.

At ne miremur hæc adeo, qm. ipsam Xti hæc in re electionem. Ipse hic vult rejici, et haberi peregrinus, ut nos faciat cives cœli; o vult habere locum in terris, ut nobis præparet locum in cœlis: in stabulo inter bestias nascitur, ut nos consortes faciat angelis in cœlo. atq ideo o erat ei locus in diversorio.

En habetis A.A. quid tertius de nato Jesu Salvatore dicat, Reclinavit ... qa o erat &.

Ex his jam unum alterumve morale desumamus. Moralia

Ac 1mo quidem cum hic audimus Xum vix natum, reclinatum in præsepio, et ab introitu suo in mundum, koude, en alle ongemak lijden, zoo leerd ons de nieuw gebooren Jesus onze eige zinnelijkheden afgaen, wel toe zien dat wij onze lustjes, gemak, en zinnelijkheden in alles niet op en volgen. Hij leerd ons hier stilzwijgende door zijne werken, 't geen hij daernaer gepreekt, en geleerd heeft met zijne woorden: Si quis vult venire post me abneget semet ipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me. sic paulus diserte de nato Jesu docet. Apparuit gratia Dei salvatoris nri J.C. erudiens nos, ut abnegantes impietatem, et sæcularia desideria, sobriè .. vivamus in hoc sæculo. En quare paulus dicat Xum apparuisse, incarnatum, hominem factum, scil: ut suo exemplo nos doceret, quod postea docuit et ore.

Nemo dubitat, quin Xus potuisset in statu perfectissimo apparere, immunis ab omni miseria, v.g. ut alter Adam in statu innocentiæ, sed elegit nasci repletus multis miseriis. atq sic rectissimè Lucas de eo postea dixit, Cœpit Jesus facere, et docere. NB primò facere. atq id ab introitu in mundum cœpit. Act. 1.

Xus hodie incipit vitam in omni miseria, atq sic ei finem imponet: want zoo ellendig, zoo hard, en pijnelijk hij nu lijd in de stal van Bethleem, zoo ellendig, hard, pijnelijk en verlaeten zal hij na 33 jaeren zijn leven aen den kruijze

eindigen. Nu begint Xus, en eindigt Xus alzoo zyn leven in alle ongemak en ellenden; wat moet dan 't leven van een Xtin wezin? Hoc sentite in vobis (ait Paulus de Xto incarnato loquens) quod et in C. J. qui cum in f'a dei esset non rapinam arbitratus ē esse se æqualem, sed semet ipsum exinanivit f'am servi accipiens, in similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo, immo ut novissimus homo in extremis miseriis natus &c. Hoc itaq sentite in vobis q' et in C. J. Ja, dit gevoelen te moeten hebben met C. J. stelt Paulus zoo noodzaekelyk, dat men zonder dat geen

Gal. 5. discipel van Xus eens wezen kan. Qui Xti sunt (ait) carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis.

Nu is dit zoo, wat zal men dan van die gemakkelyke Xtenin zeggen, die de minste koudes of ongemakje niet veelen? die meinen daer door verschoont te wezen, om na Bethleem, ik zeg, na 't huis des levende broodt te komen? die als 't maer regent, koud of quet weer is uit de kerk blyvin? &c. (wat zal men ook van die Xtenen zeggen die, daer Jesus in de bittere winter, eerst geboorin, yselyk met oude voddetjes gedekt leit in een beeste kreb, die zeg ik, zeer gebelgd zyn, als haer in Bethleem, ik zeg in de kerk, by gebrek of ongeluk een stoof word misgedeelt die dan terstont op haer paertje zyn, en meinen zeer beledigd te wezin? zekerlyk de deze toonen dat z' al t'hants 't zelve gevoelen niet en hebben, 't w' er in den geboorin Jesus was. En wie zyn gemeenlyk de deze tog, die zoo 't onvrede zyn? ô als men 't zou moeten zeggen, gelyk de gelegentheit 't nu mede brengt, ik heb 't zelfs in persoon gezien gehoort en ondervonden, dat 't die zyn, die niet alleen niets of wynig tot onderhoud van kerk of stooven mededeelin, maer die in tegendeel ook van de kerk haelen.
O byaldien de deze beter leerden 't lesje, 't w' de geboorin Jesus aen haer geeft, zy zouden zeker niet alleen niet lebbig praeten, geen pastoor daer over aendoen, maer by haer eigen zelven schaemroot worden, ziende dat zy 't nog oneindig beter hebbin als de geboorin Jesus, ja zelfs durf ik zeggen beter als op veele kerken, daer we weeten dat gene stoovin gegevin worden aen armin, nog aen de genen, die daer toe niet na behooren mededeelen. Dit zy in 't verbygaen hier bygevoegt om aen zulken onvergenoegde de monden te stoppen.)

Jesus

Jesus leerd aen ons allen eenig deel aen zijne ongemakken te nemen. Komen dan A. A. onze lustjes, zinnelijkheden en gemakkelijkheden boven, bestrijden die onze ziel, o! dan moeten wi' onze oogen slaen, op den geboorin Jesus, dan moeten wij denken dat hij tot ons van uit zijne krib roept 't geen eertijds een klocke Gedeon, tot zijne zoldaeten, zeide. Gedeon om zijn volk aen te maenen, stelde hen zijn eigen zelven ten v. B. Doet (zeide hij) 't geen gij mij ziet doen. En zoo roept Jesus ook tot ons van zijne krib: doet Xten 't geen je mij ziet doen: ik leg hier en leerd dan van mij u eigen zelven afgaen, uwe lusten, en zinnelijkheden zoo niet opvolgen; wend 't minste ongemakje niet voor om u van uwe plegten te verschoonen; weest zoo onvergenoegd, en qualijk te vreden in 't minste ongemakje en doet 't geen je mij ziet doen. Judic. 7.

D: heidensche historien verhaelen van Alexander den Grooten, dat, als hij 't rijk van Persien wilde gaen belegeren, 'er zoo veel sneeuw viel, en 't zoodanig onweerde, dat niemand van de zoldaeten zig op weg ~~durfde~~ te begeven. Quod cum videret Alexander (ait Curtius) descendit ab equo trok midden door de sneeuw en 't onweer henen, tot zijn volk ziende van schaemte niet ~~durfden~~ na laeten hem te volgen. (vide Stellam in Luc.) Nu 't geen daer Alexander deede, dat doet van daeg onze Heiland C. J. in de stal van Bethleem, in 't midden van alle koude, en ongemak word hij geboorin. schaemden zig dan de zoldaeten van Alexander afklimmende van zijn paerd, hem in 't midden van al 't onweer voorgaende, schaemden, zeg ik, de zoldaeten Alexander niet te volgen? O! wat moeten wij ons dan ~~niet~~ schaemen Xus niet te willen volgen, die afklimt van den hemel, in de bittere winter en geboorenword?

D: schrift verhaelt van Urias, dat, als David wilde dat hij na zijn huis zou gaen, hij geenzins wilde, maer op de straet voor de poorte van 't palijs bleef slaepen, en zijne reden was, gelijk hij aen David zeide: D: arke gods, en Israel en Juda, verblijve in de tente, en mijn heer Joab, en mijn heers knegten, leggen op 't vlakke veld, en zoude ik in mijn huis gaen, om te eeten en te drinken, en te slaepen met mijne vrouwe? zoo moet het u wel gaen, en zoo moet uwe ziel leven, ik en zal dit geenzins doen. Let wel A. A. op 't zeggen van ~~David~~ Urias. Daerom wil hij geen gemak hebben 2. Reg. 11.

omdat Ioab zijn heer in een open veld moest leggen. Nu was Urias zoo gesteld, sprak Urias zoo, hoe moeten wij staen, dan ~~moet~~ gesteld zijn, en wat moesten wij ~~ons~~ zeggen dat wij geern willen doen &c daer niet een veld voerste Ioab maer de Koning der Koningen C. I. van daag legt in een

Matt. 16-24

beeste stal? ô ô! van daer roept hij tot ons allen: Si quis vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam et sequatur me; &c

Zie daer 't eerste 't w win[?] d'opgenomen woorden moeten Leeren, naem dat word Jesus geboren neergelegt in een krib, in 't midden van de winter &c wij ten minsten ook ons zelven moeten afgaen &c

NB hoe Mor. in festo S. Iois dicendum.

2do Observare possumus inhumanitatem Bethlemitarum, die geen plaetsje voor Jesus overhebben. En dit kan ons tot troost dienen, als ons iet dierglijks als aen Jesus overkomt. Dit kan ons ook tot een spiegel, en waerschouwinge dienen op dat wij deze onbeleefheid niet na en volgen &c

1 En wel voor eerst dat Jesus te Bethleem verstoot word kan ~~ons~~ tot troost dienen aan den armen ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~. Gelijk 't hier met Xus was ~~gaet~~ zoo gaet 't ook nog met den armen, en behoeftigen in de wereld, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ de rijken hebben d'overvloed en 't gemak die zijn gezien, en worden geeerd, maer de armen swerven en moeten hun verblijf zoeken in slegte geringe huisjes. Voor den rijken is alles open, die vragen en zij krijgen, maer voor den armen is alles geslooten, die zoekt, en vraegt zijn broodt, en 't word hem geweigert. vide in Lazaro et divite epulone. Nu om de dezen te troosten zoo wil Jesus van daag verstooten worden, en in een beestenstal gebooren worden. Ex ipso hic. qd postea verbo: Beati pauperes &c

Klaag dan niet, klaag dan niet armmensch, dat ge zoo gehandeld word, maer troost je zelven in d'armoedigen staet van uwen Godt, en heiland, wiens eerste woonhuis op aerde, geen Konings palijs, geen pragtig gebouw, maer een beeste stal is geweest, die van de zijnen heeft willen verstooten worden &c

Ja deze verstooting, die Jesus hier van de Bethlehemieters lijd, die moet yder een ook troosten, als wij in voorvallen, of gelegentheden komen, daer wij niet gunstig of na behooren ontfangen worden. Moet je dan hier of daer eens een bittere bejegening hooren, krijg je hier of daer eens een smadelyk woord, vind je het niet bij allen, gelijk j' 't wel zoud

zoud wenschen? eij! troost je dan, in de smaedelijke ont-
moetinge, die Jesus in Bethleem lijd van zoo als hij gebooren
word, en in de wereld komt: eij! denk dan hoe je Jesus van
daag in zijn eigen komt, en hoe de zijnen hem niet willen
aennemen, maer verstooten als of z' hem niet eens kenden,
en leert u aen Gods wil onderwerpen, en die quaede ontmoe=
tinge na Jesus v. B. gedúldig drágen.
2 Maer Xtenen troost je dus niet alleen in Jesus v. B.,
die van de Bethlehemieters verstooten word, maer zie
ook wel toe dat je die zelfde voetstappen der Bethlehe=
mieters niet na ~~en~~volgt. Vraagd gij: Wel hoe volgd men die na?
1 Dan dan volg je hen na, dan verstoot je Jesus als je
verstoot den armen, uw hert en hand voor den zelven sluit.
En daarom gelijk de Bethlehemieters die Jesus nu niet wil=
den ontfangen, kort daarnaer zoo schrikkelijk zijn gestroft
in ~~hunne~~ kinderkes, zoo zeid Jesus ook dat het ^ zal afloopen ^ ten jongsten dage
met alle die hem in zijne armen zullen verstooten hebben.
dan zeid Jesus zal de regter zeggen tot de genen, die aen Matt. 25-41
zijne slinkerhand staen. gaet weg van mij vervloeckten, in het
eeuwig vuer, hetwelk den duivel, en zijnen engelen bereid is. want
ik ben hongerig geweest, en gij hebt mij niet te eeten gegeven &c
2 Dan dan, verstoot je Jesus ook als hij klopt aen je
hert, en ziel door zijne vermaeningen, en aenspraken 't zij
uiterlijk door zijne dienaeren, of inwendig door zijn heilige
ingevingen, en goede gedagten, en begeertens in je hert, en
dat je die wederstaet, verwaerloost of in de wind slaet,
dan dan, verstoot je Jesus die tot je ziel zeid: Ecce sto
ad ostium et pulso.
3 Dan verstoot je Jesus nog als je op deze feestdagen
~~Jesus~~ uit kleinagting, sloffigheid, of zondig verzuim
nalaet Jesus in u door zijne hh. Sacramenten te ont=
fangen &c
4 Dan verstoot je Jesus ook bovenal als je Jesus
op deze feestdagen in zijne hh. Sacramenten wel ontfangen
hebt, maer door 't vervallen in je oude fouten, en zonden
zoo schielijk wederom uit je verdrijft, als je wel schijnt
nevens de vroomen Jesus op deze dagen te willen ontfangen, &c
maer qualijk als die dagen over zijn, hem wederom verstoot
O! van de deze Xus: Fiunt novissima, hois illius pejora prio-
ribus. Petrus comparat eum redeunti ad vomitum &c

Verfoeien we dan, d' ondankbaerheid der Bethlehemiters? zoo moeten wij wel toe zien, dat wij hunne werken niet na ~~en~~ volgen.

3 Verre dan van ons dat wij Jesus oit in zijne armen verstooten zouden, zoo zullen wij ons werk maken, om Jesus in hen te ontfangen, weetende dat 't geen w' aen een van de minste gedaen hebben, aen Jesus zelfs gedaen zullen hebben; dit zullen we voor al deze dagen oeffenen, dagen op de wij gedenken, dat Jesus, daer hij rijk was, voor ons arm geworden is,

2. Cor. 8-9. ut illius inopia nos divites essemus &

2 Verre van ons dat wij Jesus staende, en kloppende aen de deuren onzer zielen, verstooten zouden, vlijtig, en yver zullen wij wezen, om hem de deure te openen, wel gedenkende dat Jesus zeid: Ecce sto ad ostium et pulso. zoo iemand

apoc. 3-20 mijne stemme hoord, en mij de deure opend, ik zal tot hem binnen gaen, en met hem maltyd houden, en hij met mij. H

H nobis eveniat quod Jesus minatus e Judaeis: quaeretis me et non invenietis, et in peccatis vestris moriemini.

3 Verre van ons dat we deze dagen, zoo maer zouden laten henen loopen, zonder eens te denken, om Jesus door een h. gebruijk der hh. Sacr. te ontfangen, zoo zullen w' ons in tegendeel bevlijtigen, om Jesus bij ons te krijgen, 1 zij met Jesus dadelijk in 't allerh. Sacr. te ontfangen, 2 wij met ons door 't gebruijk van 't Sacr. van penit. allengskens waerdig te bereijden, wel te deeg gedenkende dat Jesus van die dit versloffene en verzuijmen zeid: Nisi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis.

4 Eindelijk, en ten laesten, hebben w' 't geluk van Jesus door 't dadelijk gebruijk der hh. Sacr. in ons t' ontfangen

H den sp: of andere Coiceeren, wy zullen J. bidden dat hij bij ons blyve, en niet verlate. dat hij in ons uitwerke zijne belofte die mijn vleesch eet en mijn bloed drinkt blyft in mij, en ik in hem.

curabimus ne expellamus & Zien w' in 't vervolg H

Wel aen dan, A. A. laet ons van daag al te zamen de stal van Bethleem binnen gaen, en zien daer een kind gebooren dat God en mensch zamen is, een kind neergelegt in een kribbe omdat 'er geen plaets was in de herberg, en laet ons wel inagtneemen de lesjes die dit kind ons heden geeft.

Eccle. 10-16 Weleer riep Salomon, Vae terrae cuius rex puer est.

H bij en in u blyve door zijne genade hier in den tijde, en gij met hem naamals in zyne glorie in alle euwigheit. Amen.

Maer nu Jesus dat kindje is van 't w Isaias puer natus est. nu moogen wij roepen, gelukkige aerde, gelukkige wereld dien een kind gebooren is om haer te verlossen, van de slavernije des duivels. Komt dan Christenen tot deze stal, komt open je hert, open je ziel, daer hij in wil geboren worden, op dat hij je

Sermo XIII.

In Nativitate Domini 1746. 60.

Pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Luc. 2. v. 8.

~~Voorstelling~~ Ignoti nulla cupido, zeid 't Latijnsche spreekwoord, i.e. gelijk ons nederduitsche spreekwoord heeft: Onbekend is onbemind. A. A.

Deze spreuken willen, dat zal men iet beminnen, men 't zelve eerst moet kennen.

1° en even zo is 't met de vreugde over ene zake gelegen. zal men zig ergens over verblijden, eerst moet men 't zelve kennen; het goed maakt maar vrolijk als 't is bekend. Al was een Joseph verheven in Egijpten, Vader Jacob die bleef trouren, zo lang hij dat niet wist, 2. hij was maar eerst regt getroost, toen hij zijnen lieven Joseph zag, en omhelsde.

3. Ja de kennis zelfs van het goede kan de volle vreugde nog niet geven, maar het genieten diend'er bij te komen, als nog in vader Jacob bleek

Israels hoop was groot in belofte van den beloofden Messias. 't was al iets dat zijne die heerlijkheit mogten en konden zoeken, dat zij'er na wenschtten, en verlangden, gelijk Paulus heb. 11-13. getuigd van d' aartsvaders des O. t. en gelijk Chs zelf zegd dat een Abraham, en vele koningen, en propheten hebben gewenscht gehad. Maar 't was nog al volgens Salomons spreuk, de hoop, die uitgesteld word, bedroefd de ziel. De volheit des tijds moest eerst komen, en toen wierd geboren Israels hoop, en de vreugd der heidenen. Heb. 11-13. Joh. 8-56. Luc. 10-24. Prov. 13-12.

Dog 't was in ene duistere stalle, en dus nog onbekend aan de wereld. Maar Godt stelde order in den hemel, als de Joden hunnen pligt verzuimden op d' aarde. D' Engelen komen boodschappen dat de Chs, de Heer in Davids stad geboren is.

D' Ev. Lucas begint met onzen opgenomen text i 8ste, en di volgende veersen, deze bekentmaking van den geboren

Zaligm. heel omstandig te beschrijven. En hierin zijn 4 zaken te bemerken. 1º de Persoonen aan dewe deze bekendmaking geschiedt 2º Door wien de zelve geschiede,
3º Met wat woorden,
4º Wat teken daar bij gegeven wierd.

Propositio

Wij zullen ons vooralsnu alleen aan 't eerste dezer 4 zaken houden, en onze gedagten laten gaan over de Personen aan dewe de Geboorte des Heilands wierd bekend gemaakt.

Attendite

Chs Geboorte word geboodschapt aan Harders,

Nadat d' Ev. Lucas nu gansch omstandig had verhaald de dierbare geboorte des Zaligm. in de stalle van Bethlehem, gaat hij voord, en verhaald wie d' eerste geweest zijn die kennis van dit geheim hebben ontfangen.

Deze worden in onzen text Harders genoemd. Daar waren (zeid Lucas) Harders in die Landstreek, die zig in 't veld onthielden, en de nagtwagte waarnamen over hunne kudde.

Die zig in Gods Woord geoeffend hebben kan 't niet vreemd voorkomen, dat'er van Harders onder Gods volk gesproken word. Zij, die van d' Aartsvaders afquamen, hadden ook van hen dien ouden levens-stijl overgenomen. Al van 't begin des wereld af vinden wij dat de vehoeding geoeffend wierd. Toen'er nog maar 4 menschen in de wereld waren

Gen. 4-2. was de regtvaardige Abel een Schaapharder, gelijk Cain zijne broeder een Landbouwer. Dit was de bezigheit van Abraham en Lot, zelfs als magtige en rijke luiden in de schrift vermaard. Isaac en Jacob met zijne 12 zonen hebben zig met dat zelve handwerk geneerd. Waarom, als

C. 47-3 Pharao hen vraagde: wat hun werk was? zij antwoordden Wij uwe dienaars zijn schaapharders, gelijk ook onze Vaders waren. Moises weidde het ve van zijnen schoonvader Jethro, David van zijnen Vader Isai, wanneer deze tot koning, en d' andere tot Leidsman van Gods volk geroepen wierd.

Dewijl dan de Joden van Schaapharders afkomstig waren, is 't ligt te vatten, dat deze oeffening onder de nazaten in 't beloofde land gebleven is, te meer dewijl ook de natuur van hunnen Godsdienst zulks vorderde, als niet kunnende verrigt worden

worden zonder gedúrige slagtinge van schâpen, en runderen.

en van menschen, van zulk enen stijl spreekt Lucas in onzen text, als hij wilde noemen de gênen, die, búiten Maria en Joseph, het gelúk gehad hebben van 't eerst te wêten, dat de Zaligm geboren was.

Of nú deze Harders eigenaars van húnne vê geweest zijn, of alleen zúlken, die in dienst van anderen het zelve waarnâmen, kan zò onfeilbaar niet úit den text beraet worden. 't is zêker, dat er twederhande zoorten van harders in de Schriftúre bekend zijn, eigenaars van 't vê, en dús Harders van 't zelve genoemd, en gehúurde knegten, die daarom loontrekkende húurlingen wierden genoemd. Zò maakt Jesús gewag van ênen eigen harder, en van ênen húurling, aan wien de schâpen niet eigen zijn, en hierom, als de wolf komt, weg vlúgt. Zò een voornâme húurling, die eens anders schâpen hoedde, was Doëg, d' opperharder onder Sàuls vêhoeders. Joan. 10 1. Reg. 22-7.

Dog 't waarschijnlijkste is, dat de harders van onzen text gêne húurlingen, maar eigenaars wâren van het vê, dat zij hoedden. Dit schijnt enigzins te blijken úit de woorden van den text, mits er gezeid word, dat zij de nagtwagt waarnâmen over húnne kúdde, dat 't waarschijnlijkste is over húnne eige kúdde.

Wat zijn de gedagten des Heeren anders dan die der menschen! Isaia. 55-8. Niet aan aanzienlyke,

Wie zoú niet zeggen, dat de bekendmâking van de geboorte des Messias eerst gebragt moest zijn, aan die de grootste in staat, en kerke wâren? aan den koning d' eersten in den staat, aan d' opperpriester, die zelfs des Messias voorbeedzel was, d' eersten wêgens de kerke?

Maar, neen! de magtigen, en êdelen des wereldts worden verbijgegaan, de boodschap geschied niet aan den keizer Augústus, niet aan den Stadhoúder Kyrinús, niet aan den Koning Herôdes, niet aan d' opperpriester, d' oúderlingen en schriftgeleerden des volks. Jerúsalem had het vúur en den haard Gods, de tempel had d' afbeeldende offerhanden, het Priesterdom bewaarde de wetten Gods, en de Priesters wâren dagelijks om de komste en kennisse des Messias. Dog

Maar aan geringe menschen. de Heer gaat hof, en tempel verbij, en doet de tijding eerst brengen aan de Harders op het veld, die niet minder als zodanige eer verwagten, en de zelve waardig schenen.

Reden. O! hoe doet hier een onnaspeurlijke Godt de natuurlijke reden zwijgen, en ons menschelijk oordeel verdwaazen! des Heeren gedagten zijn niet alleen anders als der menschen gedagten, maar lopen'er ook dwars tegen aan, en zo maakt Godt A. A. de wijsheit des wereldts tot dwaasheit.

3º Omdat Jesus Ev. mè op dien voet stond verkundigd te worden. En wel 3º dus heeft het Godt belieft om ons een voorspel te doen zien van Jesus volke, en aan wien Jesus en zijne Ev. naderhand stond veropenbaard te worden, naamelijk niet aan vele wijzen naar den vleesche, niet aan vele magtigen, niet aan vele edelen. Maar die dwaas zijn (uitspraak) voor de wereld, heeft Godt uitverkoren, om de wijzen te beschamen &c.

Zo hadden het de Propheten voorspeld, zo Jesus zelf ten dage zijner veropenbaringe aan de wereld voltrokken.

Isa. 29-19. De behoeftigen (voorzeide Isaias) zullen in den Heilige van Israel van vreugde opspringen. En Jesus zelf zeid niet alleen, dat hij van zijnen Vader tot dien einde gezonden is, om den armen het Ev. te verkundigen, gelijk Isaias van hem had voorzeid; maar hij gebruikt het nog tot een

Matt. 11-5. bewijs, bij d'afgezondene Leerlingen van Joes, dat hij des ware Messias is. Ja hij looft, en dankt'er zijnen Vader

11. 25. over, dat hij zijne geheimenissen verborgen hield voor des wijzen en verstandigen, en aan de kleinen veropenbaarde.

Hier over schimpten de Joden als zij zeiden: Is'er wel

Joes. 7-48. iemand van d'Oversten, of van de Phariseen, die in hem geloofd heeft? Maar dit gespuis van volk, dat gene kennis van de Wet heeft, is vervloekt.

Isa. 9-5.

2º Omdat 't hem zo belieft. Gelijk Jesus den naam voerd van Wonderlijken, zo is hij ook wonderlijk in zijne openbaringe. Hij ontfermd

Rom. 9-15. zig des genen, over wien hij zig wil ontfermen. Zo zag en bad Jesus dit oordeel zijns Vaders aan, als hij hem des wegens dankte, en zeide: Ja wel Vader, omdat het u alzo

Matt. 11-26 behaagd heeft. Secreta misericordias, ene verborge barmhertigheit, zeid Augº Conf. Lib. 10. Cap. ult.

Wat zal ik'er al meer van zeggen! Mag Godt niet doen dat

dat hij wil? Wien doet hij ongelijk als hij aan enen, die 't niet verdiend, barmhertigheit doet? | Nulli faciens injuriam, dum indebito praebet misericordiam. ibid.

Zo believd het Godt, opdat gein mensch voor zijne aanschijn zoude roemen, gelijk Paulus hiervan zeid. 1. Cor. 1-29. | 3º. zo kanniemand roemen

"Interegt; want had Godt (ait Aug. de verb. Dom. Serm. 59.) "aanzienlijke amptenaren verkoren, die hadden ligt kunnen "zeggen: Wij zijn om onze waardigheit verkoren. Was 't een "rijk man geweest, die had kunnen stoffen: ik ben om mijne "geld en goed verkoren. Een Koning zou kunnen zeggen: "ik ben om mijne magt verkoren. Interim, inquit Dns, differantur superbiisti, Weg, zeid de Heer, met die hovaardigen, "Multum tument, zij zijn veel te hoogmoedig, veel te trots. "Laat die harder, die visser voor afkomen. Kom, kom gij arme "bloed, die niet met al hebt, nergens van weet, volgd gij mij. "Men brenge bij zulk ene overvloedende fonteine eene leeg "vat, opdat het daarna niet stoffe, dat het van zigzelven "vol was. | 94

Zodan. Godt gaat d'aanzienlijken verbij, en laat de Geboorte zijns Zoons boodschappen aan geringe Harders om dus van toenaf te voorspelden, aan wien, Jesus en zijne Ev. veropenbaard zou worden. Dit doed Godt omdat 't hem zo believd. Dit doet hij opdat geen mensch voor zijne aanschijne zoude roemen.

En deze Lere kan ons dienen tot vertroostinge, tot waarschouwinge, en tot vermaninge.

En wel 1º. zo diend deze Lere tot troost om aan menschen die van kleine aanzien zijn naar de wereld; die zig met ene zobere, en geringe handteringe generen, om die moed te geven. | Deze Lere diend 1º tot vertroostinge

De deze moeten niet wanhopen, nog twijfelen aan er zaligheit; maar moed, en couragie scheppen, denkende dat Godt in 't uitdeilen zijner weldaden in 't alderminste niet ziet op den tijdelijken stand. Al was iemand d'alderarmste des wereld, dat hij met Petrus, en Joes nog goud nog zilver had, indien hij Godt maar vreesd, hij is de rijkste van de wereld, rijk in Godt, rijk van schatten, die de roest of motten niet verteren, die de dieven niet opgraven nog kunnen stelen. | Act. 3-6. | Matt. 6-20

Al was iemand de veragtelijkste, en geringste des wereld hij heeft meerder eer, en waardigheit bij Godt dan de Koningen

en Prinsen der aarde. Onbreekt iemand de geleerdheit, of vrijmoedigheit om met anderen te spreken, Jesus Geest zal hem leeren hoe hij met Godt moet spreken, en vrijmoedig al zijnen nood in des zelfs schoot moet uitstorten. Met one woord al ontbraken iemand alle tijdelijke hulpmiddelen de zes levens, zo hij Godt diend, en maar voor ogen heeft, dat hij wel getroost zij, en met enen David zegge: De Heer
Ps. 35-6. is het deel mijner erve... het Lot is mij zeer treffelijk gevallen want mijne erfdeel is mij kostelijk.

2° Tot waarschouwinge. 2° Deze lere diend ook tot waarschouwinge aan alle rijken, en groten naar de wereld, die Godt niet vrezen, en dienen. De deze verlaten zig tog niet op hunne geld, of goed, als of zij deshalven van Godt meer verschoond zouden worden, dan d' arme, geringe, en gemene menschen. Geenzins! gelijk Godt in 't uitdeelen zijner gaven den persoon niet aanziet, alzo ook niet in 't uitvoeren zijner oordelen over de zondaars.

Willen de rijken en vermogenden met de harders mede deel aan Jesus geboorte hebben, hunne geld, en goed sluiten 'er ook niet buiten. Pauper Dei e (ait Aug. in ps. 85. et 33) in animo, o in sacculo. Die voor Godt arm is, heeft one klein gevoelen van zig zelven, hij laat zig zelven niet voorstaan, geeft zig zelven gene gelijk, hij stoft niet op zijne goede werken, nog versmaad een ander niet. Die arm voor Godt is, is arm van geest, volgens S. Heilands woord Beati pauperes spiu. Vloeid hem 't wereldsche toe, hij steld 'er zijne hert niet op. Nergens hangt hij zijne hert aan. Hij gebruikt zijne goed, en de wereld, als of hij ze niet gebruikte. utentis modestia (Aug.) o amantis affectu. En dus is 't dat hij met d' arme harders de tijding en blijdschap van Jesus geboorte deelagtig word.

Pauper dei humilia de se sentit, et judicat, o applaudit sibi, o inflatur de meritorum excellentia, nec aliis insultat. S. Bern. Serm. 2. in Cant.

1. Cor. 7-31.

3° Tot vermaninge. 3° Eindelijk de lere, die w' U. A. hier voordragen, diend ons allen tot vermaninge. Zij vermaand ons geenen persoon [redacted] aante zien, dat is, den rijken niet t' ontzien en te begunstigen om zijne rijkdom, of enige tijdelijke inzigt, nog den armen te versmaden om zijne geringheit.

Jac. 2-3. Hierover schreef Jacobus: Mijne broeders ziet toe....

dat

dat gij gene uitnèming van personen maakt. De
de regte Liefde ziet op Godt, en op niet anders.
Vrage: Laat dan de Christelijke Liefde gène trappen toe
van meerder en minder?
Ah Voor zèker ja. 'T is Gods schikking zelf, dat d'een
meerder, d'andere minder, d'een groter, d'andere kleinder
d'een rijker dan d'ander is. Paulús leerd ons aan een ijder Rom. 13-7.
te gèven, het gene een ijder toekomt, vreze, dien men vreze,
ère, dien men ère schúldig is. De zelve Paúlús leerd ons Gal. 6-10.
goeddoen aan alle menschen, maar aldermeest aan de húis-
genòten des geloofs. En volgens deze grondregels is men
schúldig zijne overigheden meer te èren, dan zijns gelijken;
zijne Ouders, en húisgenòten meer voor te staan, dan vreem-
den; meer wel te doen aan de húisgenòten des geloofs, dan
aan die búiten zijn; met meerder erkentenisse en beleefdheit
te beantwoorden, die ons wel doen, en beleefd zijn, dan die
quaad en onbeleefd zijn. En dús is't dat men in zijne doen
en làten op Godt, en niet op de menschen ziet, en gène úit-
nèming van personen maakt; maar volgens Godt een ijder
geeft, het gene een ijder toekomt.

In Nativitate Domini 1746. 60.

Sermo XIV.

Pastores erant in regione eadem vigilantis, & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Luc. 2. v. 8.

Wij hervatten den zelven text, dien wij gisteren in de late kerke hadden opgenomen. A. A.

Wij hebben gisteren met U. G. in die woorden alleen maar aangemerkt de Persoonen, aan dewelke de boodschap van Jesus Geboorte gebragt wierd, naamentlijk dat 't Harders waren. Repetitio.

Omtrent deze Harders doen zig terstond 3 omstandigheden op in onzen text 1º dat zij waren in die landstreek — Propositio

2º dat zij zig daar in 't veld onthielden

3º Dat zij daar de nagtwagte waarnamen over hunne kudde. Attendite

1º Het eerst dat d' Ev. Lucas in onzen text van de Harders zeid, is, dat zij in die zelve landstreek waren. — De Harders waren in die Landstreek

Door deze Landstreek word verstaan het land rondom 't steedje Bethlehem of beter de grote vlakte oostwaards beneden den berg, daar Bethlehem op lag, welke grote vlakte zig uitspreide tot bij de doode Zee. Deze landstreek was ongemeen vrugtbaar, en vermakelijk, vol van grazige en vette weiden, en velden. Waar van misschien Bethleem het Broodhuis wierd genoemd.

In het beste dezer landstreek, omtrent een uur gaans van Bethleem, was een plaats van de Hebreen d'Aders i.e. de schaaps of veetooren genoemd, waarschijnlijk omdat 'er een hoog gebouw stond, omtrent het welk de Harders hunne vee weidden. Immers hebben al van ouds d' aartsvader Jacob, en daarna David alhier hunne schapen gehoed. Dus word 'er in 't boek Genesis van vader Jacob gewag gemaakt, dat hij zijne vee na Rachels dood bij den Eder — Gen. 35-36-21

toren, of den toren der kudde, koedde. Ter dezer plaatze bragt ook David zijns vaders vé ter weide, volgens dat

1. Reg. 17. 15. de Schrift gewaagt, zeggende: David ging henen, en keerde van Saül terugge, om zijns vaders schapen te weiden te Bethleem.

Niceph. L. 8. C. 38. Ter dezer plaatze liet de godvrugtige Helena, moeder van den Keizer Constantijn den Groten, ter gehengenisse van het aldaar volbragte geheim, ene aanzienlijke kerk ter ere der hh. Engelen, aldaar voortijds verschenen, bouwen, waarin de grafsteden der Harderen langen tijd naderhand, zo men verhaald, gezien wierden. En alhoewel de tijd, en de godvrugtigheid der pelgrims veel van dit gebouw geslaakt hebben, zo ziet men egter nog heden dat het kerkgebouw 46. palmen lang, en 27. breed, en naar mate hoog geweest is.

Quaresm. Eluc. Terr. S. L. 6. C. 5. et seq. Pereg. 3.

In deze landstreek dan, digt bij Bethleem, waren de Harders, aan dewelke d'Engel de boodschap van Jesus geboorte bragt.

Daar zij zig in't veld onthielden

2°. D'Ev. Lucas beschrijvende het doen van deze Harders in die Landstreek, zeid: Vigilantes. Zij waren dan bezig met waken volgens den Latijnschen text. Dog beter onze Nederduitsche vertaling volgens den griekschen grondtext, dat zij zig in't veld onthielden; mits de grondtext van zulken luid, die niet s'nagts in de huizen hunne vé opsloten, maar in d'open lugt, in't open veld bij't zelve bleven.

D'Oude Theophilactus meinde, dat het gr. woord in't veld onthouden, wel overgezet zo veel kon betekenen als op ene harders fluit ~~opspelen~~ spelen, als of de harders die hunne vé in die landstreek bewaakten, om dien tijd bezig waren om ene boeren deun op hunne veldfluiten te spelen. Maar behalven dat de nagt hier minder eigen toe is, hebben alle latere uitleggers dezen zin, als ontoepasselijk verworpen.

Missebien heeft deze uitlegging aanleiding gegeven aan

aan alle die deuntjes, en vertellingjes, waarin van't harders pijpgespel gewag gemaakt word. En zij men't stelde geschied te zijn, uit vreugde nadat zij nu den geboren Messias verwelkomd hadden.

Indien men de manier van zig op't veld bij de kudde 's nagts te onthouden, schat de zelve omtrent in alle warme landen geweest te zijn, kan men ligt gissen uit de Roomsche oudheit hoe zij de schapen 's nagts hebben bewaard. Men was gewend het vee tussen houte gevlogte hordens bijeen te sluiten om ze zo voor dieven, en scheurend gedierte te bewaren. Dus zong een oude Digter Horatius: Epod. 2.

Claudens textis cratibus lætum pecus.

En bij deze bleven de harders ook 's nagts in't veld.

Dat de harders in onzen text, aan den d'Engel de boodschap van 's Heilands geboorte bragt, 's nagts hunne kudde bewaakten, blijkt uit het gene'er volgd, naam dat Lucas zeid, dat zij zig in't veld onthielden, En de nagtwagte waarnamen over hunne kudde.

Dat het de manier der Hebreen geweest is hunne kudde 's nagts ook in de koude te bewaken blijkt ons uit't boek gen. 31-40 alwaar Iacob roemd hoe hij zijns schoonvaders vee bewaakt had. Dag en nagt heb ik de hitte, en vorst bezuurd en de slaap verging van mijne ogen. En volgens deze oude gewoonte der Hebreen waren onze harders 's nagts ook bezig bij hunne kudde.

En de nagt wagte waarnamen over hunne kudde

3°. D'Ev. dan om deze omstandigheit der harders uit te drukken, zeid: En de nagtwagte waarnamen over hunne kudde. Dog dit nagtwaken heeft ook al zijne uitlegging van doen.

Het was van ouds de gewoonte de nagtwagten zowel voor krijgsluiden, als anderen in enige delen te verdelen, om zo de moeijlijkheit der nagtwagten door zulke verpozingen te verminderen. Dus hadden'er de Hebreen van ouds drie, als wij vinden in't boek der Regteren, alwaar de text zeid: Iud. 7-19.

dat Gedeon met zijne 300 man in't begin der Middelste nagtwake op de Madianieten aanviel. De Romeijnen hadden'er vier, elk omtrent van 3 uren, gelijk ook de Hebreen daarna van de Romeijnen overheerst, merendeel hebbe aangenomen. D'Evn. zelfs gewagen van deze 4 delen van de nagtwagte ~~gewag~~, als zij verhalen dat Jesus ter vierde nagtwagte bij zijne Apostelen in't scheepje op de Galilesche meer quam, na dat hij nu den ganschen nagt gebeden

Matt. 14-25 had op den berg, waarvan Matt. zeid: Ter 4de nagtwake quam hij tot hen, wandelende op de Zee. Ja zelfs noemd Jesus de 4 delen van de nagtwagte bij Markus yder met zijnen bezonderen name in de gelijkenisse van den knegt

Mar. 13-35. die zijnen heer 's nagts t'huis verwagte, zeggende: Waak dan want gij weet niet wanneer de Heer van het huis komen zal, des avonds laat, of 's middernagts, of met het hanegekraij, of in den morgenstond.

En in ene dezer 4. nagtwagten waren de Bethleemsche harders, als Jesus geboren was, en zij nu geroepen wierden om d'eersten te zijn, behalven d'alderh. Moedermaagd de gebarinne van den mensch geworden Godt, en haren kuischen bruidegom Joseph, om den nieuw geboren Messias te gaan aanbidden.

De Harders namen dan bij beurte hunne nagtwagte waar over hunne kudde.

Wij laten ons hier nu ~~niet uit~~ ter gelegenheit van deze nagtwagte der harders niet uit over ene zwarigheit, die enige geleerde Onkatolijken hebben ingebragt tegen den geboortens tijd des Zaligm., dien d'aloude overlevering der Kerke in den wintermaand heeft vastgesteld.

Des aangaande hebben wij ons wijdloerig uitgelaten in onze Leerreden of Predikatie over de Geboorte des Zaligm.rs

Ook stappen wij van den Letter af, en willen ons lieve kaasten om uit het gezeide aan U. G. enige zeden-Lesjes mee te deilen.

Moralia Wij horen hier dat de Harders, aan dien d'Engel de boodschap bragt van 's Heilands geboorte, zig in't veld

veld onthielden, en de nagtwagte waarnamen over hunne kudde. Dit Harders bedrijf diend ons 1°. tot leeringe, 2°. tot bestraffinge en 3°. tot vermaninge.

En wel 1°. der herders bedrijf, en bezigheid leerd ons, dat een ijder zig moet houden binnen de palen van zijne beroep, daar Gods voorzienigheid hem ingesteld heeft tot dat die zelve voorzienigheid 'er hem geliere uit te roepen. — 1°. tot leeringe;

Het behaagd den Heere onderscheid van staat, en beroep te maken onder de menschen. 't volk is als een lighaam, zommigen zijn d'ogen, anderen de handen, anderen de voeten, anderen de mond.

De pligt van een ijder is te blijven in zijne beroep, dat waar te nemen, daarme vergenoegd te zijn. Hierop ziet d'Ecclus, als hij ons vermaand, en zeid: Denk altijd op het gene Godt u geboden heeft. Dit is ook de les, die Paulus enen ijder geeft, als hij zeid: Dat een ijder wandele naar dat de Heer hem bedeeld heeft, elk gelijk Godt hem geroepen heeft. Item: Een ijder blijve in de beroepingen daar hij in geroepen is. Item: Wij bidden u, broeders, dat gij u tragt gerust te houden, uwe eige dingen waar te nemen, en uwe handen te werk te stellen, gelijk wij u bevolen hebben. Ja de Heeland C. J. zelf leerd dit met zijne v. B. Want als 'er iemand onder 't volk was, die tot hem zeide: Meester, zeg mijnen broeder, dat hij d' erfenisse met mij deile, antwoordde Chs: Wel mensch, wie heeft mij tot regter, of erfscheider over Ul. gesteld? Chs was in de wereld gekomen om 't werk onzer zaligheit te volbrengen, maar niet om burgerlijke geschillen te beslegten. Hij sloeg het verzoek af, om dat 't zijne beroep niet was. En leerd ons dus ons niet te bemoeijen met het gene ons niet aangaat, te denken op het gene Godt ons bevolen heeft, en onze eige dingen waar te nemen. Ene lesje 't w. den heidenen zelf, alleen verligt door 't ligt der nature, zo zeer waardeerden dat ene heidensche Seneca voor enen grond of stokregel stelde deze spreuk: Age quod agis. Item: Nusquam e, qui ubiq e. van die daar aan ontbraken. Dit wil ook ons burgerlijk spreekwoord: Ne sutor ultra crepitam: Schoenmaker houd u bij uwen leest.

Ecclí. 3-22.
1. Cor. 7-17.
v. 20.
1. Thes. 4-10.
Luc. 12-13.

En gelukkig, gelukkig! de genen, die denken op het gene Godt hun bevolen heeft, die hunne eige dingen waarnemen. Dezen mogen verzekerd zijn van de hulpe, en bijstand Gods in allerleede zwarigheden, en gevaren, gelijk bezonderlijk in enen David of Paulus gebleken heeft. David zig houdende bij zijne beroep, en dat waarnemende, vreesde gene leuwen of beren, hoe vreed die dieren ook zijn; zij deerden enen David niet, ene reus Goliath moest voor hem zwigten; ene Saul, hoe zeer hij hem zogt te beledigen, en van kant te maken, vrugteloos was't al wat hij dede. 1. Reg. 17-35-37-50. item c. 18
Wie zal optellen alle de gevaren en vervolgingen, die enen Paulus ondergaan heeft? Lees 2. Cor. 11-25.- daar zult gij vinden. En de Heer, zeid hij 2. Tim. 3-11., heeft mij uit die alle verlost. Patet et in Stephano &c

Zie zo doed Godt &c

Maar integendeel, die hunne beroep te buiten gingen
2. Reg. 6-7. heeft Godt voorbeeldelijk gestraft. Als Oza zijne handen sloeg aan de arke, viel hij'er dood bij neder. Als
2. Par. 26-16.- de Koning Ozias zig verstoutte wierook te offeren, werd hij met ene melaatsheit geslagen, die hem tot de dood toe
1. Reg. 6-16. bijbleef. Als die van Bethsames onderstonden buiten hunne beroep na d'arke Gods te kijken, bleven'er onder hen meer dan 50000 mannen. Waren onze harders luij en ledig geweest, of bezig met iet anders dan met de nagtwagte waar te nemen over hunne kudde, wie kan denken, dat de Heer hen zijnen Engel zou gezonden hebben? Nein, neen; integendeel zij die als harders zig in't veld onthielden &c. zie die worden met d'eerste bode van 's Heilands geboorte verwaardigd.

Weest dan A. A. noit onvergenoegd over uwen staat en beroep. 't Spreekwoord zeid: Een Bedelaar heeft geen keur. En wat zijn wij anders dan bedelaars die dagelijks staan (ubi Aug. ait) voor de deure van Godt dien groten Vader des huisgezins? Hoe komt het dan uit dat wij onze keur willen hebben? dat wij onzen zin niet hebben dan knorren en morren tegen de godlijke schikkinge?

De bèzigheit onzer nagtwàkende harders leerd ons niet allein 't gène nú gezeid is, maar bestraft ook zeer kragtig alle d'ijdel, en lèdiggangers, die niet als lang slàpen, húnne gemak bezorgen, en húnne lústen volgen. | 2º. Tot bestraffinge

Zò worden de Cretensers bestraft, dat zij lúije búiken wàren. Zou immers van de Christenen niet moest gezeid kúnnen worden? | Tit. 1-12.

Weten zúlke menschen wel, dat de dúivel (gelijk de H. Greg: zeid) allen, die hij niet bèzig vind, bèzigd voor zig zelven?

Wat brengen stillestaande wàteren voord, dan stank, pàdden, en alle vúile ongedierte?

De lèdigheit is ène listige strik van den dúivel. David was 'er zelf ingevat eer hij het merkte. Een heidensch Poëet, gevraagd, hoe een man als Ægijsthús tot ène schandelijk overspel vervallen was, antwoordde: | Ovid. Lib. 1. Remed. Amor.

In promptú caúsa ē, desidiosús erat.

De reden is ter hand, hij was een lèdig mensch.

Ongelúkkige lúijaards! hier ongelúkkig, en hiernaamals. Hier lijden zij met 'er tijd gebrek. D'armoede (zeit Salomon) zal hen (schielijk) overvallen als een reiziger, en 't gebrek als een gewàpend man. Hiernaamals word de lúije knegt met handen en voeten, die hij te lúij was hier úit te stèken, gebonden, en geworpen in d' úiterste dúisternissen. | Prov. 6-9. | Matt. 25-30.

Wel aan dan A. A. vermoid de lèdigheit, en houd ú altijd bèzig met úwe beroep, denk altijd op het gène God ú gebòden heeft, neem úwe eige dingen waar, en stel úwe handen te werk; die ongerègeld wandelen, en niet werken maar zig met ijdele dingen bemoeijen, den zodanigen bevelen wij (met enen Paulús) en bidden hen in den Hère J. C. dat zij in stilte werkende húnne brood winnen. | 3º. Tot vermaninge | 2. Thess. 3-11.

Doet iemand ènige koopmanschap, of nering, dat hij 't getrouwlijk, en regtvaardig doe, zonder liegen of bedriegen zonder zijne wàren te vervalschen, altijd indagtig dat Salomon zeid; de schatten der godloosheit zúllen niet bàten | Prov. 10-2.

maar de regtvaardigheit zal van de dood verlossen. dat hij zijne waren zò verkòpe, dat hij zijne ziel niet verkòpe, altoos
Matt. 16-26. indagtig de spreuke des zaligm.! Wat baat het enen mensch, dat hij de hèle wereld wint, indien hij zijne ziel verliest!

Is iemand een Ambagtsman, die op d' ene of andere wijze
Ps. 127-2 met zijne handen de kost moet winnen, dat hij eete van den
2. Thess. 3-10 arbeid zijner handen, indagtig de spreuke van Paulús: dat
Act. 20-35. zò wie niet wil werken, ook niet moet èten, en de spreuke des Heren Jesús: 't is zàliger te gèven, dan t' ontfangen.

Is iemand in dienst van anderen, dat hij tragte zig zò te quéijten, door getrouwigheit, door gezeggelijkheit, en
Luc. 7-2. gehoorzaamheit, dat hij zijne volke lief en waard mag worden.

Prov. 27-23. Is iemand overste dat hij aandagtelijk lette op het aangezigte van zijne vè, en agt gève op zijne kudde, wel wètende
1. Tim. 5-8 dat zò wie gène zorg draagt voor de zijnen, en vooral voor zijne húisgenòten, dat hij 't geloof verzaakt, en ergst word dan een heiden.

Met ene woord in wat beroep iemand ook mag wèzen, dat hij doe daar hij voor scheep komt, wel wètende dat een ijder
Luc. 16-2. eens rèkenschap van zijne rentmeesterschap zal moeten
Ps. 127-2. gèven. Dit doende zal hij gelúkkig zijn, en 't zal hem welgaan zelfs hier in den tijd, en namaals zal hij hòren
Matt. 25-23. Wel aan gij goede, en getrouwe knegt &c.

In Festo S. Jois.

Sermo XV.

In Nativitate Domini 1746. 60.

Pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum. Luc. 2. v. 8.

NB. pro Sto Jo: vide in fine hujus

Wij hervatten heden wederom den text, dien wij gisteren en eergisteren tot voorwerp onzer Leerreden U. A. hebben voorgehouden. A. A.

Wij hervatten dezen text, niet omdat wij nog iet van den letter of voor de zeden over den zelven te zeggen hebben, neen! want al wat den letterlijken en zedelijken zin der nu wederaangehaalde textwoorden betreft, hebben wij, zo wij meinen, in onze voorgaande Leerreden U. A. ontvouwd; maar de tegenwoordige Feestdag, op den derden Kersdag gevierd, ter gehengenisse en ere van enen der eerste, en grootste kerkharders, en Apostelen, den h. Apostel en Evt. Joes, doet ons die zelve textwoorden hervatten. Wij hernemen juyst op dezen Feestdag van den h. Ap: en Ev: Joes deze woorden onderregt en onderwezen zijnde van den groten Kerkleraar, en Bisschop van Milanen, den h. Ambrosius, dat de Boodschap der Engelen met alle de reeds opgemerkte byvallen, en omstandigheden zeer net afschertzen, of verbeelden d'eerste opkomste der Kerke van C. J. Videte (roept die Leraar uit) Eccla: surgentis exordium.

Propositio

T is deze waarheit dan die wij U. A. alonu nader zullen ontvouwen, naam hoe wonder wel d'omstandigheden van s^t. Heilands Geboorte, vervat in onzen text, verbeelden den toestand van Cbs Kerke, en wat deel Joes daarin heeft gehad, en wij allen moeten nemen. Attendite

Daar waren harders in die Landstreek, die zig in't veld onthielden, en de nagtwagte waarnamen over hunne kudde.

de nagt verbeeld de wereld;

T was dierhalven nagt als Cbs geboren wierd. Nox saeculum zeid onze grote Leermeester de h. Ambr: de nagt betekend deze wereld.

1. s'nagts ziet men door de duisternissen elkanderen niet. In deze wereld zijn de gemoederen der menschen elkanderen

1. Cor. 4-5. onbekend tot'er tijd toe dat de Heer kome, die het gène in de duisternisse verborgen is, aan het Ligt brengen, en de raadslagen der herten openbaren zal. Van deze nagt zei d'Ap. Paulus:
Rom. 13-12. De nagt loopt ten einde, en de dag komt aan.
Ps. 103-20. 2. 'S nagts gaan de wilde dieren (om met David te spreken) zig vertreden, de jonge Leuwen, die daar brieschen naar den roof, en om zig spijze van Godt te zoeken. Na Adams overtreding vertrok de Zon der geregtigheit, en het wierd, geestelijker wijze, nagt. Zo haast was de nagt niet gevallen, of de boze geest quam uit als een brieschende Leeuw (zo
1. Pet. 5 noemd hem Petrus) om iemand te zoeken, dien hij mogt verslinden. Op dezen nagt verzogt de satan om zelfs d'Apostelen
Luc. 22-31. te ziften als de tarwe.
Zo dan te regt zeid Ambr. Nox saeculum.

2. de Gods volk. Grex populus, qui pecudum more ante viventes in caulam Dni congregandi erant. S. Ambr.

Het vè op de Bethleemsche velden verbeeld ons Gods volk, 't gene wel eer als beesten levende in Gods schaapstal stond bij een gebragt te worden.

de harders de Priesters;

De Bethleemsche harders vertonen ons de zieleharders ik zeg, de priesters, en bedienaars der kerke, die de menschen, als wilde beesten levende, in des Heren schaapstal leiden, om bij nagt gène overlast van 't geestelijke roofgedierte te lijden. ait idem doctor.

Waar zijn nu, of om beter te zeggen, waar moeten deze geestelijke harders zijn? En wat moet hun bedrijf en bezigheit weren?

Deze moeten in de zelve Landstreeck met Jesus zijn

De Bethleemsche harders waren in de zelve Landstreek naam in die, daar Jesus geboren was. Zo ook de geestelijke, of zielenharders moeten in de zelve Landstreek met Jesus zijn, i. e. in den zelven geest, in d'eige genegentheden, en wijze van doen als Jesus was. Zij moeten benevens, en met Jesus de wereld versmaden, hare begeerlijkheden verlochenen, de waarheit betragten, ijver voor Gods zaken en liefde voor de zielen hebben.

Zodanige Harder was Joes

Een der zodanigen, en wel een der voornaamsten was onze Joes, wiens feestdag wij heden vieren. Deze van Jesus geroepen om hem te volgen, terstond zijne netten en vader
Matt. 4-22. verlatende is Jesus gevolgd. Dezen zielenharder Joes was
3. Jois. v. 3. niets aangenamer dan dat zijne kinderen in de waarheit en liefde

Liefde wandelden. Zelfs begeerde hij dat men de broeders wel zoû ontfangen, om medewerkers der waarheit te mògen worden. 3.H. 8.
Ja zò vol was hij van de Liefde dat hij niets als de Liefde aanbeveelde. Welbeminden (riep hij) Laat ons elkanderen liefhebben; want de Liefde is ùit Godt. En al die bemind is ùit Godt gebòren, en kent Godt. Zò dat hij ook dus te regt din naam verdiende van den discipel dien Jesùs beminde gelijk hij zig in zijne Ev. noemd. 1. C. 4-7.

Gelùkkige schàpen! aan dew Godt harders verleend. die in de zelve Landstreek, daar Jesùs is, met onzen Joes hen weiden.

Vertròosting

Dankt Godt, dankt Godt A. A. dat hij U.L. ene woonplaatze verleend heeft in de Landstreke van Bethlèem, daar gij dàgelijks tot 't hùis van Godt kùnt kòmen, en met 't waaragtig hemelsbrood J. C. gespijst kùnt worden. Ja A. A. dat gelùk hebben wij hier in deze Landstreek dat wij hier Joannessen hebben die hùnne schaapjes in waarheit en Liefde hoeden, die hùnne schaapjes zò bereiden en geleiden. dat zij ètende het hemelsbrood C. J. in 't alderh. Saer. daar niet de dood, maar het lèven vinden &c.

Vermaning

Acht, en waardeerd dit gelùk tog wel. Breekt niet ligt op om verre van Bethlèem te gaan wònen, hier of daar, alwaar nog plaats heeft de klagte van Jeremias: de kinderen vraagden om brood, maar daar was niemand om het voor hen te brèken; hier of daar, alwaar niet dan scheùrzùgtige harders zijn, en 'er schaapjes niet in waarheit en in Liefde, maar in dwalingen en bijgelovigheden, ja in de scheùringe leiden. Zoekt dan regte Joannessen &c. Is het ù onverschillig voor ùwe kostwinninge waar gij woond? kom, kom in de zelve landstreek, digt, en nabij bij Bethleem, &c. Thren. 4-4.

De harders wàren dan in de zelve Landstreek van Bethlèem, zò ook moeten de zielenharders in de zelve Landstreke met Jesùs zijn. En gelùkkige schàpen die in die Landstreke gehoeid worden!

Het bedrijf der Bethleèmsche harderen toegepast aan de zielenharders.

De text gaat voord, en voegd 'er nog twee dingen bij van de Bethleemsche Harders, naam 1. dat zij zig in 't veld onthielden; en 2. de nagtwagte waarnàmen over hùnne kùdde. 't eerste Leerd de Zielenharders wat zij voor zig zelve, en het twede wat hen voor hùnne kùdde te doen staat.

Zeer deftig onderscheid dit de grote Kerkharder der Paus Gregorius. Brave, en goede zielenharders (zeid die Leraar) bezorgen in dier voegen anderen, dat zij zelf gene schade lijden: want eer zij overvloeijen ten voordele van anderen, zijn zij eerst vol bij zig zelve, en zij delen van hunne overvloed zo aan anderen mede, dat zij van hunne volheit niet verlieren."

Electi et boni pastores sic lucra aliorum experunt, ut sibi nulla damna pariant. S. Greg. in l. Reg. C. 9.

Hiertoe vermaande Paulus zijnen Timotheus als hij het schreef: Let op u zelven en op de Lere: en wees daar in volstandig; want zo doende, zult gij u zelven zaligmaken en de genen die u horen. Dit zelve beveelde Paulus de zielenharders van Ephesen, als hij zeide: Let op u zelve en op de gehele kudde, over dewelke de h. Geest u tot opzienders gesteld heeft.

1. Tim. 4-16.

Act. 20-28.

Om dit te verbeelden klommen d' Engelen op, en daalden ze neder over den rustenden Jacob; want zielenbestierders tragten niet alleen door verhevene beschouwingen hunne Opperhoofd te zien, maar dalen ook uit medogentheit tot de ledematen neder.

Zo ging Moijses niet alleen in, maar ook uit het tabernakel Gods. Ingaande bewroedde hij Gods wonderen en hield zig met zig zelven op. En uitgaande was hij bezig met den dienst zijner zwakke schapen, en nam hunnen last op zig.

Ja wat zien wij al op anderen? Onze Opperharder C. J. vernagtte in 't gebed op de bergen, en overdag verledigde hij zig in de steden met wonderdaden te doen, en leringen uit te geven voor alle slag van menschen.

Wel gelukzalige Zielenharders! die naar 't v. B. van hunnen Oppharder C. J., gelijk Paulus Timotheus beval, vlijtig toezien in alles, den arbeid dragen, het werk van enen Evangelieschen Leraar verrigten, hunnen dienst volbrengen, en wakker zijn. " Die harders (zeit S. Greg.) verdienen boven andere met de Bethleemsche verhevene dingen te zien, die hunne kudde zorgvuldiglijk bestieren.

Letten op zig zelve.

2. Tim. 4

Illi prae caeteris videre sublimia merentur, qui fidelibus gregibus praeesse sollicite sciunt. S. Greg. hom. 8. in Ev.

Zulk een Zielenharder was wel eer onze Joannes. Op Jesus borst in 't Avondmaal rustende, en onder 't kruis met de Moeder Maagd Maria staande, bezorgde hij zig zelven lerende, en schrijvende zijne Ev. en verscheide brieven...

In zonderheit aan Joannes

be-

bezorgde hij de Kerke, die hem was aanbevolen. Ja indien oit iemand heeft uitgemunt in Gods verhevene geheimen in te treden, 't is onze Joes geweest, dien Aug. daarom ook noemd enen verkundiger van de verhevenste waarheden en enen starogend bespiegelaar van 't innerlijke en euwige ligt. 't is hierom dat Joes ook d'Arend der Ev.ⁿ geheten word.

Sublimium prædicator, et lucis internæ atq æternæ firis oculis contemplator S. Aug. tr. 36. in Jo.

En aan ijder Gelovige

Wil gij A. A. mede op dit Kersfeest, de hemelboden d'Engelen, Jesus Geboorte boodschappende, zien en horen met de Harders? gij moet zelf over u waken, en de nagtwagte houden over uwe kudde.

1. Waken moet gij over u zelven, zegge, niet over uwe lighaam. Al te veel waakt men daarover. Ja vele schijnen, anders gene gedagten, anders gene bekommernisse te hebben als voor hunne lighaam. Wat zullen wij eten? waarmede zullen wij ons kleden? is dagelijks hunne taal, en gedagte. Zodan dit waken over 't lighaam daarvan is't niet dat wij hier spreken.

Maar waken moet gij over u zelven. i.e. over uwe gemoed, en ziele. Deze wagt is ons eerst, en boven alles als ene hoofdwagte aanbevolen. De Wijzeman gebied wel uitdrukkelijk dat men al zal doen wat men kan, om zijne herte te bewaren. Bewaar (zeit) uwe hert, met alle oplettenheit. want zeid hij, daar uit komt het Leven voord. En om deze wagte over zijne gemoed wel te houden moet men waken over zijne genegentheden, en zeer vlijtig passen op alle zijne gedagten. Prov. 4-23.

2. Waken moet men niet alleen over zig zelven, maar ook over zijne kudde. De Bethleemsche harders hielden de nagtwagte niet alleen voor zig zelve, maar ook over hunne kudde. En welke is dog onze kudde, dan onze werken en woorden? Zodan waken moeten wij 1º over onze werken, wel toeziende, dat wij niets agterlaten, niets verzuimen te doen 't gene ons bevolen is, of doen het gene ons verboden is. Tot deze dubbelde wagte vermaand ons David, als hij zeid: Declina a malo, et fac bonum. Ps. 36-27.

2º Waken moeten wij over onze woorden, wel toeziende dat wij er Gods niet mè vergrammen, en den evenmensch niet door beledigen. Gelukkig is hij en die spreekt en die hoord, als zij beiden daarop

Letten. En wel vooreerst dat men Godt door woorden niet vergram
want 't is schrikkelijk te vallen in zijne handen. Ook misdoet
men al ligter tegen den evenmensch, als men wel denkt, En
dierhalven zo veel te naarstiger vermaand ons dit te waken
op onze woorden, opdat wi' er Godt niet door vergrammen;
en den evenmensch niet belèdigen.

Dit wàken over werken, en woorden diend ernstig betracht
want gelijk een bronàder zonder bijgelègene holtens eerst
te vullen, gène wàter doet springen, nog vloeden; zò kan
ons gemoed niet volkomelijk op zig zelve passen, nog ene
vrolijke gerùstigheit innerlijk genieten, nog in Gods be-
schouwinge opklimmen, tenzij het eerst wel te deeg agt
op zijne werken, en woorden gehouden heeft.

Conclusio

Welaan dan A. A. zoeken wij het bezoek der blij-
de Engelen? zoeken wij innerlijke zoetigheit? wenschen
wij naar geestelijke vertroostingen? zouden wij geern 1'
eniger tijde den hemel over ons zien òpengaan, en met
onzen Bruidegom C. J. wenschen in te gaan in de hemelsche
Bruilofts zale? ij laat ons van stond af aan lèren wàken
met de Harders, wàken over ons, en over onze kudde
over ons gemoed, over onze werken, en over onze woorden
opdat d' Heer in d' eerste, of, in de twe, of derde of vierde nagtwagte kòmende
en ons wàkende vindende mède leide in d' euwige brui-
lofts zàle, om ons daar met alle de h. Engelen, den h.
Joes, en alle heiligen in Godt te verblijden in alle euwig-
heit. Amen

In festo
S. Jois
in 3tio Sacro
1760

Zinspelende op den eernaam. van den discipel dien Jesus beminde, heb ik een verhaal gedaan van't leven van Joes.

Toepass: Wie wenscht dien eernaam met Joes te hebben? dat hij maar gedenke de liefde van Godt en J. C. tot ons, waarvan wy deze dagen de blyde gehéugenis hóuden. Sic Deus dilexit múndúm &c

deze liefde moeten wij beontwoorden 1º met godt voor zúlke onbegrijpelijke en onverdiende liefde te bedanken. Benedictus Dns deus Israel &c 2º met ons leven daarna te schikken. S. Leo in hoc festo: Agnosce, o Christiane, dignitatem túam &c

Sermo XVI.

Et ecce angelus Dni stetit juxta illos, et claritas Dei circumfulsit illos, et timuerunt timore magno. Luc. 2. v. 9.

In Nativitate Domini. 1747. 63.

Quatuor partes habet prælectum Evangelium.
1a docet qua occasione Joseph et Maria ascenderint in Bethlehem.
2a Quomodo, ibi cum essent, natus fuerit Servator.
3a Exhibet Angelicum nuncium de nato Christo pastoribus allatum.
4a Angelicum Hymnum continet.

De 3a parte, quoad pastores vigilantes, et custodientes vigilias noctis super gregem suum, anno præterito sermonem instituimus.

Nunc de angelo nuncium pastoribus afferente dicemus. Textus de eo ita habet: En zie daar stond een Engel des Heren bij hen, en Gods helder ligt omscheen hen; en zij wierden met eene grote vreze bevangen.

Propositio

'T eerste deel van dezen text: En zie daar stond een Engel des Hèren bij hen, zullen wij vooralsnu alleen letterlijk, en zedelijk verklàren. Attendite.

Een Engel vertoond zig

D. H. Lucas zullende verhàlen, de verschijning van den Engel, die de boodschap van den gebooren heiland aan de harders dède, begint dit met vooraf te zeggen: En zie. En met regt; want het was wat wonders, een Engel bij nagt, en op het veld, en dat bij harders. Dat 'er een Engel bij Zacharias in den tempel, bij Maria in hàren Bidkàmer, quam, was zo wonder niet, als dat hij bij harders quam op het veld.

om 4. reden

Dog zo heeft het den Hère behaagd, en dat om 4. verscheide rèden, 1o ten opzigt van Jesus; opdat Jesus in zijne veragte geboorte verheerlijkt zoude worden. Noit was Jesus zo vernèderd, of men zag nog stràlen van zijne heerlijkheid. Videre id fuit à præsepi usq ad crucem.

2°. Ten opzigt van d' Engelen, opdat zij zig zouden verheugen in Jesus, hunne hoofd, te dienen, dewijl zij zijne dienaren zijn, die hem met Lust aanbidden, dienaren van dezen Paulus zeid, dat Godt, als hij zijnen eerstgeboorren in de wereld inbragt, zeide

Heb. 1-6. dat alle d' Engelen Gods hem aanbidden.

3°. Ten opzigt van de harders, opdat zij de boodschap des Engels des te vaster zouden gelôven. Had iemand van Bethlehem hen de tijdinge gebragt, 't was niet te denken dat zij na Bethlehem zouden gegaan zijn, te min, dewijl de Jôden heel wat anders van den Messias verwagtten. En al wàren zij al na Bethlehem gegaan, zij zouden de slegte doeken en kribbe ziende, ongetwijfeld verargerd gewéest zijn. 't moest dan een Engel zijn, die hen bevestigde in dit nieuws te doen gelôven.

4°. Ook moest het zo zijn ten opzigt van ons, opdat wij 't Ev. en deszelfs bediening in agtinge zouden houden, dewijl het eerste van den geboren Jesus zelfs door enen Engel uit den hemel gepredikt wierd.

't was dan een Engel die zig in 's Heilands geboorte aan de harders op het veld vertoonde.

Het was een Engel des Heren. D' Ev. Lucas noemd dezen Engel met den name van den Engel des Heren, omdat hij van Godt order, last en magt had om deze boodschap te doen.

't woord van Engel des Heren kan wel gebruikt worden om enen Engel Gods, enen heiligen Engel, enen Engel des ligts, t' onderscheiden van enen quaden Engel, die ook Engelen naar hunne natuur en wêren zijn. Maar 't woord des Heren, enen Engel des Heren wijst hier niet de natuur dezes Engels, maar zijne order en last aan.

De goede Engelen staan, gelijk David getuigd

Ps. 102-20. altoos gereed om 't bevel des Heren te doen, en te gehoorzamen de stemme zijns woords. Deze dan een Engel des Heren zijnde, quam niet uit eigen drift

drift, of bewêginge, maar op ontfangene last en order.

En van dezen Engel des Hêren, zeid Lûcas: Hij stond bij hen, rew: bij de harders op het veld. die stond

D'Engel quam niet leggen, nog zitten, maar stond, gelijk meermaals van d'Engelen word gezeid, als: duizenden van duizenden dienden hem, en tienduizend maal honderd duizenden stonden rondom hem. Dit staan wijst hunne vaardigheid, en bereidwilligheid tot des Hêren bevelen aan. Hier ook de kennelijkheid. Dan. 7-10.

De grondtaal zeid eigentlijk, d'Engel hing in de lugt bôven de hoofden der Harders, hij stond boven, en bij hen in des lugte, en dat gelijk als iemand die de wagt houd, en eenen anderen zorgvûldig bewaakt, en bewaard. De taalkûndigen zeggen, dat de Griecksche Plûtarchûs het eige woord gebruikt, als hij van wagters aan de deure te stellen spreekt. Betekening van het grond woord.

Zodat deze Engel hier zig niet alleen, onverwagts en oogzienlijk, om van ijder een gekend te worden, vertoond, maar zelfs om zorgvûldig op deze harders toe te zien, en hen voor alle gevaar, en onheil te behoeden, verschijnt.

De nederkomst van dezen Engel openbaard ons de goedheid Gods. Hij die uit enkele goedheid dit kind gaf: Sic deûs dilexit mûndûm &c, wilde ook door Loûtere goedheid dit nieûws niet lang verbergen; maar deed door eenen hemelbôde terstond de tijding brengen aan de menschen, dewijl geen mensch daar toe de bequaamheid had. Dûs toond Godt zyne goedheid aan ons,

Godt toond dûs doende niet alleen zijne goedheid aan de menschen, maar zelfs ook aan de Engelen. En aan de Engelen

D'Engelen wâren eerst vooral bedroefd geweest over den val van den mensche. Zij hadden al bêvende en vol schrik d'afvallige Engelen zien nêderbonzen uit den hemel. Hiers kan eenen geest zô smerten,

als de val, en't verlies van een anderen geest, die zijn levensgenoot, en medegezel was. Hoe zijne droefheid des wegens grooter is, hoe hij heiliger en deugdzamer is, mits dat zij innerlijk zonder tegenmorren of erger nisse zij. Gelijk nu de droefheid en't gevoelen der Engelen over het verlies van hunne mede Engelen zodanig was, zo heeft Gods goedheid hen eerst voor alle anderen willen vertroosten, /// Door den eersten Adams val

/// met hen te gebruiken tot zijne boden die de geboorte van den Verlosser der menschen zouden bootschappen

wierden d' Engelen der menschen vijanden, drèven hen uit het paradijs. Door de geboorte van den twèden Adam is de vriendschap hersteld, en die heilige geesten zijn niet alleen blijde boodschappers geworden van het goede dat ons bereid was, maar weizen ons den weg, en nòdigen ons om weder te kèren in het paradijs

Met rèden mògen wij dan met den Br. deze Gods goedheid aan ons menschen en Engelen in de geboorte zijns Zoons bewèren aanmerkende, zeggen: Zie daar stond een Engel des heren, op dat gijl. met eene aandagtige opmerkinge de zelve zoud overwègen en met verwonderinge beschouwen.

En verheft zijnen Zoon.

Eindelijk en 3º niet min diend de nederdàlende Engel tot verheerlijkinge van't verogte geboore kindje. Jesus Majesteit schijnt hier af in't midden van zijne nèdrigheid. Altoos gaan in Chs zàmen nèdrigheid, en Majesteit. In den stal was alles slegt, op het veld alles heerlijk. In den stal was Jesus versmaad, op den akker wierd hij geèerd. In den stal lag hij zonder dienst, op het veld wàren d' Engelen zelfs tot zijnen dienst. Word hij niet verwelkomd te Bethlehem van de Jòden, hij word op den akker verwelkomt van d' Engelen

Zie dan (zeid de text) daar stond een Engel des heren bij hen.

Toepassing

Om nu tot de toepassinge over te gaan, zo kunnen wij hier 1mo aanmerken, des zelfs bereidvaardigheid om

om d'order en Last des heeren te volbrengen, waarom hij hier bij de harders stond, en waarom hem d'Ev. ook noemd den Engel des Heeren. ^des Engels

Deze bereidvaardigheid ^aan d'order en wille des heeren moet ons allen ten V. B. dienen,|| Dit heeft de geboren Zeiland naamals duidelijk geleerd, als hij ons dagelijks heeft leeren bidden: Fiat voluntas tua, sicut in Cœlo et in terra. door 't bede wij van Godt vragen de genade om Gods wil, wetten en geboden met zulk een bereidwilligheid, ijver, en liefde te volbrengen op d'aarde, als de Engelen en heiligen in den hemel doen. #

|| en aanmanen om met alle bereidvaardigheid de geboden van Godt, en der kerke uit Godsname te volbrengen. dus heeft Chs zelf ons geleerd ons naar 't V. B. der Engelen en geluk zaligen te gedragen.

Deze bereidvaardigheid ter aanzien van alle Gods wetten en bevelen moeten wij vooral navolgen, met betrek op de geboorten van Jesus, gelijk d'Engel bereidvaardig stond om op Gods order en bevel 's heilands geboorte den harderen te boodschappen, niet om nu nog die geboorte aan anderen bekend te maken! Wat Christen is die onkundig? Maar om onzen pligt voor ons zelven te quijten, en aan anderen ten V. B. te strekken, ik zeg, wij moeten, naar 't V. B. des Engels, met alle bereidvaardigheid op de velden van ons geestelijk Bethlehem staan, om den Godsdienst godvrugtig bij te wonen, en door een h. gebruik der Sacramenten aan de vrugten van den geboren Jesus deelagtig te worden.

En zekerniet nodiger dan deze bereidvaardigheid voor alle Gods geboden. dit stelt Chs als 't enigste middel ter zaligheid, Matt. 19-17. Si vis ad vitam ingredi serva mandata. zonder dit gene zaligheid Matt. 7-21. Non ois qui dicit mihi Dne, Dne &—

Wel is waar Gods, of kerks gebod rakende het gebruik der hh. Sacr: is maar uitdrukkelijk omtrent Paaschen, dog dit is voor d'aldertraagsten, die zonder dit uitdrukkelijk gebod nog langer zouden sloffen. Maar Gods, en der kerke wensche is, dat alle gelovigen ten minsten op d'eerste hoogtijden de Sacramenten heilig zouden gebruiken, waarom voor dezen verscheide Concilien wel uitdrukkelijk, niet alleen omtrent Paaschen, maar Paaschen, Pinxs:, en kerstijd hebben uitgedrukt.

Ja gebood Godt den Joden in't Oude Test: 3maal 's jaars voor zijn aanschijn te verschijnen &c. &c. hoe veel te meer moeten wij vast stellen, dat Godt en zijne kerk ten minsten van ons vereischt dat wij op Paaschen, Pinxt:, en Kerstijd voor hem verschijne &c.

Conclusio Wel aan dan A. G. dat w'ons aan den vaardig staanden Engel spiegelen &c.

Sermo XVII.

In Nativitate Domini 1747. 6s.

1. Et Claritas Dei circumfulsit illos 2. & timuerunt timore magno. Luc. 2. ℣. 9.

Dewijl wij (gisteren op den eersten dag van 's Heere geboortze dezen morgen in de vroegkerke) in 't uitleggen, en toepassen van d' opgenomen tekstwoorden bleven steken, zo hervatten wij nu de zelve. Wij hebben u. A. alleen uitgeleid: Zie daar stond een Engel des Heeren bij hen. Ropete.

Alle afgezant der menschen word, om bij den genen, tot wien hij van zijnen Vorst gezonden word, aangenomen te worden, met brieven, die men Credentiaalen, dat is, geloofsbrieven noemd, voorzien.

In 's Heilands geboorte zend Godt de Vorst der Vorsten een zijner hemelgeesten, als zijnen afgezant tot de Bethlehemse harders, om hen te boodschappen, dat Jesus de Verlosser der wereld geboren is.

T betaamde dan dat ook deze hemelgezant door blijken bij de harders, tot wie hij wierd afgevaardigd, zig zoude geloofbaar maken.

Hierom Lucas verhalende de komste des Engels bij de harders met te zeggen: En zie daar stond een Engel des Heeren bij hen, voegd'er ook terstond bij waarme, of waardoor d' Engel zig bij de harders geloofbaar maakte En Gods helder Ligt (zeid hij) omscheen hen. Ja dit Ligt deed zulk een kragt op hen, dat Lucas 'er nog bijvoegd: En zij wierden met een grote vreze bevangen.

Wij zullen van dit Gods helder Ligt, en de vreze, die daarop in de harders volgde nu nader spreken. Wij zullen het zelve wederom en Letterlijk, en Zedelijk verklaren. Attendite

Propositio

Twee dingen, gelijk u. A. hoord, meld de text. Gods helder Ligt omscheen hen, zeid d' Ev., en zij wierden met een grote vreze bevangen

1mo

En 1o. wat aanbelangt Gods helder Ligt dat de harders omscheen, hebben zommigen gemeind dat het Ligt der Zonne

Door dit helder Ligt verstaan 1o. zommigen 't Ligt der Zonne.

zonne geweest zou ~~hebben~~ zijn, die ten tijde van de geboorte des Heilands een ongewone klaarheid, en als een verdubbeling van Ligt zou hebben laten afstralen, en dat zij haar tot haren opgang zou gehaast hebben: want indien de Zon met een dik ~~te~~ kleed van duisternisse wierd omhangen, doe Jesus aan het kruis hing, zo besluiten zij, dat de zelve ook ongetwijfeld klaarder moet geschenen hebben, doe Jesus geboren wierd.

Anderen ene heldere wolk

Anderen willen, dat dit Gods helder Ligt, dat ~~..~~ de harders omscheen, geweest zou zijn een heldere wolk, even gelijk de wolk, die op Thabors berg, de 3 apostelen beschaduwde, en verligtte.

In 't algemeen ongemeen Ligt tot bewijs van Gods tegenwoordigheid

Maar om de waarheid te zeggen, men kan door dit Gods helder Ligt niets beter verstaan, dan, in 't algemeen, een gansche grote klaarheid, een ongemene Ligt, tw Godt deed verschijnen, tot bewijs van zijne godlijke Majesteit en tegenwoordigheid, hen vereerende met 't gezantschap van een zijner hemelsboden, ik zeg van den Engel die daar bij hen stond

Word Gods Ligt genoemd om 3 reden.

En dit groot helder Ligt noemd d'Ev. Gods helder Ligt 1º om de voortreffelijkheid van dit Ligt uit te drukken volgens een hebr: manier van spreken, die door de bijvoeginge van Here of Godt gewoon zijn een zaak te verheffen, en te vergroten. Zo spreekt de Schrift van Cederbomen Gods, van bergen Gods, tw voortreffelijke en hoogverhevene Cederbomen, of zeer hooge bergen wil zeggen beduiden. En zo hier ook Gods helder Ligt wil zeggen een zeer groot uitstekend Ligt, en glans, die de duisternissen des nagts buiten twijfel geheel zal verdwenen hebben. 2º zo draagt dit Ligt den naam van Gods helder Ligt, omdat Godt d'oorzaak was van dat Ligt en omdat hij aan dien Engel zulk een doorlugtige straal en glans van zijne Majesteit en heerlijkheid mededeelde 3º ook kan het den naam van Gods helder Ligt dragen, omdat Godt daar met zijne gunst tegenwoordig was, op die wijze gelijk de Schrift zeid, dat in de woestijne

Exod. 16. 10

de glorie des Heren, zig vertoonde op de wolke, om dat Godt zig aldaar op een bezondere wijze vertegenwoordigde.

En

En van dit Gods helder ligt, zeid d' Ev: **Gods helder ligt omscheen hen.** En dit kan men tweezins duiden. — Hoe dit hen omscheen.
1º Of wel dat d' Engel in zig zelven met deze klaarheid bekleed is geweest, gelijk d' Engel, die op den steen des grafs na Cbs verrijzenis zat, **wiens aanschijn was als een blixem, en zijne kleed gelijk een sneeuw** — Matt. 28-3
2º Of wel dat dit ligt onverwagts van den hemel onmiddelijk afquam met het nederdalen des Engels, gelijk den Apostel op den weg na Damaskes schielijk een ligt omstraalde van den hemel, of gelijk de wolk, die op Thabors berg de 3 Apostelen overlommerde. — Act. 9-3
Dog hiervan zij wat het wille, 't is ontwijfelbaar dat dit ligt des Engels veel helderder als al het ligt der zonne en sterren, en als alle schijnzel van vlamme of vúúr geweest is, voortsgekomen van Gods helderheid zelfs.

Meermaals verschenen 'er Engelen voor dezen. Abraham, Loth, Iacob, Tobias, de Propheten, en d' Israelieten, in 't gemeen hebben meermaals Gods Engelen gezien, maar noit met ligt, gelijk nú op dezen nagt van Iesús geboorte de harders zágen. Nergens vinden wij ook dat 'er Engelen met zo een helder ligt verschenen zijn. Matt. 28. word wel gesproken van een klaarheid des Engels, dog hier met grote nadrúk van ~~een~~ klaarheid Gods. En te regt dat hier zúlk een hemels ligt verscheen, en Gods heldre glans de harderen omscheen. Nú openbaarde zig de sterre Iacobs, nú begon de heldere morgen sterre te schijnen, nú ging de zon der geregtigheid op, nú qúam het ligt der heidenen, en des wereldts voor den dag. Hoe zoú dan ook zijne dienaar, zijne hemelsbóde zig anders als met een ligtende klaarheid vertónen? — Dit ligt weis aan dat 't ligt der wereld geboren was.

2do
Dog hoe aangenaam dat ook d' Engel zig in Gods helder ligt den harderen vertoonde, zo veroorzaakte nogtans zijne tegenwoordigheid in de zelve een grote vrees; Hen gebeúrde het zelve, 't w. den Apostelen gebeúrde, wanneer zij op Thabors berg Cbs in — Dit deed de Harders vrezen. Matt. 17-6.

heerlijkheid aanschouwende, zeer bevreesd op hunne aangezigten nedervielen. Zo hier ook de harders. Gods helder ligt omscheen hen, en zij wierden met ~~een~~ grote vreze bevangen.

en met redin — Maar gene wonder dat de harders vreesden, en beefden. Zij waren alleen buiten op 't veld, in ~~een~~ naren nagt, zij zagen den Engel helderder ligten als de zon. Wat wisten die slegte menschen van hemelsche openbaringen? Ook wisten zij niet waartoe d'Engel gekomen was, en konden met Josue vragen: zijt gij van d'onzen, of van onze vyanden? En dierhalven wat wonder dat de harders vreesden en beefden?

Jos. 5. 13.

Alle zo — Voeg hier bij dat 't eigen is aan alle menschen zondige, en deugdzame bij zodanige gelegentheid te vrezen.

zondige — Wat den zondaar aangaat, zijne zondige conscientie vreesd alle tegenwoordigheid Gods, even gelijk een pligtige aan enige misdaad voor de tegenwoordigheid van den officier. Adam is na zijne zonde d'eerste die ons de waarheid bevestigd. Hij vreesde Gods tegenwoordigheid, en verschuilde zig voor zijne aanschijn.

als vrome menschen, vrezen bij zulke gelegentheid — Maar, 't gene vrij vreemder is, zelfs deugdzame en heilige menschen zidderen op de verschijninge van Gods heerlijkheid. Zijne grote glans kan 't schepsel niet verdragen. Zo vreesde niet alleen de vrome hoofdman Cornelius, maar zelfs de vrome Zacharias in den tempel, en de godvrugtige vrouwen bij het graf.

act. 10. 4.

Dan. 10. 8 — Daniel viel voor dood ter aarde op 't gezigt van enen Engel. Manue een Engel ziende, schreef zig zelven en zijne vrouwe niet anders als de dood toe. Wij zullen, zeide hij tot haar, zekerlijk sterven, omdat wij Godt gezien hebben.

Jud. 13. 22.

't gene voortspruit uit d'erfzonde — Dat ook in deugdzame, en heilige menschen, de vreze op Gods, of zijner Engelen, verschijningen, plaats grijpt, heeft nergens zijnen oorsprong als van d'erfzonde.

Zedert dat de mensch ~~heef~~ is opgestaan tegen God, is alles, maar meest 't hemelsche opgestaan tegen den mensch.

mensch, en op den mensch als gewapend om wraak te nemen tegen Godt. Daarvan komt het dat ongewone hemelvertogen, ja donderen, bliximen, de menschen meer als ier anders ontstellen, doen trillen en beven. Waarom David zeer wel zeid, dat als de Heer zig laat hören Ps. 103-7.
stellen zij't op een lopen, en zij zidderen op't geluid des donders.

Er dierhalven geen wonder dat de harders alleen, buiten op't veld, in een naren nagt, ziende den Engel helderder ligten als de zon, met een grote vrees bevangen wierden.

Dit Gods helder ligt in Jesus geboorte den harderen omschijnende, en de grote vrees daar zij mee bevongen wierden, moet ons twe lesjes lêren. of liever ider een lesje

Toepassing

En wel 1° verscheen'er zulk een bezonder helder ligt in 's Heilands geboorte omdat zig toen, de sterre Jacobs openbaarde, de heldere morgen ster bogon te schijnen, de Zon der geregtigheid opging, en 't ligt der heidenen, en des wereldś voor den dag quam, ? ei! laat en wij dan nu ook, de geheugenis van dit verschene ligt vernieuwende, wandelen in dit ligt. Heden is het ligt in de duisternissen geschenen, dat waaragtig ligt, 't w alle menschen verligt, komende in deze wereld. Dit ligt, dit ligt is nu door Gods innerlijke barmhertigheid verschenen van boven, om de genen die in de duisternissen en in de schaduwe des doods zitten te verligten, om onze voeten te bestieren op den weg der vrede. Door dit ligt C. J. zijn wij geworden 1. Thess. 5-5.
kinderen des ligts en kinderen des dags. Komt dan huis van Jsa. 2-5.
Jacob, laten wij in het ligt des Heren wandelen. Zijn 60-1.
wij nu een ligt in den Here, laat ons wandelen als kin- Eph. 5-8
deren des ligts, Nu de vrugt des ligts bestaat in alle goedheid, en regtvaardigheid, en waarheid. Zo spreken wij allen en een, eigelijk aan, om met dit verschenen ligt C. J. met een nieuwen ijver de deugd te behertigen en als kinderen des ligts te wandelen.

Zondaars aan, en zoggen, met den zelven Paulus: ibid. 14. 32. Ontwaak dan gij zondaar, die daar slaapt, en sta op uit de doden, en Cs zal u verligten. En wederom Rom 13-11. Zonderlingen, dewijl wij weten, dat het tijd is, en dat d'uur nu gekomen is om uit den slaap t'ontwaken, want nu is de zaligheid nader, dan toen wij eerst geloofden. de nagt loopt ten einde, de dag komt aan &c

Zonderlingen spreken wij ook de zon-

Zie daar wat Gods helder Ligt in S. Heilands geboorte ons allen vermaand, en leerd.

2° Van het Ligt gaan wij over tot de grote vrees daar de harders mede bevangen wierden. Zij wierden met een grote vreze bevangen.

1 In deze vreze der harderen, vinden alle böze zondaars rèden, om hen te doen trillen, en te beven. Want indien zulke vrome lúiden, zo vreesden voor enen troostelijken Engel, en dat in eenen tijd der genàde, hoe zúllen dan de böze zondaars schrikken, trillen, en bèven, als zij Gods Engelen zúllen zien kòmen, met bàzuinen en groot geluid als zij hen zúllen zien kòmen, om het onkrúid bij een te ràpen, en in bondeltjes te binden, om verbrand te worden.

1. Reg. 4. Beefden en schrikten de Philistijnen zo verwaarlijk op de tijdinge alleen, dat Gods arke in het Lèger der Israelieten was aangekòmen, zeggende: Va nobis! quis nos salvabit de manú deorúm súblimiúm istorúm?

Dan. 4. Moest Baltasar zo trillen en beven, als hij maar den hand zag, die het verlies van zijne ~~koningrijk~~ kròne op den múur schreef, waar zúllen de bözen dan staande blijven, als zij het vonnis húnner èwige verdoemenisse zúllen hòren?

Hab. 3-16. Aúdivi et contúrbatús e venter meús, à voce contremúerúnt Labia mea.

Ach of deze vrees de zondaren in tijds verschrikte en deed bezwijken, opdat zij ten jongsten dàge waardig

Luc. 21-36. mogen geagt worden, te staan voor den Zone des menschen.

// Want hoe vromer en deugzamer, hoe meer men zijne gebreken ziet, zijne onwaardigheid kend, en Gods oordèlen vreesd. daarom moeten h. vreze aangedaan

2. Niet alleen moeten hier de verharde en versteende zondaars úit de vreze der harderen leren, schrikken en vrezen; maar ook de vròmen, en godvrezenden zelfs. tussen hòpe en vrèze moeten wij ~~allen~~ onze zaligheid bewerken. Diend (zeit David) den Here met vreze, en

Ps. 2-11. verheúgd ú in hem met bèvinge. En Paúlús: Maakt

Phil. 2-12. dat gij met vreze en agterdenken úwe zaligheid werkt.

Om deze heilige vrees bad David zo ernstig den Here

Ps. 118-120 Doortref mijne vleesch met úwe vreze: want ik ben beschroomd

beschroomd voor uwe oordèlen. Deze vrees deed dien
zelven David tot godt al smèkende zeggen: Heer treed Ps. 142-2.
niet in het regt met úwen dienaar: want gene levendes
mensch zal voor úwe aanschijn geregtvaardigd worden
Met zúlk een heilige vreze was die vrome Iob zo door=
troffen, dat hij tot Godt zeide: Ik was bedúgt in alle Iob. 9-28
mijne werken, wètende dat gij den genen die zonde
bedrijft niet zúlt spàren; En wederom: Wat zoúde C. 33-34.
ik gaan màken, als godt opstaan zal om t'oordèlen?
En wat zoúde ik hem antwoorden, als hij mij ondervràgen
zal? Deze heilige vrees deed eenen Paúlús zeggen: 1. cor. 4-4.
Hoewel ik mij niers bewúst ben, daarom ben ik niet ge=
regtvaardigd; want 't is de Heer die mij oordeeld
Zo dat dan de heiligsten en vroomsten zelfs hier al=
toos in een heilige vreze lèven, ja hoe vroomer dat zij
zijn, hoe meer dat zij altoos vrèzen, als in de bijgebragte
voorbeelden blijkt, en dat om dat hoe deúgdràmer, hoe meer men zijne ge=
brèken ziet, en zijne onwaardig=
heid kend, en
gods oordeel vreesd
Deze heilige vreze moeten wij dan vooral in ons ver=
wekken deze dàgen, en telkens als wij tot Iesús in
't alderh: Sacr. des Aútaàrs nàderen. || Riep een Ioes,
|| des riep een Petrús: Exi àme
zúlk een heilige man, dat hij niet waardig was Iesús
schoenriem t'ontbinden, met wat een heilige vreze
moeten wij dan aangedaan wèzen, als wij Iesús
zelf in ons zúllen ontfangen? tot zúlk een heilige
vreze wil de kerk ons dan zonderlingen ook verwekken
als z'ons met een honderste man doet zeggen:
Heer ik ben niet waardig dat gij onder mijne dak
zoúd komen. &c

Conclúsio

Wel aan dan A. G. vreed den heer gij alle zijne
heiligen &c

Sermo. XVIII.

In Nativitate Domini. 1748. 62.

Et dixit illis angelus: nolite timere. Luc. 2-10.

Wij hoorden in den voorleden Advent-tijd aan de Jordaan-Stroom eenen predikant, straf van gelaat, en streng in woorden, eenen predikant komende uit de woestijne, gekleed met kemelshair, en met eenen Leeren gordel om zijne Lenden, eenen predikant die meer scheen te donderen, dan te spreken tot zijne toehoorders, die hij onder andere te gemoed voerde: Gij broedzel der adderen wie heeft ú gewaarschoud te vlugten voor d'aanstaande gramschap. Matt. 3-7.

Heden, terwijl wij het blijde Kersfeest vieren, hören wij eenen predikant, op de Bethleemsche velden, in gelaat en woorden geheel onderscheiden van den voorgenoemden, komende niet uit het geselschap der wilde dieren, niet uit eene woestijne, maar uit den hemel, uit het geselschap der hemelsche geesten; bekleed niet met kemelspelsen, maar met luister en heerlijkheid, met Gods heldere Ligt, eenen predikant die nog schrik nog vrees aanjaagd, maar alle schrik en vrees weg neemt, eenen predikant, niet die hard bestraft, maar hemels zoet vertroost.

Wie, wie zoú niet wenschen, wie zoú zig niet spoeden om bij hem te wezen, en hem te hören prêken? Wij hoeven niet ver te lopen om dien predikant nog te hören. Wilt gij zijnen text, en den inhoud zijner predikatie hören? Vreest niet (zegd hij) want zie ik breng ú eene blijde boodschap, die tot gröte vreúgd zal zijn voor al het volk.

Twe dingen zoekt d'engel door deze woorden in de gemoederen der harders uit te werken, naam het quaad daar uit weg te nemen, en goed in hen te verwekken. Het quaad was de vrees, het goed de Blijdschap.

Propositio Over de vrees, die d' Engel van de harders zogt weg te nemen,
zal t' hans alleen onze bemerking gaan. D' Ev. zegd
hier van: D' Engel zeide tot de harders: Vreesd niet.
Wij zullen dan deze woorden nader overwegen, om daar
uit onze onderregting te trekken. Attendite

T is niet dan zuivere ijdelheid weetgierig t' onder
zoeken, hoe d' Engelen konnen spreken, daar zij gene
lighamelijke tongen hebben. 't moet ons genoeg zijn
dat wij weten, dat zij meermaals gesproken hebben,
en dat wij kennis hebben van de dingen die zij spraken.

Dat d' Engel, die in Jesus geboorte op de Bethleëmsche
velden verscheen aan de harders, gesproken heeft, en
wat hij gesproken heeft, meld d' Ev. zeggende: D' Engel
zeide tot hen: Vreesd niet.

De reden waarom d' Engel de harders aansprak en
zeide: Vreesd niet, was, dat hij opmerkte, dat de harders
het, door te grote vreze, wel haast op een weglopen zou-
den gezet hebben, om hen dan te doen blijven staan, en
toeluisteren, spreekt hij hen aan, en zegd: Vreesd niet
q.d. vreesd gene quaad, denk niet dat ik wat quaads
boodschappe, of dat ik gekomen ben om u te beschul-
digen. Vreesd niet.

Gen. 26. 24. Js. 43. 34. Zoo zei de Heer tot Isaac, zoo tot Israel, zoo Jesus
Apoc. 3 - 37. tot Joes, zoo d' Engel bij het graf tot de vrouwen: Vreesd
Matt. 28 - 5. niet. En dus hier in Jesus geboorte d' Engel tot de har-
ders. 't was als of hij gezeid had: Vreesd niet voor mij,
Gen. 3 - 24. ik ben gene Cherubijn staande met eene vlammende
c. 19. zwaart: ik kome niet om een Sodoma in brand te steken
Jud. 2. of uwe velden te maken een plaats der wenenden: ik
Jsa. 38 - 36. kome niet met donder en blixem als op Sinai; ik ben
niet de verderver der Assyriers. Dierhalven vreesd niet
vreesd voor mij niet.

Zie daar d' eerste taal, 't eerste woord, dat wij weten,
dat 'er, als Jesus geboren was, gesproken is.

Dit is de regte en eige taal van 't Ev. of nieuwe testa-
ment, dat met Jesus geboorte zijnen aanvang nam. Dit vreesd
niet leerd ons 't onderscheid dat er is tussen 't oude en
nieuw-

nieuwe verbond. De Wet doet vrezen, 't Ev. beminnen.
Waarom Augt., in 2 woorden yders eigenschap bevattende,
zeide, Timor et Amor, dat die der Wet Vrees, die
van 't Ev. Liefde is.

Onder 't oude verbond droeg Godt de Heer den naam
van Deus fortis et zelotes, deus potens et terribilis
deus terrens et tremendus. Sterken en jaloerschen Godt,
magtigen en vervaarlijken, verschrikkenden, en ver-
schrikkelijken Godt.

Op Sinai komt hij met donder en blixem, en geeft de
Wet tussen vlam en vuur, eene wet, gelijk Paulus die be- Rom. 4-34.
schrijft, <u>die toorn werkt</u>, <u>die dood</u>, <u>die alles onder den</u> 2. Cor. 3-9.
<u>vloek brengt</u>. Gal. 3-20.

Sodoma in brand stekende, d' eerste wereld onder
't water versmorende deed hij het menschdom beven.
d' aardsche lusthof of het paradijs, hoe aangenaam,
wierd na de zonde eene schrikplaats voor den mensche.
Ja de hemel zelf daverde, en zijne zuilen beefden
wanneer Godt den trotsen Lucifer in de helle ter neder
„wierp. „Alles (zeit Chrys.) wierd toenmaals door de vreze
„belemmerd, de schrik ontdeed alles, alles beefde van
„van benauwdheid. Gods klare luister sloeg in den hemel
„d' engelen ter neder. de donderen en blixemen deden
„op d' aarde de menschen beven.

Heden nu Gods Zoon komt, en komende met ons het
Nieuwe verbond begint aan te gaan, heden vertoond
zig die wel eer schrikbarende en vervaarlijke in de
gedaante van een kind, hic amabilis, ibi timendus,
nu om te worden bemind, toen om te worden gevreesd.
toen zei Moises Gods dienaar: Godt komt tot u op dat
gij hem zoud vrezen, <u>ut terror illius esset in vobis</u>. Nu Exod. 20-20
zegd Gods Engel: <u>Natus e vobis, nolite timere</u>, hij is
geboren, vreest niet. hij komt niet om 't aardrijk t' oor-
delen, maar zalig te maken. Wel eer blies u een ontrouwe
dienstknegt, de duivel in, dat gij Godt zijnen kroon ont-
stelen, en u op 't hoofd zoud stellen, betrapt op uwe dieve-
rije had gij reden om te vrezen, gene wonder dat gij toen

vlugtte voor zijne aanschijn, want zijne vlammende zwaard
was op ú uitgetógen. Maar nú in ballingschap, nú in het
zweet úws aanschijns úwe brood étende, vreesd niet, vlugt
niet, al hoord gij dat de Heerscher kómt, hij kómt niet ge-
wápend, hij kómt niet om ú te straffen, maar om ú zálig
te máken. Opdat gij wel ligt ook thans niet zoúd zeggen
Gen. 3-10. ik hoorde úwe stemme, en ik vreesde, en verbergde mij
zie de Heer, die kómt, is eene kind, en zonder spráke,
hij schreid als eene onnózele wigt in de wiege. Hij word een
klijne kind, eene Moeder-Maagd wind zijne tédere léden
in doeken, en beefd gij nog van vreze? Hieraan kunt gij
wéten dat hij kómt niet om ú te verderven, maar te be-
hoúden, om ú t' ontbinden, en niet om ú te binden; want
reeds bestrijd hij úwe vijanden, reeds zet hij den voet op
den nok van den hovaardigen, en vermógenden.

Vreesd niet, zei dan d' Engel, d' eerste Evangelie bode
tot de harders op de Bethleëmsche velden, en in hem
tot ons allen.

Dierhalven weg, weg met die schijn engelen, die
zig in Gods Kerke vertoonen, als Engelen des Ligts,
en het niet zijn, die den zondáren met vreze alleen tot
Jesús willen brengen, die de liefde d' eige geest van 't
Ev., als onnódig ter regtvaardigmákinge, ter zijde
stellen, die aldús Gods gehéle huishoúding omkéren,
het Nieuwe in 't Oúde Verbond, Chs Ev. in Moises we[t]
verdrayen.

Rom 8-15. Neen, neen! A. T. Gij hebt, zeggen wij met Paúlús,
niet wederom ontfangen den geest der slávelijke vréze,
maar gij hebt ontfangen den geest der aannóminge tot
kinderen, door welken wij roepen, Abba, Vader.

Gal. 5-1. Staat dan vast, zeggen wij ú met den zelven Apostel,
en laat ú niet wederom (door deze vrees verkúndigers)
onder het jok der slavernije brengen.

Niet dat wij willen, zeggen, dat de sláfelijke vreze
in zig quaad zoú wézen. dat zij verre! Integendeel
zeg-

zeggen wij met het Conc: van Trent:, dat dezelve nuttig Conc. Trid.
en voordêlig is. Wij zien de vrees aan als de ploeg of Sess. 6. cap. 6.
spâde daar de harde aarde van des zondaars herte mê 114
moet doorsnêden worden; als den toom of halster daar
hij, als eene ongeremd paard, mê bedwongen en bestierd
moet worden; als de boeijens, waarmee eene râzende en
dolle ~~ma~~ geremd moet worden. Wij zien de vrees aan
als het mes of vliem des Chirûgijns, waarmê het gezwel
der zonde moet gesnêden en geöpend worden; als den
els des schoemakers, waarmê 't harde leer genaeijd moet
worden; als de naald waarmê de stof geborduurd moet
worden.

Ja zo verre is 't er af dat wij die vrees quaad zouden
keûren, dat wi integendeel zeggen, dat zij maakt, dat
de zonde aan den zondaar bitter word, min begeerd
en zeldrômer bedrêven word, en vervolgens dat de quade
gewoontens allengjes weggenômen, de deugd geoeffend,
en Godt bôven al begind bemind te worden, welke liefde
wij, met het Conc: van Trent:, zeggen, dat 'er ter regtvaar=
digmâkinge van den zondaar nôdig is.

En hoe anders? dewijl men zonder die liefde 't eerste
en het grootste gebod der Wet overtreed; dewijl Joes 1. Jois. 3.
ronduit zegd: *Qui ō diligit manet in morte*; en Paûlus: 1. Cor. 16.
Si quis ō amat Dnum nostrum J. C. sit anathema.

En dierhalven, weg, weg met die Leeraars, die den
zondaren met vreze alleen tot Jesus willen brengen. ~~w~~
D'eerste taal die wi in Jesus geboorte hôren is, *Vreesd
niet.*

Sermo XIX.

Ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Luc. 2. v. 10. — In Nativitate Domini 1748-63.

Fateor Ecclesia semper à suis membris pœnitentiam exigit. Tota vita Christiana (ait Conc. Trid.) continua pœnitentia esse debet.

Sed errat qui talem continuo pœnitentiam exigeret, cui annexa esset continua tristitia. Nequaquam! Continuum adesse debet gaudium in Dno. Testis Paulus: *Spr. gaudete.* Item: *Gaudete in Dno semper, iterum dico gaudete.* — 1. Thess. 5. Phil. 4.

Sed licet semper in Dno sit gaudendum, tamen dies quidam electi sunt, in quibus summè Christiano gaudendum, qui vel præcipuus est pius dies festus in quo memoriam Jesu nati celebramus.

Hoc antiqui patres præcipuè hoc die suis auditoribus inculcare conati sunt; ut cum summo spirituali gaudio hoc "festum celebrarent. Gaudeamus (Augs.) fratres, lætentur "et exultent gentes. S. Leo: Salvator noster dilectissimi "hodie natus est, gaudeamus. et alibi: Exultemus in Dno "dilectissimi, et spirituali jucunditate lætemur, qa eluxit "dies redemptionis nostræ.

Ad hoc genus gaudii excitare vos hodie volumus, vel potius idem angelus vos excitat, qui olim, Christo nato, apparuit pastoribus Bethlehemiticis. Audite ejus verba, plena gaudii: *Nolite timere, ecce enim Evangelizo &.*

Hæc verba explicabimus, et inde gaudendi vobis materiam exhibebimus *Attendite* — Propositio

(In de vroeg kerke) voorgaande jaar hebben wij U. A. onderhouden met d'eerste woorden des Engels tot de harders: *Vreest niet.*

Dog 't was den verschijnenden Engel niet genoeg de harders t' ontlasten van hunne opgevatte vreze, het quaad van hen af te wenden, maar wilde in hen nog goed verwekken. Ten dien einde spreekt hij hen dus aan: *Ziet ik breng ueene blijde boodschap, die tot groote vreugd zal...*

Zie

D'Engel van iets groots en verhevens zullende spreken laat 't woordje Ecce, Zie vooraf gaan, om dus het gemoed der harderen tot 't hooren van 't wonder met aandagt te bereiden.

Ik breng ū ene blijde boodschap in slegt nederduits:

Zie, zegd hij, ik breng ū eene blijde boodschap. Volgens den Latijnschen text zegd d'Engel: Evangelizo, i.e. ik Evangelizeer ū. En te regt, want eene boodschap brengende, die d'allerbeste, en allergewenschte was, kon hij niet beter dan 't woord Evangelizo, ik Evangelizeer ū, gebruiken; mids dit woord niet slegs eene boodschap brengen wil beduiden, maar eene goede tijding, eene blijde boodschap brengen, zeggen wil. Waarom onze nederduitsche vertaling ook zeer wel heeft: ik breng ū eene blijde boodschap.

De boodschap was dan van vreugde en blijdschap dat is, van eene zake, die stof tot blijdschap, en dat tot overgrote blijdschap geven zoude, hoedanige blijdschap noit Heiden, nog Jood genoten had.

deze genoot geen Heiden, Godt niet kennende,

tot nu toe had geen Heiden regte blijdschap genoten: want, een heiden Godt niet kennende, ontbrak hem de kennis van 't opregte en ware goed: nu alwaar deze ontbreekt, daar ontbreekt opregte blijdschap. Alle menschen (ait

Sap. 13-1

Sapiens) zijn ijdel, die geen kennis van Godt hebben. En vervolgens ijdel is ook hunne blijdschap. Zoodat geen heiden tot nog toe regte blijdschap genoten had.

Geen Jood, zig verblijdende, of over zijne tijdelijke,

Ook had geen Jood zig nog oit regt verheugd: want vleeschelijk zijnde, beminde, en zogt hij niet als een aardsche geluk, het gene hem geen andere, als eene valsche en bedriegelijke blijdschap konde toebrengen.

Viel de regen op zijnen tijd, brogt 't aardrijk rijkelijk op, waren de bomen vol met oegst behangen, volgde de wijnoegst op die van het koorn, en duurde deze tot den zaijtijd, woonde ijder met ruste onder zijnen vijgenboom en ongemoeijd onder zijnen wijnstok, sneuvelde het krijgsheir der vijanden, dreven zij 't op den vlugt: de Jood was wonder in zijnen schik, en hield blijde dagen.

Maar

Maar, al op zijne beste, wat blijdschap was dat dog? hoe zeldzaam viel die voor? en al voorvallende hoe menigmaal wierd die gestoord? met wat angstvallig= heden genoten? met hoe vele ongeregelde Lusten door= mengd? hoe kortwijlig? hoe vlug verbijgaande was die Joodsche vreugde, die, als eene flikkerend weer= ligt, bequamer was om het gezigt te verdooven, als dan op te helderen? Opregte blijdschap is niet als op eene bestendige, en altoos durende goed gegrondvest. Zodat, wat tijdelijken zegen eene Jood ook had, hij zig nooit regt verblijden kon.

Of bovenna= tuurlijken zegen.

Deed Gods wonderen, Leidde hij den Jood uit Egijp= ten Land, versmoorde hij zijne vervolgers, Pharaö met zijne heir, in de rode zee, regende het Manna, gaf de Steenrots water? de Jood verheugde zig in de werken en goederen des Heeren. Maar het gedruis der boven zijne hoofd donderende Wet, het vuur ende vlam, de rook en smook van Sinaï beroerde den beangsten Jood zonder verzet. de heerlijkheid van Moises aangezigt, zijnes dekkleed doorschijnende, kon den Jood van zijne vreze niet doen bedaren. Zoodat nog tijdelijke, nog bovenna= tuurlijke zegen den Jood regt kon verheugen.

D'uitverkoor= nen onder de Joden verblij= den zig wel,

Wel is waar dat'er voor Christus komste eenigen gevonden wierden, die, door Gods openbaringe van d'aanstaande komste des Messias onderregt, in den Messias geloofden, gelovende hem beminden, beminnende reeds al volgden. dog deze waren zeer dun gezaeijd, en waren Joden met den name, maar Christenen met'er daad. Zoo eene was ten tijde van de Wet der nature Abraham, wegens zijne weergaloze geloove, zoozeer van God bemind. Zoo eene was onder de geschrevene Wet Moises, eene bedienaar van 't oude, maar erfgenaam van het Nieuwe verbond, zegd Augs.

Minister testamen ti veteris, heres Novi. Augs.

Ongetwijfeld verblijdden zig deze weini= gen al dikmaals in dit hunne gelove. Abraham uwe Vader (zei Jesus tot de Joden) heeft zeer gewenscht

Joa. 8-56.

mijnen dag te zien, hij heeft hem gezien, en is zeer verblijd geweest. Zen waar Moises in Jesus versmaadheden zelfs zig verblijd had, noit had hij den smaad
Heb. 11-26. des Gezalfden voor groteren rijkdom, dan de schatten van Egypten geagt. Zoodat, alhoewel in 't algemeen geen Jood zig regt kon verheugden, 'er egter eenige wijnige heiligen waren, die zig wel verblijdden.

Dog onvolkomelyk. Dog deze blijdschap van die wijnige heiligen was uit vele hoofden nog gebrekkelijk, en geen grote nog volle blijdschap.

Al hunne blijdschap was op hope van het toekomende. Nu alle zoodanige blijdschap, hoe groot anderzins, is klijn in opzigt van eene blijdschap, die men gevoeld in het genot en bezit van een bijwezende geluk; even gelijk
Rom. 12-12 wij ons verblijdende in de hope, op het duizendste deel de blijdschap niet gevoelen, die wij in den hemel staan te genieten, wanneer wij zullen ingaan in de vreugd des heeren.

Hoe de blijdschap der oude heiligen groter was, hoe hunne verlangen meer ontstak, 't verlangen vermeerderd zijnde, verminderde hunne vreugd; want volle blijdschap voldoet, en sluit alle verlangen uit. Daar integendeel de Heiland, sprekende van ~~[illegible]~~ die oude heiligen, dit verlangen in hen onderstelt, en daar uit besluit dat zij verre na zoo gelukkig niet waren, dan zijne discipelen, die hem hoorden. Weshalven hij hen
Matt. 13-17. zeide: ik zeg u voorwaar, dat vele prophéten en regtvaardigen hebben gewenscht te zien het gene gij ziet, en te horen het gene gij hoord, en zij hebben het niet gehoord.

Ja kan men, als men iemand hoord bidden: zend den genen die komen moet; als men hem hoord verzugten: ach! of gij de hemelen van een scheurdet, en nederquaamt, als 't aardrijk openging, en den Zaligmaker voortbragt; als men hem van verlangen bezwijkende hoord zeggen: Mijne ziel quijnd van verlangen naauwe heil, wanneer

zult-

zult gij mij vertroosten? Maar Gij Heer hoe lang!
kan men, zeg ik, dit bidden, dit smeken, dit ver=
langen der oude heiligen hörende, zig inbeelden,
dat zulks eene volmaakte, eene gróte blijdschap was?
In diensvolgens alhoewel die wijnige oude heiligen
zig in den geest over den toekómenden Messias zig ver=
blijdden, hunne blijdschap was noggéne volle blijdschap.

Alle blijdschap wierd dan uitgesteld tot op dezen gelukkigen nagt, wanneer d'Engel tot de harders zeide: ik breng ú eene blijde boodschap, die tot gróte vreugd zal zijn. In teregt eene blijde boodschap, eene gróte vreugde, want 't eene hemelsche, eene euwige blijdschap was. Deze Geboorte brengt alleen volle blijdschap aan.

Blijdschap was 'er over de geboorte van Noë, want Lamech zijne váder zeide: deze zal ons troosten. Gen. 5-29 Van de geboorte van Ioes den Dóper zei d'Engel: Vélen Luc. 1-14. zullen zig in zijne geboorte verblijden. Maar de blijdschap over dit kind, dat dezen nagt gebóren is, raakt 't hert wel anders, en is veel gróter. D'Evangeliesche Propheet, die in den geest voorziende, voorzei Isa. 9-3. 'er van: Zij zullen zig voor ú verblijden, gelijk die zig in den oegst verblijden, gelijk overwinnaars die roof gehaald hebben, zig verheugen als zij den buit deilen. En elders: Het woeste en ontoegankelijke land zal zig C. 35-1. verblijden, de wildernis zal vrolijk zijn, en als eene Lelie bloeijen, het zal zeer weelig uitspruiten, het zal van blijdschap opspringen en juigen. It eod. cap. die van 4.10 den Hére zullen vrijgekogt zijn, zullen wéderkéren, en met Lofzongen te Sion aanlópen. Ene euwige blijdschap zal op hunne hoofd néderdálen, zij zullen in vreugde en vrólijkheid zijn, en droefheid, en gesteen zullen de vlugt némen. Zie zoo zoo sprak Isaias van die blijdschap. In diensvolgens teregt zei d'Engel tot de harders: ik breng ú eene blijde boodschap, die tot gróte vreugd zal zijn.

Toepassing

Om nu van de harders tot ons over te gaan, moet niemand zig inbeelden, dat die groote blijde boodschap de harders alleen is aangekundigd, o! neen! ook nu nog gebruikt God zijne Engelen, ik zeg: de dienaars der kerke om ons de geboornen Jesus te boodschappen.

Ik noem de bedienaaren der kerke Engelen; en niet vreemd dus wierden in 't O. T. de priesteren genoemd Malach. 2-7. dus noemde de zelve profeet Joan den dooper C. 3-1. zie ook Marc. 1-2. zoo word ook in 't N. T. de priesteren of bisschoppen Engelen genoemd apoc. 3-20.

En waarom Engelen?

'T Engel (S. Greg. hom. 6. in Ev.) wil in 't gr: en in 't Latijn, dus ook in 't Nederduits, zoo veel als bode, of afgezant zeggen. daarom worden de hemelsche geesten Engelen of afgezanten geheeten omdat zij Gods booden zijn. En dus worden ook de bedienaaren der kerke Engelen of booden genoemd, van den geboornen Jesus naamals afgezonden: gaat, leerd alle volken.

Gelijk d' Engel aan de harders op de Bethleëm velden de blijde boodschap van den geboornen Jesus bragt, zoo roepen deze dagen, de bedienaaren der kerke: Ecce Evangelizo vobis &c.

die zelve Jesus in Bethleëm geboorem, word nog als geboorem in ons allerh: outaars geheim door de woorden der heiliginge of consecrarie in d' offerhande der misse &c en geestelyker wijze door de mededeeling dier h. offerhande of h. communie in de herten der geloovigen, &c

Wel aan dan A. T. wij brengen u een blyde boodschap &c Laat ons dan haurianus aquas cum gaudio de fontibus Salvatoris &c

Sermo. XX.

In Nativitate Domini 1748. 63.

Ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Luc. 2. v. 10.

Het moet niemand vreemd voorkómen, dat de Kerk, op deze blijde dágen van 's Heilands Geboorte, terstond al vierd héden den feestdag van den h. Martelaar Stephanus, morgen van den h. Joes, en overmorgen van d' onnozele kinderen, en de reden is omdat de geboorene Jesus voor allen, voor Martelaars, voor Maagden, en voor d' onnozelen gebören is, om dat alle Martelaars, Maagden en heiligen door de genade van Jesus Martelaars, Maagden en heiligen geworden zijn.

Waarom d' Engel de blijde boodschap van den gebooren Jesus aan de Bethleëmsche harders brengendes, zeer wel zeide: Zie ik breng ú eene blijde boodschap, die tot gróte vreugd zal zijn voor al het volk.

Wij hebben gisteren met U. A. overwógen 1º dat d' Engel tot de harders zeide: Vreest niet, en daaruit geleerd, dat de regte eigenschap van het Nieuwe Test: is, niet te vrézen, maar te beminnen &c. 2º. dat d' Engel aan de harders zeide: Zie ik breng ú eene blijde boodschap, die tot gróte vreugd zal zijn; en daar uit hebben wij geleerd &c. hoe de lighamelijke Engelen, op de Bethleëmsche velden van Gods Kerk deze dagen die blijde boodschap aan kundigen, aan de gelo.
Nu zullen wij met U. A. overwégen, dat d' Engel zeide dat die blijdschap zoú zijn voor al het volk. Wij zullen dit wéderom en Lett: en zédel: overwégen A. M. D.

Propositio

Om de blijdschap der harderen deste meer uit te breiden, en hen tot des te meerder blijdschap te bewégen, voegde d' Engel 'er bij, dat de geboodschapte blijdschap niet voor hen alleen, maar ook voor al het volk zoude zijn. Zoo dat de harders zig verblijden konden met de blijden.

Vraagd iemand, wel wat volk wast daar d' Engel van gewoagde, als hij zeide: ik breng ú eene blijde boodschap, die tot gróte vreugd zal zijn voor al het volk?

¶ Dat volk, waarvan deze harders Jôden wâren
dat volk, dat thans, en op dien tijd, den Chs verwagtte,
dat volk bij tw hij zig zoû vertegenwoordigen, dat volk aan tw hij zijne
~~daarom~~ dienst quam aanbieden, naam het Joodsche volk, aan
tw deze geboorte als ~~een~~ rêden, en stoffe van blijdschap
bekend gemaakt en aangebôden wierd, volgens het
gêne niet aan dezen of aangênen, maar aan alle
Abrahams nakômelingen beloofd was, die bij uitne-
mentheid ~~een~~ volk genoemd wierden.

Dog niet om bij de Jôden alleen te blijven, niet om
binnen d'enge pâlen van Canaän beslôten te worden
maar om met'er tijd (de scheismûur tussen het Jôden
en heidendom om ver geworpen zijnde) ~~een~~ stoffe van
blijdschap aan alle volken der aarde, zoo Jôden, als
heidenen te wêzen.

Dog zal men opwerpen, wel hoe? wederspreekt
dan d'Engel deze boodschap aan alle den Joodschen
en daarna den heidenschen volken toezeggende, de
h. Geest niet, die door den oûden Simeon voorzeide
Luc. 2. dat dit kind tot enen val van vêlen zoude wêzen in
Matt. 2. Israël? Immers was Herodes en geheel Jerusalem
zijne geboorte hôrende, niet blijde, maar ontroerd

D'Onlarolijken ziende, gelijk waar is, dat men niet
zeggen kan, dat de gemelde volken hoofd voor hoofd
en ijder een in het bezonder deel aan deze blijde bood-
schap gehad hebben, willen, dat hier alleen verstaan
zoû moeten wôrden dat volk, van tw d'Engel tot Joseph
Matt. 1-21. gezeid had: Hij zal zijne volk verlossen van hunne
zonden, i.e. d'Uitverkoornen zoo uit de Jôden, als Hei-
denen. Even alleens, als of Jesus voor gene anderen gebô-
ren of gestorven wâre, als voor zijne uitverkoornen, het
gêne zeker ~~een~~ grôve dwâling is; want wie twijfeld'er
aan, of Jûdas zelfs heeft zig over de kômste van Jesus,
~~verblijd~~ die hem tot enen Apostel verhêven had, verblijd

Maar wat dan geantwoord op de gemaakte zwarig-
heid? Hoe is't ~~een~~ blijdschap voor alle volken, daar
't oogschijnlijk blijkt, dat'er zoo vêlen onder de Jôden
en

en Heidenen over Jesus geboorte zig niet verblijd, maar bedroefd hebben?

R/. De reden, 't voorwerp, en de stoffe van blijdschap wierd aan allen verkundigd, en overvloedig aangeboden tot eenen toe, dog de blijdschap zelfs niet, maar wel aan velen uit Joden en Heidenen, aan allerleij geslagten van menschen, en voor allerleij staten van menschen, aan de getrouwden, als Zacharias en Elisabeth; aan de Weduwen, als de Prophetesse Anna; aan de Maagden, als Maria, en Joannes; aan de kinderen, als d' onnozele kinderen van Bethleëm, aan de Bethleëmsche harders, aan de vreemde heidenen komende uit 't Oosten. Nu dit kind gekomen was, had Petrus niet te vrezen, die hem verzaakte, nog Magdalena die onrein leefde. Hier lag eene blijdschap voor de Harders, dewijl die grote, en goede harder nu in de kribbe lag. Nu mogten zig de verloorene schapen verheugen, want deze harder zou z' opzoeken, en getrouwlijk bewaren. „ Nemo (zegd de h. Leo) ab hujus alacritatis participatione secernitur. Una cunctis laetitiae cõis ratio.„ Vraagd gij na de reden, waarom dat niemand van deze blijdschap uitgesloten word? waarom ijder even veel reden heeft om zig te verheugen? Die h. Paus en Leeraar der Kerke zal u antwoorden: daarom, om dat Jesus, vernielder van zonde en dood, quam om z' allen te verlossen, dewijl hij niemand vrij van zonde vond.„ Isa. 40-11 Joes. 10-28. Qa Dns nr peccati mortisq destructor, sicut nullum à reatu liberum, ita liberandis oibs venit.

Zie daar dan A. T. wat d' Engel hiermee wilde zeggen, als hij tot de harders zeide: Zie, ik breng u ene blijde boodschap, die tot grote vreugd zal zijn voor al 't volk, naam(elijk) eerst en voor al 't Joodsche, en daarna 't heidensche volk, niet allen hoofd voor hoofd, ook niet aan d' uitverkoornen uit beiden alleen, maar voor alle volken, i.e. velen uit de zelve.

Toepassing

Zodan niemand, zeggen wij met den h. Leo, word van deze blijdschap uitgesloten. ijder heeft even veel reden om zig te verheugen.

Animetur Gentilis, qa vocatur ad vitam. Een heiden scheppe moed, want heden word hij geroepen, tot het leven.

Ephes. 4-18. Gelôvende dat'er geen ziel nog verrijzenis was, was de heiden, vervreemd van het leven van Godt om de blindheid zijns herte, buiten hôpe en verwagtinge van een bêter lêven, gaf zig renkeloos över tot ontugtigheid tot uitwerkinge van allerleide onreinigheid met enen onverzâdelijken drift. Dog de Zoon Gods nû mensch geworden, leerd dat'er een eewige lêven is; want nooit zoû hij nêdergedaald zijn uit den hemel, zooveel hebben kômen doen, zooveel lijden, indien de ziel tegelijk met het lighaam te niet ging. Weshalven zeer wel de h. Aug.s „Godt word mensch, wat staat dan de mensch te worden, om wien Godt mensch geworden is? Hier is dan de troost der heidenen, voor dew dit grôte ligt is opgegaan. Isa. 9-2.

Deus factus e hoo, quid futurus e hoo pp quem Deus factus e hoo? S. Aug. Conf. l. 6. c. 11.

In dierhalven wat rêden is dit ~~niet~~ voor ons om ons te verblijden wij, die eertijds heidenen, en duisternissen, nû een ligt in den Heere door de mededêlinge van de blijde boodschap van Jesus geboorte geworden zijn? Wel eer riep David: Godt is bekend in't Joodsche land, zijne naam is groot in Israël. Item: Hij maakt Jacob zijne woord bekend, zijne bevêlen en regten aan Israël. Zoo heeft hij't niet met alle volkeren gedaan, en heeft hen zijne regten niet verkundigd. Maar nû is Godt mensch geworden, ook bekend gemaakt aan ons heidenen; nû is de blijde boodschap van Jesus geboorte aan alle volken, niet alleen aan Jôden, maar ook aan ons heidenen gebragt.

Ps. 75-2.
Ps. 147-19.

O heiden scheppe dan moed, want heden word hij geroepen tot het lêven. Danken en lôven wij dan den Heer, die ons heidenen deze blijde boodschap door zijn zienelijke Engelen verkundigd heeft!

Exultet Sanctus, quia propinquat ad palmam. Dat de vrôme en heilige zig heden verblijde, want hij nâderd tot zijne kroon. De nieuw geborene Jesus is den overrijke vergelder en beloonder van alle deugd en heiligheid. Hij is die opzigter en hofmeester, wien den Heer des wijngaards eens zeggen zal: Roep d'arbeiders en

Matt. 20-8.

en betaal hen den Loon. Hij is 't die van God gesteld is Act. 10-42.
tot regter over levenden en dooden. Hij is 't die zelf
zegd: Zie ik kôme, en mijne loon is bij mij, die bij Apoc. 22-12
Isaias zegd: Ik heb tot het geslagt van Jacob niet ge- Isa. 45-19
zeid, zoekt mij te vergeefs. Neen! maar integendeel
heb ik mijne dienaren eenen overgrooten loon beloofd Matt. 5-12.
en toegezeid: uwe Loon is zeer groot in den hémel.

Met dezen loon die Jesus mensch geworden, aan de vroomen is kômen belôven en toezeggen troostte zig weleer zoozeer een Paulus, dat hij met blijdschap te gemoed zag dat hij zijne bloed vergieten zoude. zoodat hij zeide: Ik sta nû haast mijne bloed te vergieten, en de tijd (2. Tim. 4-6.) mijner ontbindinge is nâkende, ik heb enen goeden strijd gestrêden, mijnen loop voltrokken, het geloof behoûden voordaan is mij de kroon der geregtigheid toegelegd met w mij de Heer in dien dag vergelden zal als een regt=vaardig regter, en niet alleen mij, maar ook den génen die zijne toekomste lief hebben.

Met dezen loon troostte zig ook de h. diaken Stephanus, wiens feestdag wij héden vieren, in het midden van het stônigen, dit deed hem uitroepen: Zie ik zie de hé-melen ôpen, en den Zoon des mensche staande aan de regterhand gods (Act. 7-55.)

Hiermee moeten wij ons troosten, in alle moeijlijkheid, smert, en droefheid, die ons overkômt. denken moeten wij, Jesus is mensch geworden, en gebôren, om een overrijke vergelder en beloonder te wézen van alle deugd en heiligheid. En dierhalven, dat de vroome en heilige zig héde verblijde, want hij nâderd tot zijne kroon.

Goûdeat peccator qā invitatur ad veniam. de Zoon des menschen is gekômen, om te zoeken en zalig te mâken het géne verlôren was. (Luc. 19-10.) Van dit geboorene kind getuigd d'Apostel: 't is een waaragtig woord, en allesins aannee=mens waardig, dat J. C. in deze wereld gekômen is om de zondaars zâlig te mâken. (1. Tim. 1-15.) Nu, nû mag de zondaar uitroepen: Menigvuldig en groot zijn mijne qualen, groot en menigvuldig; dog meerder en grôter zijn uwe geneesmiddelen

Múlti et magni st languores mei, múlti st et magni, sed major, et amplior ē medicina tua. Augs. Conf. L. 10. C. ult.

Quid gravius peccato ægri quam medici interfectio? Sed qdo etiam hoc dimittitur, quid ō dimittetur? Aug: Sent. 39-23. ex ps. 45.

In elders: „ Wat grooter quaad doet een zieke als met zijnen geneesmeester te vermoorden? dog als hem ook dat vergêven word, wat blijft 'er dan over dat hem niet vergêven word? q. d. Aug: de Zoon Gods mensch geworden en aan het kruis gestorven, heeft aan zijne kruissers zelfs door Petrus de vergiffenis der zonden doen verkundigen. Indiens volgens wat zonde is 'er, van dewe de zondaar ~~geen~~ vergiffenis te hôpen heeft! Jesus geboren kômt zoeken en zâlig mâken het geen verlooren was. zijne naam van Jesus beduid zelfs dat hij kômt om te verlossen van de zonde

Wel aan dan zondaar voor ù ook zelfs is de blijde boodschap, die d' Engel van den geboo[re]nen Jesus bra[gt] dat de zondaar zig verblijde, want hêden word hij ter vergiffenisse uitgenâdigd.

Om kort te gaan. wat wil nù de zwakke,[1] arme,[2] veragte,[3] bedroefde,[4] d'onwêtende[5] of de stervende[6] treûr[en?] ei 1. dat een zwakke ziel zig vertrooste; want Jesus

Phil. 4-13. zijne sterkte gebôren is, zoo dat hij nù zeggen mag: alle vermag in den gênen die mij versterkt. 2. dat d'arme

2. Cor. 8-9. zijne oogen sla op de weldâdigheid onzes Heeren J. C., die daar hij rijk was, om onzent wille arm geworden is, opdat wij door zijne armoede rijk zouden worden. 3. dat de bedroefde zig met eenen ouden Simeon verblijde nù de

Luc. 2-25. vertroostinge van Israël gekômen is. 4. Dat d'onwêten en die 't aan wijsheid ontbreekt, van Jesus, die ons van

1. Cor. 1-30. godt geworden is tot wijsheid, om kennis en wijsheid

Jac. 1-5. vrâgen, en ze zal hem mildelijk gegêven wôrden. 5. dat de stervende zig wende tot dit kind geboren om voor ons ook te sterven. ja wie, wie zoù niet vrolijk op zijne sterfbedde leggen, die dit kind door het geloof in de kribbe ziet leggen?

Conclusio

Nemo ab hujus alacritatis participatione secernitur &c. Niemand word van deze algemêne blijdschap uitgeslôten. ijder heeft rêden om zig thans te verblijden &c.

Sermo XXI.

In Nativitate Domini 1749. 64.

Quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David
Luc. 2. v. 11.

Wy vieren, héden, wéderom de blyde geboorte van onzen Heiland J. C.; die geboorte, die d'Engel van den hémel met zulke gróte vreugde bootschapte aan de harders op de Bethleëmsche velden; die geboorte waar van ~~den~~ die hemelsche bóde tot de harders, die op zijne komst ontsteld en bevreesd wáren, zeide: vrees niet, Zie ik brenge ū ééne blyde boodschap, die tot gróte vreugde zal zijn voor al het volk.

Wie twijfeld of de harders dit hórende wáren in duizend verlangen om te wéten wat dog d'oorzaak, en 't voorwerp van deze zoo hoog aangekundigde blydschap wézen mogt?

En wie is'er van ons, die ook hórende deze dágen, gods zienlyke Engelen, in godskerke kundigen: Zie ik brenge ūéne blyde boodschap, die tot gróte vreugde zal zijn van al het volk, wie is'er van ons, zeg ik, die niet met aandagt lúisterd om het zelve te hóren? 't is, zei d'Engel tot de harders, en wy ook nog tot U., 't is dat de Zaligm., welke is Chs. de Heer, ū vandaag in ~~Davids~~ de Stad van David gebóren is.

't is de gewoonte dat men vrólyk is over eene nieuwe geboorte. Zoo verheugde zig wel eer Abraham over de geboorte van zijnen Isaak. Zoo váder en moeder Zacharias en Elisabeth verheugden zig met háre gebúren en bloedverwanten over de geboorte van Joannes. En hoe het geboorne kind van meerder aanzien en aangelegendheid is, hoe de blydschap over die geboorte grooter is.

Om dan te wéten, hoe groot de blydschap der harders, en van ons op de tyding van deze geboorte wézen zoude zei wel eer d'Engel, en wy nū met den Engel: 't is dat de ...
Drie dingen getuigde d'Engel van het geboorene kind

Hij noemde het den Zaligm: den Chs, en den Heer. Hat...
Wij zullen voor alsnu alleen den eersten dezer 3. eernaa-
men met U. A. overwegen. Attendite

Propositio

Ik brengt u (zei d' Engel) eene blijde boodschap. 't is
dat de Zàligm: gebòren is.

Betèkenis van 't woord Zàligmàker

't naamwoord Salvator of Zaligm: trekt zijne betèke-
ning van iemand die èlendigen, verloorenen en buiten al-
staat van herstellinge gebragtenen, niet met woorden slegs
maar met'er daad en werken bijkômt, om hen bij te staan,
te redden, te verlossen, heil en behoùdenis toe te brengen.
Dus beduid 't altoos twè dingen. 1º waarvan men verlost,
2º waartoe men door die verlossinge gebragt is.

aan gêne anderen.

Voor de geboorte van dit kind wàren 'er verscheide di
Zàligm: of verlossers genoemd wierden, maar zij wàren
het niet gelijk dit kind het wèzen zoude. D' èlenden
daar zij hen van redden, wàren lighâmelijke gevâren
en vijanden; het geluk, dat zij aanbragten, was 's lands
welvâren, en eentijdelijke zègen: zoodànige verlossers
wàren, Joseph, Moises, Josue, de Regters &c.

zooeigen.

Matt. 1-21.

Maar deze Zàligm: verlost, en bevreid van de zond
hàre straffen en belôningen. Hij zal (zei daarom d'Enge
aan Joseph, zelfs voordat hij nog gebôren was) hij zo
zijne volk verlossen van hunne zonden. Deze verlosser
geeft den verlostenen zijne genàde, den h. geest, de rust
der zielen, de zàligheid, en 't euwige lèven. Ik geef ze

Joes. 10-28.

zeide hij zelfs, naamaals het euwige lèven. Dit verlossen van 't een
en het gèven van 't andere kômt hem alleen, en niemand
anders toe, dan die hier van den Engel Zàligm: genoem
word

dit Snè aan het kind op zijne geboorte gegèven

Geen bequamere benàming kon van èenen engel zelf
bij deze gelègendheid bedagt zen aan het nieuw geboren
kind, als van verlosser behouder en Zàligm: gegèven word.

1º Omdat 't in zig zelve ène vrolyke naam is

En wel 1º Omdat die in zig zelve een vrolijke naam is,
die aan allen, wie verlossing en behoudenis verwagtig ge-
wenscht is om te hôren. Waarom ook Vàder Zacharias uitriep
op de voorbôden van dezen Zàligm: vol vreugde uitriep:
Gezègend zij de Heer God van Israël, dat hij zijne
volk bezogt, en verlossing gegèven heeft. diensvolgens ge
bekwaamer naam kon aan 't geboorne kind, dan die van verlosser

Luc. 1-68.

2° Nog des te aangenamer is deze naam van Zaligm aan dit kind in zijne geboorte van den Engel gegeven, om dat die uitquam op de voorzeggingen der prophêten, die den Jôden hunnen Messias onder die benaminge van verlosser en Zaligm belooft hadden: De Heer (Isa) zal hen eenen Zaligm en beschermer zenden, om hen te verlossen. Item: Zie, de Heer heeft dit aan d' uiterste pâlen der aarde lâten hôren: zeg aan de dogter van Siön: Zie, uwe Zaligm kômt daar aan. ^ Zoo voorspelde hem ook de propheet Zachariäs: Verheug u grôtelijks, dogter van Sion, juich dogter van Jerusalem: Zie, uwe kôning gaat tot u kômen, hij die de regtvaardige, en Zaligm is. En dienvolgens wel ter snè noemde de Engel dit kind, wiens geboorte hij boodschapte, den Zaligm. Ik brenge u eene blijde boodschap: 't is dat de Zaligm gebôren is, misdien hij dus van ouds voorspeld, en belooft was door Gods prophêten.

2° op de voorzeggingen uitquam 124

Isa. 19-20

C. 62-11.

Zach. 9-9.

^ Ja byna in yder hoofdst. zyner prophêtie gewoagd Isaias van deren verlosser of Zaligm

3° Ook gaf die naam van Zaligm bij uitnêmendheid te kennen wat de voornaamste bediening en 't ampt van dit kind wêzen zoude, naam zijne volk te verlossen, niet slegs van deze of gêne, maar van alle zoo ziele als lighaams ellenden, welke heil ten volle ten dage der verrijzenisse den regtvaardigen zal gewôrden.

3° en 't voornaamste ampt van 't kind beduide.

Ik brenge u dan, zei d' Engel tot de harders, eene blijde boodschap: 't is dat de Zaligm gebôren is; En het zelve zeggen wij tot U.L. regtvaardigen, of zondaars, die hier tegenwoordig zijt.

Applicatio

1° 't is aan de Zaligmâkende genâde van dit kind, dat wij door Gods grondelôze barmhertigheid reeds deelagtig gewôrden zijn. Dit kind, deze Zaligm heeft ons verlost van d' erfzonde door 't h. Sacr. van den Doop, hij heeft ons eens, en andermaal verlost van onze dâdelijke zonden, door het Sacr: penitentiae, hij heeft ons zijnen geest overvloedig mêdegedeeld door 't heilig Sacr: des Vormzels, hij voed, versterkt, en onderhoud in ons het geestelijke lêven door 't alderh: Sacr: des Autaars, en zal ons eens daags volkômendlijk verlossen van de gevaarlijkheid en alle gevâren van zonde, en zelfs ook van alle ellenden des lighaams, en gêven d' euwige Zaligheid.

1. Cor. 6-11. Zodat wij volgens Paulus moeten zeggen: Wij zijn af
gewasschen, wij zijn geheiligd, wij zijn geregtvaardigd
in den nâme onzes Hêre J. C., en door den Geest van
onzen Gods.

O wat een geluk! een geluk dat grote dankbaarheid
vereischt, een geluk dat ons al dikwils, en wel voorn
op deze dâgen van de geboorte des Zâligm. met eenen
Zacharias moet doen zeggen: Gezêgend zij de Hêre God
van Israël, dat hij zijne volk bezogt, en verlossing ge-
gêven heeft.... dat wij uit de hand onzer vijânden verlost
zijnde, hem zonder vreze zouden dienen in heiligheid
en geregtigheid voor zijn aanschijn, alle onze dâgen. ~~Zodan Gy~~ zeg, zegde
op deze dâgen van Jesus uws verlossers geboorte:
Ps. 103-1 Loof mijne ziel den Heer, en al wat binnen mij is zijne
heiligen naam. Loof mijne ziel den Heer, en vergeet
dog alle zijne weldâden niet. Die u alle uwe zonden
vergeeft, en geneest alle uwe gebrêken. Die uwe lêven
verlost van den ondergang, en u kroond met genâde
en barmhertigheid. gij vrôme, en regtvaardige zielen

Ik breng u dan een blijde boodschap: 't is dat de
zâligm. de verlosser, die u van uwe zonden verlost, die
u met genâde en barmhertigheid kroond, gebôren is.
2°. Ja ik breng u, gij zondaars, die nog in uwe zon
den zit, en versmoord leid, eene blijde boodschap:
't is dat de Zâligm. de verlosser gebôren is.

O! wat een troost voor den zondaar, dat die, wiens
geboorte wij onder ons vernieuwen, in de wereld kômende
terstond van den Engel den Zâligm. den verlosser ge-
hêten wierd? te regt zij daarom een Paulus tot
troost van alle zondaars, ook van de grootste zelfs
hoedanigen hij zig zelven noemde, en zig aan alle zon-
daars ten voorbeeld stelde, te regt, zog ik, zei dan
1. Tim. 1-15. om een Paulus: 't is een waaragtig woord, en allezins
aannêmens waardig, dat J. C. in deze wereld gekoo
men is om de zondaars zâlig te mâken, van dewelke ik
d'eerste ben, maar daarom heb ik barmhertigheid ge-
krêgen, opdat J. C. in mij, die d'eerste ben, alle lang
moedigheid zoude tônen, tot een voorbeeld der gêne
die gelôven zullen ten êuwigen lêven. Jesus, de ver-
losser

Verlosser, de Zaligm. roept van zijne geboorte af: [3] Kômt tot mij allen, die belast en belâden zijt, en ik zal u verquikken. ~~Item~~: [3] Ik ben niet gekômen om de regtvaardigen, maar om de zondaars te roepen. Item: [2] De zoon des menschen is gekômen, om te zoeken, en zâlig te mâken het gêne verlôren was. des ider zondaar als in't bezonder roept hij toe: Matt. 11-28 / C. 9-13 / Luc. 19-10.

Dat dan de zondaar nooit met een Cain zegge: Grooter is mijne boosheid, dan dat ik genâde verdiene. O neen! maar in tegendeel: Bij den Hêre is barmhertigheid en overvloedige verlossing, ^ ik wete, een Jesus, een zâligm., een verlosser is 'er gebôren, om mij zondaar te verlossen, van mijne zonden. Gen. 4-13. ^ dat de zondaar met en Aug. zegge: Multi et magni st langores mei, sed major et amplior est medicina tua Conf. L. 10. C. ult. Ik wete,

Maar wat zondaar zal zig op dêze dâgen daarmeê eigenlijk, of regt moogen troosten?

R. Die ook waarlijk door den geboorsten verlosser van hunne zonden willen, en zoeken verlost te worden; en die ten dien einde hunnen toevlugt neemen ^ tot 't middel dat Jesus heeft ingesteld en aan zijne ^ kerk gelaaten, ik zeg tot een goed en h. gebruik van't Sackrament van boetvaardigheid, 't w. Jesus instellende aan zijne Apl.en, en hunne naazaaten zeide: Accipite Sp.tum S., quorum &c. welke woorden van zelfs aanwijzen dat 't niet genoeg is, om van zijne zonden verlost te worden, die te biegten. O neen! dit is'er mede wel nootzaakelijk toe; want zonder dit de bedienaar niet kan weeten welkers zonden hij moet vergeeven, en welkers nog ophouden; dog daar en bôven is'er voor al noodig dat de zonden met een waar en opregt ^ berouw, en dien svolgens met een verandering en bêternis van leeven belêden worden. En die zoo hunne zonden belijden, toonende door hunne werken dat zij opregt hunne zonden verlaaten, en'er van verlost willen worden, die, die kunnen zig eigenlijk 'er mede troosten, dat, zijn hunne kwaalen veel en groot, nog grooter en overvloediger is 't geneesmiddel, dat Jesus aan zijne kerke voor de waare bekeerde zondaars gelaaten heeft. &c.

Conclusio

Kortom: kundigde d'Engel en wij kundigen Ul vroomen en zondaars, wie gij zijt: Natus est vobis hodie Salvator. Dat de vroome, dat de zondaar denke, dat God tot hen zegd: Gijl. zult met vreugde water scheppen uit de bronnen des Zaligmakers; de vroome om zijne Isa. 12-3.

daaglykze gebrékan, het stof van de voeten zijner ziel af te wassen; en de zondaar om door 't bloed van J. C. van zijne zonden gereinigd en verlost te worden. Nemo (zeî
„ wel eer op dit feest serm. 3. de groote h. Paus Leo) ab
„ hujus alacritatis participatione secernitur, una cunct
„ Lætitiæ communis est ratio; qa Dns noster, peccati
„ mortisq destructor, sicut nullum a reatu liberum repe-
„ rit, ita pro liberandis oibs venit. Exultet sanctus, qa
„ propinquat ad palmam: gaudeat peccator, qa invitatur
„ ad veniam. „

in festo S. Stephani

Sermo XXII.

In Nativitate Domini 1749. 64.

Quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David

Luc. 2. v. 11.

Wanneer wij (gisteren op den dag van 's heeren geboorte / dezen morgen in de vroegkerke) onze Voorreden begonnen, wekten wij u allen met den Engel tot vreugde en blijdschap op over des Zaligm. geboorte. En in der daad men moet maar het minste denkbeeld hebben van 't onbevattelijke geluk, dat het menschelijke geslagt bij deze zegenende geboorte heeft ontfangen, om zig altijd over de zelve te verheugen, en te verblijden.

Als Joes eertijds nog beslōten was in het lighaam van moeder Elisabeth, en Jesus moeder, nog maar bezwangerd was met die vrugt, daar wij van daag de gelukkige geboorte van vieren, ~~terwijl Elisabeth quam bezoeken~~, opsprong die ongeboorene vrugt Joes al van vreugde op over deze toekomende komste van Jesus.

Abraham, die door eenen bezonderen gunst van Godt door de dikke duisternissen van vele eeuwen, maar van verre staroogde op dezen gelukkigen geboortendag, had ze nauwlijks in 't verschiet gezien, of hij was bezonder verblijd. Jesus getuigd dit zelf aan de Jōden zeggende: Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum: vidit, et gavisus est. Joes. 8-56.

De propheet Isaias, als hij eertijds in den geest voorzag deze heerlijke geboorte, en de zelve met eenen hoogdravenden stijl wilde beschrijven, zeggende: Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis etc., maakte al gewag op dien tijd van de buitengemeene vreugde, die deze geboorte veroorzaken zoude, zeggende: Zij zullen zig voor u verblijden, gelijk die zig in den oegst verblijden, gelijk d'overwinnaars die roof gehaald hebben, zig verheugen als zij den buit dēlen. Isa. 9-3

't Was dan geen wonder dat eene Engel, die deze dierbare geboorte eerst aan de Bethleemsche harders zoude

verkundigen, hen vooraf op zijne deftigste tot vreugde vermaande zeggende: Evangelizo vobis gaudium mag- num &c. En dus hen, tot blijdschap opgewekt hebbende voegde hij daarbij wat die blijde boodschap was: 't is (zeid d'Engel) dat de Zaligm, w. is Cs de Heer, u van daag in de stad van David geboren is.

Drie eernamen, gaf d'Engel aan het geboore kind om des zelve verhevendheid uit te drukken. Hij noemd het 1º den Zaligm 2º den Cs. en 3º den Heer.

Proposito

Den eernaam van Zaligm hebben w. (in de gisteren vroegkerke met U. A. overwogen. Nu (zullen de 2 volgende) zal ons die van den Cs. (en van den Heere ons) overvloedige stof verschaf- fen &c. Attendite

Natus est Christus,

De twede eernaam, dien d'Engel den nieuwgeboren Jesus gaf in zijne aanspraake tot de Bethleemsche harders was, volgens onzen text, de naam van Christus, natus est vo- bis Salvator qui e Cs. D'Engel voegde den naam van Cs bij dien van Verlosser of Zaligm, opdat de harders gene ver- keerde gedagten van eenen minderen verlosser of behouder zouden hebben, maar van dien behouder of verlosser, die lang verwagte Messias of Cs wezen zoude; want de Jo een griecks woord voor een hebreeus woord gebruikende hunnen Messias den Cs noemden. Dus zoodra Herodes door de wijzen uit den oosten beangstigd, de schriftge- leerden vergaderde en vraagde, waar de Cs zoude

Matt. 2-4.

geboren worden, verstonden zij daar den Messias door, en wezen aanstonds op Bethleem, alwaar zij volgens Mich- as voorzegging wisten, dat de Messias moest geboren worden. Zoo doet d'Ev. Joes andreas, als hij den Zaligm

Joes. 1-42.

gevonden had, tegen Simon zeggen: Invenimus Messiam qui dicitur Cs. En wederom als hij de Samaritaansche vrouw tot Jesus doet zeggen: Ik weet dat de Messias ko-

C. 4-25.

men moet, die Cs genoemd word. Dus ook Joes de dooper †

† door d'afgezanten van Jerusalem gevraagd: Wie zijt gij? Beleed: Ik ben de Kristus niet. Jois. 1-19.

Deze naam van Cs word aan dit gezegend Abrahams zaad, eerst van al door David, uit wiens huis en in wiens stad het nu geboren wierd, in zijnen 2den Ps.

Ps. 2-2.

gegeven, naderhand bij Daniël twemaal gebruikt, na-

Dan. 9-25.

na dien tijd bij de Jôden in het algemeen. zoo dat zij door
den Chs (als uit de reeds aangehaalde staaltjs blijkt)
den Messias verstonden.

Al wie maar zijnen Catechismus gehengd, weet dat de
naam van Chs, aan 't Mensch geworden Woord, van den
Engel gegêven, in onze tâle zoo veel betêkend als gezalfden.

Godt had in 't Oude Verbond eenen bezonderen olie, die
in het tabernakel des Hêre opgeslôten wierd, doen maa- 3. Reg. 1-39.
ken, om 'er de kôningen op hunne huldinge mêde te zalven.

Nog was 'er eene olie, zeer kostelijk gemaakt, der Exod. 30-23
heilige zalvinge, om 'er de Priesters mêde te zalven, en
ter bedieninge van het Priesterampt te heiligen.

Alle kôning of Priester, dus gezalfd, wierd bij de
Jôden een Messias, Chs, of Gezalfde genêten, gelijk
blijkt uit verscheide plaatsen der h. Schriftûre, die wij
kortheids halven nû maar overslaan.

Dog dewijl onze Zâligm. Kôning zoude wêzen over Ps. 2-6.
Siôn zijnen heiligen berg, en Priester volgens d'order Ps. 109-4.
van Melchisedech, zoo wierd hij bij uitnêmendheid
de Messias, de Chs, de Gezalfde genoemd.

Van deze Salvinge des Zaligm. had David voorzeid: Ps. 44-9.
Godt, uwe Godt, heeft û gezalfd met ene vreugde olie,
boven uwe medegenôten. Van dezen gezalfden zei Petrus
naamals tot de Jôden: Gij weet, hoe dat Godt Jesus Act. 10-38
van Nazareth gezalfd heeft met den heiligen Geest
en met kragte.

'T is opmerkelijk het gêne de Joodsche Rabijnen
zelfs schrijven, dat de heilige olie der zalvinge, bôven
vermeld, den gehêelen tijd van den twêeden tempel stand,
t. e. zedert de verlossing uit de Babiloniesche gevange-
nisse, nooit meer in den tempel is te vinden geweest.
Waardoor als voorspeld wierd dat de komste van den
waren Messias of gezalfden nâderde, die niet met stoffe-
lijke olie, maar met den h. Geest gezalfd zoude worden,
die, gelijk hij naamals zelfs te Nazareth in de Sijnagôge Luc. 4-18.
verklaarde, bij den Propheet Isaiäs voorzeid had,
de Geest des Hêren rust op mij, want de Heer heeft mij Isa. 61-1.

gezalfd.

Met nâdrûk boodschapte dan d'Engel, nâdat 'er zoovêle voorbeelden van uiterlijk gezalfdens wâren voorgegaan, nâdat 'er zoovêle ouwen niemand uiterlijk met heilige olie gezalfd was. Natus e Cbs, de Cbs de gezalfde, van wien alle gezalfde Köningen en Priesters des O. T. maar afbeeldzels wâren, die gezalfde bij uitsteks, gezalfd met den H. geest tot Köning en Priester des Nieuwe verbonds, die Cbs, die gezalfde is u geboorên.

Applicatio Het zelve zeggen wij ook tot U.L. (A.T.) de Cbs, de gezalfde is u gebôren.

't is naar Cbs dat wij allen Cbnen gehêten worden 't is met zijnen geest dat wij allen gezalfd geworden zijn van deze zalvinge zeide Paulus: Het is Godt die ons

2. Cor. 1-21. met u bevestigd in Cbs, en die ons gezalfd heeft, die ons ook bezêgeld, en het onderpand des geests in onze herten gegêven heeft.

Dus heeft Godt ons in Cbs met den H. geest gezalfd eerst in 't h. Sacr. van den Doop, en daarnâ volmaakter in 't h. Sacr. des Vormzels. daar is 't dat wij met 't h. Chrisma eerst tot Cbnen, en dan tot volmaakte Cbnen gezalfd geworden zijn. Daar is 't dat wij naar Cbs onze hoofd tot geestelijke Köningen en Priesters gezalfd geworden zijn. Hierom noemd Petrus ons Cbnen

1. Pet. 2-9. of gezalfdens, een uitverkoorn geslagt, een Köninglijk Priesterdom. Hier op ziet Joës als hij zegd: ....

Apoc. 1-6. die ons ook Köningen en Priesters voor Godt zijnen Vader gemaakt heeft, hem zij roem en heerlijkheid in alle euwigheid. Amen.

tot Köningen zijn wij gezalfd om over onze passiën en quade driften en begeerlijkhêden, als Köningen te heerschen, en naamals met Cbs den Köning der Köningen euwig eens te heerschen.

tot Priesters zijn wij gezalfd om (gelijk Paulus

Rom. 12-1. leerd) onze Lighâmen aan Gode op te drâgen, tot eene lêvende, heilige, en Gode behâgelijke offerhande.

Nu heeft de geboorene Cbs ons Cbnen gezalfd tot geestelijke Köningen, en Priesters? ei! ga dan eens bij

bij u zelven, gij Ch̄nen, gij gezalfden, en onderzoekt u eens of gij ook heerscht over ü eigen zelven, of gij uwe lighamen góde ook opdraagt &c.

D'Engel zeide of boodschapte don aan de harders de Chs. den gezalfde des Váders is ü geboorem, en Wij zeggen tot A. J.: Wij boodschappen ü de vernieuwing van de geboorte van dien Chs, van den gezalfden, door wiens geest wij allen Ch̄nen, en gezalfden geworden zijn, en van Chs Chnen geheten worden. Conclusio: Welaan dan A. J.

Nádat d'Engel dus 't ampt van het nieuw geboorene kind door de twé voorgaande titelen of eernaamen van Záligm, en van Chs, had verklaard, voegde hij'er eenen derden eernaam bij, die bezonder op den persoon des Heilands sloeg, zeggende: De Heer is ü geboorem

Die kunnen tijd wat versléten hebben in het betragten van Gods h. Woord, zijn door d'aanwijzinge van véle geleerde naspeurders van de h. Bláden overtuigd, dat, daar 't Oude Test. den naam van Jehóva, zoo eigen aan Godt, en eerst aan Moises veropenbaard, gebruikt om dat aanbiddelijke wézen uit te drukken, men in d' overzettinge in andere tálen gemeenlijk voor den zelven, 't woord Heer gebruikt heeft, om daardoor Godt te benoemen. Immers is het Nieuwe Test. doorvol van, dat men het Godlijke euwige wézen in alle tálen den naam van Hére geeft. De taal van den Engel Gabriël tot Maria in zijne boodschap kan ons hiervan ten volle overtuigen, of onderregten, als hij de h. Maagd verzékerende van den Godlijken bijstand, zeide: Dns tecum, dat niet anders kan betékenen als de Hére Godt is met ü? Zoo beloofde hij ook aan haare heilige vrugt uit Gods náme den zétel van David, en zeide: Godt de Heer zal hem den zétel van zijnen Váder David géven. i. e. God, die de H. van alles is, wiens Góde ik ben, zal hem Davids zétel géven.

Op deze wijze dan, titeld d'Engel den geboornen Záligm, als hij hem aan de harders verkundigd, en noemd hem Heer, zeggende: De Heer is ü geboorem q. d. niet

†† en als geestelijke Prs uwe lighaamen Góde opdraagen &c.

Jois. 8. 34.
Ps. 105-37.

zie daar hoe wel ter Jné d'Engel Dominus de geboorte van 't kind aan de harders boodschappende het den Chs noemde, zeggende: De Chs is u geboorem Wij zeggen u ook Chs is u gezalfdens tot geestelijke Priesters en Koningen &c. Ja zal Jesus in u nog geestelijker wijze door de h. Ccia geboorem worden gij moet als geestelijke koningen over uwe kwaade driften heerschen ††. Zijt gij nog van de driften overwonnen, en dus een slaaf der zonden? gij moogt 'er niet toe náderen want wat gemeenschap heeft de regtvaardigheid met. 2. Cor. 6-14. 20. Hand gij uw lighaam en lédemaaten nog op aan d' ongeregtigheid en den duivel? gij zijt niet in staat om op dit hoogtijd aan d'offerhande van Jesus door de h. Ccia deelgenoot

Luc. 1-32

te wezen; want wat sámenstemming, zegd wederom ibid d'Apostel, heeft Chs met Beliäl, i. e. den duivel? Alle dedenzen moeten zig wel beproeven. 1. Cor. 11.

slegs uwe verlosser, niet alleen uwe Messias of Cts, m
die verlosser, die Messias is gebooren, die de Heer, van al
die God* zelf* is.

'T is ook op te merken, dat d' Engel niet zeide: uwe H
ô Harders, is gebooren, maar, de Heer, onze Heer, wi
hij zeggen, zoowel als uwe heer, onze Heer door de
scheppinge, uwe Heer door de scheppinge en verlossi
ge te zamen; is gebooren.

En dus verkundigde d' Engel, dat deze verlosser, den
Cts of Messias, niet alleen mensch, maar ook de Heer
van alles of God* zelf* was. Die Heer naam van wien zoo vèle e
Maloch. 3 - : wen voor af Malachiäs voorspeld had zeggende: Stra
doarnaa zal de Heerscher, dien gij zoekt.. in zijnen tem
Ps. 109 - 1 pel kómen. Die gróte god*, wien David met den verhe
titel van Hère noemd, zeggende: Dixit Dns Dno meo....
die Heer van wien ~~Isaias~~ Jeremias voorzeide: dit is de naam
Jer. 23 - 6. die zij hem (den Messias) gèven zullen: de Heer onze
regtvaardige.

D' Engel boodschapte dan aan de Harders: de Heer
is ú gebooren.

Applicatio

In het zelve zeggen wij ook wéderom tot U. L. (A. ..
de Heer is ú gebooren # die Heer, van ~~wien~~ de h. Ang
zeide: Cui servire regnare e.

In zeker hoe groote geluk 't is dien Hère te dienen
heeft een Petrus, en Paulus, en doorgaans d' andere
Apostelen ons geleerd. als zij aan 't hoofd van hunne
brieven, als den grootsten eernaam stellen: ik Paulu
ik Petrus, ik Judas Dienaar van J. C.

Dit zelve geluk hebben alle gelóvigen te zámen;
dit geluk maald ons de Heiland af in alle de parábelen
of gelijkenissen, in dewl hij zig invoerd als een heer en
ons als zijne knegten of dienaren.

Dit geluk dat Jesus onze Heer is, bestaat daar in
dat ons, gelijk aan de Bethlèëmsche harders, g
boodschapt word, dat de Heer gebooren is; het best
daar niet in, dat wij mède borgers zijn van het gees
lijke Bethlèëm de h. kerke, dat wij al mède ro
pen

Onthoud dit niet alleen om alle de vijanden van Chs wâre godheid den mond te stoppen; maar ook tot versterkinge van uwe gelòve; want dit verzèkerd ons dat de verlosser de Cts het gróte werk onzer verlossinge en zaligheid heeft konnen uitvoeren en te weeg brengen, door zijne gehoorzaamheid tot de dood, dewijl dat hij, die niet gestorven is, niet alleen als mensch, maar ook mède waaragtig God* was, en dienvolgens die de

Hêre, Hêre. Ô neen! onder de knegten, of dienaren van den Hêre Jesus zullen'er al vêle onnutte, en quade gevonden worden; ja van de vêlen geroepenen zullen'er maar wijnige uitverkoornen wêzen; onder die zullen'er wêzen, die eens daags wel zullen zeggen: Hêre, Hêre, hebben wij in uwen nâme niet geprofeteerd, en in uwen nâme de duivelen uitgedrêven, en in uwen nâme vêle wonderen gedaan? aan dewelke egter de Heer opentlijk zal antwoorden: Ik heb u noit gekend, gaat weg van mij, gij die boosheid pleegd Matt. 7-22.

Vraagd iemand, wel wat is'er dan noodig zal dat geluk, dat Jesus onze Heer is, een regt geluk voor ons wêzen?

Ik Doen, doen naar het gêne de Heer ons van zijne geboorte af geleerd heeft, doen het gêne hij ons in zijne h. bl. gebôden heeft. Hierom zei de Hêre Jesus tot zekere plaatse: Zij zullen niet allen in het Rijke der hêmelen kômen, die mij zeggen: Hêre, hêre; maar zoo wie den wille mijns Vâders doet, die in den hêmel is, die zal in het rijke der hêmelen kômen. Zâlig (zeide hij Luc. 12-43) is die knegt, wien de Heer, als hij komt, alzoo doende zal vinden.

En zêker gelijk dat een regte, en brave knegt van zijnen Hêre gehêren word, wiens heer, gelijk de hondersteman, zeggen kan: ik zeg tot mijnen dienaar, doe dit, en hij doet het, zoo ook die doen het gêne de Hêre Jesus van zijn geboorte af geleerd, en gebôden heeft, die mögen met regt vertrouwen, dat de Heer voor hen geboren is — Matt. 8-9

Een zoon (zei god al oudtijds) eerd zijnen Vader, en een knegt zijnen Heer: ben ik dan uwe Vâder, waar is mijne eer? En ben ik uwe Heer, waar is mijne vreze? En zoo zegd nog die zelve Heer, wiens geboorte wij in gods kerke vernieuwen, ben ik de geboorene Heer, wien d' Engel wel eer aankundigde aan de Bethlêêmsche harders, wien de lighâmelijke, en zienlijke Engelen of harders der kerke als nog geboren ul. verkundigen, waar, waar is mijne vreze? &c — Malach. 1-6

[Right margin:] zonde heeft konnen wegnêmen, den Satan den kop vertrêden, en de helle, dood, en verdoemenis kunnen te niet doen.

De Heer dan, die god zelfs is, is geboren. En dit diend tot wêderlegginge van alle vijanden van Ch's wâre godheid, en van 't geloof versterkinge. Dog ten 3tio diend dit tot onser aller onderregtinge om met liefde en genêgendheid den Hêre Jesus te dienen, dien hêre van dewelke de h. Aug. de ûit sup.

130

1764.

In de vroeg
kerk op St. Steven:
Waarom terstond
naa 's heeren geb:
St. Steven, St. Jan,
en d' Onnoozele
kinderen gevierd
worden.

Op St. Jan: Lu
me loquere dus
voorbeide vide
mea M. SS.

Sermo. XXXIII.

Natus est vobis Dominus. Luc. 2. v. 11.

In Nativitate Domini 1764.

Wanneer wel eer de profeet Isaïas in den geest voorzag, en voorspelde de geboorte van den Heiland der werreld begon hij deze zijne voorzegging met vooraf te melden hoe die eenieder tot vreugde op zoude wakken, zeggende: Zij zullen zig voor u verblijden, gelijk die zig in den oegst verblijden, gelijk d' overwinnaars, die roof gehaald hebben, zig verheugen als zij den buit deelen. Isa. 9-3. Dan kundigde de profeet aan de geboorte, zeggende: Een kindje is ons gebooren, een zoon is ons gegeeven. v. 6. Hierop voegde hij 'er bij wie dit kindje zoude wezen, zeggende: Wiens naam zal zijn: de Wonderlijke, de Raadsheer, de God, de Magtige, de Vader der toekoomende eewe, de Vrédevorst.

Wie staat niet versteld over zulk een voorzegging, die bij den uitslag der zaake vergeléken eer een beschrijving van eene reeds voorgevallene, dan een voorzegging van eene toekoomende zaake mag geheeten worden? Wij hebben bij deze voorzegging van den profeet maar te gelijken de beschrijving die d' Ev: Lucas van 's heilands geboorte geeft, en die op dit feest in de kerke word voorgeleezen. Zeide Isaias: Zij zullen zig verblijden &c. D' Ev: Lucas zegd dat d' Engel zeide: Ik breng u een blijde boodschap &c. Zeide Isaïas: Parvulus &c. de Engel zeide: Quia natus est vobis hodie. Invenietis infantem. Gaf Isaias het geboorne kindje verscheide eernaamen D' Engel noemde het den Záligm:, den Kristus, en den Heer: Natus est Salvator, Chs, Dominus

Wij hebben op de 2 eerste kersdágen de 2 eerste eernaamen van Záligmáker, en Kristus, die d' Engel aan 't geboorne kind heeft gegeeven, met U. A. overwógen.

Héden, zijnde de 3de kersdag zal de 3de eernaam van Heer, de Heer is u gebooren, ons overvloedige stof verschaffen voor deze onze Leerreede, en ook tot onderhoud van uwe godv: aandagtigheid. Propositio

Applicatio

En het zelve zeggen wij ook wederom tot ul (A. T.) de Heer is u gebooren. Dit diend

3° tot wederlegging van alle de bestrijders van de waare godheid van den geboornen Jesus, dien wij belijden den eenen eewig geboornen Zoon des Vaders ~~worden~~ naar zijne godheid, gelijk hij in den tijd is geworden d'eeniggeboorne Zoon van Maria, van wien d'Engel tot de Betleëmze harders zeide: Natus e vobis Dnu

Maar ligt zal imand denken: wel waartoe nu deze Les? Wie twijfeld daar nu aan? Daar zijn immers nu geene Ariänen die 't geheim der allerh: drieëenheid, en de godheid van den Heere Jesus Looghenen? 't is waar de Sociniäanen Looghenen de godheid van Chsi maar wie onder ons, of wat katolijk zal 'er aan twijfelen?

Ach ach of 't waar was! dat men mogt zeggen: geen katolijk looghend de waare godheid van Jesus! maar eilaas! ook onder ons katolijken worden 'er gevonden die looghenen dat Jesus de Jehova, de Heer, de God voor ons is gebooren. Deze zijn de vermaarde Paters Jesuiten Hardouin en Berruijer, welkers boeken alhier in 't Land gedrukt, door hunne Societeijt alom aan alle geestelijke vergaderingen, en bezondere persoonen aangepreezen worden. Deze paters zeggen, dat, om een regt en nauwkeurig denkbeeld van J. C. te hebben, men hem moet aanzien niet als ~~den Heer die gebooren~~ ~~een~~ God-mensch, i. e. niet als Gods Zoon, 't eewig Woord in den tijd ~~mensch~~ mensch geworden, of, gelijk d'Engel aan de harders boodschapte, de Heer is u gebooren; maar als een mensch-God, i. e. als een menscheid vereenigd met de godheid, en dien d'eenige waare God in den tijd heeft God gemaakt, met die in den tijd zijnen Zoon te maaken. Dit, is, zegd Berruij, 't eenige en gestadige voorwerp der Evangelisten, en der Aplen in alle de boeken die 't N. T. uitmaaken. Hij houd staande dat op alle de plaatsen der h. Schriftuure, daar J. C. genoemd word de Zoone Gods 't zij van zijnen Vader, 't zij van zig zelven, of van eenig h. Schrijvers, niet word gesproken van eene eewige geboorte, niet van eenen Zoone Gods gebooren voor alle eewen, maar alleen van een tijdelijk Zoonschap van eenen Zoon des mensche, die in den tijd is geworden de Zoon van God, die op 't oogenblik van zijnen dood ophield een Leevend mensch te zijn, ook ophield de Zoon van God

Marginalia: Zie Mandem: van den aartsb: van Lijon pag. 116. — den tijd — pag. 118. ..

God, te zijn, en bijgevolg it ook ophield God te zijn, die
door zijne verrijzenis een niew leevend mensch wordende,
ook op niew de Zoone Gods is geworden, en dat veel vol-
maakter dan hij voor zijne dood was geweest.
Een dwaaling régelregt strijdig tégen 't gene God
ons heeft geópenbaard, en de kerk altoos heeft voor-
gesteld om te gelooven.
1. Héden vieren wij den feestdag van den h. Ap: en Ev: Joes,
die d' arend der Evangelisten geheeten word, omdat hij
bezonder als tot in den hemel gedrongen heeft, om tégen Ebion
en Cerinthus d' eerst looghenaars van de Godheid van Chs,
dit geloofspunt vast te stellen. Waarom hij ook op een
hoogdraavende wijze dus zijn Ev: begint: In 't begin
was het Woord, en het Woord was bij God, en het Woord was
God. dit was in het begin bij God. alle dingen &c. dit
heeft de zelve Joes daarnaa met meenigvuldige bewijsree-
denen bevestigd. Dit zelve geloofspunt beschrijft ons
op dier gelijkenen hoogdraavenden trant d' Ap: Paulus
met 't begin van zijnen brief aan de Hebreën. Hoor hoe Heb. 1-3.
hij spreekt &c. En om ons deze eewige Godlijke geboorte
van den Heere Jesus te doen gedenken heeft de kerk ons
op kersdag ~~[illegible]~~ beide deze godlijke ópenbaaringen uit
den Ev: Joes en den Ap: Paulus in den 3den dienst van dien
dag doen voorleezen, opdat wij, den zijne tijdlyke ge-
boorte uit Maria vierende, tog wel zouden letten op
de boodschap die d' Engel 'er van aan de harders bragt
te wéten, dat de Heer, de Jehova, gebooren was, i. e.
dat die wiens tijdelijke geboorte hij aankundigde die
verlosser, die Chs was, die ook te zámen God was.
2. Dit geloofspunt steld kerk ons voor om te gelooven,
als zy ons dágelijks in 't geloofsbegrip der Apten doet zeggen:
Ik geloof in God den Vader &c en in J. C. zijn eenige ~~[illegible]~~
Zoon, Onzen Heer; en nog duidelijker in 't geloofsbegrip
van Hiceön, dat in d' offerh: naa 't Ev: word geleezen: Ik
geloof in eenen God, almagtigen Vader &c en in eenen Heere
J. C., ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ den eenigen geboornen Zoon
Gods. En uit den Váder voor alle eewen gebooren, den God
van God, het ligt van 't ligt, den waaragtigen God van den
waaragtigen God, geboornen (van alle eewen) en niet ge-
maakt (in den tijd), van een Wézen met den Váder, door
wien alle dingen gemaakt zyn; die om ons menschen, &c
Hier van doen wij belijdenis telkens als w' ons volgens kerk
gebruik zégenen met 't teeken des kruis, zeggende: &c
met W belijdenis de kerk alle haare gebéden en oeffeningen van den godsdienst begint, en

eindigd; die alle haare gebéden besluit zeggende: door
" J.C. uwen Zoon, Onzen Heer, die met u Leefd, en heerst
" in d'eenheid des h. geests, God in alle eewen. Amen.

Zoo dan zeide de Engel tot de Betleëmze harders: Ick
de Heer die god zelf is, is voor u gebooren; wij zeggen
't zelve ook tot UL om u tégen alle verzaakers van de
waare godheid van den geboornen verlosser, en Chs te
waapen.

2°. Maar A.F. onthoud dit niet alléén om alle de vij-
anden van Chs waare godheid tégen te gaan, maar ook
om uw te verzeekeren dat Jesus uw heeft kunnen verlossen en
ook waarlijk verlost heeft. De zonde des mensche was
van oneindige boosheid; geen engel, veel min de zondig
mensch zelf was bekwaam om'er hem van te verlossen; dat
toe was een persoon van oneindige waarde, en diens
volgens die god zelf was, noodig. En vervolgens als
gij den Engel hoord boodschappen dat de verlosser, de
Chs ook de Heer en god zelf is, die voor u gebooren is,
wees verzeekerd dat hij u heeft kunnen verlossen, en
ook waarlijk verlost heeft

Sermo XXIII. In Nativitate Domini. 1749. 65.

Natus e vobis hodie Salvator, qui e Chs Dns in civitate David. Luc. 2. v. 11.

Exordium ex serm. X. de Nativ. de grootheden en de geboorte plaats van onzen heiland heeft d'Ev: naukeurig aangeteekend in onze opgenomene tekst woorden: Namentlijk dat d'Engel aan de harders zeide: Natus...

Voorgaande jaar ~~Gisteren~~ betragten wij het gebooren kind Jesus als Zaligm: als den Chs, en als den Heer in 't eerste lid van onzen text vermeld. Nu zullen wij in het twede lid van den tekst zijne geboorte plaats beschouwen. In Civitate David. Wij zullen deze korte woorden 1º Letterlijk overwegen, 2º Moralia. Attendite. Propositio

D'Engel, die in onzen text niet alleen de harders wilde boodschappen, dat hunne Zaligm, hunne Chs of Messias, en hunne Opperheer gebooren was; maar ook daar en boven wilde bekend maken, waar dat zij dien nieuw gebooren Zaligm, Chs, en Heer zouden kunnen vinden, wijst hen met wijnige woorden de plaats aan zeggende: De Zaligm, wie is Chs, de Heer, is u van daag in Davids stad gebooren. Hij zeide dan, dat Davids stad de geboorte plaats van den Messias was. Davids stad

Twe plaatsen zijn ons in gods h. Woord onder de benaaminge van Davids stad bekend 1. D'eene is de burgt Sion die een deel van Jerusalem uitmaakte, dien David eertijds bemagtigde, en tot zijne gemene woonplaats hield, zo lezen wij 2. Reg. 5-7. David nam den burgt Sion in, wie is Davids stad. et v. 9. David nam dan zijne wooning in den burgt, en hij noemde ze David stad. 2. D'andere plaats Davids stad genaamd is Bethleem. twederlei,

Van deze laatste plaats gewaagd d'Engel, als hij de plaats aanwijst, daar Jesus gebooren was. alhier. Bethleem,

Wel is waar, daar waren twe Bethleems in het Land van Canaan bekend, een in het geslagte van Sabulon in het boek Josue bekend, en een in het Land van Juda het voornaamste gedeelte van Judeen. Dog men is genoeg onderregt uit Luc. 2-4. dat hier van Bethleem niet van Sabulon, maar van Juda

in het Land van Juda word gewag gemaakt, terwijl daar gezeid word, dat Joseph met Maria effen voor Jes geboorte uit Galileën naa Judeën was getrokken tot Davids stad, die Bethleëm genoemd word.

Gelegen bij Jerusalem, Jois. 7-42. Dit Bethleëm Juda was omtrent 3 uren gaans van Jerusalem gelegen.

was ene klyne steedje, 't Was maar een klijn steedje, waarom Joes 't een steedje maar noemd. De h. Hier. die'er gewoond heeft, en gestorven is, noemd het zomwijlen vix parvum viculum een plaasje, dat qualijk den naam van een vlekje verdiende. Theodoretus noemd het, een slegt klijn pl. Matth. 2-6. Mattheus, die Michëas aanhaald, noemd het de klijnste onder de steden van Juda.

vermaard, Gen. 35-19. Jud. 32-8 1. Reg. 16-2 C. 17-12. Dit klijn steedjen was vermaard door Rachels graf, door de geboorte van den vorst en regter Abesan, ook door de geboorte van Elimelech Noëmies man, en bezonderlijk omdat David aldaar geboren, opgevoed, en koning gezalfd was, waarom 't ook Davids stad geheeten word.

Betekend Broodhuis Indien de betekening van den name van Bethleëm iets tot bespiegelinge van dit steedje kan doen, het betekend zooveel in de hebr: tale als het huis des broods. Misschien is het dus genoemd om daar door de weeldrige Landsdouwen, en vrugtbaren Landstreek te kennen te geven als of 't eene plaats was geweest, daar een overvloed was van brood, i.e. volgens de hebr. spreekstijl, van alle mondkosten of mondbehoeftens. 't is waarschijnlijk op andere plaatsen van de Schrifture om de zelfde reden Bethleëm Ephrata genoemd, eene benaming, volgens den taalkundigen Hier:, die zooveel betekend als 't vrugtbaar of vrugtdragend Bethleëm.

Dit is de staat, en benaming van het steedje dat onze nieuw geboorene Jesus voor zijne geboorteplaats boven alle plaatsen van de wereld, verkooren had, met egter niet zonder reden.

voorspeld van de Prophetèn. 't Is deze plaats, die eertijds door gods prophëten aan zijne volke als met den vinger aangeweezen was, waaruit de Messias ten laaste zoude geboren worden. Dus voorspelde

Spelde de propheet Michéas vele euwen vooraf zeggende:
En gij Bethlëem Ephráta, gij zijt wel klijn onder de duizenden van Juda, dog uit u zal voor mij voordkomen, die over Israël heerschen zal, en die van den beginne, van de dágen der euwigheid af voordgekomen is. Mich. 5-2

't was deze voorzegging, die zo gemeen was om dien tijd, en bij het gansche geleerde Jodendom in geheugenisse was, als zeker de plaats afbakende alwaar de Messias zou gebooren worden. (dus bij Groot,) Hierom als de Wijzen uit 't Oosten quamen om den nieuw gebooren Joodschen Koning te groeten en t' aanbidden, en Herodes, hier door verschrikt, d' Opperpriesters, en schriftgeleerden te zamen riep, om uit hen te weten waar de Messias zoude gebooren worden, wezen zij allen op Bethlëem, en haalden hierover de voorzeide plaats van Michéas aan, zeggende: Zo is 'er door den propheet geschreven: En gij Bethlëem Land van Juda &c. Matt. 2-5.

Zelfs was het gemene volk van deze waarheid overtuigd, (en klijn bekend,) en wagtte hunnen Messias uit het Steedje Bethlëem. Dus bij Joes, als 'er eenigen over d' aanspraak van Jesus geraakt uitriepen: Hier Chs, antwoordden hen anderen, Hoe zou de Chs van Galileëm komen? zegd de Schriftuur niet, dat de Chs uit het geslagte van David, en uit het Steedjen Bethlëem, daar David was, komen zal? Joes. 7. 43.

Zoo dan in Bethlëem Davids Stad (zei d' Engel) is de Zaligm. w is Chs de Heer, gebooren. En dus is Bethlëem, de minste onder alle Steden van Juda, geworden ^ ~~ja niet alleen onder alle de steden van Juda maar van de heele wereld~~ overtreft alle andere Steden. verre de meeste, ja ook de meeste van de heele werreld.

Dat dan alleen Babel roeme op zijne hooge muren, Tyrus op zijnen koophandel, Damascus op zijne konstmuren, Memphis op zijne piramidiën, Athénen op zijne hooge scholen, Romen op zijne Kapitool, Jerusalem op zijnen tempel, Bethlëem overtreft z' allen, door dien de Zaligm. de Chs. de Heer in haar gebooren is.

Natus e vobis &c

Maar beschouwd hier eens het godlijke beschik aangaande de geboorte van Jesus te Bethlëem. Jesus was te Nazareth ontfangen, daar was de woonplaats van (Aanmerkt Gods wondere voorzienigheid)

d'allerh: Maagd Maria, en ondertusschen Jesus di beloofde Messias moest te Bethlëem volgens de godspraken der prophêten gebaard worden, de wereld moest overtuigd worden dat dêze Messias, te Nazareth ontfangen, egter een wâre nazaat van David was; want 't was niet alleen beloofd, dat dêze wondere vrugt Abrahams, Isääks, en Jacobs nazaat zoude wêzen, maar aan David zelfs was beloofd, dat de Messiäs uit zijne nazâten zoude gebooren worden. Van de vrugt uws

Ps. 131-11 Lighaams (had godt aan David gezwooren) zal ik op uwe zêtel stellen. Daar zal (had Isaiäs voorspeld) een spruit

Isa. 11-1. uit den wortel van Jesse voordkômen, en een bloem uit zijnen wortel opwassen. Dog wie zoû gezeid hebben, dat alle dêze voorzeggingen in d' aanbiddelijke vrugt van Maria zouden bewaarheed worden? En egter godt schikkelde zoo aan een d'onvoorziene gevallen, die geen mensch konde voorzien, en schikte door eene onnâspeurlijke voorzienigheid alles zoo dat Jesus de Messiäs, volgens de godspräken der prophêtens in Bethlëem gebooren wierd, en wel zoo dat het dus onfeilbaar word aangewêzen, dat hij volgens de voorzeggingen der Prophêten uit Davids nazaten voordkômt. Juist gaat'er om dien tijd een gebod van keizer Augustus uit om de wereld te beschrijven. ijder onder de Jôden word verpligt om naa zijne eigen stad op te gaan, i.e. tot die stad waaruit zijne stamhuis was, daar hij uit gesprôten was. Dit verpligte Joseph, en misschien ook d'allerh. Maagd, om, terwijl nû de stond van haar baaren nâderde, naa Bethlëem, als tot zijne stamhuis, op te gaan, en daar zig aan te gêven, dewijl hij (dit Luc) van het huis, en het geslagte van David was, een wâre nâkômeling van dien Vorst. En, zie! terwijl hij dus met zijne ondertrouwde huisvrouwe daar was, wierden de dagen vervuld dat zij baaren zoude. En dus baarde Maria den Messiäs, volgens d'aanwijzinge der prophêten, in Bethlëem. En dus word door dêze beschrijvinge aan al de wereld onfeilbaar getoond, dat die gebooren Jesus, waarlijk daar aangetêkend in Davids stad, onfeilbaar van Davids huis was.

3°
Past die toe tot uwe troost Aanschouwd hier, en aanbid godts heilige, en wonderbaare

bare voorzienigheid; waardoor hij alles schikt, en
nakomt het gene hij voorzeid, en beloofd heeft.
Geen woord is hem onmogelijk; gelijk d'Engel in zijne boodschap aan Maria zeide. Ja gelijk de Heiland zelfs zeide: Ik zeg u voorwaar, dat hemel en aarde eer zal voorbijgaan, dan dat'er een Letterjen of een stipje van de Wet zal doorgaan, tot dat alles volbragt worde. Die u geroepen heeft, (zeit Paulus) is getrouw, die het ook doen zal. Item: Godt is getrouw, die u zal versterken, en bewaren van het quaad.

Luc. 1-37.
Matt. 5-18.
1. Thess. 5-24
2. C. 3-3.

Is dit zoo? zien wij dat levendig omtrent 's Heilands geboorten plaats? ô! wat ~~een~~ troost en vertrouwen moet ons dat ~~niet~~ geven in alle zoo tijdelijke, als geestelijke zaken, In discurre.

Ziedaar wat ons leerd Gods wonderlijke voorzienigheid, en getrouwigheid in't volbrengen zijner beloften dat de Zaligm., de Chs, en de Heer te Bethleëm in Davids stad zoude gebooren worden.

Dog dit is 't eenigste niet, dat wij hier uit Jesus geboorten plaatse Bethleëm kunnen leeren.

2do. Ook onze Kerken zijn Bethleëms

Aanmerkten wij zoo even de voortreffelijkheid van Bethleëm, en de beteekeninge van dien name? Met waarheid mogen wij zeggen, dat wij voor Bethleëm, Jesus geboorte plaats, niet hoeven te wijken;

Bethleëm gelijk wij zoo even zeiden, wil in onze tale zoo veel als – broodhuis zeggen. ~~ten~~ ut in Serm. x. de Nativ. Dni.

Sermo XXIV.

In Nativitate Domini 1750. 66.

Invenietis infantem. Luc. 2. v. 12.

Wij vieren deze dagen wederom met groote vreugde de Geboorte van onzen Heiland J. C., eerst van alles door den Engel geboodschapt aan de harders op de Bethlëemsche velden.

't was voorwaar wel een groot geluk, en eer voor die harders door eenen hemel-gezant te verstaan, dat hen een zaligm., de Chs. de Heer geboren was. Dog nog meer moest 't hen verheugen, dat zij hoorden waar, en wanneer die terwereld gekoomen was. Maar dit zelfs maakte hunne vreugd nog niet volkoomen, zoolang als zij nog geen verlof, geen bevel kregen om het zelfs te gaan vinden, te zien, en te handelen, te voelen, en te tasten. Zij moesten, om ten volle deel aan d' aangekundigde groote vreugde te hebben, met den Apostel Joes kunnen zeggen: 1. Jo. 1. 1. dat zij 't gehoord, dat zij 't met hunne oogen gezien, en beschouwd hebben, en dat hunne handen het woord des levens getast hebben.

Des, nadat d' Engel hen gezeid had: Vreest niet: want ziet ik breng u eene blijde boodschap, die tot groote vreugde zal zijn voor al het volke: 't is dat de zaligm., w is Chs, de Heer, u van daag in de Stad van David geboren is, des, zeg ik, nadat d' Engel hen dus had toegesproken, voegde hij 'er bij: Gij zult een kindje vinden. q. d. Ga, zie het, ik zegge, ik gebiede het u.

Het gene (S. Leo) d' Engel aan de harders boodschapte, heeft hij ook tot ons gezeid. Gij zult een kindje vinden. Quod pastoribus nunnavit angelus [illegible] nrorum [illegible] auditum.

't is deeze hoedanigheid van een kindje, tw de zoone Gods mensch wordende, heeft willen worden, die wij met u. A. nader zullen overwegen. Attendite

Propositio

Godt konde mensch, zonder een kindje te wezen, zijn geworden.

Gij zult een kindje vinden, zeid' Engel tot de harders. Geen noodweet prangde Godt, om, als hij ons al wilde verlossen, een kindje te worden. Zijne eige vrije keur

en Liefde bragt'er hem toe. Wilde zen moest hy mensch
worden, om voor den zondigen mensche te voldoen, en hij
zaligheid te verdienen, hy kon 't immers worden zonder
een kindjes te worden? Waarom zoû de twéde Adam, zo
wel als d'eerste, niet een mensch konnen geweest zijn, zo
der ~~een~~ mensche zoon te zijn? of wilde hij al, om 't vrou
wegeslagt met Gods menschdom te verheerlijken, van
eene vrouwe zijne begin nemen, waarom kon hij niet, ge
lijke wel eer Eva uit Adam geschapen, uit eene moeder
ter wereld komen? waarom wilde hij ~~zonder~~ juist een kindje ~~te~~ worden?

Waarom hy een kind wierd

De h. Leo zal hierop antwoorden. „Zulks (zegd
„die grote Leeraar) is geschied, opdat zijne eerste leven
„tijd aan ons tot vermaningen en vorderinge in de deug
„zoude dienen. Dog hier toe is van noden, dat wij het gene
„wij gehoorende leeren, ook betragten te volgen. De gedoen
„te van een kindje die een God, de zone Gods, wel wilde
„aannemen, preekte voor d'ooren en oogen, en het gene de
stemme nog niet kon uitbrengen, leerde reeds d'uitwer
king van het gezigt, naam: ten zij gij u bekeerd, en word
als klijne kinderen, gij zult in het rijke der hemelen niet
koomen.

Ipsa primordia ad provectum pietatis instituunt. Serm. 7. de Epiph.
Modo quæ veneramur credita suscipiamus imitanda.
Prædicationem intimandam auribus oculisque gerebat.
Matt. 18-3.

Om zoodane wondere spreuk wel te verstaan, en hoe dat
wij door het navolgen van kinderen wederom moeten
kinderen worden, zoo laat en wij ~~an~~ Paulus hier van eens hoo
Broeders (zeit Paû.) word gene kinderen in 't verstand
maar weest kinderen omtrent de boosheid. Men moet
niet los, en onbedagt worden als kinderen, maar van d
kinderen dat leeren, het gene bejaarden past.

Alle gelovigen moeten kinderen worden.
1. Cor. 14-20.
Sed aliquid quod etiam graves decet annos inde sumendum e. Leo.

Vraag je wel wat is dat?

R. 1º de nedrigheid. Kinderen weten van geene eer
zugt, zijn niet groots, niet hovaardig, dan voor zo veel
de moeders hen dit inprenten. Zoo dat de nedrig of ootmoe
digheid 't eerste is, dat wij van de kindertjes moeten leer
„Waartoe (Bern: Serm. 3. de Nat.) was 't van noden, waar
„toe diende het dat de God der heerlijkheid zig zoo ver
„ging, en vernederde, zig zoo inkortte, ~~als~~ dan om dat wij
„zulks ook zoo doen zouden? Reeds roept hij met zijne
„werken, het gene hij naamals leerde met woorden: Leer
„van mij dat ik ootmoedig van herte ben. Zoo houd het wo
„stand van dien die zeide: Jesus begon te doen, en te leeren

1º in ootmoedigheid
Matt. 11-29.
act. 1-1.

zelfs heeft hij de kinderen ten voorbeeld dezer deugde voorgesteld, wanneer hij een klijn kind bij zig geroepen hebbende, en in het midden zijner discipelen gesteld hebbende tot hen zeide: Ten zij gij u bekeerd, en word als klijne kinderen, gij zult in 't rijke der hemelen niet komen. Zoowie dan zig zelven vernederd, gelijk dit kindje, die is de grootste in 't rijke der hemelen. zoodan. Jesus word een kindjes om ons te leeren kindertjes worden in ootmoedigheid.

Matt. 18-3.
om ons deze deugd van de kindertjes te doen leeren

Ja deeze deugd is zoo noodzakelijke, dat men zonder de zelve, gene der 3 godlijke deugden geloof, hoop, of liefde kan oeffenen, en bijgevolg zonder de zelve niet kan zalig worden. 1. Het geloof moet een nedrig verstand vinden, een verstand het gene ten dienste van haar zig gevangen geeft. Alle hovaardije hinderpaald die deugd. Waarom Jesus naamals tot de Joden: Hoe zoud gij kunnen geloven, gij die uwen roem van elkanderen neemt, en den roem, die van Gode alleen komt, niet zoekt? Niet min noodig is d' ootmoedigheid om het geloof te behouden, als om het te bekomen. de grondslag van alle ketterijen, is de hovaardigheid, waarmede een wijsneus zijne gevoelen alleen boven dat van alle geloovigen, en alle tijden doordrijft.

Nootwindigheid dezer deugd.

Joes. 5-44.

2. D' ootmoedigheid queekt de hoop op. Den ootmoedige weet dat hij van zig zelven niets is, en niets vermag. deshalven neemt hij zijnen toevlugt tot Gode, en steld alle zijne betrouwen op hem. d.i.: Ik ben arm en elendig. uwe zalige hulp, ô God! zal mij beschermen. Ps. 68-30

3. de liefde Gods word door d' ootmoedigheid ontstoken. Den nedrige erkend, dat hij al wat hij is, en heeft van Gode onverdiend ontfangen heeft, en dit weetende zegd hij met den Propheet Job: Wat is de mensch dog dat gij hem zoo waardig agt, en hoe komt gij uwe heart op hem te stellen? Hij roept uit met de Moeder Maagd: Mijne ziel maakt groot den Heer, en mijne geest verheugd zig in God mijnen Zaligm., omdat hij de geringheid zijner dienstmaagd heeft aangezien.

Job. 7-17.

Luc. 1-46

Dewijl dan d' ootmoedigheid zoo noodige deugd is, zoo laat tog dit voortreffelijk voorbeeld ons niet te vergeefs gegeven zijn, maar trachten wij het zelve gelijkvormig te worden, en ons

in den geest vernieuwen. Betragten wij dan d'ootmoedig-
heid die de grondslag, en behoudenis aller deugden is.
Betragten wij ze, want zij alleen, onze zielen kan behou-
d:m. laudengd, die wij althans nu moeten leeren, als w'ond[er]

^ ons vernieuwen, dat 't eewige Woord des Vaders is vleesch geworden; want

Wat is'er onverdraagelijker? wat onredelijker? wat
meer te verfoeijen, en strafwaardiger, dan dat een men[sch]
die ziet dat de gode des hemels een klijn kindje word,
zig zelven nog zal verheffen op d'aarde? 't is niet te
verdraagen, dat een godt rijk van heerlijkheid, zig ver-
nietige, en dat een aardworm, zig opblaaze, en vergroote
„ Intolerabilis impudentia. e ut ubi sese exinanivit ma-
„ jestas, vermiculus infletur, et intumescat.

Zo dan Jesus word een kindje om ons d:o te leeren
kindertjes worden in ootmoedigheid.

2o in bekommerloosheid.

2:o Jesus word een kindje, invenieris Infantem,
om ons nog door zijne voorbeeld alle ^ bekommeringen
voor het tijdelijke te leeren vlugten, maar ons aan zijne

^ alle benauwde en angstige

voorzienigheid heel en al te bevelen. kindertjes weten
van geene zorge, alles laaten zij aan hunne ouders: die zelf
zouden 't van geene kinderen verstaan, dat zij zig ergens m[ede]
bekommerden. De klijne Jesus word gebaakerd; zijne
moeder laafd hem, terwijl hij als een kindje zig nergens
mede moeijd.

Dus moet een Ch:ten alles in gods handen stellen, op
zijne voorzorge, als een kind in den schoot van zijne
moeder rusten. Werp (david) uwe zorge op den Heere

Ps. 54-23.

en hij zal u voeden. In Petrus: Werp alle uwe zorge op

1. Pet. 5-7.

den Heere, want hij is voor u bezorgd.

Geene ondeugd tast de zaligen met zulke kragt van

Matt. 6-25.

reden aan, als de bekommernisse. 't[?] is geen wonder, want
nog oorsprong, daar z' uit voortkomt, nog vrugten
die zij voortbrengt, deugen. 1 Waarom haakt men

Nadeel der bekommeringen.

met zoo veele kommer na 't tijdelijke? Om geene an-
dere reden, dan omdat men geen vertrouwen genoeg
op Gods zorge, en liefde heeft; of wel omdat men qua-
lijk geloofd dat God zig daarmee bemoeijd, of daar
van weet. Waarom, jaagd men 't aardsche met zulke
zorgvuldigheid naa? Om geene reden dan omdat men te
gens

gen. Gods bevel de wereld, en het géne'er in is bemind.
Ow Wat een heillooze gesteltenis, die men niet zonder overtredinge van 't heiligste, en grootste gebod der Liefde Gods kan hebben?

2. En wat de vrugten der bekommernisse belangd, deze zijn al zoo verderfelijk als haare oorsprong. eerst doet zij ons Gods vergeeten. Wie was 'er van ons oit regt bekommerd, of Gods, de zaligheid, zijne ziel waaren uit zijne gedagten? zeker geen kleine quaad; want dus bannen wij ons uit den hemel; want wat anders dan Gods, dat is zijne kennis, en Liefde, daar ons de zorgvuldigheden van versteeken, is onze hemel? Niets stoord'er ook onze zielvreeden meer dan d'angstige, dan di onrustige bekommernis.

Dus weest dan A. T. niet bezorgd, zeggende: wat zullen wij eeten of drinken, of waarmede zullen wij gekleed worden? Maar hangt in alles af van Gods voorzienigheid. en zorg maar zoodat gij alle uwe zorge werpt op den Heere, zoekt eerst het rijke Gods, en zijne geregtigheid, en alle deeze dingen zullen u toegeworpen worden. — Matt. 6-33. — v. 33

„Deze kindsheid bemind de Heer. Zoo eene nom hij naar ziel, en Ligchaam aan. Zulk eene kindsheid zoekt hij, die de zeeden bestierster van grooten, en 't voorbeeld der hoogbejaarden is. Dus werde ons ten zeedenregel, het géne den dooden bragt ten leeven.„

Amat Chs infantiam quam primo et aō suo cepit et c pore. Amat Chs infantiam quae majorum diriget mores, ad quam senium ducit aetates. Inde ergo moribus nris detur fōa, unde mortuis impensa ē medicina. S. Leo ut sup.

Zoo dan Jesus word een kindje om ons ??. te leeren worden bekommerlooze kindertjes.

3º. Inveniertis infantem. Jesus word een kindje gebooren om de zondaaren te troosten.

3º. Chs een kindje troost de zondaren

En zeeker géne grootere heilmiddel voor de zondaaren, dan dat Gods Zoon mensch wordende een kindje word, 't w niets minder vertoond dan het géne schrikbaar is, 't w de wereld niet koomt oordeelen, maar behouden.

Wel eer Adam, tégen Gods gezondigd hebbende had reeden om te vreezen, wanneer de Heer zijne vlammend zwaard had uitgetrokken. Maar zie nu koomt de Heerscher, maar niet gewaapend, hij zoekt nu niet te straffen, maar te be-

behouden. En opdat gij wel ligt niet zeggen zoud: ik
heb uwe stemme gehoord, en ben bevreesd geworden;
zie zo is 't een kindje, en zonder geluid of stemme;
want het geluid van een kindje meer erbermelijk, dan
^ die hem aanziet als voor ú geworden een kindje. vreesselijk is, alt'hans niet vreeselijk voor ú ô zondaar
hij word een kindje, van wien d' Engel al vooruit, voor
zijne geboorte, aan Joseph had voorzeid: gij zult
Matt. 1-21. zijnen naam Jesus noemen, want hij zal zijne volk ver-
lossen van hunne zonden. zodat wel teregt Paulus
tot troost der zondaren, van de geboorte van dit kindje
van de komste van Jesus Chs in deze wereld zeide:
1. Tim. 1-15. 't is een waaragtig woord, en allezins aannemens waardig
dat J.C. in deze wereld gekoomen is om de zondaars zalig
te maken.

Serm. 5. Vreest dan niet, zondaars, uwe middelaar, en voorspre-
ker is gekoomen. troost ú, schep moed, zegd ú de Heer
uwe gode, uwe Emanuël, god met ú.

De stal roept, dat hij bereid word om den mensch, om
dat de moordenaars vervallen, te herstellen.

De kribbe roept, dat er voer voor den mensche, de
beesten gelijk geworden, gereed is.

de doeken, en tranen roepen te gelijk, dat thans de
mensche bebloede wonden afgewasschen, en schoon ge-
maakt worden.

Maar welke zondaars vinden dezen troost aan
het geboorene kindje? zeker niet die zondaars zijn
en willen blijven, en die maar hunne oude gangen
gaan; neen neen, die niet! maar die zondaars zijn die
door dit kindje zoeken geregtvaardigd, en behouden
te worden, die ten dien einde luisteren naa gods zie-
lijke Engelen, de bedienaars der kerke, die hen de-
dagen boodschappen, dat het kindje geboren is;
maar ook gebieden, het kindje te moeten zoeken, ik
zeggen de middelen te gebruiken, om aan de verdiens-
ten van het geboorene kindje J.C. deelagtig te worden
De deeze, de deeze worden alle geroepen tot de stal om
daar hersteld te worden. de deeze worden geroepen tot de

de kribbe, om daar hunne voedsel te vinden. de deze worden geroepen tot de doeken, en tranen van het kindjes, om van hunne zonden afgewasschen, en met de regtvaardigheid bekleed te worden.

Inde ergo moribus nris detur forma, unde mortuis impensa e medicina.

Wees, dan ô Godlijke kindje, een zedenregel voor de vroomen, leer hen kinderen worden, in ootmoedigheid, en bekommerloosheid, regte eigenschappen der kleijne kindertjes; en wees een troost, en heilmiddel voor de zondaren, Gij die leeft, en heerscht met Godt den vader in d'eenheid des h. geest, in alle eewen der eewen. Amen.

Oratio

Sermo XXV. et XXVI.

In Nativit: Domini, et Festo S. Stephani 1751. 67.

Gloria in altissimis Deo. Luc. 2. v. 14.

Groot was zekerlijk de vreugde van de Bethlehemsche harders, die zig in 't veld onthielden, en de nagtwagt waarnamen over hunne kudde, wanneer d' Engel des Heeren hen zeide: Ziet ik breng u een blijde boodschap, die tot grote vreugde zal zijn voor al het volk: 't is dat de Zaligm. w is Chs de Heer, u van daag in de stad van David geboren is.

Maar nog veel groter wierd deze hunne vreugde wanneer daarop bij dien Engel een menigte van 't hemelsche heir kwam, die God loofden, en zeiden: Glorie zij aan Gode in 't allerhoogste, en op d' aarde vrede, den menschen van den goeden wille. Korte woorden, maar rijk van begrip!

Drie delen vervat deze Lofzang der Engelen, en behelst in weinige woorden geheel de vrugt, en 't voordeel van S. Heilands geboorte.

1°. Eene verheerlijking Gods: Glorie zij aan Gode...

2°. Eene gelukwenzing, en voorzegging van vrede aan de menschen op d' aarde.

3°. Eene belofte van Gods gunst, en welbehagen in de menschen.

Wie is 'er onder ons die dit Engelgezang niet geern zoude willen gehoord, en zijne stemme daarmee zou willen vermengd hebben? De gedagten 'er van alleen wekt onze herten thans nog op. Daar d' Engelen voorzongers zijn is 't onze pligt hen naar te zingen.

Des dan om een begin van dezen Lofzang der Engelen te maken, zoo zal 't eerste deel van dien, voor als nu overgenoegzaam weren: Glorie zij aan Gode in 't allerhoogste. Hæc verba 1mo explicabimus

2do Moralia adjiciemus Attend. — Propositio

De hemelsche Geesten, het einde der wondere geboorte van den Zone Gods vermeldende beginnen van de glorie Gods, als zijnde 't einde aller zijner werken, en in zonderheid van de geboorte van den Zone Gods.

Glorie, eer, of heerlijkheid is dan hun eerste woord.

Tweezins word Gods Glorie, eer, of heerlijkheid in de h. Schrifte genomen.

Vooreerst drukt het woord Glorie uit Gods weezentlijke eigenschappen, en zijne volmaaktheden, ~~ja wezen zelfs~~ w. zo onmeeten groot zijn, dat zij de kragt van wat verstand het zij, menschen, of engelen, te onderhouden, in dier voegen dat zij die niet kunnen bevatten; en deeze Paulus noemd de rijkdommen zijner heerlijkheid.

^volmaatheden gods

Eph. 3-16.

In eenen tweeden zin, word het woord Gods Glorie in de h. Schrifte genomen voor dien luister, en glans w. Gods volmaaktheden doen uitschitteren naabuiten in d'oogen der reedelijke schepselen, die dezelve kennen uit haare uitwerkselen, en die kennende roemen en hooglijk prijzen.

En in beide deze zinnen kan hier het woord Glorie genomen worden. Dog voorn in den laatsten zin, mids Gods Engelen Godt loven over zijne volmaaktheden die hij in S. Heilands geboorte liet uitschijnen.

Deeze Glorie zingen d'Engelen Gode toe. Glorie aan Gode, heeft de grondtekst, zonder het woordje is, of zij 'er tussen te voegen. Zoodat men die woorden kan duiden of als een wensch, of als een roem, en verklaaringe, als een wensch met tussenvoeginge van 't woordje zij, Glorie zij aan Gode, gelijk onze nederduitsche vertaaling heeft; of als eene bevestinge, en verklaaring met tussenvoeginge van 't woordje is, Glorie is aan Gode. Dog hoe men het ook neeme, het koomt daarop uit, dat Godt in de geboorte van zijnen welbeminden Zoone verheerlijkt worde.

Niet dat Godt gelukkiger, of heerlijker kan worden neen! hij is d'alleen genoegzame, en oneindige volmaaktheid zelf. Maar een reedelijk schepsel word gezeid aan Gode glorie te geeven, als het erkent, dat overwigt, en d'uitneemendheid van Gods volmaaktheeden, die uitblinken in Gods werken. Even gelijk een portret schilder geen schoonheid geeft aan den persoon, dien hij met een penseel naar het leeven heeft afgebeeld, maar hem in een afbeeldsel aan anderen vertoond, zoo eeren wij Godt ook als wij dat verheevene, en uitmuntende, hetw in Gode is, erkennen, en aan anderen openbaaren, volgens des vermaninge van Moses: Geeft grooten roem aan onzen God

Deut. 32-3.

Godt alleen word in 't bezonder d'eer en glorie over die troostrijke geboorte van onzen Heiland toegeschreeven. En geen wonder, want Godt alleen 'er d'uitvoerder van is. de Vader heeft ons zijnen Zoon gezonden: als de volheid des tijds gekoomen was, zo heeft Godt zijnen Zoon gezonden, geboren uit eene vrouwe, onderworpen aan de Wette. de Zoon nam de menschelijke natuur aan, en zeide: Zie ik koome (in den beginne des boeks is van mij geschreven) om uwen wille te doen ô Godt! de H. Geest heeft het lighaam van Chs gevormd volgens des Engels woord aan Maria: de H. Geest zal in u overkoomen, en de kragt des Allerhoogsten zal u overlommeren. Godt is 't ook alleen die ons dit weldaad toeeigend, en 'er ons aan deelagtig maakt, want Godt was in Chs de wereld met zig verzoenende, hunne misdaden hen niet toerekenende.

Sermo XXV

141

Gal. 4-4.

Ps. 39-8

Heb. 10-7.

2. Cor. 5-19.

Is nu Godt alleen d'oorsprong van die zegenrijke geboorte onzes Heilands? zoo moet hij ook daar voor alleen geëerd worden. Is dat goed uit hem? zoo moet hij d'eer daar van ook hebben, en het moet met dankzegginge tot hem wederkeeren. Dit wenschen hier d'Engelen; al hun verlangen is, dat die Glorie Gods uitschijnende in zijne volmaaktheden erkend, en verheerlijkt worde.

Geen van alle Gods werken is 'er tw zijne volmaaktheden niet vertoond, gelijk 'er geene star is aan den hemel of zij geeft haar ligt. Maar gelijk 'er onder de starren, alhoewel zij alle schijnen, d'een nogtans boven d'andere in helderheid uitmunt, alzoo ook onder Gods groote werken, schijnt in 't eene meer, dan als in 't andere uit een grooter luister zijner Godheid.

Dog is 'er een werk waarin Godt de Heer geopenbaard heeft al dat gene hetw zijne eer kan verbreiden, 't is vooral de menschwordinge en geboorte van zijnen Zone, de verlossinge van het menschelijke geslagt, waar van ~~het~~ ~~geheim~~ zijner geboorte het begin geweest ~~zyn~~ is.

Groot was het werk der scheppinge van hemel en aarde, waarin Godt zijne heerlijkheid, eeuwige kragt, en Godheid had doen doorschijnen; maar in deze wondere geboorte van zijnen Zone heeft Godt zijne

Groot was het werk der verlossinge van Israël uit Egypten, en des intrekt in 't beloofde land,

Sermo. XXV.

glorie oneindig meer ontdekt.

In dit geheim vertoond zig luisterrijk de goddelij-
ke 1. Barmhertigheid 2 Regtvaardigheid, 3. Wijsheid
4. Almogendheid, 5. Waarheid, en 6. oneindige Liefde
⁁ Zijne Barmhertigheid schijnt nog boven al hier wonderlijk in-
mids hij de zelve betoond aan menschen, die haar door
de zonde ten hoogste onwaardig waren geworden, en zijn en die
met bij d'eerste overtredinge nog duizende andere da-
gelijks op te hopen, niet anders verdienden dan meer en
meer zijne gramschap t'ondervinden. En, zie! Godt,
die rijk is in barmhertigheid, zend om hen te verlossen
zijnen Zoon, den Heere der glorie in deze wereld, gebo-
ren in d'uiterste vernietinge. In de scheppinge heeft
Godt aan zijne schepselen weldaden bewezen, en aan zulke
schepselen, die zijne weldaden niet verdienden, maar
die zijne gramschap over zig niet getrokken hadden
Maar hier doet Godt wel den genen, die pligtig zijn
aan zulken, die niet alleen zijne genade onwaardig
zijn, maar die ook waardig zijne vervloeking. zijn Toen
schonk hij uitmuntende goederen aan die ze niet
verdiend hadden, dog, gelijk d'uitkomst heeft ge-
leerd, veranderlijke goederen. Hier geeft hij onver-
anderlijke, en dat aan zondaars, 't eeuwig leven, den hemel
en zelfs zijnen eeniggeboren Zoon oneindig waardiger
en beter dan alle deze dingen. Zoo wonderlijk blinkt
de glorie van Gods Barmhertigheid in de geboorte van Jesus uit!
Maar ook niet min zijne gij wel hoe dat zoo? of
2. Regtvaardigheid! ⁁ vraagd waar in? hierin,
dat Godt, liever dan de zonde ongestraft te laten,
gewild heeft dat zijn welbeminde Zoon zoude afda-
len van den throon zijner heerlijkheid, zig met de ge-
daante van eenen dienaar zoude bekleeden, geboren
worden in eene arme stal, en sterven aan het kruis,
om alzoo aan Gods oppermajesteijt te geven eene on-
eindige voldoeninge, overeenkomende, jawel verre
overtreffende het misdaad van den menschen, en d'oneere
Gode aangedaan. O! hoe heerlijk schijnt dan hierin
3. En hierin hoe zullen wij genoegzaam Gods
Wijsheid kunnen verwonderen? # In dit wonderstuk
van Gods Wijsheid word den zondaar te gelijk de scha-
ver-

⁁ En wel 1. wat Gods Barmhertigheid aanbelangd grotelijks roemd david die als hij zegd: Ps. 144-8. de Heer is Barmhertig en zijne Barmhertigheden zijn over alle zijne werken. Maar deze

⁁ grotelijks roemd david Gods Regtv. (dit Ps. 144-17) de Hr is Regtvaardig in alle zijne werken. item Ps. 10-8: de Hr is Regtvaardig en heeft der Regtvaardighid lief, zijn aangezigt heeft op de geregtigheid gezien. deze Gods Regtv. liquet et variis quae circa hom. exercuit judiciis ex diluvio (gen. 7.) et supplicio Sodomae et Gomorrae (19.) et supplicio Core dathan, et abiron. (Num. 16.) sed quid haec ad Iustitiam quae elucet in Incarnatione?

Prosecutio Serm. XXV. in Nat. Dni

Wat de verdere volmaaktheden van Gode, uitschijnende in Zo heilands geboorte, aanbelangt, daarvan zullen w' U. A. nader spreken.
Wij voegen ons na de kortheid van den tijd, en zullen 't hier nu bij staken, en gaan tot de Toepassing over.

1o. Zodan schijnt Gods grondelooze Barmhertigheid, zijne aanbiddelijke Regtvaardigheid, en de rijkdom zijner Wijsheid zoo heerlijk uit in Jesus geboorte? te regt zingen dan ook Gods Engelen: Gloria in altissimis deo.

Zingen dus Gods Engelen? 't is onze pligt nog veel meer over de zelve Gode te loven, mids het voor ons is dat Jesus geboren is.

Zoodan zingen Gods Engelen, wij nog veele meer. Gloria &c.

1. Schijnt Gods Barmhertigheid zoo wonder hier uit! o! laat en wij deze dagen met een David zeggen, Ps. 88. de Barmhertigheden des Heeren zal ik zingen in der eeuwigheid. Laat en wij over dit geheim met vader Zacharias zingen: gezegend zij de Heer, di Gode van Israël, dat hij zijn volk bezogt en verlossinge gegeven heeft... om barmhertigheid te doen met onze vaderen. 2. Cor. 3-3.

2. Schijnt Gods Regtv: zoo wonder uit in Jesus geboorte?..... laat en wij met d' Engele zingen: gloria. Laat en wij met een David volg d' uitleggingen van Paulus over dit geheim zeggen: P.S. 8-5. Heb. 2-6. Wat is dog des mensch, dat gij zijns gedagtig zijt, of des menschen kind dat gij het komt bezoeken? gij hebt hem een weinig onder d' Engelen vernederd &c.

3. Schijnt Gods Wijsheid hier zoo heerlijk uit-
Rom. XI-35.
laat ~~ons~~ en wij met een Paulus in diergelijke geval uitroe-
pen: O diepte der rijkdommen, van de Wijsheid,
en kennisse Gods! hoe onnaspoorlijk zijn zijne
Ps. 146-5.
wegen! Laat ~~ons~~ en wij met David zingen: Groot is
onze Heer... en zijne Wijsheid is niet op te tellen.
Met een woord laat ~~ons~~ en wij Gods Barmhertigheid,
Gods Regtvaardigheid, en Wijsheid gezament-
lijk loven: en met Gods Engelen zingen Glorie...

Dog zullen wij naar behooren deze dagen zin-
gen Glorie aan.... wij moeten Gode niet alleen glo-
rie zingen met den mond, maar vooral met'er herte
Onderhoudende elkanderen (Eph. 5-19) met Psalmen
lofzangen, en geestelijke liedekens, zingende, en
speelende met'er herte voor den Heere.. Zonder dit
zou al ons zingen glorie aan Gode, maar een Phari-
seesche zangen, en Godsdienst wezen: God eerende
met de lippen, en 't herte verre van hem.

Hij zingt met'er herte die erkent, en tot in het
binnenste van zijne ziele getroffen is over de heer-
lijkheid van Gods volmaaktheden, die in 's Heilands
geboorte zoo heerlijk uitschijnen.

Hij zingt met'er herte die verstaat, en let wat
hij zegd, of zingt, en wiens innerlijke vrolijkheid,
liefde, en dankbaarheid nog overtreft de uiter-
lijke blijdschap, die hij door zijne stemme, of woor-
den wil betuigen.

Hij zingt met'er herte die den geboren Jesus
aanneemt, en omhelst met een levende geloof,
en door Jesus een offerhande van lof aan Godt
opdraagt, dat is de vrugt der lippen, die zijnen
naam loven, en danken.

Zingt dan met de stemme, zinge glorie uit de
grond

gront des herte, meer dan met de lippen.

Maar zingt nog meer door uw gedragien zèden, schijnen Gods volmaaktheden zoo heerlijk uit in 's Heeren Geboorte, Weest dan ook volmaakt, gelijk uwe hemelsche Vader volmaakt is.

1. Toont Godt zoo heerlijk in 's Heilands Geboorte zijne Barmhertigheid! Weest Barmhertig gelijk uwe hemelsche Vader barmhertig is. Wanneer bekwam 3

2. Doet hij uitblinken zijne Regtvaardigheid volg zijne regtvaardigheid naar, straf door eene wâre boete uwe fouten, in u eigen zelve

3. Schijnt Gods Wijsheid hier zoo uit, vlugt de aardsche, zinnelijke, en duivelsche wijsheid, en betragt de Wijsheid die van boven komt, die eerbaar, vreedzâmig, gemâtigd, gezeggelijk, en vol van goede vrugten is. Jac. 3-15.

Conclusio &

In Festo S. Stephani

Sermo XXVI.

Exordium: De Propheet Isaias 6-3. Gods heerlijkheid in den geest aanschouwende, hoorde de Seraphijnen tot malkander roepen: Heilig, h. h. is de Heer, de Godt der heirkragten, geheel het aardrijk is vol van zijne heerlijkheid.

dus zullen die hemelsche geesten, en ook volgens Joes Openb. 4-8. alle de gelukzaligen, Godt eeuwig loven in den hemel.

Jaadus hebben d'Engelen, den Zoone Gods mensch wordende van 't eerste ogenblik af aanbeden, volg. dat d'Apostel Heb. 1-6 aanhaald uit Davids 96 Ps. als hij zegd: Als Godt den Eerstgeboren in de weereld brengt, zoo zegd hij, dat alle Gods Engelen hem aanbidden.

En zie als nu 't eeuwig Woord des Vaders vleesch geworden, in Bethlehem geboren was, zoo ~~..~~ kwam 'er

een menigte van 't hemelsche heir, die Godt loofden
en zeiden: Glorie aan Gode in 't Alderhoogsten
dit zelfde lied herhaald de kerk bijna dagelijks
in d' alderh. Offerhande der Misse.
Het zelfde hebben wij gisteren begonnen aan te
zetten, in onze eerste predik. die wij over die
woorden deeden. Wij hebben het zelfde toen maar
begonnen uit te leggen..
Propositio: Wij hervatten de zelfde woorden
nu wederom, en zullen ze op den zelfden voet
vervolgen uit te leggen, en op ons toe te passen
leerende hoe wij naar der Engelen v. B. Godt over
zijne volmaaktheden, uitschijnende in 's Heilands
geboorte moeten looven. Attendite
Wanneer wij gisteren, met d' Engelen be
gonnen te zingen, Glorie aan... ik zeg wanneer
wij deze eerste woorden van der Engelen lofzang begon
nen uit te leggen, zeiden wij dat die hemelsche
geesten van Gods Glorie, als 't einde van 's Heilands
geboorten, begonnen, dat zij Gode, als den oor-
sprong, en uitvoerder van dat geheim, den lof dat
van gaven, dat zij hem, loofden over zijne volmaakt-
heden, die, alhoewel in alle zijne werken, egter
bezonder uitschijnen in deze geboorte, als bij v. B.
dat zij godt loofden over zijne Barmhertigheid,
over zijne Regtvaardigheid, en over zijne Wijsheid
Hiernaa leerden wij uwe Godv. in de toepassinge
naar 't v. B. der Engelen, Gode over deze zijne vol-
maaktheden, uitschijnende in 's Heilands geboorte
met den mond, met der herte, en zeden, of naar-
volginge te zingen: Glorie aan den
Om nu die begonnen uitlegginge, en toepassinge op
dien zelfden voet te vervolgen, zoo zeggen wij dat,
behalven Gods Barmh. Regtv. en Wysheid, ook bezon-
der uitschijnen zijne Almt, zijne Getrouw. en Liefde
En wel I. wonderbaar blinkt hieruit Gods kragt en

vergēven, en gestraft. Gods oneindige Barmhertigheid geeft den mensche, die niets het alderminste tot vergoedinge konde gēven, vergiffenis van zijne zonden, en schenkt hem 't eeuwig lēven, en zijne Regtvaardigheid vind eene gansche, en volkome voldoeninge in zijnen beminden Zōne. de mensch word behouden, en Gods verliest niets van zijne Glorie, omdat in plaatse van 't ongelijk dat hem het schepsel had aangedaan, hem nu door eenen God eere oneindige eere word bewezen. Wat mensche verstand, jaa wat begaafdheid der Engelen was bekwaam om zulk een middel te kunnen uitvinden? Waarlijke het kwam alleen Gods Wijsheid toe zig te voorzien van zulk een middel als wij ~~ons~~ hier in de geboorte van Jesus verwonderen. #

\# David sprekende van Gods Wijsheid riep daarover uit Ps. 103-24. Hoe wonder groot zijn uwe werken alles hebt gij met Wijsheid gemaakt. Maar deze Gods Wijsheid blinkt uit boven al in S. Heilands geboorte.

144

Sermo. XXVI.

Exordium.

4. Gods kragt en Almagt ~~blinkt hier ook wonderbaar~~.

~~wt.~~ 1. Hier doet hy zien, hoe magtig hy is, niet alleen met ~~en alle goed te scheppen~~ maar ook zelfs om uit 't alder grootste kwaad 't aldergrootste goed te trekken. Wat was'er grōter kwaad dan ~~als~~ d'ongehoorzaamheid van onze eerste Ouders, en wat grōter oneer voor den Schepper dit grouwlijk kwaad, die oneer zelf diend hieraan den alderhoogsten, om hem in zijnen welbeminden Zōne te doen ontfangen van den mensche eene oneindige eere, overtreffende verre d'oneere, die hem de mensch had aangedaan, en oneindig verhēven boven alle d'eere die de mensch aan Gode zoude hebben kunnen gēven. en dus toond de Heer, dat zijne magt oneindig grōter is dan ~~als~~ die der menschen, en dat hy tot zijnen grōteren Luister kan doen dienen het gene hem het meest onteerd.

niet alleen met de hēle wereld uit niets te scheppen, het ligt te doen volgen op de duisternis en duisternis op het ligt, niet alleen met in de natuur van 't geschāpene het hēte met het koude, het natte met het drōge te pāren, niet alleen met alles in zijne order te stellen, t'onderhouden en te bewaaren, met een woord niet alleen doet god hier zijne magt zien om alle goed te scheppen t'onderhouden, en te bewāren, maar

2. Hier toond Gods zijne magt, dat God een mensch word, d'Onsterfelijke Sterfelijk, jaa uit een Maagd gebōren word. Zoodat te regt de Moeder Maagd dēze almōgentheid des Heeren beschouwende, daarover uitriep: Hij heeft mij grōte dingen gedaan die magtig is... hij heeft kragt gedaan door zijnen erm. Luc. 1-49 / v. 51

gelijkvormig aan het gēne d'Engel Gabriël haar had gezeid, als hij haar dit geheim boodschapte, naam dat'er geen ding onmōgelijk zal zijn bij Gode. Des zie hoe ..— v. 37.

5. Jaagelijk Gods magt doorschijnt in dit geheim, zoo ook zijne waarheid, en getrouwigheid in zijne beloften te volbrengen. Zoohaast had de mensch niet ge-

Sermo. XXVI.

Gen. 3. 15.

gezondigd, en zig in alle elenden geworpen, of d'Alderhoog-
ste deed hem deze deftige belofte van den Messias, den
slang aldus aanspreekende: ik zal vijandschap stellen
tussen u en de vrouwe, tussen uw zaad, en haar zaad; en zij
zal u den kop verpletten. Menigmaal naderhand word
deze belofte herhaald, en den vaderen toegezeid, de toe-
komende Messias door zooveele voorbeelden, en schadu-
wen aangekundigd. Maar ook duizend, en duizendmaal
naderhand had het menschelijke geslagt zig deze belof-
te niet alleen onwaardig gemaakt, maar ook verdiend
door zijne boosheid dat de Heer zijn woord aan het
zelve niet zoude houden. ^ Maar neen! d'Alderhoogste is
getrouw in zijne woorden, hij doet zijne belofte gestand
hij heeft den Messias zonder eenige voorwaarden van
's menschen kant belooft, daarom hij komt, die belofte
naar, schoon de mensch voor altijd daar van verdiende ver-
stoken te blijven. Hoe heerlijk schijnt dan uit ...?

^ Hierom waren Gods heiligen, somtijds al bedugt dat Godt zijn woord niet mogt houden. dus alhoewel de Heer aan David eenen trouwen eed gezworen had: van de vrugt uws lighaams zal ik op uwen zetel stellen. ps. 131. 11 egter David in die lelijke zonde gevallen, was zeer bedugt of godt om zijne zonden zijne gegeven woord niet wel mogt intrekken. Daarom bad hij zoo ernstig Redde mihi laetitiam Salutaris tui ps. 50.

6. Maar hoe zullen wij hier ~~weer~~ weg zinken in
verwonderinge van Gods weergalooze liefde, die alle
verstand te boven gaat? 1. Wat liefde van eenen godt
tot den mensch, dat hij zig zelven met hem zoo gemeen
maakt van een persoon, met hem te willen worden, zijn
broeder te zijn, zijne natuur zooverre te verheffen
dat hij de zelve aanneemt tot de godlijke? zoo heeft
hij niet gedaan met d'Engelen, welkers natuur nog-
tans verre verheven is boven d'onze. 't is de mensch
aan wien hij dus zijne goedheid toond. 2. hoe zoud-
en wij hier kunnen afmeeten de breette, de lengte, de
diepte, en de hoogte van Gods liefde? ik weet gee-
ne woorden zoo bekwaam om die ongehoorde en onbe-
grijpelijke liefde eenigzins te doen verstaan, dan die
met dewelke de Zoon Gods zelf van die liefde sprak

Ioa. 3.

tot Nicodemus: zoo lief heeft Godt de wereld gehad
dat hij zijnen eenig geboren Zoone gegeven heeft.

Grootelijks roemd de Schrift de liefde van eenen Abra-
ham ten aanzien van Godt / wanneer hij op des zelfs woord
bereid was zijnen lieven eenigen Zoon te slagten. Maar
zooverre als Godt den mensch, de schepper de schep-
selen te boven gaat, zooverre overtreft de liefde van
Godt in het geven van zijnen eenigen zoon, de liefde van
Abraham in 't offeren van zijnen lieven Isaac. Als
Abra-

Abraham zijnen Zoon aan Gode opdroeg, wat offerde hij aan Gode? als een nietig schepsel, eenen sterfelijken mensch, ja eenen zondigen mensch, die om d'erfzonde alleen de dood schuldig was? Maar Godt geeft ons zijnen éénig-eewig-gebooren Zoone, die Godt zelf is. Abraham gaf zijnen Zoon maar aan Gode, zijnen Vriend, en aan wien hij alles schuldig was, die hem dien Zoon gegeven had, ja maar geleend had, en naar zijn goedvinden weerom kon eischen, en na de dood het leven kon wedergeven. Maar Godt geeft ons in 's heilands geboorte zijnen Zoone, Ons, zeg ik, die zijne vijanden waren, die alles onwaardig waren, en hij geeft hem, gelijk die Zoon er zelf van zeide, opdat alle die in hem geloofd, niet verloren gaa, maar 't eewig leven hebbe.

O Godt! wat een overdaad van Liefde! wie zal begrijpen die ~~overdaad~~ van Liefde des Vaders, gevende zijnen éénig-eewig-gebooren Zoone! die Liefde des Zoons, die, daar hij in de gedaante Godt was, zig zelven vernietigd heeft, de gedaante van een dienaar aannemende, op 't allerarmste in een stal, verstooten van de menschen, bij de beesten gebooren? wie zal ophaalen de Liefde des h. Geests aan wien, bezonderlijk als uitvoerder dit liefdes geheim wierd toegeschreven?

Om kort te gaan wij stappen hiermaar van af en loopen aan uwe betrachtinge over; want wilden wij nog verder ~~uitbreiden~~ Gods volmaaktheden in 's heilands Geboorte uitschijnende, hier uitbreiden, wij zouden van deze kersdagen moeten zeggen, het geene de h. Aug. van d'eerste tijden zijner bekeeringe zeide: ik zoude mij in deze dagen niet genoeg kunnen verzaaden, van de wonderbaare zoetigheid die ik smaakte in 't overdenken van de hooge verheevene en ondoorgrondelijken raad in de behoudenisse van het menschelijke geslagt. — Nec satiabar illis diebus dulcedine mirabili considerare altitudinem consilii tui super salutem generis humani. S. Aug. Conf. L. 9. cap. 6.

Des dan gaan wij maar tot de toepassinge over, en

Toepassing

zeggen, zingen d'Engelen in den hemel, Glorie aan Gode in 't alderhoogste, nog veel meer is 't onze pligt Gode glorie te zingen; want om wie is de Zoon Gods tog mensch geworden, wiens natuur heeft hij aangenomen? is 't der Engelen natuur, of om der Engelen wille? Niets minder ~~als~~ dan dat. Nergens (pou.) neemt hij d'Engelen aan; maar hij neemt het geslagt van Abraham aan. — Heb. 2-16

Sermo. XXVI.

En eerst d' Engelen zingen glorie aan Godt in 't alt
dus gaan zij door hun 4. B. voor, en leeren ons wat wij
moeten doen. En vervolgens zingen d' Engelen glorie
hoe veel te meer moeten wij 't dan doen, wij zeg
ik, om den, en om welkers zaligheids wille de zoon godts
is nedergedaald uit den hemel, en het vleesch heeft aan
genomen uit de Maagd Maria, en is mensch geworden?
des dan laat en wij over 's Heeren geboorte met mond
en herte, jaa door onze zeden zelfs zingen: Glorie aan
2. zeiden wij dat d' Engelen zingen: Glorie... verheer
lijkende dus Godts kragt en almagt die zoo wonderbaar
uit blinkt in 's Heilands geboorte? Ei! laat en wij met
zingen Glorie... laat en w' onze herten, en stemmen met d'
alkerk: Moeder Maagd verheffen, en zeggen: Mijne ziel
maakt groot den Heer, en mijn geest verheugd zig in
Godt mijnen Zaligm... want hij heeft mij groote dingen
gedaan, die magtig is... hij heeft kragt gedaan door
zijnen arm.

2. Zingen d' Engelen: Glorie... dus verheerlijkende
Godts getrouwigheid in den beloofden Messias te geven
laat en wij mede zingen: Glorie... laat w' onze herten en
stemmen met Vader Zacharias opheffen, en zeggen
Gezegend zij de Heer Godt van Israël, dat hij zijn volk
bezogt en verlossinge gegeven heeft... gelijk hij gesproken
heeft door den mond zijner heiligen Propheeten
die van alle tijden geweest zijn... om te gedenken aan zijn
heilig verbond, den eede dien hij aan onzen Vader Abra
ham gezworen heeft

3. Zingen d' Engelen: Glorie... dus beroemende godts
overgroote liefde dat hij de wereld zoo lief gehad heeft
dat hij zijnen eenig gebooren zoone heeft gegeven? Laaten
wij ons met de kerke vol dankbaarheid, en wederliefde roepen
O! inestimabilis dilectio caritatis! O grote Godt hoe
wonder is uwe goedheid, hoe onbegrijpelijk uwe liefde!
Ut servum redimeres filium tradidisti! Opdat gij
den slaaf zoud verlossen, hebt gij uwen zoon gele
verd!

Zingt dan over Godts almagt, getrouwigheid, en
liefde in Jesus geboorte met d' Engelen: Gloria...
Zingt dit met den mond, zingt het met 't herte, en
zingt het ook door uwe werken, met die volmaaktheden
als kinderen van uwen hemelschen Vader na te volgen

1. Blinkt Godts almagt hier zoo wonderbaar uit?
hoe zwak wij ook van ons zelve zijn, laat en wij alle kragten
van ziele, en lighaam, inspannen, zeggende met den Paul

Phil. 4-13. ik vermag alles door hem die mij versterkt
Item 1. Cor. 15-10. het geen ik ben, ben ik door Godts genade en zijne genade aan mij bewezen, is niet ledig geweest (ik zal alle kragten van ziele, en lighaam zamen spannen) niet ik nogtans, maar de genade Godts, die met mij is.

2. Toond Godt dat hij getrouw is in alle zijne woorden? volg zijne getrouwigheid naa, doe gestand uwe beloften zoo heilig gedaan in den doop, zoo menigmaal, jaa nu nog op deze dagen herhaald &c.

3. Heeft Godt ons zoo bemind, dat hij zijnen eenigen zoone voor ons gegeven heeft en dan gegeven wanneer wij nog zondaars en zijne vijanden waren, en daartoe gegeven opdat wij behouden zouden worden? Laat en wij dan (1. Jo. 4-19.) Godt lief hebben, nadien hij ons eerst lief gehad heeft. Item v. 11. Heeft Godt ons alzoo bemind, zoo moeten wij ook elkanderen beminnen.

Conc: wel aan. Laat en wij met mond met hert, en werken, zingen: Glorie...
Glorie zij u Vader! die u dus verheerlijkt hebt in de geboorte...
Glorie zij O zoon! 't voorwerp van Godts verheerlijkinge.
Glorie zij u H. Geest door wiens werkinge dit glorierijk geheim is uitgewerkt &c.

Et in terra pax hoibs. Luc. 2. v. 14.

In Nativit: Domini 1753.

Generationem ejus quis enarrabit Isa. 53. v. 8.

In Nativitate Domini 1734.

NB post. Evangelium Missam, dixi. geheimenissen

1742. 50. 55. 73.

Is niet zonder reden: dat de kerk met zulk eene plegtigheid den tegenwoordigen hoogen feestdag van kerstijd vierd; want hoe de geheimenissen meenigvuldiger ~~en [illegible]~~ zijn; des te meer dienen de zelve oock met grooter plegtigheid van ons gevierd te worden.

Nu onder alle de hooge feestdagen, dies de kerk door den loop van 't jaer ~~[illegible]~~ vierd, is'er geene opdew: ~~[illegible]~~ van zoo veele, te saemen, de kerk de gedagtenisse houd, dan wel op den tegenwoordigen feestdag van kerstijd; Daar op Paeschen, de kerk de gedagtenisse alleen maer houd van de verrijzenisse van Xtus; daer z' op Sinkxteren alleen maer vierd de komste des h: geests; daer vierd de kerk op kerstijd verscheide geheijmenissen te saemen.

'T is waer de kerk vierd heden de geboorte des zaligm: en dit schijnt wel maer een geheim ~~[illegible]~~ te wezen, waer van wij heden de gedagtenisse houden, maer nogtans zoo zijn'er even wel verscheide geheijmen ~~[illegible]~~ in deze geboorte des zaligm: begrepen; mids de kerk, vierende de geboorte des zaligm, niet van eene geboorte alleen, maer van verscheide geboorten, en wel van drie, des zaligm: de gedagtenisse houd. ~~[illegible]~~ Hinc Ipsi Christi Nativ. latius differemus Attina.

Om van de geboorte van Kristus in vollen orden te spreeken ~~[illegible]~~ moet men letten, dat 'er meer dan eene geboorte van de heere Xtus is, naamelijk ~~[illegible]~~

Xtus is daer geboren, van alle eeuwigheid uit den vader, en, waer van wij daaglijks belijden: Ik geloof in god... en J. C. — Van deze geboorte is 't dat god de hemelsche vader tot den zoon sprekende zegt: uit de schoot heb ik u geteeld, al voor den dageraed. q. d. voor den dageraed, van alle eeuwigheid, eer dat 'er zon, of maen, of daageraed geschaapen was, heb ik u uit mijne schoot, uit mijn eigen wezen, geteelt. // En dit is d'eerste geboorte van Xtus, te weten volgens zijne godheid van der eeuwigheid uit den vader, ~~door den h. geest~~

Ps. 109. 3.

// Van deze eewige geboorte uit den vader is 't dat d'eewige wijsheid, de zoon gods spreekt Prov. 8. 22 van deze eewige geboorte des zone gods spreekt Joes in 't begin van zijn 1e., 't welk ook vandaag word voorgelezen: In 't begin was 't woord...

2° Xtus is ook geboren, ontvangen in den tijde, uit de schoot van de h: Maagd, Maria zijne moeder, en deze is zijne mensche lijke geboorte, mids dien hij, god zijnde van alle eeuwigheid, in den tijde eene ziele en lighaam aangenomen heeft in 't lighaam van d'allerh: Maagd Maria zijne moeder, uit dewelke hij geboren is. # Van deze geboorte is 't dat ons heden in 't Evm de geschiedenisse word verhaelt, als d' Ev: beschrijft, dat hij ~~dat~~ ten tijde van d'opschrijvinge van keizer Augs. te Bethleem van de h. Maagd Maria zijne moeder heel armoedig geboren is geworden: van deze geboorte is 't ook, dat d' Ev: getuijgt, dat de Engel de boodschap bragt aan de herders: van deze geboorte is 't ook nog dat Joes heden in 't Ev: zegt: verbum caro factum e. q. d. 't woord dat van alle eeuwigheid geboren is uit den vader, is geboren en vleesch geworden in den tijde, mensch wordende, en aannemende eene ziele, en lighaem, gelijk ~~als~~ wij hebben. En daezelfs de tweede &

Van deze tijdelijke geboorte doen wij daaglijks belijdenisse, als wij zeggen: Ik geloof in J. C., die ontvangen is van den h. geest, geboren &

3e. Xus word ook nog dagelijks op eene geestelijke
wijse gebooren, in de herten der geloovigen, in den wij ge
Eph. 3-17. booren word, en woond door zijne heiligmakende genaade, gelijk Paulus tot
die van Ephesen zeide dat Xus in hen woone
gal. 4-19. door 't geloove. 't is ook op deze geestelijke geboorte van Xus
in de herten der geloovigen, dat Paulus zinne speelt
als hij aan die van galatiën schrijft: Mijne kindertjes
die ik wederom tragt te baaren, tot dat Xus in u zijne ge
// op deze geestelijke geboorte zag d. ap. Petrus 1. C. 2-2. daente krijge. // in deeze is een derde geboorte van Xus, te weten
door zijne genaade in de herten der geloovigen
Nu van deze 3 verscheiden geboortens van Xus is 't dat
Jsa 53-8. Jsaiäs spreekt als hij uitroepende, zegt: wie zal zijn geslagt
uitspreken? q.d. wie zal zijne geboorte uit den hemelschen
vader, of uit de h. Maagd Maria, of ook de geboorte door
zijne genaade in de herten der geloovigen, wie zal die uit
spreken? wie zal die nagaen, of kunnen agterhaalen? En
waarlijk met regt is 't dat de propheet sprekende van de ver
scheiden geboortens van Xus al vraagende, zegt: wie zal ze
uitspreken kunnen? door deze wijse van spreken te kennen
geevende dat geen verstand, of vernuft, hoe scherp en veel
't ook mag zijn, bekwaem is deez zelve geheim te agter
haalen, op diergelijke wijse gelijk Paulus sprekende van
gods geheim ontrent de verwerpinge der joden, en de roep
Rom. 11-34. der heidenen als vraegende, zegt: wie heeft de zin des heere
gekend, of wie is zijn raedsman geweest? hier door uit wil
lende drukken, dat niemand oit den zin des heeren heeft gekend
of zijn raadsman is geweest. En zoo op diergelijke wijze ook
de propheet jsaias zeggende: wie zal zijn geslagt uit
spreken, wil hier door uitdrukken, dat niemand de
En, in derdaed als wij op ijder van deze 3 verscheiden geboor
tens des zaligm. agt willen geeven, wij zullen met den propheet
Jsaiäs moeten erkennen en belijden, dat geen verstand, hoe
gauw, geen vernuft, hoe scherp 't ook is, bekwaem is des
zelfs verhevenheid en geheim te agterhaalen.
1e. Dus wie is er bekwaem, om naate gaan en te begrijpen
dat de zoon van eenen de zelfde natuer en wezen, van alle
eeuwigheid uit den vader gebooren word zonder moeder? wie
zal kunnen nagaen, dat die zelfde gebooren zoon niet minder
is dan de vader, 't zij van tijd, 't zij van hoedanigheid, magt
natuur of wezen? wie, zeg ik, is er die iet in 't minste zelfs hier
van kan agterhaalen? zoodat met regt jsaiäs van de
eeuwige geboorte des zoons uit den vader als van eene
onbegrijpelijke zaake sprekende, vraegt: Generationem ejus quis
enarrabit?
2e. wie kan ook met zijn verstand doorgronden 't geheim
der tijdelijke geboorte van Xus? een geheim het geene het verstand van

van alle ~~wegsheimen~~ menschen te boven gaat? wie kan begrijpen
dat een god, mensch, de schepper een schepsel word? dat die het
Leven aan de menschen geeft, het Leven van den mensche neemt?
dat die, wien de hemelen niet kunnen omvatten, nu in 't Lighaem van
zijne maeder besloaten word? dat hij die de vader is van alle
menschen, een kind word zonder vader? dat hij, die van eeuwigheid
is voor alle tijden, in den tijd begonnen heeft te zijn? dat hij, die
onzienlijk is, zig zigtbaer aan de menschen heeft willen maken?
dat hij, die een volmaakte zuivere geest, en zonder Lighaem is, een
Lighaam aan wil neemen? wie zeg ik kan 't minste zelfs
hier van agterhaalen? zoodat met regt Jsaiäs van de tijdelijke
geboorte des zaligm. als van eene onnaspeurlijke zaake zegd:
Generationem ejus quis enarrabit?

3° Jaa ook zelfs wie is 'er bekwaam, om na te gaen, en be-
begrijpen, dat de zoone gods ook nog daagelijks door zijne
genade geboren word in de herten der menschen? wie zal
kunnen nagaen en begrijpen d' overgroote Liefde van den
zoone gods, waardoor hij aan ons zondige menschen, die
niet dan gramschap van ons zelven waerdig zijn, dat hij,
zeg ik, aan ons nogtans die genade wil mede deelen, van
op eene geestelijke wijze in onze herten geboren te worden?
wie zal ook kunnen agterhaalen, waarom hij deze genade regtvaardig
weigert aan den eenen, en genadig mede deelt aan den anderen? o! met
Paulus is 't dat wij hier uit moeten roepen: o diepte der rijkdommen van de
wijsheid, en kennisse gods! hoe ondoorgrondelijk zijn zijne oordeelen, Rom. 11-33...
en hoe onnaespeurlijk zijne wegen! want wie
heeft den zin des heeren gekend? of wie is zijn raadsman
geweest? zoodat ook niet alleen van de eeuwige geboorte
van Xus uit den vader, nog ook alleen van zijne tijdelijke
geboorte uit Maria, maar ook zelfs nog van zijne geestelijke
geboorte in de herten der regtvaardigen met regt gezegd, of toegepast
mag worden: Generationem ejus quis enarrabit?

Nu van deze 3 verscheide geboortens des zaligm. is 't
dat de kerk heden d' gedagtenisse houd en, ten dien einde is 't
dat 'er op dezen dag 3 missen, door eenen en den zelfden priester
geschieden.

't is wel waar dat deze 3 verscheide diensten een overblijf-
sel, en voetstap zijn van het oude gebruik der kerke, volgens 't w:
men op de ~~Solemneele~~ grootste feestdagen verscheide missen deed, om dat
al het volk in eens niet konde tegenwoordig zijn, waarom 'er
van verscheide missen geschieden, welke gemeenlijk door geenen
en den zelfden priester ~~geschieden~~ wierden gedaen, gelijk wij nu nog bij zieke of anderzins van tijd tot tyd zien dat een en de zelfde priester thans

Maar nogtans kan men ook zeggen, gelijk de uitleggers
van de Ceremonien en diensten der kerke hier van handelende
spreken, dat de kerk door de 3 verscheide missen, die 'er
op dezen dag geschieden, de 3 geboortens van den zoone gods wil eeren.

De tijdelijke geboorte vierd de kerk eigentlijk in de eerste Misse van den middernagt (die in katolijke Landen ten middernagte geschiet) wanneer ~~dat ons liev Heer[?] ende dat~~ Jesus door de Consacratie op het autaar word gelegt, gelijk hij ten middernagt volgens het gemeen gevoelen, op ~~dat~~ die Zelfde ure te Bethleem in de kribbe is gelegt. En hierom word in die Misse tot Ev: voorgelezen
De tweede Misse ~~[illegible]~~ van den dageraed is ingesteld om te eeren, de openbaaringe van Jesus aan de Harders. En vervolgens kan men deze Misse aanzien, als het vieren, van de geestelijke geboorte in het herte der ~~[illegible]~~ geloovigen. En hierom &
De derde Misse kan men, aanzien, als het vieren, van de goddelijke geboorte des Zoone gods uit zijnen hemelschen vader. En dit te geeft de Epistel, en 't Ev: van de derde Misse ook duidelijk te kennen. De kerk doet in deze Misse het begintsel van 't Ev: van den h: Joes leeren, in tw: de geboorte van den Zoone gods in den Schoot van zijnen vader zoo goddelijk word beschreven, voor den Epistel heeft zij verkooren, het eerste hoofdstuk van den brief van Paulus aan de Hebreen, in tw: die ~~[illegible]~~ waarheid in 't breed word beschreven en uitgelegt. Vervolgens mag men vrijlijk deze derde Misse aanzien als het vieren, van die goddelijke geboorte.
Zodat hier nu uit blijkt, 't geene wij in den beginne zeiden te weten, dat 't niet zonder reden is, dat de kerk deezen feestdag met zulk eene plegtigheid vierd, mids de kerk niet van eene, maar van verscheide geheimenissen de gedagtenisse houd, en dat van zulke geheimenissen die zoo verheeven zijn, dat met reden van gezeid mag worden: generationem ejus quis enarrabit?
Willen wij dan, B, deze zoo verheevene en verscheide geheimenissen waardelijk en met vrugte vieren, zoo moeten wij na 't inzigt van de kerke, als 't ons doenlijk is, alle de diensten der kerke getrouwelijk tragten bij te woonen, en met zulken geest, en gestelteniss ons in de zelve gedraagen, gelijk zij van ons vereischen.
Vieren wij in de eerste Misse de tijdelijke geboorte des Zaligm: zoo kunnen wij niets beters doen dan ons zelven opwekken, om den geboorenen Zaligm: te aanbidden, en dit moeten wij voornamentlijk doen ten tijde van de Consacratie, wanneer ~~dat~~ Jesus als op nieuw herbooren word door de woorden, die de Priester spreekt, en de magt die Jesus zelfs hier toe aan de priesters gegeeven heeft waarom de Priester terstond zijne aanbiddinge doet, en de geboorte des
Vieren wij in de twede Misse de geestelijke geboorte des Zaligm: door de genaade in de herten der regtveerdigen, gelijk hij lighaamelijk uit Maria geboren zijnde door zijne genaade ook in de herten der harders geboren is, zoo moeten w' ons ~~[illegible]~~ vereenigen met de herders, die den nieuw geboorenen Zaligm: bidden kwamen aanbidden. Dan moeten wij hem zonderlingen gelijk als wij hem in 't allerh: Sakr: ontfangen, dat hij ons gelijk de herders aan de vrugten van zijne geboorte deelagtig wil

wil maaken, ~~dat~~ zonderlingen, hier toe moeten w' ons opwekken, als wij zoo in de twede Misse de h: Com: uit zullen reyken, biddende, dat Jesus in ons uitwerke zijne belofte: In me manet et ego.
Eindelijk en ten laatsten vieren wij in de 3 Misse [illegible] zoo moeten wij ons vereenigen, met de Chooren der Engelen ~~en met alle de heiligen~~ die den Zoone gods aanbidden in den hemel, die hem bedanken over de weldaaden, dew: hij aan 't menschelijk geslagt bewezen heeft, en die hem (uit Paulus ad heb. 1-6.) aanbaden van zoo haast als hij geboorene was. Ook zoo gelukkig zullen worden om met
O! indien wij met zulke gestelteniss de goddelijke diensten bij woonen, dan zullen wij moogen vertrouwen, dat de kind Jes: geboren worde in onze herten, en dat wij dus deelagtig geworden zijnde aan de vrugten zijner tijdelijke geboorte ~~[illegible]~~ met alle de engelen, en uitverkoorenen hem eeuwig ~~[illegible]~~ den vader geboren wordende aanbidden &.

Natus est vobis hodie Salvator

Luc: 2. v. 11.

In Natali Domini 1734.

NB Matutino tempore pro 2da Concione dixi.
Item 2am partem dixi in Festo circumcisionis 1735.

Aenmerkens waerdig is't geen de schrift verhaelt. Exod. 3.

De Schrift vermeld aldaer hoe dat God zullende zijn volk uit de slavernije van Pharao verlossen, een Engel zond om deze blijde tijdinge aen de herders der Schaepen te brengen op de velden.

't geen de Schrift aldaer van God vermeld dat hij eenen engel gebruijkte om aen Moijses bezig zijnde met de schaepen te hoeden, de tijdinge te brengen van de verlossinge van 't volk Israel, komt wonder wel overeen met 't geene waer van wij heden de gedagtenisse houden.

't is heden dat wij hooren dat God eenen Engel gebruijkte die ook aen herders op de velden de blyde boodschap verkondigt hebben, dat God zijn volk verlossen zoude: Ik breng u, zeide de Engel tot de herders, ik breng u een blyde boodschap dat de Zaligmaker u van daeg geboren is.

Gelukkige Herders dan! die deze eer genooten hebben dat aen hun de boodschap van den verlosser of Zaligm. door een Engel verkondigt is. Een eer voorwaer, die deze herderen veel gelukkiger maekte, als waeren de keizer Augustus, de koning Herodes of de Burgemeesteren van Romen.

En dit hun geluk bestond niet alleen daer in dat hun de tyding van den geboren verlosser of Zaligm. wierd gebragt, maer wel voornamentlyk hier in, dat hun de weedt gegeven wierd dat deze verlosser voor hun geboren was. Natus e vobis &c.

Dit is het geen waer in ons geluk ook bestaet, te weten dat dien zelfde verlosser voor ons ook geboren is. het zou weinig voor ons zijn, indien wij met de herderen alleen gemeen hadden die boodschap van de geboorte gehoord te hebben, zoo wij met die herderen ook niet gemeen hadden, dat die Zaligm. voor ons zoo wel als voor hun geboren was.

Ja, ja, t. B. hij is ook voor ons geboren, dat geboore kind is onze Zaligm. onze verlosser: zoodat ik niet t'onregt de woorden van den engel ontlenende, ul. alle vreugd en blydschap met deze verwekkende uit mag galmen, Natus e vobis hodie Salvator.

Dogh dewijl deze woorden, waer in die blyde boodschap is bevat, derwijl die al te veel stof bevatten, zoo tot onze troost als onderregting, als dat men dit op deze korte tyt zou kunnen afhandelen.

zoo zullen wij voor als nu alleenlyk maer onderzoeken, ten opzigt van welke zaeken dat kleyn geboorekind onze verlosser en zaligmaker is.

Propositio. 1º zullen we zien waer van hij ons niet verlost heeft door zijn geboorte

2º waer van hij ons al verlost heeft. Attendite

Om regt te zien van welke qwaelen de geboore zaligm. ons verlost heeft, zoo moet men maer zien op den persoon van dien verlosser zelf: daer uit zullen we bevatten waer van hij ons verlost en waer van hij ons niet verlost heeft. Het is wel te denken dat hij ons, zijne ledemaeten, niet verlost heeft, waer van hij ons hoofd zig zelven niet bevrijd heeft. zoodat men wel voor vast mag stellen dat de Heere Jesus ons alleen heeft komen verlossen van dat alleen, het geen in hem noit plaets gehad heeft, en waer aen hij noit onderwaerig gewest is.

Hier uit volgt dan, 1º dat dit kleyne kind ons niet is komen verlossen van d'armoede, nog ook van die ongemakken, die op de armoede volgen, kouw, hitte, honger, dorst, verlaetendheit, derven van rust en gemak &c. want

de zaligm. zelf is arm en naekt gebooren, zijn moeder heeft hem gewikkelt in doeken &c.

En gelyk hij arm en naekt geboren is, zoo is hij ook arm en naekt gestorven: zoodat hij met regt de woorden van Job zig zou mogen toe eygenen: Naekt ben ik gekomen uit mijn moeders Lighaem, naekt zal ik daer weer heen keeren.

Job. 1.

Hij heeft ook arm gewest gedueren de den helen ombrek van zijn Leven, hij heeft niets eygens bezeten of begeert, hij betuygd van zig zelf by Luc. 9. De vossen hebben haere holen, en de vogels hunne nesten, maer den zoon des menschen heeft niet, waer op hij zijn hoofd zou kunnen neerleggen.

Luc. 9.

Eer hij begon te preken heeft hij met zijne handen de kost gewonnen. hierom word hij niet alleen genaemt de zoon van een timmerman, maer, gelyk we kunnen zien by Marc: 6. daer word hij genoemt een timmerman zelf. Is dit niet de timmerman de

Marc. 6

Onder het preken, heeft hij geleeft van aelmissen en van d'onderstand der menschen.

Hoe zouden wij ons dan kunnen inbeelden dat Jesus, dat dat onze zaligm. onze verlosser, zoo arm geboren, zoo arm in zijn Leven, zoo arm in zijn sterven, gekomen zoude zijn, om de menschen van d'armoede te verlossen.

Dat niemand zig dan inbeelde dat hij van den zaligm. verlost van dien verlosser niet verlost en is, schoon hij arm is en armblyft dat niemand zig dan inbeelde dat zijn gebed niet wel verhoort wo[rd] om dat hij van d'armoede niet verlost word; want de zaligm. nie[t] gekomen is om d'armoede af te nemen; maer om den armen te Leeren d'armoede met gedult te verdraegen.

Dit dit Leert de Zaligm. ook zelfs voor al eer hy nog sprak,
door dien hy was ~~arm~~ geboren van een arme moeder, geboren
buiten s' huis, geboren op de rijs, geboren in een stal; in 't mid-
den van de winter, in 't midden van de nagt; verworpen, verlaeten,
onbekend, onbemind, ongeacht, en nogtans geduldig. zie hoe
stil, vergenoegt en wel te vreeden Leid hij daer in de kribbe, hy
klaegt 't minsten niet, en zoo Leerd hy de armen, dat hij arm
gebooren wordende niet gekomen is om de armen van de armoede
te verlossen, maer dat hy gekomen is om te Leeren &c.

Ja verre van daer dat de armen denken zoude dat dit gebooren
kind hunne verlosser; zoo is 't in tegendeel dat zij zeker moeten
weeten dat hun geluk dat van alle andere menschen ook zelfs
van de regtvaerdigen verre te boven gaet, misdien zij in hunne staet
van Leven, en hunne armoede 't best aen den geboore Zaligm. en
verlosser gelyken indien zij nogtans in hun armoede in hunne geringe en slegte staet
zig geduldig gedraegen &c.

Zoodat hier uit volgt dat de geboore Zaligm. niet gekomen
is om ons van armoede te verlossen.

Ja al zoo min als de Zaligm. ons verlost heeft van de armoede
alzoo weijnig heeft hy ons 2do. verlost van andere lighaemelyke
pynen en qualen, ziekten en smerten, ook zelf niet van de doodt.

Immers hoe zou hy ons daer van konen verlossen? mits hy
aen dit alles zelf onderwoerig geweest is. Hij was een man der smarten
die de krankheden beproefde. zoo noemde hem al voor heen Isaias — Isa 53 –

Den Apostel Paulus getuygt van onze Zaligm. dat alhoewel hy — heb. 6 –
Gods zoon was, egter uit het gene hy geleeden heeft gehoorzaemheit
geleert heeft. en Heb. 2. zyd Paulus, dat hy door het Lyden — ibid 2
beproeft is.

Jus de Zaligm. zelf zeit van zig: Ik moet met een Doop ge- — Luc 12 –
doopt worden: hy zag op zijn bloed het geen vergooten stond te
worden, en niet in schaersheit; maer in een volle overvloed.

Zoodat we uit dit alles wel zien dat den Zaligm. niet van pijnen
en smerten bevryd geweest is: en van alle deze en diergelyke qualen,
heeft hy ons niet konen bevrijden.

Dat niemand dan hier denke dat de Zaligm. voor hem uitge-
booren is schoon hy krank, swak, pynlyk, gebrekkelyk of bed-
legerig is, schoon de Zaligm. de lighaemelyke qualen en gebreeken
niet weg en neemt. Hij is niet gekomen in deze wereld om de pijnen
des lighaems weg te neemen, maer om ons te Leeren de zelve verduldig
te verdraegen..

Niemand moet dan meijnen dat hy geen deel heeft in de verlossing
van dien verlosser, in de zaligmaeking van dien Zaligm., hy moet niet
meijnen dat hy niet wel en bid, of en zyn gebed niet verhoort word
mdat hy blyft worstelen met zyne lighaemelyke krankheden,
met ziekten en pijnen want de Zaligm. niet gekomen is om
ons van de zelve te verlossen, maer ons de verduldigheit in de zelve
te Leeren.

Dit dit Leert ons de Zaligm. door zijn eige V. B. in 't beginzel
van zijn Leven, hy toont ons aen dat ons geluk hier niet in bestaet

dat men van lighaemelyke quaelen en ellenden bevrijst is: hier om aenstonts na zijne geboorten, beweten 8 dagen heeft hij de pijnen der besneidenisse willen lyden, heeft hij zijn bloed begonnen te vergieten, en als een proefje of staeltje willen geeven van dat bloedbad, het geen daer na op Kalvarien volgen zou.

En hier uit blykt dat de lighaemelyke quaelen 't niet zijn waer van de zaligm: ons heeft komen verlossen.

Ja niet alleen van armoede, niet alleen van pijnen en quaelen des lighaems, maer ook zelfs van de vervolgingen en smaed der menschen, heeft hij ons niet willen verlossen.

En dog wat wonder, dat hij ons ook hier van niet heeft willen verlossen, daer hij zijn eigen zelve daer van niet heeft willen bevrijden. Den apostel Paulus zeit: aenmerkt den genen, die zodaenige tegenspraek van de zondaeren tegen hem zelven verdraegen heeft: (tange hic aliquas Xti persecutiones)

Heb. 12–

Wij mogen nog kunnen dat niet wijten dat wij van den zaligm niet verlost zijn, of schoon wij van de vervolgingen der menschen niet bevrijd zijn: want Xus is niet gekomen in de wereld om te maeken dat wij zouden hebben de vriendschap van de wereld, maer om ons te leeren de vyandschap der menschen kristelyk verdraegen.

En hier toe is 't aenmerkelyk dat Xus heeft willen lyden, niet van de duivelen, niet van d' Engelen, niet van de beesten, niet van zig zelf, maer van de menschen, opdat hij ons het lyden, het geen de menschen ons aendoen, niettegenstaende ons dat het hardste voorkomt, verduldig en kloekmoedig zouden leeren verdraegen.

Byaldien de menschen dan u lasteren (ik spreeke met Xus zelf) en u vervolgen, en alle quaed, leugenagtig tegen u uitspreken, gedenk dat gij van zulkes niet bevrijd zijt, maer dat gij dit verduldig moet verdraegen

Deze deze les is ook al te leeren in de geboorte van dit klijne kind: de Burgers van Bethleem verstooten hem, wijgeren huisvesting aen zijn arme moeder, een bevrugte vrouw: niemand van al de vreemdelingen, waer van de stad toenmaels vol was, ziet na hem uit. Ja wat meer is, de koning herodes vervolgt hem, en zoekt dat kind ter dood te brengen, dat zoo wynig tyds nog maer verscheenen was in 't leven;

alle deze vervolgingen heeft hij niet op doen houden, nog zig daer van ten volle willen verlossen, maer geduldig zonder eenig weerwoord willen verdragen, en ons die leeren verdragen;

Exod. 15–23

Dit is ons verbeeld door 't geen de schrift verhaelt Exod: 15: dat de kinderen Israels te Mara gekomen zynde de waeteren niet konden drinken, omdat die bitter waeren, dog zoo haest 't hout dat de Heer aen Moses toonde in die waeteren geworpen was zoo zijn de waeteren zoet geworden. Xus is door zyne geboorte in de bittere waeteren van armoede, pijnen ellenden en vervolgingen geworpen geworden, en heeft de zelve voor ons zoet gemaekt, en ligt en gemakkelyk om ze te draegen: Een

Quaeres an ergo nunquam natus ille Salvator nos Liberabit ab istis corporis malis? O zeker ja, hij zal'er ons van verlossen, dan eeuwig, als hij zig zelf 'er van verlost heeft eeuwig na zyne dood.

Dan dan zal 't ook voor ons tijd weezen, dat wij van dit alles verlost zullen worden. audi Paulum hoc promittentem. Wij verwagten den zaligm. onzen Heere J. C. die ons vernederd lighaem zal hervormen, om het gelijkvormig te maeken aen zijn heerlijk Lighaem. In 't boek der Openb: word ons dit ook beloofd. Dan zal'er voortaen geen dood meer zijn, nog gejammer, nog gekrijt, nog smert en zal'er meer wezen; want d'eerste dingen (de quaelen en ellenden van dit Leven, die 't zaed zijn van 't eeuwig Leven) die dingen zijn voorbij gegaen. Dan dan zal 't de tijd eerst wezen om van deze lighaemelijke ellenden verlost te worden. en hierom vinden we dat aen de martelaeren, die om wraeke riepen van hun bloed geboden wierd dat zij nog wagten zouden, tot dat de tijd van de volkome verlossinge komen zoude. Phil. 3-20. Apoc 21-4 Apoc 6-10.

In deze hoop is 't dat we nu Leven, hier mede is 't dat w'ons troosten, dit zullen we naemals door de verdiensten van deze geboorene zaligm bekomen. Dan dan zullen de vrugt van zijne verlossinge genieten.

Ja ook zelf reeds hier in dit Leven, alhoewel we van die lighaemelyke quaelen door den geboorene zaligm niet verlost en worden, wij zijn nogtans door hem verlost van de geestelyke quaelen, ik zegge de zonden. Ja dit brengt zijn naem van Jesus zaligm en verlosser mede volgens dat de Engel zulks zelf heeft verklaert als hij tot Joseph zeide. Gij zult zijn naem Jesus noemen, want hij zal zijn volk verlossen (zaligmaken) van hunne zonden. q. d. &. Matt. 1-21.

En dit is 't twede 't geen we nu verhandelen zouden moeten. Dog mits 't eerste ons al te wijd gebragt heeft, zullen we hier maer overstappen en met beter gelegentheit hier van spreken.

Conclusio

Wel dan, G. zijn wij reeds nog zoo gelukkig niet dat we door den geboorenen zaligm van armoede, pijnen of verdrukkingen verlost zijn geworden, zoo zullen w'ons ondertusschen geduldig in de zelve draegen. Zijn w'in armoede, bevinden w'ons in siektens en pijnen, Lyden wij smaed, hoon of vervolgingen, wij moeten ons in de zelve troosten, weetende dat we hier niet ten eenemael van bevrijd, 't is immers weetende dat de geboore zaligm zelf hier van niet bevrijd heeft willen weesen; hoe zouden wij dan hier van verlost willen weeren? O neen, zeer geern en verduldig moeten w'ons in de zelve gedraegen. De schrift zegt van Urias dat hij tot David, die hem na zyne huis wilde zenden om gerust gemakkelijk te slaepen, dat hij regt tot David zeide: De arke Gods, en Israel en Juda verblyven in de tenten, en mijne heer Joab en mijne heers knegten Leggen op de velden, en zoude ik in mijn huis gaen, om te eeten en te drinken, en te slaepen 2 Reg. 11-11.

met mijne vrouwe? zoo waer het u wel gaen, en zoo waer uwe ziel Leeven, ik zal dit geenzins doen.

Indien, dan, ~~zoo~~ Urias zoo sprak, indien, hy ~~ook~~ niet ge makkelijk wilde rusten, terwyl de arke des heere en David volk op de vlakke velden, zig moesten, onthouden, hoe veel te meer moeten, wij ons niet te vreede stellen, in d'armoede pynen of vervolgen, daer, de waeragtige arke C. J. ge booren, werdende zoo veel heeft uit gestaen &

2 Reg 15-21. O met eene Ethai, moeten, wy in alle quellingen, zeggen en tot den geboorenzaligm. spreeken, 't geen hy tot David zeide zoo Leeft de Heer en zoo Leeft myn Heer de koning, in wat plaets gij zult weezen, 't zij ter doodt, het zij, ten Leven, daer zal ook uw dienaer weezen. zoo zoo zeg ik moeten wy &
O dan zal 't geschieden, dat we Leevende in de hoop met vertrouwen zullen, verwagten den zaligm. onzen heere J. C die ons ook selfs t'eeniger tyden, van alle deeze ellenden zal verlossen, die ons vernedert Lighaem, zal hervormen en gelykvormig zal maeken aen zyn heerlyk Lighaem om eeuwig &

Vocatum est nomen ejus Jesus

Luc: 2. v. 21.

In Festo Circumcisionis Domini 1735.

De dag die de Kerke heden vieren is zeker wel een dag van vreugde en dat zonderlingen, uit twe hoofden. Deze dag is eene voornaeme dag 1o. Quia dies novi anni prima, quem vobis oibs faustum precor. 2o. Deze dag is ook eene voornaeme dag omdat Xus op de zelve besneeden is en aen hem de naem van Jesus gegeeven is.

Deze twe verscheide bemerkingen wijzen ons ook een dobbel de pligt aen. Deze dag, voor zoo veel 't is de eerste dag van 't jaer verpligt ons tot god onze toevlugt te neemen, om hem te bidden, dat wij die door zijne hulp dit jaer reeds begonnen, 't zelve ook door zijne bystand gelukkelyk zullen eindigen.

NB e prosecutio ejusdem mado de qua dixi in Nativ: Dni hoc anno.

Deze dag voor zoo veel Xus op de zelve besneeden is die verbind ons 't zelve geheim rijpelijk te overwegen.

Xus is besneeden, en dit voorwaer is eene verneedering, die de verneedering van zijne menschwordinge nog verre te boven gaet. In zijne menschwordinge is hij god zynde mensch geworden, en die heer en meester van alles was is in de gedaente van een dienaer verscheenen; dog in de besnijdenisse is hij zelf als een zondaer verscheenen, dewijl hij zig ook zelf aen een wet voor de zondaeren gestelt, zig heeft willen onderwerpen.

Dog hoe zeer de zoone gods in zijne besnydenisse zig verneedert heeft, zoo is hij nogtans ook ter zelver tyde van zijne besnydenis verheerlykt geworden, door de naem die hij gekregen heeft; God heeft hem een naem gegeeven (zeit Paulus) die boven alle naemen is, te weten de naem van Jesus, opdat zig in de naem van Jesus alle knijen buigen der genen die in den hemel die op d'aerde, en dies onder de aerde zijn. Phil. 2. 8.

O heerlyke naem! o zoete naem! een naem in dew: al 't gene wij vraegen, w' ook zullen verkrijgen, een naem in dew: de duivels verdreeven worden, een naem door dew: de zieken genezen worden, en de dooden verrijzen, een naem dew: voor di droevige vreugde, voor de zwakken sterkte, voor de kranken een geneesmiddel en voor de stervende 't leven is, met een woord 't is een naem vol van beduidenisse en geheimenissen want de zelve voorspelt 't geen dat Xus uit zynen werken, mits de naem van Jesus, zaligmr te zeggen is.

't is omtrent deze naem van Jesus dat we voorhebben wat een weinig wydloopiger te spreken, en aen te toonen hoe eigen dat de zelve aen Xus gegeeven is Attendite

Propositio

't was een gewoonte by de Joden, dat als zy hunne kinders besneeden, dat ze dan ook aen de zelve hunne naemen gaeven. Dit heeft by v. b. van Joes den Doper gebleken aen wien de naem van Joes alsdan gegeeven is. D' Ev: verhaelt ook dat

Luc. 1 - 58. ze twistreedenden hoe dat 't kind genaemt zou worden. zommige noemden hem naer zynen vader met den naem van Zacharias; dog de moeder en naderhand ook de vader deeden hem Joes noemen.

Deze twist en verschellendheit omtrent de naem van den Heyland had de Engel reeds al weg genoomen, en duidelyk had hy aengewezen met wat naem hy juyst genaemt moest worden. Dit had de Engel gedaen als hy de boodschap aen Maria bragt, dit had hy ook gedaen als hy Joseph wegens 't geheim der mensch-wordinge onderregtte, tot beide zeggende: gy zult zynen naem Jesus noemen. En deze naem van Jesus is aen hem in zyne besnydenisse ook gegeeven, volgens dat de woorden van 't Ev: luiden, vocatum est nomen ejus Jesus.

Jesus is hy dan genaemt. En dit kan ons mogelyk wel wonder schynen, mits de propheten aen hem niet deze maer

Isa. 9 - 6. wel verscheide andere naemen gegeeven hadden. Isaias had voorzeit dat zyne naem wezen zoude, de wonderlyke, de raeds-heer, de godt, de magtige, de vader der toekomende eeuwe, en de vreede vorst; En nogtans zoo hooren wy heden, dat hy in zyne besneidenis alleen maer Jesus is genaemt geworden. En dit niet zonder reden, want deez naem de voornaemste is en alle andere naemen verre te boven gaet. De menschen nae gemeenlyk dien naem van iemand die de waerdigste eigendom nen in zig besluit, alhoewel hy ook andere min waerdige naemen heeft. zoo by v. b. die prins en koning te zaemen is die word met naem van koning genoemt. En zoo hier ook de Jesus alhoewel hy met die naemen van de propheet Isaias ge noemt kan worden, zoo is hem nogtans de naem van Jesus alleen in zyne besnydenisse gegeeven geworden, omdat deez naem alle zyne andere eigenschappen verre te boven gaet, en ook zelf be-tekent en mede brengt dat gene waer toe de zoone godts mensch geworden is en heden in zyne besnydenisse ook begonnen heeft te laeten blyken.

De naem van Jesus is 't zelfde als zaligmaker of verlosser te zeggen. En zaligmaker of verlosser is hy genaemt geworden omdat hy quam ons zaligmaken en verlossen. Dit is 't geen

Matt. 1 - 21. de engel zelf tot Joseph zeide: gy zult, aiebat angelus, zynen naem Jesus noemen, want hy zal zyne volk ver-lossen van hunne zonden. q. d. &a

Dus blykt uit de naem zelf wie dat hy is. Jesus word hy genaemt, dat is verlosser, want hy gekomen is om ons te verlossen.

veele hebben meenigmael wel een naem, maer niet de zaek die er door betekent word. David noem de zynen zoon, Absa

welke naem, betekent en te zeggen is vader der vreede, en nogtans was hij een twist en twedragt stooker. Salomon noemde zijnen zoon Roboam, t. w. zoo veel als uitbreider te zeggen is, en nogtans heeft hij 't rijk in plaets van uitgebreit, 't zelve verminderd.

Maer dit kind, 't geen hij word genaemt dat is hij ook te weten zaligmaker of verlosser:

En waer van dog is hij onze verlosser? hij is onze verlosser van de zonden ~~Ipse~~ vocabis nomen ejus Jesum (ait angelus) ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum hij verlost ons van de zonden volgens dat de engel zeide en dit op twederlijk wijze 1°: hij verlost ons van de voorledene en voorheen bedreve zonden, en 2° hij verlost ons van de toekomende zonden.

1° zeg ik hij verlost ons van de voorledene zonden. En dit heeft hij gedaen op een drievoudige manier. 1° of door de h: Sacramenten die hij tot onze verlossinge en zaligmaekinge ingestelt heeft alleen 2° of door het opregt berouw alleen, 't geen hij in ons herte stort, of 3° door alle bijde zaemen.

Op d'eerste wijse ~~[illegible]~~ verlost hij, en maekt hij de kinderen zalig die na het ontfangen van het h: Sacrament des doopsels sterven.

Op de twede wijs heeft hij zaliggemaekt den moordenaer aen het kruis, en veele anderen die wel berijd zijnde geen gelegentheit gehad hebben van de h: Sacramenten te ontfangen.

Op de derde wijs worden de Xtenen gemeenlijk zalig gemaekt en verlost van hunne zonden, te weten door het berouw en het h: Sacrament van penitentie, 't geen het berouw in zig behelst.

Op w: wijs van deze drie nu opgehaelt den mensch van zijne voorledene zonden verlost word, het moet aen dezen Jesus en dit kleyn kind, die heden in zijne besnydenis zijn bloed begonnen heeft te vergieten, toegeschreven worden, hij is 't die ze verlost, alle de genen die er worden verlost: want hij 't is die de h: Sacramenten hier toe heeft ingestelt, want hij 't is die alleen onze herten met een waeragtig berouw en leedweezen kan vervullen.

Het zij dan dat eenig kind door de waeteren van het h: doopsel van zijne zonden verlost en zaliggemaekt word, 't is deze Jesus die heden zijn bloed vergoten heeft die hem daer van verlost mits hij den doop ingestelt, en aen de waeteren de kragt van een h: afwassing gegeeve heeft.

Het zij dat Magdalena aen de voeten van Jesus, of de moordenaer op het kruis door eene waeragtige en volmaekte boetvaerdigheit van hunne zonden verlost zijn, zij zijn nogtans daerom niet haer eijge verlossers en zaligmakers: o neen C: J.

O neen: C. J. die heden zijn bloed in de besnijdenisse begonnen heeft te vergieten, die naemals aen het kruis zijn bloed ten eenemael vergooten heeft; die is hunne zaligm. en hunne verlosser, die heeft voor hun, die genaede van een oprecht berouw door het vergieten van zijn bloed verdient en ook gegeeven.

Seg zij ook dat een zondaer door het h: Sacr: van penitentie verlost werd van zijne bedreve zonden, hij is zijne eige verlosser niet; den priester die hem vrijspreekt is zijn verlosser niet, maer dat kind, t.w: heden zijn bloed vergooten heeft die den opperpriester is na d'order van Melchisedech in eeuwigheit, die is zijn zaligm:, die is zijn verlosser; mits hij hem het berouw in zijn hert gestort, en den priester de magt van vergiffenis te verleenen gegeeven heeft.

vervolgens blijkt hieruit dat hij met regt Jesus dat is zaligm. of verlosser is genaemt geworden, mits hij 't is die ons op deze wijze verlost van de voorledene zonden.

Daer en boven hij verlost ons ook nog 2°. van de toekomende zonden. En dat op een twe voudige wijs. 1° door zijne zorgdragt die hij voor ons draegt, waerdoor hij van ons afweert alle uiterlyke oorzaeken, gelegentheden en prykelen der zonden, inten... genlende onze eige begeerlijkheit en den duivel. 2°. door zijne kragtdadige genaede waer door hij ons tussen en in 't midden van de bekooringe in de deugd en heiligheit stand doed houden.

Zeer mooij drukt uit en beschrijft de h: Aug.s hom. 23. deze zaligmaekende manier van Xus: adulter o fuisti, ait ....
„hoc tibi dicit Deus tuus, regebam te mihi, servabam te mihi
„ut adulterium o committeres: suasor defuit, ut deesset ego
„feci: adfuit suasor, o defuit locus, o defuit tempus, ut o
„consentires ego te terrui. agnosce ergo gratiam ejus cui
„debes et quod oadmisisti„.

Applica idem quibus vis aliis ~~...~~ en uw god legt
is gij zijt geen dronkaerd, dief of onregtvaerdige geweest, maer ik heb u bewaert en 'er van behoüden, is 't omdat gij niet verlijd geweest opdat gij geen verlyder gehad hebt, dat hebik gedaen, is de verlyder er geweest, ik heb 't gemaekt dat gij niet verlyd geworden zijt. zoodat wij altyd en in alle gelegentheden aen gods genaede verschuldigt zijn dat hij ons van de toekomende zonden bevrijd en verlost, mits hij 't is die van ons afweert alle uiterlyke oorzaeken en gelegentheden der zonden, inteigenlende onze begeerlykheit en den duivel, mits hij 't is die ons in de bekooringe de overwinninge doet behaelen. Ja opdat wij dit altyd erkennen zouden, daerom heeft Xus ons dagelyks leeren bidden En Leit ons niet in bekoringe q. d. &

En dus 't dat hij ons verlost van de toekomende zonden, &c En vervolgens de naem van Jesus met regt a

hem in zijne Besnydenisse gegeeven is.

3.e Eindelyk en ten Laesten met regt is ook aen dit kind de naem van Jesus dat is verlosser gegeeven, missdien hij door 't vergieten van zijn bloed, heden in zijne Besnydenisse en naem=als op de berg Kalvarien, voor ons verdient heeft dat wij ook zelfs van de begeerlykheit, van de duivel, en van de wereld verlost zullen worden.

Deze verlossinge is d'aldervolmaekste en de volkome verlossinge, deze is hier in deze wereld niet te erlangen dan in de hoop, en zal alleen bekomen worden in de hemelsche glorie. Daer zal 't alleen wezen dat eene Paulus niet meer zal verzugten en uitroepen: Ik zie een andere wet in mijne Leden, welke strijd tegen de wet mijns gemoeds, en mij gevangen voert onder de wet der zonde, die in mijne Leden is. Item: Ikellendig mensche! wie zal mij verlossen van dit Lighaem des doods? Rom. 7 - 23.

Neer daer zal 't eens wezen dat wij ten eenenmael verlost zullen wezen, en daer zal 'er niet alleen een volle victorie, maer zelf ook geen strijd meer wezen.

Conclusio

Zie daer A. A. hoe eigen dat aen den gebooren zaligmaker de naem van Jesus of verlosser gegeeven is. hij is onze Jesus en verlosser, mits hij 't is die zijn volk is komen verlossen van hunne zonden, ja niet alleen van de voorheen bedreevene zonden, maer ook zelf van de toekomende zonden met ons van de zelve te bevrijden en te bewaeren, mits hij 't is die ons ook eens zal verlossen van de begeerlijkheit en den duivel. Deze verlossinge die heeft hij heden in zijne besnydenisse door 't vergieten van zijn bloed begonnen.

Siet van hand de kerk heden de gedagtenisse op de eerste dag van 't jaer om ons alle aen te maenen dat wy tot dien Jesus als verlosser onze toevlugt neemen zouden, dat wy hem bidden zouden dat wy aen zijne verlossinge deelagtig worden mogen, dat hy ons onze fouten en zonden die wy voorgaende jaer bedreeven hebben gelieve te vergeeven en ons van de zelve verlossen, en dat wij door zijne genaede dit jaer wederom beginnende ook door zijne zaligmaekende genaede van de toekomende zonden verlost en bevryd mogen worden, opdat wij, gelyk zacharias van dien Jesus en verlosser had voorzeit, opdat wij zeg ik uit de hand onzer vyanden verlost zijnde in heiligheid en gerechtigheit (niet alleen dit jaer) maer alle ons dagen mogen dienen, om ~~[illegible]~~ ook met vertrouwen te mogen verlangen de volkome verlossinge te erven hiernaemals in de eeuwige glorie &c. Luc 3 - 74

1mo Quâ Occasione

Exiit edictum à Cæsare Augusto út describeretur &c

Luc. 2. v. 1.

In Festo Nativitatis Christi 1735. 59.

156

T is een zaek zeer eigen aen een goede Historie-Schrijver wel te Letten op alle d'omstandigheden van 't geen hij verhaelt &c.

Facit hoc optimus Historicus S. Lucas in sua de Xto nato historia; singula observat: occasionem, tempus, locum, modum, verbo singula describit. (Dilata)

Si singula hæc considerare vellemus, dies non sufficeret; equidem aliquid consideremus exigit diei festivitas.

Proin nunc initium hujus historiæ paululum considerare Lubet, scil: occasionem, quâ contigerit Xtum Bethlemi esse natum. Et ex dicendis utiles observationes deducemus. Attendite.

Propositio

Prædictum erat per prophetas Xtum in Bethleem nasciturum. Sic Michæa 5.

At videbatur contrarium eventurum, et prophetiam non fore implendam. Joseph enim et Maria habitabant in Nazareth ibidemq. jam cum tempus Mariæ pariendi instaret, adhuc degebant, quis igitur eum illuc non nascendum dixisset? attamen non sic evenit, sed Bethlemi nascitur.

Quâ, quæso occasione? Hac: Augustus describi jubet universum orbem, quâ occasione quisque se in sua civitate e qua ortus, sistere debebat. Interpretes duas observant raões hujus edicti 1o ut satisfaceret suæ superbiæ, sicut David, 2o cupiditati pecuniæ acquirendæ....

Huic edicto oes obtemperant. Ibant oes (ait tex.) ut &c

Joseph item et Maria huic præcepto obtemperant. in Joseph (ait tex.)

Et ecce, het geschiede als zij daer waeren, &c

His sic Litteraliter narratis ad observationes veniamus.

Observa 1o. Veracitatem Dei in hac prædicta. Dixerat filium Bethlemi nasciturum et en evenit aliter quidem videbatur &c

Hinc disce res desperatissimas posse et evenire, et si Deus prædixerit non posse sed et certo eventuras. Enarra hic exemplum Josephi, cujus prædicta exaltao numqm videbatur complenda, et tamen evenit: Nil mi videbatur quam Israelem per Mosem Liberandum fore et tamen evenit

Niets scheen er minder als dat Jonas verlost zou worden
attamen de heer sprak maer en, Jonathas d...
Sic et hic....
Et nobis solatio ee dbt. confidamus oportet Deus veritas ...
ipse dixit, et licet res desperatissima videatur, tamen fiet
Considera 2º Per quem, et cujus ministerio Deus rem ex-
equatur scil. Caesaris. Ille contribuit ad executionem rei, insci-
tamen, imo si scivisset potius eum Herode occidisset. Ille
descriptionem instituit ad suam gloriam, et Deus eam
alio dirigit scil. ad Xti Nativitatem.
Hinc disce dat er niets bijgeval geschiet (dit zou men van
dere beschrijvinge wel zeggen) god beschikt en bestiert al...
Matt 10-19. daer valt niet een hair van ons hoofd, niet een vogeltje op de
aerde zonder de wille des vaders die in den hemel is! Quaecum-
Ps. 334-6 volunt Deus facit in caelo et in terra. Door mij heerschen
Prov. 8-15. de koningen en stellen de vorsten dat regt is. Het lot word
Ibid. 16-33. in de schoot geworpen, maer het geheele beleit daer van is
van den Heere.
Nihil itaq. fortuito, sic hic o casu aut fortuito
sed Deo volente descriptio facta e.
Item disce quos Deus per occultos et ignotas vias
hoes dirigat eo quo ee dbnt. dirigit Joseph et Mariam
Bethlemum, ignota via scil. descriptione. Item patet
in Josepho, quis putasset, per talem depressionem eum ad
thronum ascensurum?.. quis putasset verum Josephum
Xum. scil. per similem viam thronum ascensurum!
Sic et hic....
Disce 3º Per quem Deus eos dirigat scil. per caesa...
mali insciis saepe aliis serviunt sic hic Augustus....
Deus novit eorum malo ad bonum uti. Sic odio et invidia
Saulis ad Davidem probandum, blasphemiis Semei ad pa-
tiam ejus exercendam. Sic heeft god de onteeringe van
Davids vrouwe, door Absalon laeten geschieden, om David
van wegen zijn overspel te kastyden. Sic Jobum tentari
permisit, om hem te beproeven. Sic Stephanum, Jacobum
aliosq. occidi, Petrum aliosq. incarcerari permisit,
om dus door hun bloed de waerheid te bevestigen; sic
proditione Judae om 't werk onzer verlossinge te volbr...
Sic et hic... et hoc nos docet....
Observa 3º Propter Josephi et Mariae obedientia...
Hinc disce superioribus obedire, etiam malis, sic Jo-
seph et Maria?... sic Xus ipse adhuc utero inclusus...
Hoc idem postea docuit Reddite....

Ipsum Apli: Weest uwe Heere, ingt Petrus, onderdanig — 1. Pet. 2-18.
niet alleen hen, die goed en beleeft zyn, maer ook die onbe
leeft zyn. Sic Paulus Nerone regnante alle mensch zy de — Rom. 3-1
magten onderdaenig.
Et hoc nos exemplum Josephi et Mariæ docet....
Vrage. Zal men hen in alles gehoorzaemen? R/ men moet
onderscheiden tussen die dingen, die godt verbied, en tegens
een goede conscientie stryden; en tussen die dingen, die god
niet en verbiet, nogt ook tegen een goede conscientie stryden.
Wat aengaet die dingen, die godt verbiet, daer in mag
men geene overheit in generley wyze gehoorzaemheit betoonen,
al zoude het kosten al ons welvaeren, ja zelfs ons leven. Maer
in zulker gelegentheit moet men zig altyt vasthouden aen
den regel der Apostelen. Men moet gode meer gehoor= — Act. 5-29
zaem zyn, dan de menschen. Ende: Oordeelt gy zelf of
het regt is voor godt, u meer te gehoorzaemen als god. — Ibid. 4-19.
Welke regel van oude tyden af door godts dienaeren on
derhouden is. Sic obstetrices Ægyptiacæ... — Exod. 1-20..
Sic servi Saulis wilden hem niet gehoorzaemen, in de
priesters des Heeren te dooden — 1 Reg 22-19.
Sic noluit Jonathas patri et Regi Saulo obedire — Dan 3-18. 6-17.
Noluit Daniel Dario, ...
Noluêre fratres Machabæi ..... 2 Mach. 7.
In his ergo ... debemus...
Maer wat aengaet die dingen, die godt niet en verbiet,
in illis et si difficilibus oportet. Sic Deus jubebat Israe= — Jerem. 27-6..
litas Regi Babilonis obedire. Sic fecêre Joseph
et Maria. Licet gravida, Sic Xus adhuc utero clau
sus. Sic ergo et nos à nato Salvatore et ejus
parentibus discamus.
Observa, 4°

2º Quo Tempore

In Festo Nativitatis Domini 1736.

158

Exiit edictum, à Cæsare Augusto ut describeretur universus orbis. Luc. 2. v. 1.

Proprium e erudito Historico observare oes circumstantias rei enarrandæ A. A.

Facit hoc optimus Historiographus Ev. Lucas, in sua de Xto nato historia. observat singula scil: occasionem, tempus, Locum, modum, verbo dicam singula accuratissime describit (Dilato)

Si singula hæc considerare vellemus, dies o sufficeret, attamen aliquid ut consideremus exigit diei Festivitas. Anno superiori de occasione egimus, nunc sequitur ut quid de Tempore dicamus quo Xus Dnus natus e, et de quo hodie memoriam agimus.

Lubet itaq paucis considerare Tempus quo Xus Dnus natus e, et inde quæ ad instructionem morum nostrorum pertinent observare **Attendite**.

Propositio

Eccle. 3-1. Oia, ait Salomon, tempus habent. Et dum tempus illud advenit, oia. fiunt quæ Deus fieri voluit, o citius nec tardius. Quod Salomon pronuntiat de oibs rebus, id particulatim quoq ait de tpore nascendi. Et sicut id verum, e de quocumq hac, sic et certum Deus determinavit tempus, quo nasciturus erat promissus dudum Messias. Hinc Paulus: Ubi Gal. 4-4. venit plenitudo tporis, misit Deus Filium suum, factum ex muliere, factum sub Lege

Iam autem illud tpus dudum mundo indicare Deus voluit, illud enim præfinivit per Patriarcham Iacob, dum Gen. 49-10 dixit: De Scepter zal van Iuda niet weggenomen worden nog de vorst uit zyn geslagte, tot dat hy komen zal gezonden

zal worden, en hy zal de verwagting der volkeren wezen.

Isto autem tpore natus ē Xus Dnus. Sceptrum enim jam modo ablatum erat à Juda, annis scil: 60 ante nativitatis istius tempus, tunc enim Jerosolyma, à Pompejo Magno Romani exercitus duce capta ē, et Judai à Romanis subacti fuerunt, uti refert Flavius Josephus. L. 14 Antiq. Judaic. cap. 8. Deinde 9 annis post Marcus Crassus pecunias quas intactas reliquerat Pompejus ex templo

ibid. c. 32.

Dei abstulit. Annis 36 post Herodes, ex peregrina

ibid. c. 26

Idumaeorum gente oriundus, à Senatu Romano et Caesare Octaviano Augusto, Judaeorum rex creatus ē. Huic octaviano augusto Judai tributum solvere, adeoq. se illi subditos fateri coacti sunt.

Et quamvis Romani Judaeis Ecclesiasticam gubernationem et sacerdotium concederent, jurisdictionem tamen temporalem, et jus gladii, et plenum in eos imperium in politicis sibi servabant: atq. inde apud eos praesidia habebant, quae Judaeos, ad seditionem proclives, coercerent.

Sicq. cum Judaeis constitutum fuisse tunc ex ipsis possumus discere Judaeis. Pilato dicunt: Nobis ē licet interficere quemqm. Item: ois qui se Regem facit contradicit Caesari.

Jois 18-31
ibid. 19-12
H. 15

Non hbmus regem nisi Caesarem.

Sed et idipsum clare ex relatu Evangelistae in historia Nativitatis patet, dum Caesarem Augustum descriptionem universi orbis (scil: ipsi subjecti) fieri jussisse scribit, inter quos oes Judaei quoq. erant, die ook gingen, om zig aen te geeven elk in zyn eige stadt, betuijgende dus dat ze onder den Keizer stonden, en Hem voor hunnen Heer erkenden.

Atq. sic patet sceptrum à Juda tunc fuisse ablatum, et isto, sicut praedictum fuerat, tempore natus ē Messias. C. 2. Sic refert Luc in assumpto textu et sequentibus. Exiit edictum à Caesare augusto, ut describeretur universus orbis.... zy gingen dan allen om zig aen te geeven. En Joseph trok ook op na Bethlehem ... met Maria zyne bruidt, die zwanger ging. En 't geschiede als zy daer waeren, dat de dagen vervult werden dat zy baeren zoude. En zy baerde haeren eerstgebooren zoon.

Igitur illo tpore....

Dum hanc Temporis circumstantiam, in quo filium suum nasci Deus voluit, attente perpendimus, varia observatu

digna, doen zig daer in op.
Natus e tpore et sub imperio alieni principis. Et recte,
nam Hij quam, als die een vreemdeling weren zoude op der aerde
et cujus regnum, e eet de hoc mundo
Natus e tpore quo sub jugo et servitute Romanorum
gemebat populus Israel. Et recte tunc, nam foret salvator
en hy was diegene, de quo Paulus, die alle degenen, die Heb. 2-15.
door de vreeze des doodts, 4 geheele Leven lang in slavernij
Laten, zoude verlossen.
Natus e tpore quo descriptio fiebat universi orbis. Recte
tunc, nam ipse e qui electos suo scribit in Libro vitae
Natus e tpore quo Joseph, et Maria, erant in itinere
Recte tunc, nam erat is, die den menschen, die reizigers
en vreemdelingen op der aerde zijn, brengen en geleiden zoude
na het hemelsch vaderlant.
Natus e tpore quo Joseph et Maria, het bevel des kei=
zers volbrogten, ipsa sua Nativitate indicans, se adventu
suo e infringere autoritatem, et potestatem mundanorum, der
Vorsten en overigheden, sed qui econtra ea ma confirmaret
Non eripit mortalia qui regna dat Coelestia. Sic ut im=
merito turbaretur Herodes, illigens natum hunc Regem
Judaeorum.
Natus e tpore quo sub Caesare hoc Augusto pax erat in uni
verso orbe, clauso Jani Templo. Recte tunc, nam is erat, qui Jes. 9.
ab Isaia noiatus e Princeps Pacis: is erat, qui ons menschen
met Godt quam bevredigen, juxta quod Paulus ait: als Rom 5-10
wij nog vyanden waeren, zijn wij door Hem met Godt ver-
zoent: is erat, die alles met zig zelven quam verzoenen Colloss. 1-20
en bevredigen, zoo het geen op der aerde als het gene in de
hemelen is: Hij is die de Joden en Heydenen, dus verre
vyandlijk tegen elkanderen, quam vereenigen, juxta quod
Paulus ait: Hij is onze vrede, die ze beide eengemaakt Eph. 2-14
en de middelmuer, die hen van een scheydde, teweten de
vyandschappen in zyn vleesche verbrocken heeft.
Tempore itaq urbis pacis arcano Dei consilio nasci
elegit Salvator, ut Regem se Pacificum scaret, qui
e pacis genus in mundum inferret, pacem inquam, quam
mundus dare e pt, pacem cum Deo, cum Angelis, pacem
Conscie propria, ao cum corpore, spiritus cum carne, sensuum cum rae

Ast o tt tpore Pacis nasci voluit Dei Filius, ut nobis pacem cum Deo adferre sciaret, sed et ut ostenderet quo=perere necesse sit pacem nostrae cum Deo, pacemque hbae cum proximo.

Istud itaq. urbis pacis tpus, quo Salvator noster in mundo nasci voluit, monet nos waerop wij deze feestdagen behoorden te denken, en waervan wij ons eerste en voornaemste werk behoorden te maeken, scil: om vreede met godt te bekomen, en ons wederom met godt te vereenigen. (dilata in quo hae pax consistat et quo acquiratur) Monet nos quo pere pacem et mutuam unionem et concordiam moeten betragten. Immo o obscure indicat, dat we nog part nog deel aen de vrugten van de komste en geboorte Salvatoris hebben, wanneer wij ons werk niet en maeken om de vreede met god te bekomen, quamdiu wij nog in twist en twedragt, in haedt en nijdt, in verdeeltheit en oneenigheit met malkanderen Leven.

Igitur, quam mxe carpendi sunt illi die deze hooge feestdagen en diergelyken Laeten verbijgaen, zonder eens te denken om haer zelven met godt te bevredigen, (hi jam o Loquor de iis qui ne quidem semel in anno de hac re cogitant, qui ne quidem in Paschate comparent, cum preceptum Ecclae nobis manifeste indicet quales illi habendi sint) sed de iis Loquor, die 't heele jaer maer heen Loopen, alle feestdagen maer Laeten verbijgaen zonder eens te denken om haer zelven met godt te bevreedigen, ^ hi, hi quam mxe carpendi sunt. Etenim quo hi participes erunt pacis illius quam redivivus Xus precatur suis, qui parvi faciunt immo et negligunt pacem ^ad quam natus Xus nativitate sua illos invitavit?......

^ en op den Paeschzelven feest eens in 't jaer de vreede meinen te bekomen

Item, quam mxe carpendi sunt illi, qui etiam his diebus in twist en twedragt, in haet nijdt en afkeerigheit, in verdeeltheit en oneenigheit met malkanderen Leven: Enim quo hi participes erunt pacifici adventus Salvatoris? quo ipsum Principem Pacis in se degnescipient qui pacis inimici sunt? (dilata)

De venturo tpore nascendi Salvatoris et Messiae prophetans Isaias ait: Dan zullen zij hunnen zwaerden smeeden tot ploegijzers, en hunne spiessen tot zeijzens, het eene volk zal het zwaerdt tegens 't andere volk niet uittrekken, nogte zij zullen ten strijde meer geoeffent worden. Propheta Loqr figurate. Bij tydt van vreede

Isa. 2 – 4.

gaet de Landbouw in zwang, by oorlogs tyt integendeel
blyven d'akkers onbebouwd en ongeploegd leggen. Sicq
cum gladios in vomeres conflandos ait, pacem tunc fore
scat. Et sub ipsa figura externa pacis, id de pace spi
rituali cum Deo, et mutua pace et concordia inter hoes
intelligi debet.

Sicq qui odium pacem sectantur cum Deo, qui in divi
sione.... adhuc vivunt, odium st sub tpore nati Messia
sci, salvator pro ipsis natus est.

Angelus natum Messiam annuntians, Deumqs laudans
canit Pax hoibs bonæ voluntatis. En pacem prædicat
sed iis qui st bonæ et pacificæ voluntatis.

Xus ipse princeps pacis postmodum discipulis suis
dixit: In quamcumqs domum intraveritis, primum dicite
pax huic domui, et si ibi fuerit filius pacis, requies-
cet super illum pax vestra. quod Xus postmodum dis
cipulis dixit, id primum omnium intrans in mundum
suo exemplo docuit. Xus hodie p nativitatem suam
intrat in domum mundi, et suo adventu adfert pacem
sed st filius pacis.

Conclusio

Agite A.A. si velimus et nobis salvatorem
natum esse hanc pacem cum Deo, pacem et unitatem
cum proximo sedulo sectemur. Ne hos dies rursus
transigamus absqs eo quod de sectanda pace cogite-
mus. tempus quo Xus natus e scil: imperio augusti,
tpore urbis pacis ad hoc nos movet..... igitur hanc
pacem cum Deo sectemur. sectemur et cum proximo
...... cum his qui oderunt pacem debemus ee pacifici,
ostendendo scil: nos ee spa bonæ voluntatis. sic
confidere liceb: &c

3° Quo Loco.

In Nativitate Domini 1737.

Natus est vobis hodie Salvator... in civitate David.

Luc. 2. v. 11.

161

Met vreugde en blydschap vieren we heden wederom de Geboorte van onzen Heiland en Zaligmaker Christus Jesus. A. A.

Wanneer wij voorgaende Jaer op dezen tijd de redeneeringe tot U.L. voerden, zoo merkten we aen, hoe dat d' Ev. Lucas als een ervaern historie-schryver in 't beschryven van de geboorte des Zaligm. naukeurlyk aenmerkt alle des zelfs omstandigheden, scil: occasionem, tempus, locum, modum, verbo, oes et singulas hujus historiae circumstantias.

Superioribus annis et de occasione, et de tpore op dewelk onze Heiland geboren is, egimus. Nunc sequitur, ut quid de Loco dicamus, quo salvator natus e. Locum hunc indicant assumpti textus verba, qbs angelus Pastoribus affatus ait: Natus e salvator in Civitate David.

Lubet itaq nunc paucis hanc loci, quo Xus natus e. circumstantiam ad mutuam nostram instructionem observare. Attendite.

Propositio

Gelyk Godt de Heer voorheen, lang voor de geboorte des Zaligm. indicare dignatus fuit tempus Nativitatis Salvatoris, scil: als de scepter van Juda zoude weggenoomen wezen &c. sic eo similiter Deo placuit olim revelare Locum quo salvator nasceretur de hoc Loco prophetavit Michaeas dicens: En gij Mich. 5-2

Ephrata, gy zyt wel klyn, onder duizenden van Juda
dog uit u zal voor my voordkomen, die over Israel heer
schen zal. Iqua Bethleem locus erat ubi Messias
nasceretur. En dit was ook eene gemeene en bekende
waerheit onder de Joden, dat de Xus te Bethleem moest ge
booren worden, dit zien we wanneer Herodes d'opperprie
ters en schriftgeleerden byeen vergadert hadt, en vraegt
Matt. 2–5. waer de Xus moest gebooren worden, waerop zy terstont
antwoorden zonder bedenken, te Bethleem in Juda
Jois. 7–43. want zoo is 't door den propheet geschreven. Sic et Jois
ubi Judæi se mutuo rogant, Hoe zal de Xus van gali
leen komen? en zeit de schriftuer niet, dat de Xus uit het
geslagte van David, en uit 't steedetje Bethleem,
daer David was komen zal?

Iqua Bethleem locus erat Nativitatis, dit was een
bekende zaek onder de Joden. En dit komt overeen
met de boodschap die d'Engel aen de herders bragt, en
zeide Natus e Salvator in civitate David.

Davids stad aiebat angelus. Bethleem word ge
noemt Davids stadt, om dat David daer gebooren was,
daer was opgevoedt, en daer tot koning gezalft was. En
daer is 't dat de zaligm. gebooren is, en zoo moest 't wezen
In Davids stad moest gebooren worden, de spruyt en
wortel Davids: in Davids stadt moest gebooren worden
degene van wien de Engel aen Maria voorzeit had, god
de Heer zal hem geeven den zetel van zynen vader David.
In die stadt daer David tot koning gezalft was, daer
moest gebooren worden, de gezalfde des Heeren, de koning
wiens ryk volgens de voorzegging des Engels geen einde
hebben zoude.

Itaq. Natus e hodie Salvator in civitate David

Dum

Dum hanc Loci circumstantiam consideramus observare possumus qm mirabilis, qmq fidelis Deus sit in suis verbis. Cum Tpus Nativitatis jamjam instaret, niets scheen'er minder, dan dat Xus te Bethleem zoude gebooren worden. Integendeel alles scheen 'er ver van af te zyn: Nam Joseph et Maria ō Bethlemi, sed in Nazareth habitabant, ibiq Xus conceptus, ibiq postea etiam educatus fuit, unde et Nazaranus vocatus ē, vulgusq Judaeorum eum etiam ō alium qm Galilaeum ē putabant.

At qm tam mirabilis qm fidelis ē in verbis suis heeft deze zaek wel weeten uit te voeren, en te maken dat de Messias te Bethleem zoude gebooren worden. Occasionem huic dedit descriptio Caesaris Augusti jussu facta. Vi enim istius mandati debeat unusquisq aengeschreven worden in de Stad van zyne stamme, en dus was Joseph en Maria, die uit de stamme van Juda, en van het huis en geslagte van David waeren, genoodzaekt van Nazareth na Bethleem, de hoofdstad van de stamme van Juda, en Davids stad, zig te begeeven: en gelyk de tyt van Mariaes baeren vast naderde, zoo overviel dien haer juyst doen zy te Bethleem hun verblyf hielden, et ibi peperit Filium suum primogenitum.

Zie dan eens. Door hoe wonderlyke omwegen weet Godt zyne euwige raedslaegen ten einden te brengen en zyne voorneemens te volvoeren? met wat een onverneemelyke kragt weet God de wils en de bewegingen der menschen na zyne voorneemens te buygen?

Joseph et Maria nil aliud cogitabant, als den last van den Stadhouder Kyrinus te volbrengen. De stadhouder dogt niet anders, als het bevel des keizers uit te voeren. En de keizer Augustus had geen ander doelwit in dat gebodt het geen hy liet uitgaen, als om maer schatten te vergaderen, zyne eidele

en opgeblaeze nieuwsgierigheit te vergenoegen, en zyne groote magt en heerschappije te betoonen.

Et interim æquidem des serviunt ad executionem et completionem Divini consilii. Cæsar Augustus al denkt hy 't niet, hy tekent het huis af tot de geboorte van den koning des Werelds. Zyn bevelhebber en stadhouder roept Joseph en Maria daer henen: en in deze verscheidentheid van voorneemens arbeiden ze nogtans altemael aen een en 't zelfde werk, scil: om de hemelsche Godspraken te vervullen, en de prophetien te bewaerheden.

Absq: isto Cæsaris mandato, Joseph et Maria indubie mansissent domi, atq: sic contra expressa prophetarum verba, is, qui Bethlemi nasci debebat, in Nazareth natus fuisset.

Om dit alles dan te voorkomen, zoo laet Godt toe dat de nieuwsgierigheit van het getal des volks te weten, en de begeerte tot schattinge opklimme in 't herte van den keizer Augustus. En deze gedagte in 't herte des keizers brengt alle die bewegingen voort, die tot uitvoeringe van den raedt en het voorneemen des Heeren dienden.

Verum, scio, potuisset Deus Josephum et Mariam door minder aenzienlyke, door geringere toevallen van Nazareth kunnen trekken, en tot Bethleem noodzaeken te komen. Ast sic placuit, nam pro tergum quod in re tam illustri, media etiam possent esse nimis illustria, voluit uti Cæsare ut pateret quod corda en de bewegingen der koningen, en opgeblaesten Heeren, zoo wel onder zyne beschikkinge staen als die der geringste herderen.

Dum admirabilem hanc Dei dispositionem attente perpendamus, videre licet quod David ait: Omnia quæcumq: voluit Dnus fecit in cælo et in terra. Item
Ps. 134 illud Salomonis: per me Reges regnant....
Prov. 8-15-16

Item

Illud Salomonis: Sicut divisiones aquarum, ita cor regis Prov. 21-1.
in manu Dni, quocumque voluerit inclinabit illud. Item
illud Pauli, Dat hy alles werkt na de raedt van Eph. 1-11.
zyne wille. We kunnen ook op dit geval toepassen id,
qd Dnus dicit Isa. 46. Ik ben de Godt, en daer is geen Isa. 46-9.
anderes neffens my, niemand is'er myns gelyks. Ik
verkondig op d'eerste aenvang de zaeken die in 't einde
der eeuwen eerst staen te geschieden, ik voorzeg de
zaken lang van te vooren, eer ze geschieden, en ik zeg:
myne besluyten zullen vast staen, en al myne wil zal
ik uitvoeren. vide et Cap. 14-27.

Dit kan en moet ons dienen tot een groote troost
als we in de wereldt dingen zien gebeuren, die tegens
Gods woordt en beloften schynen aen te loopen, en als
wy 't hier zoo gestelt zien, dat wy niet kunnen zien
of denken van waer zyn woordt en beloften haere
waerheit en vervullingen zullen hebben. Tunc consolari
et confortare nos dbms cogitando dat Godt
wel middelen zal weeten om zyne beloften te
vervullen.

Dit kan ons dienen in zulke tyden, wanneer wy
zien dat de magten des wereldts alle middelen inspannen,
of om de waerheit te drukken, of om de vroomen
te vervolgen, wanneer we zien dat ze raedslaegen
verzinnen om d'onnoozelen te quellen en te vernielen.
O tunc cogitare dbms, dat'er een almagtige en alwyze
Godt aen het roer zit, in wiens hand de magten
deses wereldts zyn, die al hun raed en aenslaegen
weet te wenden tot voortzetting van zyne waerheden,
tot behoud en bevryding van de zynen, ad complendam
promissionem quam fecit Ecclesiae suae, qd portae
inferi non praevalebunt adversus eam.

Alevenens prout contigit cum Josepho. Gen.

Pradixerat Dnus eum exaltandum .... daer scheen weinig of geen waerschynlykheit te weezen, tot bewaerheding van die beloften, aengemerkt de middelen en raedslaegen der broederen over hem..... Et equidem ista ipsa, fratrum consilia, et adhibita media, hebben gedient tot vervulling van de beloften des Heeren, en de Heer heeft ze weeten te wenden, om zyn oogwit van Josephs verheffing te bevorderen. Sic ut ipse Joseph recte dicere potuerit fratribus suis: Vos cogitastis

Gen. 50-20. de me malum, sed Deus vertit illud in bonum.

Atq id et nos de Dei consilius sentire d[illegible] dum ...... Illud ipsum nos docet ~~[illegible]~~ Salvator noster, natus in civitate David. [illegible]

Conclusio. Agite A. A. ----

1°. Ex Qua.
In Nativitate Domini. 1738.

Peperit Maria Filium suum primogenitum
Luc. 2. v. 7.

Vide Serm. in Nat. 1752.

Onder alle de dagen, die een mensch te beurt vallen in het leven, zyn buiten allen twyfel wel de voornaemsten de Geboorte en ook de sterfdag. A. A.

En van beide deze dagen, is 't begin, en d'andere het einde van s'menschen leven. die twe dagen zyn gelyk twe paelen, tusschen dewelke alle onze levenstyt besloeten is. 't zyn twe dagen die onder alle anderen d'opmerkelykste zyn.

En hierom zien we ook dat de geboorte en sterfdagen van groote prinsen, geleerde luiden, en mannen van naem zeer zorgvuldig aengeteekent zyn, en in geheugenisse onder de menschen gehouden worden, de laeste dag met droefheit en d'eerste met vreugde en blydschap; de laeste zeg ik met droefheit, ~~en d'eerste met vreugde en blydschap~~ omdat men alsdan gedenkt aen dat beklaegelyk verlies veroorzaekt door het sterven; en d'eerste met vroolykheit omdat men dan inde gedagten haelt, de weldaeden die we in zyne geboorte ontfangen hebben.

't is zoo A. A. Geboortedagen zyn blyde dagen, 't geluk dat ons geschiet, en de weldaeden die voor ons in iemands geboorte beginnen, die verpligten ons die dagen met vreugde te herdenken, en met blydschap over te brengen.

Dit dewyl 't zoo is, zoo staet 't ligtelyk af te meeten hoe blyde en voornaeme dag dat is de Geboortedag van onzen Zaligm. C. J. dien wy heden vieren. Deze dag vereischt ook dat wy ^ met vreugde geheugen.

^ de geboorte van onzen Zaligm.

Propositio Wy hebben, de voorgaende jaeren aengemerkt, de gelegentheit, de tyt, en de plaets alwaer de Zaligmaker geboren is. Lubet nunc observare ex qua Salvator natus sit. Attendite.

Quemadmodum Deus longo tempore ante Nativitatem Salvatoris indicare dignatus fuit tempus et locum quo Salvator nasceretur, sic et similiter Deo placuit olim revelare ex qua (et quibus majoribus) Salvator nasceretur.

Praedictum erat, Xtum oriturum è tribu Juda, uti id pater è propheta Jacob, dicentis: de schepter zal van Juda

Gen. 49-10. niet weggenomen worden, nog de vorst uit zyn geslagte tot dat hy kome die gezonden zal worden. Uti praedictum

Heb. 7-14. sic et impletum. Clarissime Paulus: Het is klaerblykelyk dat onze Heer uit Juda gesprooten is

Praedictum quoque et promissum fuerat Xtum nasciturum, è semine Abrahami. Dicebat enim Deus ipse: Ik

Gen 22-16.. heb gezwooren by myzelven ... alle volkeren der aerde zullen gezegend worden in uw Zaedt. Impletum et hoc. Christus

Heb. 2-16. ingt Paulus, neemt het geslagte van Abraham aen. Et

Matt. 1-1. Ev. Mattheus volens describere genealogiam Xti ait Het geslagtboek van J. C. zoone van Abraham.

Sed hisce praedictionibus earumque complementis diutius haud immorari lubet, sed illam solam ortus Xti circumstantiam, quae in textu exprimitur, explicabo. Textus habet: Peperit Maria filium suum. vraeg je dan, wie dat Xus geboren is, wie 't is die hem gebaert heeft? 't is Maria, tex: ait Maria baerde haere zoon. vraeg je wie dat Maria is? 1o 't is een dochter van koninklyk bloedt, afkomstig van David, die geweest is de beste koning die de kroon gedraegen heeft. 2o 't is een Maegd die ondertrouwt is met Joseph, die ook met haer uit den zelve koninklyke stamme was, maer die ook door 't verval in plaets van de koninklyke schepter, nu de maetstok en bytel in zyn hand had. En ergo, ex qua Xus natus est, Scil:

scil: uit de stamme van David, en uit een maagd. Atq
sic illud jam olim praedictum erat:

Praedictum erat qd Xus ex stirpe Davidis nasceretur.
Vaticinium illustre apud Ieremiam prophetam, extat: Zie
de dagen komen, zegt de Heer, dat ik David een regtvaerdige Jer. 23-5.
spruit verwekken zal, die als koning heerschen zal. Hujus
rei veritas Iudaeis, juratis Xti hostibus, tam firmiter
persuasa fuit, ut interrogati à Xto, cujus filius futurus Matt. 22-42.
sit, sine mora, et tergiversatione responderint, Davidis.
Alibi inter se dicunt: zegt de schrift niet, dat de Xus uit Jois. 7-42.
het geslagt van David, en uit het steedtje Bethleem, daer
David was, komen zal? Ubi praedictum, sic impletum.
Sic enim Ev. in hod. Ev. testatur, zeggende: Joseph trok
ook op van Galileen, na Iudeen, in Davids stadt, die ge=
naemt word Bethleem; dewyl hy van het huis en het ge-
slagte van David was, om zig aen te geeven, met Maria
zyne Bruidt, die zwanger was. En het geschiede als zy
daer waeren, dat de dagen vervuld wierden, dat zy baeren
zoude, en zy baerde haeren eerstgeboorne zoon. Sic item
Ev. Mattheus, genealogiam Xti describens, illum vocat
Filium Davidis, ac per generationum seriem ostendit ee illum
ex gne Davidis. Hoc ipsum Angelus Dni confirmat, dicens
Mariae: Zie gy zult ontfangen in uw lighaem, en een Luc. 3-33..
zoon baeren, en zynen naem Iesus noemen... En God de
Heer zal hem den zetel van zynen vader David geeven.
Igitur, ut praedictum, Xum ex stirpe Davidis oriundum
sic et impletum; cum tex: dicat quod Maria afkomstig
van 't huis van David, hem heeft gebaert.

Praedictum quoque et promissum quod ex Virgine
Xus nasceretur. Patet promissio primis parentibus divi-
nitus in paradiso facta: semen mulieris conteret caput
serpentis. NB semen mulieris per qd scitur, dat de verlosser
niet door toe doen van een man, natuerlyker wyze maer
alleen uit de vrouw, vervolgens uit een maagd, zoude
gebooren worden. Clarissime omnium hoc expressit Isaias 7-14.

dicens: Ziet daer zal een Maagd bevrugt worden, en een Zoon baeren, die Emmanuel genoemt zal worden. Ubi praedictum, sic et impletum. Nam ubiq. Maria ab Evangelistis Virgo noĩatur. Et haec virgo ait tex: peperit filium. Wel is waer dat d' Evangelisten zeggen dat zy aen Joseph ten huwelyk gegeven was, maer nogtans was zy Maagd, omdat zy met Joseph niet als getrouwden maer als een maagd en ongetrouwde leefden, weshalven zy tot den Engel zeide: Quõ fiet istud, quoniam virum

Luc. 1-34. õ cognosco. En daerom zeide de Engel ook tot haer: de h. Geest zal in u overkomen, en de kragt des alderhoogsten zal u overlommeren. daerom zeide de Engel ook tot Joseph

Matt. 1-20. Het geen in haer geboorn is, is van den h. Geest.

Igitur, ubi praedictum qd. Xus è virgine nasceretur, sic et impletum, cum tex: de virgine Maria dicat peperit.

Dum hanc Nativitatis Salvatoris circumstantiam cosideramus 1o. observare possemus Dei in promissis fidelitatem, quod servire nobis posset om ons in alles op Gods woordt te verlaeten, en op zyne getrouwigheit te betrouwen. 2o. Observare possemus quod Xus ex Stirpe Regali nasci voluerit om dat hy hier een nieuw, maer geestelyk ryk van zyne kerke quam opregten. 3o. observare possemus dat hy wel uit een koninglyke familie, maer ook uit een familie die nu tot groote armoede vervallen was, heeft willen geboren worden, 't geen ons zou kunnen leeren aen wat al wisselvalligheden de dingen dezer wereldt, ook koningryken zelf onderworpen zijn, en hoe weynig dat men op de wereldt mag betrouwen en zig verlaeten. Hae et plura observare possemus cum audimus Xum è Stirpe Regali ortum esse. At de his jam loqui õ est animus.

Observare solum libet Xum è virgine Maria natum. 1o. Hinc dignitas Mariae et virginalis status kan men afneemen. Wat een eer voor Maria dat de Heere

Heer Xus, de Zoone Gods zelf uit haer geboorenis. Eva ẽ et vocatur Mater cunctorum viventium. At virgo hæc Maria ẽ Ipsius qui vivit in sæcula sæculorum, et qui oibs vitam tribuit. Debora, Iudith, Esther en anderen waeren heldinnen in Israel, zy beklommen de thronen als koninginnen; maer deze Maagd is de moeder van dien, die de Koning is aller koningen, ꝑ quem Reges regnant in cujus manu cor oium Regum... cui data potestas in cælo et in terra. Wat een eer dan niet voor Maria den Zoone Gods gebaert te hebben! Wat een eer is dit ook niet voor de Maagdom, deweyl Jesus zelf een Maagd tot Moeder verkooren heeft? Quo altius sublimare posset virginalem statum, qm dum ipse à Virgine nasci dignatus ẽ?

2° Natus ẽ ex Virgine, ut sciret se non concipi aut nasci, nisi in cordibus eorum, qui spirituales virgines st, hoc ẽ, quorum mentes, nec mundo, nec diabolo, sed soli Deo adhærent. Hoc ipsum Paulus innuit scribens Corinthiis: Ik heb ul: toebereidt om u als een reine maagd aen eenen man, aen Xus ten bruide op te dragen. 2. Cor. 11-2.

Atqꝫ hæc spiritualis virginitas qm mxe nearia ẽ iis in qbs Xus ipse in persona, in SS. Eucharistiæ sacramento nascitur hisce diebus. Wel is waer dat alle die op deze dagen tot het allerheiligste naederen den zelfden Jesus daer ontfangen, maer in alle wordt Jesus juyst niet geboorin. die alleen zyn 't in dew. Jesus geboorin wordt, maer dew. hy de gratie van zyne geboorte in van de h.h. Sacr. mededeelt, die als geestelijke maegden Jesus daer ontfangen. E Virgine Jesus sdum carnem nasci voluit, spiritualis virginis esse dbnt, in qbs Xus hisce diebus ꝑ sacra sua nascitur.

At diceret quis in quo consistit spiritualis illa virginitas, ut Xus in nobis nascatur? ℞ consistit 1° in eo

dat men moet zuiver zyn van alle doodtzonden, 2° en
zoo veel 't ook moogelyk is van de daegelykse zonden.

Ad 1mo zuiver moet men zyn van alle doodzonden
zonden dat zoo zou men Jesus maer met een Judas ont-
fangen, zonder dat zou men maer eeten en drinken zyn
eigen oordeel. Nu deze zuiverheit bestaet niet in zyne zon-
den enkelyk aen den priester gebiegt te hebben, maer in
zyne zonden gebiegt en de zelve gebetert te hebben. En
dit moet men uit het voorgaende van zyn leven kennen.
Men moet zien of men die en die zonden, zeders die en die
tyt, zeders zoo en zoo lang wel bedreeven heeft, of men
de deugden daer aen stryende geoeffent heeft. want anders
indien men zig zou inbeelden dat het genoeg was zyne
zonden gebiegt te hebben, zonder de zelve verlaeten en ge-
betert te hebben, men zou zig zelven deerlyk bedroogen
vinden. Het biegten is wel goedt, ja noodzaekelyk zelfs
want zonder de biegt de zonde niet kan vergeeven worden,
maer ook zonder de bekeeringe zonder de beternisse van
leven kan men van de zonden niet gezuivert worden.
vervolgens en in zyne zonden te biegten en in de zelve ge-
betert te hebben daer in is de zuiverheit gelegen.

Nu deze zuiverheit moet niet alleen wezen omtrent
alle doodzonden, maer ook zoo veel 't ~~[illegible]~~ moogelyk is omtrent
de daegelykse zonden. Id Xus Dnus obscure docuit
cum ante institutionem hujus sacrae pedes discipu-
lorum lavit. Mundi enim erant oes, excepto Juda, /
et tn lavandi... . Atq sic Xus Dnus docuit...

Conclusio. Agite A.A. si velimus ut Xus hisce festis
diebus nascatur in nobis &c Adhortare

5° Quo Modo

Peperit (Maria) Filium suum, In Nativitate
& pannis eum involvit, & re- Domini
clinavit eum in præ- 1739
sepio, qa ō erat eis

locus in diversorio.

Luc. 2. v. 7.

Qdo magni regis princeps alibi nascitur,
zoo is men gewoon daer van aen alle hoven kennis te geven,
die daer van ook op haeren tijt niet verzuimen de ge-
lukwensinge af te leggen, A. A.

Hodie natus ē Princeps regum terræ, cujus prin-
cipatus sup humeros ejus, Rex Regum, et Dnus domi-
nantium, et audimus è cœlo nativitatem ejus nobis
ō p hoēs, sed p angelos nuntiari: Evangelizo vobis, inqt Angelus Dni,
gaudium magnum qa natus ē vobis hodie Salvator.
Glorie zij aen godt in 't aldenhoogste / zingt 't hemelsch
heir, en op d'n aerde vrede, den menschen van goeden wille.

Maer zie wat wondr! dn jonge princen geboorte
word doorgaens geboodschapt aen de hoven, maer hier
heel anders, heel anders gaet 't toe, d'Engelen gaen
Keizer Augustus verby, zij gaen niet by Koning
Herodes, zij loopen niet tot de Priesters schrift-
geleerden, Pharisseen onder de Joden te Jerusalem, maer zij brengen
de boodschap aen d'arme herders op de velden van Bethlehem

Gelukkige herders! die waerdig gevonden zyn, deze aengenaeme en gelukkige boodschap te ontfangen. Maer ook gelukkige Catholyken! die onder zoo vele andere volkeren kennis van dee geboorte ontfangen hebt. vobis dicimus, quod Angelus pastoribus: Evangelizo vobis g. M. q. e. o. p. q. n. e. v. h. Salvator.

Maer hoe geboorin? o hoort hoe den Ev. Lucas in d' opgenoome woorden beschryven. Maria Peperit et pannis eum involvit &c.

Zie daer de wyze of maniere op dewelke Jesus onze Zaligm. geboorin is. Wy hebben d'andere jaren van de gelegentheit, 2 tyt, 3 plaets, en 4 van de persoonen ge-

Propositio sproken, uit dewelke Jesus geboorin is. Nu zullen we tot onze onderlinge stigtinge van de wyze of maniere spreken op dewelke Jesus geborenis Attendite

Rom. 10-4. Recte Paulus: Finis legis Xus. His verbis vult paulus innuere quod Xus utpote finis universae legis ubiq. in lege praefiguratus et praedictus sit.

Ut nunc o de figuris loquar, audi quid propheta Zacharias de modo quo Xus venturus esset olim prae-

Zach. 9-9 dixerit: Verheug u grotelyks, dogter van Sion, Zie uw Koning gaet tot u komen, hy is dee de regtvaerdige en Zaligm. is. dog hoe hoe, zeit Zacharias dat hy komen zoude? Ipse pauper, inqt Zacharias.

Ut a Zacharia praedictum, sic et adimpletum. En Maria, zeit Lucas, baerde haeren eerstgeborenzoone, En zy wond hem in doecken, en leide hem neder in een krebbe, want daer was voor hem geen plaets in de herberge.

~~Ita, hic Ev. Lucas dicit, quod Maria puerum Jesum~~

NB alia occa- ~~pannis involverit, 2 reclinaverit in praesepio, 3 ratio[?] adacta~~

sine sic per= ~~quod o erat eis locus in diversorio.~~

gere poteris ~~1mo Gel. M. Lucas in t' beschryven van 't baeren van de~~

ex Visschero ~~h. Maagd Maria, van geen geselschap gesproken had,~~

pag. 27...

Zie daer zue daer A.A. hoe armoedelijk, ne drig, en veragtelijk dat Jesus geboorenen wordt.

O wat verscheelt deze statie van de gene die men ziet in de geboorte van s'konings kinderen? zy worden geboorren in palyzen, in heerlyke gerapyte zaelen, daer het niet als goud zilver en zyde is, wat 'en van alle kanten blinkt. En zie Jesus word in een stal gebooren.

(2) De kinderen der koningen, worden in de wereld, in de vergaederinge der vorsten, en vorstinnen, van staet met veele pligtplegingen ontfangen. Jesus in zyne geboorte vergezelschapt van zyne moeder en een arme timmerman.

(3) De koningskinderen worden omhangen met satyn purper of fluweel, zy worden neergeleit in ryke wiegen omwonden met trotze windelen. Jesus word gewonden in een deel slegte luijeren, die men zoo ten noodt by malkander geraept had,

daer andere nieuw gebooren kinderen, gemeenlijk altyt al een wieg mag gebeuren, en zeer zelden een oorkussen ontbreekt; daer mag Jesus geen van beide geworden, hy krygt een ezelskribbe tot zyn wieg, en 't hooy of stroo tot zyn kussen.

Wie staet niet verbaest over zoodanig een geringheit? de veragtste slaaf word niet armlyker gebooren. Wie zal daer over niet geraekt zyn, dat de koning van hemel en aerde, willende op den aerde gebooren worden, in de herberg niet eene kamer tot zyn gerief vind? Is 't wel mogelijk dat die groote Heer en meester der koningen, in een stal gebooren word? dat degene die de sterre bekleed met hunne blinkende klaerheit, en alle de schepzelen verziert met zonderlinge heerlykheit, is gewonden in zulke slegte windzelen? dat hy die gezeeten is op een eeuwige throon en die de koningen op hunne thronen nederzet, hier leit in een beeste kreb? dat de Heer der heirscharen, die duizend millioenen van engelen in zyn gevolg heeft, in eenzaemheit geboren is, alleen maer by gestaen van eene

arme moeder en een arm man? O Xtenen, ik moet bekennen, dat deze uiterste armoede en nedrigheit van onzen geboore Jesus, my ten uitersten vreemd voortkomt, ja bequaem is om menschen en Engelen in verwonderinge weg te rukken.

Dog Xtenen! dit wil ik'er u ook by zeggen, dat w'ons aen deze slegtigheit en geringheit van Jesus in t' minst niet moeten ergeren. Gelyk zyn kruis ons niet ergert, zoo zal zyne krebbe en herberg ons nog veel minder ergeren. Het is zyne zwakheit nog zyn onvermogen niet, die oorzaek geweest zyn, dat hy zig zoo verre verniedert heeft: het is zyne goedheit en liefde die hy voor ons gehad heeft. Hy heeft zyn zelven vernietigt, zeit Paulus. Hy kon verschenen hebben in de gelykenisse Godts, maer hy heeft gewilliglyk de gestalte van een dienstknegt aengenomen.

Phil. 2.

Twyfelt mogelyk hier iemand aen, o dat hy bemerke, hoe dat even op die zelfden tyt, doe Jesus in deze slegtigheit en in de duisternisse van deze stal geboren wierd, de Engelen den hemel verlaeten, om dien verworpen Jesus ten dienste te zyn, en hem den wereld aen te kundigen, hy schept ter zelven tyt nieuwe sterren aen den hemel om den mensch tot zyne krebbe te geleiden, en hy doed de wijzen, mannen van wetenschap en aenzien, van verre uit den oosten komen, om hem t' aenbidden, die onder de zynen niet een kamer tot zyn verblyfplaets had kunnen krygen.

Zie daer dan, hoe dat niet de noodt maer de liefde Jesus dus arm heeft doen geboren worden.

Wel is waer A.A dat Jesus wel had kunnen mensch worden, zonder zoo armlyk geboren te worden; maer het ampt dat hy quam bedienen in de wereld, vereischte deze nedrigheit. Het was gevoeglyk dat degene die quam om in schande te sterven aen een kruys, niet geboren wierd in rykdom, en onder de heerlykheit van een

een kroon; dat 't leven 't w Zoude geeindigt worden
in groote versmaedheit; niet Zoude Zyn begin neemen
in wereldsche pragt en heerlykheit; Zyne kindsheit
moest zoo verschillende niet Zyn, van Zyne verdere
ouderdom. Hy is op de reys geboren en Zyn geheel leven
was niet anders als eene gedurig ballingschap. Als hy
in de wereld quam, had hy geen kamer om daer in geboren
te worden; en daernaer heeft hy ook niets gehad om en
't hoofd op neder te leggen. Daer was voor hem geen plaets
in de herberg; en dit was een beduydsel en afbeeldsel
van 't geen hem daernaer in de wereld gebeurde. Hy quam
tot de Zynen, en de Zynen hebben hem niet aengenomen.
De barbarische wreedheit der Bethlehemieten, die hem
verstieten, voorspelde de rasernye der wereld, die hem niet
erkend, en der Joden, die hem niet ontfangen hebben. Zyne
windzelen en 't stroo, daer hy in Zyne kribbe op gelegen
heeft, Zyn een voorspelling van de schande Zyns doods
van Zyne naektheit en doornekroon.

Zie zoo zoo waeren Zyne eerste geringheden, en armoeden
voorboden van Zyne volgendes, en de beginzelen voorspelden
al, wat hem naemals stond te wedervaeren.

En dit alles 't geen we hier van den geboren Jesus
zeggen, dat heeft hy om onsentwille zoo gewilt dat
zoo geschieden zoude.

1° Hy is in de tyt geworden de zoon des menschen, die van
eeuwigheit was de zoone Gods, opdat wy (gelyk Petrus zeit) 2. Pet. 1-4
deelagtig aen de godlyke nature zouden worden, waerom
ook Joes: Alle die hem ontfangen hebben, heeft hy magt Jois. 1-12
gegeven kinderen Gods te worden.

2° Extremas miserias expertus est hy beproefd zynde
ait Paul) ook de genen die beproefd worden zoude te Heb. 2-18
hulpe komen. Want (ait idem Paul) wy hebben geen ibid. 4-15
hoogen priester, die geen medelyden kan hebben met
onze zwakheden, maer die in alles beproefd is, gelyk wy
egter zonder zonde.

3 In summa nascitur humilitate tum ut nostram superbiam expiaret, tum ut ad humilitatem nos invitaret, ita ut vix natus humili sua nativitate clamet
Matt. 11-28 iacens quod post loquens: Discite a me qa mitis sum
Col. 2-5.... et humilis corde, et ut paulus monet. Hoc sentite &c
4 Nascitur pauperrimus et rerum omnium egens tum ut nos divites faciat, nam uti paul, hy daer hy ryk
2. Cor. 8-9 was is om uwent wille arm geworden, opdat gy door zyne armoede ryk zoud worden. tum ut pauperum egestatem sanctificaret, atq. ad tolerantiam eos suo exemplo excitaret. sat dives qui in Xto dives. unde angelo smyrnaeorum Xus ait: Ik ken uwe armoede
apoc. 2-9 maer gy zyt ryk. sat bene cum servo agitur, si
Matt. 10-24.. devenerit loco, quo herus, o sit. unde Xus: de leerling is niet boven den meester, nog de dienaer boven zynen heer. 't is den leerling genoeg, dat hy zy gelyk zyne meester, en de dienaer gelyk zyn heer.
5 Geboore zullende worden vind hy geen plaets in herberg ut nobis manentem in cœlo civitatem, constantem diversorum pararet. unde pau: Non hbmo hic manen-
Heb. 13-14. tem civitatem, sed futuram inquirimus
6 Geboore wordende word hy in een stal geboren ut ad cœlestis aulæ nos palatia duceret. Hic illud ejus effatum: In domo patris mei, mansiones multæ
Jois. 14-2.. sunt.. vado parare vobis locum &c
7 Nascitur inter bovem et asinum, ac ad pecora usq. se demittit, idq. ut hoes, qui p peccatum assimi-
Ps. 31-9 lati et ut equus et mulus facti erant, ad pristinam dignitatem reduceret.
8 Fasciis involvitur, ut nostra conscientiæ lacera
Matt. 22-12 pannos resarciret, vesteq. nuptiali vestiret.
9 Reclinatur in praesepio ut aatbs nris pabulum vitæ æternæ exhiberet. Id exhibet in sacro suo verbo

verbo, de quo: Non in solo pane vivet homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Matt. 4-4
2. id exhibebit in SS. Eucharistia, Ego sum panis vivus qui &c. Jois. 6-48...
3. id perfectissime exhibebit in cœlo. de quo Homo Evang: Beatus qui manducabit panem Luc 14-15
in regno dei. Item david: Inebriabuntur &c. Ps. 35-9
Igitur vide quare Xtus Iesus natus sit &c.
O Xtenen wat zyn wy dan meral schuldig aen den gebooren Jesus? Al het geen hy van ons vereischt, bestaet nergens anders in dan, dat we zyne voetstappen zouden volgen, dat dat gevoelen in ons zy tot in hem geweest is, dat wy ons leven zoodanig trekken na het zyne dat wy waerlyk met Pau mogen zeggen, Ik leve, Kiet ik nu, maer Xtus leeft in my, en het gene ik nu in 't vleesche leve, dat leve ik door het geloof des zoons gods, die my lief gehad heeft, en zig zelven voor my gelevert heeft.

P. M.
In Nativitate Domini
1743

In illa die erit fons patens domui David & habitantibus Jerusalem in ablutionem peccatoris & menstruæ
Zach. 13. v. 1.

De Heere Gods doet niets (zeid Amos) of hy zal zijn geheim aan zyne dienaren de prophet:n openbaren A.A. Amos. 3-7
Het geen de propheet van Gods geheimen in t' algemeen, zeid, is in 't bezonder ook waaragtig ten aanzien van 't geheim van de geboorte des Zaligm., die w' alsnu met vreugde en dankbaarheit vieren.

Al van oude dagen kort na Adams val openbaarde god dit geheim, als hy tot den slang sprekende, zeide: ik zal vyandschap stellen tussen ù en de vrouwe, en tussen uw zaad en haar zaad: zie zal ù den kop verpletteren, en gy zult haar listig op de hielen zitten. Gen. 3-15.

dit geheim veropenbaarde de Heer op nieuw als aan Abraham zeide: alle de volkeren der aarde zullen gezegend worden in uw zaad, tewet:n, in Chs, gelyk Paulus ons dit uitleid. C. 22. Gal. 3-16.

Ja dit geheim beloofde Godt de Heer met eede dat, in Davids zoon volbragt zou word:n. de Heer (zeid Salomon) heeft David een trouw:n eed gesworen, en hy zal 'r niet van afwyk:n: Van de vrugt uws lighaams zal ik op uw:n zetel stell:n. Welke belofte, alhoewel die eenigzins op Salomon geduid kan worden, egter beter en naar de letter op J. C. ziet want 2. Reg. 7-12. Godt uitdrukkelyk 'er by zeid dat hy den throon van dien vrugt vast zoù stellen, tot in der eeuwigheid, 't w zek:r niet op Salomon, maar op Chs past. Ps. 131-11

Jo niet alleen heeft Godt dit geheim dus in 't algemeen veropenbaard, maar zelfs ook verscheide bezondere omstandigheden van 't zelven. als B. 4. de tydt wanneer vir. als de Scept:r (gelyk Jacob voorzeide) van Juda zoù

Miche. 5. ontnomen wezen: de plaats waarzoo, viz. te Bethlehem
Isa. 7. Ephrata, gelyk Micheas heeft voorzeid: de persoon, uit
wien, viz. uit een Maagd, gelyk Isaias had voorzeid:
voor wien of tot wat einde, viz. tot afwassinge der Zonden
en ongeregtigheden. Zoo geruyd ons onder anderen de pro-
pheet Zacharias in onze opgenome woorden. In dien dage
zeid propheet, zal'er een fontyn opinstaan, voor 't huis van
David, en voor d' inwoonders van Jerusalem, tot afwassing van
den Zondaar, en van de maandstondige vrouwe.

'T is deze voorzegging des propheets Zacharias die
w' ook alsnu tot onderlinge opwekking en troost zullen
uitleggen of verklaren; vos interim Attendite.

In die illa erit Fons patens domui David, & habitantibus Jerusalem, in ablutionem peccatoris & menstruatæ.

Zachar: 13.

Placet divinæ Sapientiæ præclarissimas res spirituales, sub figuris & similitudinibus rerum corporalium sæpius adumbrare. In sacris paginis, ubi id sæpius occurrit, id videre est. Ecclesia novi Testamenti, adumbratur subinde Jerosolymitano Templo, et Tabernaculo, subindo Horto: fideles adumbrantur by vrugtdraagende boomen, Gratia Spiritus Sti, adumbratur by de wateren en waterstroomen

Atque sic ipse Messias in diebus antiqui testamenti, sub variarum corporalium rerum similitudinibus & figuris adumbrati invenimus

Et ut ora alia transeam, hic in textu adumbrat nobis sub fi-
gura & similitudine Fontis.
Atque haec eadem adumbratio saepius in Sacris paginis occurrit. ps: 35. Quo-
niam apud Te (o pater) est fons vitae. Isaia 12. Haurietis aquas in
gaudio, de fontibus Salvatoris. Ipse Messias in diebus carnis suae
sub fontis qualitate seipsum adumbrare dignatus est. Si quis sitit
(clamabat ad Judaeos Jois 7.) veniat ad me & bibat.

At roget forsan quispiam quae convenientia Messiae, Xto dno cu-
fonte? Multiplices sit convenientiae.
1ma Een fonteyn is een Spring, die haar wateren van zelf op-
geeft, ze worden nog door den Regen, nogte door 's menschen
handen van buyten daar in gebragt, gelyk gebourt in bakken
gegrave vaarten, maar ze borrelen en wellen van zelfs nyt
de grond op.
Sic Messias Xtus quidquid hbt & possidet gratiarum spiritualiumque donu-
ru, t is niet gepnt uit wat anders, nog hem toegebragt van een
ander, sed hbt oia ex se ipso: In Ipso sunt oes Thesauri sapientiae
& scientiae absconditi Coloss: 2 v 3. Mirabantur Judaei, quomodo hic litt-
teras scit cum non didicerit (   ) at nesciebant qd ipse eet fons
ois scientiae & sapientiae, qui non indigebat alio magistro & doctore
Hy is de Springbron, daar uit alles zyn oorsprunk heeft, oia p
Ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil (Jois.1.)

2da Fons possidet plenitudinem & abundantiam aquarum
Sic se hbt cum Xto, in Hem is een volheid en overvloed van
alle heil, van alle gaven, van alle genade; Legimus 3 Reg 17
de Torrente Carith, de qua dns praeceperat Eliae ut biberet, qd post
dies aliquot siccatus fuerit, quia non pluerat ab aliquo tempore super
terram: At sic se non hbt cum hoc fonte Jesu, die word nooyt
droog, of ledig, hoe grooten drougte en begeerte dat er ook na zy-
ne wateren is: putten en graften kan men met veel schep-
pens ontwateren en ledig maken. Maar hoe menigmaal ook
de gelovigen met de emmer van hun begeerte d' HH Sacramen-
ten uyt deze fonteyn Jesus scheppen, altyt blyft die vol, hy
vermindert niet in t minste. T is hier me, sicuti legimus de vi-
dua in Sarepta Sidoniae, wiens kruyk het meel niet verminderde
en d' Oly in de vles niet ontbrak, licet illa continuo daar uyt
nuttigde en gebruykte (3 Reg 17.). Oes gratiae, & Dona, quae in
teritis saeculis ullus unquam hoc accepit, ex hoc solo fonte Jesu
profluxerunt, at per oes illas & innumeras uytstortingen is die fon-
teyn ontrent hare genade wateren in t minste niet vermindert.
Quidquid gratiarum, donorum, salutis, ullis terrarum hodiadum accipit
ex hoc ipso fonte profluit, nec in minimo minuitur, zoo dat we nie

175 kunstig of spaarzaam koeven te scheppen, bedugt zynde al
of 'er voor de latere nakomelingen uyt deze fontyn niet meer
te halen zou wezen. non, non, Si quis in futuris saeculis ex hoc
fonte haurire velit, non sebasteed sed abundantia veniet
fons hic semper manet plenus; den hemel is niet zoo vol sterren,
den ruymen Oceaan, niet zoo diep en vol van water; den oever
der zelve niet zoo vol zandetjes, d' aarde op hare brede vlakte
niet zoo vol van gras en groente, als Jesus vol en diep is van
heyl en genade: Samaritana dicebat semel Xto qd haar put
diep was. Maar hoe diep is deze fontyn Jesus! hy is grondeloos
diep, en eyndeloos vol van alle genade en zegeningen, by hem
is een volheid van wysheid, een volheid van barmhertigheid, een
volheid van vergiffenis, een volheid van heiliging, een volheid
van troost, een volheid van blydschap, een volheid van zaligheid een volheid van alle heyl en van allerhande gaven en genaden.

Jesus Xtus heri & hodie, ipse & in saecula idem, ergo plenus.

3tio Een Fontyn is helder en klaar in zyne wateren, putten
en gratten zyn menigmaal vuyl en modderig.
Sic by deze geestelyke Fontyn, Jesus is d' alderminste onzuyverheid
of onklaarheid niet te vinden. Zyn persoon is heilig, onnosel, onbesmet, afgescheiden van de zondaaren, venerat in similitudine
carnis peccati, at peccatum o bibat, Den loop zyns levens
was geheel zuyver en fyn, zyne leere was een fyne leere,
een zuyvere weg: accusabat quidem ejus vita & doctrina, tamquam
immunda etc. sed incassum. - - -

4to Een Fontyn staat nimmer stil, maar stroomt altoos of
het dag is, of het nagt is, of het vroeg of het laat is, of
het zomer of het winter is, of het koud of het heet is.
Sic & se habet cum Fonte Jesu, alle tyde vloeyen zyne genade
stroomen, ipse sine differentia temporis clamat Si quis sitit
veniat ad me & bibat, perinde est qd. Si modo sitit. Het
genade water uyt deze fontyn vloeyt vroeg en laat, aan de
Jeugd in hare vroege jaaren, aan d' oude en gryze, in haar laatste daagen, fluit haec gratiae aqua de die & de nocte, sitis in die
virtutis & gratiae sive adhuc magis bevogtigt van dit genade water, impius
in media nocte suorum peccatorum, vaelt dit water nog menigmaal in zyn ziel vloeyen, liquor de gutosis cordis motibus quos Jesus in eo excitat. Aestate & hyeme fluit haec gratiae aqua, adest in
aestate prosperitatis & in hyeme adversitatis, of het koud of warm
is, sive quis sit calidus & fervens est in virtute, fluat ista gratiae aqua, ad
magis adhuc accendendum. dum friget & tepet in virtute, fluit & haec gratiae

aqua ad talem incalefaciendum.

Legimus Gen: 26. quod invidentes palestini, omnes puteos quos servi Abraham foderant, obstruxerint implentes humo. At quantumcunque invideant diabolus hunc gratiae effusionem in genus humanum, obstruere tamen istum fonte non poterit, ut non fluat.

O praeclarum Fontem! At quid juvat, quae utilitas, quantumcunque excellens & praeclarus sit fons iste, si clausus & obsignatus sit. Sic est; fateor: At audi ad solatium tuum, propheta ait Erit Fons patens. niet gesloten, niet verborgen, niet onbekent, maar open.

Non hoc ita intelligendum est, ac si fons hic anterioribus diebus omnino occultus, ignotus, & occlusus fuerit. Neqiaquam: al heel vroeg in primis mundi diebus, hic fons aliqualiter geopend, tunc modo fuit Mentio, de Semine mulieris, quod contereret caput Serpentis. [& mundo notificatum]

In innumeris figuris & afbeeldsels is dese Goddelyke Fontyn Jesus in de dagen des ouden wets al afgeschetst en donker geopend. Enimvero wat waaren alle die wateren, gebruykelijk onder de wet tot afwassing of regtvaardigmaking des vleesch (Hebr: 9 v 10) wat was dat washvat, in den Tabernakel agter den altaar (Exod: 30. v 18) wat was die kopere zee die in Salomons Tempel in den voorhof der priesteren stond op 12 ossen, waar van 3 na t oosten; 3 na t westen. 3 na t zuyden; 3 na't Noorden zagen, (3 Reg: 7. v 23) wat waaren menige andere kopere washvaten, als beduydsels vertooningen, en donkere openbaaringen van dese hemelsche Fontyn Jesus en zyne genade wateren en zyvingen?

Ora omnium prophetarum plena erant de isto Fonte. ~~Etenim~~ Quot clarae prophetiae & descriptiones, (ll) quas prophetae in anterioribus istis diebus de Messia hoc, de ejus persona, de ejus nativitate & aliis se concernentibus fecerint. Sic ut fons iste anterioribus diebus aliqualiter bene apertus fuerit[±], ~~et omnes~~.

~~At non omnino:~~ ~~Attamen non patens~~ O tot adhuc & tanta erant in diebus illis occulta & ignota circa hunc Jesum: respectu multorum adhuc erat fons signatus, multa adhuc mysteria.

[x] Ast jam Fons ille omnino patens est, jam verbum caro factum est, jam habitat in nobis, jam vidimus gloriam Ejus, jam qui ab omni aeternitate in sinu patris erat, e sinu matris prodiit, jam praecognitus ante mundi constitutionem novissimis hiis temporibus manifestatus est, jam qui in paradyso promissus, in innumeris figuris praesignatus, in tot prophetarum oraculis praedictus fuit, jam dies apparuit.

Venite fideles, venite in Bethlehem, daar is die bron ontsprongen, die

[ll] Sondes ~~[illegible]~~ non aliqualiter apertus & notus fuisset fons iste Jesus, quos ergo tot pii, tot prophetae, tot Reges in illis diebus desideraverunt illum videre & audire? eis nonne notitiae nulla cupido.

Fons ille jam modo patens erat Abrahamo. Abraham pater vester (ait Ille Judaeis) exultavit ut videret diem meum, vidit & gavisus est.

[x] respectu gentium fons ille erat omnino clausus.

fontyn geopend, die lang twagte heyland geboren, al leyd Hij gewonden in doeken, hij is egter voor u open, met d' oogen van u geloof kun je 'er door heen zien.

O gelukkige nagt! nacht, zoo lang voorheen geweest, zoo lang begeerd, zo lang twagt, nacht heerlijker dan ooijt dag geschenen is, om dat in dezelve die bron en fontyn der genade geopend is.

At AA. voor wie is die fontyn? propheta aijt ~~Erit~~ fons patens domui David, et habitantibus Jerusalem. Duo ultima verba haec legunt SS: patres, Scripturaeque interpretes: S: Hieron: et Gregor: sic legunt ent fons patens in domo David, ~~filii~~ in Bethleem, alwaer David t huys hadde, en daarom zijn huys genoemt wordt. Alii legunt ex domo David, id est ex familia David, modo quodam loquendi satis com. quo domus pro familia sumitur et stirpe.

Juxta duplicem hanc lectionem, res suam habet veritatem: Etenim fons hic Jesus is geopend, en geboren in Bethleem Davids stad, prout angelus id pastoribus met besondere uytdrukking te kennen geeft, dicens Natus est vobis hodie Salvator ... in civitate David.

Deinde vero quoque est quod sit ex domo et stirpe David, + et ideo ~~...~~, ut annotat Luc: cap. 2 ~~...~~ Joseph, et Maria mater ejus ibant in Bethleem, eo quod esset de domo et familia David.

Licet itaque juxta dictam lectionem res quidem in se vera sit, o tamen id litteralis sensus et genuina prophetae opinio est, vult indicare pro quibus sit ille fons, scil: domui David et habitantibus Jerusalem.

Et onder deze benaaming verstaat de propheet alle de Jooden, sicut David et Jerusalem in Script. saepe als het hele Joodse volk verbeelden.

Et certe: Het is voor de Jooden dat deze fontyn voornamentlyk geopend is. Hij is hun belooft, en besonderlyk toegezeid, Hij was afgebeelt in hunne wet, vertoont in alle de Ceremonien van hunne Godsdienst, zij hebben op Hem gewagt, en in alle hunne offerhanden op Hem gezien, en daarom is Hij besonderlyk nu ook aan hun gegeven. Jesus met, indicat ~~...~~ quod pro ~~...~~ Judaeis specialiter sit datus, ~~...~~ Non sum missus (ait) nisi ad oves quae perierunt domus Israel. et dum gentilis Chananaea mulier ook eenig deel wilde hebben aan deze genade bron, zo zeide Jesus tot haar Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus

Pro Judaeorum populo itaque specialiter, fons hic patens est. Et sic audimus Isaiam Judaeorum prophetam, nomine totius populi sui clamantem Parvulus natus est nobis, et filius datus est nobis

Felices Judaei! quibus Christus Messias singulariter promissus est, ita et datus est: at quanto feliciores fuissent, si felicitatem suam agnovissent, ~~...~~ ~~...~~! in propria venit, et sui eum non receperunt.

* Sic et antiquus Deus Davidi promiserat Dominus Deus David venturum ex semine ejus eum, De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.

Captabit forsan hic quispiam, quid ? tam eximius, & excellens fons stumnendo est pro hoc uno Judaeorum populo, et minimo quidem inter oes populos ? dien bron heeft al te veel water als dat er maar enige zouden zijn die er uyt zouden scheppen.

Non non A.A. audiamus prophetam. Fons ille (ayt) pateus est domui David & habitantibus Jerusalem, in Ablutionem peccatoris & menstruatæ.

Interpretes dicunt qd per peccatores, & menstruas intelligans duo populi, Judaei scil. & gentiles. per peccatores, Judaeos intelligunt nam, cum peccatum sit transgressio Legis, hoc nomen magis convenit in populum Judaeorum, qui praeter legem natae, et iam habebant legem scriptam. per menstruatas intelligunt de Heydenen, die van wegens hunne gedurige zonden, ende vuyle onreynigheden, daar ze in lagen, bij een maandstondige vrouwe worden vergeleken: sic ut juxta hanc interpretationem fons hic pateus sit Judaeis & gentilibus

Ita A.A. licet Messias Jesus singulariter sit promissus & datus domui David, & habitantibus Jerusalem, Judaico scil: populo, tamen etiam per ipso habent gentiles.

Sicque sonabant antiqua prophetarum oracula. Surge (clamabat Isaias) illuminare Jerusalem, quia venit lumen tuum... Id & idem Isaias ayt & ambulabunt gentes in lumine tuo.

Atque veritas hujusce videre erat, statim ac Jesus natus erat, patens erat utrique populo, Judaici pastores ad ejus praesepe accedebant, & gentiles magi liberum ad eum accessum habebant, fons ille oibus patens erat.

At tot wat nut zoude dese Fonteyn nu zijn utrique isti populo ? In ablutionem. Uterque hic populus sordidus & immundus erat coram facie Dei alleby sondaaren. per unum hoiem peccatum in hunc mundum intravit ... (ayt paulus Rom: 5.) in quo oes peccaverunt. Judaei habebant legem, id praevaricati sunt eam: gentes, cum ex creatis Deum cognovissent, non sicut Deum glorificaverunt .... so ut recte paulus dicat Judaeos & graecos oes sub peccato ee.

Rom: 2 v 23.
Qui in lege gloriaris per praevaricationem legis Deum inhonoras

Jam tot reyniging en afwassing van alle die zonden en onreynigheden is deze Fonteyn geopend. O weergalooze fonteyn! waar vond men ooyt Bronnen en wateren magtig tot zulke zaaken ? de wateren van de Jordaan kunnen de melaatsheid van Naaman reynigen, de wateren van het bad Siloa kunnen de blind gebooren de ogen openen en ziende maken, de wateren van Bethzaida kunnen na hunne roering genezen alle gebreken daar iemand mee bevangen is, maar geene wateren kunnen de zonde wegnemen, de ziel reynigen; al het bloed plengen van het O testam: alle de Ceremoniele wateren der wet, al het water in den Euphrates, alle de Stroomen der Jordane, al het water

van Parphar en Abana, die 2 heerlijke rivieren van Damascus, al het water van de beek Siloe, ~~alle~~ de hele stroom van de Jordaan, ja al het water van den groten Oceaan, is niet magtig, nog bequaam, om een eenige zonde af te wassen, een eenige ziel te reynigen, Dat kan ~~alleen~~ het genade water van deze Fontijn Jesu: Het bloed dat uijt deze Goddelijke bron voortvloeijt, reynigt ons van de zonde, Ipse est propitiatio pro peccatis nostris.

Hic Fons est in ablutionem, En het is ook deze Fontijn alleen maar die het doen kan. De uno hoc Fonte memorat propheta; Non est unus ~~fons~~ in ablutionem Judaeorum, & alius in ablutionem gentilium, sed unus et idem in ablutionem peccatoris, & menstruatae, id est, Judaeorum & gentilium, ita docet et. Hic Jesus hac nocte natus solus nos lavat a peccatis nostris, solus delet iniquitates nostras, per ipsum solum habemus redemptionem remissionem peccatorum, ipse solus est noster salvator, solus redemptor, ~~in~~ Ipso solo est salus nostra, non est aliud nomen sub caelo datum hominibus in quo oporteat nos salvos fieri, (praeter nomen ipsius solius) Act 4. Ipse solus est Salutare paratum ante faciem omnium populorum; ille solus est via, veritas, & vita, ipse solus est propitiatio ~~pro~~ pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum sed pro totius mundi. Unus hic est sol in mundo, una arbor vitae in medio paradysi, una arca tempore diluvii, unus serpens aeneus in deserto erectus, una arca foederis in templo, Sic unus hic fons gratiae ad ablutionem peccatorum, ~~Jesus~~: Infans Jesus hac nocte natus.

Agite Fideles, venite ad Fontem die van nagt voor u geopend is in Bethleem, Tot Reges dot Justi tot prophetae jam ab antiquis desideraverunt hunc Fontem patentem videre, sed ipsis non concessum, zij moesten zig vergenoegen met Hem te zien in donkere schaduwen, in duijstere figuuren, en dat nog in de nagt van vele verborgentheden; At jam vobis conceditur, die Fontijn geopend te zien. +

Kom dan tot deze Fontijn, en beseft te deeg de weergaloze uijtnementheden van deze Fontijn. Alle andere fontijnen, hebben haar bequiel of oorsprong uijt d' ingewanden der aarde, of door de konst en naarstigheid der menschen gevonden en gegraven. At Fons hic, ~~[illegible]~~ non e terra, sed e caelo habet suam originem, non profluit ex terra, sed descendit de caelis, geen wysheid van Engelen, geen konst nog arbyd van Menschen hebben Hem uijtgevonden, maar de God des Hemels heeft door zijn H Geest Hem toebereid. Andere fontijnen zijn maar dienstig voor het lighaam At hic fons utilis est pro anima & corpore, imo magis pro anima. Andere fontijnen en hare wateren, si quis ex illis bibat, sitiet iterum, sed qui biberit ex aqua Fontis hujus, non sitiet iterum. O weergaloze fontijn.

Venite, appropinquate ad illum. Refert Script: quod Elisaeus miserit Naaman leprosum ad Jordanem ad se in eo lavandum, maar Naaman hiertoe zig gebelgt, quod propheta hoc illic mitteret, en hij roemde geweldig over de

Fons ille patens domui David & habitantibus Jerusalem, id est magnatibus & plebeis

+ nequaquam est dolor, Corporalis mala cum sanat sed magis venerunt ad senem da an mala.

walteren van zijn eijge land nunquid non meliores sunt Abana et Pharphar fluvij Damasci, omnibus aquis Israel, ut laver in eis et munder? 4 Reg. 5.

Nolo cogitare A.A. dat je u gebelgd zult houden tegen mij gelyk Naman, dat ik niet het deze fontyn in Bethlehem roemd, of daar toe uytnoodige, Dat hy gebelgd wierd om dat hy dacht in zyn hart dat er elders betere wateren waren als die in Judaea Bethlehem, en dat die hem beter zouden afwassen en reynigen.

Ik denk niet dat je gelyk Naman zult denken dat er elders betere wateren zijn als die hier ontspringen in Bethleem.

Neen Neen A.A. geen fontyn beter als deze, geene wateren zoo heylzaam als deze, die hier opwellen uyt die bron in Bethleem. Dit water is nut tot alles. zoo wie vermoeyd en afgemat is, het genade water van deze fontyn zal hem verfrissen, zoo wie verhit is door een brand van bekoringen, het genade water van deze fontyn zal hem verkoelen: zoo wie dorst na de gerechtigheid, het genade water van deze fontyn zal zyn dorst lessen: zoo wie vuyl en onrein is, het genade water van deze fontyn zal hem reynigen en afwassen, est enim fons patens in ablutionem

Venite ergo vos omnes qui lassati estis, venite qui in ardore tentationum estis, venite sitientes, venite vuyle zondaars, zoekt hier u heyl.

At eenmael erken wat dankbaarheyd gy God schuldig zyt dat Hy u deze fontyn voor u geopend heeft.

in 3a Missa
In Nativitate Domini
1757.

Apparuit gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus. Tit. 2. v. 11.

Groot was het werk van Godt als hij in 't begin al het geschapene uit niet ~~voortbragt~~ maakte, als hij op den tijd van 6 dagen door enen enkelen wenk van zijnen wille hemel en aarde, en al wat in de zelve is, uit niet voortbragt, als hij dat heerlyk pronkbeeld den mensch schiep, zijn lighaam uit een klomp aarde vormde, en enen levende ziel inblies, en hem 't bewind over den ganschen aardbodem gaf.

Maar evenwel (indien wij enige vergelyking tussen Gods werken mogen maken) nog groter, nog verhevender, nog onbegrijpelyker is 't werk van zijne aanbiddelyke verlossinge, als Godt zelf de gevalle menschelyke natuur aannam met alle zijne zwakheden alleen de zonde uitgenomen, als hij, die van euwigheid zijnde, in den tijd geboren wierd als een kind, om het gevallen menschdom wederom te verlossen, en voor het zelve niet alleen als eerst de magt verkreeg over de geschapenen aardbodem, maar door zijne verlossing des magt verdiende van kinderen Gods te worden.

Geen wonder dan dat al van ouds alle Gods heiligen, die kennis van deze toekomende vreugde hadden, met een gansch onverduldig verlangen deze heerlyke komste van den Zaligm wenschten te zien, en ooggetuigen te zijn van dit onbevattelyk werk van Godt beraamd om de gevallen menschen te verlossen.

't Was om deze reden dat een oude Prophet Balam, als hij zo heerlyk Jesus komste voorzeide, zeggende: <u>daar zal een Starre opgaan uit Jacob, en een staf</u> Num. 24. 17.
<u>opreizen uit Israel</u>, na weinige woorden aanstonds zijn verlangen na dien heerlyken dag te kennen gaf, roepende:
<u>Ach wie zal leven, als Godt deze dingen doen zal!</u> v. 23.
Jesus zelf gaf dit verlangen der oud. vaderen na deze

Matt. 13. 16. zijnen dag uitdrukkelijk te kennen, als hij zeide. Beati oculi qui vident &c. Om deze oorzaak riep d'oude Simeon, als hij dezen gewenschten dag gezien had, uit. Nunc dimittis &c.

Wat wonder dan dat de kerk nog jaarlijks de blijde gedachtenis houd van dien overvrolijken dag? een dag op denwelke zij wil dat alle hare kerkledematen zig bezonder zouden verhougen, terwijl zij betragten het groot goed twelk Godt op dezen dag aan de wereld heeft willen mede deelen, en wat pligt Godt daar voor van hun ~~ons~~ vereischt.

Om ~~[illegible]~~ ons zo tot 't een, als ander aan te leiden houd de kerk ons van daag voor den Ap. Paulus van dit over groot weldaad, en den pligt die daaruit volgd, schrijvende aan zijnen Leerling Titus: Apparuit &c.

Propositio. 't Eerste zal ons voor deze reis stof leveren, nam: De genade van Godt onzen zaligm. is verschenen aan alle menschen. Wij zullen zien 1mo van wat Genade Paulus spreekt 2do Wat hij daar van zeid, nam: de genade is verschenen. 3tio Voor wie, nam: aan alle menschen. Attendite.

Occasio textus. De grote Paulus, die in den brief aan Titus voornam. bezig was met zijnen Leerling, en nu mede bedienaar van Gods kerke t' onderregten aangaande de vermaningen, die hij als overste aan alle zoorten van menschen schuldig was, had hem nu geleerd wat vermaningen hij aan d'oude mannen, welke aan d'oude vrouwen, welke aan de jonge vrouwen, welke aan de jongelingen, en ten laasten aan de slaven geven moest. hierop toond hij aanstonds d'oorzaak, waarom hij zo voor alle zoorten van menschen, tot de slaven toe, moest bezorgd zijn, en brengt onze textwoorden tot reden bij: Want, ait, de genade van &c. q. d. verwondert u niet, dat ik zo zorgvuldig ben om u enen regel voor te schrijven, naardenwelke gij alle zoorten van menschen bezondere vermaningen moet toepassen; de genade van Godt zo mildadig aan alle zoorten van menschen

schen getoond, maand mij hier toe aan, dat groot voordeel, t'w hij aan de gansche menschelijke natuur heeft geschonken, verpligt u daartoe om voor alle zoorten van menschen zorg te dragen

3mo D'Apostel Paulus, willende in onzen text dat groot voordeel beschrijven, t'w de heer Jesus door zijne menschwording ons heeft gegeven, drukt zig kort, deftig, en kragtig uit, zeggende: Apparuit Gratia &c. — Gratia

hij zoude zig gansch vergissen, die zig zoude inbeelden, dat d'Apostel hier sprak van de genade als van ene gave Gods, die buiten Godt is, en den mensche gegeven word, waardoor hij bequaam word om goede en verdienstige werken te oeffenen; die heerlijke bijstand waardoor een Paulus roemde, dat hij alles vermogt door den genen, die hem versterkte — Phil. 4-13.

Ook zoude hij zig vergissen die zig inbeelde, dat d'Apostel hier zag op enige wondere gaven aan enige bezondere menschen gegeven tot voordeel van anderen.

Geenzins! Paulus spreekt hier van ene genadige mildadigheid, en gunst van Godt, ene gave die Godt zelf is, en waaruit de genaden tot heiligmakinge des genen, die dezelve ontvangt, of tot voordeel van anderen als uit eenen onuitputtelijken bron tot ons menschen afvloeijen. Paulus spreekt hier van die grote goedgunstigheid, waardoor Godt van der euwigheid besloten heeft de wereld te verlossen, en daar hij in 't sturen van zijnen Zone d'uitwerking van zoude laten zien, die grote genegentheid waar van hij in 't volgende hoofdst. spreekt, en daar hij op roemende van zeide: de goedertierenheid en menschlievendheid van Godt onzen Zaligm is verschenen; — Tit. 3-4.

die heerlijke bronader van alle goed, die van euwigheid in Godt geweest is, en van wiens volheid in den tijd alle goede giften, en alle volmaakte gaven tot ons afvloeijen; die heerlijke liefdadigheid, die aan de Godheid eigen is, en onafscheidelyk van de zelve; die goedheid waardoor de zelve Godt zo vele euwen

van te vóren door donkere voorzeggingen, ten dêlen door zig zelven, ten dêlen door de prophêten uitgesproken, door verscheide afbeeldingen van d'oúde wet, en hare machtelozé offerhanden voorspeld, zijne toekomende úitwerking van genêgenheid heeft kenbaar gemaakt, en in den tyd uitgevoerd zendende zynen Zoon.

Deze genade noemd Paúlus volgens onzen latynschen text de genade van onzen Zaligm:, of zo als de hedendágse gr. text zeid: de Zaligmakende genade, omdat alle zaligheid úit deze heilzáme hoedánigheid van Godt, als úit zijnen wortel, en bron háren oorsprong

Jois. 3-36.. heeft. Waarom naamals Joes de dóper zeide: úit zijne volheid hebben wy alle ontvangen, ook genade voor genade, want... de genade en waarheid is door J. C. gekomen.

Apparúit 2do Van deze godlyke Genade, die eúwig in Godt is, en in den tyd zo heilzaam voor ons menschen, zeid Paulus: Apparuit.

In 't oúde verbond had de goedgúnstigheid van Godt zig reeds aan enige menschen veropenbaard. Gods vrienden of heiligen hebben van 't begin des wereldts enige reizen het gelúk gehad van enige godlijke openbaringen t'ontvangen, tot teken van zijnen gúnst. Abraham, Isaac, en Jacob, gods vrienden hebben het gelúk gehad, dat Godt zig aan hen heeft veropenbaard. Dit geluk viel Gods dienaar Moises dikwils te beúrt. De koning David, een man naar gods hert, zowel als zijne magtige en wyze zoon Salomon, is met die bezondere gúnst van Godt ook voor zijne wondere komste op de wereld begúnstigd. Maar dit was iet zelzooms, en alleen op ene dúistere maniere aan dezen of genen in 't bezonder, ja dikwils in enen droom, en dúister nagtgezigt.

Maar anders drúkt zig Paúlus van de verschyninge, of openbaringe der godlyke genade in onzen text úit als

als hy op ene verhevender verschijning of openbaring ziende, zeid: Apparuit gratia salvatoris nri.

2° is aantemerken dat Paulus niet alleen zeid, de genade des zaligm: of zaligmakende genade heeft zig veropenbaard, maar gelyk onze nederduitsche vertaling, naar den Gr. text, zeer wel heeft, is verschenen, ene gelykenis als nemende van een ligt tw iemand begint te verschijnen, of gelyk de zon ons beschijnt als ze smorgens boven onze kimmen komt, en ons wereldsdeel met haar zoet ligt begint te verheugen. Gelijk de zon altyd haar ligt behouwd, al is zy onder onze kimmen, terwijl een dikke duisternis ons van alle kanten omringd. Zo was deze genade altyd by de zon der genade van alle euwigheid,* Maar voor d'oude wereld, voor zyne genadege komste verborgen tot dat dit godlyk ligt ten laasten zig eens vertoonde boven de werelds kimmen, als eens ten laasten na zo vele verwagting, na zo vele rekhalsingen der prophèten, na zo vele smekingen en gebeden der regtvaardigen deze genade zon, deze ongeschopen genade opging in Bethlehem, en de stralen van barmhertigheid voor de verduisterde wereld dede opgaan, en 't Woord vleesch wierd, en onder ons woonde.

* in 't begin was het woord, en het Woord was by godt en het Woord was godt. ait Joes.

Paulus spreekt hier dan van die heerlyke verschyninge der genade van Jesus, eertyds geschied in Bethlehems stal, die wondere en barmhertige verschyning, als hy ons, volgens vader Zacharias Lied, is komen bezoeken verschynende van boven, om de genen, die in de duisternissen, en in de schaduwe des doods zaten te verligten, en te bestieren op den weg des vredes. Luc. 1-78. Waarschynlyk zag Paulus in deze heerlyke verschyninge van Jesus zijne genade, die geschied is als 't godlyk Woord is vleesch geworden, op d'oude voorzegging van den propheet Isaias, als hy deze toekomende komste in den Messias voorziende uitriep: Sta op, en word verligt Jerusalem, want uw Isa. 60-1

Ligt is gekomen, en de heerlijkheid des Heeren is over u opgegaan. Ter beduidinge van 't verschynen van dit genade Ligt in Bethlehem, zeid d' Ev. Lucas, ~~dat~~ d'Engel dit boodschappende aan de harders, Gods helder Ligt omscheen hen.

Luc. 2. 9.

Obs hoibus

3tio D'Apostel in onzen text om de genade van den Zaligm op zyn volmaakstin ten toon te stellen, spreekt niet alleen van ene ongeschapen genade, die verschenen is, maar wijst ook aan voor wie dat genädig heil ligt is verschenen, zeggende: apparuit grae... oibs hoibs

Indien men 't inzigt van Paülüs doorgrond 't' hem aanleide om onzen text aan zynen lieven Leerling, en mededienaar van Chs, ik zeg, aan Titüs, te schryven, zal men te degen bevatten zyne üitdrükking als hy zeid: de genade van Godt onzen Zaligm is verschenen aan alle menschen. Hy wederlegt dus hier, volgens den h. Hier:, d'opwerping die men hem zoude künnen doen over zyne zorg die hy zelfs voor de slaven had, als hy aan Titüs gebood dat ongeagte zoort van menschen enen regel voor te schryven om naar den zelven te leven; als men hem zoude zeggen: waar toe die naüwgezette zorg om zelfs ~~voor~~ dat ongeagtte zoort van menschen te willen onderwijzen? hier op antwoord d'Apostel, en zeid in onzen text: Hü de genade van den Zaligm is verschenen, nü Jesüs in Bethlehems stal is mensch geworden, en zo ten laasten de lang beloofde barmhartigheid des Zaligm ons is verschenen, nü moet men ook voor dit ongeagte zoort van menschen zorgen; want deze ongeschapen genade is voor alle menschen verschenen; voor ryk en arm, voor jonk en oud, getrouwd en ongetrouwd, voor èdel en onèdel, voor vry geboren en slaaf is dit genade Ligt in Bethlehem opgegaan.

Dit dan wil Paulus met korte woorden in onzen text üitdrükken, d'ongeschapen genade die in Godt den Zaligm zelf is, die zaligmakende günst van Godt is ten laasten als

als de Zon opgegaan voor alle zoorten van menschen, de slaven zelfs niet uitgenomen.

Die hier in korte woorden van den h. Paulus beschreven dat aartsgeheim, waar van wij vandaag de gedagtenis vieren, nom de komste van onzen Zaligm: op deze wereld. Wat kon 'er groter voordeel bedagt worden voor 't menschelijke geslagt, als dat Jesus d'ongeschapen genade zig gewaardigd heeft door zyne geboorte aan den elendigen mensche t'openbaren? De h. Joes, als hij dit onbevattelyk aartsgeheim wilde beschryven, gebruikte deze ontzoglyke woorden, die de kerk zelfs niet als knielende dagelyks na hare offerhande uitspreekt zeggende: verbum caro factum est &c. Dat Woord des Vaders dat eeuwig met den Vader was, in wien dat alle goedheid, alle barmhertigheid, alle genade opgesloten is, als zijnde de grondfontijn van alle genaden, die heeft zig door zyne vleesch-wordinge in ons veropenbaard, ja dat 't wonderste en onbevattelykste is, hij heeft zig door zo ene wondere openbaringe veropenbaard, dat hy zelfs mensch met ons menschen heeft willen wonen, ja zo met ons heeft willen wonen dat wy zyne heerlykheid hebben gezien, een heerlykheid als van den eeniggeboren Zone des Vaders, vol genade en waarheid.

Dat nu wij roeme het oude Israel op de verschyningen en openbaringen aan dat vleeschelyk volk door gode wel eer gedaan. 1 Dat zij wij stoffen op de verschijningen van godt aan hunne aartsvaders Abraham, Isaac, en Jacob als hy met hen zyn slafelyk verbond aanging, of vernieuwde. 2. Dat zij wij hunnen roem dragen op de heerlyke openbaringen van godt aan zynen dienaar Moises, met wien godt zo gemeen omging, dat zy mond aan mond zamen spraken 3. dat zy wij swetsen op de schrikkelyke openbaring van godt op Sinaies berg, als hy onder 't midden van enen vreezelyken donderklank, en blixem vuur door der engelen dienst zyne wet gaf aan dat slafelyk volk. 4. dat zy wij stoffen op gods heerlykheid

vertoond in hun pragtig tempelgebouw, als godt door een onzeglyken rook en damp aldaar zyne tegenwoordigheid toonde, als hij zijnen wil zo dikwils van het zoendekzel des verbondkist bekend maakte.
Alle deze heerlijke voorregten zijn maar enkele schaduwen by deze heerlijke verschijninge van onzen Jesus in Bethlehems stal, die verschyninge waarvan een paulus in onzen text: Apparuit &c.

D'openbaringen aan de Joden dienden meerendeel tot schrik en vrees aan dit vleeschelyk volk, maar d'openbaring die wij vandaag vieren is een openbaring / is een verschijning van genade.

In deze verschyninge is de genade fontyn in't huis van David geöpend, niet juist voor zyne vleeschelyke medebroeders, maar voor't geestelyk Sion, tot afwassinge niet van enige onzuiverheden des lyfs, maar tot zuiveringe van de zonden des wereldts.

D'Apostel Paulus als hy de heerlykheid van deze verschyninge van Jesus in zyne godlyke menschwordinge op zijn deftigsten wilde uitdrukken, schreef hier van aan zynen leerling en mededienaar Timotheus op deze verheven maniere: Gewisselyk 't is een groot geheim
1. Tim. 3-16. der godvrugtigheid, dat zig geopenbaard heeft in het vleesche, of als de gr. text heeft: Godt in het vleesche geopenbaard

Wel aan dan A. T. vieren wy vandaag &c

1° Laat w'ons dan in den here verheugen en verblyden. Laat ons met Baruch zeggen: Ik zal mij in den here
Habacuc 3-18 verblyden, en my verheugen in godt mijnen zaligmaker

2° Graas agamus. Cum Zacharia dicamus: Benedictus Dns deus Israel qd visitavit et fecit &c

3° Is deze genade verschenen aan alle? wel aan! zorgen wy dan, dat wy de genade Gods niet te vergeefs ontvangen maar een heilig gebruik maken van de h. sacramenten &c

C. M.

In Nativitate Domini 1739

Apparuit Gratia Dei Salvatoris Nostri oibs hoibus.

Tit. 2. v. 11.

Indien men ooit versteld moet staen over d'oneindige liefde van Godt aen t' menschdom bewezen, zoo is 't waerlyk op dezen dag, wanneer de kerk met dankbaere gehengenisse viert d: geboorte van haeren Heiland C. J. A. A.

T'is in dit geheim, t'w we deze dagen vieren dat uitschijnt de Liefde des Vaders tot ons menschen, dewyl de Vader zynen zoon gezonden heeft. Van deze liefde des Vaders is 't dat d' Apostel der liefde, ik zeg d'h. Ev. Joes zeide: Hierin is de liefde Godts tot ons gebleken dat Godt zynen eeniggeboorenen zoone in de wereld gezonden heeft. 1. Jo. 4-9 Van deze liefde des Vaders is 't dat de zoon zelf naemaels zeide: Zoo lief heeft Godt de wereld gehad, dat hy zynen eenige zoone gegeven heeft Jois. 3-16

T'is ook in dit geheim dat boven al uitschynt de Liefde des zoons tot ons menschen, dewyl hy 't zelf is die Godt zijnde in de wereld gezonden en mensch geworden is. Deze Liefde des zoons drukt Joes uit als hy zeit: Verbum caro factum e. Hiervan is 't dat Paulus zeit: Hy die in de gedaente Gods was en zig geen roof agte Gode evengelyk te zyn, heeft zig zelven vernietigd, de gedaente van een dienaer aenneemende, zynde de menschen gelyk geworden, en in gestalte als een mensch bevonden,

Eindelyk en ten derden, 't is ook in dit geheim, dat uit blinkt de Liefde des h. Geest, dewyl 't is door de werkinge des h. Geest dat dit geheim van de Menschwordinge des Zoone Gods voltrokken geworden is, volgens dat d' Engel Gabriel aen Maria voorzeide, als Maria vraegde

Luc. 1-34. Hoe zal dit ... geschieden, naerdien ik geen man bekenne? want d' Engel antwoorde haer (ait Lucas) De h. Geest zal in u overkomen, en de kragt des Alderhoogsten zal u overlommeren.

Zoodat dan, met regt is dat wy zeiden, dat indien 'men oit versteld moet staen over d'oneindige liefde van Godt tot ons menschen, dat 't waerlyk op deze dagen is wanneer wij met dankbaerheit gedenken d'oneindige liefde des Vaders die zynen Zoone in de wereld gezonden heeft, d'oneindige liefde des Zoons, die gezonden zijnde 't vleesch aengenomen heeft, en d'oneindige liefde des h. Geests door wiens werkinge dit geheim volbragt is.

'T is van deze onbegrypelyke liefde Gods tot ons menschen dat Paulus ook spreekt in d' Apostolische Lesse die ons in d' eerste Misse van deze dag voorgelezen word. Apparuit (ait Paus.) Gratia Dei Salvatoris nostri oibs hoibs &c.

'T is ook deze Apostolische Lesse die ons gedurende deze dagen stof verschaffen zal, om U. A. met het geheim van Jesus geboorte te onderhouden. Wy beginnen hier mede deze Middag, en wy zullen hier mede Morgen, Overmorgen, en ook Nieuwejaersdag vervolgen.

Propositio. En voor als nu, is onze meining enkel en alleenig maer U. A. met d'opgenome woorden te onderhouden Paulus zeit: de genaede van Godt onzen Zaligmaker is verschenen aen alle menschen. Welke woorden van Paulus wy dan als nu tot onze onderlinge stigtinge en opwekkinge verder zullen uitleggen en verklaeren. Attente

Om met order en geschiktheit onze textwoorden te verhandelen zoo kan men heel gevoeglijk drie dingen in de zelve aenmerken 1º van w genaede dat Paulus hier spreekt als hy zeit: de Genaede van Godt onzen Zaligm is verschenen 2º Wat dat zeggen wil, dat Paulus zeit dat de genaede Verschenen is 3º Wat dat hy daermè zeggen wil dat hy zeit dat die genaede verschenen is aen alle menschen.

Ac 1mo quidem quod Paulus dicat apparuit Graa diversimode apud Theologos vocabulum illud Graa sumitur 1º pro grais ut vocant Gratis datis, 2º pro grais gratum facientibus / explica singulas ex Paulo 1. Cor. 12. divisiones graarum & /

1mo Vox Graa varie sumitur

Ast hoc loco neutram harum sciat, sed ipsum harum graarum fontem denotat, puta Mysterium Incarnationis Dnica, vel potius ipsum Dei Filium pro nobis Incarnatum; ille enim per nativitatem apparuit hoibs

Hic sciat Mijsterium Incarnationis

it sane aquissimo noie hoc Mysterium Graa dr, idq ob 3 praecipuas raões 1º omdat 't begin of d' eerste bewegende oorzaek van de menschwordinge en geboorte van C. J. is gods loutere genaede Liefde en barmhertigheit 2º Omdat 't inzigt van dit geheim is ons de genaede mede te deilen 3º Omdat dit geheim van de Menschwordinge en Geboorte van xus op eene zoete en genaedige wyze is toegegaen

Ac 1º quidem vr Mijsterium Incarnaois Graa pp ejusdem principium seu primam caam quae e alia, qm gratiosa dei voluntas # Audiamus Paulum ipsum hanc sciationem graa interpretantem in eadem hac Ep. ad. Tit. 3-4. ubi ait: Wanneer de goedertierenheit en menschlievendheit van Godt onzen Zaligm verschenen is, zoo heeft hy ons niet na de werken der regtvaerdigheit, die wy gedaen hadden, maer naer zyne barmher-

1º ob Incarnationis ppium

ex eo qd Dns non angelos, sed hoës redemerit ostendit er deduxit qm gratuita sit Incarnaõ. &

righeit zalig gemaekt. Item hanc graam mre inculcat idem Paulus, cum ait: Godt die ryk is in barmher-
Eph. 2-4 ... tigheit, heeft ons door zyne overgroote Liefde, met dewelke
hy ons bemind heeft, als wy nog doodt waeren door de
zonden, levend gemaekt in Xus, door wiens genaede
gy zalig geworden zijt. Immo ipse Xus Dnus de ejusdem
graa Mysterio hic agitur discertissime declaravit
dat t'zelve niet anders dan aen Godts lautere goed-
heit en barmhertigheit moet toegeschreven worden
Jois. 3-16 zeggende: Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum
unigenitum daret.

Graa igitur merito vi Mysterium Incarnationis
pp istam Dei benignitatem et dilectionem, die alleen
als t'begin en d'eerst bewegende oorzaek is van dit
geheim ..

2º ob Finim 2º. Graa vi ratione finis i.e. qa t'einde en in-
zigt van de Menschwordinge en Geboorte des zaligm.
is om ons menschen zyne genaeden mede te deilen en
overvloedig over ons uit te storten. Audite rursus
Tit. 3-5.. Paulum de hac graa Loquentem, cum ait, dat ~~...~~ ^de goedertierentheit en menschlievendheit van godt onzen zaligm.
daerom verschenen is om ons zalig te maken door
t'badt der wedergeboorte, in der vernieuwinge des h.
geest, dewelk hy rykelyk over ons uitgestort heeft
door J. C. onzen zaligm., op dat wy gerechtvaerdigt
door zyne genaede, naer de hoope erfgenaemen zouden
worden des eeuwigen levens. De hac eadem graa qua
nobis pp Incarnationis mysterium contigit, Baptista
Jois. 1-16 ait: Uit zyne volheit hebben wy allen ontfangen, ook
genaede voor genaede. i.e. pro graa veteris Test. accepimus graam novi: qui sensus verborum manifeste
innuitur verbis subsequentibus. Want (ait Jois) door
Moyses is de wet gegeven; de genaede en de waerheit
is door C. J. gekomen. Fuit sane graa quod deus
pp Mosen Judaeis dederit legem quam quidem graam
Ps. 147-19.. magnifice depredicat David ps. 147 ubi ait: Hy

Hy maeckt Jacob zyn woord bekend, zyne bevelen en regten aen Israel &c. Attamen hæc gratia, quam Deus Israeli fecit, comparata gratiæ Novi Test. ō nisi umbra ē, juxta quod Paulus de tota Lege Veteris Test. dixit Heb. 10-1
Umbram habens Lex futurorum bonorum. Item Gal. 4-9
Infirma et egena elementa. Zoodat dan alhoewel godt den joden zekere gunst of genaede gedaen heeft met zyne wet te geven, nogtans waerblyft t'geen Joes Bap. zeit, dat w'uit de menschwordinge of volheit van Jesus alle ontfangen hebben, dat alhoewel door Moyses de wet gegeven is, nogtans de genaede en waerheit door J. C. gekomen is

Igitur merito Mysterium Incarnaois Gratiæ dr omdat t'einde en inzigt van t'zelve is om aen ons menschen d'overvloed zyner genaede mede te deelen.

3° Demq. hoc Mysterium Gratiæ dr, omdat in en omtrent t'zelve alles op een zoete en genaedige wys is toegegaen, zoodat de wyze op dew Jesus onze zaligm geboren is ō nisi amorem benevolentiam et gratiam spirat. 3° Ob Modum

Potuisset Deus pro gratiosa sua erga nos voluntate gratiam impertiri nobis justificatiois plurimis modis Potuisset offensam gratis remittere, potuisset acceptare oblatam ab hoibs satisfactionem, aut si justitia sua volebat rigorosè satisfieri, potuisset se Dei Filius demittere ad naam angelicam. Verum nihil horum illi placuit. Nergens (ait Paū) neemt hy d'Engelen aen, Heb. 2-16
Maer hy neemt t'geslagte van Abraham aen. Item Hoc fecisse potuisset Deus oī cum potestate et magnificentia, potuisset frui oibs deliciis, oēs admittere honores &c. Sed neq. hoc voluit, quin potius, ut Paū ait, Heb. 12-2
Proposito sibi gaudio sustinuit crucem. Nascitur oibs obnoxius ærumnis, eget, alget, esurit, sitit, vagit Undè pulcherrimè Paulus de hoc gratioso Xti nati modo: 2. Cor. 8-9

Gy weet de weldaedigheit onzes Heere J. C., die daer hy ryk was, om uwent wille arm geworden is, opdat gy door zyne armoede ryk zoud worden. Item Exinanivit

Phil. 2-6. Se[ipsum] formam servi accipiens &c.

Ecce qu[a]m benigno, amicabili et gratioso modo, cum exclusione o[mn]is severitatis et vindictae, dignatus sit Salvator noster incarnari, et nos redimere. Adeoq[ue] et merito Paulus Mysterium hoc Incarnat[i]o[n]is Gra[ti]am dixit.

Vere ergo apparuit in Incarnat[io]ne Gra[ti]a Dei Salvatoris nostri, sive Deum dantem, sive dationis modum, sive nos ipsos consideremus.

Hac de Gra[ti]a. Venio ad Apparitionem

2do Apparuit. Apparuit, inquit Paulus, Gra[ti]a Dei Salvatoris n[ost]ri. Quid, hoc e[st] Apparuit? Nihil aliud qu[a]m q[uo]d Propheta Baruch de X[rist]o prophetavit dicens: Hy is op d'aerde gezien, en heeft met de menschen verkeerd. Verbum hoc

Baruch. 3-38. apparuit quo Pau[lus] hic utitur, idem e[st] quod Joes de Verbo Incarnato dixit, scil: Verbum caro factum e[st], et habitavit in nobis, et vidimus gloriam ejus. Idem e[st] quod Paulus alibi de hoc verbo incarnato dixit, p[rim]a

Jois. 1-14.

1. Tim. 3-16 1. Tim. 3. ubi ait: t'is gewisselyk een groot geheim der godvrugtigheit, dat zy geopenbaert heeft in het vleesche, geregtvaerdigd is door den Geest, verschenen is aen de Engelen, en verkundigd aen de volkeren.

Apparuit ergo (quo verbo Pau[lus] hic utitur) sicut Dei Filium invisibilem assumta humanitate factum nobis visibilem.

2o. Praeter id quod jam dictum e[st] puto etiam plus aliquid hoc verbo Apparuit hic inniti. Alludere enim v[idetu]r Ap[osto]lus hac voce ad ista Prophetarum vaticinia q[ui]bus promittitur Lux magna affulsura sedentibus in tenebris et umbra mortis. Sic sic Isaias prophetavit in

in adventu Messiæ futurum. Dit volk, aibat propheta, Isa. 9-2
dat in de duisternisse zat, heeft een groot ligt gezien, en aen
die in 't land van de schaduwe des doods woonden is een ligt
verschenen. Item: Staet op, en word verligt, Jerusalem Ibid. 60-3
want uw ligt is gekomen, en de heerlykheit des Heeren is
over ú opgegaen. Sic Malachias: Over u l. die mynen Malach. 4-2
naem vreest, zal de zon der regtvaerdigheit opgaen.
Et sic alii, etc. Huc et Paulus respicit, cum de verbo
incarnato loquens ait Apparuit. Unde et alii, ut S. Hieron.
juxta energiam græci verbi ô malè reddunt: Subito
et ex improviso illuxit.

Igitur, dum Paulus ait Apparuit, innuit divini Verbi
Incarnationem fuisse subitam et inexpectatam luminis
alicujus effulsionem contigisse.

Huic explicationi vocis Apparuit favet officium
hujus festivitatis. Sic enim in 1a Missa, Eccla orat:
„O Godt die deze h. nagt verligt hebt door de glans van
„het waeragtig ligt: wy bidden ú; geef ons dat wy de
„vreugde in den hemel mogen genieten van dat ligt, waer
„van wy op d'aerde de geheimen gekent hebben. Et in
„Introitu 2dæ Missæ ait: Heden zal een ligt over ons
„verschynen, omdat ons de Heer geboren is. Dein in
„Graduali 3æ Missæ ait: De geheiligde dag is ons ver-
„schenen: komt ô volkeren, en aenbid den Heer; want
„heden is een groot ligt verschenen op d'aerde„

Adeoq. Paulus de Verbo Incarnato loquens recte ait
Apparuit quasi alludens ad prophetarum vaticinia
quibus Messias fuit Lux magna promissus e, enim hoe-
danigheit de Kerk heden ook aenbidt den geboorn Zaligmaker. C. 9.

Edog alhoewel de Heere Xtus in 't algemeen gesproken
als een ligt in zyne geboorte verschenen is, en dat Paulus
daerom zeit Apparuit, zoo heeft dit nogtans in zonderheit
zyne waerheit ten aenzien van de heidenen, aen dewelke men voornaementlyk
mag zeggen dat Xtus schielyk en gansch onverwagts

verschenen is: oes enim idololatriae tenebris obrutae de Lucis hujus adventu ne cogitabant quidem, ja zy leefden, gelyk Paulus, als zonder godt in deze wereld
Eph. 2-12. vervreemt van 't borgerschap van Israel, vreemdelingen ten opzigte der verbonden, niet hebbende de hoope den beloften. Et quid ejusmodi poterant sperare, quid expectare? Et his tm apparuit Graa Dei Salvatoris nostri, uti intra 33 dies in festo Adoraois Magorum, wy nog zullen gehengen en met dankbaarheit vieren. Unde pulcre illis Paulus applicat istud Isaiae
Isa. 65-1. Rom. 10-20. Ik ben gevonden van de genen die my niet zogten, ik ben openbaer geworden (Apparui) den genen die na my niet en vraegden. Igitur apparuit et inexpectato &c.

3°. Denique Apparendi vocabulo ex isto obscure intelligimus quod Salvator noster venerit in hunc mundum, sed nulli vim inferat, neminem invitum cogat ad amplectendam salutem, Apparuit Graa. Nimirum venit Dnus more expertissimi medici, qui ingressus Civitatem agris refertam adventum suum scat, suamque oibs offert operam, relinquit vero in cujuscumque arbitrio operâ suâ velint uti nec ne. Dnus ipse Lucis similitudine rem exponit apertissime ad propositum.
Jois. 3-19 Lux (inquit) venit in mundum. Quid porro num quid statim oes illuminati st, an quemquam ad illuminaoem coegit? Audi: Et dilexerunt (inquit Salvator) hoes magis tenebras qm Lucem. Pluribus hoc ipsum, ~~[illegible]~~
Jois. 1- explicat Joes. In mundo erat Lux ait Joes) et mundus p ipsum factus ē, et mundus eum non cognovit, in propria venit, et sui eum non receperunt, quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri. En quam clare Joes indicet liberam Luminis receptionem in illorumque fuisse potestate fierentne filii dei, nec ne, adeoque eos oes, qui filii dei facti st, liberum necesse ad hoc praebuisse voluntatis suae consensum. Apparuit

Apparuit ergo Graa Dei Salvatoris nostri 3 Fons et origo ois graa Verbum Dei invisibile apparuit visibile 2 Apparuit velut lux magna subita et inexpectata 3 nec nisi volentes illuminatura.

Quibus verò ad hunc modum apparuit? Oibs hoibs, ait Aplus. Cum Aplus ait oibs hoibs, o vult dicere hanc graam unicuiq hoi in particulari apparuisse, cum certum sit innumeros hoes fuisse et etiamnum ee qui nullam oio hujus graa apparitionem habent. — 3tio Oibs hoibus

Sed hac phrasi Apparuit graa oibs hoibs aplus illigit 1o apparuisse graam oi hoium gri. Atq hac expositio convenit scopo Apli hoc eodem loco, qui cum discipulum suum Titum jussisset oes admoneri officii sui, viros, faeminas, senes, juvenes, liberos, servos, hanc subjicit raoem, qd apparuerit graa dei salvatoris nri oibs hoibs. q.d. cum oi hoium gri apparuerit incarnatus dei Filius, ee etiam genus hoium congruis admonitionibus et exhortationibus ad graa illius participaoem excitandum e, neq ipsis servis, utpote vilissimo hoium gne, exclusis, nam et hi quicumq abjecti doctrinam Salvatoris nri dei in oibs ornare possunt et dbnt. Unde paulus alibi ait: daer is geen slaef nog vrygeboorne, daer is geen man nog vrouw, want gy zyt alle een in Xus — Gal. 3-28

2o Oibs hoibs apparuisse graam ait aplus id e, oi nationi hoium, sive Judaeis, sive graecis sic ipse Aplus hanc interpretationem subministrat cum saepius inculcat sublatam ee distinctionem Graeci et Judaei. sic loco citato ait: daer is geen Jood nog Griek... want gy zyt alle een in Xus. — ibid. Item: daer en is geen heiden en Jood, besneden en onbesneden, barbaer of skuthanden, slaef of vrygeboorling, maer Xus is het al in alles. — Col. 3-11

Atq. hac in re multum differt Novi Test: gratia ab illa Veteris Test: tunc enim, ut canit David: Notus in Judaea
Ps. 75-2 Deus. Tunc ut canit, Annuntiabat verbum suum Jacob
147-19 justitias & judicia sua Israel, non fecit taliter omni natioi et judicia sua non manifestabat eis. In de voorledene eeuwen / zeide Paulus en Barnabas sprekende van de
Act. 14-15 Joden voor al een de genaede van Godt onze zaligmaker verschenen was / In de voorlede eeuwen heeft Godt alle de heidenen hunne wegen laeten wandelen. De Joden waeren alleen Gods volk &c. At nunc aut pari apparuit gratia Dei omnibus hominibus, zoo aen Joden als aen heidenen, ita ut nemini relicta sit occasio dolendi et querendi quod ab hac gratia sit exclusus. Atq. sic hic Paulus adimpletum docet, quod olim per Isaiam Deus praedixit et promisit futurum Messiam alloquens:
Isa. 49-6. Het is te weinig dat gy myn dienaer zyt om de stammen van Jacob te herstellen, en het overschot van Israel te bekeeren. Zie Ik heb u gesteld tot een ligt der volkeren, op dat gy myn heil zijt tot het uiterste der aerde.

Habetis A. A. quaenam gratia quomodo apparuit et omnibus.

Restat ut pro hac singulari gratia gratos nos deo nostro exhibeamus, atq. infinitum ejus amorem amore rependamus. (de hac officii parte alias v. g. serm. 1736. Verbum caro factum.) Parumper urgendum

2do Zeit Paulus dat 't is de genaede des zaligmakers de zaligmakende genaede, of zaligmaker zelf die verschenen is, ende dat moet ons niet gerust stellen dat maer onze luiheit en traegheit niet voeden, die die Xtenen zyn 't niet, die aen de genaede van Jesus op deze dagen van genaeden zullen mede deelen, die even lug en loom ...

in 't goddelyke blyven zitten, die ook in 't midden
van deze dagen des ligts haere ogen gesloten houden
en in haere sonden blyven zitten &c (creverer perimpea)

Itaque A A. nolite vestram fovere socordiam
neminem enim gratia salvatoris salvabit invitum
sed diligentem, exigit cooperatorem. Qui creavit te
(ait Aug.) sine te, non salvabit te sine te. Hinc cum 2. Cor. 6-1
Paulo Exhortamur vos ne in vacuum gratiam dei
recipiatis. Lux venit in mundum, nolite ergo am-
plius tenebras diligere. In propria venit, recipite
ergo eum ut sic potestatem ab eo accipiatis filios
dei fieri &c

3º Denique Consolemur et gaudeamus neminem
à xti nativitate gratia exclusum esse. Apparuit omnibus hominibus.
Weezen we dan ook niet onverschillig in 't geheim van
Jesus genaede dat ons van daeg verkundigt word, gelyk
alle die xtenen zyn op welkers herten geen indruk doen
die groote feestdagen die we vieren, &c

Neen neen, xtenen zoo niet de vreugde en blydschap
maer deze dagen algemein zyn, geen xten of hy mag
'er zyn deel aen hebben, want 't voorwerp en d'oorzaek
van onze vreugde algemein is, ze betreft niet dezen
of geen maer in 't bezonder, maer ons altezaemen
Apparuit omnibus hominibus.

1 Verblyd u dan gy vaders, want zie voor u verschenen
de geen die alhoewel een sprakeloos kind, nogtans
is de vader der toekomende eeuwe, die u de genaede geeft Isa 9-6
dat gy hem zelf uwen vader noemen meugt.

2 Verblyd u dan gy Moeders, want zie die is ver-
schenen op den aerde wiens geestelyke maeders ge zoo
wel als Maria, weezen kunt, want die waerlyk zyne Matt. 12-50
maeders zusters en broeders zyn, die de wille zyns
vaders doen die in den hemel is

3 Verblyd je gy kinderen, want zelfs de Zoone
Gods verschenen is als een kleyn kind, opdat je van
Luc. 2. hem zoud leeren aenwassen, en in jaeren en in behaeglyk-
heit by Godt, en by de menschen
4 Verblydt u, getrouwden, want zie hier geboren
die de band van uw huwelyk maeken, maer, die u
Eph. 5. geestelyke getrouwden doen worden, maer om aen
hem te vereenigen door de liefde
5 Verblyd u gy Maegden, want zie hier uwe
2. Cor. 11. 2 geestelyke en godlyke Bruidegom, verschenen is,
aen wien je u zelven als zyne Maegden ten huwelyk
opdraegen maet
6 Verblyd u Weduwen en wezen, hier verschynt
je vader, je man, je zorger en bewaerder, die
Is. je op de palm zyner handen dragten, opgeteekent
heeft &c
7 Verblyd je dienstknegten en dienstmaegden
want zie tot je troost verschynt hy, die gode gelyk
Phil. 2. is, in de gedaente van een knegt, hy komt niet om
Matt. 20. 28 gedient te worden, maer om te dienen,
8 Verblyd u gy Ryken, want zie hier verschenen
uwe Godt, die ryk is in barmhertigheit en genaede,
om u te leeren door de tydelyke d'eeuwige rykdom-
men te koopen, en ryk te wezen in geven en mededeelen
9 Verblyd u gy Armen, want hy verschenen is,
2. Cor. 8. 9 die daer hy ryk was, om uwent wille arm geworden
is, opdat gy door zyne armoede ryk zoud worden,
10. Verblyd u gy zondaers, want hy verschynt
om de zondaers te zoeken en zalig te maken, die
van uit zyne kribbe roept venite ad me omnes qui &c
11. Verblyd je Regtvaerdigen, want de genaede roept
je tot belooninge &c
Niemand dan die niet verblyd ^wezen^ maer dewyl verschijnt

Conclusio. Weldan A. laet ons God voor zyne genade
dankken 1. laet ons wel toezien, ne in vacuum
recipiamus 3. laet ons troosten en ver-
blyden ... en bidden dat hy &c

In Festo S. Stephani 1739.

Apparuit Gratia... Erudiens nos abnegantes impietatem, et sæcularia desideria, sobriè, & justè, & piè vivamus in hoc sæculo.

Tit. 2. V. 12.

In Festo Nativitatis Domini.

Apparuit Gratia Dei Salvatoris nostri oibus hoibus erudiens Nos, ut abnegantes Impietatem, & saecularia desideria, Sobrie, & Juste, et pie vivamus in hoc saeculo.

Tit. 2.

Exordium

Heri, ut scitis A.A. incepimus explicare priora assumpti textus verba, scil. apparuit graa dei Salvatoris nostri omnibus hoibus: Atque in eorum explicatione vidimus quaenam illa graa, & quare sic nuncupata, quo et quibus apparuit [Repete singula breviter] Porro apparitionem istam ut Causam a Paulo adferri annotavimus, Cur scil: oibus hoibus inculcanda sit honeste vivendi necessitas.

Istam nunc honeste vivendi methodum, ad quam Xti Salvatoris incarnatio nos invitat, et admonet, sequentibus verbis explicat, scil. Erudiens nos ut abnegantes &c.

Propositio.

atque hanc methodum in duabus ptibus docet consistere, scil: in fugienda impietate & saecularibus desideriis, et in sectandis virtutibus.

Lubet haec nunc paucis absolvere attendite.

Confirmatio.

Apparuit Graa Dei ... erudiens nos. Inter varia alia Messiae Magnalia, non infimum est doctoris, & praeceptoris officium. Ut talem longe ab ante Eum descripsit Isaias. 55. Ecce testem populis dedi Eum, ducem & praeceptorem gentibus. et iterum Cap: 30 V. 20. de Messia loquens promittit populo. Erunt oculi tui videntes praeceptorem tuum, et aures tuae audient verbum post tergum monentis haec est via ambulate in ea. Ipse Deus pater magnifice hoc de Filio suo, voce coelitus delapsa confirmat. Hic est filius meus dilectus (inquit) in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Matth 17.

Quae cum ita sint: Nihil nobis debet ee antiquius, quam hunc audire magistrum, ut ab illo quae nostri sunt muneris diligenter addiscamus.

Atque haec brevi compendio hodie complexus e Paulus cum dixit apparuit ..... &c Paulus ante plura xtianae vitae officia Tito commendaverat diligenter inculcanda fidelibus. Tu (inquit) loquere quae decent, sanam doctrinam, Senes ut sobrii sint, pudici prudentes, sani in fide, in diligentia, in patientia, anus similiter in habitu sancto ..... Juvenes similiter hortare, ut sobrii sint. &c Horum oium docendorum & observandorum nunc caam gralem adfert. Scil: quia apparuit Graa Salvatoris oibus hoibus.

Dicet forsan aliquis, quid quaeso Apparitio ista coe[lestis] ... cum obligaore ad honestam vitam. Respondet Paulus, plu-
rimum sane: Ea enim quae apparuit gratia erudijt nos ut ho-
neste & Xtiane vivamus, sicut ergo aequum est, ut viator au-
scultet, & obsequiaz ei, qui rectam illi viam ostendere venit,
ita nihil aequius, quam ut omnes hoc vitam, moresque suos com-
ponat ad doctrinam eruditionemque incarnati Salvatoris
qui ad hoc apparuit, ut nos erudiret, in omnibus, quae ad ho-
nestae vitae pertinent disciplinam.

Atque in hac incarnati verbi eruditione duo consideranda
veniunt. 1o Materia. 2o Modus Eruditionis.

Materiam ad duo Capita revocat Aplus. scil: ad ea quae vitanda
sunt, & ad ea quae imitanda. de singulis loquemur.

Atque imprimis erudit nos Incarnata gratia abnegare Im-
pietatem. id est omne peccatum Religioni adversarium v.g. Id-
dolatria, Infidelitas, Blasphemia, Superstitio. Deinde ab-
neganda sunt Saecularia desideria. quae in tribus consistunt, ut
Joannes explicat 1 Jois 2. In Concupiscentia Carnis, Concu-
piscentia oculorum, & Superbia vitae. Et hae 3 res sunt
quemadmodum fontes, ex quibus omne malorum genus profluit.
Radix omnium malorum (ait Paulus 1 Tim 6) est cupiditas et Ja-
cobus. 4. Unde bella & lites in vobis? nonne hinc? ex
concupiscentijs vestris, quae militant in membris vestris?

Dum itaque haec Saecularia desideria abnegare jubemur, om[nia]
etiam peccata abnegare debemus, quae ex his fontibus solent
scaturire.

Dum autem abnegandi vocabulo utitur aplus, facile datur
intelligere, quam longe ab his omnibus abesse, quamque vehemen-
ter abhorrere deceat Xtianum. Et videz in hoc verbo
allusio quaedam esse ad abnegationem, quae solemniter
& conceptis verbis fit in baptismo.

Ad sectanda quod attinet. 3a Commendat Aplus. Sobrieta-
tem, Justitiam, & pietatem. 1o Hominis officium erga
seipsum. 2o Ejus officium erga proximum. 3o Officium
illius erga Deum.

Imprimis igitur Sobrie hoc vivere debet. Hoc verbo ab ho-
mine exigitur moderatio in usu licitarum voluptatum, et
commoditatum, scil: cibi, potus, vestium, habitationis, carnis
loquela &c atque hoc sana mens & ratio dictat.

Deinde Juste. hoc verbo comprehenduntur omnia socialis
vitae officia ut omnibus reddamus debita Rom: 13. et in re tam
Ecclesiastica, quam Civili, tum Oecumenica, tum publica, tum

privata, tribuamq; & praestemq; unicuiq; quod exigit Justitia.
Et pie. Huc omnia revocant quæ ad Dei cultum & Religionem ptinent. Adeo ut his tribq; voculis universa Xtianæ, perfectæq; vitæ continent officia.
Atq; hæc A.A. brevis est Summa eorum omnium, de quibq; illa, quæ in Incarnatione apparuit Salutaris Dei gratia nos erudivit.
Nunc Modum hujus eruditionis considerabimq. Erudiens aijt Paulq. Hac voce sdum Energiam Græcam, Talis eruditio innuit, qua Magister aliquis erudire solet pueros.
In pueri autem eruditione, quia ob ætatem rudes sint, tria conjungere dbt Magister. Scil. ut clare, Compendiose & delectabiliter instruat. Et hæc in nobis erudiendis diligenter observavit Magister Xtq Jesq.
Sane clarissime & apertissime docuit, ea scil: quæ ad mores formandos ptinent, hujuscemodi enim sunt, de quibq hic loquimur cum apto. Atq; in his quæ obscura videri possent, Xtq plane elucidavit, alijs atq; alijs verbis eadem sæpiq inculcavit obvijs & facilibq similitudinibq rem declaravit: Verum atq; genuinum legis divinæ sensum diligenter & clare distinxit a Pharisæorum corruptelis, imo adeo aperte demonstrat omnibq salutis viam, ut non immerito prædixerit Isaias de tempore hujus præceptoris. Hæc erit vobis directa via, ita ut stulti non errent per eam Isai 35. [Posses hic si liberet aliqua pticularter illa præcepta enumerare quæ Xtq aut mutanda, aut abneganda docuit.]
Deinde Compendiose docuit hic Magister. Magnum hoc angustiori memoriæ præstat solatium, quæ enim fuse audivimq, facile obliviscimur, sed si in clarum redacta compendium repetans, memoriam auditorum non modo refricant, sed multo etiam altiq & diutiq hærent.
Et hac ratione Imbecillitati nostræ consultum voluit Magister noster Jesq: quæ enim fusiq in Evangelio suo docuit, in breve redegit compendium, nobisq; facile retinenda proposuit.
Quodnam, inquies, illud est Compendium? Non aliud quam ille ipse, factq omnium eorum, quæ docuit exemplum: Recte nonnemo dixit, longum iter per præcepta, breve per exempla. Xtq Jesq igitur doctrinæ suæ compendium est, per hoc ut Lucas aijt Act 1. Cœpit Jesq facere, & docere.
Non vacat hic omnia ejus virtutum exempla proponere, attingere tamen dbimq quæ textum nostrum scernunt. Scil: Sobrietatem, Justitiam, & pietatem, & abnegationem impietatis &c.

Quis hæc oia Exemplo suo docuit efficacius, quam incarnatum Dei verbum, Xtus Jesus? Nunquid ille se exhibuit sanctum, innocentem, impollutum, segregatum a peccatoribus? Heb 7. Quis exemplo suo magis docuit abnegare sæcularia desideria, quam qui nihil habere voluit de hoc mundo, cum tamen habere posset? Cum esset dives egenus factus est. ait paulus 2 Cor: 8. atque illa paupertas non necessitatis, sed voluntatis fuit, quod paulus indicat dicendo, cum esset dives. Ipse Xtus dum pilato testabatur Regnum meum non est de hoc mundo.

At quid opus testimonijs, transeamus in Bethlehem, ibi videbimus quid de mundo et sæcularibus rebus sibi esse voluerit. Vulpes foveas habent et volucres cæli nidos, ipse autem nihil habuit ubi caput reclinet, ejectus diversorio, non in magno palatio positus sed in stabulo, non in aureis cunis, sed in præsepi, non purpura et sericis fasciis alligatus, sed vilibus pannis. Atque sic jam modo in Bethlehem vix dum natus compendiose exemplo suo erudivit nos abnegare sæcularia desideria.

Erudivit nos Sobrie vivere. Et hoc iterum compendio Exempli sui; Quam moderate, cibo, potu, somno, loquela usus, contentus erat quæ Joseph pauper opifex ei subministrare poterat, jam grandiusculus contentus erat ijs quæ ei piæ mulieres subministrabant alicubi invitatus manducabat, quæ apponebant, et erat contentus imo taxabat Martham quod plus nimis de cibo parando sollicita plura pararet. Commoditatibus non studuit, subinde dormiebat in puppi navis super cervical, vel lassus non jacebat sed sedebat circa fontem, et non obstante lassitudine erudiebat Samaritanam, somno neglecto, tota subinde nocte orabat circa jucunditates erat sobrius, nam nunquam nequidem risisse legitur. Atque sic Exemplo suo compendiose Sobrie vivere docuit.

Erudivit et nos eadem compendij methodo juste vivere. Justitiam Xtus practicavit, dando Deo, quæ dei erant, hominibus vero, quæ eis competebant. Huc affer Nonne in his quæ patris mei sunt, oportet me esse. Ubi Deo quæ Dei, matri, quæ matris erant tribuit. Et erat subditus illis Luc: 2. Alijs, quem eis debebat honorem et respectum, tribuit, imo etiam indignis pharisæis et scribis, dum ægros et leprosos ad eos ire jussit, dicens Ite ostendite vos sacerdotibus. Huc etiam affer quod habetur Matth: 17. ubi non obligatus solvere tributum, aquin pro se illum dari voluit. Huc et facit quod eo præcise tempore nasci voluerit, quo Joseph, et Deipara ascenderunt Bethlemum, ut censum solverent Cæsari Augusto, ut vi

licet Augusti se subditum esse profiteret. Similem subjectionem professus est sub Tiberio, quod potestatem agnovit praesidis illius Pilati Joan: 19.
Denique erudivit nos pie vivere. Sane quid tota Xti vita fuit, quam religiosissimae pietatis Exemplum, quid in omnibus ejus actionibus conspicis, quam perfectam patris divini voluntatis adimpletionem, et subjectionem. Paulus de eo breviter. phil. 2. Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis. In Horto suam erga patrem pietatem, et voluntatis propriae resignationem testabatur dicens. . . Non sicut ego volo, sed sicut tu. Et patris divini gloriam in omnibus quaerebat, non suam. Et nulla re indigens, non destitit equidem, frequenter ad patrem orationes fundere, ejus beneficia recensere et recognoscere et pro iis impense gratias agere. Atque sic exemplo suo compendiose erudivit nos pie vivere.

Sed et etiam delectabiliter erudivit nos. Nihil proficit doctor, quamdiu animum discipuli invenit invitum, aut alienum, dum vero in addiscendo invenit suavitatem, et delectationem, multum proficit. Sic docebat Xtus, sciebat docendo allicere auditorum animos, ut in ejus doctrina delectationem sentirent, et magis magisque audire vellent. Exemplo sit Maria Magdalena. Apostoli (Domine edissere nobis parabolam hanc) Petrus. (Domine ad quem ibimus verba vitae aeternae habes) Nicodemus. (quomodo possunt haec fieri) Discipuli Emauntini. etc.
In his omnibus patet quam delectabiliter Xtus erudiverit, et docuerit homines.

Habetis hic AA. dominicae Eruditionis Materiam, habetis et Modum. Quid restat nisi ut tanto sub Magistro bonos nos praebeamus discipulos.
Agite igitur AA. lectiones, quas hic Magister e caelo descendens in terris docere venit. diligenter introsumamus, dum hodie vocem ejus audimus, ne obduremus corda nostra. Audiamus quae docet, et practisemus quae ab ipso audimus.
Quid tardas O Homo! Magister tuus praecessit exemplo. fecit quae docuit. Et tu ad ejus imitationem, abnega impietatem et saecularia desideria: Conjice oculos tuos

in hunc Bethlemiticum Magistrum, nihil ex mundo et mundanis sibi desideravit, oia abnegavit, undq et pauper natq est, pauper vixit, pauper mortuus.

Quam parum etiam capimus et comprehendimus doctrinā hujus magistri! quam longe nos discipuli absumus ab hoc Doctore! ille abnegat, nos plq justo saecularibq inhiamq, quasi in illis salus et felicitas nostra.

Si sic pergamq, doctrinam ejq non meliq observemq, quid tandem fiet? ille qui nunc magister est, erit noster Judex, qui nunc docet delectabiliter et benigne, tunc severè arguet, et condemnabit. —

Expectantes beatam spem, et adventum gloriæ magni dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi.

In Festo S. Joannis 1739.

Tit. 2. ℣. 13.

Præmisso Exordio dices te assumti textus verba, mutuæ instructionis et ædificationis ergo explicaturum. Attendite.

Heri et nudiustertius proposuimus vobis quod Paulus de mysterio horum dierum loquens recte dicat quod apparuerit Gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus, item, in quem finem apparuerit, scil: Erudiens nos &

Ut vero magis ac magis animemur, ad hanc Gratiæ doctrinam et amplectendam et practicandam, proponit Paulus in verbis subsequentibus, seu assumto nostro textu recompensationem, seu mercedem, dewe te verwagten hebben de genen die de Lesse en Leere des Zaligm. zullen geoeffend hebben: Verwagtende (inquit) de verhoopte Zalighet, in heerlyke toekomste van onzen groote Godt, in Zaligm. J. C.

1mo Deze woorden van den Apostel geven ons gelegentheit van eerst en voor al t'onderzoecken wat hier door de benaeminge van Onzen groote Godt en Zaligm. J. C. verstaen moet worden, als Paulus ons leert dat des zelfs toekomste verwagten zullen.

De Arianen en, hedendaegs de Socinianen, dew Leeren, dat de Zoone gods niet en is van den eeuwigheit, nog van de zelfde substantie met Godt zynen Vader, en ver volgens dat hy niet waerlyk Godt en is, die willen dat deze woorden van den Apostel van elkanderen moeten gescheiden worden, naem dat het woord van onze groote Godt zyne betrekkinge heeft op den Vader, en afgescheiden moet worden van t' volgende woordt, dat Paulus 'er byvoegt, en Zaligm. J. C.

Dog hoe ydel deze hunne redeneringe is blykt ook uit de text zelf; want Paulus hier spreekt van de heerlyke toekomste van Godt, w komste nergens in de h. Schrifturen aen den Vader, maer allenthalven aen den Zoon toegeeygend word. Waerom Jus ook zelf zeit, De Vader

Joio. 5-22 oordeelt niemand, maer hy heeft alle oordeel den Zoone gegeven.

Zoodat als Paulus in de text dan zeit en spreekt van de groote Godt en Zaligm. J. C. zoo verstaet hy daer door, de twede persoon, van de h. drieeenigheit voor ons mensch geworden, die waerlyk om de vereeninge der Godlyke natuer met de menschelyke natuer in een persoon en de groote Godt is, en ook te gelyk de groote Zaligmaker

2do. Paulus spreekt van de toekomste van deen groote godt en Zaligm. J. C., en door deze komste verstaet Paulus des zelfs twede komste, die ten oordeel wezen zal, wanneer hy met groote magt en heerlykheit zal komen oordeelen Levende en dooden.

Deze komste des Zaligm ten oordeel word genaemt zyn twede komste om dat er behalven deze nog is zyn eerste komste door zyne menschwordinge en geboorte hier in deze wereld, van w eerste komste wy op deze dag de dankbaere gehengenisse houden, w eerste komste uitersten armoedig en vernedert is, waerom ook de twede komste des te heerlyker wezen zal.

T'is deze tweede komste van de Heere Jesus ten oordeel van dewelke Paulus hier spreekt, die, gelyk ze heerlyk en zigen praelende voor Jesus wezen zal, ook niet min zoet en aengenaem wezen zal voor de vroomen. de schoonheit des Bruidegoms zal alsdan zyn weerschyn= zel vertoonen in de Bruid, dat is, in de geloovigen, vol= gens dat Joës t'nieuw Jerusalem, de h. stad van godt uit den hemel zier nederdaelen, toebereidt gelyk hy zeit, als een bruid en opgepronkt voor haeren bruidegom Apoc. 21-2.

En dit geeft Paulus ook in de text zelf te kennen; als hy niet alleen ~~spreekt~~ van de heerlyke toekomste des zaligm.; maer ook' er bygevoegt de verhoopte za= ligheit, voegende deze 2 dingen te zaemen, om daer door te kennen te geven, dat de verhoopte zaligheit voor de regtvaerdigen dan maer eerst zal voltrokken worden als de ~~groote~~ heerlyke toekomste van onzen groote godt en zaligm. J. C. zal verschynen. waerom Paulus ook elders zeit: we verwagten van den hemel den zaligm. onzen Heere J. C., die ons vernedert lighaem zal her= voomen om het gelykvormig te maken aen zyn heerlyk lighaem. Phil. 3-20

3tio Nu deze verhoopte zaligheit beneffens die heer= lyke toekomste van onzen grooten godt wil Paulus dat wij verwagten zullen Expectantes ait Paulus

De reden waerom dat Paulus wil dat wij die verwagten zullen is, om ons door de gehengenisse van zoo een heerlyke belooninge ons des t'edelmoedigen aen te zetten, en om te verzaecken alle godloosheit en wereldsche begeerlykheden en om maetig regtvaerdig en godvrugtig hier te leven.

T'was deze hoop van de zaligheit ~~W~~ Job verwagte in de heerlyke toekomste van zyne verlosser, of zaligm. J. C., die hem onberoerlyk maekte in alle zyne beroerkinge en swaere pynen. t'was deze hoop die hem deed uitroepen Ik weet dat myn verlosser leeft, en dat ik ten jongsten dage uit d'aerde verryzen zal Job. 19-25

't was uit kragt van deze verhoopte zaligheit, w. Moyses in de toekomste van Xus verwagte, dat hy onsekende de zoon
Heb. 11-24. van Pharaos dogter te zyn, dat hy verkoor liever verdrukt te worden 't volke Gods dan de tydelyke genoegten der zonden te genieten, agtende de smaed des gezalfden voor grooter rykdommen dan de schatten van Egypten: want, want zeit Paulus, hy zag op de vergeldinge; hy verwagte de verhoopte zaligheit en de heerlyke toekomste &c.

't was uit kragt van deze verhoopte zaligheit dat de h. Stephanus, wiens feestdag wy gisteren vierden, in zyne bittere doodtstrydt en martelie onder de steenen onbe-
Act. 7-55 roerlyk bleef. Immers zoo zoo hoorden we den Ev. Lucas in den Ep. van hem getuygen, dat hy zyne ogen opheffende na den hemel zag de heerlykheit Gods, en Jesus staende aen de regterhand Gods, staende om toe te treden en zynen martelaer Stephanus met hem in zyne heerlykheit te ontfangen.

't was uit kragte van deze verhoopte zaligheit dat de h. Apost. en Ev. Joes, wiens feestdag wy nu heden vieren zoo kloekmoedig ~~[illegible]~~ was dat hy liever in de kookende olie gesmeeten wilde worden, dan zynen Jesus te verzaken en Domitianus te believen &c.

En zoo zoo moet ook die zelfde hoop van die zelfde zaligheit en heerlyke toekomste van J. C. ons allen opwekken, om volgens de vermaeninge van Paulus te verzaken de godloosheit en alle wereldsche begeerlykheden om maetig, regtvaerdig, en godvrugtig te leven, weetende dat wy te verwagten hebben &c. Wie wie zou dan nu niet uit kragte van die hoope niet willen verzaeken 't geen de geboren Jesus ons heeft leeren verzaeken? Paulus die en vereischt niet dat we juyst gelyk een Job van 't hoofd tot de voeten geslagen &c. Hy wil niet dat we gelyk Moyses &c. Hy wil niet dat gelyk Stephanus &c gelyk Joes &c. Ô neen, alleen wil hy maer dat onse el... zullen afgaen, en de wereld zullen verzaeken, en voortaen maetig, regtv. en godv. in deze wereld zullen leven; in daer maer

maer hy ons aen door de hoope der zaligheit &c
o Xtenen laet ons dan voortaen ook met Paulus zeggen
Ik stelle vast dat al t' lyden van dezen tyt, dat al ... niet Rom. 8-38.
te waerdeerenis tegen de toekomende heerlykheit die in ons
zal geopenbaert worden &c
Daerom daerom dan ait Paulus Expectantes &c om ons
alle op te wekken en aen te wakkeren &c
4to. Daerenboven dit woordtje van Verwagten
'tw Paulus hier gebruijkt besluit ook mede verscheide zae-
ken die wy werkstellig moeten maeken om de verhoopte
zaligheit te kunnen verhoopen.
En wel Io. Zoo behelst dit woordtje Verwagten een wer-
kinge van 't Geloof; te weten dat men gelooft, en voorvast
houd te zullen bekomen t' geen men verwagt. ~~...~~ zoo
neemt de kerk dit woordtje van Verwagten in 't geloofs-
begryp van C. L. of Niceen, 't geloofsbegryp in d'allerh.
offerhande den Messe na 't Ev. gelezen word. Daer is t' dat
wy beleidenisse doende van te geloven de verryzenisse der
dooden en t' eeuwig leven, dit uitdrukken met te zeggen
Expecto resurrectionem &c En aldus is t' dat we door dit woordtje
van verwagten aldaer uitdrukken en te kennen geven dat
wy geloven de verryzenisse der dooden en t' eeuwig leven; want
dwaeslyk zou t' wezen iets af te wagten 'tw men niet en geloofde
dat oit gebeuren zoude. En dus is 't hier ook in de tersdat
Paulus zeit Expectantes beatam spem &c
Nu A. A. ^wil Paulus dat wij verwagten Verwagten ~~...~~ en gelooven ~~...~~ de toekomste
van Jus, wat zal men dan van die Xtenen zeggen die zig
zoo gedragen en zoo aenstellen als of zy t' niet en geloofden?
Tales 1t de qbs Paulus: zy geven voor dat zy Godt kennen Tit. 1-16
maer met de werken lochenen zy hem.
Dog verre zy van ons dan dat w' ons aen deze en
diergelyke gelyk zouden maeken. Integendeel zoo zullen
wy ons zwak en slapend geloof opwekken, en door onze
werken toonen dat wy verwagten de verhoopte zaligheit &c

2°. Gelyk nu dit verwagten een werkinge des geloofs in zig besluyt, zoo behelst 't ook te gelyk een verzugt en verlangen, eene genegentheit en begeerte om die zaek te bekoomen, die we verwagten.

En wel te regt is 't dat we zeggen, dat dit verwagten daer Pau. hier van spreekt, een wensch en begeerte in zig besluyt; want die dingen, dew Pau. wil dat we verwagten zullen, zoodanig zyn van natuer en wezen, dat zyn 't aller aengenaemste en wenschelykste zyn, in haer zelven. Immers wat is'er zoeter, wat is'er aengenaemer dan de verhoopte zaligheit? wat is'er wenschelyker, om te zien, als de heerlyke toekomste van Xus? als de triumph en zegenpraelinge van geheel zyne strydende kerk! en de volkome verlossinge van ons menschen die hier nog zugten onder onze eige begeerlykheit? o ja, o ja dit wenschen en verlangen na de toekomste van Jesus, heeft Jesus zelfs aen alle zyne discipelen in willen prenten als hy sprekende van zyne heerlyke toekomste, en de dingen die deze zyne komste zullen voorgaen, zeide: His fieri incipientibus respicite et levate capita vestra quo niam appropinquat redemptio vestra. Ja deze wensch en begeerte na Jesus heerlyke toekomste, heeft Jesus dagelyks in ons willen opwekken, dewyl hy ons dagelyks heeft leeren bidden, Adveniat regnum tuum. En dit wenschen en verlangen wil Pau. in ons verwekken, als hy zeg[t] expectantes.

Maer elaes! hoe veele hoe veele xtenen zyn'er niet die in plaets van, na de heerlyke toekomste van Xus te verlangen, integendeel eerder daer voor schrikken en vreezen. Tales sti qui uti servus nequam &c., die in zyn

Luc. 12. - 45 herte zeide: myn heer zal zoo haest niet komen, en die ondertusschen zyne mede knegten en dienstmaegden begon te slaen, en t' eeten, en te drinken, en zig dronken te zuypen.

Dog verre zy van ons dat w'aen deze geleeken zouden integendeel, zoo zullen w'onze wensch en begeerte meer en

in meer opwekken, met &c.: Inquietum est cor nostrum, donec
quiescat in te. Et cum Davide: Quid mihi est in cælo, et a te
quid volui super terram? Cum Paulo: Infelix ego homo quis
me liberabit de corpore mortis hujus? En zoo zoo zullen
we na Paulus voorbeeld ook waarlyk verwagten de ver
hoopte zaligheit &c.

3o. Door dit woordtje verwagtende de verhoopte
zaligheit verstaet Paulus ook een waekzaemheit en
voorbereidinge tot deze toekomste. Zoo zoo geeft ons de
Heer Jesus zelf te kennen in 't Ev. dat 't verwagten na
zyne komste, een waekzaemheit en voorbereidinge in zig
besluyt. Ita 4. g. cum dicit: dat uwe lenden omgord zyn. Luc. 12-35..
de lenden omgorden is eene gelykenisse genomen van d'oostersche
volkeren, die, gelyk ze lange klederen droegen, de zelve
ook opschortte wanneer ze vaerdig tot dit of dat wilden
wezen, en dus wil Jesus ook zeggen, omgord uwe lenden,
maekt je vaerdig, en wees gelyk de genen die hunne heere
opwagten, als hy van de bruiloft moet wederkomen,
opdat, als hy komt kloppen, zy hem terstond opendoen
~~[illegible]~~ zalig zyn die knegten, die de Heer,
als hy komt, zal vinden waeken... Et tum subdit: Weest
gy dan ook op uwe hoeden, want de zoone des mensche
zal komen, ter uere als gy 't niet en denkt &c.

Ita et Petrus docet nos adventum Dni expectare. 2. Pet. 3-11...
Dewyl alle deze dingen vergaen moeten, hoedanig behoort gy
dan te zyn in heiligen wandel en godvrugtigheit, wagtende
en verlangende na de komste van den dag des Heere... daarom
welD, deze dingen verwagtende fast. Per. / tragt onbevlekt
en ongeschonden voor hem gevonden te worden in vreede.

Ita et Joes Dni adventum expectandum docet, want 1. Jois. 3-3
gezeit hebbende hoe wy gode gelyk zullen wezen, als hy ver-
schynen zal, zoo voegt hy 'er by: en al wie deze hoope op
hem heeft, die heiligt zig zelven, gelyk hy (Gods) ook heilig is.

Dat dat is dan des heere toekomste verwagten, waeken
en zyn zelve wel daer toe bereiden.

Maer Elaes! hoe weynige zyn er, met dat alzoo des Heere komste verwagten? hoe veele integendeel die met
Matt. 25 dwaeze maegden van t' Ev. eidel en vrugteloos haeren Heer en bruidegom afwagten? die hem wagten zonder oly in de lampen, zonder deugden en goede werken, met een woord, zonder te waeken, en zig van te vooren te bereiden.

Dog zoo niet, zoo niet Xtenen, integendeel zoo zult wy met de Wyze Maagden de toekomste van onzen bruijdegom verwagten, &

4°. Deniq. Gelyk t' geen men verwagt, niet aloos zoo terstont en volgt, maer al wagtende gedult moet geoeffend worden, zoo zoo is t' ook met de verhoopte zaligheit gelegen. Godt belooft de zaligheit, maer wy krygen ze juyst zoo voort niet. En wat gebeurt er
Prov. 13-12 spes quæ differtur affligit anim. dog een Xten die moet dat uitstellen van de verhoopte zaligheit met gedult en langmoedigheit dragen, om al wagtende met gedult te dragen en d' ellenden van dit leven, en d' uitstellinge der belooninge

Zoo zoo verwagte eene Paulus met gedult de verlossinge en verhoopte zaligheit. Wy zugten ook in onszelven
Rom. 8-23... / inquit / d' opneeminge tot de kinderen Gods verwagtende naementlyk de verlossinge van ons lighaem. En hoe hoe was paulus al wagtende? 8 Indien wy iets hoopen t' geen wy niet en zien / ait pau. / dat verwagten we met verduldigheit.

Zoo vermaent ons Jacobus dat wy met gedult verwagten zullen de toekomste des Heere. Gy dan Broeders
Jac. 5-8 / ait Jac / weest verduldig tot de komste des heere. Ziet hoe d' akkerman het kostelyk gewas der aerde tegemoet ziet, geduldelyk verwagtende tot dat het den vroegen en den laeten regen ontfangt. Weest gyl dan ook verduldig en versterkt uwe herten, want de toekomste des Heere is na. in

en zoo zoo wil pau. ook dat wij verwagtende met
gedueldigheit verwagten zullen de verhoopte &c

Maer elaes! hoe wynige Xtenen zyn'er, die alzoo
de verhoopte zaligheit verwagten? hoe ligt verliest
men al niet de gedueldigheit? hoe meenigen beswyken
'er niet tussen tyts? hoe veelen die wel beginnen, maer
qualyk eindigen? &c zoo als Simeles ad Galatas
gtt pau: O gy onverzinnige Galaters, hoe zyt gy zoo onver
zinnig, daer gy door den geest begonnen hebt, dat gy nu
wild volendigen, door het vleesche? hebt gy dan te ver
geefs zoo veel geleden? zoo 't anders te vergeefs is. — Gal. 3-3...

Dog zoo niet zoo met Xtenen, integendeel, uti pau
usdem galatis ait: Laet ons in het goed doen niet ver
slappen, want wij zullen zoo wij niet en beswyken
te zyner tyde maeyen. — ibid. 6. 9

Agite A. A.

Conclusio.

In Festo Circumcisionis 1740.

Qui dedit semetipsum pro nobis ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Hæc loquere & exhortare.

Tit. 2. v. 14.

T is heden onder Gods zegen dat wij wederom in 't Nieuwe Jaer getreden zijn, 't welk wij U.L. wenschen met alle hemelsche zegen te mogen beginnen, en tot zaligheit te voleinden. A. A.

Op dezen eersten dag van 't Jaer viert onze Moeder de H. Kerk de Besnydenisse van onzen Heiland C. J.

deze Besnydenisse was een Ceremonie van d'oude Wet die onderhouden moest worden ten aenzien van alle Zoontjes 8 dagen na hunne geboorte.

Deze Besnydenisse heeft Godt ingesteld als hy met Abraham zijn verbond maekte, en diende tot een teken van 't zelve verbond; waerom ook de Besnydenisse 't verbond van Godt met Abraham genoemt word. Gen. 17-10

deze Besnydenisse diende om Gods volk van alle andere volkeren t' onderscheiden. Item tot vergiffenisse der erfzonde, ten minsten dan wanneer ze met eene behoorlyke godvrugtigheit bedient, of ontfangen wierd. S. Th. 3. p. q. 70. a. 4.

Atq vel hinc solum patet Xum Dnum hac lege teneri, utpote sanctum, innocentem et impollutum &c. Heb. 7.

Attamen huic Legi se submisit, idq, ut plures rationes transeam, ut ostenderet Cur in mundum veniret, scil: ut effusione sanguinis nos redimeret

Sic Paulus in hodierna Epistola nos docet, cum dicat Gratiam salvatoris nostri apparuisse, sive quod idem e, Xum Incarnatum, en zig zelven voor ons gegeven heeft, opdat hij ons zoude verlossen van alle ongeregtigheit, en ons voor zig zoude reinigen tot een aengenaem volk, yverig tot goede werken. en verkundig deze dingen en vermaen. zeide Pau. aen Titus.

Ziedaer dan A. A waerom, dat Xus mensch geworden en Besnèden is. Zie daer ook wat dat Paulus wil, dat alle, die de plaets van Titus bekleden, den gelovigen van de Menschwordinge en Besnijdenisse van Jesus preken en verkundegen zullen

Hierom dan zullen wij alsnu ook, achtervolgens de Lesse van Paulus, de opgenome woorden van Paulus U. A. voorgaen houden. Paulus zeit: de genade van

Propositio

godt onzen Zaligm. J. C. is verschenen.... en heeft zig zelven voor ons gegeven, opdat &c deze woorden van Paulus zullen we tot onze onderlinge stigtinge en onderregtinge uitleggen en verklaeren, Attendite

Wanneer wij voorgaende zondag 't woordt tot U. A. voerden, zoo hebben we, na des Apostels voorbeeldt getragt U. aen te wakkeren en aen te spooren, om de onderwijzinge van des verschène genaede van godt onzen zaligm. J. C. te behertigen en in 't werk te stellen, u A. voorogen stellende dat bij aldien wij na d'onderwijzinge van de verschene genaede verzaeken de godloosheit en de wereldsche begeerlijkheden, en maetig, regtvaerdig en godvrugtig in deze wereldt leven, wij dan ook zeker verwagten hebben de verhoopte zaligheit en de heerlijke toekomste van onzen grooten Godt en zaligm. J. C.

Indien

Indien nu iemand, op dit alles nog zou inbrengen en zou zeggen: 't is waer ik weet nu, wat de verschene Genaede, de Mensch geworden Godt my deze dagen geleert heeft, ik weet wat ik moet verzoeken, ik weet wat ik doen moet, ik weet ook dat 't een groot zal weezen de belooninge die ik daer voor in de heerlyke toekomste des Heeren te verwagten heb, de belooninge staet my wel aen, maer ik ben al te zwak om te doen, t' geen ik deze dagen geleert heb, ik ben al te zwak om dat na te komen, 't willen, heb ik wel, maer t' volbrengen vind ik niet. Zoo zoo zou mogelyk iemand 't een zwaermoedig by zyn zelven denken.

Maer zie alle die zwaermoedige gedagten neemt Paulus nu weg: wanneer hy tot besluit in d' opgenomene woorden zeit, dat Jesus zyn zelven voor ons gegeven heeft, op dat hy &c

1mo Paulus zeit hier dat Jesus zyn zelven voor ons gegeven heeft: Hy, zeit Paul, Hy die een Groote Godt zynde van alle eeuwigheit uit liefde tot ons in de tydt klyn geworden is, aennemende de gedaente van een dienaer en ons menschen gelyk wordende, gevende zyn zelven door zyne menschwordinge over, aen alle de smerten en ellenden dezes levens, gelyk we dit, op deze dagen zynen geboorte gehoort hebben.

Maer voornaementlyk heden, heden, heeft hij door t' vergieten zyns bloeds in zyne Besneidenisse zyn zelven beginnen te geven; want toen toen, heeft hy dat begonnen t' geen hy aen den kruijze voleind heeft, toen heeft hy d' eerste druppelen van zyn bloed vergooten 't w hy ten eenemael op golgata vergooten heeft. Zoodat wij heden, heden wel vooral met Paulus moogen zeggen, dat de genaede van Godt onzen Zaligm. J. C. die voor 8. dagen in den vleesche verschenen is, heden in zyne Besneidenisse zyn zelven gegeven heeft

2o Hy heeft dan zyn zelven gegeven, maer voor wie gegeven?

NB haec in Natali non scripsi, sed dixi et deduxi ad 3am rationem quare mysterium Incarnationis dicatur Gratia.

Voor ons (zeit Pau.) voor ons zondige menschen, die alle in Adam gezondigt hebben &c. voor ons die zulk niet meer, dan de gevallene Engelen, verdient hadden, gelyk we dit op kersdag na middag verhandelt hebben.

3o. Hij heeft dan zyn zelven gegeven en voor ons gegeven, en dat, zeit Pau. opdat hij ons zoude verlossen. van verscheide heerlijke Verlossinge spreekt de schrift als bij v. B. van de verlossinge der kinderen Israels uit Egypten, van de verlossinge uit Babilonien. &c. verlossinge hoe heerlijk, hoe wonderlyk de zelve ook mogen wezen, nogtans niet te gelyken zyn, met de verlossinge die Xus ons heeft te weeg gebragt, en daer Pau. van zeit dat Jesus zyn zelven gegeven heeft om ons te verlossen; want immers deze verlossingen maer lig haemelyke en tydelyke verlossingen waeren &c. daer die verlossinge daer paulus van spreekt een verlossinge is der zonden en van de slavernye des duivels &c. waerom paulus ook zeit opdat hij ons verlossen zoude van alle ongeregtigheit.

4o. Van alle, zeit Pau. dat is zoo wel als daedelyke zonden, dat is, en voorledene, en tegenwoordige, en toekomende zonden; want 't door de verdiensten van Jesus onzen verlosser is, en door 't vergieten van zyn bloed, dat alle de zonden die ooit vergeven zyn geweest, vergeven worden, of tot 't einde des werelds toe zullen vergeven worden, want 't, zeg ik, door Jesus alleen is dat ze vergeven worden. Item Petrus: daer is geen ander

Act. 4-12. naem onder den hemel den menschen gegeven, door denwelke wy moeten zalig worden. Item: deze geven alle de

Ibid. 10-43 prophetten getuygenissen, dat alle die in hem gelooven door zynen naem vergevinge der zonden zullen krygen.

1. Tim. 2-5.. Item paulus: daer is eene godt, en eene Middelaer tusschen Godt en de menschen, C. J. die mensch is, die zig zelven tot verlossinge gegeven heeft voor alle menschen. Item

1. Jois. 2-2 Joes: Hij is de verzoeninge voor onze zonden, en niet alleen

alleen voor d'onze, maer ook voor die van de gehele wereld.
5°. Hy heeft dan zyn zelven gegeven, op dat hy ons zoude verlossen van alle ongeregtigheit, en, zeit paul. / ons voor zig zoude reinigen, tot een aengenaem volk

Van verscheide en menigvuldige reiningen spreekt de schrift in 't O. T., ja de gansche Joodsche wet bestond, volgens paulus maer in verscheide reiningen of wassingen. dog alle die verscheide reiningen waeren anders niet dan, maer lighaemelyke plegtelykheden Heb. 9-9...
zy konden het gemoed niet heiligen, van de genen die ze plegden, 't waeren, zeit paulus elders, maer swakke en arme dingen. gal. 4-9

Maer die reiningen die Xus heeft te weeg gebragt, de reininge daer paul in de text van spreekt, dat is de reininge daer Joes van zeit: 't bloed van J. C. reinigt ons van alle zonden. dat is die reininge daer hy 1. Jo. 1-7
wederom van zeit dat J. C is de getrouwe getuyge, d' eerstgeboren uit de dooden, die ons bemind heeft, en ons van onze zonden in zyn bloedt gereinigt of gewassen heeft Apoc. 1-5.
dat is die reininge van dew paulus elders ook zeit. Xus heeft zyne kerke lief gehad, en zig zelven voor haer gelevert op dat hy haer zoude heiligmaken, haer zuiverende met den doop des waters, door 't woordt des levens Eph. 5-25...
't is die reininge w Daniel had voorzeit dat de Messias uitwerken zoude: de tyt is over uw volk en over uwe heilige stadt tot op 70 weken verkort, op dat d' overtredinge ophoude, de zonde een einde neeme, d' ongeregtigheit te niet gedaen worde, en d' eeuwige regtvaerdigheit te voorschyn gebragt worde. 't is die reininge om dew David den Heer ook badt: Amplius lava me / explica / & Dan 9-24
Ps. 50
6°. Hy heeft dan zig zelven gegeven... op dat hy... en ons voor zig zoude reinigen, en waer toe reinigen? tot een aengenaem volk, yverig tot goede werken. ait Aplus.
dat paulus zeit dat Xus ons verlost en gereinigt heeft tot een aengenaem volk, vertaelen anderen uit de Gr. text

Opdat hy ons voor zig zoude reinigen, tot een eige volk.
En dus komt deze uitdrukkinge van den Apostel overeen
met de wyze van spreken, die Moyses wel een gebruijkte
Deut. 7-6 als hy tot d' Israelieten zeide: U heeft de Heer uwe
God verkooren, opdat gy hem een eige volk zoud wezen
uit alle de volkeren, die op d' aerde zyn. En vervolgens zo
wil Paulus door de benaeminge van een aengenaem of
eige volk te kennen geven, t' einde waerom Xtus ons ver-
lost en gereinigt heeft, te weten opdat wy zyn volk zoud
wezen, opdat we zyne schat, zyne veroveringe, zyn erf-
deel en zyne bezittinge zouden wezen, opdat we door
Jesus verlost zynde van de slavernye der zonden, dienst
knegten van Godt zouden wezen, opdat wy, zeit Zacha-
Luc. 1-74 rias, uit de handen onzer vyanden, verlost zynde hem zonder
vreeze zouden dienen, in heiligheit en regtvaerdigheit voor
zyn aenschyn, alle onze dagen; Opdat we, gelyk Paulus
2. Cor. 5-15. niet meer voor ons zelven zouden leeven, maer voor dien
genen die zig voor ons gelevert heeft, die voor ons
in zyne besnydenisse zyn bloedt vergooten heeft, die
voor ons gestorven en verrezen is.

7°. Hy heeft ons dan gereinigt tot een aengenaem
of eige volk. Yverig, zeit Paul. tot goede werken
En hier door wil Paulus ons leeren, dat 't einde van
Xti verlossinge is ons gode aengenaem te maeken door
goede werken. zoodat zal 't blyken dat Jesus ons ver-
lost en gereinigt heeft, zal 't blyke dat wy gods aen-
genaem of eige volk zyn, wy dit met de werken moe-
ten toonen, en daer niet flaauw traeg en slapjes, maer
yverig, zeit Paul. tot goede werken.

T' is dan voor een Xten volgens den Apostel niet genoeg
te gelooven, dat de genaede verschenen is, dat 't woordt
vleesch geworden is, dat hy zig voor ons gegeven
heeft dat hy in zyne besnydenisse zyn bloedt ver-
gooten en aen 't kruis dit volbrokt heeft; t' is niet
genoeg te gelooven dat Jesus door 't vergieten van
zyn bloedt in zyne besnydenisse en aen den kruijze ons
verlost

verlost en gereinigt heeft tot een aengenaem volk;
maer maer dat zullen we deel aen die verlossinge
aen dat vergieten van t' bloedt van Jesus hebben, zullen
wy gode aengenaem wezen, en onder zyn volk gerekent
worden, door onze werkin, moet wij dit toonen, en
met liefde, yver en vlytigheit moeten w' t' zelve toonen
8° Verkundig deze dingen / ait Aplus / en vermaen
Zie daer Xtenen t' Slot van deen Epistel, die de Kerk
ons op Kersdag en heden wederom voordoet Leezen,
en die we deze dagen in 4. verscheide redenleeringen
of predikatien verhandelt hebben.

Paulus besluijt aldus deze Epistel om aen Titus
en allen die de plaets van Titus bekleden, ik zeg, om
aen alle herders der Kerke te kennen te geven, dat er niets
noodzakelyker is om haere schaepen wel te bestieren en
tot t' eeuwige zaligheit te geleiden, dan wel haer ter-
dig te onderwyzen en grondig te Leeren kennen, 1 haeren
zaligm. 2 de reden waerom die in de wereld verschenen
is, 3 t' geen hy ons geleert heeft. 4 de weldaeden die hy
ons te weeg gebragt heeft, en 5 wat wy moeten doen
zullen w' aen de zelve deelgenooten worden. Waerop
alles uitkomt t' geen een Xtenmensch weeten moet
en 't w ook alles kort en bondig in deze Epistel ver-
vat wordt.

Tin anderen Paulus besluit aldus om ook de gelovigen
te leeren 1 dat zy ook dusdaenige verkundigers en
vermaenders moeten zoeken, en geern de zelve hooren
en na hen luisteren die hen volgens Paulus voorschrift
preeken, en dat zij dusdaenige moeten vlugten en vermeiden
die de gelovigen in plaets van Gods woordt, in plaets
van de gronden van t' Catholyk geloof, prullertjes en
fabeltjes voorhouden en in de handen duwen &c

2 Om de gelovigen te Leeren, dat zy t' geen haer
verkundigt wordt, waerover zy vermaent worden ook
met de werken moeten na komen en volbrengen, en

en met Liefde, ijver, zugt, en vlytigheit nakomen en volbrengen &c. want dat de regte schaepjes van hare herders zyn, van deze Jesus zeit: Oves vocem meam audiunt, et me sequuntur. &c.

Conclusio. Wel aen dan Xtenen. Heeft Jesus zyn zelven voor ons gegeven, om ons te verlossen van alle ongeregtigheit, heeft hy daerom, hedsen zyn bloedo begin nen te vergieten, is hem daerom ook van daeg de naem van Jesus i.e. Saligm. of Verlosser gegeven

Heb. 10-29 O Xtenen Laet ons dan wel toezien dat wy dit bloedo van deen Jesus niet onreen agten en hem wederom smaad

Rom. 6-6. aendoen, Laet ons wel ter deeg oppassen dat w'ons niet weder overgeven om d'ongeregtigheit te dienen; Maer integendeel verlost zynde door de genade van Jesus op deze feestdagen van onze zonden, Laeten we

Luc. 1-74 hem alleen voortaen dienen in heiligheit en geregtigheit alle onze dagen, Laeten w' hem dagelyks voor de dagelyksche zwakheden bidden: vergeef ons onze schulden verlos ons van de quaeden.

Heeft Jesus op deze dagen onze zielen gereinigt en gezuivert door de bedieninge der HH. sacr. die w'op deze dagen ontfangen hebben, o Xtenen Laeten we wel toezien ^ dat we dat kleedt van regtvaerdigheit niet opnieuw wederom verlieren door eenige nieuwe grove zonden. Laet ons ook dagelyks ^ voor onze dagelyksche onreinigheden of gebreken ~~biddende~~ om de vermeerderinge van de reinigheit onzer zielen bidden Amplius Lava me &c.

Marginal note: ^ dat we de kleederen van ons gemoed of Conscientie die in 't bloed van J. gewassen zyn, dat we dat... ^ om de vergiffenisse voor...

Heeft Jesus ons tot zyn eigen en aengenaem volk gereinigt o Laet ons altyd wel gedenken dat

1. Cor. 6-19.. wy niet ons maer den Heere toebehooren, die ons door een groote prys gekogt heeft, en daerom laet ons voortaen niet voor ons, maer voor den Heere Leeven

Demi

(3) Denique, Heeft Jesus ons verlost en gereinigt tot een yverig volk; dat ijder een, dan ook zijn slappigheit, flauwheit en traegheit, wederom op wekken. En laet w'ons zelven niet paeyen met ydele propoosten, en voornemens die we deze dagen ge-maekt hebben, maer laeten we dit met onze werken bevestigen en bekragtigen. Jesus onze Zaligm. leert ons deze dagen, dat wij geen aengenaem volk voor godt kunnen wezen, ten zij we dit ook met de werken toonen. Maer laet ons ook dien zelfden Jesus smeeken en bidden dat hij in ons werke t'willen en t'volbrengen na zijn welbehaegen, opdat wij aldus deelgenooten mogen wezen, hier in de tijdt aen de genade zijner geboorte en Besnijdenisse, en naemals aen zijne hemelsche glorie, niet voor een tijdt, maer in alle eeuwigheit der eeuwigheden Amen

P. M.
In Festo
Nativitatis
Domini
1735. 72.

Parvulus natus est nobis, & Filius datus est nobis. Isaia 9. v. 6.

Præmisso Exordio die te assumtum, den geboortedo textum explicaturum, et de Hoc Parvulo nato, et Filio nobis dato sermonem instituturum. Attendite.

Res indubiè nota ē, dat de h. Schrift, om den Messias, en Zaligmaker, dien de Vader in de volheid des tijds tot onzer verlossinge in de wereld gezonden heeft, uit te drukken, hem verscheide naamen en tijtelen gegeeven heeft; waar van sommige zijne natuer, andere zijn ampt, of bedieninge aengaan; zij noemd hem, het zaad der vrouwe, den zoone des menschen, het zaedt van Abraham, den zoone van David, en David zelfs; zij noemd hem Silo (dat is de vreedzaame, en vredemaker) zij noemd hem den Propheet, den Koning, den Xus, den Regtvaerdigen, de zon der geregtigheid, en met meer andere dergelijke naamen, hier en daar in de boeken des Ouden en Nieuwen Testaments verspreid.

Onder anderen, duijd de Schrift hem uit met hem een kindje, en eenen zoonetje noemen, Parvulus (zegd de tekst) natus est nobis, et Filius datus ē nobis.

~~[illegible]~~ Isaias; ~~[illegible]~~, qui Propheta in texta nostro Loquitur 1° in persona et noie Fidelium sui temporis, neq hoc inconveniens ē; Licet enim Xus Dnus istis Isaiæ diebus nondum natus esset, sed centenis post annis, equidem verum erat, eum etiam patribus antiqui Test. nasciturum atq ideo isti antiqui Patres, vastgaende op die beloften, en voorzeggingen, konden zeggen, dat hij al voor hen geboore was. Et hoc coincidit cum familiari Loquendi more Prophetis proprio, qui ob certitudinem futuri eventûs, res futuras, 2nd tanquam jam modo peractas, ut præsentes eloquantur. 3 2°. 3o. Licet nobis ad antiqui Test. hoes hæc Isaiæ verba restringere; cum enim Isaias hic prophetet de temporibus Novi Test:, verissimè et proprie dicitur, eum noie Fidelium Novi Test. hic Loqui.

De Parvulo nato Lqtr. De Joden, huidendaegs, om het kragtig bewijs dat in die woorden is aengaende den gekome

[... was ge]schied was.

Dus d'eerste in den rang der profeeten, ik zeg, Isaiäs, die met regt meer voor een Ev:, dan voor een profeet, altijd is gehouden, en meer een histori schrijver gelijkt, dan een persoon, die aankundigd 't gene naa veele eeuwen moet gebeuren. Deeze Isaiäs, zeg ik, kundigde deeze geboorte des Heilands aan met onze opgenoomene woorden, zeggende: Parvulus &c.

Wij zullen dan ook op deezen blijden geboortedag van die troostige voorzegginge des profeets tot voorwerp onzer Leerreede neemen, en 1o. dezelve uitleggen, en daaruit 2o. eenige gevolgen ter toepassinge trekken.

1773

P. M.

In Festo Nativitatis Domini. 1735.72.

Parvulus natus est nobis, & Filius datus est nobis. Isaia 9. v. 6.

Præmisso Exordio dic te assumtum, den geboorte textum explicaturum, et de Hoc Parvulo nato, et Filio nobis dato sermonem instituturum. Attendite.

Res indubie nota est, dat de h. Schrift om den Messias, en Zaligmaker, dien de Vader in de volheid des Tijds tot onzer verlossinge in de wereld gezonden heeft, uitte drukken, hem verscheide naamen en eertijtelen gegeeven heeft, waer van zommige zijne natuere, andere zijn ampt, of bedieningen aengaan. Zij noemd hem het zaad der vrouwe, den zoone des menschen, het zaedt van Abraham, den zoone van David, en David zelfs; Zij noemd hem Silo (dat is de vreedzaeme, en vredemaker) Zij noemd hem den Propheet, den Koning, den Xus, den Regtvaerdigen, de Zon der geregtigheid; en met meer andere diergelijke naamen, hier en daer in de boeken des ouden en Nieuwen Testaments verspreid.

Onder anderen, duijd de Schrift hem uit met hem een kindje, en eenen zoonetje noemen, Parvulus (zegd de bekkst) natus est nobis, et Filius datus est nobis.

~~[illegible]~~ Isaias; ~~[illegible]~~ Propheta in textu nostro Loquitur in persona et noie fidelium sui temporis, neque hoc inconveniens est; Licet enim Xus Dnus istis Isaiæ diebus nondum natus esset, sed centenis post annis, Equidem verum erat, eum etiam patribus antiqui Test. nasciturum; atque ideo isti antiqui Patres, vastgaende op die beloften, en voorzeggingen, konden zeggen, dat hij al voor hen geboren was. Et hoc coincidit cum familiari Loquendi more Prophetis proprio, qui ob certitudinem futuri eventus, res futuras, 2. quasi jam modo peractas 1. ut præsentes 3. eloquantur.

2° Sd. Licet nobis ad antiqui Test. hoc hæc Isaiæ verba restringere; cum enim Isaias hic prophetet de temporibus Novi Test:, verissime et proprie dicitur, eum noie fidelium Novi Test., hic Loqui.

De Parvulo nato Lgtr. De Joden, huidendaegs, om het kragtig bewijs dat in die woorden is aengaende den gekomen

Messias, den Xtenen, te ontwringen, verdraaijen die woorden op den Koning Ezechias, quasi de ipso adhuc parvulo propheta Locutus fuisset; at falso; illi enim honorum tituli qui in sequentibus Parvulo nato tribuuntur, nec Ezechiae nec ulli hoi, sed soli Xto aptari possunt. Etenim, cui hominum competit vocari Wonderlijk, Raedt, Sterkte godd, Vader der Eeuwigheid, vredevorst? cui dico similia competunt nisi soli Deo? ergo ñ de Ezechia, sed de Xto Loq propheta dicendus e.

Altius itaq cogitatio nostra ascendere debemus dum Isaiam de Puero Loquentem audimus. de Messia Loquitur, et hunc Parvulum vocat. Hoc verbo humanam naam Xti vult denotare.

Sane Xus fuit verus hoo, infirmitatibus humanis subjectus. Audite Paulum, et Loquentem: In similitudinem hom factus.. Hij is den menschen gelijk geworden, en in gestalte als een mensch bevonden. Eque clare id ipsum testatur Heb. 2. Gelijk de kinderen, zegt Paulus, des vleesch en des bloeds deelagtig zijn, zoo is hij ook der zelfde deelagtig geworden.

Phil. 2-7.
Heb. 2-

Verus itaq hoo fuit, Imo et Parvulus. sicuti alii hoes pri sunt pueri seu parvuli, sic et Xus parvulus fieri voluit, jong, teer, klijn, en zwak, een zuigeling fieri voluit.

Testatur id ipsum tota Nativitatis ejus Historia, in Ev: hodie praelecta. En het geschiede als ze te Bethleem waren, dat de dagen vervuld wierden dat zij baaren zoude, en zij baarde haar eerstgeboorn zoon, en wond hem in docken en Leide hem in de kribbe. Ecce sic hic narrantur de ejus nativitate, sicut de aliis pueris. et sic angelus eam pastoribus describit: En dit zal u tot een teken zijn, gij zult het kindje vinden, in docken gewonden, en leggende in de kribbe.

Ecce quoo Xus verus sit hoo, et etiam parvulus, debuit et voluit fratribus per oia similari.

Parvulus itaq natus e. et addit Propheta; Et Filius datus e. Hic Parvulus e Filius. et per hoc indicatur divina ejus natura sicuti in voce Parvuli Naa humana. Allundunt haec verba ad illa ejusdem Prophetae c. 7. Ecce virgo concipiet et pariet Filium, at qualem filium? talem filium cujus nomen vocabit Emmanuel, id e, nobiscum Deus, seu pariet filium, die mensch en god te saamen wezen zal. et hoc in textu propheta indicare voluit dum dixit: Parvulus natus e nobis et Filius datus e nobis...

et recte Filius noiatur. Want onder alle de benaamingen des Messias, is de benaaminge des Zoons alder meest bekend

bekend, en vermaerd onder ons Xtenen; gehaald buiten allen
twijfel uit die vermaerde ~~[illegible]~~ godsspraake als
aen David beloovende, zeide: Ik zal hem tot een Vader zijn 2. Reg. 7-14.
en hij zal mij tot een zoon zijn. Item sic Dei Patris filius
vocatur Ps. 2. ubi Pater coelestis de Messia Loquens, ait: Ps. 2-7.
Filius meus es tu, ego hodie genuite. Et hoc coincidit cum
texto, ubi Isaias eum similiter Filium vocat dicens: Par-
vulus natus.. et filius datus e nobis.
Simpliciter, vocat eum Filium, verheffende hem met dezen heer-
lijken naame ~~[illegible]~~ zoo zeer, als hij hem scheen
vernederd te hebben, met den naem van een kind, die hij hem
eerst gegeeven had. Hac autem fuit, om ons te toonen
dat dit kind nieuw gebooren uit eene vrouwe, dit kind, t.w.
der tijd des Levens en der zwakheid in den schijn veragtelijk
maekt, niet te min de Zoone Gods is. Jaa de zoon ~~[illegible]~~ bij
uitneementheid, en op eene bezondere wijze, die aen niemand
anders toe ~~[illegible]~~ komt. Daarvan daen komt het, dat de Heere Jus
naamals in 't Nieuwe Test: ~~[illegible]~~ eenvoudig ~~[illegible]~~ met
den naeme van Zoone genoemd word, en dat volgend den
stijl, en wijze van spreeken, die Isaias hier gebruijkt heeft.
Sic Joes eum vocat, dicens: Die den Zoon heeft, heeft het 1. Joan. 5-12.
Leven: Item: als de Zoon u vrijmaakt, zoo zult gij waerlijk Joan. 8-36.
vrij zijn. Et sic Isaias eum per excellentiam sim-
pliciter Filium vocat, dicens: Filius datus e.
Verum quidem, en ik staa toe, dat 'er veel meer dan Xus
in de heilige schrift ~~[illegible]~~ Gods zoonen genoemd worden, attamen
nullus eo modo quo Xus hic Filius Dei dicitur. Exemplo
hoc fiet clarius. Gelijkerwijze ~~[illegible]~~ in een groot huis, als bij v. B.
~~[illegible]~~ van Abraham, hoewel dat 'er veele kinderen, dienstknegten
zijn, als men evenwel ~~[illegible]~~ den Zoone noemd, zoo
verstaat men daar door eenvoudelijk den Zoone Isaac, en
niet Ismaël of iemand anders. Ita sic cum domo Dei
agitur, daar vind men 'er veelen, die om eenige redenen, en
in verscheidene opzigten, Gods kinderen, en Zoonen genoemd
komen worden; dog als men eenvoudelijk van Gods Zoone
spreekt, zoo verstaat men den regten (afgebeelden Isaak,
ik zeg, C. 9. ~~[illegible]~~ den eenigen, en welbeminde Zoone des Vaders,
bij den welken in vergelijkinge, en om eigentlijk te spreeken,
alle anderen, maar dienaers en knegten zijn.) En daarom
is het dat de Apostel uit kragt van dezen naeme, tewiebem
Zoone, den Heere Xus niet alleen boven allen andere menschen
maar zelfs ook boven de Engelen verheft, zeggende: Tot Heb. 1-5.
wien van de Engelen, heeft hij (God) oit gezeid: gij zijt mijn
Zoon, heden hebik u geteeld. En wederom: Ik zal hem
tot een Vader zijn, en hij zal mij tot een Zoone zijn.

(Item, Wat Moyses aengaet, die is wel getrouw geweest in Zijn geheele huis, als een dienaer: Maer Xtus als de Zoon over Zijn eigen huis. q. d....

Dit onderscheid word ook uitdrukkelijk in de gelijkenis der boose Landluijden aengemerkt, daer word gezeid, dat de Heer des wijngaerds (Deus pater) eerst Zijne dienaeren (Prophetas) tot de Landluiden zond, en wederom anderen, dog ten laetsten Zijnen beminden Zoon, scil. Jesum Xtum, qui per excellentiam Filius simpliciter dicitur licet plures sint qui filii dei possint, et sic similiter Isaias eum simpliciter Filium noinat: Filius datus.......)

At licet Propheta, cum Filium noinans Filium Dei esse dicat, tamen verus etiam filius ~~fuit~~ Virginis fuit. Id patet ex supra citato propheta loco, ubi ait: Ecce Virgo concipiet....

Isa. 7- Sic et Xtus ipse naemals saepius se vocavit Filium hois. Sic dum dixit: De Zoon des mensche heeft niet waer hij

Matt. 8-20 Zijn hoofd mag nederleggen (Item, dum paralyticum sanaverat

ibid. 9-6 dixit: Dit is geschied opdat gij moogt weeten dat de Zoon des mensche magt heeft op d'aerde om de zonden te vergeeven.

ibid. 10-23 Item, Ik zeg u dat gij de Steden van Israël niet zult doorreist hebben, of de Zoon des mensche zal komen. De Zoon des mensche

ibid. 11-19. is komende eetende, en drinkende, en zij zeggen: Zie den braesser en wijnzuijper, et alibi saepius se filium hois noinavit per hoc ostendens...)

Itaq licet Isaias eum Filium noinans Dei Filium esse indicet, vere etiam filius hois fuit, et hoc jam modo dixerat met hem eerst te noemen een Kind, en daerna een Zoon die ons gegeeven is.

Parvulus itaq ille de quo Isaias simul e Deus et Hoo. Hinc recte ad Mariam dicebat Angelus: Gij zult ontfangen in uw

Luc. 1-30... Lighaem, en een Zoon baeren, sed et addebat: Deeze zal groot Zijn en de Zoon des Alderhoogsten genaemd worden. Sic et recte Ioes refert: Verbum caro factum e, en heeft onder ons gewoond

Joan. 1-14. en wij hebben Zijne heerlijkheid gezien ~~gelijk~~ als van den eeniggeboren Zoon des Vaders.

Parvulus itaq natus e, et Filius datus e. Audis? Filius datus e, o dr Natus, scil. naam humanam natus e in tpre ex Virgine, sed ~~o~~ sic dum divinam naam. Idem hanc ab aeterno fuit Deus de Deo, het ligt van het ligt, de waeragtige godt van den waeragtigen gode, gebooren uit den vader voor alle eeuwen ut in Symb: profitemur.

Parvulus itaq Natus, sed Filius Datus e, Donatus e. O ineffabilis Dei caritas! qui suum nobis filium dare dignatus e.

Joan. 3-16. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret. Non servum, o Angelum, o Archangelum, sed Filium de... et hunc Unigenitum. Si multos habens filios unum de... et hoc maximum fuisset, nunc vero Unigenitum de die...

(Imo dedit, nam Propheta ait: Filius datus e. Non vendidit Deus, aut accepta re aequivalente commutavit; Nihil enim nobis erat quo emeremus, inter res quae venditur, et id pro quo venditur aliqua e proportio, at quae quaeso aut ubinam proportio cum Dei Filio inveniri posset. Itaq. merito Propheta ait: Datus e. Item Datus e, o commutavit Deus. Saepius inducuntur hoes ut aliquid alteri mutuentur, quam ut aliquid dent, aut donent, at Deus non mutuavit sed Filium dedit, Filius (ait) Datus e.

At quo aut quo fine Datus e? o ut exaltaret, et regnaret, sed ut crucifigeretur, ut pateretur; o ut ministraretur, sed ut nobis ministraret, ut aam pro nobis daret....

Ecce ergo Filius datus est, et gratis datus, o ex coactione aut necessitate, sed ex Liberali dono donatus. Exinanivit se metipsum, humiliavit se metipsum, prius dilexit nos.)

Ecce igitur Parvulum natum, et Filium datum! Sed qbs? Nobis, inquit Propheta: Natus e nobis, et Datus e Nobis. o Angelis, sed Nobis natus e Parvulus, Nobis datus e Filius. Sic et Angelus hodie Pastoribus nuntiavit... Natus e Nobis hodie Salvator.

Peccarunt et Angeli; at ipsis o e Datus, sed Nobis hoibs Filius Salvator, et Liberator datus e. Angelos Deus statim sine ulla misericordia ultricibus flammis juste tradidit, et Nobis Filium dedit.

Unde hoc? An forsan peccatum hois minus quam Angelorum fuit? Minime gentium! utriq. peccarunt ~~[illegible]~~ et peccaverant superbia (dilata)

An forsan hoc excellentioris nae propter quod Deus ipsi pepercerit? Niet minder ~~als~~ dan dat! Sed angeli excellentioris nae erant; et tamen....

An forsan hoc magis Filium Salvatorem meruit? Aeque parum ac Angeli; utriq. peccarunt, et non egent gloria Dei.

Solius ergo Dei Misericordiae fuit, quod hoi Filius Salvator datus sit, sicuti et Dei Justitiae quod Angelis datus o fuerit......

Nam Dei Misericordiam celebrat et extollit Paulus: Nergens (ait) neemt hij (God) de Engelen aen, maer hij neemt het geslagte van Abraham aen. Heb. 2-16.

Nobis igitur hoibs Datus e. At qbs hoibs datus e?

N. 3o Datus o o Solum ~~[illegible]~~ quando Natus fuit, sed etiam oibs justis jam modo a primo hoie datus e. want alle de gelovigen die d'er oit geweest zijn, waarmeer, en onder wat bedieninge dat ze ook geweest zijn, altijd door 't geloof in C. J. geleeft hebben, en niet anders dan door hem zalig geworden en verlost zijn. Ende gelijkerwijs ~~als~~ alle de eeuwen, die'er zedert de geboorte

Lijden, en kruis des Zaligmakers reedsal geweest zijn, ons niet verhinderen, dat hij voor ons gegeeven is, alzoo verhinderen ook die eeuwen, die zijne geboorte zijn voorgegaan, die menschen niet die 'er voor zijne geboorte geweest zijn, dat hij voor hen gegeeven is. Zij hebben allen (scil de regtvaardigen) den zelfde geestelijke spijze ~~[illegible]~~ gegeeten, zij hebben allen # ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~, teste Paulo. De vertroostingen, en genaden die Godt hen hier op aerde mededeelde, en d'onsterfelijke heerlijkheid, daer hij hen daarnaa mede gekroond heeft in den hemel waren d'een, en d'andere de vrugten van de geboorte en doodt des Zaligm. Zonder dat zouden nog Isaiäs, nog die ~~toen tijde~~ leefden, eenig part, of deel gehad hebben aen den zoone Gods, nog aen zijne geboorte, of genade gift. Daer nogtans Isaiäs, en alle de geloovigen ten zijnen tijde uit wiens naame hij hier spreekt, daer hij zegt nogtans uitdrukkelijk zegt: Parvulus Natus e Nobis et...

Itaq dum Propheta ait: Natus e Nobis, et Datus e Nobis, scil. Fidelibus hoc 1° ita intelligas ~~[illegible]~~ Non solum post nativitatem suam, sed etiam fidelibus etiam antea Datum esse; want alle die 'er ooit zalig geworden zijn, door zijne geboorte en verlossinge verlost, en zalig geworden zijn, zalig worden, en zullen worden.

2° Datus e Nobis scil: non tantum Judaeis, sed et nobis gentilibus. Nam ut in initio observavimus Isaias non solum loquitur nomine fidelium sui temporis, sed prophetat de diebus Novi Test:, si de his diebus, ergo et de gentilibus intelligendus est. Et sic saepius per Prophetas promissus est. Sic audimus Deum Patrem Filio suo apud hunc eundem prophetam Loquentem: Ik heb u gesteld tot een verbond met mijn volk, en tot een ligt der Heidenen. Item: Het is te weinig dat gij mijn dienaer zijt om de stamme van Jacob te herstellen en het overschot van Israël te bekeeren; zie ik heb u gesteld tot een ligt der volkeren, opdat gij mijn heil zijt tot het uiterste der aerde. Sic et hoc sensu Simeonem audimus de hoc Puero Loquentem dat het is een ~~ligt~~ heil van gode bereidt voor het aenschijn aller volkeren, en een ligt tot verligtinge der Heidenen, en tot heerlijkheid uwes volks van Israël.

Itaq non tantum Judaeis sed et gentilibus hic Filius datus est, et hoc propheta indicat dum aiti Puer natus e Nobis et Filius datus e Nobis, Nobis dico, non Angelis sed hominibus, Nobis non tantum Judaeis, sed et gentilibus. Itaqs et hodie dicitur: Filius Datus est...

1. Cor. 10-3.
den zelfden geestelyken drank gedronken; want zij dronken uit de geestelijke steenrotse, die hen volgde, en die steenrots was Kristus.

^ dagelijks nog zalig worden, en tot 't einde der wereldt zullen zalig warden

Isa. 42-6.
ibid 49-6.

Luc 2-33.

Ziet daar d' uitlegginge. Om nu ter toepassinge te koo=
(aanmerkt hier &c ut in pagina sequente.

Ecce igitur A.A. Parvulum, nobis natum, et Filium nobis datum. Merito hic cum Davide exclamare Licet: Heere, wat is dog de mensch, dat gij hem uwe kennis toond, of des menschen kind dat gij hem in agt neemt ?! Wat zijn wij immers, o menschen, dan ongehoorzaeme kinderen, wederspannige Zoonen, kinderen der gramschap, en der verdoemenisse, wij saten in de duisternisse, en in de schaduwe der doods was onze woonplaets, wij waren in de vreeze van een eewige dood, de Zonde drukte ons met een Lastig jok, en wij Zugteden, onder het gewelt des duivels, geen van alle kinderen der menschen kon ons redden, of helpen. — **Conclusio.** Cs. 343-6

Maer nu is een kind geboren, een Zoon gegeeven, een kind om ons, die als kinderen dwaelden, tot een hemelsche wijsheid te brengen, een Zoon om ons verloorne Zoonen weder met onzen vader te vereenigen, een Zoon om ons verlaatene Zoonen, weder door aenneemingen kinderen godts, en erfgenaamen des hemels te maken.

Wat zouden wij nu meer vreezen, ? Menschen? Filius datus e, non judicaturus, sed salvaturus nos. Ne dicas cum adamo: Ik hoorde uwe stemme, en ik wierd bevreesd, en ik verbergde mij. Gen 3.
Hic infans e, et sine voce, nam vagientis vox magis miseranda e, quam timenda.

Votum erat Sponsa: Wie zal mij geeven dat gij mijn broeder zijt, zuigende de borsten, van mijne moeder, op dat ik u, als ik u buiten 's huis vinde, zou mogen kussen. En hodie votum hoc adimpletum e. Nunc coelestis ille sponsus, factus e frater noster, coicans de carne et sanguine, jam ad instar aliis filii hominum, sugit ubera matris suae, jam invenitur foris extra coelum, Locum gloria ejus proprium, o in diversorio, sed in stabulo, jam licet deosculari eum, et amplecti.

Immo jam licet nobis: Nobis enim natus e iste Parvulus, Nobis datus e iste Filius.

Agnoscamus hac in re infinitam Dei amorem, Dicebat olim Deus Abrahamo: Nu weet ik dat gij mij lief hebt, Gen 22
omdat gij uwen eenigen Zoon om mij niet gespaard hebt.
Dicamus nos Deo: Nu weeten wij dat gij ons zoo lief hebt
omdat gij uwen eenigen geboren Zoone, om ons niet gespaard
hebt.

Parvulus natus e Nobis. conformemus nos huic parvulo
et merito, nam nisi efficiamini sicut parvuli, o intrabitis
in regnum cœlorum. Laat en wij voortaan niet groots, nog
hovaardig zijn, cum parvulus, et humilis factus sit Deus.
Discamus veram sapientiam ab hoc parvulo, ille proposito
sibi gaudio humilitatem, et crucem ab ipsa infantia elegit.
Et nos cum hoc parvulo sapientem, hanc electionem facia-
mus, eligamus....
Quid inde? O! cum hoc parvulo tandem magnificabimur
ille, qui hodie jacet in stabulo, nunc ad dexteram Patris
sedet in cœlo; ille, qui hodie ab hoibs rejectus e, ab angelis
nunc adoratur in cœlis; qui vilibus jacuit pannis involutus
jam fulget pretiosa gloria veste circumdatus in cœlo.
Sic et nos, dum hic parvuli sumus, erimus magni; hic
humiliati postea exaltati, hic despecti in cœlis erimus
æternum honorati &c)

Applicatio: Aanmerkt hier nu, A. F., d'oneindige liefde van Gode, die
ons zijnen éénigen eeuwiggebooren Zoone gegeeven heeft, die voor ons in den tijd
een kindje gebooren is. Zei God wel eer, roemende Abrahams liefde: Gen. 22.
Nu weet ik &c. Wij zeggen met veel meer reeden: Sic Deus dilexit &c. Jois. 3-16
En hierover moeten wij 1° God aanbidden, looven, en danken; 2 met eenen vader
Zacharias, wanneer dit kindje nog stond gebooren te worden, moeten wij uitroepen:
Benedictus &c; 3 met de moeder maagd van dit kindje nog zwanger, moeten wij zeggen:
Magnificat &c. 3 Met d'Engelen in de geboorte van dit kindje moeten wij
zingen: Gloria in &c. dit moeten wij vooral deeze dagen, en in't vervolg
als de Pr. in de Misse dien lofzang der Engelen herhaald, en gezongen wordt
dan moeten wij &c. 2° Deeze onze dankbaarheid moeten wij vooral door onze
werken van wederliefde toonen 1 ten aanzien van Gode, en 2 van den evenmensch.
1. Ten aanzien van Gode met zijne bevelen, en gebóden getrouw t'onderhouden
Qui diligit, sermonem meum servabit &c. Jois. 14. Niets moet ons van deeze
wederliefde wederhouden; nog vader, nog moeder, nog man nog vrouw; want
ronduit Cbs: Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, n e me dignus &c
Matt. 10-37. Zoo prees God de liefde van Abraham, die op Gods bevel vaardig
stond om zijnen éénigen Zoone te slagten. Zoo toonde de h. Stefanus, wiens feestdag &c;
feestdag wij morgen vieren, zijne Liefde &c zoo de h. Joes, wiens feestdag daarna
neffens zijne medeapostelen, gekerkerd, en om Jesus naam gegeeseld, daarna
gekookt in de ziedende olij, verbannen op Patmos &c. Kortom dus alle d'Aplen
en Martelaars, jaa alle de heiligen zijn tot de glori des hemels gekoomen
door't onderhouden van Gods gebóden, volgens 's Heilands stokregel Matt. 19
Si vis ad vitam ingredi &c. Zoo dan om Gods liefde, die &c met wederliefde te
beándwoorden, moeten wij &c valten wij in bekooringen met Josef, en Susanna &c
2. Ook moeten wij onze dankbaarheid, en wederliefde aan Gode toonen, met
onzen evenmensch zelf vijanden om God lief te hebben; want heeft God de weereld, ons zondi-
ge menschen, zoo lief gehad &c. is die Zoon om ons een kindje gebooren, aan 't kruis
gestorven al biddende voor die hem kruisten? En zouden wij dan nog aarzelen
wij die God zoo meenigmaal vertoornd hebben, om onze vijanden te beminnen

L. M.

In Festo Nativitatis Dni 1736.

A. M.

55. Exord. in fine NB parenthesi inclusa et omissa.

Verbum Caro factum est. Ioan. 1. v. 14.

Magna dum in mundo contingunt, magnam postulant et causant Laetitiam A. A.

Hinc e mirum quod Scriptura dicat Iacobum qm mxe Laetatum fuisse dum audiit quod Ioseph filius ejus viveret et ad ttam dignitatem in aegypto elevatus esset. etenim quid magni erat prorex in aegypto constitui. Sic et populus Israel mirum in modum Laetatus fuit ob redemptionem ex servitute aegyptiaca: etenim quid magni erat ejusmodi Liberatio.

Idem videre e in Nativitate dui promissi expectatiq Salvatoris Xti. Iesu. Res hc e minima, sed magna et mxa, infinitè Liberaoem populi Israel ex aegypto excedens, adeoq et mxam causans Laetitiam. Testantur id ipsi angeli, qui Laetabundi gaudium magnum hodie annuntiant. Testantur et id Pastores prae gaudio glorificantes et Laudantes Deum. Nec mirum, cum enim magnalia magnam postulent Laetitiam, mxam fuisse oportet Laetitiam, cum res haec (Xti nativitas) mxa fuerit.

At e tt res magnae magnam exigunt Laetitiam, sed et insuper magnam postulant reverentiam. Iam autem, quis nesciat mysterium Incarnaois Nativitatisq Xti. Dni rem magnam, immò mxam ee, quae excogitari posset? adeoq ru istius e tt Laeti, sed et mxè reverentes ee dbms, Laetitiam cum reverentia conjungere, et dum cum Angelis in signum Laetitiae canimus cum Pastoribus et Regibus coram eo nos dimittere et genua curvare in signum reverentiae dbms.

Induat id satis Sancta mater Eccla, quae vult ut, dum hujus mysterii tt in Eccliis fit mentio, fideles reverentiam suam exhibeant; hinc vult ut Sacerdos dum in Sacrificio, ipse dixit: Et hoc factus e, in signum reverentiae genua

fluctat, et iterum dum dicit Verbum caro factum ē
vult ut oēs Licet stantes Evangelium audiant, tunc tamen
oēs cum Sacerdote genua curvent, ut sic p hoc protes-
tentur reverentiam, quam isti magno mysterio Incarnaōis
debent.

Lia, igitur A.A. Verbum caro factum ē. Res
certè magna, et mīra! adeoq nostram Laetitiam, sed et
minorem reverentiam exhibeamus. Oi quidem tpore id con-
venit, at mā hodie dum annua hujus mysterii dies cele-
bratur.

Itaq ad hanc devotionem, reverentiamq nostram mō
excitandam ō inutile erit assumti textus verba explicare

Propositio

textus ait Verbum caro factum ē. Atq haec verba
nunc explicabimus, unde quae circa augustissimum Incarnaōis
mysterium Xtiano scienda st, quaeq nostrae aedificaōi ser-
viunt, per sese patebunt. Attendite.

Verbum (inqt Joes) caro factum ē. Antequam de
hoc Verbo Loqui incipiam, Lubenter fateor mihi ō sup-
petere verba, satis apta, ad Verbum hoc dignè exprimen-
dum. Nullus Philosophus quamcumq subtilis cum oi
sua subtilitate Verbum hoc valuit comprehendere. Ne-
quidem Cicero cum oi sua eloquentia, verborumq facundia de
hoc Verbo perfectè Loqui potuit. Verbum ē inconceptibile,
Verbum ineffabile, Verbum quod Lingua ō valet dicere, Ver-
bum quod Calamus ō valet scribere, Verbum quod inge-
nium ō valet comprehendere. Certè Verbum ē tam an-
gelorum quam hoium oem intelligentiam superans, Verbum ē
qd nemo novit nisi qui ē Verbum. Sic Joes ait: Habet
nomen scriptum, qd nemo novit nisi ipse. Et quodnam nomen
illud? Et vocatur nomen ejus (ait Joes) Verbum Dei.
Verbum ē qd erat in principio, Verbum qd erat apud Deum,
Verbum p qd oia facta sunt, et sine quo factum ē nihil,
Verbum de quo Joes Deus erat Verbum.
Igitur Deus Verbum. Et ne circa personas dubites,
ē 2a in SS. Trinitate Persona, Filius Patris aeternus,
Deus de Deo, Lumen de Lumine, Deus verus de Deo vero.
Et hoc tam certum (scil: Xtum p Verbum sciri) ut ipsi Ar-
rii infensissimi hostes Deitatis Xti id negare ausi ō fue-
rint, Licet in Scripturis torquendis satis audaces essent;

In d'openb. c. 19. be-
schryft de h. Joes dat
hy den hemel open zag
en in den zelven iemand
hebbende een naam ge-
schreven, dien niemand
kend, dan hy zelf, en
(voegd Joes er by) zyn
naam word genoemd
het Woord Gods.
't is van dit zelve
Woord dat de zelve
Joes zeid in onzen
text: 't Woord is &c.
Niemand, zeid Joes
in d'openb., kend zy-
nen naam, om dat geen
mensch volmaaktelyk
kend de zaak,
die door den naam
van 't Woord Gods
Apoc. 19. 12.
betekend word.
~~[illegible]~~ Van dit Woord
tot U. A. voorhebbende
te spreken, zo willen
wy dan ook zeer geern
belyden, dat wy maar
onvolmaaktelyk
daar van zullen spre-
ken, en om hierin
niet te dwalen zullen
wy onzen arend der
Ev. den h. Joes vol-
gen.
door 't Woord, van
'tw Joes zeid: 't Woord
is vleesch &c., verstaat
Joes God zelf, en
de 2de Persoon in de
godheid

Et certè ô ineptè Filius Dei Verbum, appellatur.
Nam 1º. Sicut verbum per intellectum producitur; ita Filius p̄ intellectum, Patris processit; Pater ab aeterno zig kennende brengt den Zoon voort, die daarom 't Woord, de Wysheid des Vaders genoemd wordt.
2º. Qa p̄ verbum Deus oia creavit. Ipse enim dixit ait David, et facta sunt; hinc Filius vocatur Verbum, qa p̄ verbum oia facta sunt, en zonder dat is niets &.
3º. vocatur Verbum qa sicut verbum conceptum in mente nostra latet, ita Filius ab aeterno in mente et sinu patris fuit et latuit. In 't begin was 't Woord, en 't Woord &.
4º. vocatur verbum, qa sicut verbum, vocale nostrae voluntatis interpres ē, ita Filius paternae voluntatis atq sententiae interpres ē &. Hinc Paulus Hebr. 1-1.
Itaq Joes sub vocabulo Verbi de Filio Dei, qui simul et Deus ē, loquitur.
At quid quaeso Joes de hoc Verbo ait? Verbum, inquit caro factum ē, atq sic ejusdem Incarnaoem describit. O quam mirum! Deus se dimittit ad opus redemptionis nostrae. Et rectè; Deus enim ēē debebat qui tt opus interciperet, et qui tot obstacula salutis nostrae removeret. Quis nos poterat liberare à morte nisi autor vitae? quis nos poterat mundare ab indelebilibus peccatorum maculis nisi sanctus sanctorum? Quis poterat tollere injustiam, tot saeculorum, nisi aeternus ille qui ē ipsa justitia? Quis poterat nos elevare in caelum, nisi ille cujus thronus elevatus super caelos? Quis poterat nobis procurare infiniti valoris satisfactionem, nisi ille qui erat infiniti valoris? quis poterat triumphare de morte et inferno, nisi qui hbt claves mortis et inferni? quis poterat evertere imperium diaboli, nisi qui eum protrusit de caelo? Deniq quis poterat nos redimere et salvare, nisi qui ē oipotens?
Deus itaq ēē debebat, et hoc Joes ô obscurè innuit, dum ait Verbum caro factum ē. Sed et simul indicat quod Deus Filius fuerit qui hoc opus interceperit.
Et quidem hoc praecisè ô erat necessarium, dummodo una ē 3 personis id fecisset. Attamen sic conveniens erat, ut qui ab aeterno erat Dei Filius sine matre, jam fieret filius hois sine patre. 2º. Et certè quis aptior ad agendum mediatorem, nisi qui ē media inter Patrem, et Sptum S. persona? 3º. Per quem quaeso Pater melius poterat,

dat Joes van godt zelf spreekt, als hy zeid: verbum caro &. blykt, mits hy in 't begin van dit hoofdstuk dit Woord Godt genoemd had zeggende: dat Joes spreekt van de 2de persoon in godt blykt, mits hy aldaar ook de personen in de Godtheid onderscheidende, uitdrukkelyk zeid: het Woord was by Godt, welk woord Joes ook no onzen text in 't zelve ꝑ noemd met den naam van Zoon, en eniggeboren Zoon des Vaders; en welken naam van Woord Joes ook gebruikt Ep. 1. C. 1-1. et C. 5-7. en Openb. 19 als hy van Chs spreekt. Al 't w zo overtuigende is, dat de Arianen zelf, die anders zeer stout waren in de Schriftuur te verdraeyen, dit niet hebben durven lochenen.
Zodat Joes spreekt in den text van den Zone Gods, en noemd hem 't Woord

209

restituere imaginem suam quam peccatum in nobis destru-
fodoverat, nisi per illum qui est imago Patris et figura substan-
tiæ ejus? 4º. Per quem melius poterat loqui nobis, nisi
per eum qui est verbum Patris? 5º. Per quem melius po-
terat instruere nos circa mysteria sapientiæ suæ, nisi per
eum qui est sapientia Patris æterna? 6º. Per quem melius
poterat nos reddere filios suos et hæredes, nisi per eum
qui est filius æternus et hæres Patris? 7º. Per quem me-
lius poterat reformare mundum, nisi per quem condidit
mundum? 8º. Verbo dicam, per quem melius poterat
homines reunire sibi Pater, nisi per eum qui secum unus?

Itaque sic Verbum quod Deus et Filius Dei est opus
redemptionis nostræ aggressum est.

O ineffabilis caritas Patris! quod suum illum unicum fili-
um mittere in mundum voluerit ad redemendum hominem, filium illum
dico, in quo ab æterno sibi complacuit. Hinc ipse Christus Joannes 3. Sic Deus
Joan 3-36. dilexit mundum ut filium suum unigenitum daret. Non
servum, non angelum aut archangelum, sed verbum, filium
Patris æternum dedit. Hinc Paulus hanc Dei caritatem
celebrans et extollens ait: Nergens neemt Godt, de englen
Heb-2-36. aen, maer hij neemt het geslagte van Abraham aen. Quan-
tum extollitur amor Abrahami quod Dei amore dederit
aut saltem dare paratus fuerit filium suum Isaac. At
quæ comparatio Deum inter et Abrahamum, Abraham
dedit quod Deo debebat, dedit filium mortalem; sed Deus
gratuito amore dedit filium suum æternum, verbum
caro factum est, verbum quod Deus et Filius Dei est opus
redemptionis nostræ aggressum est.

Et eum in finem quid Joannes ait fecisse hoc Verbum?
Caro, inquit, factum est. (O rem miram! spiritum æternum
fieri carnem, res adeo diversas conjungi simul). Si naturam
angelicam assumsisset Verbum minus mirandum foret, cum et
angelus spiritus sit, sicut et Verbum spiritus est, sed quod caro
factum sit summopere mirandum.

Olim Deus testabatur adeo spiritum suum rare carni,
Gen. 6-3. ut dixerit: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum
quia caro est, atque adeo carnem aversabatur ut aquis dilu-
omnem carnem fere exterminaverit, et ecce nunc non tolerat
sed et assumit eam, et honorat eousque ut ipse met caro fieri
dignetur.

Olim Deus detestabatur filios Dei eo quod filias homi-
ibid. acceperint in uxores, et en, jam ipse proprius Dei Filius

Filius et unicus desponsat sibi carnem, naam humam Verbum (ait Joes) CARO factum e.)

At roget quis, quid hic proprie intelligitur p vocem Caro dum Joes ait CARO factum e? an tt corpus, prout sibi imaginabantur Apollinarista, qui dicebant quod tt corpus et o aam assumsisset? Minimè gentium: verbo carnis illigitur tota humana naa, corpus simul et aa: etenim Xus ipse aam se hbre dixit dum agone exclamavit: Tristis e aa mea usq ad mortem &c. Immo si o assumsisset et aam, verus hoo o fuisset, cum hoo corpore et aa constare debeat. Quin etiam verus salvator o fuisset si aam o habuisset: nam o tt culpabiles eramus quantum ad corpus, sed et qum ad aam, adeoq qui salvator eet, o tt corpus sed et aam hbre debebat, et ideo sunt hbta: Peccata nostra pertulit in corpore suo, 1. Pet. 2-24. Sic etiam hbta: aam suam dedit redemptionem pro multis. Marc. 10-45. — Saeculo 4.

Adeoq voce Carnis tota huma naa, totus hoo illigitur Atq in ea scatione vox CARO saepius in Script. sumitur Sic Joel. 2. Effundam Sptum meum super oem carnem. Item Isa. 40. videbit ois caro quod os Dni locutum e. sic in Ev. dom. praecedentis Luc. 3. videbit ois Caro salutare dei. Et sic hic Joes dicens: Verbum Caro factum, eumdem in modum illigi dbt, scil: Verbum totam humam naam assumsisse et verè hoem factum ee. Atq ideo etiam Filius hois appellatur, filius Abraham, filius David, filius Mariae, semen mulieris, fructus ventris, quae oia o nisi de vero hoie dici possunt. — Verbum caro factum

(Et certè integram naam nostram assumere debebat ad perficiendam nostram salutem, nam ipsa naa quae culpam commiserat, quae offenderat, etiam reparare debebat offensam, et satisfacere pro culpa, alioquin justitiae Divinae plenè satisfactum o fuisset; si o a pte offendente solutionem accepisset, adeoq Xus integram humam naam assumere debebat, et verus hoo fieri. atq hoc Joes exprimit dum ait quod Verbum Caro factum sit.)

At roget quis quare Joes o dixit Homo factum e, sed CARO factum e? hoc verbo exprimere voluit, quod etiam vilissimum, quod in naa huma e, assumsisset. quid enim carne vilius? infirma, corruptibilis et vergankelyk e. durum e onvergankelyk, ferrum durum e, ligna cedri incorruptibilia, Lapides o facile franguntur; at caro infirma et corruptibilis et fragilis e, et licet oes corporis nostri partes, v. g. ossa, sint corruptibiles, mxè tamen

et aliis citius caro. atq ideo Joës dixit caro factum ē
ut sic indicaret quod assumens naam humam, oes etiam
ejusdem imperfectiones, infirmitates, et defectus, excepto
solo peccato, assumserit. quod et Paulus exprimit dicendo:
Heb. 2-17. Hij heeft in alles zynen broederen gelyk moeten worden. Item: Hij
4-15. is in alles beproefd gelijk wij, egter zonder zonde.

(O mirum, supra mirum! qui erat incorruptibilis assumit
carnem corruptibilem, qui erat immortalis assumit carnem
mortalem, qui erat immutabilis assumit carnem mutabil
qui erat fortitudo ipsa assumit carnem fragilem, qui erat
Deus sine ullo defectu, assumit oes defectus hois.

Sicq conveniebat: nam si compateretur infirmitatibus
et defectibus nostris, ex suis debebat discere, si nostris me
deretur defectibus suos hbre debebat; si nostram satiaret
famem et sitim, ipse famem et sitim hbre debebat, si
lassos reficeret, carnem quæ lassari poterat assumere debeb.
si nostros dolores et vulnera tolleret, etiam dolere et vu
nerari posse debebat, si deniq nostram mortem tolleret,
carnem, quæ mori posset assumere debebat. Hocq Joes
p vocem caro vult indicare.

O magna et ineffabilis humiliatio Dei! si naam hum
assumens, ita eam assumsisset, ut eam habuit Adam in
statu innocentiæ sine defectibus et miseriis, magnum q
fuisset. Jam autem.........)

En itaq Verbum caro, Deus hoc ē. utrumqs ēē deb
bat, Deus scil: et hoo qui opus redemptionis nostræ per
ficeret: Hoo ēē debebat ut posset pati et satisfacere, Deus
ēē debebat ut passioni et satisfactioni suæ meritum et
valorem infinitum tribueret 2°. Hoo ēē debebat ut se posset
humiliare in terra, Deus ut nos elevaret in cælum, 3°.
Hoo ēē debebat ut observaret Legem, Deus ut tolleret m
ledictum Legis 4°. Hoo ēē debebat ut subiret locum hois
Deus ut Deum placaret 5°. Hoo et Deus in una person
ēē debebat, ut hoes rursum Deo uniret et reconciliaret.

Sic ēē debebat. Et en sic ē, ait enim Joes quod Verb
caro, Deus hoo sit.

At quo et quâ ratione hoc contigit? quod hæc duo adeo co
traria, unita sit? Certè ibi agnoscere dbmus mysterium in
comprehensibile, mysterium ē minimum totius religionis
nostræ, scil incarnaois Xti. quo ergo contigit? Joes ait
Factum ē.

(Et hæc Jois expressio ē leviter obeunda sed singul
riter notanda ē. Non ait Joes assumsit carnem p eo
enim verbo rem ē satis expressisset, nam qui assumit re

rem aliquam, ō fit ideo res ipsa. Sic Sptus S. assumsit speciem columbæ, et tamen columba ō ē.

Non ait Joes: vestivit se carne nostra, nam homines etiam se vestiunt, et tamen ipsæ vestes ō fiunt, vestimenta ō transeunt in naam illorum.

Nec ait: Apparuit in carne, hoc ō sufficienter rem exprimeret: angeli enim sæpius apparuerunt in specie humana, et tamen hões ō fuerunt.

Nec ait verbum se univit carni: In matrimonio enim vir et mulier sibi invicem uniuntur, et tamen unus ō ē alter.

Sed ait Joes Factum ē. atq nec clarius nec melius qm eo modo rem exprimere poterat.)

At quo Factum ē? an ꝑ conversionem unius in alterum, prout in Cana Galilææ aqua ꝑ mutaoem unius in alterum, vinum facta ē? Absit: nam eo scaretar Deum ō mansisse Deum dum hõ factus ē, prout aqua ō mansit aqua dum vinum facta ē. Id tamen aliter credendum ē ō enim Deus ēē desiit dum hõ factus ē.

An ergo dicet quis: ꝑ commixtionem unius cum altero, prout aqua miscetur cum farina? Nequaqm, aqua enim cum farina mixta, ō ē proprie aqua, nec proprie farina, sed quid tertium, ex utroq mixto resultans. Et sic Xus ō eet proprie Deus, nec hõ, sed quid tertium. atq tamen hæc duo subsistunt in Xto, scil: quod Deus et hõ sit.

Factum ē itaq verbum caro ꝑ hoc quod verbum carnem ad suam personam assumserit, ita ut duo ista subsistant in una tt persona. Hinc rectissime profitemur in Symbolo S. Athanasii: „Het is het regt geloof, dat wij geloven „en belyden dat onzen Heere J. C., de Zoone gods, Godt „en mensch is.... dew. alhoewel hij Godt en mensch is, „zoo zijn 'er nogtans geen twe, maer hij is eenen Xus. „Hij is een, niet door de veranderinge van de godheit „in het vleesch, maer door d' aenneeminge der menscheit „in Godt. Hij is gansch een, niet door menginge der „substantie, maer door d' eenigheit des Persoons.

In ergo quo verbum caro Factum sit, scil: ꝑ hoc quod verbum carnem ad suam personam assumserit, ita ut Deus et hõ subsistant in una persona.

Atq hoc mijsterium incomprehensibile quidem humano ingenio, aliquatenus tamen idem Symbolum declarat

similitudine ab hoie desumta, in quo aa et corpus ambo subsistunt in uno hoie, ita ut aa corpus duo diversa sint, et tamen unus hoo, absq eo quod aa in corpus et corpus in aam commutetur. et hinc ait: Het regt „geloof is te gelooven en te belijden dat O. H. J. C. een „is, niet door de veranderinge van de godheit in het „vleesch, maer door d' aenneeming der menscheit in God. „Hij is gansch een, niet door menginge der substantie „maer door d' eenigheit des Persoons. Want gelyk de „redelyke ziel en het Lighaem een mensch is, alzoo „is Godt en Mensch eenen Xus.

Atq hoc Joes exprimit dicendo: Verbum caro fact.

Zie daer dan A. A. een groot geheim der Godvruchtigheit, scil. Godt veropenbaert in het vlees. (Als) zelfstandige woordt des Vaders aenneemende de menschelyke natuer. Een geheim dat het verstand van alle Engelen en menschen verre te boven gaet.

Wie heeft oit kunnen denken, dat Godt zoude willen gebooren worden, dat die het Leven aen de menschen geeft, het Leven van de menschen zoude neemen? Die den hemel niet kan omvangen, besloaten zoude worden in 't Lighaem van zyn moeder? die het licht des wereld is, het ligt des wereld zoude aenschouwen? Dat een kind zonder vader, de vader is van alle menschen? Dat die voor alle tijden, in eeuwigheit is geweest in de schoot zyns vaders, nu in de tijdt gelegen heeft in de schoot zyns moeders? dat een kind leggende in de wiege, ja zelfs in de kribbe eens beestens stal, is de Koning der Koningen, ja de schepper des wereld? wie, wie zeg ik, heeft dit oit kunnen denken?

En nogtans ziet dit hier altemael in Bethlehem. Dit gebooren kind, is God en mensch in een persoon God van God, en mensch van mensch, die gebleven is dat hy was, en geworden is dat hy niet en was, hy heeft de menschelyke natuur aengenomen, zonder de godlyke af te leggen, blyvende te gelyk volmaekt god en mensch. Atq hoc objectum e festivitatis quam hodie celebramus, et hoc admirari debemus.

At o tt admirari sed et imitari dbms.

Imitari, dbms, idq; in duobus, quo in hoc adorabili Mysterio elucent: Scil: in amore, et humilitate. ambas has virtutes in hoc Mysterio docemur, cum utraq; in hoc Mysterio eluceat: Amorem, exprimit Joes dum, ait quod Verbum caro factum Sit, Humilitatem, exprimit dum de hoc Verbo ait quod CARO factum Sit. Atq; in his duobus hoc Mysterium imitari dbms.

Ac 1o. quidem amorem, imitemur oportet. Et Sane wat grooter voorbeeld van Liefde kan' er weren, dan wel de Liefde van God die in 't aenbiddelyk geheim van 't Woordt geworden vlees komt uit te schynen,? Met regt is 't dat het eeuwig Woord des Vaders vlees geworden Zynde hier van Zeit: Sic Deus dilexit mundum, utte

O magnam, et ineffabilem Caritatem! quid, o exigit hoc Dei caritas à nobis? Deus donat nobis Filium suum, et unicum,! quid jam auderemus negare ei post acceptum ab eo tt donum? recusaremusne jam aliquid de bonis nostris dare ad intertentionem pauperum, cum dederit nobis ditissimum.? an negaremus jam pauperi dare panem, cum dederit nobis eum, qui panis cœlestis, panis vitae? an recusaremus de divitiis nostris quidpiam pro egentibus detrahere, cum dederit nobis eum, in quo oes divitiae et thesauri, sapia et scia Dei sunt absconditi? Nonne jam nos ipsos, filios nostros, et quocumq; cara nobis sunt, Libenter ei offerremus et daremus ad suam gloriam et servitium, cum ille quod habebat carissimum, Scil: Filium Suum, ad nostram Salutem dederit?

o voorzeker ja niets is er billyker, niets is'er redelyker dan dat wij tot wederliefde geern aen den armen, ja aen Xus Jesus zelfs in den armen, iets mededeilen, dewijl wij door den armen Jesus ryk na de ziel geworden, ja dewyl w'ook zelfs van dat genen maer mededeilen het geen we zelfs ook van gods gunst en goedheit maer ontfangen hebben. Niets is er billyker, niets is'er redelyker dan dat wij ons zelven onze kinderen, en 't Liefsten dat we hebben geern aen god opofferen, tot gods dienst en glorie besteden, dewyl hij het liefste dat hij had, zynen enigen geboorn zoon voor onze zaligheit gegeeven heeft.

En op deze wyze is 't dat we gods onuitsprekelyke liefde die in dit aenbiddelyk geheim komt uit te blinken, beantwoorden moeten. En dit is het eersten hetw: wij in dit aenbiddelyk geheim navolgen moeten.

2dum, quod in hoc mysterio imitari debemus est Summa humilitas quae in eo elucet. Et sane wat grooter voorbeeld van ootmoedigheit kan'er wezen, dan wel van 't Woord geworden vlees, van een godt geworden mensch? De Schrift pryst hoogelyks de ootmoedigheit en verneedering van een koning Achab, een koning Manasses, een koning van Ninive. Maer zie hier de verneederinge niet van een aerdse en tijdelijke koning, maer van den koning der koningen, ik zegge van Godt zelf, van het eeuwige Woord des vaders. Zie hier eene verneederinge niet om zyne zonden en boosheden die hy bedreven hadde, gelyk Achab, Manasses, de koning van Ninive en anderen zig over haer quaed verneedert hebben, maer eene verneederinge van die geen die godt en de heiligheit zelfs is, een verneedringe om de zonden van ons menschen.

O magna et ineffabilis humiliatio Verbi caro facti! Quid o exigit haec humiliatio verbi a nobis? Deus, verbum caro fit; an non nos humiliabimus coram Deo, cum Deus se ~~[illegible]~~ adeo exinaniverit? nonne jam ~~[illegible]~~ renuntiare debemus gloriae et vanitati mundi, cum Filius Dei veniens in hunc mundum quasi contempserit gloriam coeli? an ergo nos adhuc pluris haberi volemus quam re ipsa sumus, an supra alios nos efferremus, cum Filius Dei, Verbum Patris infra quod erat sese demiserit? an adhuc desiderabimus magnifica et pomposa habitacula, cum deus elegerit vile stabulum? an adhuc quaeremus commoditates et voluptates hujus saeculi, cum Deus in foeno recubuerit? an ad ostentationem et excessum in vestibus quaeremus, cum Deus sit vilibus pannis involutus

O voorzeker niets is'er redelyker, niets is'er billyker

(fiat repetitio de humilitate, ut sup. facta e de caritate)

Conclusio

Agite A.A. Discamus ergo hodie amorem et humilitatem à verbo caro facto. ......

Olim Deus inquiebat Abrahamo Nu weet ik dat gy my lief hebt omdat gy uwen eenigen zoon om my niet gespaert hebt: Dicamus ergo nos: Nu weeten wy dat gy o Godt ons lief hebt, omdat gy uwen eenigen gebooren zoon om ons niet gespaert hebt. Niets redelyker dan dat wij lief

Liefde voor Liefde wedergeeven.

Verbum caro factum e, God. is mensch geworden.
Igitur hoc sentite in vobis, inquit Paulus, quod et in Xto
Jesu, qui cum in forma Dei esset &c.

A. M.
1755.

Exord. Groot was't werk van Godt, als hy in't begin al't gene'er geschapen is uit niets voortbragt, als hy in de korte tyd van 6 dagen alleen door enen wenk van zyne wille hemel en aarde, en al wat'er in beslotenis, uit niets voortbragt, als hy dat heerlyk pronk juweel den mensch schiep, zyn Lighaam makende van slyk der aarde, en het zelve een levende ziel naar zyn beeld en gelykenis inblazende, en aan den zelven het bewind gaf over de gansche aardbodem.

Maar evenwel (indien wy enige vergelyking mogen maken tussen de werken van Godt) nog groter, nog verhevender, nog onbevattelyker is't werk onzer verlossinge, als Godt zelf de gevalle menschelyke natuur, met alle zyne zwakheden, de zonde alleen uitgenomen, heeft aangenomen om het gevallen menschdom wederom te verlossen.

Geen wonder dan dat van ouds alle godzalige en verligte menschen, die kennis hadden van deze toekomende vreugde, met een gansch ongeduldig verlangen deze heerlyke komst van den Zaligm. wenschten te zien, en oog getuigen te zyn van dit onbevattelyk werk van Godt beraamd om den gevallen mensch te verlossen.

~~'t was zo dat van~~ Van dit verlangen der heiligen des O. T. zeide de Here Chs zelf. Abraham uwe vader heeft gewenscht mynen dag te zien, &c. 11.m: Ik zeg u voorwaar, dat vele propheten, en regtvaardigen gewenscht hebben te zien het gene gy ziet. Om deze reden als d'Oude Siemeon dezen gewenschten dag gezien had, riep hy van blydschap uit: Nunc dimitte &c. Joes. 8-56. Matt. 13-16. Luc. 2.

Is't dan ook wel wonder dat de kerk nog jaarlyks de blyde gehugenis houd van deeen vrolyken dag? een dag waar op zy wil dat alle hare kerkledematen zig bezonder zouden verheugen, terwyl zy zouden betragten het groot goed dat Godt op dezen dag aan de wereld heeft willen mededelen, als een euwige Godt is geworden mensch, om den elendigen mensch te verlossen.

Dit hoog verheven geheim drukt d'H. Joes door zyne Arends penne op zyn defstigste uit in onzen text. Verbum &c.
Wy zullen dan ook den Geest van de kerke opvolgende met Joes van't zelve tot U. A. spreken, en 1o. den text verklaren 2o. wat dit geheim van ons vereischt Attendite.

Moralia

Dit geheim vereischt

1º. dat wy met Habacuc c. 2. vandaag zeggen: In Do[mino]
gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo. In zeker haakten
en snakten de heiligen des o. t. om dezen vrolyken dag te
zien? zegt Jesus van Abraham, dat hy in den geest dien d[ag]
ziende, was verblyd geweest? hoe behoren wy dan nu [...]
nu 't Woord is vleesch geworden? hiertoe wekte de Eng[el]
de harders op, en ons al te zamen: Zie ik breng u eene bl[yde]
de boodschap &c. Hier in gaan ons voor d'Engelen van den
Lucas c. 2. ℣ 13. hier in gaan ons voor de harders van den
Lucas ℣. 20.

2º. dat wy het zelve eerbiedig eeren. Hier in gaan ons
wederom voor de hemelsche geesten, van den Paulus: al[s]
Godt zynen Eerstgeboren Zoon in de wereld inbrengt (als
Woord vleesch wierd) zo zeid hy: dat alle d'Engelen Godt[s]
hem aanbidden. || deze eerbied wil de kerk ons leeren en
inprentten door dien zy nooit deze woorden: 't Woord is [...]
of: hoc factus e[st] in den Godsdienst gebruikt, of zy doe[t]
hare dienaars aan't outaar nederknielen. deze eerbi[ed]
moeten bezonderlyk deze dagen toonen &c.

Heb. 1-6.

|| hier in gaan ons in s'heeren geboorte voor de Wyzen Matt. 2-11.

3º. dit geheim leerd ons bezonderlyk ons vernederen.
Hoor hier van maar den Ap. Paulus Phil. 2-5...
heeft Godt zig zo vernederd? is 't euwig Woord vleesch
geworden? wat verhovaardigd zig dan stof en asch? ja
wat verhovaardigd zig dan nog een zondaar?

4º. Vereischt onze wederliefde. Hoor hiervan d'ap. de[r]
liefde: hier in is de liefde Gods tot ons gebleken, dat Go[dt]
zynen eeniggeboren Zoon in de wereld gezonden heeft (d[at]
't Woord is vleesch geworden) en daar uit besluit Joes dan:
Welbeminden, heeft Godt ons aldus bemind, zo moeten wy
ook elkanderen beminnen.

1. Joes. 4-9...

deze liefde moet alle haat, nyd, en afkerigheid uit ons
herte verbannen. zonder dit zullen wy nog Godt, nog den n[aes]-
ten liefde ibid. ℣. 19...
deze liefde vereischt dat wy mededelen. 1. Joes. 3-16...
Agite A. F. &c.

In Festo Nativitatis Domini.

Benedictus Dominus Deus Israel, quia visitavit, & fecit Redemptionem Plebis Suæ.

Luc. 1.

Exordium.

Si ea nobis obtingeret fœlicitas quod essemus in domo Zachariæ & Elisabeth, audiremus ibidem magnificentissima laudum cantica quæ unquam deo cantata sunt. At ibidem Mariam jam Sancto abunde plene fœtu gravidam audiremus intonantem magnalia quæ Deus sibi & Israeli præstiterat, audiremus eam cantantem Magnificat anima mea Dominum et exultavit ..... quia fecit mihi magna qui potens est. Item de deo eam asserentem audiremus Suscepit Israel puerum suum recordatus misericordiæ suæ sicut locutus est &c. Ab alia parte ibidem Zachariam audiremus deum laudantem quia Israelem jam visitaturus & liberaturus veniebat, audiremus alto et & læto tono intonantem Benedictus Dominus deus Israel quia visitavit. &c..

Hæc inquam & alia laudum præconia deo cantari audiremus si ibidem essemus: Neque tamen hæc audiremus, et & ni fallor, vehementer animaremur & excitaremur ad exaltandam vocem quoque nostram, & deum super eadem re laudandum.

Et quidem majori ratione nos illam laudis cantilenam quam Zacharias cantare possemus. Verum quod ille id cantabat, erat quod Messiæ nativitatem prophetico spiritu jam prope adesse conspiciebat, jam vero id modo contigit & effectu completum est. Ille tantummodo habuerat apparitionem angeli in templo, at nobis apparuit hic in terra princeps & Deus Angelorum, qui per suam apparitionem universum mundum fecit templum ut in eo adoraretur. Ille tantummodo tunc videbat præcursorem Messiæ in persona filii sui modo nati, at nos videmus jam natum ipsum cujus præcursor ille est scilicet: Messiam, Salvatorem & Regem adorandæ majestatis. Ille Christum adhuc tantum in utero Mariæ conceptum spiritu prophetico cognoscebat, at nos eum conceptum tantum et & expressum ex utero & in lucem editum conspicimus.

Adeoque non minori nos et & potiori quam Zacharias ratione cum eo hodie cantare nobis licet. Benedictus Dominus deus Israel quia opere completo visitavit & fecit redemptionem plebis suæ.

Propositio.

Eja ergo A.A.: cum Zacharia exaltemus vocem nostram, laudemus Deum ob magnum beneficium redemptionis, verba Zachariæ usurpemus dicentes Benedictus Dominus deus Israel quia &c.

Atque ad hoc majori cum utilitate jam & alias faciendum, et ad vivaciorem ideam ejus beneficii quod his verbis Zacharias describit accipiendam non inutile judicavi hæc ejus verba explicare. – Loquitur de Domino deo Israel, dein de eo dicit 2° scilicet quod visitaverit & redemptionem fecerit, exponit quibus scilicet: plebi suæ. denique eum ob causam deum laudat & benedicit. Hæc ordine explicabimus. Attendite.

Confirmatio.

Evangelista Lucas immediate ante quam referat hæc Zachariæ verba monet eum spiritu Sancto repletum hæc verba protulisse.

Et certe licet Lucas id non monuisset, facile equidem id possemus percipere ex ipsis quae loquitur verbis. Etenim adeo illa sunt excellentia adeo elevata, atque adeo mysteriorum plena ut facile videatur sit non esse ab hoc solo, sed a tali in quo divinus spiritus residat, esse prolata.

Zacharias itaque animatus & repletus Spiritu dei loquitur de Deo D[omino] Israel. Nominat eum Dominum. et certe quis negavit deum dominum? quid enim, quod aliquem reddit dominum, deo non suppetit? opes & divitiae aliquem reddunt dominum, nonne deus dives. meum est orbis terrarum &c. Si turba familiantum servorum? nonne deus millenos habet ministratorios spiritus? proinde deus est. Et sic cum Zacharias hunc nominat, & addit Deus Israel. Hoc ~~[illegible]~~ nomen saepius quibus deo tributum est, & ipsemet deus apud prophetas de se loquens taliter se nominavit Deus Israel. quia tamen ex propheta ne non sicas eum etiam non esse deum gentilium, neque enim omnium populorum tam Gentilium quam Israelitarum seu Judaeorum deus ratione creationis. vocatur tamen Deus Israel ratione singularis affectus, & tractus quem ~~cum~~ hoc populo Israel habuit, dum ex omnibus mundi nationibus hunc populum sibi elegit ut essent suis proprij hunc populum praeter caeteros elegerat, ut essent sui filij & haeredes huic ~~[illegible]~~ revelaverat sua mysteria, his promiserat magna promissa huic loquebatur familiariter, huic tradiderat leges & praecepta huic populo tradiderat modum quo volebat coli & servire. Verum dicam huic populo varia promiserat quae non alijs ut David ait ps: 147. Non fecit taliter omni nationi atque his de causis specialiter Deus Israel vocatur.

Equidem alia adhuc de causa Zacharias hic eum hoc titulo appellat & Deus Israel quae ei poterat tribuere nominibus hoc scil Deus Israel & ~~[illegible]~~ alijs quae ei poterat tribuere nominibus hoc scil Deus Israel obtinuit canticum suum tangebat populum Israel, annuntiare volebat in hoc cantico quod deus praestitisset ea quae Israeli promiserat, quod ex gente & stirpe Israel Messias prodiret, quod populus Israelem elevatusque esset ut mereretur Salvatorem producere, adeoque dum ob haec Israeli praestita deum benedicturus erat, non poterat hac occasione aptiori eum nominare vocabulo quam Deus Israel. Prout Simeon, qui inter brachia sua tenebat infantem Jesum, eum praeteritis alijs nominibus vocabat Gloriam plebis suae Israel quia visens ille & quis ... tas praecipue respiciebat populum Israel. Unde in modum Zacharias deum vocat Deus Israel, quia affectus erat quid quod Israelem tangebat.

Ast quid hic Zacharias de isto Deo Israelis dicit? Visitavit. bum hoc visitare sumitur saepe in malam partem adeo ut sit ... affligere & poenas immittere. Sic ait deus Mosi qui pro populo ... colatro oraverat. Ego in die ultionis visitabo & hoc peccatum eorum

Exod: 32. id est puniam. Item Jerem 50 dicit deus. Ecce ego visitabo Regem

Jerem 50 Babylonis, & terram ejus, sicut visitavi Regem Assur id est ... gem & puniam, et hinc etiam venit quod communi modo loquendi, quod poenas & tribulationes vocemus Dei visitationes, & dum deus alicui mala immittit dicimus deus eum visitat.

An hic Zacharias de ejusmodi visitatione loquitur dum dicit

[margin: ...li visitare — Saepe autem po-/ ...suum visitavit [tange]]

visitavit +, non: ꝑ loquitur de visitatione in bonam partem, de visitatione
benigna, de visitatione amici; vult dicere quod deus met, sicut amicus solet
let amicum, nos visitaverit et ad nos venerit. Deus deus Israel
visitavit nos inquit Zacharias.
O quam vere dicit Zacharias / Deus in propria persona visitavit homines. Olim deus visita-
vit homines per suam benedictionem. Sic visitavit Abraham et ejus familiam.
visitavit populum suum in servitute aegyptiaca pressum, per ser-
vum suum Moysen quem illuc mittebat. Item variis et innume-
ris aliis occasionibus visitavit populum Israel per Reges quos ei de-
dit, et per prophetas quos ad illum Israelis populum misit
At jam, ait Zacharias Deus Israel in propria persona visitavit nos,
non jam mittit servos, sed ipse venit qui est deus, post servos venit
Magister, post praecursores venit ipse Rex &
Magna res fuit Elizabethae, dum ad eam veniebat et visitabat Maria,
admirabunda exclamabat Unde hoc mihi ut mater domini mei veniat
ad me? At en quis sit qui jam venit et visitat nos, non mater
~~sed qui ab aeterno~~ Domini, sed deus ipse. Deus Israel visitavit.
Abraham visitabatur in Tabernaculo suo ab Angelo, at quid hoc est?
jam filii Abraham visitantur per eum quem angeli in caelo adorant,
per eum coram quo angeli procidunt in facies suas, per eum coram
quo angeli contremiscunt, per eum quem angeli Sanctus Sanctus excla-
mant.
Quae major felicitas poterat obtingere mundo, quod majus beneficium
poterat deus praestare ei. Jacebat mundus in densissimis tenebris, et
et ad illum de caelo descendit Sol ut suo caelesti lumine ejus dis-
siparet tenebras, mundus jacebat languidus, et en hunc visitat
expertissimus ille et divinus medicus, mundus jacebat in erroribus, et en
ad eum venit aeterna veritas, mundus jacebat in ignorantiis, et en ad
illum venit aeterna Sapientia, ossiq ille magister, ille doctor doc-
torum, ille propheta per quem prophetae loquebantur ++
Quid majus dico quid utilius mundo poterat obtingere? Et ideo non
sine ratione est o Zacharia quod rem tam magnificam narras ~~ideo~~
magnificas et extollis vocem tuam, tu dicis quod deus ipse visitavit
mundum.
Sed anne totum quod de eo dicis? Non: et fecit Redemptionem, addit
Zacharias. Deus, dum populum Israel visitabat per Moysen quem
ad eos misit, id fecit eo fine ut eos ex ea servitute aegyptiaca li-
beraret, sic ipse deus testatur dicens. Visitans visitavi vos, et vidi
omnia quae acciderunt vobis in aegypto, et dixi ut educam vos
de afflictione aegypti. Idem et jam hic agit deus, visitat, et fa-
cit Redemptionem.
At in quo consistit Redemptio, a quo liberat et redimit? Redemptio
populi Israel in aegypto consistebat in eo quod liberarentur ab operibus ser-
vilibus quae debebant facere, quod liberarentur a fornacibus in quibus debebant
coquere lateres, quod eriperentur ex terra et tyrannide pharaonis, quod per mare
rubrum transeuntes jam vivebant in patria libertate, in locis quietis et
deliciarum, in his consistebat tunc Redemptio Israelis.
At in quo consistit haec liberatio quam hic Zacharias narrat deum fecisse?
an in eo quod Judaeos ex miseriis eripuerit quibus tunc ~~Judaei~~ affligebantur? Non sit.

[margin notes:]
multifariam multisque modis olim loquens patribus in prophetis etc. Hebr. 1.

David ad praevidens exclamabat deo Quid est homo quod memor es ejus aut filius hominis quoniam visitas eum? Ps. 8.

+ quam est assiduum erit homines deum in persona ... dignitatis visitationem, quam ... civitas quam princeps visitat

++ desperatus aegrotus medicum, tristis ... ? Et en hodie hoc mundo ... Libero majus dico..

Exod: 3.

An in eo qd eos liberaverit ab Herodis Tyrannide qui eos odio im[placabili] persequebatur & occidebat? Non: An ergo in eo qd eos libera[verit] a jugo Romanorum quo premebantur, ~~multum~~ an effecerit ut jam antiqua iterum acciperent privilegia, & non tenerentur eis tributa solv[ere] Non in his liberatio & Redemptio non consistebat, nam sub ijs jugis [ma]nebant, imo gravius postmodum quam ante eos jugum Romanorum premebat

†opinabantur id quidem carnales Judaei ...

In quo ergo consistebat Redemptio, a quibus liberabat? A jugo [pec]catorum, a servitute diaboli, a morte aeterna. Hoc ipsum ante [nunti]averat angelus Josephum dicens, Ipse salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Haec erat optima & magnificentissima liberatio Redemptio, omnes quotquot fuerunt a quibuscunque alijs malis liberationes hanc attingere non poterant, illa liberatio ex aegyptiaca servit[ute] quam summopere depraedicas, nequit comparari huic liberationi. Nam quid quaeso ille pharao respectu pharaonis infernalis in cujus unguibus tenebamur, quid terribilitatis habent isti fornaces succensi in aegypto respectu infernalis fornacis ad quam damnati eramus? quid sunt quaeso omnia illa la aegypti, respectu peccatorum & eorum quae peccata consequuntur ma[lo]rum? Major ergo Major haec est Redemptio quam hoc praedicat Zacharias. Redemptio scil a peccatis Fecit Redemptionem [plebis suae] peccatorum.

Ast A A. Quosnam Deus modo jam dicto visitavit quos taliter redemit a peccatis? An Angelos lapsos? Non: verum quidem qd ipsi peccaverint & sub peccatorum jugo premantur, at equidem ab ijs eos non liberavit, sed in flagranti delicto eos deprehendit & in [in]fernum nullo unquam tempore inde liberandos cum omnibus suis pec[catis] protrusit.

Quos ergo Redemit? fecit redemptionem plebis suae. verbo ple[bis] homines intelligimus. Innuit ergo Zacharias qd homines redemerit. [Qua]re homines non angelos redemit. O magna hominis felicitas! ubinam hoc promeritus est ~~tu~~ O Domine deus qd eum rejectis angelis redimis? an homo excellen[tior] forsan minus fuerit homo quam angelorum peccatum? an homo excellentioris naturae quam angelus, qd ideo peperceris? Non: non minus angelus homo peccavit, non homo excellentioris naturae quam angelus sed contra. [An] non potuisti deus aeque angelos liberare? an defuit adhoc potentia? [Si] hoc suspicarer de te deus meus qui omnia potes. Non itaque ex causis [ta]libus nil aliud dicere possumus quam quod Deo sic placuit. homines redemit [ut] in illis volebat ostendere suam misericordiam, in angelos, quia in illis volebat demonstrare suam justitiam.

Homines igitur redemit. Quos homines? limitat id adhuc particularius Zacharias dicens Plebis suae. Quinam sunt plebs ejus? Omnes quidem sunt plebs & populus ejus, nam omnes creavit, at frequenter dum [in] scripturis deus dicitur fecisse plebi suae aut populo suo tunc intelliguntur [Ju]daei Et illi plebs dei vocabantur, quia ut supra diximus eos particularibus [...] gerat, quia cum illis habebat pactum, quia illis se manifestabat & suas eis leges dederat.

An hos judaeos intelligit Zacharias dicens plebis suae fecit Redemptionem [...] carnales ... sunt sub poenali jugo, eo ipso quo ... Non: nam Judaei carnales etiamnum sunt sub poenali jugo, ut ipsi fa[tentur] ... liberati sunt.

Intelligit spirituales Judaeos, qui filij abraham sunt non secundum carnem sed secundum spiritum, qui filij & haeredes sunt ejus fidei & virtu[tis]

qui Christi sunt filij promissionis, qui Christum tanquam Regem fide & charitate complexi sunt, qui ex Deo nati sunt, sui electi, illos redemit

qui eum receperunt, qui credunt in nomen ejus.

illis, non qui ex sanguinibus sed ex deo nati sunt,^x dedit potestatem filios dei fieri, illos redemit & liberavit a peccatis.

O quanta mira & magnalia tu Zacharia nobis predicas de Deo Israel! quid tu agis bone vir dum ita deus facit? Benedictus, dicis, quasi quod propter illa debeat benedici laudari, & glorificari. x

Maria dum suscepit hunc filium exultabat. Magnificat anima mea Dominum. &c

Dum Simeon natum puerum tenebat brachijs elevabat quoque vocem suam in laudem Dei. viderunt ajebat oculi mei salutare tuum quod parasti ante faciem omnium populorum. Sic & nunc Zacharias considerans visitationem & Redemptionem quam Deus Israel praestare veniebat etiam vocem suam exaltat. Benedictus sit.

Et certe quo unquam tempore magis erat opportunum, quando rationabilius & aequius deum benedicere, laudare & glorificare quam eo tempore quo auctor omnium benedictionum de coelis in terram descendit, ipse qui est fons omnium gratiarum, causa omnium bonorum, salus omnium hominum, foelicitas omnium creaturarum.

Benedictus itaque sit deus Israel qui visitavit nos, qui lumen venit accendere in tenebris, qui mundum renovat sua visitatione, qui homines facit appropinquare deo, dum ipse appropinquat homini, qui homines reconciliat angelis, qui filijs Adam rursum aperit paradisi januam qui caelum facit descendere in terram, & terram ipsam per corporalem suam inhabitationem vertit in caelum, qui exaltat collapsam domum David & in ea erexit cornu salutis. benedictus sit deus inquit uno verbo quia populum suum visitavit & redemit.

Conclusio.

Excitas me Zacharia dum te deum adeo laudantem audio, ad idem praestandum, concede igitur mihi, ut, dum ad deum eundem laudandum vocem meam exalto verbis tuis uti liceat.

Maria dicebat magnificat... quia respexisti humilitatem ancillae tuae, nos omnes magnificat.. benedictus quia respexisti ad vilitatem nostram sed ea non obstante visitasti ut medicus...

Benedictus itaque sis tu deus Israel qui per ineffabilem & inconceptibilem amorem venisti visitare nos ~~in nostris~~^x ut medicus in nostris infirmitatibus, ut consolator in nostris moestitijs, qui venisti nos liberare a peccatis, a diabolo, a morte, qui nobis perditis erexisti cornu salutis, qui id praestitisti ut sine timore de manu inimicorum diabolicorum liberati serviamus tibi in sanctitate & justitia omnibus diebus nostris, qui nostri in coelis recordaris dum tui in terra obliti eramus. O mi deus. Quid est homo quod memor es ejus, & filius hominis quia visitas eum.

Quantam laudem, quantam benedictionem, quantam gratiarum actionem tibi deus noster debemus pro tuis inexprimibilibus beneficijs! Benedicimus & benedicemus, laudamus & laudabimus Te quantumcunque & ubicunque possimus, laudabimus ex omnibus viribus corporis & animae, laudabimus te in publico in templis nostris, per hymnos quos tibi cantabimus, benedicemus & laudabimus te in domibus nostris, per preces & gratiarum actiones quas tibi faciemus, laudabimus te & benedicemus per nostra verba, per nostra opera, per nostram actionem, per nostram conversationem, per nostram sanctam & irreprehensibilem vitam quibus scimus te maxime laudari, laudabimus Te semper & continuo, hic incipientes, ibi in caelo in aeternum finientes. ——

Intendens in cælum vidit gloriam Dei
Act. 7. v. 55.

In festo S. Stephani 1762.73.

Groot is de troost voor eenen élendigen, wie hij zij, zijne aanstaande béterniße vooruit te beschoúwen!
Grootelijks is verhéugd een reiziger na veel omzwervens van verrem de plaats, of stad t'aanschoúwen daar hij moet weezen.
Géen grooter vreúgd dan dat een schipper, lang door de golven en t'onweer geslingerd, van verre den behoúden haaven maar ziet.
En zoúden wij dan ons niet verblijden als wij voor ons door de hoope de hémelen ópen zien, en den behoúden haaven onzer zaligheid aanschoúwen?
Wel is waar kruis en lijden is hier onze post; dog de tijd zal koomen dat 'er geen dood meer zal zijn, nog gejammer, nog gekrijt, nog smert. Apoc. 21. 4.
Dit belooft ons in 't bezonder de geöpende hemél, dien de h. Stefanús, wiens feestdag wij héden vieren, zag; want gelijk die h. Diäken in zijnen strijd met d'onbesneedenen van herte, ja onder d'aanstaanden haagelbuij van steenen standvastig volherdende, dien gelukkigen haaven der geluk zaligheid is aangeland, zoo zúllen wij ook met hem, indien wij maar gedúldig en standvastig volherden, in den zelfden haaven geraaken:
Om ons hier toe aan te spooren, kan ons 't V. B. van den h. Stefanús bezonder dienen. Dat zúllen wij U. A. dien h. Diäken, zijne oogen verheffende naa den hemél, en Gods heerlijkheid ziende, nader vertoonen.
Wij zullen ten dien einde ~~den text~~ d'opgenoomene woorden: Stefanus hefte zijne oogen op naar den hemél, en hij zag de heerlijkheid Gods, nader verklaaren, en op ons overbrengen. Attend

Propositio

NB. Vide Serm: 1758.

Et Iesum stantem a dextris Dei. act. 7. v. 55.

In Octava S. Stephani 1763.74.

Exordium a hebr. 13-7. vide in fine serm. 1758.
Propo: héden 8 dágen op den feestdag hebben wij met U. A. overwógen, en nader toegepast dat Stefanús &c
Nú zúllen wij beschoúwen dat hij Jesús zag staanden &c

Intendens in cælum vidit gloriam Dei et Jesum stantem à dextris Dei. Act. 7. v. 55.

In Festo S. Stephani 1758

Propoo: Textum 1º explicabimus, 2º nobis applicabimus. Attendite. Vide Exord. in fine

Drie onderscheide lèden vervat onze text 1º Stephanus (ait Luc.) verhefte zijne oogen naar den hemel 2º en hij zag de heerlijkheid Gods, 3º en Jesus staande aan Gods regterhand. Laat ons ijder wat nàder ontlèden.

NB hic sermo congrüe in duos dividendus. 1us Intendens... vidit. vel: vidco cælos apertos. 2dus et J. stant... a dextris dei.

en wel 1º Stephanus verhefte zijne oogen naar den hemél, i.e. naar de plaats daar Godt zonderlingen gezeid word te wònen, agtervolgens het gène Godt zelf bij zegd: de hemél is mijne throon; niet als of Godt ook niet elders tegenwoordig was, neen! Godt zegd zelf bij Vervul ik niet hemél en aarde? zegd de Heer. Maar Godt word gezeid in den hemél te wònen, en bezonder tègenwoordig te wèzen, omdat hij daar bezonder zijne heerlijkheid vertoond, en aan de gelukzaligen mededeeld. En naar dèze plaats van Gods glorie verhefte Stephanus zijne oogen.

Iso. 66.

Jer. 23.

De gelègenheid bij dewelke Stephanus zijne oogen verhefte naar den hemél, was, gelijk uit 't vorige verhaal van den h. Lukas blijkt, in 't midden zijner vijanden, die, niet kunnende wederstaan de wijsheid, en den h. Geest, die daar sprak, mannen opmaakten, die zeggen zouden dat zij hem lasterlijke woorden tègen Moises, en tègen Gode hadden hòren sprèken. Waarop zij hem in hunnen raad bragten, alwaar Stephanus die deftige ~~rèdenvoering dède~~ reede voerde, en hem hunne halsterrigheid verweet, tot Lukas besluit met te zeggen: Als zij dit hoorden, barsten hunne herten, en zij knarsten met de tanden op hem. Maar Stephanus (Luc.) vol zijnde van den h. Geest, hefte zijne oogen op naar den hemél. In 't midden dan van zijne vijanden, die hem van kant zogten te màken, gelijk ook kort daarop volgde, hefte hij zijne oogen naar den hemél, aan Gode zijne zaak aanbevèlende, en hulp alleen

//hemel wilde van Gode verwagtende, dat 't verheffen zijner oogen naar den//
Bedúiden. En niet vreemd Op deeze wijze word het verheffen der oogen naar den
hemel meermaalen in de H. Schrifte genomen. Dús zeide
Ps. 120 - 1 David: Ik heb mijne oogen opgeheeven naar de bergen (van
den hemel door Jerusalem verbeeld) van waar mij dog der
húlp mag koomen. Mijne húlp koomt van den Heere, die hemel
122 - 1 en aarde gemaakt heeft. En wederom nog duidelijker:
Tot ú heb ik mijne oogen opgeheeven, gij die in den hemel
woond. Even gelijk d'oogen der knegten op de handen
húnner heeren: gelijk d'oogen eener dienstmaagd op de
handen haarer vrouwe; zoo zien onze oogen op den Heere onze
Gode, tot dat hij zig onzer ontferme. En dús verhefte ook
Stephanús zijne oogen naar den hemel, aan Gode zijne
zaake aanbeveelende, en van Gode alleen húlp verwagtende.
Indien wij het grondwoord inzien, dit wil zeggen niet enkel
dat Stephanús zijne oogen verhefte naar den hemel, maar
ook dat hij zelfs staröogde naar den hemel. En dús be-
túigde Stephanús, dat hij niet alleen van Gode zijne húlp
verwagtte, maar ook dat de kragt van zijn geloof hem vast
deed betrouwen die húlpe van den hemel te zúllen erlangen,
Matt. 21 - 22. zig verlaatende op Jesús woord: Al wat gij geloovende in
't gebed zúlt verzoeken, dat zúlt gij verkrijgen.
Eindelijk dús staröogende naar den hemel wilde Ste-
phanús ook te kennen geeven, waarnatoe al zijn verlan-
gen, en begeerten naartoe liepen; nam naar den hemel, de
de woonplaats van Gode, en daar hij zijne glorie, en heer-
lijkheid aan de gelúkzaligen mededeeld. Zodat Ste-
phanús staröogende naar den hemel met David als
Ps. 43 - 3. wilde zeggen: Gelijk een hart snakt naar de waterbronnen
zoo snakt mijne ziel tot ú, o Gode: Mijne ziel dorst naar
Gode, den magtigen leevenden; wanneer zal ik daar koomen
en verschijnen voor Gods aanschijn? Stephanús ver-
hefte dan zijne oogen naar den hemel.
2°. En hij zag (voegd Lúk'er bij) de heerlijkheid
Gods. En wat was die heerlijkheid Gods? dan wel een
hemelsche, of godlijke glans, een heldere klaarheid, of
lúister, die hij aldaar zag, werwaarts hij zijne oogen
verhefte, en waardoor d'onzigtbaare Godt aan Stephanús
zijne tegenwoordigheid vertoonde.
En niet vreemd moet ons dit schijnen. Meermalen
heeft

heeft Godt zig dus wel eer vertoond in 't O. T. Dus als Moises op den berg Sinaï geklommen was, zegd de Schrift: En de gedaante van de glorie des heeren was gelyk aan vuur, brandende op den top des bergs, in 't aanzien der kinderen van Israël. Dus zag wel eer Ezechiël de heerlykheid Gods in een gezigt, dat Godt hem vertoonde, en zeide hiervan: Dit was d'openbaring, die ik had, en die een afbeelding was van de glorie des heeren. || (Zoo hoorden wij gisteren ook hoe Gods helder ligt de harders op de Bethlehemsche velden omschaen) En dus ook Stephanus in 't midden zyner vijanden zyne oogen verheffende naar den hemel zag de heerlykheid Gods i. e. een hemelsche of godlyken glans, en heldere klaarheid, of luister als een teken van Gods tegenwoordigheid, en opperste majesteit.

Exod. 24-17.

Ezech. 2-3

|| Onder de verscheide gezigten die wel eer Isaias had was een der voornaamste, dat godt hem c. 6. verscheen in zyne heerlykheid op een hoog verheven throon (gelyk Joes Openb. 4.) omringd van Seraphynen, die alkanderen toeriepen heilig, heilig &c.

Ook zag Stephanus de heerlykheid Gods als zyne toekomende loon, en vergeldinge voor zynen stryd, en 't vergieten zyns bloeds, dat daer op kort volgde. O! wat moest dit zien van de heerlykheid Gods Stephanus dan ook ~~niet~~ vertroosten, verkloeken, en versterken? O jaa! 't was als of Godt zyne heerlykheid aan Stephanus vertoonende tot hem wilde zeggen: Verheft gij Stephanus in 't midden uwer vijanden uwe oogen tot my naar den hemel, zie hier myne heerlykheid aan dewelke ik u zal deelagtig maken; ik ben met u in de verdrukkinge ik zal u verlossen, en tot eere brengen.

Ps. 90-15.

Stephanus verhefte dan zyne oogen naar den hemel, en zag de heerlykheid Gods, en

3° gelyk Lucas 'er nog byvoegd, Jesus staande in de regterhand Gods.

Lukas zegd: Stephanus zag Jesus || 't eeuwig Woord des Vaders vleesch geworden ~~zag~~ en Jesus genoemd, is om dat hy kwam om ons te verlossen van onze zonden, die hier versmaad, gelasterd, vervolgd, en aan 't kruis is gestorven, maar, ten derden dage wederom verrezen, is opgeklommen ten hemel, en zit aan de regterhand des vaders, als Godt gelyk aan den vader, en als mensch verheven in glorie en heerlykheid boven alle schepselen, het gene de regterhand

|| D'uitleggers willen dat Godt wezentlyk voor Stephanus de hemelen heeft geopend, zoo dat hy ook wezentlyk Jesus, of den zoon des menschen, den eeuwigen zoon des vaders mensch geworden ~~zag~~ || Ter bevestinge brengen d'uitleggers by d'eige woorden van den h. Stefanus: Video coelos apertos & Stefanus zag den Jesus, i.e.

// geene handen ook heeft, maar zijne regterhand beduid de grootste eer; waarin Jesus

hier wil beduiden; want anderzins God een ^volmaakte zuivere Geest zijnde //
Lukas zegd: Stephanus zag Jesus staan. dan word
Jesus gezeid te Zitten; dan te Staan aan de regterhand
Gods. Tot 3maal toe alleen in den brief aan de Hebreën
zegd Paulus, dat Jesus aan de regterhand Gods gezeten is.

Heb. 1-3. 8-1. 10-12

Hij word gezeid te Zitten in den hemel 1. als in de plaatse
van zijne eewige ruste naar zijnen arbeid ^onzer verlossinge. 2. als op den
throon van zijne rijke ^volgens de voorzegginge Ps. 109-1. Hy word ook gezeid te Staan in den
hemel. Dus meermalen in d' Openb.; en Lukas in onzen text

als mensch in den hemel verkeeren is. 't had voorwaarden ut pag. seq. ad #

Apoc. 5-6. 14-1.

Stephanus zag Jesus staan

Hij zag hem Staan 1. als zijnen Voorganger, 2. als zijne
helper, en 3. als zijnen Beloonder of Vergelder. En wel
1°. ^Stefanus zag Jesus Staande Als Voorganger, die aan de zijnen tot Les had ge-
geven: Zoo wie mij diend, die volge mij. ^Was Jesus van de Jo-

Joh. 12-26

den en Joodschen raad vervolgd? ~~Stephanus~~ ook grepen zij Ste-
phanus aan, en bragten hem in den raad; Zoo tegen Stepha-
nus, als tegen Jesus, maakten zij mannen op, die zeggen
zouden, dat zij hem lasterlijke woorden tegen Moises en
tegen Gode hadden hooren spreken; zoo wel tegen Stephanus
als voorheen tegen Jesus, ontroerden zij het volk, en
stelden valsche getuigen op. Zoo wel Stephanus, als Jesus
wilden, en hebben zij ook moordadig van kant gemaakt,
Jesus gekruist, en Stephanus gesteenigd, die onder het
steenigen Jesus zijnen meester en voorganger volgde
met voor zijne moordenaars te bidden, en zijnen geest aan
Jesus te bevelen. En dus zag Stephanus Jesus Staande

^ Jesus was Stephanus voorgegaan in alles be... hier aan Stephanus, die Jesus zag staan aan Gods regterhand, wedervaarde; waar

// eene grote eer rekende te wezen, agtervolgens Luc. 23-38. 't is een groote glorie den Heere te volgen.

aan de regterhand Gods als zijnen Voorganger, wien hij als
een trouwe discipel wilde volgen, wien te volgen hij zig //
2°. ~~Hij~~ ^Stefanus zag Jesus niet alleen Staan als zijnen Voorgan-
ger, maar ook als zijnen helper, en Beschermer, die den
zijnen geleerd had^: Vreesd hen niet die het Lighaam doo-
den, maar die de ziel niet kunnen dooden, dog vreesd liever den
genen die ziele, en Lighaam kan verdoemen in de helle ^Hy zag den, die
den zijnen beloofd had: ik zal u een mond en wijsheid geven
die alle uwe vijanden niet zullen kunnen wederstaan nog
tegenspreken. En gij zult verraden worden van uwe ouders
en broeders, en vrienden en magen, en zij zullen zommigen
van u ter dood brengen. En gij zult in den haat van alle de
wereld zijn, om mijnen naam. daar zal egter niet hair van
uw

Matt. 10-28

^ en nu nog tot Stephanus zeide

Luc. 21-15

~~# Nog een woordje van 't Zien van Stefanus voor
dat wij nader aanmerken, dat hij Jesus zag staan~~

't Had voorwaar eene groote en bezondere kragt op 't gemoed van Stefanus dat hij in 't midden van zijne vyanden Jesus zag, mits dit zien hem bezonder moest aanmoedigen, verklocken en versterken.

De Schrift verhaald van Judas Machabeus, en zijne krijgsmannen dat zij tegen Nikanor vegtende ten minste vijf en dertig duizend man versloegen, verhoogd over Gods tegenwoordigheid. Zie daar hoe d'enkele levendige verbeelding van Gods tegenwoordigh. Judas, en zijn volk verklockte, en d'overwinninge deed behaalen! O! hoe zeer moet dan niet d'enkele verbeelding, maar het waarentlijk zien van Jesus eenen Stefanus verklockt en aangemoedigd hebben om voor Jesus in den joodschen raad te kampen, en te strijden? 2. Mach. 15-27.

't Was voorwaar wel een moeilijke strijd voor Stefanus, te doen te hebben met alle de geestelijke overheid der Jooden, daar Jesus voor te staan, die van den joodschen raad veroordeeld was; na Jesus d'eerste te zullen weezen om zijns Meesters voorbeeld naar te volgen, en martelaar te sterven. Op dat dan Stefanus dus edel en klockmoedig voor Jesus zoude strijden, zie! hij Ziet Jesus, en wierd door zijnes tegenwoordigheid verhoogd en verblijd.

Een weg van veelen betreeden, wandeld men 't gemakkelijkste, dog een onbetreede weg, en daar men 't ijs eerst moet breeken, ider ziet 'er van af, kwaalijk zal men 'er een vinden die dien weg wild ingaan. Om dan Stefanus aan te moedigen, zie! hij ziet den hemel open, en Jesus staan.

Maar A. F. aanmerkt dat Lukas niet alleen van Stefanus zegd, dat hij Jesus Zag, maar met nadruk, dat hij Jesus zag staan.

En dus wierd Stefanus Jesus ziende staan als zijnen kroonder, en beloonder bezonder aangemoedigd om zijne voetstappen te volgen.

En waarlijk 't heeft eene groote, en bezondere kragt om alle moeilijkheden t' ondergaan, en te verduuren de belooninge levendig te gedenken. Dus maande God wel eer eenen Abram aan, zeggende: Vrees niet Abram: ik ben uw beschermer, en uw Loon groot boven maate. Van Gen. 15-1.

Moises zegd d'Apostel, dat hij verkoos liever ver-
Heb. 11-25 drükt te worden met het volk Gods, dan de tydelijke
genoegte der Zonde te genieten. En waaröm dog? Wat
moedigde Moises daar toe aan? Hij zag, zegd Paulus,
op de vergeldinge. Dus spreekt de zelfde Apostel van
V. 35. de Regters, en Profeeten des oude testt., en getuigd
dat zij verscheidentlijk zijn gepijnigd, d'aangeboodene
verlossinge niet aanneemende, opdat zij eene bitere ver-
rijzenisse zouden aantreffen.
(Paulus, die dus sprak van de hh. des oude testts.
troostte, en moedigde zig zelven ook aan, op die zelfde
wijze met zig de belooninge voor oogen te stellen. Ik
2. Tim. 4-6 sta nu haast (schreef hij) mijn bloed te vergieten, en
de tijd mijner ontbindinge is nakende.)
Wat wonder dan dat Stefanus zoo kloek, en onbe-
schroom voor Jesus streed in den joodschen raad, als
hij Jesus zag staan als zijnen kroonder, en beloonder!
Gen. 28. De Schrift verhaald van den jongen Jakob uit vaders
huis naar Mesopotamie trokkende, dat hij te Bethel
met zijn hoofd op eenen harden steen zijn hoofd neder-
leggende om te rusten in den slaap de hemelen als open
zag, en eene ladder van d'aarde tot den hemel, daar d'en-
gelen op en neder klommen, en Godt rustende boven
op den ladder. hoe dit zoo? O! wonder wel gelegen ver-
toonde Godt zig dus aan den jongen Jakob, opdat hij
onder d'elenden, en moeilijkheden, die hij reeds onder-
ging, en nog meer te wagten had, niet zoude bezwijken;
daaröm vertoonde Godt hem de belooninge die hij had
te verwagten. En zie den vrugt van dien! tot bewijs
zijner dankbaarheid stortte hij zijne olij op dien
harden steen, dien hij ook opregtte tot een gedenkteken
om alle nakoomelingen te leeren hoe zagt ook zijn de
hardste steenen voor den genen, die zijne oogen opheft
naar den hemel.
Dit, dit ondervond ook Stefanus zijne oogen ver-
heffende naar den hemel, ziende de heerlijkheid Godts
en Jesus staande, als zijnen kroonder en beloonder.
Hieröm zingd van hem teregt de kerk: „Lapides tor-
„rentis illi dulces fuerunt

uw hoofd verlooren gaan. door uwe lijdzaamheid zult gij uwe zielen bezitten. Hij zag Jesus staan als zijnen helper en beschermer, die den zijnen had toegezeid: Confidite, ego vici mundum. Indit maakte hem kloek, en onverschrokt om in den raad voor Jesus te spreeken; ja ook te willen sterven:

3º eindelijk zag Stefanus Jesus ook staan als zijnen Beloonder, of vergelder, die den zijnen had toegezeid: zoo wie mij diend, die volge mij: en daar ik ben, zal ook mijn dienaar zijn. zoo iemand mij diend, dien zal mijn vader eeren; Hij zag Jesus aan als zijnen kroonder, en beloonder tot hem zeggende: Zalig zijt gij als men u zal schelden, en vervolgen, en om mijnen 't wille alle kwaad tegen u zal spreeken, u beliegende. verblijd, en verheugd u, want uw loon is zeer groot in den hemel. # zoodat Stephanus ziende Jesus staan vol betrouwen, als naamaals een Paulus, konde zeggen: Ik staa nu haast mijn bloed te vergieten, en de tijd mijner ontbindinge is nakende. Ik heb een goeden strijd gestreden, mijnen loop voltrokken, het geloof behouden. voordaan is mij de kroon der regtvaardigheid toegelegt, met wi mij de Heer in dien dag vergelden zal als een regtvaardig regter, en niet alleen mij, maar ook dengenen die zijne toekomste lief hebben.

Jois. 12-26.

= Matt. 5-11.

NB. pone inf. ad # kortom Stefanus zag Jesus staan als zijnen strijd-beloonder om hem te kroonen, en te beloonen, 2. Tim. 4-7. gelijk zijn naam Stephanus grot. kroon ook zelfs beduiden, met de kroone des eewige leevens.

#

Stephanus zag dan Jesus staan als zijnen 1 voorganger, 2 helper, en 3 beloonder aan de regterhand gods.

Zietdaar A. T. de verklaasinge van onze opgenoomene woorden ~~den text~~. wij treeden tot de toepassinge over.

Toepassing

En wel 1º hoorden wij dat Stephanus in 't midden van zijne vijanden zijne oogen verhefte naar den hemel aan Godt zijne zaake beveelende, en van hem hulp verwagtende? 't is ook naar dit v. B. van Stephanus dat wij in druk, en benauwdheid onze oogen naar den hemel moeten verheffen, werpende (zeit Pet.) alle uwe zorgvuldigheid op den Heere want hij is voor u bezorgd. tot dit verheffen onzer oogen naar den hemel vermaand ons d'Apostel Jakobus. eerst vraagd hij: Is er iemand onder ul. bedroefd? en dan voegd hij'er bij wat dan gedaan: dat hij bidde. zoo vermaande de Heer Jesus ons dagelijks onze oogen verheffende bidden: Onze vader die in de hemelen zijt. Leid ons niet in bekooringe, verlos ons van den kwaaden.

vide hanfusi in serm. 63 de pass.

1. Pet. 5-7.

Jac. 5-13

verheffen naar den hemel, ons

Op deeze wijze hebben gods heiligen altoos zig gedraagen.

Ziel (zeide hij zig tegen zijne beschuldigers verweerende) mijn getuigen is in den hemel... mijne oogen traanen tot gode. Job 16-20..

Job in 't midden van alle zijne ellenden verhefte zijne oogen
naar den hemel, sprak van gode, en tot gode, en beveelde zig
aan hem. # Zoo hooren wij David van zig ook getuigen. ik
vond mij in bedruktheid, en in smerten. doe ik riep den
Ps. 114-4 naam des heeren aan. item. als ik in verdrukkinge was,
Ps. 119-1. riep ik tot den heere. Zoo zegd de Schrift van d' onnoozele
Susanna nu al ter dood veroordeeld, dat zij al weenende
Dan. 13-35. hare oogen naar den hemel opsloeg, want haar hert had
betrouwen op den heere. Zoo vandaag Stephanus in der
verhefte zijne oogen naar den hemel. En zoo wij ook
Maar, alaas! hoe gaat men menigmaal ~~niet~~ tegen
strijdende te werk? In plaatse van in druk en droefheid
zijne oogen te verheffen naar den hemel, en tot gode zijn
toevlugt te nemen, kwalijk denkt men daar aan's op, tot
menschen, en menschelijke middelen neemt men alleen zijne
toevlugt. Waar uit dan ook volgd, dat, men gene hulp vind, de
men tot ongeduld, en morringe tegen gode vervalt.
Maar, neen! zoo niet Christenen! In tegendeel met Ste-
phanus zullen wij onzen oogen verheffen naar den hemel, en
gode onze zaake aanbevelen, van hem alleen hulpe verwagten.
2°. Hoorden wij ~~in den ten~~ dat Stephanus zijne
oogen verheffende naar den hemel de heerlijkheid gods zag
ei! dit leerd ons hoe dat god* ook niet vergeet degenen
die tot hem hunne oogen verheffen, maar zig aan hen vertoond, en ~~ver~~ openbaard, is 't niet op eene zienlijke wijze of
onder zigtbare tekenen, gelijk hier aan Stephanus, 't is
zienlijker wijze door zijne hulp, bijstand, en genade.
Ps. 90-15 Uitdrukkelijk is gods belofte: hij zal tot mij roepen, en
ik zal hem verhooren: ik ben met hem in de verdrukkinge
ik zal hem verlossen, en ter eere brengen
Dit ondervond weleer David. hij, die gestadig zijne
oogen naar den hemel verhefte, als hij in benauwdheid was
wierd ook gewaar, dat de Heer zig aan hem vertoonde.
Ps. 114-4 zeide hij: ik vond mij in bedruktheid, en in smerten, doe
ik riep den naam des heeren aan, hij voegde 'er ook bij:
v. 6. en hij heeft mij verlost. En wederom als hij gezeid had:
Ps. 119-1 Als ik in verdrukkinge was, riep ik tot den heere, zoo voegt
hij 'er aanstonds bij: en hij heeft mij verhoord. Ja dit hooren wij de-
Ps. 22-4. hem zeggen: ook al wandelde ik in 't midden van de schaduwe

222

De Heer is mijn ligt, en mij heil:

De Hr. is mijn ligt, en
heil: voor wien zal ik
de Hr. is de beschermer
leevens: voor wien zal ik
men?... al stond' en een
ger tegen mij aan, mijn
niet vreezen. al stond
krijgslag tegen mij op,
ik op hem hoopen. Ps. 27
De Hr. is mijn helper
niet vreezen, wat de m
mij doen mag. de Hr. is
pers, des zal ik op mijn
van boven nederzien. Ps.
te betrouwen, op den Hr.
trouwen op de mensche
te hoopen op den Hre: dan
op de vorsten Ps. 117.

duwe der dood, zoo zal ik geen kwaad vreezen, want gij met
mij zijt. uwe stok, en uwe staf vertroosten mij. Sloeg
d'onnozele, en bedrukte Susanna haare oogen naar den
hemel? de Heer, zegd de Schrift, verhoorde haare stemme. 4. 44.
Had een Job in alle zijne smerten, gode voor oogen? ô hoe
vertoonde god zig ook aan hem? de Heer (zegd de Schrift) Job. 42-10
gaf aan Job tweevoudig wederom al wat hij te vooren bezeten
had. en wederom: god zegende den laatsten staat van Job 4. 12
nog meer, dan zijnen eersten staat. Stephanus verhefte
zijne oogen naar den hemel, en, zie! hij zag de heerlijkheid
en zoo zal godt zig ook aan ons vertonen, als wij in onze druk
en benauwdheid met Stephanus onze oogen zullen verheven
hebben naar den hemel, hij zal ons of verlossen, of door
zijne genade in de druk vertroosten en ondersteunen, en
tot ons als tot paulus zeggen: Sufficit tibi gratia mea. 2. cor. 12
Ter toepassinge nu overgaande zeg wij met een woordje, u. a. heeft gehoord, Conclusio
3°. eindelijk hoorden wij ~~van den tot~~ dat Stephanus
Jesus zag staande aan de regterhand Gods? staande
als zijnen voorganger, 2 als zijnen helper, en 3 als zijnen kroonder
en beloonder om hem in den strijd, dien hij streed door zijn
v. B, 2 door zijne genade, en 3 aanstaande beloninge te verkloeken
en te versterken? 't is op de zelfde wijze dat wij, die dagelijks belijden te geloo-
ven, dat Jesus aan de regterhand des Vaders in den hemel gezeeten is, 't is, zeg ik, dat wij hem op de zelfde wijze door de oogen des
geloofs moeten aanzien om in de deugd, en 't christelijk
leven voord te gaan, en ten einde toe te volharden.
1. Jesus moeten wij aanzien als onzen voorganger, die
nog tot ons zegd: Discite a me quia mitis sum et humilis
corde. Leer van mij de zagtmoedigheid, oormoedigheid, en
alle christelijke deugden; als onze voorganger zegd hij
nog: ik heb u een voorbeeld gegeeven &c. Dan zullen wij Joes. 13-15.
ook met een paulus kunnen zeggen tot anderen: Imita-
tores mei estote, sicut et ego Christi.
2. Jesus moeten wij aanzien als onzen helper, hij die tot
ons zegd: Sine me nihil potestis facere. Nemo venit ad
patrem nisi per me. die zegd ons ook: Sufficit tibi gratia mea. door deze genade van Jesus bijgestaan en geholpen dan zullen
wij ook met een paulus kunnen zeggen: Omnia possum in eo
qui me confortat. cum davide dicemus Ps. 117-6.. Ps. 19-9.. Ps. 53-6. Ps. 26-1.
3. als vergelder. tot ons allen zegd hij nog: sicut Smirnensi Zie ik kom apoc. 3-11.
haastelijk. houd het gene gij hebt, opdat niemand uwe kroone neeme;
item: Wees getrouw tot de dood toe, en ik zal u de kroon des levens
geven. Philadelphensi. c. 2-10.

Conclusio

Wel aan dan! A. T. Laat en wij dan met Stephanus zien op den eersten aanleider, en den voltrekker des geloofs, op Jesus, die nu zit aan de regterhand van den throne Gods, die ons allen Apoc. 22-12. nog toeroept: zie ik kom &c. en v. 20. nog eens: Jaa ik koom haastelijk. God geeve ons allen, dat wij die stemme, al wensende, en biddende beandwoorden: Jaa, koom dog, Heere Jesus koom. dan zal'er ook volgen: de genade onzes Heere &c. Amen.

Heb. 12-2.

Exordium

Heb. 13-7.

Gedenkt uwer Leidsmannen, schreef wel eer d' Ap. Paulus aan zijne bekeerde broeders de hebreën, die u het woord Gods verkundigd hebben, welker levens uitgang bemerkende, volgd hunne getrouwigheid.

(Door deeze woorden vermaand ons d' Ap. onze geestelijke overstens, die ons door hunne woorden, en werken op den weg der zaligheid geleid hebben, menigmaal te gedenken, en dus daar door ons aan te manen om hun v. B. getrouwlijk te volgen.)

Deeze woorden ~~En dus die~~ past de kerk toe op alle de hh. Ap., Mart., Biss. en Belijders, welkers feestdagen de kerk door den loop des jaars gewoon is te vieren. Dog in 't bezonder past ze die op den h. Steph., wiens Octaaf feeste wij al dan nu van daag in Gods kerke houden; mids d' uitleggers der h. Schrifture zeer wel zeggen, dat Paulus sprekende van de geenen die reeds hunnen uitgang voltrokken hadden, het oog gehad moet hebben op den h. Diaken Steph., en den Apos. Jak. eersten Biss. van Jerusalem, die toen reeds marteloos gestorven waren, Jak. door herodes onthoofd, Steph. door de Joden gesteenigd.

Hoe deftig Steph. den hebreën 't woord verkundigd, en zijn levens uitgang voltrokken had, blijkt, mids dien zij alle die uit de verscheide vergaderingen opstonden, en met hem disputeerden, gelijk Luk getuigd, de wijsheid, en den geest, die daar sprak, niet konden wederstaan. Jaa hem in hunnen raad hoorende, barsten hunne herten, zegd Luk wederom, en zij knarsten met hunne tanden op hem. Ondertussen hefte Steph. zijne oogen naar den hemel, en zag de heerlijkheid Gods, en Jesus staande aan Gods regterhand. Maar zij met vele luider stemme roepende, stopten hunne ooren, en vielen eenpaarlijk op hem aan. En hem buiten de stad gedreven hebbende, steenigden zij hem. &c.

Om ons als nu tter navolginge van den h. Steph. aan te moedigen # hebben wij uit al het deftige, 't w. de h. Lukas van hem meld, alleen iet, 't geene Steph. zelf in zijnen strijd aanspoorde, uitgekozen, nam dat Luk zegd: Steph. hefte ##

wederom

zullen wij de woorden op den feestdag aan U. A. voorgehouden vervolgen, en uitleggen dat Lukas 'er bijvoegd: Et Jesum stantem a dextris Dei.

In Festo
S. Stephani
1737.

[illegible] et [illegible] orabat pro lapidantibus

Stephanus autem plenus gratia et fortitudine
faciebat prodigia et signa magna in
populo act. 6 v. 8

Parum urbane factum videri possit ab Ecclesia quod postridie
natalis Domini memoriam agit S. Stephani: quid enim?
ardentissimus votis puerum Jesum natalem Dei expetit et dulcis
quasi tandem eum capiat contemplandi et ea Domini conver-
tit se ad servum et post Domini movet hanc [illegible] [illegible]
ama[illegible] quasi Domini Stephano e caelis intuentes exemplo
numquid aut agnum aut derelinquere regem et ad militem
oculos retorquere? neququam, nisi impetraverit imperator
triumphalis certamini adstitit [illegible] quod ni ergo cum
uno Stephano contemplata Ecclesia?
sed enim ad excitandam Ecclesianis nihil erat aptius
uno exemplo. Dum enim Stephani memoriam celebrat Ecclesia
non tam vertit oculos a Domino quam convertit ad ipsius
imaginem. quid vero [illegible] solis radios non sustinent [illegible] [illegible]
sub aquis collocant, ut radiis reflexis ac retusis intuitus
aspiciant solem? Dicamus ergo solum esse solem Stephanum
vero speculum solis ejus imaginem exhibens. quod quidem
ut liqueat apertius nonnulla seriatim ac Stephani
parallela perstringemus. attendite
quod Stephanum cum Christo conferimus nemo velit
mirari velut incidere: nihil enim certius est quam alii
[illegible] praevenit aut paulus et praedestinavit conformes fieri
imaginis filii sui Rom. 8. 29. Est tamen ingens hac in
[illegible] perfectionis prototypum non modo quod Christus velut pri-
[illegible] imagines, sed etiam inter imagines ipsas alia
aliis ad prototypum propius accedant.
at certe ea ut [illegible] magis repraesentant sanctus
Stephanus. Quid infirmus. Age igitur etiam in Stephano
contemplemur 1o Stephanum spiritu sancto plenum cele-
brat Lucas act. 6 5 et cap. 7 v. 55 numquid in hoc
conferri aut Domino? requievit super eum spiritus Domini spiritus sapientiae
et intellectus spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et
pietatis et replevit eum spiritus timoris Domini Isai. 11. v. 2 et 3 facile
ostenderet per hoc quod [illegible] agit [illegible] impellente et agente hoc
spiritu: sed brevitatis studio haec [illegible] omittenda

x haec spatium [illegible] [illegible] ut [illegible] in Stephano [illegible] parallelo [illegible] [illegible] mendicare [illegible] ejus [illegible] [illegible] nihil

ut et futurum quidem in Stephano quantus declaratio
gratia tamen licet fuerunt: quis donec [illegible]
in Stephano dudum illa licet attingere

2do igitur plenus dicitur Stephanus sapientia et fortitudine
Stephanus autem plenus gratia et fortitudine ad[illegible]
et non poterant resistere sapientiae et spiritui qui loquebatur
v 10 Duae istae dotes veritatis praecones maxime sunt nec[essariae]
Sapiens enim sit necesse est qui veritatem a mendacio
[dis]cernit et aliisque vult persuadere unde hanc ipsam discipulis
promittit Xtus Matt 10 v 19 Luc 12 v 12. Sed non sufficit
sapientia opus est etiam fortitudine quia metum omnem
excutiat ut quod verum novimus libere proloquamur
nec cum adversarios sustinemus adversarios Istam forti[tudinem]
suis promittit Xtus Luc 21 v 15 dabo vobis os et
sapientiam cui non poterunt resistere et contradicere
adversarii vestri) fortem etiam sapientiam omnem [illegible]
exhibet expende adversariorum multitudinem libertatem
et generis auctoritatem, etiam contulimus his sese
licet fortissime opposuit et cum verba eius neglig[erent]
vel capitum agitatione aut aversione alienos se esse osten-
derent ea absumpto durissime increpant actor 7 v 51
53 numquid insignis fortitudo? unus aliis [illegible]
[illegible] restitit. quid de [illegible] et morte dicam [illegible]

3tio in hoc [illegible] similis exhibetur Stephanus q[ui]
prodigia et signa magna faciebat in populo omni
hoc argumento usus est, quoties innovanda est religio
apud inferiorem populum qui excipiendis sublimium
rationum momentis parum est idoneus. adeoque ipse [Xtus]
his argutiis doctrinam suam communire debuit ut [illegible]
si non facio opera patris mei nolite credere mihi [Joan]
10 v 37 38 confer Joan 15 v 24 [illegible] exemplo
apostolorum [illegible] unus est Stephanus. verum sicut [illegible]
[illegible] opposuerunt se scribae et pharisaei; ita et adversarios
expertus est Stephanus: surrexerunt enim quidam de synagoga
quae appellatur libertinorum disputantes cum Stephano q[ui]
ut enervarent vim prodigiorum et signorum quae faciebat
in populo. hic est mos infidelium ut opera [illegible]
offundere tenebras, verum quid profecerunt? non poterant
resistere sapientiae et spiritui qui loquebatur. videbant [illegible]
signa in oculis audiebant argumenta; negare ista
non poterant [illegible] quid faciunt [illegible]
quia hic homo multa signa facit [illegible]

Matth. 10. Dabitur vobis in illa hora quid loquamini

Luc 12. Spiritus Sanctus docebit vos in illa hora, quid oporteat vos dicere.

quid multa? expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo et non tota gens pereat. Ecce vero ... adeo crudeliter ut mortem domino inferre decernant. Nunquid idem de Stephano accidit? commoverunt plebem, seniores et scribas et concurrentes rapuerunt eum et adduxerunt in concilium actor 6 v 12. hic vero quid agit?

4to. Statuerunt falsos testes qui dicerent homo iste non cessat loqui verba adversus locum sanctum et legem. audivimus enim eum dicentem quoniam Jesus Nazarenus hic destruet locum istum et mutabit traditiones quas tradidit nobis Moses actor 6 v 13 14. quam ait Augustinus cum domino nostro salvatore non habuit similem passionem? falsi testes adversus eum, quos adversus istum et de ipso ... nostis enim et recolitis falsi testes qui dixerunt nos audivimus eum dicentem solvo templum hoc et post triduum ... autem hoc domino dixerunt ... veritati quos falsi testes? audierunt dicentem solvite templum hoc et post triduum ... autem de corpore dicebat hoc de templo corporis sui. falsi testes in syllaba mutaverunt. solvite dixerunt solvo ... Sed vero falsi testes ... veritati per calumniam ... serm 3 de diversis parem igitur cum domino sortem hic ... expertus est Stephanus; ... falsi testes ... non potuerunt domino. In regno de Stephano.

5to. omnes intuentes eum omnes viderunt faciem ejus tanquam faciem Angeli ... in concilio ... pulchritudine Angeli actor 6 v 15. inquit Augustinus ... sole illustratus ... radiantem capite ut suam speciem ... habere ... splendere ergo facies splendorem ... serm 99 de diversis Angeli qualem prae se ferunt cum apparent ... hic vero audivimus ... angelum ... claritatem ... fulgore ... de Angelo sepulchri Dominici ... Matt 28 v 3. erat aspectus ejus sicut fulgur ... ipse solis in medium orta est ab ... ut lux ... vestimentis ... falsos ... in ipsa ... testes ingerere ... adversarii ... [illegible]

nunc hic velis accurrit imago Dni cujus facies re-
splenduit sicut sol cum in monte transfiguratus est Matt 17
unde vero splendor iste nisi ex interna luce redundans
ad hujus imitationem impleri oravit Rex Ecclesia dum
nobis apparens ut qui nova incarnati verbi luce perfundi-
mur hoc in nostro resplendeat opere quod fulget in
videbat iste ~~iste~~ in Stephani facie splendor movere p
ut resipiscerent eoque magis quod repetita patriarcha-
rum spectaculum memoria Stephanus illos volebat ad Christum
sed cum parum haberet mentes durissimas addit vi[illegible]
7 v 51 SS duritiam cordis exprobrans et Christi proditores
homicidasque appellans
sed neque his increpationibus dederunt locum veritati
hac dicta audientes dissecabantur cordibus suis et stridebant dentibus in
eum 7 54 videns ergo illos valde pertinaces et in p[illegible]
operis perseverantes extremum adhibet remedium
Oto. Ecce, inquit video caelos apertos et filium hominis stan-
a dextris Dei v 56 caelum apertum et Jesum Christum pro-
pterea [illegible] fuisse in cogitatione qui pro peccatoribus
apud patrem patrocinium, vel venturum e caelis judicem m[illegible]
exstimulet ad paenitentiam aut si nollent resipiscere
hoc saltem aspectu perterrere faceret ad cujus imitationem
fecit hoc Stephanus ille enim adjuratus a summo ponti-
fice in concilio ut diceret an esset ipse Christus filius Dei
respondit tu dixisti. et mox addidit: verumtamen dico
vobis amodo videbitis filium hominis sedentem a dextris
virtutis Dei et venientem in nubibus caeli Matt 26
numinum videbat omnis concilium amplius mox in-
gentes clamavere: Reus est mortis, ut hunc impietatis
suum imperium opponit majestatem felices judaei si
ipso compesci voluissent sed maculabant impietas
in Dno condemnando illa et in famulo nam clamantes
voce magna ejecerunt extra civitatem et
lapidibus terrentes Levitam omne urgentes et servare
reliquum sunt ipsa concinunt ubi praecula m[illegible]
mandans proprietatis dabunt ea facile angelo pa[illegible]
sive pro Dno et Stephani imitatione, sive pro aliis
illorum quae ipsi a judaeis passi sunt Ex jmo p[illegible]
membro auditores ut replerentur gratia spiritus quia
enim spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei Rom 8 v 14
si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est ejus
ibid v 9 Ex 2da commendatis studium caelestis [illegible]

[illegible] et eandem [illegible] 37 [illegible]

228 utrumque fortitudinis in profitenda fide ac accedendi multi-
bus **Ex 3tio** commendatur miracula mystica in conversione
peccatorum & **Ex 4to** docetur detestari falsa testimonia quia
detractoribus [illegible] saeculo immutabiliter valde sunt
communia nec facile credendum detractoribus **Ex 5to**
docetis exempla lucis mendicare in hac in nostro resplendent
opere quod per fidem fulget in mente adde Matt 5 v 16
Luc 12 v 35 & **Ex 6to.** hortare ad poenitentiam et bonorum
operum studium ex aspectu aperti caeli et filii apud patrem
advocati: ac benigne venturi judicis

praeterea [illegible] conclusiones vide textum v 56-59
antedicta repete et quae sequuntur paucis perstringe
ostentione aperti caeli majestatisque nominis eius recordatione
tum efficax stimulus judaeis ad resipiscentiam excitare
debebat Stephanus Ecce aspicio video & excitare
mam ad poenitentiam provocationem, hanc vero efficaciter
in gravissimam blasphemiam judaei pervertere accipiunt
uno eumenim dixisset annuendo id quod pretium accidit christo
Matt 26 65 porro ut blasphemiam [illegible] Ecce hunc principes
reprimerent exclamantes voce magna blasphemiam Stephani
suas horrendas clamantium voces continuerunt aures
blasphemiae, ne a quopiam audiatur horrenda opprimunt
aures obturant ne percipiant quam etiam digitis
Stephani Ego vero impletum hic observo amplius blasphemia verba
Isaias excaeca cor populi cap 6 v 10 quod praedixit
erant qui audirent et intelligerent verba / nimirum indignari
igitur horrendum exclamantes verba SS Stephani qui
in causa erat quo minus audiant aures sibi obturans ut sessis
ostendant ad eumdem modum desertantur omnibus
ad vocem Dei obturantque etiam nunc [illegible] aures suas obturarunt
manus Rom 10 21 expectus hic Roma sedes penitus
Ideo etiam judaeum disputans rationum pondere adeo opprime-
ret ut effugium nullum suppeteret, judaeus [illegible] pro eo quod
-re deberet digitis aures obtinens dixit [illegible] esse [illegible]
neque enim se unquam credidisse argumentis [illegible] quantumcumque convincerent
quod porro impetum fecerunt Rom 11 v 4
[illegible] vide eos cum quibus disputabat unanimiter in eum [illegible]
Stephanus fuisse discipulos, ac certe in multis dissentiebant
inter eos ideo cum Stephano [illegible] ac plane consentiunt
impetum unanimiter fecerunt in eum in hoc omnes falsa
[illegible], ut oppugnent veritatem conveniunt omnes impii
ut exterminent veritatem se plaudunt [illegible]

Matt 22 16 sic Herodes a pilato facti amici [illegible]
nunquid despicimus hodierna acatholicos [illegible]
quamvis inter se scindant dividunt unanimi impetu [illegible]
catholicos septimum nunc audistis clari et Stephani [illegible]
lum nunc oblacum accipite
proicientes eum extra civitatem lapidabant legis observ[illegible]
gratia videntur hoc agere lex enim jubebat blasphemum [illegible]
extra castra a lapidari lev 24 14 scire volunt [illegible]
hac occasione quam fecit est blasphemia contagio [illegible]
Stephanum existimantes blasphemum, exturbant civitat[illegible]
illam inficiat singulari quoque sententia pathem[illegible]
fuit circumstantia, quam audivit ipse omnis in para[illegible]
vinea agno heredem, inquit, apprehenderunt ejecerunt [illegible]
vineam et occiderunt Matt 21 v 39. atque ita dam[illegible]
cerent ergo mittemus filium et ejicientes a lapidant [illegible]
cum contra in eum qui dicit calvaria locum [illegible]
17 habuit ergo Stephanus in hac occasione [illegible]
quod imitaret

Nono. porro occasio civitate lapidatur est neque [illegible]
fuit solo Stephanus: Ut enim nunc lapidibus non [illegible]
tollunt neque occiderunt: coactat tamen [illegible]
lapides ut jacerent in Jesum Joan 8 v 59 i denuo [illegible]
et vero si existimes ubi aut vera fuisset [illegible] sententia
mortis reum pronunciarunt, omnino mala legem debu[illegible]
a[illegible] lapidibus: tum enim de blasphemia convinctus [illegible]
bat princeps sacerdotum dicens blasphemavit, quid adhuc
[illegible] testibus! ecce nunc audistis blasphemiam quid vobis
et illi respondentes dixerunt reus est mortis Matt 26
66 mira res quare Judaei non attenderunt [illegible]
ius legem habemus clamant Joan 19 v 7 ergo lapi[illegible]
nunc clamant sed crucifige crucifige 16 [illegible] o qui [illegible]
Judaei blasphemus dicitis quare non lapidatis [illegible]
quid hoc mortis genere opprobriosissime cum ignobili [illegible]
enim multiplices se exaltandum a crucifigendum [illegible]
res ergo dum legem lapidibus obmittunt ut ita [illegible]
fuisse pseudoprophetam quod hic dicemus nihil quid [illegible]
contemptis Herodem pontium pilatum act 4 v 27 [illegible]
ita crucifixus est Jesus quin Judaeorum sententia [illegible]
quid si dicamus porro defuisse patienti dicta lapidatio [illegible]
vice non desideratum fuisse Stephanus quid [illegible]
illa pauli verba adimpleo ea quae desunt passionum [illegible]
carne mea colos 1 24 [illegible]
lapidatus nec lapidatus veniat ergo Stephanus [illegible]
in parte vicarius a pro christo lapides o qui [illegible]
ardenter! quam se reputavit felicem quod [illegible]
[illegible] adimplere dicta patientiis reliquias [illegible]
merito ecclesiae in [illegible]

Margin: sic triumphantem [illegible] fuerit S[ancti] Steph[ani] qui [illegible] calcavit [illegible] qua Christus in terra dedicavit per [illegible] non suam primo [illegible] [illegible] mo nos [illegible] cum se [illegible] per [illegible] suum

Margin: vidit eum ex ardenti amore [illegible] [illegible] mentis [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

hoc ergo qui martyrii non tam expressit chri [illegible] quam quod plus ac vicies ipse susciperet

10mo. lapidabant stephanum a dorabatis ecarit prandeum inter clinos invoca me ps 49 v15 o se carissimus adversus tales alyssium sed quid orat stephanus? numquid deprecatur hostium furorem? numquid lapidum imbrem avertit postulat? numquid corporis incolumitatem desiderat? nihil horum, hoc unum orat suscipe spiritum meum qui te fecit suscipe i. corpus meum libenter tibi impendo et superimpendo spiritum meum tibi vinci commendo accipe spiritum meum? ille sic caperit / cap. sea 51 et dum meo intra in gaudium tui [illegible] vero dicit clamor orandi formulam stephanus? numquid in hoc demum cum [illegible] nostro expedit imaginem? quo oralat? patet in manus tuas Luc 23 46 ab perfecto clam orandi formulam animo stephanus impetrare cupiens neque in conflictu tormentorum tumultus potuit obliviscere

Undecimo positis genibus clamavit … quid porro? vocis clamor angularis in orando studiosus affectusque vehementem genuflexio et magna orans sicut, inde cum praecedentem orationem neque clamans fidelis dicat quanam vero causa tunc orabat. fortasse quippe orandum est, pro patientiae impetranda fidelis stephanus qui multas sibi delicti erat ergo suos pro inimicis valde impetrare clam. ut a genu flexus omitta sicut, numquid fidelis dabant formam ponderare. et cumulus [illegible] formas [illegible] hoc enim peccatum ne unus ad monumentum eorum malitiam et [illegible] ne ponderes in [illegible] tua justitia [illegible] quia committunt per patientiam a generantium ut eis clemens veniam concedas / oravit steph. pro inimicis ut potuit quia non poterat dissimulare [illegible] executore culpam deprecandus et poenam aut [illegible] remitti postulavit jam male orantes in cruce. patet dimitte illis Luc 23 34

12mo. et cum hoc dixisset obdormivit in domino, neandum beatamque mortem obdormiendi solum sicut, pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius ps 115 v15 quemadmodum homo diurnis defatigatus laboribus ponens vestes suas fessa membra in molli lecto componit ad dulcem somnum mane vigila [illegible] tabulis opera sua vestium in medium deponunt in sepulchro ab aliis, quia in manu dei [illegible] in die judicii resumenda, ad hunc ergo modum stephanus obdormivit in domino [illegible] lapidibus capiti supposito gen 28 et sedenim ne pretiosa sit quaecumque mors sanctorum mortem tamen

praedicat ... Stephanus ... ea quod ...
Xrus. Et quod diximus ... martyres poterit ...
primus ... nam cum ... diaconis ... ordinatus ...
ipsos beatus ac triumphalis martyr praecessit ... ac ...
Dni primus factus est patiens ... discipulus qui
magistri ... martyrio complens illud quod beatus ...
psal 115 dixit quid retribuam Dno pro omnibus quae retribuit
retribuere enim voluit Xrus Stephano Martyrio quod ...
... accepit a Dno: ...
ut faciliter pro calice patri ... Xro ...
... Act ... Stephano ...
... ut eadem ... nostros appellemus

Ac primum quidem eius exemplo Judaei clamantur ...
... diligenter caveamus ne unquam acclamemus ...
auresque obduramus — imprimis vero in malo consentientes
exemplo ad tardam in bono concordiam nos excitabimus
2do dum Stephanus ... cordato ... caelum ...
peregrinos esse nos in mundo ...
... Hebr 13 v 14
3tio pro Stephano ... lapidibus ... gallemus
... verba ... delicati ...
pro Xro ferre ... caveamus autem ne alios ...
verbis ... appelamus
4to discamus exemplo Stephani in ... ad orationis asylum: ... nos ...
... in Xro ...
... quam ...
... Matt 16 v 26
5to ... pro ... inimicis commendans
... nos ...
... inimici ... quam ...
amici? ... acceptis ...
v 8 ego inimicus ...
Gal 4 v 16 ... mundus ... Joan 8 v 7 ego ...
de mundo Joan 15 v 19 ...
Stephanum ... diligebat ...
nolumus ... exemplum ... Stephanum ...
impietatem ... discamus ...
non enim ... manentem civitatem ...
6to discamus ... Dno ... nos ...
... moriendi pro illo ...
pro illo ... ut ...

... ita ... 16 ... cum ...
flagellum ... non ...
... mendacio ... et caelo ...
... mendacio ... flagellum ...
... inferno ...
... mundo ... ita ...
... in ... dicens ...

[illegible]
... obruns quibus et
de injuria nobis
... conquerimur, atque adversariorum nostrorum ...
infamemus: atque ita
contra charitatem
... impatientiam ... diligenter
... mus

... inimicos
habeat ne despe
ret ... exemplum S Stephani ...
in ... peccatores
invitans a Dno
venite ad me
omnes Matt 11
Jerusalem ...
o peccatores ...
... congregare
... sub alas ...
felix ... invitantis ...
qui confugit ad
hoc refugium
qui absconditur
et sub ...
... alarum ...
sed hoc dolendum
... peccatores
... nostrum ...
... in ...
... peccatores ...
... mendacium ...
... grando ...
... cum ...
... nos ...

Lapidabant Stephanum invocantem, (& dicentem: Dne Jesu suscipe spm meum) Act. 7. v. 58.

In Festo S. Stephani 1735. 46. 55.

Sub diversis qualitatibus Prophetae Chm promiserunt. Nunc Chm, ut Regem, nunc ut Medicum, nunc ut pastorem, nunc ut Doctorem et Ducem, venturum praedixerunt. Oes ejusmodi promissiones serviebant ad accendenda hoium desideria in ejus adventum, siquidem oes h[o]o promissiones facile deden beratten quam bonum esset sub tutela Regis futurum ee, a medico curari, à pastore reveri, et sicubi ut oves aberraverant quaeri, à doctore doceri, et à duce duci. At vero dum jam venit, en quod acciderit! Rex erat, et noluerunt eum regnare super se; Medicus erat, sed noluere ab eo allegari vulnera sua; pastor erat, et noluerunt se subdere baculo ejus pastorali, abeoq reduci &c. De Hoc queritur Dns in hod. Ev. Jerusalem Jerusalem quoties volui congregare pullos tuos sub alis et noluisti?

Hoc, quod contigit Chro à patre in hunc mundum misso, et contigit iis, qui à Chro missi st, quod accidit Magistro, et discipulo evenit. Sicut Chro pastori se non subdiderunt, sic nec illis, quos ipse vice sua pastores designavit, et sicut ejus veritatibus refragati st, sic et discipulos ejus audire noluerunt.

Ut Aplos taceam, Luculenter illud patet in persona S. Stephani, cujus festum colimus. Volebat ille, ut pastor dispersos Israelis congregare, at pro eo quod eum ut doctorem audirent, ut blasphemum Lapidarunt. Zy stenigden Stephanus (zeid de text) die bad, en zeide: Here Jesus ontfang mijnen geest.

Hunc hodie textum explicabimus, triaq mecum observabimus *Propositio*
1mo Wat de Joden deden, zy stenigden Stephanus, ait textus:
2do Wat Stephanus daarentussen deed, Hy bad, zeid de text:
3tio Wat dat Stephanus bad, hy bad, en zeide: Here Jesus &c.
1mo. Zy stenigden Stephanus, zeid de text.
Lex lapidationes frequens erat Judaeis in antiquo testamento
Deus ipse diversos casus expressit, in qbs delinquentes jussit lapidare.

Num. 15-35. 1. Num. 35. jussit Deus lapidari quempiam qui die sabbathi
Lev. 20-27. ligna collegerat. Obruat eum lapidibus ois turba. 2. Lev. 20.
4. jubet Deus lapidare eos qui spiritu pythonis seu divinationis
v. 10 habent. 3. eod. cap. jubet lapidare adulteros. Hinc scribæ
et pharisæi mulierem in adulterio deprehensam adducentes
Joes. 8-5. ad Christum dicebant: Moses mandavit nobis hujusmodi lapidare.
Lev. 24-14 4. Lev. 24. jubet Deus lapidare blasphemum: Lapidet eum
populus universus. 5. Josue. 7. Word Achan om zyne
Jos. 7-25 verryc van geheel Israel gestenigd.

In oibus hujusmodi malefactoribus pœna lapidationis constituta erat.

At ne quis putet dum Stephanum lapidatum audit aliquem malefactorum enumeratorum, qui fuisse culpabilem. Nam nè ea valeret ratio, quâ Naboth lapidatus est, ideo notandum erat, neq quia Judæi collegerent lapides, ut Christum lapidarent, Christus malefecerat. Sic neq dum Stephanum lapidatum credimus eum cujusvis sceleris reum existimare debemus. Erat ille plenus gratiâ et fortitudine, faciebat signa magna et prodigia in populo. Similia certè elogia eum vel a criminis suspicione longè removent, et lapidibus indignum declarant.

At equidem cur lapidarunt eum? Hoc ut videamus, memoranda sunt circumstantiæ in qbus hoc contigit.

Disputabat Stephanus cum viris diversarum Synagogarum, cum ita vi et sapia, ut ei resistere non valerent. Et qui communiter ut, qui rationibus vincuntur, verbis et contumeliis tunc iterum victorem vincere velint. Sic et in hoc casu Judæi, qui se victos videbant, loco quod Stephano palmam darent, conviciis eum aggrediebantur.

Interea Stephanus plenus fortitudine rem ulterius equitur, sapienter et scriptura eis respondet, et simul etiam eorum vulnera tangit, eos corripiens veritatem dicens:
act. 7-51. Gy, hardnekkigen en onbesneden van herten, en van ooren, gy wederstaat altyd den h. Geest, gelyk uwe vaderen, zoo ook gyl. Wien van de propheten hebben uwe vaders niet gedood en vervolgd? zy hebben gedood die genen, die de toekomste des Regtvaardigen verkundigden, wiens verraders, en moordenaars gy nu zyt.

Hanc Stephani objurgationem ferre non poterant, veritas hæc eis nimis dura erat, adeoq eorum exacerbebat. unde

Zy dit hoorden (act ter) barsten hunne herten, en zy knars-
ten met de tanden op hem, met luider stemme roepende,
stopten zy hunne oren, en vielen eenpaarlyk op hem aan,
en hem buiten de stad gedreven hebbende, steenigden zy
hem.

In lapidatur Stephanus. Quare? qa veritatem dixerat
qa Judaeos objurgaverat, eorumq vitia taxaverat.
Antequam ultro progrediamur duo hic observanda st 1o het
gedrag van Stephanus tu Judaeorum. 2o Judaeorum tu
Stephani.

1o Stephanus corripit eos durè, et improperat eis cordis
obstinationem. De hoc Stephano praevie dr. quod esset plenus
fide et spu S., plenus graa et fortitudine, quodq Spus S.
in ipso loqueretur. Atq eo innuitur hanc acrem Stephani
correptionem.... esse opus graae, effectum Spus S., et manifes-
tissimum indicium Chanae fortitudinis, atq impellente Spu
S., qui in eo loquebatur, Stephanum ita ctra eos processisse.
De wereld neemt de berispingen zomtyds anders op; qui corripian-
tur duiden het dikwils zo quasi illae acres correptiones provenian
ex passione, ex odio, ex vindictae cupiditate......
Fateor possunt illa sic fieri.... quod quis ma ex passione, et
spu vindictae corripiat, quam ex intentione correctionis.....
At o spu sic fiunt.... Neq praesumere oportet in tali perver
so spu ea fieri, maxime o, qdo illae correctiones, et objur-
gationes fiunt ab illis, qbs ex officio competit corripere et ar-
guere, qbs cura aaa quam corripiunt demandata e v.g. si pas-
tor, si pater, si mater, vel alius superior corripiat subditum.
In talibus dbms correptiones considerare ut officium, opus
caritatis, effectum graae et spus S., ut signum laudabilis for-
titudinis, immo sic correptiones considerare dbms licet eum aliquo
zelo fiant; dan moet men denken dat zy t'9. B. van Jesus
hunnen meester volgen, die met enen yver en drift de kopers Jo. 2-15
en verkopers uit den tempel joeg.
Sic hic consideranda S. Stephani correptio. Non odium,
sed amor erga Judaeos deed hem dus spreken... fortitudinis
erat. Nxè cum sciret se ob correptiones istas certissimè odium
eorum incursurum... at illo o obstante Chana fortitudine
donatus, nihil sperans, nihil timens, liberè eos corripiebat.
Pastores antiqui Jsraelis passim erant alterius spus, quam quo
plenus erat Stephanus. Illi indulgebant populo, et clamabant

par, par, die leiden 't volk zafte kussentjes onder de[r]
hogen. Sic etiamnum faciunt alle die priesters die de
toebetrouwde schapen niet naar behoren berispen, die en
roepen en spelen par, par, absolvat hoe vuil en onder[…]
gend z'ook mogen wezen.... Sic item faciunt ille pare[ntes]
die 'er kinderen naar behoren niet bestraffen, die 'er ge[en]
quaad van kunnen of willen zien, of van horen, die
altyd voorspreken en verschonen, om niet te zeggen
'er quaad zelfs styven. Vide Instructions Morales.

Non sic Stephanus, cetra... En dit deed hy zelfs met
den geest van liefde en zagtmoedigheid.

2° Maar hoe gedroegen zig de Joden ten aanzien van
Stephanus? Lapidabant Stephanum.

In quo progrediatur horum malitia. Veritatem audire
nolunt, ob vitia corripi recusant, et eum corripientibu[s]
gratias deberent, non nisi mala praestant. Sic agitur.

Non sunt Judaei hi primi qui sic egerunt, longe ante e[os]
plures tales extiterunt. Judaei in antiquo testamento [...]
aversabantur prophetas, et eos occidebant, quia eis veri[ta-]
tem dicebant, et pro merito corripiebant. Hinc Chrus Dominus
hod. Ev. Jerusalem, Jerusalem, quae occidis prophetas
et lapidas eos qui ad te missi sunt. Dit was 't lot van de[n]

2. Reg. 16-7 propheet Jehu, als hy den koning Baasa bestraften [...]
gods straffen bedreigdde. Dit was 't lot van den pro[pheet]
Elias by den godloozen Achab en zyne huisvrouwe Jes[abel].

Om kort te gaan. Heb. 11-37. Anderen (zegt Paul) zyn gesteenigd, anderen aan stukken
gezaagd, anderen gequeld, en door het zwaard verdood ge-
brogt. Quid Joem in carcerem conjecit, en hieft hem zyn hoofd don[…] nisi quia libere
Herodi dicebat. Non licet tibi habere uxorem fratris tui.
Quid Christum Judaeis odiosum reddidit nisi veritas? Quid
deos ad lapides colligendos adegit nisi quod Christum eos ver[ita-]
tem audirent, hoc ferre non poterant, hinc eum ut blasphe-

Jois. 10. mum execrabantur, et nunc dejicere, nunc lapidare vole-
bant, et demum in crucem egerunt

Modo non absimili hodiedum agitur. Veritatem hom[ines au-]
dire nolunt, pro excessibus corripi nolunt, volunt sibi dici
placentia, similes sunt Achabo qui volebat quod Michaeas
juxta suum velle prophetaret.

O res deplorabilis! attamen omnium communis. Non nisi m[…]

...er hodiedum fit ut, qui veritatem prædicant et mala corripiunt, odio habeantur, et convitiis impetantur. Hoc experiuntur qui salutem ovium suarum serio quærunt. Hi si suis veritatem dicant, vitia arguant, ulcera tangant; quid non audiunt? traducuntur ut critici, rigorosi et immisericordes, et licet lapidibus non impetantur convitiis, et detractionibus læduntur. Sicut etiam nunc locum habeat commune dictum: Veritas odium parit.

Et quod omnes solari posset est quod Stephanum eumdem ob eam lapidibus obrutum videant, Stephanum non blasphemum, sed Judæis veritatem dicentem, et eorum ulcera tangentem: quod solari posset non quod eamdem cum Christo capite suo sortem subeant, quod servus non sit major Domino suo &c. Lapidabant itaque Stephanum.

2do At quid interea Stephanus? Zy stenigden Stephanus (ait Luc.) die Bad — NB. vide hoc et sequens Morsusius et melius in serm-63- in Passionem.

En præclarum exemplar, dum quid patimur, imitandum; dum ab aliis malè tractamur, tunc non convitiari, sed orare debemus.

Audi quid de se David dicat: Zy hebben tegen my gesproken met ene valsche tonge, en my rondom aangerand met hatige woorden.. Zy lasterden my; dog ik begaf my tot bidden. — Ps. 108-3.

Vide quid Christus ipse fecerit, dum in horto patiebatur cordis angustias usque ad sanguineas lacrymas orat. sedete hic, dicebat discipulis, donec vadam illuc et orem. In cruce item Patrem invocabat.

En quod ante fecit Magister, hodie facit discipulus. Inter lapides Stephanus orabat.

Sic et nos in afflictione positi, orare et Deum invocare debemus. Jacobus expresse monet: Is'er iemand onder U. bedroefd? dat hy bidde. — Jac. 5-13. Idem Christus Dominus nos docuit, dum nos quotidie orare voluit: Libera nos à malo.

Et certè nihil melius, nihil utilius pro eis qui in aliqua pressura sunt quam ad Deum in oratione recurrere, ipsi cor suum aperire. Hoc dat solatium et proventum. Hoc experti sunt tres juvenes in fornace Babilonis, deum invocantes deum consolatorem et liberatorem habuerunt. Hoc Jonas: Uit myne benauwdheit heb ik tot den Here geroepen, en hy heeft my verhoord, uit den buik der helle heb ik geroepen, en gy hebt myne stemme gehoord. — Jon. 2-3. Hoc David: Uit de benauwdheit heb ik den Heer aangeroepen, en de Heer heeft my verhoord in de ruimte — Ps. 117-5.

Quod hi, aliiq Deum in tribulatione sua invocantes experti sunt, Deus omnibus invocantibus se promittit: Aanroep

Ps. 49-15. my (zeid godt) in den dag der verdrukkinge, en ik zal u verlossen.

Itaq si quid patiamur, si tribulemur ad Deum per orationem confugiamus.

Sed eheu! quam contrarie saepe agimus? Komt ons eenig Lyden of verdrukking of droefheit over, word ons enige smaad of o... eer aangedaan, tepescit oratio, solatia, non Dei, sed hom... et quoque in peccaminosis quaerimus, et in vindicta mal... torum nostrorum, nos consolari cupimus.

Zoo niet, zoo niet Stephanus &c —— Sic et nos.

Wil dan A. A. hulp in uwe noot? wensch je verlichting in je droefheit? zie daar een zeker middel, volg Ste... phanus na, bid, klaag je noot aan godt, maak hem uwe moeylykheden bekend, stort je hert uit voor god... die je vertrooster is, voor godt die uwe helper is, voor godt die je bystand is. Ben j'in vrees, hy zal u ho... geven; ben j'ontsteld, hy zal u stillen; ben je verdr... tig, hy zal u verquikken; ben je wemoedig, hy zal u... geestig maken; benj'in pyn, hy zal ze verzagten; wor... je gelasterd, hy zal u verantwoorden; word j'onteer... hy zal u eer geven. Ga, ga dan tot hem, die u vertroo... kan, tot hem, die u helpen kan. Zie niet op de mens... nog het gene zy u doen, gelyk Stephanus niet zag op zyne steenigers, maar zyne ogen sloeg na den hemel en gesteenigd wordende de bad. Lapidabant Stepha... Invocantem, seu orantem.

3tio Sed quid Stephanus orabat? Domine Jesu...

O mira res! Stephanus morti proximus sollicitus non est de cor... pore, sed tantum de anima, non rogat liberari e manibus lapidant... Judaeorum, quod quidem cum submissione divinae volunt... petere potuisset, ad exemplum Christi in horto orantis: Pater transeat a me calix iste; verumtamen non mea, sed tua vol...

't is verre het beste is. phil. 1-23. Non hoc rogat, quia desiderabat tantum dissolvi et esse cum Ch... et ideo tantum petiit, ut spiritus suus a Jesu susciperetur.

In sequentem discipulum vestigia praecedentis Magistri sui Jesu in cruce pendentis, et orantis: Pater in manus tuas comm... spiritum meum.

Doc

Docet hic suo exemplo Stephanus quid orare, et pro quo sollicitum esse debeant; ii qui sicut ipse à morte ô longe absunt. Ostendit eis quod tunc pro spiritu sollicitum esse debeant, dum prope sit ut spiritum reddant. #

Quidem quidem est, licitum esse aegroto pro corporis sanitate orare; ipsae preces Sacramenti Extremae Unctionis hoc indicant; imo credimus effectum esse istius sacramenti, quod, si saluti aegri conducat, tantò citiùs Dominum corpus curandùs sit; attamen quando hoc Deum oramus, petimus hoc cum submissione divinae ejus voluntati; petimus hoc ut sanari tantò magis melius nos inposterum disponamus; ita ut illa submissio divina voluntati, in se includat votum Pauli: Cupio dissolvi et esse cum Christo; ita ut taliter orans pro corporis sanitate praecipue pro anima sit sollicitus, et cum Stephano dicat: Domine Jesu suscipe spiritum.

Non est tunc tempus res externas curare, circa temporalia occupari, daar moet men voor zoo veel 't een Christen beraamd gezond voor zorgen, dum aeternitas instat id curari debet quod aeternum durabit, pro spiritu sollicitum esse debemus. Verum quidem est ad

In morte cura nos de terrenis bonis angere non debet; eam deserenda, et nudi es nobis, sicuti intravimus, iterum ex hoc mundo migrandum, et, ut David loquitur, de rykdommen, den vreemden laten. Gravater David eod. ps. Vrees niet als daar een mensch ryk word, en als de pragt zyns huis vermeerderd word; want als hy sterven zal, zal hy'er niets van mede nemen, nog zyne pragt zal met hem niet nederdalen. In quam rem etiam conspicua sunt verba Salvatoris: Wat baat het een mensche dat hy de hele wereld wint, indien hy zyne ziel verliest? of wat zal een mensch tot vergoedinge voor zyne ziele geven? Ps. 48-33. v. 17.. Matt. 16-26.

Itaque Stephanus morti proximus pro spiritu angitur, eumque Domino commendat.

Et rectè spiritum suum deo commendat moriens, qui rexerat per spiritu Dei vivens. Cum fiducia tradit spiritum suum Jesu qui vixerat spiritu Jesu, et juxta leges et exempla Jesu.

Et tales, tales morientes possunt dicere: Domine Jesu suscipe..

Tales cum fiducia cum Paulo dicere possunt: Ik sta nû haast om myn bloed te vergieten, de tyd myner ontbindinge is nakende. Ik heb een goeden stryd gestreden, mynen loop voltrokken, het geloof behouden. voordaan is my de kroon der regtvaar 2. tim. 4-6..

digheit toegelegd, met welke my de Heer in dien dag vergelden zal
als een regtvaardig regter &c.

At quoo isti, hoc dicere poterunt aut audebunt qui san-
ctum Spiritum Christi non habuerunt, isti qui juxta vitam et exempla
Christi vitam suam nullatenus instituerunt? Hoe zullen
zy zulks durven zeggen, die vol van den geest van den
duivel en van de wereld, in 'er woorden, in 'er werken in
'er kledinge den geest van den duivel, en zwier van de
wereld gevolgd hebben?

'T is een schrikkelyke grondstelling van Paulus vo[or]
Rom. 8-9. alle de zulken: zoo iemand den Geest van Christus niet en heeft
die behoord hem niet toe. Behoord hy Christus niet toe,
dan behoord hy den duivel, en de wereld, dan word hy[...]
vende met den ryken van deze wereld begraven in de h[el]
Hoe zullen zy dan, die den geest van Jesus niet gehad heb[ben]
kunnen of durven, zeggen op 'er sterfbedde: Domine Jesu sus-
cipe...? Ja wat zeg ik, zouden zy dat durven zeggen? o
neen, niet minder als dat, op de dood zullen zy niet eens d[...]
ven denken, en denken zy 'er al op, niets zal hen bitterder
vallen als die gedagten, ja, ik mag zeggen, dit zal zelfs
Ecli. 41-1. begin al wezen van 'er euwige verdoemenisse. O dood, roep[t]
d'Ecclus uit, hoe bitter is uwe gedagtenis aan een mensch
die gerust in 't midden van zyne goederen leeft! Is de gedag-
tenis van de dood zoo bitter voor een mensch, die nog gerust
leeft, dat d'Ecclus 'er over uitroept: o dood hoe bitter is
uwe gedagtenis! hoe bitter, hoe bitter zal ze dan niet
voor een stervenden, en ongerust stervenden?

Dog zoo bitter als z'is voor die, die Jesus geest niet heb-
ben, zoo zoet, zoo aangenaam en wenschelyk is z' aan
2. Cor. 5-8. die Jesus toebehooren. Die wenschen met Pau. liever uit 't
lighaam te vertrekken, en by den Here tegenwoordig te zyn;
die roepen met den zelven Apostel: Wie zal my verlossen van
Rom. 7-24. dit lighaam des doods? die roepen met Jesus: Vader in uwe
Luc. 23-46. handen beveel ik mynen geest. die bidden met Stephanus
Domine Jesu suscipe spiritum meum.

Positis genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine ne statuas illis hoc peccatum. Act. 7. v. 59.

In Festo S. Stephani 1740. 54
68. 74.

Ik begin hiedan met den h: Fulgentius v. A aan te spreeken. vide Lect: in Brev: Par:

Gisteren vierden wij de geboorte van Jesus in den tijd, van daag vieren wij den sterfsdag van Stephanus, dien klocken martelaer, die door de magt van den gebooren Jesus, ook in de doodt overwinnaer blijft. A. A.

Gisteren vierden wij de komste van Jesus in deze wereld; van daag vieren wij den uitgang van een klocken naervolger van Jesus uit deze wereld, terwijl zijne zalige ziel voor eeuwig binnen gaet in den hemel.

Gisteren vierden wij dat gelukkig oogenblik, op 't w. 't eeuwig Woord des Vaders vleesch wordende onder ons is komen woonen, jaa gebooren eerst zijnde van de beesten in eene kribbe omringeld wierd; van daag vieren wij dien dag op w. d'eerste martelaer van 't N. T. door zijne marteldood zegenpraalende gaet woonen in den hemel, in 't midden der h. Engelen, en uitverkoornen.

Waarlijk wel een uitmuntende Loon, en eene dierbaere vergelding! een Loon, en vergelding, die hij door de waerpenen zijner Liefde bekomen heeft, zegt de h. Fulgentius. en wel te regt. want de Liefde van Stephanus zoo groot was, dat hij doodgestenigd wordende ook zelfs bad voor die hem stenigden. Lukas zegt in d' opgenoomene woorden: Positis genibus clamavit &c.

Lubet hoc Luca de Stephano testimonium paucis exponere, et Moralia deducere. Attendite

Propositio

Onder alle menschelijke driften is wel een van de woedenste die van toorn en gramschap, een drift of herstogt die de redenen al wat menschelijk is voor dien tijdt uitbluscht. Dog dan woedt deze drift nog 't allermeest als zij onder den dekmantel van godsdienst schuijlt, dan gaet ze zonder schroom te werk, jaa word dan ook veeltijds nog geprezen

Zoo zeide Xus aan zijne apostelen (om hun te drukken de
groote vervolgingen die hen eens aangedaan zouden worden)
Jaa de uure komt aan, dat al die u om 't leven brengt, zal mee-
Joan. 16 - 2. nen een dienst aan Gode te doen;

't gene Xus dus voorzeide is 't eerst van al in den h. Step-
hanus bewaarheid geworden. Stephanus met eene meer dan
menschelijke wijsheid had d'onnozelheid van Jesus verde-
digd tegen de jôden, zoodat zij niet konden wederstaan de
wijsheid en den geest die er in hem sprak. Wat dan gedaan? zij
maken valsche getuijgen, tegen hem op, en onder voorwedsel dat
tegen de wet van Moijses zou gelasterd hebben, sleepen zij hem
buiten de stad, en vallen eenpaerig op hem aan om hem als
een lasteraer te steenigen. Ondertusschen Stephanus zegt de tekst
Positis genibus &c.

Flectere genua, signum est subjectionis, et reverentiae, ut
v. g. apud nos is het neijgen, buijgen, en den hoed afnemen.
Hinc olim sicuti, et nunc apud varias gentes, in usu fuit ut subditi
diti regibus genua flecterent in signum suae reverentiae et
subjectionis. Sic Pharao daede Joseph op zijnen tweeden wagen
Gen. 41 - 43 door geheel Egijptenland omrijden, liet den roeper voor hem
uitroepen, dat zij alle voor hem de knijën buijgen zouden
in signum subjectionis, et reverentiae. Sic de Amano legimus
Esth. 3 - 2 alle de dienaeren des konings... bôgen hunne knijën voor Aman. Sic
Matt. 2 - 11 Sic Magi ab Oriente procidentes adoraverunt Jesum. Sic
pater pro filio suo lunatico Xum oraturus viel op zijne knijën
17 - 14 voor hem neder. Sic item leprosus Marc. 1. Sic juvenis ille
Marc. 1 - 40. dives, rogans quid facere opus ut vitam aeternam possideat.
10 - 17 Sic Petrus in captura miraculosa piscium.
Luc. 5 - 8

Haec solemnis caeremonia in usu semper fuit apud fideles
in V. et in N. T. in Deo adorando. Sic Salomon dr flexis
genibus orasse 2. Paral. 6. Sic Esdras deum orans, et de-
flens peccata populi 1. Esd. 9 - 5. Sic Daniel adapertis
fenestram versus Jerusalem ter de die orabat. Dan. 6.
Sic ipse Xus. Sic Petrus deum pro resuscitatione Dorcae orans genua
curvabat Act. 9 - 40. Sic Paulus et Ephesii in littore genu
orantes Act. 20 - 36. 21 - 5. Et ad Eph. 3. protestatur ipse
Paulus: Flecto genua mea ad patrem Dni nri J. C.

Sicut videris, in usu semper fuit externa haec orandi caere-
monia. Hanc hic etiam adhibet Stephanus, oraturus
flectit genua, atque hoc modo etiam ostendit reverentiam
et subjectionem suam erga deum, atque ideo in reverentiam
et

et humili gestu vult apparere coram Deo.
At dicet quis: quare hic Stephanus pro inimicis oraturus flectit genua, cum ante pro se ipso orans stando oraverit? Waarom staat hij als hij zijnen geest bevelde in Jesus handen? en waarom buijgt hij zijne knijën, als hij met luider stemme gaat roepen: Dne ne statuas illis hoc peccatum? had hij niet meer reden om al knielende zig vernederende voor zig zelven te bidden, dan wel als hij bade voor die hem stenigden?
Rdet S. Aug., et ait: dat Stephanus al staande bad voor zig zelven, omdat hij al biddende den hemel open, en zijne beloninge te gemoet zag; maer biddende voor de zondaers, ait Augus, zoo buijgt hij zijne knijën, omdat hij wist hoe moeijelijk 't is voor zulke hardnekkig booswigten verhoord te worden.
Stephanus wist hoe onfeilbaer de beloften van Jesus waeren voor alle die voor hem, hun leven zouden ten beste geven; hij wist dat Jesus gezeid had: zoo wie zijn leven verliest, die zal 't behouden. Dierhalven zijn leven opofferende staat hij als vaerdig om nu zoo zoo de vergeldinge daer voor te erlangen, zoodat hij als naemals een Paulus konde zeggen: Bonum certamen certavi &c. Luc. 17-33 2. Tim. 4-7
Hij staat dan, omdat hij met een heilig vertrouwen bid voor zig zelve; maer hij knield als hij bidt voor zijne vijanden, wel weetende en overtuijgd zijnde hoe zwaer 't valt voor zulke schrikkelijke zondaers vergiffenisse te smeeken.
't is waar, ik twijfel niet of 't gebed van zulk een regtvaardig man al staende biddende zou evenveel vermoogen; maer gelijk Aug. heelwel zegt, Stephanus lette niet zoo zeer op 't gene hij waardig was, dan wel wat zijne vijanden waardig waeren. En daerom, voor hun zullende bidden, buijgt hij zijne knijën, en roept ook zelfs met luider stemme Dne &c.
NB. clamavit voce magna, uti jam diximus 1o. ut ostenderet quam difficile esset pro talibus exaudiri. 2o. ut hoc suo clamore ostenderet sibi serium esse quod orabat, et toto corde exoptare conversionem suorum inimicorum, quorum postea Paulus Rom. 9. interitum et pertinaciam dolebat. 3o. ut a circumstantibus audiretur, et sic ab eis non diceretur o mori ut blasphemus, uti clamaverant. 4o. denique ut ipsi inimici audientes eum pro ipsis orare cognoscerent quopere etiam ipsos lapidantes amaret, eumque non ex aversione, sed vero amore ipsos tam dure increpasse.

Itaq. clamavit voce magna dicens: Dne ne statuas illis hoc
(NB quid Stephanus orat: Dne, inqt, ne statuas illis hoc
't gene Stephanus hier bid kan tweezins verstaen wor-
den 1 Men kan de zonden aenzien als een schrikkelijk
beeld voor Gods oogen, om 'er in zijne grimmigheid en toorn
wraake over te nemen, zoodat de zonden voor Gods oogen als ...
eischen tegen den zondaer. En dus zou Stephanus bid-
dat Godt tog niet vooraltoos die schrikkelijke zonden
der steenigers voor zijn aenschijn zoude stellen. Weigere
ze dog niet de genade van boetvaerdigheid en bekeeringe,
opdat zij hunne zonden mogen uitwissen, en gij dezelve ...
geven en vergeeten.

2 Men kan dit woordtje Statuas illis, ook zoo
neemen dat Stephanus bidt dat Godt althans met hem
niet handele gelijk hij bedreigt den zondaer in het
deel eens te zullen handelen, en gelijk dit woordtje ...

L S-49-23 ruere van Gode ps 49. genomen word, naem. dat Godt
daar zegt: Arguam te, et statuam ctra faciem tuam
Ik zal u straffen, en ik zal 't u onder d'oogen stellen
En dus zou Stephanus hier bidden, dat Godt dog hier ...
zijne vijanden de oogen geliever te openen, opdat ze niet
als 't te laat is, in 't ander leeven voor hem opengaen

Verbo: hoe wt 't neemen of niet) Stephanus bid hier
alleens, en 't zelfde, 't w Xus hangende aan het kruijs
ook voor zijne vijanden en kruijsers gebeden heeft ...
dat Godt hen hunne zonden die zij deeden vergeeven
zoude. Hinc S. Augs Xus van het kruijsse leerde Steph...
de regels der volmaaktheid, en 't schepsel volgt zijnen
schepper naar, een mensch zijnen Gode, en zoo de Heer
zoo roept ook de dienaar: Vader vergeef het hen: reken
hen deeze zonde niet.

Maar nog eene kleine zwaarigheid is hier over, te weten
waarom Stephanus, die in zijne dood zoo volmaakt ...
zijnen meester naarvolgt, ook niet die zelfde ordre van
bidden onderhoud, gelijk Jesus hem is voorgegaan? ...
hangende aen 't kruijs bidt eerst voor zijne vijanden
vergeef het hen, en daernaer bidt hij voor zig zelve
In manus tuas commendo Sptum meum. Stephanus
ctra prius pro se orat, et ait: Dne Jesu suscipe Sptum
meum, et postea: Dne ne statuas illis hoc peccatum

quid causa? quæ hujus ratio?
Potest responderi, (inquit doctus, et Celebris Estius,) Estius in hunc locum.
Xum qui ^nec potuit ipsa justitia excidere a justitia ^ poterat, de se securum, orasse
pro peccatoribus, simul ut ostenderet eam fuisse sui ad-
ventus, et passionis unicam causam, ut peccatores salvos
faceret; Stephanum autem, quod adhuc in via positus a justitia
posset excidere, de se primo loco fuisse sollicitum, or-
dine caritatis; ideoque primum sibi felicitatem cum
Xto, deinde et inimicis indulgentiam petiisse."
Zie daer dan 't deftig v. b. van Stephanus die
zijne knijën nederbuijgende voor zijne steenigers bad,
al roepende met luider stemme: Dne ne statuas illis
hoc peccatum.

Moralia.

Ter Toepassinge nu overgaande zal Stefanus, biddende met geboogene kniën, en biddende voor die hem steenigden, ons een dubbeld lesje geeven.

Ac 1mo quidem docet nos hic suo exemplo Stepha-
nus quantum possumus externam reverentiam in oratio-
nibus nostris præferre. Stephanus oraturus Jesum, quem
aperto cælo stantem videt à dextris virtutis dei, ponit
genua. Sic et nos quantum possumus humiles componere decet.
Verum enim vero innumera sint exempla, eorum qui stantes
oraverunt ^ipse Stephanus.... ^R etiam ipsa Ecclesia vult ut ministri diebus do-
minicis, tempore paschali, aliisque festivis diebus insig-
num gaudii spiritualis ^stantes orent; attamen, ubi de Stepha-
no diximus, efficacissimus modus orandi e genibus posi-
tis orare.... atque ideo Ecclesia, quæ vult ut festivis diebus
ministri stantes orent, aliis diebus v. g. jejuniorum
genibus flexis orent.
Et certè hic orandi modus quantum nostræ orantes decet
sive attendamus personam quam oramus 2o. sive personas
orantes 3o. aut etiam quid orantes faciamus.
1o. Etenim, quem orantes alloquimur? nonne ipsam
summam dei majestatem; creatorem cæli et terræ
bij wien de gansche wereld, niets anders is (ait Sapiens) Sap. 11-23
als het aasje van een weegschaal, als een droppel mor-
gen douw dat op d' aerde valt? ^Wij Spreken in 't gebed
immers met dien godt, voor wien de Cherubijnen, uit eerbied
hun gedekte aenschijnen het 3mael heilig zingen? Wij
hebben ~~wij niet~~ te doen met dien, zoo hoog verheeven godt

dienook hemel en aerde hem niet kunnen omvangen. &c

~~die hoog verheven gode, tot dien is 't dat wij spreken in de g~~

2º Zien wij nu op ons zelve die tot gode spreken — dan. En dierhalven betaamd 't ook, dat wij ons &c

Wij zijn ~~[illegible]~~ aerdwormen, ~~dan~~ niet dan stof, en asch

wij zijn, ~~wij~~ zondaers, die de minste gunst, of genade niet waer-

dig zijn, ~~[illegible]~~, die tot gode in de gebeden spreken

en vervolgens met wat eerbied, nedrigheid, en oetmoedigheid

bekooren wij ons dan ook ~~[illegible]~~ te vertoonen? ~~[illegible]~~

~~wij kunnen~~ Al biddende behoorden wij ons zelven met Abraham aen te

Gen. 18-27 ken: Loquar ad Dnum cum sim pulvis et cinis. ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ Met Petrus ~~[illegible]~~ moeten bij ons zelven zeggen: ex[i a]

me ~~[illegible]~~ qa ho peccator sum Dne.

Zoodat als wij maer aenmerken, tot wien w' in de gebeden

spreken, of ook ons eigen zelven, qm possumus humilius

decet nos componamus.

3º Slaen wij onze oogen, op de natuer van 't gebed, wat het

bidden is, 't zal ons nog al meer overtuijgen, dat ons niets [meer]

dan ~~als~~ de nedrigheid betaamd. Bidden is niet anders dan bed[elen]

zoodat 't gene een bedelaer is bij den rijken, dat zijn wij bij [god]

4 Oes (inqt Aug.) qdo oramus mendici dei sumus, ante januam

Serm. 83. à N. 24 magni patris familias stamus &c. ideoq qm humillim[e]

coram deo comparemus oportet?

Zeker indien wij onze oogen slaen, op de grootste bidders

die 'k Schrift bekend, wij zullen zien dat zij die altijd als bedel[aers]

hebben. David hoe een verkozen koning hij ook was, als hij

zig tot 't gebed begaf, gedroeg zig zoo nedrig als 't mogelijk

Ps. 39-23 was: Ego mendicus sum et pauper; Dns sollicitus est [mei]

94-6 Venite (inqt: oes invitans) adoremus, et procidamus

ante Deum &c. Jeremias als hij zijne stemme tot god

in zijne klagliederen, verheft, zoo spreekt hij zig zelven

Thren. 3-1 aen: Ego vir videns paupertatem meam. Mulier pecca-

Luc. 7. trix valt aen Jesus voeten neder &c. Publicanus in [templo]

ibid 38. nolebat nec oculos in cælum levare, sed percutiebat pe[ctus]

suum dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. [illegible]

~~[illegible]~~. Jaa Jesus zelfs als hij op zijn kr[...]

tigsten in zijn lijden zal bidden &c. Sic Stephanus sic et nos &c

Itaq hoc primum à Stephano discamus &c

NB. Tempore effluxo conclusi verbulo 2dum mor. attingendo.

2do Stephanus orans pro inimicis docet nos

diligere inimicos, orare pro persequentibus, et calumnia[ntibus]

nos. Een deugd die vooral een Xten eigen is.

Als wel eer d'Oude Tertulliaan van deze deugd schreef
zeide hij: Vrienden te beminnen, is aen alle menschen
eigen, maer vijanden te beminnen, dat is allen aen de Xtenen
eigen. q.d. de natuer heeft den mensche ingeprent eene neij-
ginge, en genegentheid om zijne vrienden te beminnen, maer
veel verhevender is de wet van Xus, die voorschrijft niet alleen
zijne vrienden, maer ook zelfs zijne vijanden te moeten be-
minnen.

Audi Xum hoc docentem, Matt. 5. Gij hebt gehoord (inqt) Matt. 5-43....
dat 'er gezeid is: gij zult uwen naesten lief hebben, en uwen vijand
haeten. Maer ik zeg u: Bemind uwe vijanden, doet wel den
genen die u haeten, en bidt voor de genen, die u belasteren en
vervolgen; opdat gij kinderen zijt van uwen Vader die in den
hemel is: die zijne zonne doet opgaen over goeden en kwaeden, en
regent over regtvaerdigen en onregtvaerdigen. in dan voegt hij
er bij dat een Xten hier in van een heiden, en een tollenaer onder-
scheiden word. Want (inqt) indien gij slegs bemind, die u beminnen,
wat loon zult gij hebben? doen dit ook de tollenaers niet? En
indien gij alleenlijk uwe broeders groet, wat doet gij dog bezonders?
doen de heidenen dit ook niet? Weest gijl. dan volmaekt, gelijk
uwe hemelsche Vader volmaekt is. uwe hemelsche Vader
doet zijne zonne opgaen, over goeden, en kwaeden, hij regent
over regtvaerdigen en onregtvaerdigen; zoo gijl. ook, wilt gij
kinderen van dien Vader wezen? bemind niet alleen die u be-
minnen &c. zie daer zoo noodzaekelijk stelt Xus 't dan, art ~~[illegible]~~
zijne vijanden te moeten beminnen, en voor hen te moeten
bidden, dat wij zonder dat geene waere kinderen van goden
den hemelschen Vader kunnen wezen.

Om ons deze noodzaekelijkheid nog des te meerder in te
prenten, zoo heeft Jesus ons dit ook dagelijks in het gebed
willen doen gedenken, dewijl hij ons dagelijks heeft leeren bidden
Dimitte nobis... sicut et nos dimittimus... qts verbis sub
conditione dimitti petimus, si nos dimittamus. Concor-
dat. Als gij staet om te bidden, is 't dat gij iets hebt tegen Marc. 11-25
iemand, zoo vergeeft het hem, opdat uw Vader, die in den hemel
is, u ook uwe zonden vergeve. Want indien gij niet vergeeft,
zoo zal u ook uw Vader, die in de hemelen is, uwe zonden niet
vergeven. Ja om ons nog des te kragten hier van t'over-
tuijgen, zoo heeft Jesus quod verbo docuit, exemplo confir-
mavit. Stans in cruce pendens pro crucifixoribus suis ora-
vit dicens: Pater dimitte illis &

2 is naer dit v. B. dat Stephanus &c. Zoodat Stephanus wel te regt tot ons zegt, als naamals eens Paulus Imitatores mei estote, sicut et ego Xti. Xus pro inimicis oravit, ego oro, et vos orate.
(Et quid orare dbms? ô ut Deus eos puniat, sed converr, Dimitte illis, ne statuas illis &c.
Nonnumqm haec invenies qui se inimicis suis condonare dicunt, et quid mirum, si quid Xanismi in eis superest? at interim dindu[illegible], ex petunt Non / inquiunt opto ipsi malum, sed vellem quidem ut Deus hem eens liet overkomin, qd mihi fecit &c. Non sic Stephanus, istius aut similium ne meminit quidem. 4 pertinet missionem pro ipsis. Sic ~~[illegible]~~ Xum imitatus e. Si te Drum imitari pigeat (aut S. Aug) weet dan dat ook Stephanus uw medediendienaer is, hy heeft het gedaen niet door eige kragten, maer door Gods genade, en zoo leerd hij van Godt die zelve genade vragen, door wi je het selve kunt. Schynt het je dan te veel een Godt na te volgen, zie dan op je mededienaer Stephanus, en doe 2 geen hij gedaen heeft.)

Conclusio

Zie daer dan A.A. 1 ~~[illegible]~~ v. B. 'tw de [illegible] Stephanus al sterwende ons gegeven heeft. 3 Hij leerd ons biddende met neergebogene knyen, 3 eerbiedigheid in het drigheit zoo veel 4 mogelyk is betragten. Laet dan een Katolijk al eens laghen ons ziende met neer gebogene knyen bidden, hij kan met ons niet laghen of hij moet 2 hoon met Stephanus, met zoo veele andere heiligen, ja met 2 hoon van alle heiligen C. I. laghen &c. 2 Hij leerd ons onze vijanden beminnen, en voor hunne bekeeringe bidden is 'n dan iets voorgevallen. Laet wij elkanderen vergeven en vergeven &c. id doet Stephanus dit leert ons op 2 volmaekst de boorin Jesus en zaligm: &c. voelen wij onze zwakheid en krankheid Laet wij naer 't v. B. der Kerke den gebooren Jesus om deze gratie en genade bidden, en met de kerke

H van daag in 't gebed van de h: Offerhande der Misse zeggen:

"Wij bidden u dan, o Heere, geef ons dat wij mogen "navolgen 2 gene wij vieren, en leeren onze vijanden be"minnen, want wij vieren de geboorte van den genen die ook voor zijne vervolgers gebeden heeft ~~[illegible]~~ Onzen Heere uwen Zoone, die met u &c.

Positis genibus clamavit voce magna dicens: Dne ne statuas illis hoc peccatum. Act. 7. v. 59.

In Festo S. Stephani 1734. 47. 57.

Pretiosa in conspectu Dni mors Sanctorum ejus ait Propheta regius Ps. 115.

Verum ē hoc Davidis dictum respectu quorumcumq. piè morientium; omnium n. justorum mors pretiosa ē apud Deum, qa eos in hora mortis suscipit, et à laboribus eis requiem tribuit. Unde Apoc. 14. Beati mortui qui in Dno moriuntur, amodo jam dicit Sptus ut requiescant à laboribus suis, opera n. illorum sequuntur illos.

Attamen hoc Davidis dictum particulariter locum hbt rū martyrum Cbti, qui pro fide Cbti Coā morientium. Sic mors Abelis, Isaiæ, Jeremiæ, Machabæorum in vet. test. Jois Baptistæ omniumq Martyrum Novi test. mirum in modum apud Deum pretiosa fuit.

Nec mirum, offerunt n. ita morientes se ipsos ut testes veritatis, eiq suo sanguine subsignant, stant ut milites intrepidi pro gloria sui Regis. Mirumnè ergo quod Deus de Cælo eos ita piè in terra mori videns eorum mortem pretiosam habeat?

Hoc cum ita sit, facile patet quam pretiosa in conspectu Dni fuerit mors S. Stephani. Moriebatur ille ut testis, et primus testis Jesu Cbti, cujus testimonium non atramento in Charta, sed sanguine in terra subsignavit, moriebatur ut miles in Lecto honoris, obrutus lapidibus pro gloria Regis sui, immo et moriens pro lapidatoribus suis orabat: Zyne knyen gebogen hebbende (ait Luc. in textu) riep hij met luider stemme: Heer, reken hen deze zonde niet.

Hanc S. Stephani ultimam actionem latius explicabimus, et salutares instructiones inseremus Att. ne

Propositio

Ultima morientium actus et verba præ cæteris observari solent. textus noster comprehendit in se ultimam actionem, et verba S. Stephani. adeoq et

particulariter à nobis consideranda.

Stephanus lapidabatur, nec longe à morte erat, uti-
rim se dat orationi, et eum in finem genua flectit.

Flectere genua signum ē subjectionis, et reverentia
Hinc olim sicut et nunc apud varias gentes in usu fuit
qd subditi in signum sua reverentia et subjectionis Re-
gibus genua flecterent.

Hac solemnis ceremonia in usu spe fuit apud fi-
les tam in antiquo, qm Novo test. in cao religionis
2. Par. 6. Dei sui. Sic Salomon flexis genibus orasse describi-
Dan. 6. Act. 9. Idem de Daniele dr. Idem de Petro. Idem de Pa-
act. 20. & 21. et Ephesiis. Et ad Eph. 3. de se Paulus protestatur
Flecto genua mea ad Patrem Dni nostri Jesu Chri

Hanc eamdem ceremoniam Stephanus oraturus ob-
servat, flectit genua sua, et sic suam etiam ostendi
reverentiam, et subjectionem Deo, in humili fo vo
comparere coram Deo suo.

Stephanus orans suo exemplo nos hic docet humili f
nos idem peragere dbre, et coram Deo comparere. Sic
fecere quos ante memoravimus. Immo sicut Sancti
in Cælo Deum adorant, gelijk Joes in zijne openbaring
Apoc. 4. 10. getuigd gezien te hebben, dat de 4. dieren, en 24. oude
lingen, zag nedervallen voor dien genen, die op den troon
gezeten was. Ja dat nog meer is de Here Jesus zelf
in zijne lijden, biddende boog zijne knijen en viel op zij-
ne aangezigt neder. Sic et Stephanus ad exemplum ma-
gistri sui. Sic et nos facere convenit.

Verum quidem ē, quod Deus ad interna præcipuè re-
spiciat, at inde ō sqtr qd externa rejiciat. Ante oia fa-
teor cor contritum et humiliatum requirit Deus, sed
et humilem foam ō rejicit. Postremum sine primo
nihil juvaret, quin imo mera esset hijpocrisis, en lip-
pendienst, waarvan godt wel eer door Jsaias, en nu
als Chs: Populus hic labiis me honorat, cor a
Corde igr et corpore humili orare oportet. Cum Ste-
no genua nostra flectere dbmus. Antea Stephanus oculos
in Cælum direxit in signum firmæ sua fidei in Chm
nunc flectit genua in signum subjectionis et reverent
Flecte

Flectit en genua lapidibus defatigatus, et jam àm ferè halans Stephanus. Notent hoc commodi isti devoti qbs nimium ē vel media horâ flectere in oratione &c. Discant à Stephano quid sibi orantibus faciendum. Ille flectit genua, et in ea fōā Deum orat.

Sed quare Stephanus pro se orans Stat, et pro inimicis suis orans flectit genua? R̷ vide in Serm. 1740.

3 qr Stephanus positis genibus Clamavit voce magna exaltat vocem suam in hac sua oratione, et quare?

1o Ut hoc suo clamore coram Deo ostenderet sibi serium esse quod orat, et se ex toto corde optare conversionem suorum inimicorum, quorum cum Paulo Rom. 9. interitum et pertinaciam dolebat.

2o Ut à circumstantibus ejus orao exaudiretur, et sic ab eis judicaretur ipsum ō mori tqm blasphemum, et malefactorem, prout dicebant.

3o Ut ipsi inimici audientes eum pro ipsis orare, viderent et cognoscerent quantum pro ipsis, ō obstante quod ipsum Lapidarent, amorem et affectum haberet, sicq ō ex aversione, sed amore ad eorum bonum eos antea adeo durè corripuisse.

Et sic Stephanus hic iterum 3a docet 1o quod oratio nobis debeat ee Seria, et ex cordis affectu prolata, sive sit pro nobis, sive pro aliis. Sic in Stephano fuisse clamore suo ostendit. 2o Quod dum quid patimur, vel affligimur debeamus conari ostendere nos ō pati ut malefactores et inviti, sed ut Cbani i.e. Libenter, et pro Cbto, et sic patientes alios ædificabimus. Sic Petrus nos monet: Dat niemand van Ul. Lijde als een doodslager, of dief, of quaaddoender, of een die op eens anders dingen uit is, maar ist als een Cbtenmensch, zo moet hij 't zig niet schamen, maar Godt daarover verheerlijken. 1. Pet. 4-15.

Affligi et persecutionem pati simpliciter bonum ō e, neq in eo beatitudo sita ē; fures n et malefactores etiam patiuntur. Sed rao quare, dat fōam rei. Hinc Dns ō tt dixit: Beati qui persecutionem patiuntur sed addidit: ppr justitiam. Magni itaq interē ostendere quod, et quare patiamur. Stephanus ostendebat se ō

ut blasphemum, sed ut charum, seu chri causa lapidari.

3º Quod aperte coram ipsis inimicis protestari debeamus nos eos amare et ex co condonare. Hoc facit Stephanus clamore suo audientibus id ipsis inimicis. Eo usq difficile producunt hoes ut id coram inimicis suis protestentur. Volunt quidem id coram aliis testari, ô vero coram iis quibuscum res ê, iis nolunt dicere: quae ego condono, et proto Deum ut sicut ego, ita et ille tibi condonare dignetur. Certe potius hos nolunt tolerare in conspectu tuo, immo etiam dum in mortis lecto decumbunt. Aliter Stephanus coram suis inimicis protestatur suum affectum et amorem id iis suo clamore innotescere voluit. Stephanus eos clamore suo ostendens se ô ex aversione, sed amore eos antea dure corripuisse nos docet utile, et consultum esse coram ipsis, quos dure corripere debuimus, testari nos ô ex odio, aut aversione, sed ex amore salutis eorum id fecisse &c.

Positis igr genibus clamavit Stephanus voce magna. Sed ad quem? ad Dnum. Dne, inquit. Et quaeso quem moriens melius invocare posset, ad quem se melius quam ad Deum convertere poterat? Ad Deum ejus anima properabat, et ad Deum praemisit vocem, et orationem suam. Ad Deum clamat, cum Deo jam agit, ô jam amplius cum hoibs, hos erat deserturus, ô tunc tempus erat tractandi humana cum hoibs.

Docet hic iterum optime Stephanus quid agere debeamus decumbentes in lecto mortis, quem invocare, ad quem se convertere, ô tunc tractare huma cum hoibs, sed divina cum Deo &c. Dnum Stephanus invocat, Dnum orat.

At pro qbs? Dne, inquit, ne statuas illis hoc peccatum. Pro lapidantibus suis inimicis orat. Ante pro se, nunc pro ipsis suis inimicis orat.

En discipulum qui doctrinam et explum Magistri sui Jesu tam exacte observat, et imitatur. Doctrinam imprimis; docuit n Dns orare pro persequentibus et calumniantibus nos. Deinde explum; in cruce patrem pro crucifixoribus orans: Pater dimitte &c.

Docet hic iterum Stephanus quo nos rẽ inimicorum nostrorum gerere debeamus, viz. pro ipsis orare. Sic Xs docuit et fecit. Sic en Stephanus Deum imitatur, nosq docet et ad imitationem excitat.

O! observent hoc vindicativi illi, qui pro inimicis suis orare nolunt, immo qui eorum nequidem recordari volunt, qui, dum de inimico fit mentio, dicunt: tace, molestat me ejus recordatio. Pracipuè hoc notent qui in tali dispositione etiam in pericúlo mortis perseverant. Videant illi Stephanum, et ab eo quid agendum sit discant, ne experiantur: Judicium absq misericordia illi, qui non fecit misericordiam. Item Sic et Pater meus cælestis faciet vobis &. Jac. 2. Matt. 18

Stephanus suorum reminiscitur inimicorum, et pro eis deum orat.

Sed quid orat? An pœnam et vindictam, an, prout Jacobus, ignem de cælo petit ad consumendos Lapidantes se? Nequaqm; Sed: Ne statuas illis hoc peccatum. Sic magister ejus in cruce oraverat: Pater dimitte illis & sic et Stephanus.

Docet hic rursus suo exemplo Stephanus pro inimicis nostris orare, non ut Deus eos puniat, sed eis condonet. Invenies nonnumqm hoẽs, qui se inimicis suis condonare dicunt, et interim vindictam eis expetunt. Non, inquiunt, opto ipsi malum, sed vellem quidem quod Deus etiam semel ipsi id supervenire permitteret, quod mihi fecit &.

Non sic Stephanus, istius aut similium ne meminit quidem, et petit remissionem pro ipsis. Sic et nos cum ipso et dicamus: Dñe ne statuas illis hoc peccatum.

Intendens (Stephanus) in cælum, vidit gloriam Dei, & Jesum stantem a dextris Dei, & ait: Ecce &c.

In Festo S. Stephani 1736. 42.

Act. 7. v. 55.

Solatium ē ærumnoso cuicumq[ue] prospicere in propinqua meliora, A. A.

Navarchus diu maris fluctibus jactatus sumopere gaudet, dum optatum videt portum.

Quid ni et nos hodie gaudeamus, dum apertos videmus cælos, dum portum aspicimus nostræ salutis?

Sanè multa adversa, hic pati debemus..... sed erit cum abstergret Deus omnem Lacrymam ab oculis nostris, cum neq[ue] Luctus, neq[ue] mors, neq[ue] clamor neq[ue] dolor erit ultra. Apoc. 21.

Spondet nobis hoc apertum Stephano cælum: Sicut enim ille post duram saxorum tempestatem hunc feliciter subiit portum, ita et nos, si vitæ hujus ærumnas constanter toleraverimus, cælum illud subibimus, quod ille hodie videt apertum.

Propositio

Ut autem voti nostri compotes reddamur, discamus hodie à S. Stephano, quod ex aperti cæli, et stantis Jesu a dextris Dei aspectu, adversa quævis fortiter tolerare possimus. Attendite.

Mirum, quam vim, et operationem habeat in animum hominum cogitatio præsentiæ Dei. Illam altè animo imprimere in laboribus roborat; et in Laboribus et quibuscumq[ue] molestiis atq[ue] doloribus mirificè erigit.

Sanè eo quisq[ue] contentius Laborare solet, quo plures nobiliores sui Laboris spectatores habet.

De Juda Machabæo, ejusq[ue] copiis S. Scriptura refert: 2. Mach. 15-27

...ant manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantem prostraverunt non minus triginta quinq[ue] millia, præsentia Dei magnificè delectati. Audis? Vicerunt quia Deum sibi præ=

præsentem, precando fecerunt: et hæc cogitata Dei præ-
sentia, famem, sitimq, fatigationem et pulverem, vulnera
plagas, mortis pericula, faciliora oia reddidit: hæc cogi-
tata Dei præsentia milites istos inter tubas et tympa-
intra armorum fragores, inter vulneratorum cæsorum
morientium clamores et ejulatus, animavit, intrepidos
reddidit, et hostes superare fecit.

Si tt potuerit in Machabæos milites cogitata Dei præ-
sentia, mirumnè qd S. Stephanus adeo fortis et ma-
nimus fuerit contra suorum adversariorum, dum jam ō [illegible]
tabat vivâ apprehensione Deum, sibi præsentem, ocu-
lis suis eum præsentem intuebatur?

Cois ē Sentia Interpretum, disponente Deo patuisse
cælum, Xumq Dnum videndum se præbuisse S. Stepha[no]
dum in Lapidantium manus versabatur, ad Ipsum ani[mandum]
et contra adversariorum suorum insultus fortem et intre[pi]-
dum reddendum.

Profectò dum ille primus post Xum in diebus novæ Le[gis]
difficilem istam inire debebat viam, vitam scil: suam [pro]-
fundere, virtute opus habebat non mediocri: certè ō facile
florentis vitæ amor superatur, deponiturve naalis ad
illam inclinao, ut itaq hoc amore deposito, et inclina[tione]
ista naali superata, mortem acerbissimam constanter et [in]-
tirea exciperet, vehementer Stephanum ad hoc extimul[ari]
oportuit.

Extimulavit autem ō parum apertio cæli, et gloriæ
ipsiusq Jesu à dextris Stantis contuitus.

Tritam multorum pedibus viam subimus facilius; at [ubi]
rara præeuntium sunt vestigia, ubi frangenda glacies, [vix]
reperias qui non tergiversetur.

En ergo quō humanæ fragilitati obviam venit divina [boni]-
tas. Moriendum erat Stephano, ne timeret, nec succumbe[ret]
aperiuntur cæli portæ, ut Xti præcessoris intuitu pugil [Ste]-
phanus aīos sumeret. Intendens (ait tex.) in cælum, [vidit]

Hanc Stephani visionem, quam hbbat in cælum, et in [Jesum]
non perfunctoriam fuisse ex verbo Intendens discimus. Inten[dens]
intentis oculis, magna cum attentione intuitus ē cælos ap[ertos]
et Jesum Stantem à dextris Dei: immò mentis potius fu[it]
hic intuitus quam oculorum. Videbat oculis externis Xum
simul et interno mentis ac cogitaois oculo considerabat [eum]

1º. ut suum Ducem, et Praedecessorem, 2º. ut suum adjutorem et protectorem, 3º. ut suum remuneratorem. Expendamus singula.

1º. Vidit Stephanus Jesum ut Ducem, quem sequi debebat. Sciebat nimirum istud aeterni Patris decretum, quo pati illum necesse est, qui aeternam adire vult haereditatem; sciebat et idcirco Jesum venisse in hunc mundum, ut hoc ipsum exemplo suo hominibus persuaderet.

Utrumque saepius inculcat scriptura. Audiamus Paulum: ait nos esse filios et haeredes, haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi, si tamen compatimur, ut et conglorificemur. Et eod. cap. adjicit illud aeterni Patris decretum: quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Rom. 8 —

Eodem modo hac de re loquitur Petrus: Christus, inquit, passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus. 1. Pet. 2 —

Noverat optime hanc Dei dispositionem S. Stephanus, et ideo oculos suos intendebat in Jesum, et intendens haec apud se meditabatur. Ecce video Jesum, qui ante me passus est pro me, video adhuc vulnera in sacratissimo ejus corpore, et loca clavorum, quibus cruci affixus fuit, recordor passionis acerbissimae, quam mei causa subiit Jesus. Quid? an deficiam ego? et ducem meum non sequar, exemplumque ejus non imitabor? Absit, sequar quo praecessit, libens moriar pro eo, qui mortuus est pro me.

Ecce quo Stephanus intuitus fuerit Jesum tamquam suum antesignanum, quoque iste intuitus mirifice eum animaverit ad mortem fortiter subeundam, et Christo sese in patiendo et moriendo conformandum.

Et sane si Christi passionis circumstantias, et Stephani, qui eum secutus est, consideremus, miram inter utramque videbimus analogiam. Utrobique consilium Judaeorum; utrobique de blasphemia in Deum et Mosen accusatio; utrobique duo falsi testes; utrobique de destruendo templo testimonium; utrobique tumultus Judaeorum et clamores. Et haec quidem a parte Judaeorum facta sunt, accedamus propius. In passione sua admirandam Dominus exhibuit patientiam, oravit pro inimicis, spiritum suum commendavit in

manus patris. Et ecce hac eadem, exactissime imitatus e
Stephanus. Dum, veritatem propugnabat contra infideles
acerrime invehitur, in refractarios; at vero dum patiebat
qtâ patientiâ? nullum audies verbum, quod e summam[...]
ret benignitatem; oravit et pro Lapidantibus se, Dne
ne statuas illis hoc peccatum, et quidem flexis genibus[...]
oravit; et qtâ quaeso ai energia, Spiritum suum in manus
Jesu commendavit? Dne Jesu, inclamabat, suscip[...]
Spiritum meum.

Stephanus igitur vidit Jesum praeeuntem, et imitat[...]
Non exigua haec gloria Stephano. Ait sapiens: Gloria
Eccli. 23 magna e sequi Dnum. Hanc gloriam Stephanus ad[...]
eptus e.

Cogitare o dtmo Stephani viribus gloriam istam e[...]
tribuendam, aspectus hic fecit, ut adeo gloriose eum se[...]
retur, quem enim videbat praeeuntem, hunc et videbat
adjuvantem et protegentem. Et haec 2a qualitas e in C[...]
Jesum, videbat Stephanus.

2o Non inadvertenter praeterierunt Sacri Scriptores
quod Stephanus Jesum viderit stantem, stantis Ste[...]
Eum se ad auxilium promptum demonstrasse aiunt[...]
pretes: sedere judicis e: at stare ducis militi suo [...]
petias ferentis. Stantem ergo vidit Jesum Stephanus
ut sciret Eum ipsum, qui ei dux fuerat ad martyrium,
sibi et auxiliatorem fore.

Sane hoc id ex se o hbt neq ex suis viribus qd pro [...]
possit pati. Donum id e Dei, et fructus et effectus [...]
grae.

Phil. 3-39 Sic inculcabat Paulus id Philippensibus: Het is [...]
vergunt in Xus, niet alleen te gelooven, maer ook voor [...]
te Lijden. En donum e, grae e, 't is een gunst die G[...]
iemand doed, wanneer Hij iemand voor Hem te Lijden
Act. 5 uitkiest. Sic considerabant id aplis. Ibant gaudentes
a conspectu concilii quoniam digni habiti st, pro noie J[...]
contumeliam pati. NB Digni habiti sunt.

Cum, dicente Jacobo, oe datum optimum, et oe don[...]
perfectum, desursum sit, descendens a patre Luminum
certissime illud patiendi et moriendi pro Xto donum [...]
sursum nobis obtingere dbt.

Adeoq rectissime et merito Stephanus sursum et in[...]

intendit, et in Jesum respicit auxilium ab Eo expectans.
Consistit autem hoc auxilium in robusta gratia, qua Deus Martyris sui pectus obarmat, ne cadat, ne sentiat, quae patitur.

Tali auxilio roboravit Deus 3 juvenes in fornace Babylonis.... Tali auxilio roboravit senem Eleazarum.... Tali auxilio roboravit Machabaeos.... Tali auxilio robora vit aplos, de quibus Lucas ait: Ibant apli gaudentes à conspectu concilii, quoniam &c. Eo non dolebant, sed gaudebant, o probrosum sed honorificum judicabant pro Xto pati.
Tali auxilio roboravit Paulum, dum Dnus nocte illi astabat et dicebat: Weest volstandig, want gelyk gij te Jerusalem van mij getuygt hebt, alzoo moet gij ook te Romen getuygen. Act. 23
Tali auxilio roboravit Stephanum, et tali modo roborantem se et adjuvantem Dnum vidit Stephanus, o mirum igitur qd in saxa fortis, animosus et velut rupes immobilis perstiterit.

Sed et 3tio Videbat Stephanus Jesum ut Remuneratorem; vidit enim gloriam Dei, certaminis scil: sui premium, videt Filium hois stantem à dextris Dei, Filium, inquit, qa humanae naae meminerat, in qua tam acerba quondam passus fuerat Servator: Hunc ergo talia passum videt in dextra Dei, hic aerumnarum exitus, hoc Laborum premium, hoc crucis gloria.
Jumque Jesum illic stantem, videbat Stephanus in mentem veniebant ei verba Xti: si quis mihi ministrat me sequatur, et ubi sum Ego, illic et minister meus erit. Jois. 12
Atque sic acabatur Stephanus dum videbat Jesum in gloria Dei, eamdem sibi promittens, si vestigia Xti imitaretur.

Magnam profectò vim hbt ad quaevis subeunda propositum immò cogitatam premium. Atque ideo dicebat Dnus Abrahamo. Noli timere, Ego protector tuus sum, et merces tua magna nimis. Quid mirum, si fortem se ... exhibuerit Abraham, tto excitatus premio? Gen. 15.
Moses elegit affligi cum populo Dei.... unde hoc? respiciebat in remunerationem. Vide ibid. de pluribus Heb. 11.
35.... Ze hebben de aengebode verlossing niet aengenomen unde hoc? Ze hadden een betere verryzenis (uitkomst en vergelding)

in 2° cog., en opdat ze die zouden, aentreffen, illa oia Lab
aio pertulerunt.

Paulus bonum certamen certaverat..... quid miri consi
derabat in oibs coronam illam justitiæ sibi repositam quam
Dnus illi daturus erat.

Quid miri igitur quod Stephanus adeo fortis et intre
pidus in passione illa dura fuerit, cum videret cælum
apertum, et gloriam Dei et Jesum stantem, a dextris.

Gen. 28. Refert scriptura de Jacobo, quod, dum adhuc juvenis
exul et fugitivus lapidi duro incubans dormiebat, videret
scalam cui Dnus incumbebat, et in ea angelos ascenden
tes et descendentes. quid ita? O tempestive id accidebat ne
juvenis ille ttis nunc gravatus et magis gravandus aerum
tto oneri o succumberet, cælestis præmii intuitu corrobora
dus erat.

Vultisne videre fructum istius aspectus? Eccat erigebat
bat, oleo lapidi infuso, gratum tti beneficii ponit testi
monium, et simul docet posteros quam mollia sint etiam
saxa hoi cælum serio intuenti vel contemplanti.

Atque id ipsum Stephanus expertus e. De illo canit Ec
clesia: Lapides torrentis illi dulces fuerunt. videbat
O cælos videbat apertos, videbat gloriam Dei, videbat
à Dexteris Dei certaminis sui spectatorem et Remu
neratorem.

Conclusio.

Agite A. A. Imitamini Stephanum.
Innumera nos quotidie impetunt saxa, id e, adversa
2. Paral. 20. 12 adeo ut necesse habeamus cum Josaphato dicere: In nobis
o e tta fortitudo, ut possimus resistere multitudini huic
quæ irruit super nos: sed cum ignoremus quid agere
debeamus hoc solum hbmo residui ut oculos nostros
dirigamus ad Te.

Igitur levemus oculos nostros in cælum, dicamus
Ps. 120 cum Davide: Levavi oculos meos in montes unde veniet
auxilium mihi.

Levemus oculos nostros cum Stephano ad Jesum,
contemplemur eum ut ducem, et per patientiam curramus
ad propositum nobis certamen, aspicientes in autorem
fidei et consummatorem Jesum.

In Festo S. Stephani 1738. 50. 66.

Jerusalem Jerusalem quæ occidis prophetas, et lapidas eos qui ad te missi sunt quoties volui congregare filios tuos... & noluisti?

Matt. 23. v. 37.

Bekerlijk geen kleijne verandering doet zig op tussen den feestdag van gisteren, en den feestdag, dien wij heden vieren. A. A.

Heri celebravimus diem Nativitatis, hodie diem obitus celebramus. Heri nascebatur Dnus, hodie moritur discipulus.

Sicuti duæ hæ res diversæ, sic et Evangelia diversa sunt. Heri Evangelium legebatur jucundum, hodie triste; Heri Ecclesia invitabat ad gaudia, hodie minatur supplicia; Heri loquebatur de nativitate Dni, hodie de morte discipulorum.

Et valde apposite S. Mater Eccla tale Evang. hodie praelegit: nam in S. Stephano id veritatem habuit, quod in hoc Evang: continetur. In eo Xus Dnus exprobrat Jerusalem, quod occidat prophetas, et lapidet eos qui ad eam a Deo mittuntur. Id autem in Stephano patuit; nam unus fuit ex eis quos Jerusalem occidit, et lapidavit, uti ex hodierna Epistola, intelleximus.

Super hanc Xti Dni exprobrationem Jerosolijmæ factam, intendimus considerare, et nobis ipsis applicare. Attendite. Propositio

Jerusalem Jerusalem quæ occidis &c. Ut hæc verba in dus te netter order verhandelen, in iis observare possumus 1º Quid Deus Jerusalem fecerit 2º quid Jerusalem fecerit. Deus voluit filios ejus congregare, et ipsa Noluit.

Volui congregare et Noluisti.

Vreemd zal 't mogelijk iemand voorkomen, hoe dat de Heere Xus hier zegt: quod Deus voluerit congregare, et Jerusalem noluerit, cum David dicat: Omnia quaecumque voluit Dnus fecit, cum Paulus dicat: Voluntati ejus (dei) quis resistit? quo ergo, dicet quis, cum eo consistit quod Xus in textu dicat, quod Deus voluerit, et Jerusalem Noluerit?

Ps. 113-3
Rom. 9-19.

R. Facile haec duo sibi mutuo consistunt, ut id intelligamus, cum S. Thoma observandum est quod duplex in Deo voluntas sit. Una, efficax, seu Beneplaciti (welbehaaglijke wil), altera Signi (van beteekening) seu ineff… Voluntas Dei efficax seu beneplaciti semper impletur; et de hac Dei voluntate efficaci, David, Paulus, et similia Scripturae loca loquuntur.

Voluntas vero Dei inefficax ~~illa quae non semper impletur~~ de hac Dei voluntate. Sp. Scriptura item saepius loquitur de hac Deus loquitur: Ik heb u willen reinigen, zonder dat gij van uwe vuiligheid gereinigd zijt. Item, Deus vult omnes salvos fieri. Patet enim quod haec Dei voluntas non semper impleatur, cum omnes homines non salventur, sed plurimi… Atque de hac Dei voluntate (van beteekening) inefficaci Xus in textu quod Deus voluerit, et Jerusalem Noluerit.

# of de wil van Beteekeninge ~~…~~ of zijner bevelen, en geboden, is die niet altoos word volbragt als blijkt uit d' overtreeders der zelve, die wat God ook wil, of gebied dat hem behaaglijk is, niet willen.
Ezech. 24-13.
1. Tim. 2-4.
 # ejus mandata transgrediantur, et pereant

Nomine Jerusalem intelliguntur hic incolae ejus, item omnes Judaei eo nomine comprehenduntur, quia Jerusalem erat metropolis totius Judaeae, omniumque Judaeorum.

Quid, nunc ait Xus quod Deus Jerusalem, seu … dominis facere voluerit? R. volui congregare, scil: tot mijnen dienst, ~~…~~ et protectionem meam en uwe …

Id Deus facere voluit non una, aut altera vice, sed saepius, ut patet ex eo quod Xus dicat: Quoties volui?

Et vere saepissime, immo continuo Deus Judaeos ad se vocavit. At quo, quaeso modo? R. Quemadmodum Gallina congregat pullos suos sub alis. Qua similitudine Xus Dnus Dei erga Judaeos immensum amorem indicat vult: want, gelijk wij weeten, onder al 't gedierte is er die meer liefde, en zorge voor zijne jongjes draegt dan wel

wel eene henne. En hierom word gods liefde, en zorge voor
den mensche ook zeer dikwils in de schrifture afgemaelt on=
der de gelijkenisse van de vleugelen der vögelen. Zoo sprak
Moijses van gods liefde, en zorge onder de gelijkenisse der vleu=
gelen van den arend: Gelijk eenen arend zijne jongen opwekt Deut. 32-11
om te vliegen, en over haer kinderen zweeft, zoo breidde Godt
zijne vleugelen uit, en hij nam hem op, en droeg hem op zijne
schouderen. David item saepius. sic: Bescherm mij onder
de schaduwe uwer vleugelen. Item: onder de schaduwe uwer Ps. 16-9
vleugelen zal ik hoopen. Et alibi. Atq. sic similiter Xus Ps. 56-3
Dnus in tex. loquens van Gods liefde, en zorge tot de Jöden,
ait, quod Deus dien heeft getoond quemadmodum gallina &.

At, per quos, quibusve ministris voluit Dnus Judaeos ad
se congregare quemadmodum gallina congregat? R. per
prophetas, et eos qui ad Judaeos à Deo missi erant. Omni
tempore dedit Deus eis prophetas, et ministros suos ad eos
misit. In Aegijpto adhuc degentibus habuerunt Moysen, post
Moysen, Josue, Samuelem, et alios, postea Davidem,
Isaiam, Jeremiam; in captivitate Babijlonica, Danielem,
Ezechielem, et alios.

Per hos vocavit Deus van tijd tot tijd gestaedig Judaeos.
Id ipsum Xus Dnus etiam variis parabolis indicavit Judaeis.
sic v. g. parabolâ vineae scil: sijnagogae quam Deus plan= Matt. 21-33
taverat, et ad quam hij van tijd tot tijd zijne knegten pro=
pheten en dienaeren gezonden heeft om vrügten van dien
wijngaerd te haelen. sic item parabolâ convivii nuptia= Ibid. 22-3
lis, in qua dr. quod Deus variis vicibus miserit servos
suos vocare invitatos ad nuptias. Atq. sic et hic in textu
Xus ait, quod Deus Judaeos congregare voluerit per prophetas,
et eos qui ad illos missi erant.

At quid interea Jerusalem? Dicit Dnus: Noluisti
quid Jerusalem fecerit pro eo quod Deus eam congre=
gare sem voluerit.

At quo ostendit Jerusalem suam nolcitatem? R.

Rx Circa hoc quod etiam mali exceperint missos dei servos
Occidis / inquit Xtus / prophetas et lapidas eos qui ad te missi
zoo zoo hebben de Jôden gehandelt met die gênen die
[illegible] Godt heen tot zig riep. Enimvero quoties obmur-
murarunt Mosi, immo et lapidibus eum obruere voluerunt
Hoe hebben zij gehandelt met een Isaias, Jeremias, Ezechiel
amos, Micheas, Zacharias, verbo met alle gods prophe-
ten, uti ipse Xtus ait, cum eis minatur ~~exprobrant~~ quod op hen zal komen
al 't regtvaerdig bloedt, dat op d'aerde vergooten is, van
regtvaerdig bloedt van Abel af tot het bloedt van Zacha-
rias &c.

Ecce het godloos gedrag van de Jôden respectu illorum
quos Deus ad eorum salutem miserat. Atq illud Xtus eis
exprobrat in textu dicens: Jerusalem Jerusalem quae
Illud et eis exprobrabat S. Stephanus: Wien van de

Act. 7-52. prophêten hebben uwe vâders niet vervolgd? zij hebben
doodt de gênen die de toekomste des Regtvaerdigen verkon-
digden. Stefanus heeft het in zijnen persoon ondervonden
En quid Xtus Deus exprobret Judaeis.

Applicatio

Utinam eadem hae exprobrationes non quadrent m
catholicis!

Heeft Godt de Jôden tot zig geroepen en willen ver-
gâderen per legem, per prophetas et per eos quos eis mittebat
et nos xtanos congregavit in suam ecclesiam die hij
onder de vleugelen van zijne bescherming zal bewaren
Ad hanc nos congregavit non per legem, non per prophetas
sed per proprium suum filium. Visitavit nos oriens ex

H. 1. 1. alto, Multifariam multisq modis olim Deus loquens
patribus in prophetis, novissime diebus istis locutus est
nobis in Filio. Quanta felicitas nobis xtanis? &c.

Utinam melius quam Judaei tanto beneficio responderemus
At eheu! sicuti Xtus Judaeis exprobrabat, sic et nunc
multis Xtanis exprobrare posset: Noluisti.

Enim vero quam multi qui sub alis Xti congregare noluer

Tales merito dixeris eos qui naer de Stemme van God niet
willen luisteren, die, hoe dikwils, hoe meenigmael
God hen ook vermaend, evenwel in haere zonden, en
gewoontens blijven steeken. Tales et illi, qui
videntur aliquatenus tacti, alhoewel ze al begin
onder Gods vleugelen te vergaederen, alhoewel ze al
den Biegtvader sprêken, dan al wederom wegblijven,
maer in 't lange pak henen loopen.
Tales et illi die ook de kerk meiden, en de vleugelen
van haere klokhenne, herder, en pastoor ontvlugten,
en dus met Jesus niet vergâderen willen.
Tales et illi qui hisce festis diebus uit kleinagtinge,
en sloffigheid verzuimen onder de vleugelen van C: J.
en zijne hh. sacr: te vergâderen.
O! de his, et pluribus similibus diceret Xus pt,
dat hij hen willende vergaederen, zij niet willen.
zelfs, dat zij meenigmael ook nog mishandelen de
door wie J.-sus hen wil vergaederen, met lelijk,
qualijk van de zelve te sprêken, met de vermaeningen
qualijk op te neemen, met zig te verschoonen, en de schuld
op 't een of andere maer te schuiven, en den Biegtvader,
die niet kan, of niet mag sprêken, te bekladden.
Obs his quadrat querela Xti, Jerusalem Jerusalem
Alle dezen hebben te verwagten Ecce relinquetur domus
deserta. Id Judaeis supervenit tum o solum
civitas et templum, sed tota Judaea, et Judaica natio
annis post mortem Xti p Romanos verwoest geworden.
Wanneer er, volgens de getuijgenisse van Flo. Josephus,
binnen de stad Jerusalem, meer dan elfmael honderd
Joden gesneuveld zijn, en buiten Jerusalem
dan twe honderd en sevenendertig duizent omgebragt
zijn, en d'overige zijn gaen dwaelen de geheele wereld
door, zonder koning, zonder priester, zonder autaer, en

offerkanden, over al verstooten, en versmaedt, en het
téken van hunne verwerpinge gelijk als op hun voor
hoofd drâgende.

Idem sensu spirituali iis Xanis eveniet, qui Chri-
sto congregare nolunt (explica)

Conclusio.

Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Matt. 23. v. 38.

In Festo S. Stephani 1753

Veele en verscheide waren de hoedanigheden onder dew de Propheten in 't O. T. den toetkomenden Messias vertoonden; dan verbeelden zy hem als enen koning, dan als enen medicynmeester, somtyds als enen harder, of ook wel als enen leermeester.

De reden, waarom de Propheten den Christus onder zo veele hoedanigheden vertoonden, was om het volk des meer tot het verlangen na zyne komste op te wekken, die als een koning hen zou beveiligen, die als een medicynmeester hen zou heelen, die als een harder hen zou hoeden, en die als een leermeester hen zou onderwyzen.

Maar zie qualyk was de Christus onder deze hoedanigheden verschenen, of ook is waar geweest het gene d' Ev. Joes zeid: Hy quam in zyn eigen, en de zynen hebben hem niet aangenomen; want al was hy een koning? zy wilden niet dat hy over hen zoude heerschen; hy was een medicynmeester? zy zeiden hem: geneesmeester genees u zelven; was hy een harder? zy wilden naar zyne stemme niet hooren; Al was hy een leeraar, zy wilden zyn woord niet aannemen, en gelooven. Dus hooren wy dat Chs hen verweit in 't hed. h. Ev. Hoe dikmaals (riep Jesus tot hen uit) heb ik uwe kinderen willen vergaderen, gelyk een henne hare kiekens vergaderd onder hare vleugelen, en gy hebt niet gewild? Des bedreigde en voorzeide Jesus hen, in onze opgenomen woorden: Zie uw huis zal u woest gelaten worden.

Luc. 19-14.

Luc. 4-23

1mo de waarheid of vervulling dezer bedreiginge zullen wy U. A. vertoonen, en

2do tot onzer waarschouwinge naderaandringen. Attendite

Het Joodsche volk afkomstig van den Patriarch Abraham was een volk 't w Godt uit alle volkeren des werelds voor zig had verkooren; 't w Godt met duizende weldaden begiftigd, en als den appel van zyn oog be-waard had. Dikwils had Godt het zelve getugtigd om des zelfs zonden, en dan ook al wederom in genade aangenomen; maar hoe Godt dat volk meer weldaden deede, hoe 't bözer en erger wierd; want na de propheten gedood, en gestenigd te hebben, ook Jesus zelfs

van hen niet alleen verstooren, maar ook aan 't kruis vermoord geworden is.

Maar gelyk de Joden dus de maat hunner boosheid vulden, zo is ook ten laaste de straf gevolgd, die Jesus hen in onzen text bedreigde: Zie uw huis zal u woest gelaten worden q. d. Dnus: Zie de tyd nàderd, dat Godt over Ul. ondankbare en godtvergètene Joden zyne laaste straf zal aanvoeren, naam Uw huis....

Dit huis, van t w Chs spreekt, kan 3 zins genomen worden I of voor de Stad Jerusalem, II of voor des zelfs Tempel, III of voor de gansche Joodsche natie; want ten opzigt en van de Stad, en van den Tempel, en van het Joodsche volk bewaarheid is het geen Chs van hun huis voorzeide, dat het woest gelaten zoude worden.

En wel I zo word hier door het huis daar Chs van sprak, de Stad Jerusalem verstaan, de berugtste en vermaardste stad van gansch het Joodsche land zo van wegens zyne ~~haar~~ oudheid, grootte, en sterkte, als ook van wegens des zelfs Tempel, en andere voorregten met dew die van Godt was verrykt. Hierom word die stad genaemt de koningen der volkeren, en de

Thren. 1. vorstin der Landschappen. En David: de Heer heeft

Ps. 131-13. Sion verkooren, hy heeft het verkooren tot zyne wooning, (en gezeid) dit is myne rustplaats door alle euwen, hier zal ik woonen, want ik heb ze verkooren.

Nu van dit huis, van deze zo vermaarde stad Jerusalem, voorzeide Chs in den text: Uw huis zal u woest gelaten worden i. e. de Romynen zullen deze uwe

uwe stad verwoesten, en verdelgen; of gelyk Chs by Luc. 19-43
zeide: U zullen de dagen overkomen, dat uwe vyanden
met een wal omvangen, en ú belégeren, en van alle kanten
benauwen zullen, dat zy ú, en uwe kinderen in ú,
ten gronden verdelgen zullen, en den eenen steen in ú
op den anderen, niet laten zullen. Het zelve herhaalde Chs voor de derde maal Matt. 22- en voor de vierde maal Matt. 24-15.
Zo had Godt almagtig reeds al in't O. T. die zelve
bedreiging aan de stad Jerusalem gedaan zeggende: Isa 5-5.
Maar nú inwoonders van Jerusalem, nú ga ik ú toonen
wat ik mynen wyngaard doen zal, ik zal zynen heining
wegnemen, en hy zal bloot staan voor de róvinge, ik
zal zyne múren omwerpen, en hy zal vertrèden worden.

En zie gelyk Godt dit oudtyds al had bedreigd,
gelyk Chs dit tot 4 maal toe had voorzeid, zo is dit ook
naar den Letter aan Jerusalem overgekomen, wanneer
de Romynen, omtrent 40 jaren na Chs dood de stad Jerusalem belègerd hebben, de zelve met een muur omvangen, en dús alle middelen van het te ontvlugten, en van
levensmiddelen te krygen afgesneden hebben, en eindelyk de stad stormender hand ingenomen, en alles
verwoest hebben.

En dus is, eerst en vooral, van Gods huis, wooning, of de stad Jerusalem volbragt s'Heilands woord: Uw huis zal....

II. Zo word nog nader en in het bezonder door
het huis, daar Chs in den text van spreekt, verstaan,
de tempel van Jerusalem. 't is onder deze benaminge
van een huis dat de tempel van Jerusalem meermalen
voorkomt in de h. Schrifture. dús als Salomon voornam den tempel te bouwen en hiervan kennis gaf aan
Hiram koning van Tyrús, davids, en ook Salomons 3. Reg. 5.
vriend, noemde hy den tempel meermalen met den naam van een huis. Gy weet,
liet hy aan Hiram zeggen, de begeerte van mynen
vader david, en dat hy den name van zynen Heere Godt
geen huis heeft kunnen bouwen, &. In deze zelve naam
van een huis word meermalen in het 5. en 6. 7 en 8 hoofdst.
daar het bouwen van den tempel met zyn toebehoren
word beschreven, herhaald. Hier van de gemene spreekwys van te gaan, of te staan, in het huis des Heeren

Ja deze naam, was zo gemeen, en bekend by de Joden
dat Chs de kopers en verkopers uit den tempel dreif
de onder die benaminge daar van sprak, en aanhaal-
de het gene Godt al oudtyds daarvan had gezeid.
Matt. 21-12 Hy dreef (Matt.) de köpers en verkopers uit den tem-
pel... en hy zeide hen: daar staat geschreven: Myn
huis zal het huis des gebeds genoemd worden.
Nu van dit huis, den tempel van Jerusalem dat
pronkjuweel van de wereld, zei Jesus ook in den text:
Uw huis zal u woest gelaten worden.
Zeker wel een vreemde voorzegging die den Joden
in de ooren klonk; want de Joden, zulk een betrou-
wen stelden op hunnen tempel, dat zy zig inbeelden
dat Godt hen, om den tempel niet kon straffen; dat
wat zonden zy ook deeden, als zy maar tot den tempel
hunnen toevlugt namen, zy dan beschermd en beveilig-
den zouden wezen. Over dit hun verkeerd dan klaar
en ydel betrouwen, op den tempel bestrafte hen oud-
tyds al de Propheet Jeremias als hy hen zeide:
Jerem. 7-4 Stel uw betrouwen niet op leugenagtige woorden
zeggende: dit is de tempel des heren, dit is de...
En zie tot nader bewys van dit hun ydel en leugen-
agtig betrouwen, zo voorzeide Jesus hen, in onzen
text: Uw huis zal... q.d. wat betrouwen gy ook op
uwen tempel steld, de tempel zal u niet beschutten
neen; maar ook de tempel uw huis zal verwoest
en verdelgd worden, d'ene steen zal op den anderen
niet gelaten worden. En zie gelyk Chs voorzeide, dus
is't ook naar den letter in de belegeringe door de
Romeynen volbragt geworden; want Jerusalem inge-
nomen zynde, over de elfmaal honderd duizend ge-
sneuveld, alles geroofd en geplunderd zynde, zo
gaf Titus order dat men al het gene van den gebranden
tempel overgebleven was ten gronde toe zou af-
werpen, en vernielen.
En dus is ook van Gods huis, of tempel van
Jerusalem bewaarheid 's heilands woord: Uw
huis zal...

III. Niet alleen de stad Jerusalem, niet alleen de
tempel, maar ook zo word door dit huis, daar Chs van
spreekt, Uw huis verstaan de gansche Joodsche Natie.
Onder deze benaminge van een huis word het Joodsche
volk meermalen in de h. Schrifture ingevoerd: dus by
v. B. Ps. 113. Als Israel optoog uit Egypte, het huis   Ps. 113-1
van Jacob uit dat vreemde ~~Land~~ volk, alwaar het huis
van Jacob niet anders dan de huis en nakomelingen van
Jacob en 't volk Israel zeggen wil.
Nu van dit huis of de Joodsche Natie zeide Chs: Uw
huis zal ú woest gelaten worden i.e. zal verstroid,
en verlaten worden, en volgens Gods regtvaardig
oordeel buiten hun stad en land de gansche wereld
door verspreid en verworpen worden.
En niet vreemd dat Chs zulks den Joden bedreigde.
Al oudtyds had Godt zulks door zyne propheten
laten bedreigen. Hoor Godt zelfs door den mond van
Jeremias maar eens spreken: Ik heb (zeide Godt)   Jerem. 12-7.
myn huis verlaten, ik heb myn erfenis laten varen.
en by Oseas: de kinderen Israel zullen veele dagen zitten   Ose. 3-4
zonder Koning en zonder Vorste, zonder offerhande en
zonder Outaar. Uw huis (Chs) zal u woest.--
En zie gelyk Godt oudtyds, zo bedreigde Chs ook
in den text dat het met het Joodsche volk zoude
afloopen: Uw huis zal... de preuven hebben wy hier
van dagelyks voor onze oogen, ziende de Joden zonder
Koning, zonder offerhande en outaar, dragende als
op hun aanschyn en voorhoofd den vloek van Gods
verlatenheid, zynde als de spot en versmading van
de hele Christene wereld. en dit zal zo lang duren
tot dat zy volgens Chs voorzegging van hem zullen
roepen: Benedictus qui venit in nomine Dni, ~~[illegible]~~
tot dat zy zullen wederkeeren (gelyk Oseas) en zoeken   Ose. 3-5.
den Heer hunnen godt, en David hunnen Koning (viz.
Chs die uit Davids stomme geboren, en door David
verbeeld is) i.e. gelyk Chs wederom zeide, tot dat de   Luc. 21-24
tyden der heiden zullen vervuld zyn, of gelyk Pau   Rom. 11-25
tot dat de menigte der heidenen zal ingegaan zyn

Zie daar de bedreiging des heilands, en met een
des zelfs vervulling ~~en~~ ten aanzien van Jerusalem
en ten aanzien van des zelfs Tempel, en ten aanzien
van de gansche Joodsche Natie: Uw huis zal u... ver
dit alles tot straffe dat zy de mate hunner boosheid
vervuld hadden, dat zy, godt hen willende vergaderen
gelyk een henne hare kiekens onder hare vleugelen,
niet gewild hadden. <u>Zie uw huis zal u....</u>

Toepassing

Gaan wy nu van Jerusalem en het Jodendom tot
ons zelven over, wy moeten ons aan hen leeren spie-
gelen, en althans wel leeren ophouden, van godt en
zyne weldaden te versmaden, van voort te gaan in
te zondigen, opdat mogelyk de maat onzer zonden
vervuld zynde, ons huis niet woest gelaten worde,
en godt ons niet ten voorbeelde stelle aan anderen, gelyk
hy de Joden aan ons gesteld heeft.

Godt dreigd, godt waarschouwd wel lang eer hy
zyne uiterste straf aanvoerd, maar ook zodra is de
maat der boosheid niet vervuld of hy komt voor gaen
met zyne roede.

Zo doet godt in aanzien van heele steden, land-
schappen, volkeren en natien, en in aanzien van yder
zondaar in het bezonder.

Wil U. A. dezen gods handel zien ten aanzien
van hele steden, landschappen volkeren en natien
Herinner u maar al het geen wy dus verre van Je-
rusalem, des zelfs Tempel, en de gansche Joodsche
natie gezeid hebben. <u>Noluisti,</u> zeide Jesus, <u>Zie</u>
<u>uw huis zal u....</u>

Waarom meent U. A. dat by v. B. de monarchie
of regeering van de Chaldeers is overgegaan tot
de Assiriers? van de Assiriers tot de Mèden, van
de Mèders tot die van Persien, en van deze tot de
Grieken en Romynen? denkt niet dat dit aan de
wisselvalligheid, of andere diergelyke redenen toe
toe te schryven, neen neen, maar hoor den Ecclus
die zal 't u duidelyk leeren: <u>Een koningryk word</u>
Eccli. 10-8. <u>van het ène volk op het andere gebragt om d'onge-</u>
<u>regtigheden, verongelykingen, lasteringen en</u> me

menigderhande bedriegeryen. q. d. daarom worden
ryk. verwoest, van anderen veroverd om dat zy de maat
hunner boosheid vervuld hebbende van godt verlaten
worden.

Ja niet alleen straft godt dus steden en ryken met
tydelyke straffen, maar ook met geestelyke, berovinge
van het ligt des geloofs, waarheid, genade.

Wy zien het levendig in de Joden tot dew. Jesus.
uw huis zal....

Dit bedreigde Godt aan den Engel der kerke van Ephese Apoc. 2-5.
Ik zal ú bykomen, en uwen kandelaar van uwe plaatse
roeren. i.e. het ligt des geloofs, waarheids, en genade
dat nog in uwe kerke is, zal ik na elders doen overgaan.

Wy zien het levendig in dat edele deel des wereldts
ik zeg, het Oosten, daar eertyds zó veele bisschoppen
en deftige leeraars gebloeid hebben, daar zo veele
deftige concilien gehoúden zyn, wat is dog de oorzaak
dat daar nú de ware godsdienst als verbannen is, en
túrken en Mahomeranen heerschen? anders dan het
verzuim en versmaden van den godsdienst, de boosheid
en de zonden.

Ja om niet eens buiten ons eigen vaderland te lopen,
wat is dog d'oorzaak dat de overheerschende cath godsdienst
hier veranderd is? dat hier te landen allerhande
monsters van dwalingen gevonden worden?
ô gene andere reden dan dat onze voorouders door
het versmaden en verzuim van den godsdienst, het
misbruik der hh. zaken, en andere zonden de maat
hunner boosheid vervuld hebbende, hun huis woest
gelaten is.

Het geen godt dus regtvaardig doet aan hele
landen en volkeren, dat doet hy duizendmaal aan
de zondaren in 't bezonder, die godt zo menigmaal
heeft willen vergaderen onder zyne vleugelen,
maar niet willen, die godt en godsdienst versmaden,
de maat harer boosheid vervullende, woest
gelaten en verlaten worden, ~~[illegible]~~ en door
eene schielyke en onvoorzienige dood dan worden weggerukt
uit dit leven.

Ecce ego mitto ad vos prophetas, et sapientes, et scribas, et ex illis occidetis, et crucifigetis, et flagellabitis in synagogis vestris.

Matt. 23. v. 32.

In Festo S. Stephani 1757.

De Schrift verhaald deut. 32. dat, als Moises de Leidsman van gods volk, die trouwe dienaar in gods huis, nù stond op den oever van zyn leven in een zoort van gezang 't volk van Israel vermaande het voorgaande geheùgende, en het toekomende voorspellende.

Aangaande het voorgaande bragt hy hen in geheùgenissen d'uitmuntende gunsten en weldaden van godt aan hen bewezen, hoe hy hen tot zyn volk had aangenomen door de woestyne geleid, en zyne wet had gegeven. die alles hiew hy hen op 't tèderste voor door de gelykenis van ènen Arend, die zyne jongen tot het vliegen aanpord, en tot beschermingé boven hen vliegt, en door zyne uitgespande wieken bedekt en behoed.

Na dus gewag gemaakt te hebben van't voorgaande voorspelde hy hen het toekomende hoe zy van godt in 't vrugtbare Canaan geleid zouden worden, maar voorn hiew hy hen voor het quaad dat hen boven het hoofd hong, hoe zy ondankbaar Godt verlatende met pest, oorlog, en andere straffen, en daarop volgende verdoemenis gestraft zouden worden.

Op de zelve manier gaat de Heere Chs te werk in 't 23 hoofdstuk van den Ev. Matt. uit 't w ons hed. h. Ev. getrokken is, toen nam wanneer zyn tydelyk leven omtrent ten einde liep, die Iesus, die niet alleen een knegt, maar, gelyk d'Apostel spreekt, een Zoon was in gods huis, begon diergelyke taal aan de nakomelingen van dat ontaard geslagt voor te hoùden ook ten dèlen ziende op het voorgaande, en ten dèlen op het toekomende. Aangaande het voorgaande hiew Heb. 3-6.

hy hen voor de weldaden aan hen bewezen, hoe hy hen
als een henne hare kiekens onder hare vleügelen verga-
derd had; aangaande het toekomende, hoe zy tot straf
hunner ondankbaarheid verwoest, en verdelgd zouden
worden.

Onze text woorden, die een deel van deze voorspellinge
zyn, bevatten twe deelen. In't eerste word ons de goedheid
van Jesus voor't Jodendom aangehaald: Ecce mitto ad
vos &c In't 2de toond Jesus d'ondankbaarheid, en slegt-
heid der Joden: En zommigen van hen zult gy dooden
en kruissen, en geesselen in uwe vergaderingen.

Propositio

Wy zullen die woorden wat nader verklaren, en daar
uit gelegentheid nemen om in dit doen Gods goedheid
af te meten, en onze boosheid ten toon te stellen AA.

Hoeve niet veel woorden te gebruiken om U. A.
uit te leggen wat door't woordje Ecce, Zie x hier moet
verstaan worden.. Heb met andere gelegentheid U.A.
wel gezegd, dat het gesteld word om te tonen, dat'er van
ier wonders gewag gemaakt zal worden. Chs zoekt
hier dan door dit woord de Phariseen zyne toehoorders
tot aandagtig toehoren te vermanen, om zo bêtertyds
weldaden aan de zelven, nevens hunne ondankbaarheid
daar tegen ten toon gesteld, te begrypen. Q.d. Jesus
geef nu terdeeg agt op myne barmhertige gunsten ge-
steld tegen uwe aanstaande ondankbaarheid. In
na dit woordje Ecce begint Jesus zyne weldaden op
te halen: Ik zende tot ú af Propheten, en wyzen,
en schriftgeleerden.

x aan't hoofd van onzen text geplaast,

Van driederhande zoort van volk maakt Jesus ge-
wag dat hy hen zal stüren, waar van hy d'eersten
noemd Propheten. Propheten in't gemeen, die met
andere woorden Zienders, of Ziende in de Schrift ge-
noemd worden, zyn mannen die door een zonderlinge
gave van Godt enige toekomende dingen voorzeiden
een zoort van volk die met het begin der wereld hun
begin al gehad hebben; want, indien men Flavius
Josephus wil geloven, zo is Adam al onder die getelt

antq. L. 1. Cap. 3

die de twe ondergangen des wereldts, d'een door 't water, en d'ander door 't vuur, heeft voorzien, en voorzeid.
Maar men neemt in 't gemeen dit woord Propheten op een nauwer manier, nam voor de propheten ten tyde des Oude Verbonds. 't Was op dien tyde dat 't priesterschap na Aaron vastgesteld weerd onder 't geslagt van Levi, wien 't eigen was t' offeren en te leeren volgens de gemene wet. Dierhalven de genen die behalven deze ordinaire kerkdienaars van God op ene ongewone maniere gestuurd weerden om Gods volk de wetten uit te leggen, en hen straf of loon te voorzeggen, deze worden Propheten genoemd. Dus behalven de vier zo genaamde Grote propheten Isaias, Jeremias, waarby Baruch gevoegd is, en Ezechiel, en Daniel, worden 'er nog 12 andere propheten geteld. Dus was ook Moises, David, en anderen in groot getal, onder die rang begrepen.
Het Nieuwe Test. praald ook met Propheten, en mannen die deze eernaam toekomt. Dus word deze naam, en dit ampt aan den Zaligm. J. C. toegevoegd by uitnementheid Matt. 21 als de gezegende heiland 't hoogpralende Jerusalem introk, en 't volk zeide: Hic est Propheta à Nazareth Galileae. By Luc. 7. gaf hem 't volk dien zelven eertitel, als hy den doden jongeling opwekte in de poorte van Naim, en 't volk uitriep: Quia propheta magnus surrexit in nobis. In der daad onder dezen eernaam was de Messias voorzeid, als Moises voorspelde van Gods wegen: Ik zal hen een propheet verwekken uit het midden hunner broederen, gelyk uw. Behalven dezen groten propheet God en mensch te zamen, heeft het N. T. nog andere propheten gehad. Zo is Joes de doper een propheet geweest volgens de voorzegging van zynen vader: Et tu puer Propheta altissimi vocaberis. Zo is deze voorzeggende vader Zacharias zelf een propheet geweest, van wien d' Ev. et prophetavit dicens. Zo is een beroemd propheet geweest Agabus die enen groten hongersnoot Act. 11.

(marginal note: V. 15. Deut. 18-18)

voorzeide, en die daarna onder Claudius geweest is.
En op deze aangehaalde wyzen kan 't woord Prophe[ten]
genomen worden.

Het twede zoort van volk 't w. Jesus zeid te zullen
afzenden zyn Sapientes, Wyzen. Dit woord heeft een
wydluftige beteekening, en beduid in 't gemeen zoo[danig]
als iemand die door 't ligt van de hemelsche wysheid
ontstoken en verligt weet hoe men de hemelsche le[ringen]
gen moet uitleggen aan de menschen. Dusdanige wys-
heid beloofde Jesus aan zyne Apostelen als zy zouden
staan voor de vierscharen om hunne Leere, en Leven
wys te verantwoorden: Ik zal ù een mond en wysheid
Luc. 21-15. geven, die alle uwe vyanden niet zullen kunnen weder-
staan, nog tegenspreken. Dusdanig een Wysheid had
de h. Stephanus, wiens Octaaf wy heden vieren, daar
Lucas van zeid, dat niemand van de genen, die uit
verscheide Sinagogen afgezonden waren om met hem
act. 6-9.. te disputeeren, konde wederstaan. Zy konden (Luc.)
de Wysheid, en den geest, die daar sprak, niet weder-
staan.

Het laaste zoort van die Jesus zeid te zenden
noemd hy Scribas, Schryvers, of Schriftgeleerden.
Men moet niet meinen dat Jesus hier gewag maakt
van politieke amptenaars, of Secretarissen onder den
naam van Schriba 2. Reg. 20. bekend, of ook een zoort
van schryvers van onderlingen verbonden, by ons on-
der den naam van Notarissen bekend, maar van een
zoort van kerkdienaars van 't oude test., waar van M[att.]
13 gewag gemaakt word: alle schryvers, of gelyk onze
Matt. 13-52. nederduitsche vertaling zeer wel heeft, alle Leraars
die geleerd zyn in 't ryke der hemelen, zyn gelyk aan
een vader des huisgezins, die uit zynen schat nieuwe
en oude dingen voortbrengt. Waarschynlyk predikers
en uitleggers van Gods geboden

Deze dan, nam: Propheten, Wyzen, en Schriftgeleerden
zeid Jesus dat hy afzend tot de Joden. 't is waar het
was nog niet geschied ten vollen, maar stond eerst te
ge-

geschreden; maar misdien godt hier spreekt als een propheet, die eers voorzeid, zo noemd hy't tegenwoordige ter oorzaak van de zekerheid voor't toekomende.

Het is aemerkens waardig, dat Jesus niet zeid, godt zend, of, daar worden tot u gezonden propheten, wyzen, en Schriftgeleerden, maar: ik zende, of, zal u zenden propheten &c. Jesus toonde hier op een bedekte wyze zyne godheid, aan dewelke 't alleen eigen was propheten te zenden volgens het zeggen van Moises: Qui 't misit me. Ja niet alleen toonde hy zyne godheid in zyn wezen, maar ook dat hy de twede persoon was in de godheid, de Wysheid des Vaders. dit blykt in't gene hy in ene andere gelegentheid by Luc. 11 zeide als hy omtrent den zelven zin gebruikte, Daarom zeide ook de Wysheid Gods: ik zal propheten, en apostelen tot hen afzenden. Dierhalven misdien Jesus hier in den text zeid, dat hy die Zender is, zo toond hy, dat hy is de Wysheid des Vaders, die Wysheid waarvan Salomon eertyds gesproken heeft: de Heer bezat my al in den aanvang van zyne wegen, eer dat hy nog iets maakte, van den beginne af. Luc. 11-49. Prov. 8-22.

't is waar Jesus spreekt by Lucas van het zenden van propheten en Apostelen, daar hy hier gewag maakt van te zenden propheten, wyzen, en Schriftgeleerden; maar, indien men den H. Hilarius in zyne uitleggingen wil volgen, zo word door alle deze 3 benamingen zo wel van propheten en wyzen, als van wyzen en Schriftgeleerden, niet anders als d' Apostelen, en hunne nazaten verstaan. Apli de futurorum revelatione prophetae sunt, de Chri agnitione Sapientes, de Legis intelligentia Scribae". Hy noemd hen dan propheten ter oorzake van den geest der voorzeggingen, eigen aan d'oude propheten, hy noemd hen Wetgeleerden om hunne onfeilbare manier van uit te leggen de voorzeggingen der voorvaderen, en hy noemd hen Wyzen ten opzigt van hun wysbeleid in't bekeeren van de gansche wereld. Can. 24. in Matt.

Zie daar gods ongemene goedheid, die niet tegen-

Staande de hardigheid van't Jodendom evenwel tot
hen zend Propheten, wyzen, en schriftgeleerden: z. l.
Apostelen en Leraars.

2da Pars — Wie zou hier niet denken op vergelding? Maar
zie eens wat eer zy aan die afgezanten des Heren hebb
aangedaan volgens d'onfeilbare voorzegging van Jes
Zommigen van hen zult gy doden, en kruissen, en
geesselen in uwe vergaderingen. hoeve U. L. deze
Smerten en pynen niet verder uit te leggen, mids dien de
woorden klaar zyn. Zegge alleen dat beide die voorzeg
gingen, zowel Jesus toezenden, als de mishandeling
der Joden aan die afgezanten, bewaarheed zyn.

Jesus volgens zyne woorden heeft hen zyne Aposte
len toegezonden, als hy hem die uitdrukkelyke zen
ding op verscheide plaatsen heeft gegeven, dan als
Matt. 10 — hy zeide: Mitto vos tamqm agnos in medio luporum
C. 28 — dan als hy zeide: Euntes docete oes gentes. Deze
grote zending heeft hy bekragtigt op't Pinxterfeest
als hy, na't afzenden van den h. Geest, hen d'eerste
deed uitgaan, om Gods grote daden te spreken,
het Ev. te preken, en alom te verbreeden.

Maar dat het schrikkelykste is, Jesus zyne voor
zegging is ook in d'ondankbaarheid der Joden be
waarheed. Al het gene Jesus zeide dat zyne afgezan
zouden ontmoeten, is hen te beurt gevallen. eenigen
van hen zyn gedood, anderen gekruist, en anderen
gegeesseld in hunne vergaderingen.

de dood en Steniging van onzen h. diaken Steph
nus toond ons hoe zy die heilige Leraars gedood hebben
Jacobus de Meerdere zyne onthoofding is een vervulling
dier voorzegginge. 't heeft niet als al te droevig geklo
ken als Jacobus de Mindere door hen van den toren
des tempels geworpen met stokken dood geslagen is.
Eenigen van hen hebben zy gekruist als, volg. Eusebius
Simon Cleophas. Men hoeft gene lange reden te gebrui
ken om te tonen hoe Jesus voorzegging van 't geessele
in de vergaderingen bewaarheed is. de gansche wer
ken der Apostelen zyn op verscheide plaatsen getuige
daar

daar van. Paulus bekend alleen: vyfmaal heb ik van de Joden de veertig slagen min een ontvangen. 2. Cor. 11-24.
Van alle kanten is dan de voorzegging door 't hardnekkig Jodendom bewaarheid.
'k twyfele niet of U. A. bevat nu dezen profeetieschen text van onzen Zaligm. Laat ons nu eens tot onze lessen keeren, en daar uit ons voordeel zoeken.

Toepassing

Ziet hier, en aanbid met my de goddelyke goedheid, en zorgvuldigheid, die zo voorzigtig waakt voor zyne kerke. 't is Jesus die niet alleen tot de pharisëen van daag en 't Ev. konde zeggen: Ecce ego mitto ad — maar van 't begin af van zyn uitverkoren volk en kerke tot nu toe, zo lang zyne kerk geweest is en duuren zal, volgens den h. Greg. hom. 10. in Ev. van den regtvaardigen Abel af tot aan den laasten uitverkooren die en 't einde van de wereld zal geboren worden.
Jesus heeft dit niet duister te kennen gegeven als hy zyne discipelen, de gelykenes van den wyngaard voorhield, waarin hy enen vader des huisgezins vertoond, die alle uren uitging om arbeiders in zynen wyngaard te zenden. 't is deze grote vader des huisgezins die in zyne eerste kerk als eerste werkman, behalven Adam en Eva die Leraars van hunne kinderen waren, Abel heeft gestuurd, die als propheet door zyn bloedstorten het bloedstorten van den waren Abel J. C. heeft voorzeed. Na hem als in den ochtend stond van zyne kerke heeft hy enen Abraham gezonden den vader der geloovigen die door zyne leere zyne nazaten heeft onderregt, en na hem een gansche reeks van patriarchen, en na die enen Moises. En dit was omtrent ten derde uren. Enigen tyd daarna ten zesde uren heeft hy enen propheet en koning David gezonden, die terwyl hy Gods volk zoude beheerschen, ook hen de ware Gods zoude inplanten, en op den Messias zoude leeren zien. Wat heeft de zelve Godt nadien niet een heel propheten, als ter 9 uren, gezonden? ten laasten na dit alles heeft Godt den propheet der propheten

Matt. 20

Jansen. Concord. Cap. 85

Heb. 1. 1.

Jesus zynen Zoon gezonden. Multifariam, zeide hier van d' Apostel, multisque &c. Na dezen wat heeft hy de wereld niet vervuld met Ev. Leraars, eerst zendende zyne 12 Apostelen, en hunne nazaten die 't Ev. alom verbreid hebben.

En om wat nader tot ons te komen, gelyk de zon ten laasten ook hare stralen aan de noordsche kemmen doet zien, zo ook is ten laasten aan onze Noordsche Landen het Ev. Ligt opgegaan, als omtrent den 7 eeuw een h. Willibrordus door Godt tot ons is gezonden om onze voorouders uit de duisternissen en schaduwe des doods te redden. Wie zal ons verhalen wat een rey van treffelyke Leraars na dien tyd tot op heden toe onze kerk hebben verligt? Ja hoe godt ons nu nog in dees droevige tyden regte Leeraars geeft &c || 't is dierhalven ten allen tyde dat godt heeft kunnen zeggen door zyne grondeloze barmhertigheid: Ecce ego mitto ad vos &c

|| Non fecit taliter &c niet alleen, die buiten, maar ook in der kerke zyn? &c

Wie zal deze barmhertige weldadigheid van dien Vader des huisgezins ziende niet met een David uitroepen: Misericordias Dni in aeternum cantabo. #

Zo dan groot moeten wy dit weldaad agten, en dankbaar wezen.

2.

Maar terwyl gyl. dus de goedheid Gods bespiegelt in zyn weldadig voorzien van harders, komt nu ook eens, en keerd uw aangezigt tot d' ondankbaarheid der menschen.

Hoeve niet veel woorden te gebruiken om d' oude vervolgingen der Propheten en dienaren voor te houden, andere tyden zullen ons daar stof toe leveren. Om het in 't kort te zien hoeft men Jesus woorden tot zyne Apostelen maar aan te halen, zeggende: Taliter persecuti sunt prophetas, qui fuerant ante vos. q. d. uwe vervolging zal niet ongehoord zyn, dit is 't gemene lot der Leraars, en dienaars der kerke.

Zo gaat nog in onze dagen. Dood, kruist en geesselt men de regte Leeraars niet naar den Letter? Wat verschild de Leer der Jesuiten, dat men ze in conscientie zoude mogen dooden, van 't dadelyk dooden? hoe kruist, hoe geesseld men de trouwe Leraars niet met de

de tonge door Lasteren &c.? toegestelt, ja verband men hen niet uit de Synagogen, door de scheuringe die men aanregt? &c.

Godt behoede UL van zulke ondankbaarheid. Wy vertrouwen veel beter van UL, alhoewel wy zo spreken. Wy verblyden ons tot dus verre over uwe getrouwigheid, en danken godt over uwe liefde en toegenegentheid, wy mogen met Paulus zeggen, dat gy ons, van godt tot u gezonden, als een Engel, als C. J. ontvangen hebt. gal. 4-14.

Wel aan dan A. T. zend godt ook nu nog zyne propheten &c.? dat w'ons wel wagten van d'ondankbaarheid der Joden. Wees uwe Leidsmannen gehoorzaam en onderdanig &c. Danken wy godt voor deze zyne onuitspreekelyke gaven, Laat ons gods barmhertigheden hier zingen in den tyd, op dat wy de zelve naamaals met David, en alle uitverkoornen mogen zingen in alle euwigheid.

Exclamantes autem voce magna con=
tinuerunt aures suas, et impetum
fecerunt unanimiter in eum.

Act: 7. v. 56.

In Festo
S. Stephani
1765.

De gramschap (zegd Salomon) en d'uitbarsten= Prov: 27.
de toorn zijn zonder barmhertigheid; en wie zal de
heftigheid van een oploopend mensch kunnen ver=
draagen? Door deeze spreuke wil Salomon te ken=
nen geeven, dat voor de toorn en gramschap alles
moet zwigten, en dat een oploopend mensch niet
voldaan is voordat hij zijnen vraaklust geboet heeft.
Leevendig zag men dit in de Jooden ten aanzien van
den heere Chs in zijn Lijden, hunne gramschap, en
uitbarstende toorn woede zoo lang, en was niet vol=
daan voor dat zij hem aan 't kruis deeden sterven.
'T zelfde zien wij in de Jooden ten aanzien van den,
eersten bloedgetuigen van Jesus den Martelaar
Stefanus, wiens feestdag wij héden vieren. Hunne
gramschap tégen dien h. diäken, ging zoo ver dat de
h. Lukas van hem zegd: Hunne herten barsten van v. 54.
spijt, en zij knarsten met de tanden op hem; ja hunne
toorn barste zoo ver uit, dat zij met luider stemme
begonnen te roepen, hunne ooren stopten, en eenpaar=
lijk op hem aanvielen, en niet voldaan wären voordat
zij hem met steenen dood smeeten. Deeze hunne
gramschap, en uitbarstende toorn begint de h. Lukas
te beschrijven met onze opgenómene tekstwoorden,
zeggende: Maar zij met luider stemme roepende,
stopten hunne ooren, en vielen eenpaarlijk op hem aan.
Wij zullen, om een begin met die woedende gram= Propositio
schap der Jooden tégen Stefanus te maaken, onze
tekstwoorden 1°. náder verklaaren
2°. eenige zédenlessen eruit trekken. Attendite
In 3 onderscheidene Léden verdeeld zig onze
tekst. 1°. zij riepen met luider stemme, 2°. zij stopten
hunne ooren, en 3°. zij vielen eenpaarlijk op hem aan.
Wat 't 1ste aanbelangt, de h. Lukas drukt dit uit,
met te zeggen: Maar zij met luider stemme roepende
door deeze woordjes: Maar zij doet hij ons agt neemen
op de persoonen, en tijdsgelégenheid dat zij ~~hunne~~ met

met luider Stemme begonnen te roepen: Zij, zegd Luk:
[margin: ¹ Maar zij, teweten de Jooden.]
teweten. de Jooden, in hunne groote raadsvergaderinge
daar Stefanus wierd aangeklaagd, dat hij lasterlijke
woorden tegen Moises en God gesproken had, dog waar
over hij zig op 't deftigste verandwoorde, en hen hun
ne ondankbaarheid voor alle Gods weldaaden verweet,
hen over hunne hardnekkigheid in de waarheid te wide
staan, en over hunne moordaadigheid in Gods dienaare
ter dood te brengen, bestrafte, Dan als hij uitriep: Ik zie
de hemelen open, en den Zoon &c. dan, dan zegd Luk:
Maar zij met luider stemme roepende, dan stelden
zij 't op een schreeuwen; ligt om dus het gezegden van
Stefanus te verdooven, en de getuigenis, die hij van
Jesus staande aan Gods regterhand, gaf, vrugteloos
te maaken, en door hun geschreeuw te vereidelen.
Wel is waar de h. Schrijver zegd juist niet wat
zij riepen; dog niet vreemd of wonder zoude het zijn
dat zij in dit hun geroep lasterlijk tegen Jesus, van
wien Stefanus zoo heerlijk getuigde, gesproken hebben
of ook dat zij lasterlijk van Stefanus spraken, en
dit met zwaare bedreigingen paarden: Doggelijk
[margin: ¹¹ dat doorgaans met geroep, en geschreeuw verzeld is,]
hier alles met Stefanus, als bij wijze van een oproer
toe ging, zoo kon dit roepen met luider stemme ook aan
gemerkt worden als een oproeriggeroep en geschreeuw,
aan Jesus vijanden, eigen, die als zij niets met regten
reeden kunnen uitvoeren, of zeggen, het dan op een
roepen en schreeuwen stellen. Wil U. A. hier van eenige v.
de zelfde h. Schrijver, ik zeg, de h. Lukas verhaald er
ons verscheiden van ten aanzien van den h. Ap. Paulus.
Act. 19 - Als deeze Apostel t' Efeze preekte tegen d'afgoderij
dier inwoonders, zegd hij, dat zij vol gramschap
wierden, en uitschreeuwende, riepen: groot is Diana
van Efeze. Wederom als men Paulus in een oproer
C. 21 - aangreep, en om 't leeven zogt te brengen; zegd Luk:
In dat gewoel riep d'een dit, en d'ander dat, en hem
volgde een groote meenigte van volk, roepende:
C. 22 - maak hem van kant. Wederom als Paulus zig voor
de Jooden verantwoorde, en onder andere vermelde
[margin: ¹ als Paulus ophaalde]
hoe de Heer hem in zijne bekeeringe verscheen, hoe
hij had medegestemd als 't bloed van Jesus zijnen getuige
Stefanus wierd vergoten, en hij de kleederen der
Steenigers bewaard had, dan (zegd Lukas) hieven
de Jooden, hunne stemme op zeggende: neem zoo
eenen mensch van d' aarde weg; want het betaamd
niet

niet dat hij leeve, en zij ~~schreeuwden~~ schreeuwden
hunne kleederen van zig smijtende. En, zie! zoo
ging't hier ook met de Jooden, ten aanzien van den
h. Stefanus, niets tegen zijne deftige reedevoeringe
in te brengen hebbende, zetten zij het, als in een oproer,
op een schreeuwen. # De h. Lukas zegd dan: Maar zij
met luider stemme roepende.

2° Lukas voegd'er bij: Zij stopten hunne
ooren. 1. als godsdienstige mannen, kwanzuis als
of zij hunne ooren wilden stoppen tegen de gods-
lasteringen van Stefanus. Effen te vooren hoorden
zij Stefanus uitroepen: Zie! ik zie de hemelen open,
en den Zoon des mensche staande aan de regterhand
Gods. Dit klonk hen onbesnedenen van ooren en van
herte, als een gruwlijke godslastering in d'ooren; dit was als
of Stefanus hen zeide: o Jooden, die Jesus, dien gij
ter dood verwezen, en gekruist hebt, die leefd, en
is in Gods opperheerlijkheid en glorie, ik zie hem
daar staan aan de regterhand Gods. Voor deeze inge-
beelde godslasteringe stopten zij hunne ooren q.d.
wat gruwlijk zeggen is dit? durfd hij zeggen, dat die
mensch, die Jesus, wien deeze hoogagtbaare raad heeft
veroordeeld, en die om zijne schelmstukken is gekruist,
dat die nu leefd, en in luister staat aan Gods regter
hand? Laaten wij onze ooren voor zulk eene godslas-
teringe stoppen om onze afkeerigheid 'er van te toonen.
't ging hier met den discipel Stefanus als met Jesus
zijnen meester, die op de bezweerende ondervraeginge
van den hoogenpriester of hij de Chs de zoone Gods was, Matt. 26
andwoordende: Gij zegd het, voor een godslasteraar
wierd uitgemaakt. Zoo dan, zij stoppen hunne ooren
kwanzuis om als godsdienstigen de godslasteringe
van Stefanus niet te hooren.

2. Zij stoppen hunne ooren, om dat zij de
bestraffende woorheden, die Stefanus, vol van gena-
de en sterkte, hen vrijmoedig preekte, niet konden
veelen, en 'er daarom hunne ooren voor stopten. Zij
waren van die daar David al van zeide: Hunne woede Ps. 57.
is als die van een slang, gelijk een doove adder die
zijne ooren stopt, die niet hooren naar de stemme der
bezweerders. Hunne ooren stoppende toonden zij dat
zij door Gods regtvaardig oordeel waren van dat volk

En wat wonderd de knegt is niet meer dan zijne heer. Zoo hadden de Jooden meermalen met den heere Jesus gehandeld, en vooral in zijn lijden roepende met luider stemme: Neem hem weg, kruis hem, kruis hem. Zoo dat Stefanus met zijnen meester mogt zeggen: Zij hebben op mij hunnen muil geopend als een grijpende, en brieschende leeuw.

Joës. 12-39 waar van de Heere Chs zeide, dat Isaiäs had voorzeid:
Isa. 6-9. Hij heeft hunne oogen verblind, en hun herte heeft hij ver-
hard, zoodat zij met d'oogen niet zouden zien, nog met
het herte verstaan, en bekeerd worden. Zoo dan Lukas
zegd: Zij stopten hunne ooren 1. kwanswijs als godsdienst-
tige luiden om de lasteringen van Stefanus niet t'hoo-
ren, en 2. Omdat zij de vrijmoedige bestraffingen van
Stefanus niet konden verdraagen.

3°. Eindelijk voegd Lukas'er in den tekst bij:
En vielen eenpaarlijk op hem aan. Zij konden dien h. man
niet langer voor hunne oogen dulden, daarom zonder
eeniger reeden, of regt vallen zij hem op't lijf, even als
een deel woedende wolven op een onnozel schaap. Zoo
dat die h. Dienaar Stefanus met Jesus zijnen Heere
Ps. 21-17. mogt zeggen: Veele honden hebben mij omringd, de zamen-
rotting der kwaadwilligen heeft mij omvangen.
'T is op te merken dat Lukas zegd: Zij vielen eenpaarlijk
i.e. als met een herte, en eene ziele, koomende de gansche
Joodse raad, en't volk daarin met elkänder overeen, om
gelijker hand op hem aan te vallen, en van kant te maken
even gelijk zij op den Heere Jesus zijnen meester in zijn
lijden hadden aangevallen. En dus ondervond Stefanus de
waarheid van zijns's meesters voorzegging: de discipel
Matt. 10-24. is niet boven den meester.

Zie daar A. T. de verklaaringe van onzen tekst.
Loepassing Gaan wij nu ter Toepassinge over? Ider der 3 Léden van
onzen tekst zal ons een zoet Lesje verschaffen
En wel 1°. hoorden wij den h. Lukas zeggen, dat de
Jooden, hoorende Stefanus in hunne vergaderingen met lui-
zulk eene onbeschroomdheid hen doorhaalen, met luider
dat stemme tegen hem begonnen te roepen en te schreeu-
wen, en als oproerigen tegen hem, en Jesus uitte vaaren!
O! Wij zien daarin welke dat zijn de droevige gevolgen
van nijd, haat, en gramschap. Als de Jooden den vrijmoe-
digen Stefanus hoorden, barsten hunne herten, en zij
knarsten met de tanden op hem, en begonnen als opro-
rigen met luider stemme te roepen en te schelden. En
gaat't zoo nog niet met de grammoedige en toornige men-
schen? Vergeetende dat men eerst kristen is; ja dat men voor
een geschaafd burger wil gehouden worden, wanneer
de drift van toorn en gramschap meester van't gemoed
is, men ontziet zig niet voor huisgenooten en dienst-
böden, ja zelf voor de buuren in raazen en tieren, in
schelden en verwijten tegen den naasten; ja zelf tegen
Zijnen naastbestaanden, zig niet te laaten, en met luider stemme te
Jac. 3-16. roepen. Hierom te regt d'Ap. Jac. Alwaar nijd en
strijd

Strijd is, daar is verwarring, en alle snood bedrijf: In
de Wijze Salomon: de gramschap, en uitbarstende toorn Prov. 27-4.
zijn zonder barmhertigheid, &c. O! als die kwaade
driften d'overhand hebben zij bedwelmen 't mensche
reeden en verstand, maaken hem gelijk aan de wilde
beesten. Zie 't leevendig in de Jooden tegen Stefanus;
als zij Stefanus vol van den h. Geest hoorden, barsten
hunne herten van spijt, en zij knarssen op hunne tanden,
en begonnen met luider stemme te roepen, Jesus, en zijnen
dienaar te schelden.

Zijn deeze de kinderen van de gramschap, toorn en
opgeloopenheid? O! hoe zeer behoorden w' ons dan daar
voor te wagten? Des dat de Les van den Apostel diep in
onze zielen geprent zij: Dat alle bitterheid, en oploopen- Eph. 4-33
heid, en gramschap, en geroep, en lastering, kortom
dat alle kwaad van u geweerd worde; maar wees elkan-
der goedertiere, barmhertig.

2°. Hoorden wij den h. Lukas van de Jooden,
de vijanden van Stefanus zeggen: Zij stopten hunne
ooren? En dat, onder anderen, om dat zij de vrijmoedige
bestraffingen van Stefanus niet konden veelen? O! hoe
veele kristenen worden'er nog al gevonden die met de
Jooden voor Stefanus hunne ooren stoppen? 1. Zij
stoppen hunne ooren die een gewoonte hebben, van gods
woord te hooren, te verzuimen en te verwaarloozen, die
stilzwijgende zelf door hunne werken, met de godloozen Job. 21
zeggen: Weg van ons wij willen uwe wegen niet kennen;
en bij den profeet Jerem: Wij zullen naar de woorden Jer. 44
die gij uit den naame des heeren gesproken hebt op uw
zeggen niet luisteren. 2. Zij stoppen hunne ooren
die al hooren zij al de preeken, en 't verkundigen
van gods woord, dit maar doen uit den slenter, om 't
oog der menschen, blijvende de zelfde als te vooren,
vast, en gehegt aan hunne oude oude fouten en gebreken,
waarom de heiland deeze hoorders van gods woord
gelijkt bij de gënen, daar 't zaad bij den weg valt, en ver Luc. 8-5
treeden word. 3. Zij stoppen hunne ooren, die gods
woord nog al met zeker vermaak en blijdshap hooren,
maar, gelijk kristus zegd, voor een tijd, en ten tijde der
bekooringe afwijken; of die door de zorgvuldigheden,
rijkdommen, en wellusten, wederom overwonnen, wordende
geene vrugten voordbrengen. 4. Eindelijk zij stoppen
hunne ooren, die qui amant lucem, sed oderunt
veritatem redarguentem. Hi similes Herodi, de quo

Marc. 6-20 D'Ev: Markus: Herodes had ontzag voor Joannes, hij
hield veel van hem, deed veele dingen op zijn woord, en
hoorde hem geern; dog desniettegenstaande, om dat
Joas hem op zijn zeer getreeden en gezeed had: het is u
niet geoorlofd uws broeders vrouw te hebben, smeet hij
Joas, dien hij wist, gelijk d'Ev: zegd, dat een regtvaardig
en heilig man was, in den kerker, en deed hem daar onthoofden
deeze, deeze gelijken 't allernaasten aan de vijanden van
Stefanus, die hunne ooren voor hem stopten; die eerst
over zijne heerlijke reedenvoeringen, zoo lang hij eenige
algemeene waarheden voorhield, verbaasd en verstelt
stonden, maar, als hij hen in hun gemoed tastte, met luider
der stemme roepende, hunne ooren stopten.

God behoede ons dat wij tog onder geene van deeze
ooren stoppers bevonden worden! Zoo wie ooren heeft
om te hooren dat hij hoore! Op dat wij met een goed, en
Luc. 8-15 opregt hart het woord hooren, en bewaaren, en vrugt
draagen met langmoedigheid.

3°. Eindelijk hoorden wij den h. Lukas zeggen
En zij vielen eenpaarlijk op hem aan! Zie daar den aart
der boozen, zij zijn 't eens in 't kwaade, en zig tegen den
vroomen aan te kanten, Laaten wij (zeggen zij) den regt
Sap. 2-12 vaardigen laagen leggen, want hij is ons naadeelig, en
kant zig tegen ons gedrag aan, hij verwijt ons d'overtree
dingen der wet &c Laaten wij hem beproeven door smaad
heid en pijnen &c Nu zijn de boozen 't dus eens in 't kwaa
de, en tegen de vroomen? doet de Wijze man hen dus zelf
spreeken? heeft d'ondervinding van alle tijden dit ge
leerd? heeft dit vooral in de Jooden tegen den Heere
Jesus, tegen Stefanus gebleken? o! dat wij dan kristen
nen laeten eens te zijn in 't goede, eens in gedagten,
eens in woorden, eens werken.

Conclusio Kortom, A. T., God geeve ons dat wij alle eensgezind
Rom. 15-5. zijn onder elkander volgens J. C. op dat wij eendragtig
met eenen mond moogen verheerlijken den God, en vader
onzes heeren J. C. hierin de tijd, en namaals in alle
eeuwen. Amen.

Jesus zeide tot Petrus: zoo ik wil dat hij blijve, tot dat ik kome, wat leit u daer aen? volg gij mij.

In Festo S. Jois Apli. 1735.

Joan. 21. v. 22.

Hodie S. Mater Ecla celebrat festum S. Jois Apli et Ev. A.A.
Et merito. Nudiustertius et adhuc his diebus celebrat Natalem Dni. Heri festum S. Stephani. Et hodie jungit S. Jois. Rao e quia haec tria festa sunt incitamenta amoris. In Nativitate .... ita ut dicere debeamus sic Deus dilexit mundum... In Stephano pro inimicis orante..... In Joe discipulo amoris, et qui praecipue amorem inculcat.... (Dilata singula) Merito itaq....
In hoc festo Ecla praelegit filius Evang. in quo refertur de verhandeling die de Heere Xus gehad heeft met Petrus, tam quoad hoc quod ipsi Petro injungebat, quam quo ad id quod Petrus de Joe interrogabat et Xus de eo praedicebat. Sic assumtus textus refert: Jesus zeide: &

Lubet hoc verba paululum considerare et utiles observationes in ea facere. Attendite.

Propositio

Occasio seu tempus quo Xus hunc sermonem habuit, was, als hij voor de derdemael ~~op de~~ na zyne verrijzenis verschenen was aen zyne Discipelen vissende in de zee van Tiberias. Wanneer hij met hen gegeten hebbende tot 3mael toe aen Petrus vraegde of hij hem beminde. waer op hij hem beveelde zyne schaepen te hoedden. En daerna zeide hij hem wat zijn Lot weezen zouden, en hoe hij hem na zou volgen volgen. Cum esses junior.... sequere me.

Festo S Joannis Apli.

Heri celebravit Ecclesia festū S Martyris Stephani, Hodie celebrat festū S. Jois apli. In hoc festo praelegit plis Evangeliū in quo refert de verhandeling die de Heere Xtus gehad heeft met petrus, tam quo ad hoc qd ei injungebat, quam quo ad id qd petrus de Joe interrogabat.

Imo hic observandū quod Xtus petrū vocet ad suā sortem, simul indicans quae ejus sors foret. Cū ees junior .. . sequere me

In eo observa qd sors et vocaō petri veniat a Xto Dnō. Et sic oēs vocaō ab eo venit. Nemo nisi ab eo vocatus, alicui negotio se ingerere dbt. nemo nisi jussus sequi. Observa item in eo Xtū ō dedignari petrū, sed gratiam aplatus et martyrii tribuere, licet ante lū negasset. Inde pt Xti in lapsos peccatores bonitas .. nemo desperet ..!

2do Observandū qd petrus de Joe Dnū interrogat, Hic autem quid. Erat hac curiositas in petro. Sancti etiam naevos suos hbnt, Etiā post conversionem suā lapsus est petrus in hoc curiositatis vitiū. Ne igitur scandalisemur si pios & Stos in quosdā defectus incidere videamus .... Nec ipsi nimiū contristemur et desperemus si post bona proposita, ejusdem postea in defectus incidamus.
Deinde age contra curiositatem vitiū

3tio Observandū id Xti Si eū volo manere donec veniā quid ad Te? Dnus Deus ō assignat oībus eandē sortem, non vocat ad eadē, quosdā facit aplos, alios prophetas, alios doctores, alios pastores, alios martyres, alios confessores .... Et ipsis martyribus non idem oībus passionis genus assignat, sd singulis mortem pro sua voluntate ordinat. ^
dein dic Deū oīa sdm voluntate suā disponere. Si eū volo facere divitem, si alterū volo facere pauperem Quid ad te. dbmus eū divina dispoē in oībus eē contenti nec obmurmurare, nec raōes, & judicia divina inquirere

genus mortis

1744 in primo sacro.

Conversus Petrus vidit illum Discipulum, quem diligebat Jesus.
Jois. 21. v. 20.

In Festo S. Jois. Ev. 1736. 47. 55. 67.

Inter oes sanctos, de qbs S. Scriptura meminit, primus et in capite oium aliorum e justus Abel cujus vita et mors describitur S. A. Non e solum primus e et in capite oium aliorum po-situs, sed et in eo varia honorifica qualitates conjuncta sunt, quas postmodum Deus in varios hoes divisit atq dispersit.

Et vere primus ille justus Abel, de quo meminit Scriptura, sacerdotio erat honoratus, cum testante Scriptura S. Deo victimas obtulerit. Virgo erat, qa vita excessit matrimonii nondum illigatus. Martyr erat, qa frater ejus carnifex ipsi erat, qui o sufferens ejus innocentiam, eum occidebat. Propheta erat, quia morte sua innocente, prophetabat innocentem Jesu Xti Sal-vatoris mortem: atq hoc respectu Paulus de sanguine Xti loquens alludit ad sanguinem justi Abelis effusum. Heb. 12–24.

Quod hic testante Scriptura in Abele observa-mus, id ipsum et de S. Aplo Joe dici posse existimo. Conjunxit Deus in ejus persona plures qualitates, quas in aliis divisit, Etenim Joem fecit Aplum, ut Pe-trum: Evangelistam, ut Matthaum: donatus pri-vilegio virginitatis, sicut Paulus: Martyrio ho-noratus, sicut Stephanus: Et dono prophetia Novi Testamenti, sicut Isaias, Jeremias et alii, Veteris Testamenti. Adeoq, ut videris, nihil fere illus-tre et excellens in aliis particulatim, quod o simul in Joe conjunctim reperire possumus.

Magna sane de Joe dicimus, dum hoc, quia sensimus, de eo depredicamus.

At praeter modo recensita, quid aliud observare
Licet, ~~quod~~ haec omnia superans, et quo unico tota, ejus
panegiris perfecte absolvitur, nempe ~~[illegible]~~, ut de
se ipse testatur, quod fuerit Discipulus quem dilige-
bat Jesus.

Placebit procul dubio omnibus nobis idem titulus, [illegible]
dici Discipuli, quos diligit Jesus: Imitandus [illegible]
Joes, et ejus exemplo diligendus Xus.

Propositio

Quod ut faciamus de amore Jois erga Dnum
dicam, et in eo Joem a nobis imitandum esse osten-
dam, ut quo Joes fieri meruit discipulus a Xto
dilectus, sic et nos fieri mereamur. Attendite.

1. Cor. 13-1...

Paulus de amore agens adeo extollit illum, ut [illegible]
ea caetera nihili faciat: Si linguis hominum loquar et
angelorum (inquit) si habuero prophetiam, et noverim
misteria omnia, si habuero omnem fidem ita ut montes trans-
feram, si distribuero in cibos pauperum omnes facultates
meas, et tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem
autem non habuero, nihil mihi prodest. In ergo quo [illegible]
lus de amore loquatur.....

Quod Paulus ibid. de se ait, de omnibus omnino hominibus [illegible]
sic in ipso Joe omnia illa dona, et prerogativa, quae [illegible]
recensuimus, parum aut nihil fuissent, nihil [illegible]
fuisset quod fuerit Aplus, nihil profuisset.......
Nihil dico haec omnia Joi profuissent nisi et his amor
conjunctus fuisset.

De hoc Jois amore dubitare minime licet, [illegible]
de se Joes Sptus sancti instinctu, ~~de se~~ testatum [illegible]
reliquerit quod fuerit discipulus quem diligebat [illegible]
Si ipse Discipulus a Xto dilectus, ergo et discip[illegible]
qui diligebat Jesum, fuerit necesse est. Etenim [illegible]
Xto ipso, illos diligit Xus, qui ipsum diligunt. [illegible]
diligit me (inquit) diligetur a Patre meo, et ego dili-
gam eum, et manifestabo ei meipsum.

~~[illegible]~~ ipso Deo: Ego diligentes me diligo. Prov. 8-17. Item teste Jois. 14.

Itaque de Jois erga Xum amore minime dubitare l[illegible]
Atque hoc adhuc magis patebit si videre velimus quibus
amorem suum erga Jesum, dilectus ille discipul[illegible]
fecerit testatum.

Ac 1o quidem signum veri et sinceri amoris est, [illegible]
quis ob illum, quem amat, libenter quaevis deserat [illegible]

ingrat, aut saltem, dum res exigit, relinquere paratus sit.
Sponsa ob amatum sponsum, libenter oia deserit, et
illa, quae sponso suo displicere novit. Sic amare se
ostendebat Abraham, dum filium suum unicum, et
dilectum ppt Deum amittere paratus erat.
Si id amoris indicium, en igitur quos Joes Xum vere
dilexerit: Oia deseruit Joes ppt Xum. Etenim, referente Matt. 4-23
Matthaeo, piscatura occupatus, et audita Xti voce
Venite post me et faciam vos fieri piscatores hominum,
statim relictis retibus et patre suo Zebedeo, secutus est
eum. Si ergo sit indicium veri et sinceri amoris sponsae
erga sponsum...... Si magnus praedicetur amor Abra
hami......, quantus putas fuerit amor Jois erga Jesum,?
qui vocatus deserit...... itaq magnus fuerit amor Jois,
qui oia reliquit, necesse e.
Sed, fortasse aliquis tacitis secum cogitationibus dicat:
quid, aut quantum dimisit qui pene nihil habuit? R attamen
multum reliquit, qui sibi nihil retinuit: multum reliquit,
quantumlibet parum, totum deseruit: multum reliquit
non solum totum, sed et patrem suum carissimum
Zebedeum reliquit, atq sic ex tunc se verum Xti discip
ulum ee ostendit, de quo Xus ait: Zoo iemand tot my
komt (myne discipel wezen wil) en niet haet (ver zijde Luc 14-26.
[illegible] en verlaet) zyn vader en moeder, die kan myn dis-
cipel niet wezen. Itm exilio suo in Pathmos, et martyrio olei ferven
tis, adhuc multo
ma ostendit se
oia ppt Xtm libe
ter velle deserere;
deduc hoc.
Igitur rectissime Joes se dixit Discipulum quem di
ligebat Jesus, cum et ipse Jesum dilexerit, et in signum
hujus suae dilectionis quaevis libenter ppt Xum
deseruerit.
Quod hic de Joe audimus, hoc et de unoquoq nostrum
verum ee dbt. Nulla res tam grata nobis ee dbt, quin eam
libenter ob Xum deseramus, aut saltem parati simus
deserere, si Deus id exigat, ut discipuli a Jesu dilecti dicamur.
Dices forsan: id intelligendum ee de rebus in se malis, sed
de rebus indifferentibus aut etiam in se bonis, R at
nisi errare: fateor quidem principaliter relinquenda
res ee in se mala, ut sunt peccata, mala consortia,
voluptates illicita &, attamen si Xanus nomen hbre velit
sit Discipulus Jesu, et Jesum vere diligat, etiam
qualiter Joes paratus ee dbt relinquere rem, quamvis
indifferentem, et absq hoc o Deum, sed rem illam plus
quam Deum, amare consuevit.

Filium hbre o e res mala pro parentibus, eo quod
e fructus et benedictio conjugii, attamen, si Abr[aham]
filium suum immolare paratus o fuisset, Deum e[t]
et super oia amasset.

Luc 14

Item uxorem hbre, juga 5 boum, aut villam po[ssidere]
re malum o e, attamen hi tres invitantem Deum
oportet amasse convincuntur vel ex eo solo, quod res has
Licet in se o malas, pp eum relinquere, dum res exig[ebat]
parati o fuerint.

Itaq res etiam o malas, sed indifferentes et [licite possessas]
amittere velle dbmus # ~~...~~ Itaq si uxor vere amet Deum, [libenter]
relinquere dbt virum, et maritus uxorem, pp Deum, [pa]
ter Libens filium, dives divitias &c amittere dbt, si [Deus]
id exigat.

Sic Joes ostendit se verum discipulum Jesu
sic et nos.....

Jam autem ~~...~~ si res indifferentes amittere dbmus, si
vere Jesum amare, ejusq discipuli dici velimus, a for-
tiori res malas et peccaminosas, res periculosas amitt[ere]
dbmus. Hoc Jus nos docuit dum dixit, Matt. 5-29. Is
uw regter oog u verargert, trek het uit, en werp het van u
want het is u beter, dat'er een van uw Lidmaten verlo[ren]
gae, dandat uw geheel Lighaem in de helle geworpen wor[de]
q. d. .... Qui hoc facit vere Deum amabit. Aug. d[e se]
refert L. 9. confess. C. 1. quod dum Deum amare incipe[ret]
oes illicitas voluptates abjecerit, quodq illi tum max[ime]
suave erat, deseruerit, Quam suave mihi subito factum
e carere suavitatibus nugarum, quas amittere metus
fuerat, jam amittere gaudium erat

Igitur si velimus Deum vere amare o solum res
indifferentes deserere parati ee dbmus, sed et qm maxe
etiam actu res malas Libenter amittere dbmus. ^

Atq hoc primum e quod ex Joe discimus, cum ob-
servamus quod Joes se vere Jesum ~~dilexisse~~ diligere
ostenderit.

Joes ostendit se verum discipulum Jesu, Liben[ter]
oia pp Jesum deserendo. Sic et nos......

2°. Sed nec hoc unicum amoris indicium in Joe fu[it]
sed et ex eo amor ejus qm maxe innotescit, quod Xto
Dno ubiq adesse quaesierit.

Hoc proprium amori seu amanti Libenter adesse
amato, et nulla major amanti pœna qm privari am[ato]
Non nescivere hoc ipsi Ethnici Platonici, ac ideo ...

[Margin notes:]

hoc Jus exigit ab oibs suis discipulis. Hinc ait: Zoo iemand tot mij koomt, zoo iemand mijne discipel wezen wil, en niet en haet, en om mijnent wille niet en verlaet, of bereidt is te verlaeten, zijn vader, en moeder, en vrouw en kinderen, en broeders, en zusters, jaa ook zijn eigen leeven, die kan mijn discipel niet wezen. Luc 14-26.

^ Sic Maria Magd...... Sic Mattheus.... Sic Filius prodigus ad patrem rediens....

NB
de 3tio signo amoris dixi. alia Occasione de 2do sermo fieri pt. Item de 3tio. Pro his signis amoris vide serm. in festo Mariae Magd. No 3736..

Interrogati qua mxa pœna irroganda foret amanti, res-
ponderunt, ō sicut alii, quod oculi ei eruendi, cum ab iis
ostium sit amoris; nec sicut alii, quod ei manus expe
vinciendi, indicare volentes quod libertatem per-
diderit; nec sicut illi, qui dixerant cor ei extrahendum
cum ibi sedes sit amoris; nihil horum, responderunt,
sed hoc unicum, dixerunt eum elongandum, et ab amato
vel amatum ipso presente cruciandum. atq. sic judi-
cabant absentiam mxam et pœnam. Et rao hujus e
quod amori proprium sit adesse amato.
Et certè sic se res hbt: qui amat patriam, liben-
ter in ea ē: filius lubens adē matri, amatæ: Jacob
audivit filium suum Joseph vivere et dominari
in Ægypto, ō requievit priusqm ei adesset, solo nuntio
non erat contentus, sed amabat eum, et ideo ei adesse desi-
derabat. Vadam, inquiebat, et videbo eum antequm Gen. 45-28
moriar. Sponsa in canticis desiderabat adee sponso
suo. Surgam, aiebat, Ik zal opstaen en de stad rondgaen. Cant. 3-2.
Ik zal de welbeminden van myne ziel langs de straeten
en wyken zoeken. Et ab aliis petit: Hebt gy den welbemin-
den van myne ziel niet gezien. Et cap. 5. Ik bezweer
u gy dogters van Jerusalem, zoo gy mynen beminden
vinden, doet hem dog de boodschap dat ik van liefde
quyne.
Si igitur amoris sit indicium libenter adee amato
quis dubitet de amore Jois erga Jesum? Joes spa.
adee quæsivit. Semel vocatus (ut mox audivimus)
ipse et fideliter Xto adhæsit: et in signum re amoris Xti erga Joem,
Joes spa unus fuit ex tribus quos secum assumsit:
Immo præter oes alios Joes is fuit in cœna meruit re-
cumbere in sinu Jesu sui dilecti, is fuit qui et juxta
crucem stetit, atq. sic usq. ad ultimum indivulsum
suum amorem erga Jesum ostendit.
Igitur rectissimè Joes se dixit Discipulum quem
diligebat Jesus, cum et ipse Jesum dilexerit, et
signum hujus suæ dilectionis semel vocatus indivul
spa Xto adhæserit, spaq. adesse quæsierit.
Et in hoc iterum noster erga Deum amor patere

At dicet quis: quo hoc fieri pbt, quod nos Xto, sicut
Joes, adee possimus, cum Xus nunc ō sit in terris, sicut tpore Jois fuit?

In Festo S. Iois. A & E. 1737. 48. 56. 68.

Conversus Petrus vidit illum Discipulum quem diligebat Iesus.

Iois. 21. ℣. 20.

Solent Magistri ~~[illegible]~~ qdo discipulis aliquas tradiderunt regulas exempla quadam subjicere A. A. Illud Magistri faciunt quia ad majorem captum, et profectum, atq ad pleniorem, ~~[illegible]~~ traditarum regularum impressionem qm mxe conducit; nihil quippe rem ma illustrat qm subjecta oculis exempla.

Hunc morem imitatur S. Mater Ecla, excellentissima illa divinæ veritatis magistra. Celebrat Ecla hisce diebus magnum illud divini amoris mysterium, Incarnationem, inquam, et Natalem Filii Dei; et hoc dum agit præceptum inculcat amandi Dei, cui pro tanta dignatione amoris, æquum e, ut amoris vicem grati rependamus. Fuit hoc amoris præceptum in Natali Dni post meridiem nostri discursus, in quo verba Iois tractavimus dicentis: In hoc apparuit Caritas Dei in nobis &. Ex quo qtopere ad amandum Deum simus obligati vidimus, atq sic amoris regulam proposuimus.

Subjicienda nunc restant exempla. atq heri quidem expl. S. Stephani, pro Iesu morientis exordium fecimus. Hodie vero dilecti, et diligentis Discipuli Iois explo Deum discemus diligere.

Iqa paucis videbimus qdo ad exemplum Iois nostrum erga Iesum amorem ostendere debeamus ut et nos discipuli, à Iesu dilecti, ee mereamur, quod dum facio Attendite.

Propositio

Non exiguum amoris incitamentum e ipse amor.
Poeta istud amari volentibus dedit consilium: Si vis
amari, ama. Atq. hoc o in hoibs tt locum hbre-pu
dum e, sed in ipso quoq. supremo Numine valere
Prov. 8. Divina Veritas: Ego (inquit) diligentes me diligo.
Xus ipse in Evangelio: Qui diligit me, diligetur à Pat
Jois. 14. meo, et Ego diligam eum, et manifestabo ei me ipsum

Igitur de Jois erga Xum amore minimè dubitare
licet; cum ipse Joes Spiritus Sancti instinctu de se
tatum in Ev. reliquerit, quod fuerit discipulus, quem
diligebat Jesus, et cum Xus dicat se illos diligere
qui ipsum diligunt.

At ut hic amor Jois erga Xum adhuc magis pate
o inutile erit considerare, qbs modis Joes amorem
suum erga Jesum testatum fecerit.

Ac 1º quidem signum veri, et sinceri amoris
quod Xto Dno ubiq. adesse quaesierit.

Hoc proprium amori, seu amanti libenter adesse
amato, et nulla major amanti poena, qm privari am

Non nescivere hoc ipsi Ethnici Platonici, ai ideo
quondam interrogati; quae mxa poena irroganda foret
amanti? responderunt, o sicut alii, quod oculi ei eru
endi, cum ab iis initium sit amoris; nec sicut alii
quod ei manus, et pedes vinciendi, indicare volentes
quod libertatem perdiderit; nec sicut illi, qui dixerunt
cor ei extrahendum, cum ibi sedes sit amoris; nihil
(dico) horum omnium responderunt; sed hoc unicum di
erunt: eum elongandum ee ab amato, vel amatum
ipso praesente cruciandum. Atq. sic ethnici illi hoc
judicabant absentiam ab amato mxam ee poenam
amanti. Et ratio hujus e, quod amori proprium
sit adesse amato.

Et recte, sic sese res hbt. Qui amat patriam
libenter

...venbra in eae. filius lubens adē matri amatae.
Sic Jacob ~~[illegible]~~ o nisi, ægrè admodum separari poterat,
a dilecto filio suo Benjamino, qui in Ægyptum mitte-
batur. Sic idem Jacob, ut audivit filium suum Joseph
...vivere, et dominari in Ægypto, o requievit priusqm
ei adesset, solo nuntio o erat contentus, sed amabat
...um, et ideo ei adesse ttopere desiderabat: Vadam, gen. 45-28
...quiebat, et videbo eum anteqm moriar. Sic Sponsa
in canticis desiderabat adee sponso suo. Surgam
...ebat, Ik zal opstaen, en de Stadt rondgaen, ik zal Cant. 3-2
den welbeminden van mijne ziele langs de straaten
en wijken zoeken. Et ab aliis petit: Hebt gij den wel-
beminden van mijne ziele niet gezien? Et alibi ait: ibid 5
Ik bezweer u, gij dogters van Jerusalem, zoo gij mij-
nen beminden vindt, doet hem dog de boodschap dat
ik van liefde kwijne.

Ex qbs oibs patet qtum amoris signum sit liben-
ter adee amato. Adeoq quis dubitabit de amore
Jois erga Jesum? Joes Xto spr adee quæsivit,
semel vocatus (describe vocationem, et quæ illam
subsecuta st) spr, et fideliter Xto adhæsit. Immò
præter oes alios Joes is fuit qui in ultima cœna
meruit recumbere in sinu dilecti sui Jesu, is fuit
ipse qui juxta crucem cum Maria stetit. Atq sic usq
ad finem indivulsum suum amorem erga Jesum
ostendit.

Igitur rectissimè Joes ~~de~~ se dixit Discipulum
quem diligebat Jesus, cum et ipse Joes Jesum verè
dilexerit, et in signum hujus suæ dilectionis semel
vocatus indivulsè spr Xto adhæserit, sprq adee
quæsierit.

Quod hic de Joe audimus, hoc et de unoquoq
nostrum verum ee dbt, sicut amor Jois in eo pa-
tuit, quod..... Sic et noster erga Jesum amor in
eo patere dbt.

At dicet quis: quo hoc fieri pt? quo non Xto Jesu adee possumus, cum Xus nunc non sit in terris, sicuti tpore Dois fuit?

R. Fateor, nunc sec. 3dum carnem non est in terris sicuti tpore Dois fuit; attamen adee ei possumus, adest Xus et nunc, qmqm alio, immo et diverso modo, adest nobis. 1o. Ade nobis in tplis nostris. Daar toond hij zonderlingen zijne tegenwoordigheid, dat is de plaats zijner heerlijkheid hier op aerde, daar van zegd Xus zelf: Ubi duo vel tres st cgregati in noie meo, ibi sum in medio eorum.

Des wijnig, of niet beminnen zij Jesus

~~Multum igr carpendi st~~, die wijnig of geen werk van Gods huizen maaken, die voorgeeven in t'huis Jesus zoo wel te hebben, en zoo wel te kunnen bidden, dan in de kerken. Dog deze letten niet dat Godt in d'oude Wett ~~expres~~ met opzet eerst 't tabernakel, daar na een tempel geboden heeft te bouwen, om aldaar zijne tegenwoordigheid bezonderlijk te toonen, deze letten niet dat Godt die nog meer in onze kerken doet, dewijl de zelve veel waardiger zijn, dan in 't oude Test; dezen letten niet dat hij zelfs aen die genen zijnen zegen toezegd die in zijnen naem vergaaderd zijn. #

de frequentandis Ecclas diebus festis egi &c item diebus feriariis pro iis qui oportunitatem illam habent. Exempla sint primi christiani Act. 2-46.

Itaqe willen wij toonen, dat wij Jesus waarlijk beminnen libenter ei adee dms, geern bij een vergaaderen om Jesus in de kerken gaan vinden &c

2o. Ade et in altaribus nostris in SS. Eucharistia. Daar heeft hij gezeid zijn lighaem en zijn bloed te wezentlijk en waaragtig tegenwoordig te zijn. Cfirma Praesentiam Realem ex verbis Institutionis. Daar worden wij op 't innerlijkste met Jesus zelve vereenigd, daar van heeft hij zelfs gezeid Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et Ego in eo.

des wijnig of niet beminnen zij Jesus

~~Multum igr carpende~~, die wijnig of niet bequaam er naar omzien, om Jesus in dit h. Sakram. te zoeken, die

Exemplum primorum Christianorum, Act. 2-46.

Fateor, sunt qui dicant; se a remanere ex contemptu, aut negligentia, sed ex majori reverentia; nolo (inquiunt) sic accedere imparatus; alter ait: Sum in rixis, et dissor cum aliis, ideo a possum accedere &c. At tales similes sunt hominibus, die de vlakken van hun aangezigt met modderwater willen afwassen, gelijk dezen daar in plaets van hun aenschijn, schoonder, integendeel vuilder maken, sic et illi qui se excusant quare a adsint in SS. Sacramento, dicentes, dat de bezigheden van de wereldt hen te veel verwarren, dat ze onbereid zijn, dat z' in onmin met hun naasten leven, hi dico willen zig met modder schoonmaeken, d'eene zonde verschoonen met den andere &c. Wel waar, dat men niet onbereid, in onmin met den naesten &c. dezer h. h. Zaken komen mag. At hi, et sq. similes reminisci deberent, dat zij zig moesten bereiden, dat de bezigheden van de wereldt voor God niet mogen gaan, dat men eerst 't rijke Gods moet zoeken en zijne opregtigheid; deze moesten gedenken, dat zij zig met hunnen broeder moeten verzoenen, en zig dus in staat stellen, om dan hunne giften te komen opdraagen. En dan zouden zij toonen dat zij geern bij Jesus wenschen te wezen, en hem waerlijk, en opregtelijk beminnen.

Itaque willen wij toonen, dat wij Jesus waerlijk beminnen, libenter ei adere dbus in SS. Sacramento, praecipue hisce, et similibus diebus quos nunc agimus. Act. 2-42-46.

willen wij toonen, dat wij geern bij Jesus in dit Sacrament van liefde willen wezen, zoo moeten w' ook alles met liefde en ijver aanwenden, om ons daar toe te bereiden. En zoo zal 't blijken, dat wij Jesus waerlijk beminnen, om dat wij geern bij hem willen wezen, gelijk Petrus toonde, dat hij Jesus beminde met geern bij Jesus te wezen.

3°. Deniq. ade nobis Xus in zijn h. Woord
'T h. Ev. Daar, (ait Augt.) spreekt Gode tot ons, gelijk
wij tot hem spreken door onze gebeden. Dat is de
brief van Gode onzen hemelschen Vader, dat is 't
Testament van C. J., daar spreekt hij nog met ons,
daar leerd hij ons, daar maakt hij ons bekend den wille
van zijnen hemelschen Vader. #

Multum ig.r carpendi sunt, die luij, en traag zijn
om Gods Woordt te hooren, of te leezen, die wijnig werk
daar van maaken ..... O! deze toonen, dat zij niet geern
bij Xus zijn, en wijnig liefde voor hem overhebben.

At multo ma. carpendi, die niet alleen luij, en
traag daerin zijn, maar die 't ook zelfs voor zonde
rekenen Gods h. Woordt 't Ev. van C. J. te leezen, die 't h. Ev.

Wel is waer, dat zulke zeggen, 't is genoeg 't h. Ev.
te hooren preeken, uit leggen &c. Dog, om niet te
spreeken hoever dit preeken gaat; en wat 't ook menig
mael om 't lijf heeft, om, zeg ik, daar niet eens van
te spreken, Wie is 'er, die zig zou laaten paeijen in
dien iemand aen hem zeide, den brief, die uw vader
u geschreven heeft, het Testament dat hij u gemaakt
heeft, dat hoef je niet te leezen, ja en mag je niet
eens leezen, 't is genoeg dat ik 't u voorleeze, en
gij 't hooren kunt ... Wie is 'er, zeg ik, die zig hier
mede zou laaten paeijen? ..... Nu wat is Gods h.
Woordt 't h. Ev? ..... Itaq. vel hinc solum, (om niet
van de bewijzen der h. Schriften zelf, of der h.h.
Vaderen te spreken .....) patet quoppere carpendi
sint illi ..... Dog Gode zij dank dat wij ons zoo blind
niet laaten geleiden, en daarom is ook onze pligt. Wij weten
At procul a nobis talis agendi modus.
ten, en wij gelooven ..... dat hij daer bij ons is, met
ons spreekt. Ig.r libenter li. ibidem adsimus
oportet. En zoo zullen wij toonen &c.

Met wat een drift, en genegenheid leest en herleest men niet den brief van den genen, dien men bemind? hoe geern spreekt men daar van met anderen? En wat is 't Ev., het N. T. anders dan een brief van Gode, en C. J. uit den hemel aan ons geschreven? wat behelsd 't anders, dan het gene C. J. voor ons gedaan en geleden heeft? hoe geern behoorden wij dan den zelven te lezen? gene dag behoorde 'er verbij te gaan of wij moesten dat h. boek in onze handen te nemen. Hoe was 't hert der 2. Emaus gangers daar mede vol van? Luc. 24. 34. 32. O! was Jesus ook in ons hert, beminden wij hem, wij zouden &c. alle geregelde kweekscholen, deftige Biss., en Priesters der kerke hebben de gewoonte van noit aan tafel te gaan, of zullen uit dat boek iet laten voorlezen &c.

In Festo
S. Jois
Apost. & Ev.
1738. 49.
57.

Conversus Petrus vidit illum
Discipulum quem diligebat
Jesus.

Jois. 21. v. 20.

NB alia oratio
de Amore Jois divi
posui, eo qd mag
nificè de Xto locu
tus sit 2° qd præ
oibs amorem in
culcavit in alus

Maximi momenti is de Les Apli Pauli ons nage-
[lez]en, 1. Cor. 14-40. A.A.
Paulus ibid. loquens quod oia in Ecclia Dei agenda
[s]int, postqm de variis rebus egit, concludit dicens:
[D]at alles betaemelijk, en met order geschiede.
Certe nil ma decet in Ecclia, dan dat alles in een
[s]ekere orden geschiede. Dit vereischt de persoon van
[G]odt zelfs, want ut Paulus ibid. lqtur, godt is geen godt
[va]n verwarringe maer, van order en van vreede. Dit
[v]ereischt ook de godsdienst zelfs, waer'in niets meer dient
[to]t luster van dezelve, dan dat alles met order geschiede.
Deze geschiktheid en order volgt onze Moeder de [K]erk
ook in 't instellen van de feestdagen, die wy deze
[da]gen vieren.
Nudiustertius celebravimus Natalem Dni, heri
[fe]stum S. Stephani, hodie S. Jois Apli et Ev., et cras
[ce]lebrabimus festum SS. Innocentium.
Certe si benè reflectimus, convenientissimus è hic ordo
in Ecclia in his festis celebrandis tenet. Huius rei per-
[s]piciendæ servit considerare tres istos sanctos, quorum
[fe]sta, Natali Dni immediatè subsequuntur.
S. Stephanus fuit primus Martyr, et eminentissimus
[inter] oes Xti discipulos. S. Joes fuit solus virgo inter

oēs aplos. Infantes occisi inter oēs Judaorum et paganorum proles innocentissimi, fuere suo jam sanguine Baptizati. Ita ūo in S. Stephano repraesentantur oēs Martyres, in S. Joē Virgines, in occisis Infantibus Innocentes.

Horum autem trium Sanctorum festum ideo sequitur immediate Natalem Dni pp unionem qm Xus Dn̄us habet cum Martyribus, cum virginibus cum Innocentibus. Inter Martyres Xus S. Caput e, inter Virgines sponsus, inter Innocentes primus e. Qua major quaeso connexio quam inter Caput et membra, sponsum et sponsam, inter primum et sequentes.

Igitur merito Ecclia, quia in oībs ordinem tenet, etiam in his festis celebrandis hunc ordinem instituit.

De Xo nato, Martyrum Capite, virginum sponso, Innocentium principe, ipso festo die locuti sumus; heri locuti fuimus de S. Stephano; hodie invitante die festo de Joē dicturi sumus. Textus de Joē ait, dat hy was den discipel dien Jesus beminde. Certe titulus qui oībs nobis placebit.

Propositio Ut autem et nos ex pto Jois discipuli a Jesu dilecti fieri mereamur, de amore Jois erga Jesum dicam, et in eo Joēm à nobis imitandum ee dicam Attendite

Se ipsum laudare, et illustri noīe compellare subinde necarium aut utile. Patet id in Paulo qui se ipsum summè

2. Cor. 11 – 12 laudavit apud Corinthios, dum iis commemorat suas revelaoēs et extasēs. Roaēs hujus rei varias hbbo. Lat. Vide Interpretes. Item Rom. 15. recenset qd ab Jerusalem ad Illyricum, repleverit Evangelium. Item 2. Cor. 11. qd nihil minus fuerit à magnis aplis. Item vocat se patrem eorum, quos p Evangelium genuerat. 1. Cor. 4.

Sic Paulus variis vicibus se laudavit, nomenque illustre sibi attribuit,

Sic et hic in textu, Joes facit, dum se ipse noīat dilectum

[disci]pulum, quem diligebat Jesus. summum certe enco-
[mi]um, dilectum esse a Xto.
At unde quaeso Joi hic titulus? Ex coi adagio dr: Si
[vis] amari, ama. Joes amabat Jesum, atque sic meruit a
Jesu amari.
Joes heeft zijne liefde tot Jesus getoont, niet op een, maer
op veelerhande wijzen, niet in een zaek, maer in alles. Non
[vo]lo et nunc hic recensere in quot et quibus hunc suum amorem
[er]ga Jesum fecerit, sed solum dicam, in eo praecipue Joem suum
[er]ga Jesum ostendisse amorem, in quo maxime verus amor dig-
noscitur.
Itaque ut rem dicam, in eo maxime amorem suum Joes os-
tendit quod constanti amicitia adhaeserit Salvatori tam
in prosperis quam in adversis. Atque illud optimum veri amoris
testimonium.
Ille amor qui solum durat in prosperis ne quidem
amor dicendus. tales, qui tum tantum amant, cum proximo bene est,
verdienen den naem vrienden niet, dat zijn maer vrienden
met den naem, en niet met de daedt. de his Salomon: Daer is Eccli. 37-3-4
een vriend, die maer vriend is met den naem,... Hy zal zig met
zijn vriend verheugen ten tijde van zijne blijdschap, maer in
den tijd van tegenspoedt zal hij zijne tegenpartij worden.
Item: Daer is een vriend, die het zoo lange is, als 't hem ge- Ibid. 6-8-10
legen koomt, en hy zal 't niet blyven in den dag van tegenspoed
quos vocat ibid. v. 10. Tafelvrienden: Daer is een vriend, die
slegs een tafelvriend is, en in den dag van tegenspoed niet
blijven zal. Hinc idem: De rijken hebben veele vrienden. Prov. 14-20
unde et coi proverbio dr: Donec eris felix multos numerabis
amicos.
At vero ea amicitia nequaquam meretur nomen amicitiae
et (ubi ethnicus Cicero eam vocat) Mercatura est utilitatum
suarum. talis amicus is slegs maer een tafelvriend, talis
solo noie amicus est (ubi sapiens supra loquitur.
[Con]tra, qui vere amicum diligit, non tantum in prosperis, sed etiam
in adversis eum diligit. Dit een vriend is (aet Salomon) Prov. 17-17

bemind ten allen tijde, en een broeder word in den drŭk
gekend. Item Paulus: Als 't iemand quaelijk gaet dan
Prov. 17-17 word zijn vriend bekend. Hæc veri amoris nota, ut pros-
peris adeē congratulatorem, et adversis adjutorem aut
saltem consolatorem.
Proprium est veri amori, non tantum in prosperis, sed in
adversis adhærere amato, et dulce putare pro eo pati.
Sic Ethai Davidem amasse scriptura testatur. Hic
Davide fugiente à facie Absolonis, dicebat: Zoo leeft de Heer,
2. Reg. 15-21. en zoo leeft mijn Heer de Koning, in wat plaets gij zult wezen
mijn heer Koning, 't zij ter dood, 't zij ten leven, daer zal ook
uw dienaer wezen.
Sic Script testatur, dat Ruth haere schoonmoeder
Noëmi beminde (refer.)
Sic Paulus Judæos fratres suos Idum carnem ama-
bat, cupiens etiam anathema esse pro eis. Sic et Deum
amabat, uti ipse loquitur, als hij zeide dat noch verdrukking
Rom. 8-35. nog benaudheid, nog honger, nog naektheid, nog gevaer
nog vervolging hem zou afscheiden van de liefde van Christus.
En veri amoris indicium. Atque et talis Joannis erga
Jesum amor erat. Non tantum dilexit Jesum, sed magis in adver-
sis quam in prosperis.
Non diffiteor, voluisse felicitatis socius, quando cum
fratre suo Jacobo per matrem, primas sedes in regno Christi
petiit, sed quod amicitiæ causa potius quam utilitatis causa
ambierit, inde constat, quod et adversitati socium se futu-
rum adstipulatus est. Cum enim interrogaret eos Dominus di-
Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Respon-
derunt, Possumus: neque fefellit Joannes datam fidem. Nam
cum amarus ter dolorum calix exhauriendus esset Salva-
tori, atque tunc omnes apostoli aufugissent, tunc ipse solus ad-
fuit, una cum Deipara, luctuosissimo isti crucifixi Jesu sup-
plicio. Toen dronk hij met Jesus de kelk van zijn lijden,
toen, doorsneed het zwaerd van droefheid ook zijn ziel.

lijk de ziel van Maria, volgens de voorzegginge van Simeon
[doo]r het zwaerd van droefheid doorsneeden wierd. Quis enim
[ex]primere valet internum dolorem, hujus discipuli, a Jesu
[dil]ecti dum dilectum suum Magistrum videbat pendere
[in] ligno ?.... Atq sic dilectus discipulus Joes oibs certis-
[si]mum veri sui amoris testimonium dedit, seseq oi tpore
Jesum diligere demonstravit.

Taceo nunc hoe dat hij in de vervolginge vanden keizer Domitianus om Jesus, en
[...] uit de stadt Ephese verbannen, en zeer mishandeld
[ge]worden is. Taceo jam hoe dat hij door Domitianus
[v]eroordeeld zijnde om in de ziedende olij geworpen te worden
constanter illud supplicium subierit. Taceo nunc hoe
[d]at hij ook nog naderhand, door gods bescherminge on-
[ge]schonden uit de gloeijende olij gekomen zijnde (uti tres
[ju]venes e fornace Babilonis) hoe hij, zeg ik, naderhand
[v]an den zelfden keizer 18 jaeren lang op 't eiland Patmos
verbannen geworden is. Sic ut merito de Joes erga Jesum
[ve]ritate dicere possimus, qd script de sponsa erga sponsum
suum amore ait: Veele waeteren hebben de liefde niet
kunnen uitbluschen, en de vloeden hebben haer niet kunnen
versmooren. Cant. 8-7. Vere namq diligebat Joes Jesum, oi tpore
[...]ius, et amicus erat. En in deze standvastige liefde heeft Joes volherd tot den hogen ouderdom van omtrent 100 jaren, wanneer hy te Ephesen een geruste dood stierf.)
[...] videte van waer 't quam, dat Joes den naem ver-
[kreeg] van eenen discipel dien Jesus beminde. Inde A. A.
[...] et ipse Joes amabat Jesum, en deze zijne liefde heeft
[h]ij onder anderen ook daer in wel voornaemenlyk getoond
[d]at hij Jesus altijd getrouw gebleven is, zoo in voorspoedt
als in tegenspoedt, en in 't lijden, en in deze liefde [illegible].
Nos vero A. A. si cum Joe dilecti Jesu discipuli
[vo]limus appellari, et nos nostrum erga Jesum amorem
[ex]plo Jois ostendere dbms, explo Jois tam in prosperis
[qua]m in adversis constanter Jesum amare dbms.
Patitur amor saepe periculum tam in prosperis qm
in adversis. Hinc Salomon in utroq periculum agnoscens

Deze standvastige liefde van Joes tot Chs moeten wij niet denken dat met Jesus dood geeindigd is, neen! ook daarna heeft Joes nog de klaarste blyken van deze zyne liefde gegeven. Een blyk daarvan was wanneer hij na de zending van den H. geest om 't genezen van enen kreupelen in Jesus in de kerker gesmeten, met bedreiginge weer losgelaten, daarom niet ophiew om het gene oorzaak was dat wederom gevangen, en voor den naem van Jesus gegeeseld wierd en

Prov. 30-8. mendicitatem, et divitias deprecabatur; geene armoede opdat
hij tot geen stelen, of andere zonden mogt vervallen; geene
rijkdommen, opdat hij godt niet zoude vergeeten, of verloochenen
Et sane multi prosperitate abutuntur, nec pauciores
adversitate.

Si qui in prosperis devoti, in adversis aio cadunt, et
Deum offendunt impatientia, blasphemia, desperatione. Si
qui Xto fideles sit, et sequuntur, qm dum oia, ex voto succe-
dunt, at in adversis, aut dum quid pro Xto patiendum est
Xum deserunt. similes discipulis Xti, adhuc infirmis
qui, Xum sequebantur, dum miracula faciebat et at de-
serebant dum passio ejus incipiebat.

Si ctrario, qui rebus secundis impii cum sint, rebus
illis abutantur, adversis resipiscunt; ubi prodigus, qui
in weelde, en uit weelde zijns vaders huis verliet, ab in-
inopia, constitutus om zijn vader begon te denken en
tot hem wederkeerde.

Ast neutro modo recedendum, à caritate erga Deum
vidis dicendum: Ik zal den Heer looven ten allen tijde
Ps. 33-2. zijn lof zal altijd in mijn mond zijn. Si prospera fortuna
utamur, dicamus: Geloofd zij mijn God, die mijne handen
leert ten strijde, die mijne voeten niet laet omswikken
bewegen, die mijne vyanden voor mij hebt de rug doen keeren
At si adversa fuerit fortuna, dicamus cum Jobo: Si bona
suscepimus de manu dei, mala cur ꝯ suscipiamus? Dnus
dedit, Dnus abstulit, sit nomen Dni benedictum

sicut Joes, sic et nos.—

Conclusio. Agite ergo A. A. Adhortare ad constantem
amorem erga Deum. praecipue hisce temporibus.—

Sic Joem imitabimur, ac filii Dei vocabimur,
et erimus oes discipuli, quos diligit Jesus, en die Jesus
naemals zullen beminnen, en van Jesus bemind zullen
worden, niet voor een tijd, maer naemals in alle eeuwigheid

Amen —

Conversus Petrus vidit illum Discipulum, quem diligebat Jesus. Jois. 21. v. 20.

In Festo S. Jois Apost. & Ev. 1740. 50. 65.

Mogelijk komt 't U. A. wat vreemd voor dat de NB vide pro-
[K]erk zoo schielijk als afstapt van de vreugde, die wij op d'eerste secutionem,
[K]ersdag van wegens de geboorte des Zaligm. hadden, en in Summario
dat zij terstond overgaet tot het vieren der Heiligen, daer Concionum 1743
z'ons gisteren, en van daag wederom, me bezig houd A. A.
Gisteren vierden wij den feestdag van den martelaer Ste-
phanus, heden van den h. Apost. en Ev. Joes, en morgen der
[o]nnozele kinderen. Is dan, zal mogelijk iemand zeggen,
die groote blijdschap, die d'Engel verkundigt heeft, dat
Jesus de Zaligm. geboren is, maer voor eene dag? Wel hoe
moet die vreugde zoo haest verdwijnen? vereischt dat
[g]roote weldaed gene langdueriger geheugenis, en meerder
[d]ankbaerheid? Hoe komt 't dan dat dadelijk na de geboorte
van Xus de Kerk haer bezig houd met het vieren der Heiligen?
'T antwoordt hierop is, dat verre van daer dat wij de blijde
[b]oodschap van Xus geboorte door het vieren der Heiligen
[z]ouden vergeeten, dat wij zoo veel te meer daer aen gedenken;
[v]ermits wij, al 't geen wij in de HH prijzen, en eeren, niet
anders aenzien als eene vrugt, en uitwerksel van de geboorte
van C. J. zoodat wij den Heer op eene dubbelde wijze deze
dagen eeren, en aenbidden, naem. en in zijne geboorte als d'
[o]orsaeck onzer zaligheit, en in zijne h. h. als in de vrugt en
[u]itwerksel der zelve geboorte. Wij zien den geboren Jesus
[d]an aen op de zelfde wijze, gelijk als hij zig vertoond aen zijnen
[h]emelschen Vader: *Ecce ego, et pueri mei*. Isa. 8-18
'T is op deze wijze dat wij voor hebben den h. Joes te be-
schouwen, naem. met gestadig 't oog te hebben op Jesus, met
Joes zoo te gedenken, en te eeren, dat wij boven al den Meester
[v]an dien discipel gedenken, en eeren. Hier toe zullen ons
[d]ienen d'opgenomen woorden, van dien discipel Joes, naem.
[d]at hij zig noemt den *Discipel dien Jesus beminde*.
Videbimus itaq. 1°. Wat dat zijn geweest de blijken van de liefde van Jesus
[t]ot Joes, 2°. dat Jesus die zelfde blijken ook toond aen ons 3°. wat dat wij
[d]aer voor aen Jesus verschuldigt zijn, **Attendite**.

Men kan in 't minste niet twijfelen of de Heere Jesus heeft alle zijne Apostelen, Judas uitgenomen, met d'aldergrootste tederheid bemind, want, zeit d'Ev. Joes, wiens feestdag wij vieren, na dien hij de zijne die in de wereld waeren, had lief gehad, zoo heeft hij hen ten einde toe lief gehad, i.e. volgens de HH. Vaders en andere schrijvers der H. Schriftuere ten uitersten en op 't allerkragtigste heeft hij hen lief gehad.

Dog alhoewel de Heere Jesus dus alle de zijnen ten uitersten toe heeft lief gehad, zoo staet hier niet heel wel zaemen, dat hij eene bezondere liefde tot Joes had, die ook zoo verre ging dat hij zig vrijmoedig noemd: den discipel dien Jesus beminde.

En om nu alles niet aen te haelen, waeruit duidelijk blijkt dat Jesus Joes bezonderlijk beminde, zoo willen w' alleen maer twee zaeken melden, 1º dat zulks duidelijk bleek uit den gemeenzaemen ommegang die Jesus met hem hadde. 2º uit het dierbaere pand, of den schat dien Jesus aen hem beveelde en toevertrouwde.

Ac 1mo quidem 't was een bezonder teken dat Jesus Joes bezonderlijk beminde, dat hij zig zelven zeer gemeenzaem met Joes hield. Immers dit weeten wij is een teken van eene bezondere liefde, dat men geern, en dikwils is bij den geen dien men bemind. Hierom de Schrift willende te kennen geven, de bezondere liefde die Godt de Heer tot Moijses had, brengt tot bewijs bij zijnen gemeenzaemen ommegang met Moijses. En de Heer sprak tot Moijses (zeit de Schrift) van

Exod. 33-11 aengezigt aen aengezigte, gelijk een mensch gemeinelijk tot zijnen vriend spreekt. Dus was 't ook een blijk van Godts liefde ten aenzien van Adam, nog in zijne onnozelheid staende, dat Godt 't Paradijs doorwandelde, en zig gemeenzaem met hem onderhiel: want Godt naderhand door de zonde vertoornd zijnde Adam uit 't Paradijs verdreef, en zijne gemeene ommegang aen hem onttrok. Zoo was 't ook eene blijk van Godts liefde aen Abraham, dat Godt met hem omging, hem sprak en leerde wat naemaels in zijn geslagte zou gebeuren. Idem dicito de Jacobo in visione schalæ cui Deus incumbebat. Item de Samuele juniore, quem Deus tertio de nocte ad se vocabat, om te toonen dat die, aen wien hij van zijne moeder was opgedragen, niet verre van hem was. En dus is 't hier ook een blijk van de liefde van Jesus tot Joes dat hij gestaedig bij Jesus was. Nergens vinden wij bijna den zaligm., of men ontmoet den beminden discipel bij hem. Zoo zien wij dat hij 'er bij was als Jesus de schoonmoeder van Petrus van de koors genas, wij zien dat hij 'er bij was, als Jesus 't dogtertje van Jairus van de doodt verwekte, dat hij mede op Tabor Jesus heerlijkheid

heeft gezien, ^dat hij 't was die Jesus vraegde wanneer de verwoestinge van Jerusalem zou gebeuren; ~~nu ten laetsten~~ ~~dat hij bij Jesus in zijne doodtstrijde is geweest~~.

^ in horto oliveti,

Wel is waer dat Joes in deze gevallen Pet. en Jac. tot medegezellen had, dog dit belet niet dat deze zijne gemeenzaemheid met Jesus een teken van de groote liefde van Jesus tot hem was; te meer dewijl wij hem in 't Avondmael op een plaets zien zitten naest Jesus, die na den schijn eenen der Apostelen zoude toegekomen hebben; daer zien w' hem op de gezegende borst des zaligm. rusten; daer zien wij hem zoo vrijmoedig op 't verzoek der andere Apostelen, ook zelfs van Petrus na den Verraeder vraegen. //al 't w geene kleyne bewijs is van eene gemeenzaeme omgang, die deze discipel Joes met Jesus had, en zoo uit dien hoofde te regt mag genoemd worden de discipel dien Jesus beminde.

// Ja Joes alleen nevens de Moeder Maagd, was er bij als Jesus aan het kruis den geest gaf.

2do 't was ook geene mindere bewijs van de liefde van Jesus tot Joes, dat Jesus aen hem zijn dierbaerste pandt, en schat der alle schepselen aenbeveelde, en toevertrouwde, naem. alderh: Maagd Maria zijne Moeder.

Immers dat heeft de waere liefde eigen, dat ze het waerdigste, dat ze heeft, aen haeren boezemvriend toevertrouwd.

Dus was 't wederom een duidelijk bewijs van gods liefde ten opzien van Adam, als hij hem nog onnozel zijnde toevertrouwde wat in 't paradijs was, ook zelfs de boom des levens, en der kennisse van goedt en quaedt.

Dus was 't geen kleyn bewijs van de liefde van Abraham tot Eliezer, dat hij hem over heel zijn huis stelde. — gen. 24-2

Zoo was 't eene teken van Putiphars liefde tot Joseph, dat hij hem over zijne huis, en alle zijne goederen stelde. — 39-4
Zoo ook van Pharao, dat hij hem over heel Egijpten stelde. — 43-10

Dus was 't ook geen kleyne bewijs van gods liefde tot Moijses, dat hij hem tot verlosser, en leidsman zijns uitverkoorne volke stelde.

En dus was 't hier ook geene mindere bewijs of teken van Jesus liefde tot Joes, dat hij aen hem, als aen zijn vriend, toevertrouwde, en te bewaeren gaf het waerdigste en aller liefste pand dat hij hier had op aerde, naem. zijn eige moeder, een pand dat de Engel zelfs noemde vol van gratie, gezegend onder alle vrouwen, een pand dat men mag aenzien, als 't proefstuk van Gods wijsheid, als een bezonder voorwerp van zijne liefde als een pronk-cieraet van alle enkele schepselen; want Maria te regt ~~genaemd~~ toegepast mag worden ~~[illegible]~~: di alderhoogste — l. 3. 45

heeft zijne wooning geheiligd, godt is in 't midden van haer,
zij zal niet ontroert worden. En dit zoo heilige zoo waerdig pand
vertrouwd de Heere Jesus aen Joes, als hij ziel toogende van den
kruize tot hem zeide: Fili ecce mater tua.

Zoodat 't uit deze 2 gemelde eigenschappen der waere liefde
duidelijk blijkt, dat Jesus Joes bezonderlijk beminde. En ver-
volgens, dat Joes te regt zig noemt den discipel dien Jesus be-
minde.

2da Pars.

Wat ons nu aenbelangt, wijnig zou 't het zijn, Joes al zoo te
roemen, ten zij wij in ons de hoop hadden van ook beminden
van Jesus te wezen. O ja! ~~Immmm~~ dit zijn w' allen voor zoo veel wij
waere Xtenen zijn. dit is d' eernaem die Paulus de Xtenen in ...
Rom. 1-7. voegt als hij hen noemd Beminden Gods, Beminden in god
Col. 3-12. de vader, 't geene 't zelfde is als beminden van Xus, mits Xus
godt en godt zelf is. (Immers 't is niet anders als de liefde van
Xus tot ons, die hem uit de schoot des vaders heeft doen nederdalen
om onze brose natuur aen te nemen. gelijk 't dan zyne liefde tot
ons is geweest, die hem heeft doen geboren worden, zoo is 't ook die
zelfde liefde geweest, die hem heeft doen sterven. Unde Joes: In
1. Jo. 3-16 in hebben wij Gods liefde gekend, dat hij zyn leven voor ons ten
Joan. 15-13 beste gegeven heeft. En gelijk Xus zelf: Niemand heeft groter
liefde dan deze, dat iemand zyn leven stelle voor zyne vrienden.

Dog behalven dat Xus ons aldus in 't algemeen bemind
heeft, zoo heeft hij ons ook in 't bezonder die zelfde blijken
van liefde als aen Joes gegeven.

Ac 3mo zeiden wij zoo even dat 't bleek, dat Jesus Joes
beminde om des zelfs gemeinzaemen ommegang met Joes;
ô! 't blijkt hier uit ook, dat Jesus ons waerlijk bemind. Ipse ait
Prov. 8-31 delitiæ meæ esse cum filiis hominum. Item in Ev. Ecce vobiscum
Matt. 28. sum oibs diebus usq. ad consummationem saeculi. Et quis
nobiscum e? 1 In ~~[illegible]~~ onze Kerken, en vergader-
der plaetsen, quadrat quod ~~in~~ qbs dixit: ubi duo vel tres congregati sunt
in noie meo ibi sum in medio eorum. Ook zeg ik u, dat in-
Matt. 18-20.. dien 'er 2 van u overeenstemmen, op d' aerde al wat zij begeeren
het zal hen van mijnen vader geworden. 2. In zijne h. woorden
daer hij gemeinzaem met ons spreekt, en zijne wille kenbaer
maekt: 3 op onze h. Autaeren. zoodat wij daer wel in waer-
derheid van mogen zeggen, 't geen Jacob van Bethel: Vere
Dns e in loco isto 4 denique hij is ook zelf in ons als wij
zijne h. vleesch en bloedt nuttigen in 't allerh. Sacr. Unde
ipse Xus hanc Coronem, innuens dixit: Qui manducat meam
carnem, et bibit meum sanguinem in me manet et ego in eo

Atq; in de his oibs modis, qbs Xtus tam familiariter nobiscum
versatur dicere possumus: Waer is een zoo treffelijk volk, dat Deut. 4-7.
haere goden zoo nabij heeft, gelijk onze godt bij ons is? adeoq;
et sic Xtus nobis, uti Joi, amorem suum, etiamnum testatur.
(Wel is waer, ligt zal iemand zeggen: 't is zoo, Xtus is nog
bij ons.... maer egter genieten wij die zoetigheid niet van zyne
lighaemelyke tegenwoordigheid, na dewelke ook zelfs veele Ko-
ningen en prophetin verlangt hebben. Dog tot antwoordt
diend, dat byaldien wij ons geloof, en 't woordt van Jesus te
raeden gaen, 't vry grooter geluk is Jesus in ons hert te
hebben, als hem lighaemelyk met d'oogen te aenschouwen.
Hij zeide immers zelfs aen zyne Apostelen, dat 't hun nut was Jo. 16-7
dat hy van hun ging. Paulus roemt, dat hy Jesus na den 2. Cor. 5-16.
vleesche niet eens gekend heeft. Simeon, bad daerom ook Luc. 2.
Jesus nu op zyne ermen hebbende: Laet uwen dienaer in vrede
gaen, qa viderunt oculi mei Salutare tuum; hy bad nu
daer te mogen gaen, omdat hy Jesus had in zyne herte. &
Indus is 't dat wij niet zoo zeer de lighaemelyke gemeenschap
an die der ziele beoogen, die wij nu nog met Jesus hebben.
En hieruit blykt 't duidelyk, dat Jesus ook nog ons als
zynen beminden discipel Joes, lief heeft)

2do zeiden wij zoo even, dat 't duidelijk bleek, dat Jesus
Joes beminde, omdat hij hem zijne dierbaerste pand op aerde
toebetrouwde, wat al schatten en panden heeft Jesus ons ~~niet~~
toevertrouwd? en vervolgens hoe bemind hij ons ook ~~niet~~?
1. Hij betrouwd ons toe zijn eigen woord, zijne h. Schriftuer
tw: als zijn eigen hert is, zijn ingewand, en zijn boezem. Eene
gunst, die David eertijds voor Israel zoo hoog uitmeette
dat hij rond uit zeide: Non fecit taliter oi nationi et judicia Ps. 147-20
sua ò manifestavit eis. Een geluk en voordeel daer Paulus
ook van zeide: Wat voorregt heeft de Jood dan boven den Rom. 3.
heiden? En dan antwoordt hij, en stelt hij aen 't hoofd van
alle, dat hen de woorden Gods toevertrouwd zijn. Nu was
het zoo met de jooden, wat pand heeft godt ons dan ~~al~~
toevertrouwd zoo in 't Oude als Nieuwe Test? hoe moeten
wij dan ~~niet~~ zeggen, dat'er geen natie, geen volk is daer Jesus
zoo mi[lde] gehandelt heeft?

Nu behalven zijn woordt, zoo betrouwt hij ons ook
zijne hh. Sacramenten, de vaeten van zijn dierbaer bloed
en zijner verdiensten, en d'onderpanden onzer zaligheid

Wat van ~~dit~~ Paulus zeide: Een ijder merke ons aen als dienaers
van Xus en uitreikers van Gods Geheimenissen. als menschen
die in handen hebben, en aen dewelke toebetrouwd zijn de hh. Va
en geheimen des levens. En niet alleen dat die toebetrouw
dier kostelijke panden plaets heeft in de dienaers van Xus d
bisschoppen en priesters, die deze geheimen uitdeelen, en
uit dien hoofde kunnen zeggen dat zij hen zijn toebetrouwd;
maer ook ijder gelovige heeft zijne deel in die toebetrouwinge al
hij de zelve ontfangt.
3 Ja daer Jesus aen Joes toevertrouwde zijne moeder, daer
vertrouwd hij alhier zijn eigen zelven in 't aenbiddelijke geheim
onzer Autaeren, gevende ons in bewaeringe zijne eige godheid
en menscheid, zijne vleesch en bloed, zijne ziel en lighaem, en
dit doet hij telkens als wij hem in ons altaers geheim ont
gen. Wat verstand bezeft en overweegt dit nu, die niet ont
tuigt word van Jesus liefde tot ons? wat gemoed kan
nog aen zoo menigvuldige blijken van zijne liefde? Wel
mogt Xus zeggen: Niemand heeft grooter liefde, dan die
Joes. 15-13 zijne leven ten beste geeft voor zijne vrienden. Maer ook met
gene minder reden zou hij mogen zeggen: Niemand heeft
grootere liefde, dan die zijn zelven overgeeft geheel tot spijs
en voedzel zijner vrienden. En hierop ziet volgens verscheide
hh. Vaders, 't geen ^Joes van^ Jesus zeide eventjes voor dat hij zijne
zelve in 't allerh. Sacr. zoude geven: Naerdien hij de zijnen
Joës. 13-1. die in de wereld waren, had lief gehad, zoo heeft hij hen
ten einde toe lief gehad.
Er. quod Jesus Joem dilexerit, et nos etiamnum di
ligat. Supereest ut addamus quid nostro ^muneris sit^ ut ~~tto~~ beneficio
respondeamus.

3ta Pars

en wel 1o. zoo is 't onze pligt te danken en te verheerlij
ken Godt den hemelschen Vader, door zijnen zoone J. C., in
kragt des h. Geest voor die onuitsprekelijke genaedens en
weldaeden, die hij aen dezen grooten Heiligen Joes bewezen
heeft, niet alleen hem roepende uit de duisternisse tot 't ligt
zijner kennisse, niet alleen hem roepende tot zijnen discipel
niet alleen tot zijnen Apostel, maer boven dit alles hem dus
verrijkende door de tekens van zijne besondere liefde, zoodat
hij zig met reden noemde den discipel dien Jesus beminde.
zoodat w' uit hoofde van alle die weldaden aen Joes bewe
zen tot erkentenisse aen Godt met David mogen zeggen,
Ps. 138-17. O Godt hoe zeer zijn uwe vrienden mij in waerde, hoe is hun
heerlykheid verheven boven macte!
Maer dus Godt lovende over de weldaden aen Joes bewe
zoo moeten w' ook niet min dankbaer weren, voor de genaden
van Godt aen ons zelf bewezen, mits wij de hoop hebben

van met, en nevens Joes beminden, en günstelingen, van den
zaligen Jesús te wèzen. Dat dan de wereldlingen sweeten,
en draven om groote en aenzienlijke eertijtels, en eernamen
te bekomen; ons alleen zal genoeg zijn vrienden Gods, en bemin-
den van J. C. te mögen wèzen. En vervolgens zoo zullen wij
de teekenen van liefde die Jesús ons toedraagt wel waerdeeren
en dús zullen wij vol dankbaerheid met david zeggen: Wat is Ps. 8-5
toch de mensch dat gij zijns gedagtig zijt, of der menschen kind
dat gij hem komt bezoeken? gij hebt hem weinig onder d'engelen
vernederd; met heerlijkheid, en eere hebt gij hem gekroond, en hebt
hem gesteld over de werken uwer handen.

7°. Uit 't gezeiden moeten wij ook leeren, niets zoo
seer verlangen, als deze gemeenzaeme ommegang met Jesús t'
onderhouden. Joes van Jesús geroepen scheide zig niet af van
zijnen meester, maer agtede zig gelukkig Jesús te mögen volgen.
En dús volgde hij hem niet alleen in den hof getzemani, maer ook
op den Calvarie berg tot dat hij door de doode van Jesús daer
afgescheiden wierd; zoo nogtans dat hij egter met hert, en ziele
ook met den stervende Jesús vereenigd bleef. En dús is 't dat wij ook
eens vereenigd met Jesús ons best moeten doen om voor altijd
vereenigd te blijven, wetende dat gelijk Jesús zeid, dit 't Joan. 17-3
eeuwig leven is, te kennen godt den Vader en dien hij gezon-
den heeft C. J. om deze kennisse en gemeensaemheid t'onder-
houden, moeten wij met 'er herte liever alles verlaeten;
en des noods zijnde met 'er daed ook verlaeten, als deze gemeen-
saemheid te verliezen, wetende dat Jesús uitdrukkelijk zeid:
die niet verzaekt al wat hij bezit, kan mijn discipel niet
wezen. Gebeurde 't dan dat wij wederom bekoord worden
tot deze of gene zonden.... O! wij moeten dan 't allermeeste
gedenken deze gemeenzaemen ommegang met C. J. dan zouden
wij als een Joseph moeten zeggen: Quomodo possum hoc malum
facere et peccare in Deum meum.

O! Ja om deze gemeenschap met godt te bewaeren hebben
de oudvaders des O. T. Abraham, Isaac, Jacob, Moijses david &c. Heb. 11.
zig zelven afgegaen, de wereld, en dat haer eigen is, verlaeten
om die gemeenschap met Jesús te mögen hebben; deeden
de apostelen het zelfde. waerom Petr. uit naeme van allen
onderhand tot Jesús: Ecce nos reliquimus oia et secuti
sumus te. daerom hebben de martelaeren, en eerste Xtenen
liever goed en bloed verlaeten; als met dit te behouden
Jesús dien zij beminden, en van wien zij bemind wierden,
te verliezen. 't Blijkt in Stephanús, die liever zijn hoofd onder
de steenen wilde buijgen; en zoo martelaer sterven, als Jesús

// Ook in onzen beminden discipel Joes, gesmeten in de ziedende Olij.
Phil. 3.
verbannen op Patmos,

te verliezen dien hij al zag staen aen de regterhand Gods
Endus moeten wij ook steunen uit kragte van de gemeens[chap]
die wij reeds met Jesus hebben, en nog volmakter in den h[e]-
mel verhoopen, met paulus alles, ook zelfs dat in eig niet quaed is
agten als drek en vuiligheit om d'uitmuntende Kennisse en
gemeenschap met C. J. te behouden.

3.° Eindelijk zoo moeten w' ook leeren, de toever-
trouwde panden en schatten van zijne godlijke woordt, van
zijne hh. Saer, en in zonderheid van zijne diebaer vleesch en
bloedt, wel zorgvuldig bewaeren.

Joes heeft het toevertrouwde pand van de h. Maagd ook
wel bewaerd. de text zeit: En van die uer af, heeft de discipel
haer tot zig genomen. En zoo moeten wij ook wel agt nemen
en letten, dat tog die toevertrouwde panden aen ons geen oor-
zaek van verdoemenissen gramschap worden.

Joïs. 19-27

Hier toe moeten wij gods Woordt al dikwils leeren, hoo-
ren, lesen en overwegen, en vooral in ons hert bewaeren, ge-
lijk er van de h. Maagd Maria staet: Maria autem conservabat
oia verba hae conferens in corde suo. &

T'is ook niet genoeg die Kostelijke schatten der hh. Sacr.
bij ons te hebben, maer zullen wij de liefde en gemeenschap
met Jesus onderhouden, bovenal moeten w' ons werkzaem
om de zelve heiliglijk te gebruijken, zonder dit is't onmoge-
lijk in de liefde en gemeenschap van Jesus te kunnen blijven
uitdrukkelijk zeit Jesus: Nisi manducaveritis carnem filii
hois et biberitis ejus sanguinem non habebitis vitam in vobis
& contra: Qui manducat meam carnem et bibit meum san-
guinem in me manet et ego in eo.

Joïs. 6-54.

Conclusio

Wel aen dan A. A. Laet w' ons best doen om de liefde
van Jesus t'onswaerts met wederliefde te vergelden, dic[en]-
mus cum Sponsa: dilectus meus mihi et ego illi. &

Conversus Petrus vidit illum Discipulum quem diligebat Jesus. Jois. 21. v. 20.

In Festo S. Jois Apost. & Ev. 1741. 53. 62

Heden houd de kerk wederom de gedagt. van den h... geen onder alle d'Apostelen pronkt met zo vele na... men dan wel d'Apostel Joes (wiens feestdag wij heden vieren) A. A.

Joes voerd den naam, van Maagd, van Discipel, van Apostel, van Ev., van Propheet, en van Bisschop, en boven alle die munt nog uit d'eernaam, die hem in onze textwoorden gegeven word, viz. dat hij geheten word de Discipel dien Jesus beminde, een eernaam die aan Joes alleen in 't Ev. gegeven word: want dat hij Maagd genoemd word, dat heeft hij gemeen met de Moeder Maagd Maria, en alle andere Maagden; dat hij een Discipel geheten word, daarin is hij gelijk aan de 72 discipelen die Jesus verkoor, en twe aan twe afzond om t-; dat hij Apostel was daarin verschilde hij niet van d'andere medeApostelen; 4. was hij Ev., dit waren met hem Matt. Mar. en Lucas; dat hij den naam heeft van Propheten, ook Isaias, Jeremias u. wierden in 't O. T. al zo geheten; dat hij Bisschop was, 't zelve waren d'andere Apostelen en hunne nazaten; Maar dat hij genoemd word de Discipel dien Jesus beminde, daarmè pronkt hij alleen in 't hele N. Ev. — Luc. 10. 1

Edog dit moet zo ruw niet genomen worden, als of Jesus Joes beminnende, d'andere Apostelen niet zou bemind hebben; neen! aan hen alle zeide Jesus na 't laaste Avondmaal: Vos amici mei estis. Ja Joes getuigd zelfs, dat Jesus de zijnen tot 'en einde toe heeft lief gehad: Maar dat Joes genoemd word de Discipel dien Jesus beminde, wil zeggen, dat Jesus hem het tederste van alle beminde. — Jois. 15. — C. 13. 1.

|| Wij hebben u A hier van heden 8 dagen reeds gesproken & — ||

Om hier van des te meer overtuigd te worden zullen wij u A voorhouden (1mo de blijken van Jesus Liefde tot Joes) — Propositio
[1mo] twe nigwe blijken van de liefde van Jesus tot Joes
2do zullen wij 't zelve op ons toepassen,
Waar uit wij voort 3tio zullen besluiten wat wij voor Jesus liefde tot ons aan Jesus verschuldigd zijn. Attendite

Seipsum laudare, et illustri noie compellare subinde necessarium et utile. Patet in Paulo qui se sæpius laudavit

2. Cor. 12. & 9. ad Cor. ubi suas revelaões et extases commemorat, et se nihil mi(nus) à magnis ap(osto)lis fecisse dicit.

Idem facit Joes in hod. Ev. dum se dicit Discipulum, quem diligebat Jesus. summum certè encomium, dilectum esse à Cto! Hunc suum amorem erga Joem testatum fecit Jesus 1mo Revelatione secretissimorum mysteriorum.
2do Revelatione et communicatione suorum dolorum.

Ac 1mo quidem, 't was zeker een bezonder kenteken van zijn liefde tot Joes dat hij hem zijne verborgenste geheimen openbaarde. Immers dit is een eigenschap van ene bezondere liefde, [gelijk 't integendeel een teken van gene of kleyne liefde is zulks te verbergen. dus] 2 omdat Dalila ~~meende~~ dat Samson aan Dalila weigerde t'openbaren waar zijne sterkte ingelegen was besloot zij, dat hij haar ook niet regt beminde, hoe kunt
Judic. 16. gij (aiebat) zeggen, dat gij mij bemind, dewijl uw herte verre van mij is, gij hebt mij driemaal door uwe leugens bedrogen, zonder mij te willen zeggen, waarin uwe zeer grote sterkte gelegen is. ~~Godt zelfs stelde 't als een bezonder teken zijner liefde zijn geheime t'openbaren~~
2. zoo integendeel stelde Amos 't als een teken van Gods liefde tot zijne dienaren, dat hij hen zijne geheimen openbaarde. De Heere Godt doet niets (inquiebat) of hij zal
Amos. 3-7. zijn geheim aan zijne dienaren de propheten openbaren. 3. Dus was 't een teken van Gods bezondere liefde tot Abraham, dat hij hem Sodomaas ondergang bekend maakte, en vooraf zeide: zal ik ook voor Abraham verbergen
Gen. 18-17. het gene ik doen zal. q. d. --- 4. 't was zeker ook een teken van Gods bezondere liefde tot den h. Joseph, den bruidegom van d'alderh. Maagd Maria dat hij hem in den slaap
Matt. 1-20. onderregtte van 't geheim der menschwordinge van den zone Gods in de maagdelijke schoot zijner bruide. 5. Jesus verzekerde aan zijne Apostelen dat zij zijne vrienden waren,
Joes. 15-15 omdat hij hen de geheimen zijns vaders openbaarde. Ik noem u (zeide hij) niet meer dienstknegten, want een knegt weet niet wat zijn heer doet: maar ik heb u vrienden genoemd want al wat ik van mijnen vader gehoord heb, dat heb ik u bekend gemaakt. 6. Indus was 't ook in 't bezonder een teken van Jesus liefde tot Joes, dat hij hem zijne verborgenste geheimen openbaarde.

Wel is waar, gelijk wij zo aanstonds hoorden, 't was een teken van Jesus liefde tot alle zijne Apostelen, dat hij a...

wat hij van zijnen Vader gehoord had, hen had bekend gemaakt; Maar onder hen allen heeft hij aan Joes d'alder diepste en verhevenste geheimen veropenbaard. 't is hierom dat Joes volgens het gezigt van Ezechiel. I. d'Arend der Evn geheeten word; want gelijk een arend door zijn hoog vliegen al 't gevogelte te boven gaat, zoo is 't ook dat Joes in Cs geheimen te beschrijven, d'andere Evn overtreft &c. Ja wat al geheimen van Cs, en zijne Kerke bevat ~~wat~~ d'openbaringe van Joes &c...? En vervolgens te regt besluiten, wi uit d'openbaringe dezer geheimen van Jesus aan Joes, dat Jesus hem bezonder beminde, en dierhalven te regt genoemd word de discipel dien Jesus beminde.

2do 't was ook geen minder bewijs van Jesus Liefde tot Joes, dat Jesus hem zijne smert en droefheid mededeelde. Immers dat heeft de ware Liefde eigen, dat z'er smert, droefheid, en ongevallen in den schoot van 'er beminden uitstort, daar klaagd z'er nood aan. 1. Dus Job op de mesthoop keerde zig tot zijne vrienden en riep: Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, erenim manus Dni tetigit me. 2. Dus was 't geen klijn bewijs van Gods liefde tot den vromen Noe, dat hij bij hem als klaagde dat alle vleesch zijnen weg bedorven had, en dat 't hem berouwde dat hij den mensch geschapen had. 3. 't was ook geen klijn bewijs van Gods Liefde tot zijnen dienaar Moijses dat hij voor hem als niet kon verzwijgen zijne smert en aandoen over Israels afgoderije in 't gulde kalf t'aanbidden. 4. En dus was 't hierook geen minder bewijs van Jesus liefde tot Joes, dat hij hem deelgenoot maakte van zijne smert en droefheid.

Job.

Gen. 6.

Exod. 32.

En waarlijk behalven dat Joes oog en oorgetuige is geweest van alle de smadelijke ontmoetingen, die Jesus gedurende zijn preekampt gehad heeft, zoo nam Jesus hem als zijnen bezonderen vriend ook mede in den hof van Olivoeten als hij voor goed zou beginnen te lijden, &c. 't was Joes, die als Jesus bezondere vriend, met ~~met~~ zijne alderliefste Moeder Maagd Maria, 'er ook bij was, als Jesus aan het kruis stierf, en door wiens ziel, gelijk toen door Marias ziel, 't zwaard van droefheid is doorgegaan.

En vervolgens te regt besluiten wij uit het mededeelen van Jesus smert en lijden, dat Jesus Joes beminde, en dienvolgens dat Joes te regt zig noemd den discipel dien &c.

2da Pars.

Wat ons nu aanbelangd wynig zou 't zijn, Joes zoo hoog te roemen, ten waer wij ook de hoop hadden van beminden van Jesus te weezen. En zeker Joes is deze eernaam die Paulus de Cbnen geeft als hij hen noemd Beminden Gods, of Beminden in Godt, gelijk hij doet Rom. 3-7. Col. 3-32.

Ja niet alleen in 't algemeen zijn wij Beminden van god maar ook, om nader ter zake te komen, de zelve Liefdensblyken, die Jesus aan Joes gegeven heeft, geeft hij nog aan ons Cbnen en Beminden Gods.

En wel 1mo zeiden wij zoo even, dat Jesus tot bewijs zijner Liefde aan Joes zijne geheimen openbaarde; O! 't blijkt hierook uit dat Jesus ons warelijk bemind. Die zelve groote geheimen die Jesus aan Joes veropenbaard heeft, maakt hij ons door 't Ev. van Joes, zijne brieven en Openbaringe, als ook door alle zijne hh. Schriften, en kerke# nog bekend. dit is een bewijs van Jesus zonderlinge liefde tot ons boven allen die buiten de kerke zijn. ## zoodat Jesus ook tot ons nog zegt: U is 't gegeven het geheim van 't rijke Gods te kennen, maar hen, die buiten zijn, geschied alles in gelijkenissen. Ja hierin overtreffen wij niet alleen die buiten zijn, maar zelfs ook Gods heiligen en beminden van 't O. T. aan dew die geheimen niet bekend, of maar duister openbaar waren. Zoodat Jesus ook nog tot ons zeid: Zalig zijn d'oogen die zien het gene gij ziet: want ik zeg u dat vele prophéeten en koningen. &c. Item: Joes. 35-35.

de vaste pijlaar en stijl der waarheid (zo Paulus haar noemd. 1. tim. 3-15)

Mar. 4-11

want niemand die al de schrift aan, zij verwerpen de getuigenis der kerke, waar door alleen men kan weeten dat schrift uw schrift trug is.

Luc. 10-23.

Zoodat word Joes genoemd de Discipel dien Jesus beminde, omdat Jesus hem zijne geheimen openbaarde, wij ook met regt ons onder Jesus beminde Discipelen mogen tellen, mits Jesus ook nog aan ons door Joes en zijne kerke zijne geheimen openbaard.

2do zeiden wij van Joes dat 't duidelijk bleek dat Jesus hem teder beminde omdat hij in de schoot van zijnen vriend Joes zijne smert, en droefheid uitstortte, en hem zijn lijden mededeilde? O! 't blijkt hierook nog uit, dat Jesus ons bemind. Immers wat is 't hele h. Ev., en deszelfs preking anders, dan een mededeeling van Jesus smert en Lijden?

Pau-

Paulus noemde het de prèking van den gekruisten Cs. Wat is 1. cor. 1-23.
h. Offerande der Misse dan eene onbloedige vervolg van
Jesus bloedige offerande aan 't kruis? Hier van zijn wij op
levendigste deelagtig door de h. Cote, volgens Cs eige
zeggen: Doet dit tot mijner gedagtenis, 't w Paulus ons Luc. 22-19
duidelijker verklârende zeid: Zoo dikmaals als gij dit 1. cor. 11-26.
brood zult eten, en den drinkbêker zult drinken, zoo
zult gij de dood des Heeren verkûndigen, tot dat hij komt
Ja daar en bôven ook nog dan toond Jesus dat hij ons be-
mind als hij ons met Joe: uit den kelk zijns Lijdens laat
mede drinken, en dus zijne smert ook in onze schoot uit
stort: Want wien de Heer liefheeft (ait Pau) dien kastijd hij Heb. 12-6.
en hij geesseld al dien hij voor zijn kind aanneemt.
In quoo Jesus Joem dilexerit, et nos etiamnum diligat.
Supere, ut videamus quid nostri sit muneris ut tanto be=
neficio respondeamus.

3na Pars.

En wel 1mo zeiden wij dat Jesus ons zijne liefde toond
met ons door Joes en zijne kerke zijne geheimen t'open=
baren! O! in deze kennisse, en ôpenbaringe moeten wij tragten
staags aan te nêmen. Dit vermaand ons Paulus Col. 1-10.
1. pet. 2-2.. Dit moet niet alleen een blote kennis we=
zen, maar die invloed heeft op de zèden. De bloote ken=
nis alleen baat niet, ja blaast op, ut Paulus l. c., en verij= 1. cor. 8-1
deld maar, gelijk de zelve Apost. van de heidensche philo= Rom. 1.
sophen zeide, dat zij Godt gekend, maar niet verheerlijkt
hebbende verijdeld zijn in hunne rèdenen, en zig voor wijsen
uitgèvende, dwaas geworden zijn; ja de kennis zonder er naar
te doen blaast niet alleen op, en verijdeld, maar is zelfs zonde
en dient tot meerder beswarenisse Scienti bonum et nô faci= Jac. 4-17.
enti &c. Servus qui cognovit voluntatem Dni &c. Luc. 12-47.
Toenemen en aanwassen moeten wij dan niet in ene blote
kennisse van Gods geheimen, maar in ene kennisse die in=
vloed op de zèden heeft. Beide dit paard Petrus zamen 2. pet. 3-18
Paulus. 1. thess. 4-1.. Col. 1-10.

2do zeiden wij dat Jesus ons zijne liefde toond
met ons zijn h. Ev. de prèking van zijn Lijden en kruis te ge=
ven in onze harden, met ons zijn lyden en sterven op 't lè=
vendigste te doen gedenken, en onbloedig te vervolgen in
de h. Offerhande der Misse, en met ons door kruis en lyden

// Cum Paulo 1. Cor. 2-2. dicamus: ik agt a niet geraden iet anders te willen wéten, dan J.C., en dien gekrúist.

uit zijnen Lijdenskelk mé te délen? 1°. O! Wat een werk
behóren wij dan te máken, om de préking van Jesús lijden
te hóren, te lézen, en te bewroeden? // 2°. Met wat vlyt
en yver moesten wij gedreven worden om de h. Offerhande
der Misse bij te wónen? [struck] # 3°. Hoe behoorden
w' ons door Jesús lijden in ons lijden te troosten?
Apli Act. 5-43. Apoc. 1-9. Rom. 8-17.

Wij behooren ons te spiegelen, en op te wekken door 't V.B. der eerste Christenen, door Lúcas vangetúigd: Act. 2-46 Zij volharden dagelijks eendrogtelijk in den tempel, en brekende het brood het brood [struck] aan Moeder Monica moesten wij ons spiegelen, van wien de h. Aug. getúigd. Conf. Lib.

Conversus Petrus vidit illum dis-cipulum qm diligebat Jesus qui et recubuit in cœna supra pectus ejus. Jois. 21. v. 20.

Dominica inter Circumcisionem & Epiphaniam seu Octava S. Joannis 1740.5.

Heden vieren wi 't Octaef of d'agtste dag van de Feestdag van den h. Apostel en Ev. Joes A. A.

Wanneer we heden agt dagen geleden 't woord tot U. A. voerden hebben we niets van den Feestdag van de h. Joes gemeld, maer hebben ons gehouden aen het geheim dezer dagen, ik zeg aen de mensch-wordinge en geboorte des Zaligm., en hebben alsdan vervolgt de Lesse van Paulus, dew de kerk op d' eerste kersdag in d' eerste Misse heeft doen voor-leezen, en w. Lesse wy met de kersdag begonnen en Nieuwe jaers dag voleindt hebben.

Dewijl we dan niets van Joes op des zelfs Feestdag gehandelt hebben, zoo hebbe goed gedagt dat niet oneigen zoude weren, als nu heden op 't Octaef van Joes tot U. A. een woordtje te spreken.

Heb daer toe tot text opgenomen 't geen Joes zelf van zig zelven alhoewel bedektelyk en zonder zig te noemen, zeit, te weten: Conversus Petrus &

Dog mits dien 't al te wydloopig ons zou verbreeden deze gehéle text te verhandelen, zoo zullen wi ons alleenig maer omtrent 't rusten van Joes

op Jesus borst bepaelen. Videbimus quid nobis hic recubitus innuat mysterii, ante tamen explicabo qualiter illi contigerit. Beide deze puntjes

Propositio

dan U. A. voor te houden, teweten 1o. hoe dat Joes op Jesus borst gerust heeft. 2o. waerom hy daerop gerust heeft, en 3o. t'zelve op ons toe te passen, zal wezen t' voorwerp van deze verhandeling in t' onderhoud van U. A.

Antequam recubitus hujus explico mysterium, breviter expedienda e difficultas quae ignaris oboriri posset ex situs illius inconcinnitate. Relegatur in Concionibus huic adjunctis usque ad applicationem. Vide sermonem anni 1745.

Videmus nunc A. A. &

Applicatio

NB hanc applicationem, longius dicendo deduxi; sed haec pauca post 8 dies scripsi prout memoria dictabat.

Matt. 28

Twyffele niet of, yder een van ons zou wel wenschen dit geluk met Joes te mogen hebben, en op Jesus borste te mogen rusten.

t' is waer Jesus is nu op zulk een wyze niet meer by ons als hy toenmaels by zyne discipelen was. Maer nogtans adest nobis. Ipse promisit: ecce ego vobiscum sum omnibus diebus &. Ex praecipue duobus modis nobiscum e: 1. In suo verbo 2. in SS. Sacram.

Ad 1. in suo verbo adest nobis, daer kunnen wy nog op zyne borsten rusten, jae van zyne borsten gevoedt en gespyst worden. Hier van heeft hy zelf gezeit: Non in solo pane vivit homo sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Van deze borsten van Jesus zeide Paul. Lac vobis potum dedi &

O deze borsten van Jesus zyn t' daer we met Joes

Dominica inter Circumcisionem & Epiphan., seu Octava S. Jois Ap. 1745.

Conversus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Jesus, qui & recubuit in cœna super pectus ejus.

Jois 21. v. 20.

Exordium, et Propositio, et Applicatio uti anno 1740.

1mo. Antequam recubitus hujus explico mysterium, seu rationes ejus allego, expedienda e difficultas, quæ ignaris oboriri posset ex ritus illius inconcinnitate.
In cœna paschali recubuisse Joem in Dnico pectore, ipse Jois refert tum in hod. Ev., tum cap. 13. ubi de illis agens, quæ sub cœnam evenerunt, rem gestam hoc modo describit. Voorwaar, voorwaar zeg ik u, zeide Jesus, dat een van U lieden my verraden zal. De discipelen zagen dan op elkanderen, twyfelende van wien hy sprak. En een van zyne discipelen dien Jesus lief had, lag in den schoot van Jesus. Simon Petrus wenkte hem dan toe, en zeide: Wie is't daar hy van spreekt? Hy dan op de borst van Jesus nederrustende, vraagde hem: Heere, wie is het?
Quod si jam cum his conferamus illa quæ Deus observari voluit in cœna paschali Exod. 12. parum forte concinnè fieri hoc potuisse dicemus, quod hic Joes de suo refert decubitu. Nam inter alias agni paschalis comedendi cæremonias hæ erant, ut comederent illum calceati, baculos gestantes manibus, et festinanter seu abituri entes viatores. Ex quibus ceremoniis Philo de Cain et Abel, Gregorius Nyssen. & (vide à Lapide) indubitatè asserunt Judæos stantes comedisse agnum paschalem. Itaq. juxta hunc cœnæ paschalis ritum parum aptè fieri potuisse videtur, ut Joes recumberet in sinu et deinde in pectore Dni, maxè cum decubitus o levem ad Cbri pectus admotionem (quæ stando fieri potuisset) sed benè longam ac placidam quietem significet.
Facilis ad hæc e responsio, si dicamus o stetisse in cœna Cbm, sed discubuisse cum discipulis more tunc temporis recepto, idq. in thoris ad hoc deputatis, quod et Evangelistarum phrasis videtur innuere, cum nihil dicentes sive de statione, sive de sessione, unanimiter discubuisse Dum

affirmant. Sanè ex historia Magdalenæ Lūc 7. clarè liquet hoc situ prandisse Chm. in domo Simonis Pharisæi, nam cum ducatur Maria stetisse retro secus pedes Dni & discubuisse patet Dnm; nam si sedisset aut stetisset more nobis usitato, ō stando retro peragere illa potuisset Maria, quæ Salvatori exhibuit obsequia, sed inclinare se debuisset ante Chm, aut ad latus, ut Lacrymis pedes ejus potuisset rigare &

Quod si ergo hoc discumbentis situ Chm Paschalem cœnam celebrasse diximus, facile patet modus, quo Joes recumbere potuerit in sinu, et pectore discumbentis Dni.

Verum occurret tunc illa quæstio: Cur Chs, si agnum paschalem voluit comedere, ō comederit illum ritu à Lege Mosaica proscripto, nimirum stans?

R. 1º. St qui dicunt, ritum standi ō nisi in primo Paschate debuisse observari: subsequentibus porro annis perinde fuisse quo situ agnum paschalem comederent.

Verum hoc parum congruere videtur paschatis annuè celebrande præcepto; etenim ō solum agni paschalis manducationem Judæis fuisse præceptam, sed et ceremonias Exod. 12. expressas, ex illis post relatum paschalis agni

Exod. 12. 25. ritum Mosis verbis convincitur, dum ait: En als gy zult gekomen zyn in het Land, tw de Heer u geven zal, gelyk hy beloofd heeft, zoo zult gy deze plegtigheden onderhouden.....

Cur igr ō observavit illas Chs? cur discubuit? cur ō stans cœnatus ē?

R. 2º. Profectò temerè nimis diceremus, contra Legem comedisse Pascha Redemptorem, qui ipse de se: Non veni solvere, sed adimplere.

Quid ergo tandem dicemus?

R. 3º. Solvit nodum Chrys. hom. 82. in Matt. cum ait: Chm primus stantem comedisse cum discipulis agnum paschalem ritu a Mosaica Lege præscripto, deinde absumto agno more Judæis aliàs usitato discubuisse. „ Quod (inquit) pater, „ hi Pascha comedebant adversus Legem recumbentes, dicere „ possumus, qd postqm comederunt Pascha ad cœnandum „ recubuerunt.„ Similia hoc Theophylactus: „ Stans (ingt) „ comedit Pascha, deinde recumbens suum tradidit sacra„ mentum.„

Patet ergo nunc quod et Chs ritum observavit Legis Mosaicæ, et Joes in Chi primum sinu, deinde pectore potuerit recumbere.

Ordo Ad rationes hujus recubitus transeo: tresq princi-pias allego. 1ma fuit summus Jois mæror, qui audita Dni

Dni proditione aum ejus graviter afflixerat. Feriebat quidem, triore hoc proditionis nuncium oium discipulorum animos; nemo tm mã indoluit Joe. Amorem sqtr dolor, si dilectus patiatur. Majorem amorem, major dolor sequitur. Igr ex mente Chrys. et Theophylacti (apud Coutin.) quasi victus acerbitate doloris afflictum caput in sinum deposuit Magistri. ## hic insere notulam in fine sermonis 1740 adjunctam.

Sed enim, ō vdr sufficiens talis recubitus causa solus mœror: poterat enim, mæstum caput alibi reclinare, quam in Chti sinum, idq̄ decebat modestiam.

Alteram ergo hujus in sinu Dni recubitûs rationem addit Euthymius in Cap. 13. Joan. quod ipse Chs discipulum tenerrimè dilectum acciverit, ac, ut doloris vim mitigaret, in sinum suum reclinaverit. Erat Joes (ait) Magistri morte admodum mæstus, propterea accitus fuerat, ibiq recubuerat., Ita ut sive Joem, sive Chm spectemus, recubitus ille certum fuerit singularis indicium amoris, quemadmodum observavit Chrys. in Cat., si (inqt) hujus familiaritatis causam quæris discere, amoris res erat, propterea dicit, quem diligebat Jesus, qmvis ñ et alii amarentur, tn iste plus aliis.,

Exaggerat Isaias admirabilem Chti erga fideles suos amorem, dum ita vaticinatur: Men zal ú naar de borsten dragen, en op de knien liefkozen, gelyk iemand van zyne moeder gestreeld word, zoo zal ik u vertroosten, binnen Jerusalem zult gy getroost worden. Gy zult het zien, en uw hert zal'er verhougd over zyn, uwe beenderen zullen weer jeugdig worden als gras. Isa. 66-12

Quis hoc Prophetæ vaticinium primo loco ō adimpletum videt in discipulo quem diligebat Jesus? haret ille dulcissimo pectore Salvatoris, ceu dilectissimæ matris, ibi doloris sui haurit remedium, ibi gaudet, ibi deliciatur, ô Consolão admirabilis! Daar (zingt David) was de kleine Benjamin opgetogen in den geest. Vere illud de Joe nro dicam, nam sive Benjamin dexteræ filium dixeris, sive Benoni, filium doloris, utrumq fuit Joes, dextram obtinuit, et dolorem cum Chto persensit. adolescentulus em fuit utpote junior oium aplorum. Dicam ergo: daar was de kleine Benjamin opgetogen in den geest, ibi in aula eucharistica, ibi in sinu et pectore Salvatoris. Nam quis hic Jois in hoc recubitu explicet felicitatem, quæ oium em vota excedit, nedum privilegia! Ps. 67-28.

Sponsa felicem se æstimabat, si locum sciret ubi cubaret sponsus, hinc illa ejus vox: geef my te kennen, gy dien myne ziel bemind, waar dat gy weid, waar dat gy ú op den middag te rusten legt. Cant. 1-6.

David aspectu se beatum fore ō dubitabat Salvatoris. hinc optabat. ostende faciem tuam, et salvi erimus. Ps. 79-20

alter Joes, jussus em, sacrum Dni verebatur attingere verticem et hic Joes oium superat desideria, oium excedit privilegia, dum

dum sacrum Chri cor habet pulvinar, dum illo requiescit pectore, in quo oes thesauri sapiae et sciae st absconditi. Col.
Igr in singularis amoris argumentum, recubuit Joes &c.

3na Recubitus hujus ratio e, ut secreta inde hauriret cælestia. Nec n frustra caput suum Joes huic admovit pectori, in quo thesauri oes latebant absconditi, nempe hausit inde quod totius orbis miraculo postmodum eructaret. Unde opportunè Ven. Beda (in Cat.) „ Quod in sinu et „ sup pectus recubuit, o solum fuit præsentis amoris indicium, „ sed etm futuræ rei signum, quod scilicet inde vocem sumeret, „ quam postmodum cunctis sæculis inauditam emitteret „.

Joes. 1 - 18 Baptista cum de sublimibus divinæ generationis mysteriis edisseret, ita lqtr: D'eeniggeboren Zoon, die in den schoot des Vaders is, die heeft het verklaard. at cui obsecro apertius, quam ille, qui in unigeniti quievit sinu? Audite Bern. in Cant. „ serm. 8. „ Quis cognovit sensum Dni, aut quis consiliarius „ ejus fuit? profecto Unigenitus, qui e in sinu Patris ipse „ enarravit, enarravit dixerim, o mihi misero et indigno, sed „ planè Joi amico sponsi, cujus hæc verba st, o solum a, sed et „ Joi Evtæ uni discipulo, quem diligebat Jesus; hausit Joes „ de sinu unigeniti, quod de paterno hauserat ille „.

Hunc proinde sinum o immerito Augs. in Cat. sapia cælestis „ tis secretum dixit. „ Per sinum quid aliud scatur, quam secretum? hic e unicæ pectoris sinus sapiæ secretum „

Huic adstipulatur Ecla dum in honorem Evtæ canit elogia: Valde honorandus e beatus Joes, qui sup pectus Dni in cœna recubuit. Beatus aplus cui revelata st secreta cælestia.

Gen. 28. Fugitivus in Mesopotamiam Jacob, dum in saxum reclinato capite molliter quiesceret, aperiri vidit cælos ac scalam porrigi à terris in cœlum, tot plenam prodigiis, ut experrectus in has voces proruperit: Terribilis e locus iste, verè o e hic &c.
Dum hæc expendo manifestam recumbentis in sinu Dnico Jois expressam cerno imaginem. Quid n Chrs nisi lapis angularis!
Eph. 2. 1. Pet. 2. 1. Cor. 10. Petra erat Chrs. Ecce in hunc lapidem dilectus discipulus maestum caput reclinat. Quid fit? laxat se cælestis sapiæ secretum, atq adeo admiranda illi pandit mysteria, ut dicere potuerit cum Jacobo: Terribilis, imo amabilis e locus iste o e hic aliud nisi pectus Dei, et porta cæli, erat quippe (teste Joe. 10.) Chrs ostium, quod si quis ingreditur salvabitur.
Igr ut secreta hauriret cælestia recubuit Joes &c.

Vidimus 1mo quiescentem in Chri pectore Jo:m
Nunc 2do hujus recubitus 3plicem rationem &c.
3tio dicta nobis applicemus. Vide serm. 1740.

Joes de troost in onze droefheit moeten zoeken,
Hem mede troostede ‹t› zig een andere Joes in vinculis
audiens opera Xti &c. hier moeten w'onze troost
ook zoeken &c. Men mag by de wereld troost
zoeken, maer men zal ze niet vinden. Audi Salomonem
Risus dolore miscebitur. Item: Extrema gaudii
luctus occupat. At qui in divinis solatium quaerit
cum Joe solabitur &c.

2. Wij kunnen met Joes op Jesus borsten rusten
in t' Allerh. Saer. Immers wanneer ruste Joes op
Jesus borste? O toen als Jesus t'Allerh. Saer. heeft
ingesteld. Nu dat zelfde geluk kunnen wy met Joes
deelen, Immers Jesus zelf heeft van dit aenbiddelyk
geheim gezeit: In me manet et ego in eo. Numqd
hoc proximè accedunt ad Jois privilegium, vel etiam
excedunt?

Igitur et nobis offertur sinus pectusq Dni. ut
ibi recumbamus.

At eheu! vilis e nobis iste saepe sinus apud falla-
cem mundum quaerimus quod nobis offert Xus &c.
Optimè hanc nostram expressit insaniam infelix Samson, Jud. 16.
Ille recumbens sinu fallacissimae meretricis, et capillos
et vires cum amisisset, factus e hostibus suis triste
ludibrium &c. Ita oio nobiscum agetur, si sinu mundi
et voluptatum, ignavè ~~dormiamus~~ rursus dormiamus,
perdemus, i.e. capillos bonorum nostrorum, virtutumq
gratiarum, quas hisce diebus è Xti pectore hausimus,
perdemus. Sunt enim capilli, caput ornant et tegunt
ita Xanum bona opera. hos inquam capillos, haec
bona opera, unaq vires oes divina gratia amittemus
si mundi sinu obdormiamus &c.

Conclusio Caveamus ergo A. A. periculosum atq. infa-
mem istum mundi sinum. Audiamus monentem
Salomonem, Prov. 1. Fili mi, si te lactaverint pec-
catores ne acquiescas eis. q. d. si tibi sinum suum
pandat fallax mundus, si ad pectus suum, si ad
lethiferas suas mamillas invitet te fraudulenta
hæc meretrix ne acquiescas, ne recumbas, ne confidas
te tantis periculis. Recordare quod hisce diebus
in sinu Xti tui, dico in SS. Sacramentis reclina-
veris. adeoq. fuge fuge exitialem mundi sinum
o potes mensæ Dni ìe particeps et mensæ mun-
itaq. fuge mundi sinum quisquis sapis, ne sero
calamitatem tuam deplores. Si quiescere volumus,
en Xus suum nobis sinum offert, imo nostrum ex...
in SS. altaris Sacramento. Ibi quietem, ibi gau-
dium, ibi felicitatem nobis promittit ineffabilem
Huc ergo accedamus, huc caput nostrum reclinem...
ut suaviter recreati, illuc demum stringamus, ubi
in æternitatem jucundissimè deliciemur, &c.

1745

NB ad notulam ## in adjuncta concione, add...
exempla Achabi item Eliæ qui pro nimio mœrore
t' hoofd laeten hangen, of elders nederwierpen
de Achabo Script. ait dat hy zoo bedroefd was
3 Reg. 21 omdat hy Nabots wyngaert niet kon machtig
worden, dat hy zig te bedde nederwierp &c.
de Elia Script. ait dat hy zoo bedroeft was om
dat hy meinde dat hy'en maer alleen d' eenige waere pro-
pheet onder gods volk over was, dat hy zig ...
3 Reg. 19. eenemael moedeloos onder den jeneverboom ter aerde
neder smeet &c.

In Festo S. Joannis Apli & Evang 1754. 62.

Domine, hic autem quid? Jois. 21. v. 21.

Meermalen vinden wij in de historie van 't h. Ev. dat Chs zijne Apostelen bestrafte als zij hem ier onredelijks voorstelden of vraagden.

Zoo vinden wij Luc. 9. dat Jacobus en Joannes den Here Chs vraagden: Heer, wild gij, dat wij zeggen dat het vüur van den hemel daale, en hen, naamde Samaritanen, dew weigerden den Heer t' ontfangen, verslinde; maar dat de Heer zig omkeerende hen bestrafte, zeggende: gij weet niet van wat geest gij zijt.

Zoo lezen wij Matt. 20. dat de zelve twe gebroeders Jac. en Joes door hunne moeder den Here Chs vraagden, om te mogen zitten d'een aan zijnen regter, en d'andere aan zijnen linkerhand in zijne rijk; maar dat Jesus hen antwoordde: gij weet niet wat gij begeerd: kunt gij den kelk drinken, dien ik drinken zal?

En dus komt ons ook van daag ier diergelijks voor in 't h. Ev. zoo even u. A. voorgelezen. Daar hooren wij Petrus den Heer nieuwsgierig vragen hoe het dog met den h. Joes, wiens feestd. wij heden vieren, zoude aflopen, Heer (zeide Petrus) hoe zal het dog met dezen gaan? Maar Jesus antwoorde hem bestraffender wijze, zeggende: zo ik wil dat hij blijve, tot dat ik kome, wat leit u daaraan. volg gij mij.

Propositio

Wij zullen ons voor als nu vergenoegen met de nieuwsgierige vraag van Petrus een wijnig nader te aanmerken, en onze onderregting daar uit te trekken. Attendite

Om de vraag van Petrus, Dne, hic a quid? regt te bevatten, zo moet men weten, dat'er een gesprek of zamenspraak tussen den Heere Chs en Petrus

was voorafgegaan. Tot driemaal toe had Chs aan Petrús gevraagd: Simon, Johans zoon, hebt gij mij lief meer dan deze doen? Waarop Petrús tot driemaal toe telkens antwoordde: Ja, Heer, gij weet wel dat ik ú beminne. En hierop ging Chs voort en voorzeide hem, dat hij t'eniger tijde martelaar zoude sterven. Voorwaar, voorwaar zeg ik ú, als gij nog jong waart, omgordde gij ú zelven, en gij wandelde daar gij wilde, maar als gij zúlt oúd geworden zijn, zúlt gij úwe handen úitstrekken, en een ander zal ú omgorden, en ú leiden daar gij niet wild. Door 't zeggen Chs aan Petrús te kennen gaf dat hij gelijk zijne meester met úitgestrekte handen, aan een krúis zoúde sterven; waarom d'H. 't er ook bij voegd: Nú dit zeide Jesús te kennen gêvende met wat dood hij godt zoúde verheerlijken. Hierop Petrús nú gehoord hebbende wat zijn lot en aandeel eens zoúde wezen, en zig omkeerende, en ziende Joannes den discipel dien Jesús beminde, wierd met nieúwsgierigheid ontstôken om te wêten wat dood die dog zoúde sterven. des zeide hij tot Jesús: Heer, hoe zal het dog met dezen gaan? q. d. Petrús: Heer, gij hebt mij nú gezeid, wat dood ik zal sterven, dat ik gelijk gij mijne meester, gekrúist zal worden, maar zal ik alleen dat lot ondergaan? wel wat zal dog van dezen Joes, úwen lieven discipel, die in 't avondmaal op úwe borst gerúst heeft, geworden? hoe zal het met hem aflôpen? zal hij zijne handen ook úitstrekken, en omgord worden? zal hij ook geleid worden daar hij niet wil? Heer, hoe zal het dog met dezen gaan?

Zodat de nieúwsgierigheid Petrús dêde vrâgen, hoe of 't dog met den discipel, dien Jesus beminde, af zoú lôpen?

Moralia Wij gaan nú tot het zêdelijke over, en zúllen úit het gezeide twê zâken leeren.

I. Vraagde Petrús na een zaak, die 't Jesús niet be-

behaagd had t'openbaren: dit leerd ons niet na vor-
schen of onderzoeken dingen, die 't Godt den Here niet
behaagd heeft aan ons menschen bekend te mâken
of t'openbâren.

'T is deze Les die d' Eccl[us] ons allen geeft, als hij
zegd: Onderzoek die dingen niet, die boven uw ver- Eccli. 3-22
stand zijn, en tragt ze niet na te speuren, die uwe
kragten te bôven gaan, maar denk altijd op het
gène Godt ú gebóden heeft, en wees in vèle van zijne
werken niet nieúwsgierig.

Salomon zelfs de wijste aller menschen, had deze
Les zoowel ingezògen, dat hij een ijder bedreigde
of waarschoúwde voor d'onheilen H zij te verwag-
ten hebben, die gods verborge werken willen on-
derzoeken. des zeide hij: d'onderzoeker der ma- Prov. 25.
jestijt, zal door den lúister verpletterd worden.

De gène die meer dan Salomon is, ik zeg, d'eúwi-
ge wijsheid des Vaders voor ons mensch geworden,
J. C., was daarom ook zo bezorgt deze fout van
nieúwsgierigheid na gods verborge werken, tegen
te gaan in zijne discipelen. Des als zijne Apos-
telen effen voor zijne hemelvaart, hem vraagden,
Heer, zúlt gij op dezen tijd Israel het rijk herstellen? Act. 1.
zoo bestrafte hij hen zeggende: Het komt ú niet toe
de tijden en stonden te wèten, die de Vàder in zijne
magt gesteld heeft. Dus als Petrus: Dne hic ô quid? ~~[illegible]~~

Maar, elaas! hoe menigmaal vergèten wij dit
Les jes? ~~niet?~~ # Wat is 'er gemeender, dan dat de mensch
in ramp en tegenspoed, als klaagende vraagd,
waarom ben ik dog èlendig, waarom word ik dog
zoo van godt bezogt, met ziekte, smert en droefheid
in mijnen persoon, of die van mijne vrienden en bloet-
verwanten? Waarom laat godt dog mij zò súkke-
len? Waarom kômt mij die schade, dat verlies,
die tegenspoed over? daar 't anderen, ook zelfs de
godlozen zoo voor den wind gaat? Waarom geeft

om nú niet te spreken van die nieúwsgierigheid die op de verhòle misterien van God en godsdienst ziet, en alleen te melden van gods wonderen verborgen handel met ons menschen,

Godt mij, tog zo wel niet als aan anderen, die en die
gaven, die en die bequaamheden, of voordeelen niet?
wat reden dog? &c.

Dog zo niet, zo niet A. T. Petrus, gelijk wij hôrm
vragende na een zaak die 't Jesus niet behaagde
aan hem te openbaren, wierd van Jesus bestraft,
vraagde hij: Dne hic a quid? Jesus antwoordde hem:
wat leit u daaraan? volg gij mij. Des laat ons altoos
de les van den ?eclus: Onderzoek de dingen niet die
bôven uw verstand zijn.... maar denk altijd op het
gêne Godt u gebôden heeft. Hoe Godt met ons doet,
of hoe hij met een ander doet, laat ons met Paulus

Rom. 8-28 zeggen: Wij wêten dat den gênen, die Godt lief hebben
alle dingen mede werken ten goede, den genen die
naar het voornêmen tot heiligen geroepen zijn.

Zo dan vraagde Petrus na een zaak, die 't Jesus
niet behaagde hem t'openbaren, was dat zijn gebrek?
dat 't ons leere ons wagten, &c.

II. Vraagde Petrus uit nieuwsgierigheid hoe't
met Joes zoude gaan, Dne hic a quid? wierd hij
daarover van Jesus berispt? ei! dit moet ons ten
twede leeren ons noit nieuwsgierig aan eens anders
dingen, lâten gelêgen leggen.

? is deze les die ons d' Ecclus wederom ter bôven

Eccli. 3-24. gem. plaatse geeft. Wees (ait) niet zeer bezig in het
onderzoeken van onnôdige zâken i.e. van dingen
daar gij niet mê te doen hebt, daar gij buiten kunt,
en die een ander aangaan.

Maar, elaas! hoe word deze les van den h. geest
ook mê al niet vergêten? Hoe mênigmaal zegd
men al niet met Petrus: Dne hic a quid? wat is er
gemeender dan zig met een ander, of eens anders
zâken, met zijn doen of lâten te bemoeijen? op zijn
in- en uitgaan, of van anderen, die daar kômen, te
letten en agt te gêven? wat is er gemeender dan
eens anders zâken en gelêgenheden t'onderzoeken,
daarna te vragen, of daar van het geen men weet of

of meend te weten, te vertellen en te verpraten?
Een fout niet van heden, of van gisteren, een fout die men niet alleen bij slegte lieden moet zoeken, maar zelfs ook bij die nog al godvrugtig en godsdienstig schijnen, en daar voor te boek staan.
Wel is waar Lucas getuigd van die van Athéëne, die den waren godt nog niet kenden, en door Paulus dien eerst leerden kennen, dat zij hunnen tijd niet anders doorbragten, dan met iet nieuws te zeggen, of te hooren. Act. 17-21
Maar ook zelfs geeft Paulus niet duister te kennen dat er zulken in de gemeente van Thess. gevonden wierden: Wij hebben gehoord (zeit) dat er sommigen onder U. zijn, die ongeregeld wandelen, die niet werken, maar zig met ijdele dingen bemoeijen. 2. Thess. 3-11.
Ja zelfs klaagde Paulus aan Tim: over de jongere weduwen, dat zij ledig bij de huisen liepen, en niet alleen ledig, maar ook klapagtig, en nieuwsgierig, snappende het gene niet betaamd. 1. Tim. 5-13.
O! van hoe veelen zou men die zelve klagten met Paulus ~~niet~~ wel mogen doen?
Maar, neen! A. T., zo niet, zo niet.
1. De lelijkheid van die fout, en des zelfs gevolgen behoorde een ijder daarvan af te schrikken.
1. De nieuwsgierigheid na eens anders dingen, doen, en laten maakt den mensch zelfs gelijk aan den duivel, die in het boek Job het land nieuwsgierig doorliep, en d'aarde doorwandelde om Job in alles na te gaan zo verre zelfs dat hij, niets strafbaar in Job ziende, zijne heimelijke gedagten begon te beknibbelen.
Hierom Paulus sprekende op de boven gem. plaatse van de jongere nieuwsgierige weduwen, zeide, dat er reeds enige afgeweken waren, om den tegenstrever, i.e. den duivel, te volgen. Zo dan bij den tegenstrever, bij den duivel zijn de nieuwsgierigen te paren. Wie zou dan voor die fout niet schrikken?
2. Voeg daar nu nog bij de gevolgen die de nieuws-

gierigheid voortbrengt. Hier uit komt voort niet allen
de lêdigheid, en't verquisten van den tijd, neen! niet
alleen leedig (ait Pau.) maar ook klapagtig, en
snappende het gene niet beraamd, zodat de snap=
perije, agterklap, eerroving, twist, twedragt, en
verdeeldheden de kinderen zijn die uit die leelyke
moeder van nieuwsgierigheid gebôren worden.
Wie, wie zoû dan niet schrikken voor die zonde!

Wel aan dan A. T. laat ons dan van dag leeren,
de fout van nieuwsgierigheid vermeiden,

Was't een gebrek in Petrus, dat hij nieuwsgie-
rig vraagde: Dne hic ā quid? 1. vraagde hij na
iet het gene den Hêre behaagde hem niet t'ôpen-
baren? 2. vraagde hij na het geen een ander raakte?
ei! laaten wij leeren, niet nieuwsgierig onderzoe-
ken, die dingen die God ons niet geliefd t'open-
baren, &c.

Laaten wij leeren, ons niet nieuwsgierig met
een ander bemoeijen, maar veel liever (volg. d. Sillus)
altijd denken op het gêne God ONS gebôden heeft.
wij zûllen genoeg met ons, en d'onzen, met onze
zâken, ons beroep te doen vinden, zodat wij in
eens anders tuijn niet zûllen hoeven te gaan
wieden &c.

Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus. Jo. 20. v. 21.

In Festo S. Joannis Ap. & Evang.ᵗᵃ 1753. 63.

Wanneer de reedenaars de lofrêden van dêzen of génen opstellen te zoeken zij de stof van lof uit verscheide zâken, en beschrijven in 't wijd, en breed al wat tot lof en roem van den persoon, dien zij willen prijzen, gezeid kan worden.

Dog zoo niet die hemelsche reedenaar de h. geest met dêzen of gênen in de blâderen der h. Schrifture te prijzen. Integendeel die hij wil, die prijst hij kort en bondig, en te zâmen kragtig.

De Lof die een Engel van den hêmel gaf aan d' allerh: Maagd Maria was, Gratiâ plena.

de Lof, die een Engel van Joes den dôper voor af voorspelde, was, Erit magnus coram Dno.

Dus prees gisteren nog in den Epistel de h. geest door de pen van den h. Lucas den h. Stephanus met deze korte woorden: Stephanus plenus gratia et fortitudine.

Van daag gebruikt diezelve Lofreedenaar niet meer woorden in den h. Joes te prijzen, hij zegd van hem dat hij was de discipel dien Jesus beminde.

Zie daar hoe kort, maar ook hoe kragtig. de lof word niet gezogt of opgehaald uit dingen in of over dew. de reedenaars der wereld iemand roemen, zij berstaat niet in schoonheid, rijkdom, afkomst enz., maar in de genâde, en liefde, dat hij was de discipel, dien Jesus beminde.

'T is hieromtrent dat wij met U. A. zullen onderzoeken 1mo Waarom Joes meer dan d'andere discipelen genoemd word de discipel, dien Jesus beminde.

Propositio

2do Wat wij moeten doen om ook te worden discipelen die Jesus bemind. Attendite

Alhoewel aan alle d' Apostelen in de schrift grôte en verhêvene eernamen gegêven worden, dat zij genoemd worden het ligt der wereld, het zout der aarde, afgezanten van Godt, dienaars van Chri, en uitreikers van Gods geheimenissen, aan niemand nogtans dan alleen aan Joes word gegêven de eernaam van êenen discipel dien Jesus beminde.

Wel is waar alle zijn zij discipelen van Chri, en kunnen met Joes in die naam roemen, maar van niemand dan alleen van Joes word 'er bij gevoegd dien Jesus beminde.

Vraagd iemand wel hoe dat zoo? zegd Joes zelfs niet van alle d' Apostelen: Nadien Jesus de zijnen die in de
Joes. 13-1. wereld wâren, had liefgehad, zoo heeft hij hen ten einde
C. 15-14. toe liefgehad? Zei Jesus zelfs niet tot hen alle: Gij zijt mijne vrienden, ik heb ú vrienden genoemd?

R. Wel is waar Jesus beminde hen alles, maar nogtans niet zoo têder als Joes. Een vader bemind wel alle zijne zônen, alhoewel zomtijds den ênen meer als de andere. Dus beminde vâder Jacob Joseph en Benjamin meer dan d' andere. En zoo ook Jesus &c.

Jesus beminde Joes meerder als heeft geblêken 1º dat Joes alleen het geluk gehad heeft van in 't laatste Avondmaal op Jesus borst te rusten 2º dat Pitrus in 't zelve Avondmaal zelf niet durvende juist Joes aanzette dat hij zoude vrâgen wie 't was die Jesus zoude verrâden 3º Omdat Jesus stervende aan 't kruis voor en bôven alle andere juist aan Joes zijne Moeder aanbevôlen heeft. 4º Waar bij kômt dat hij alleen gehêten word de discipel, dien Jesus beminde.

Maar waarom wierd Joes bôven d' andere meer bemind van Jesus?

R. Vooraf moeten w' aanmerken, en vast stellen dat d' oorspronkelijke rêden of oorzaak van Gods liefde in of ten aanzien van ons menschen, is zijne loutere barmhertigheid, want Godt in ons niets bemind van 't onze, maar zijne loutere gâven, genadiglijk

lijk aan ons bewêzen.

Dit vooraf ondersteld, wat maakte dan Joes zoo bemind? Was 't mogelijk zijne Liefde tot Chs?

R/ Om de waarheid te zeggen, deze rêden kan men niet wel bijbrengen, want z' ook alle Jesus beminden, volgens dat Jesus hen zeide: de Vader zelf bemind ú, omdat gij mij bemind hebt. Ja ook zelfs schijnt Petrus meer dan Joes Jesus bemind te hebben uit de driedubbelde vraag, die Jesus hem dêde, zeggende: Simon Johans zoon, hebt gij mij lief meer dan deze doen? Waarop Petrus antwoordde: Ja, Heer, gij weet wel dat ik ú beminne. Joes. 16-27. C. 21-15

Was 't dan mogelijk omdat hij van s' moeders kant van Chs maagschap was?

R/ Ô zeker ook niet; want daarin was Jacobus zijne broeder hem gelijk: ook zag Chs na geen vleesch en bloed, als bleek wanneer hij met prêken bezig zijnde zijne moeder, en broeders daar buiten s' huis stonden, zoekende hem te spreken &c. Matt. 12-46....

Wat rêden dan, zal iemand vrâgen, waarom Joes geheeten word de discipel, dien Jesus beminde?

R/ Zonderlingen deze twee 1°. omdat hij nog zeer jong zijnde Jesus al gevolgd heeft

2°. Omdat hij altoos maagd gebleven is. Ja de h. Hier. (in Jovin. L. 1. C. 14) schrijft aan zijne maagdelijke reinigheid alleen toe alle d'andere grôte voordeelen die deze h. Apostel gehad heeft.

Zie daar dan eigentlijk de rêden waarom Joes genaamd, en ook geweest is de discipel, dien Jesús beminde.

Toepassing

Willen wij dit geluk ook hebben? willen wij ook mêde genoemd worden discipelen die Jesus beminde? Zie daar dan ook wat ons te doen staat, naam. 1°. naar 't v. B. van Joes Jesus van Jongs af aan, of ten minste van nú af aan, volgen. 2°. de zuiverheid beminnen.

1°. En wel voor eerst zoo moeten wij Jesus van jongs af aan

volgen, en Godt getrouwlijk dienen. Hierop ziet Godt
als hij door den Propheet Jerem: zeide. 't is goed voor
Threni. 3-27. den mensche het jok (des Heeren) van zijne jonkheid
Eccle. 12-1 af gedrägen te hebben. Item: Denk op uwen Schepper
Eccli. 25-5. in de dägen uwer jonkheid. Item. als hij ~~zeid~~ bedreigd dat men
in d'ouderdom niet zal vinden het gene men in de
jonkheid niet vergäderd heeft.

Vraagd iemand naa de rëden, waarom Godt wildt men van jongs af aan hem diene, en Jesus volge?

R/. 1o. Omdat de jeugd is het begin van 's menschen li-ven, 't w(elk) aan Godt bezonderlijk behaagd. Hierom wilde Godt in d'oude Wet dat d'eerste vrugten aan hem zouden opgeofferd worden. Hierom wilde Godt dat de Levie-ten, die hem in den tempel zouden dienen, ook van kindsbeen af aan hem toegeheiligd wierden. Hierom wilde Godt ook dat alle eerstgeboorne zoontjes 40 dägen naa hunne geboorte aan hem opgedrägen, en door een zoenoffer weder afgekogt zouden worden. Door al 't w(elk) Godt toonde, dat, alhoewel alle dingen aan hem toebehooren, hij egter ~~voor zig~~ d'eersteling-gen der zelve voor zig verkoor.

2o. Omdat de jeugd aan de meeste en hevigste ge-vären en bekoringen bloot staat, en diensvolgens die dan kloek blijft bezonder toond dat hij Godt lief heeft, en overzulks des te meer aan Godt behaagd. Wonder wel past hier de spreuk van den h. Cijpr:
„Gubernator in tempestate dignoscitur, in acie miles
„probatur, delicata jactatio ē cum periculum ō ē,
„Conflictatio in adversis probatio ē veritatis."

Zie daar de rëden waarom Godt wil dat men van jongs af aan hem diene, en Jesus met Joes volge.

Die hieraan ontbrëken, belëdigen Godt grotelijks en uit verscheide hoofden. 1o. Omdat zij aan Godt onttrekken den tegenwoordigen tijd van de jeugd, en voor hem quanzuis bewären eenen onzekeren tijd, dien zij misschien, noit zullen bereiken.

2o. Omdat zij de fleur en eerstelingen van hun lëven, die Gode het meest be-

haa

hagen op offeren aan de wereld, daar zij Gode met Abel het beste en d'eerstelingen moesten offeren, en niet met Caïn het slegtste willen geven, waarom Caïn ook is verstoten, maar Godt (zegd de Schrift) zag op Abel en zijne giften. 3°. Omdat die in de jeugd niet zijn goed geweest, het ook doorgaans naderhand niet zullen worden. In 't algemeen zegd de Wijseman: 't is een gemeen spreekwoord, als een jongmaneenen weg ingeslagen is, zal hij, als hij oud geworden is, daar niet afwijken. q.d. &c 't is te vergeefs het vleesch met zout te willen goed maken, als het nu door het verzuim al bedorven is. 't is niet dan ten uiterste gevaarlijk een boom of des zelfs takken te willen buijgen als dies nu al oud en dor zijn. de heidenen zeiden zelfs: Quo semel ē imbuta recens servabit odorem testa diu. Prov. 22-6.

en dienvolgens groot ongelijk doen zij aan Godt, die in de jeugd verzuimen Godt te dienen, en met Joes Jesus te volgen.

Gelukkig, gelukkig de genen, die dit alles wel bezeffende daarom ook van jongs af aan door de barmhertigheid Gods hunne zielen en lighamen opdragen tot een levende, heilige, en Gode behaaglijke offerhande. deze zijn 't die met Joes discipelen zijn, die Jesus liefheeft: want Godt zonderlingen liefheeft die hem in de jonkheid dienen. Uitdrukkelijk zegd Marcus van dien rijken jongeling, die van Jesus gehoord hebbende de noodzakelijkheid van Gods geboden t' onderhouden, om 't euwig leven te verkrijgen, aan hem daarop antwoordde: Meester alle deze dingen heb ik van mijne jonkheid af onderhouden. Jesus hem aanziende (zegd Marc.) beminde hem. Ook toonde Jesus bezonder deze zijne liefde met de kleine kinderen tot zig uit te nodigen, en te zeggen: den zodanigen komt het rijk der hemelen toe. Rom. 12-1. Marc. 10-17... Matt. 19-14

Wel aan dan, dat de jeugd dan tragte &c
dat ook die den nu oud geworden zijnde dit in

de vòrige jåren verzuimd hebbende, nù tenminste alle hunne jåren in de bitterheid hunner zielen overdenken, de hand nù tenminste aan 't werk slaan, vê-
Matt. 20. tende, dat die te derde, de zesde, ja d'elfde ure geroepen worden, en aan der Wijngaerd hunner zaligheid getrouwelijk arbeiden, ook zelfs niet zullen verstòken zijn van den tienling des euwigen lèvens.

Zoodan willen wij met Joes, en wie zoû niet willen? discipelen wèzen, die Jesus bemind? zie daar 't eerste dat'er nòdig is, naar 't 4. B. van Joes moeten wij Jesus van jongs af aan, of ten minste van nù af aan volgen.

2º. Ten twede moeten wij ook met Joes de zuiverheid beminnen.

Wel hoe zoo? zult gij mògelijk zeggen. Moeten wij dan alle Maagden wèzen?

R. 1º. ach of godt gaf! dat wij zàgen dat, gelijk het getal der Maagden dàgelijks verminderd, het getal der wàre Maagden, en andere Johannessen wederom eens vermeerderde, en dat, gelijk men nù zig door den opschik te koop veijld, men door 't afleggen der wereldsche klêderen, professie betuigde van Joes naate willen volgen. Met opzigt van deze is 't dat Jesus, die de Maagd Joes zoo lief had, als gebiedender wijze, of ten minste prijzender en
Matt. 19-11... aanrâdender wijze, zeide: die 't vatten kan, dat hij 't vatte. Aan deze stelde Paulus zig zelven tot een
1. Cor. 7-8 4. B. en zegde: het is hen goed dat zij zoo blijven,
7. 26. gelijk ik doe. Item: ik agte dat het den mensche goed is aldus te zijn. ? dog, alhoewel dit verre het beste is aldus Joes naate volgen, zoo zeggen wij'er
7. 7. ook met Paulus bij: ik wilde wel dat gij alle waart, gelijk ik: maar elk heeft zijne bezondere gave van godt: d'een aldus, en d'andere zoo. ? In diensvolgens zoo zeggen wij niet, dat zulks juist nòdig is. Maar ook 2º. zeggen wij dat'er driederhande zuiverheid is: der Getrouwden, der Wêduwen, en der Maagden.

De zuiverheid der getrouwden, bestaat hierin dat zij zig houd-

houden binnen des zelfs pâlen, en 't zelve zoo, en met zulk een inzigt gebrúiken, dat, als godt wil, daarop zoude kunnen volgen: Wascht en vermênigvuldig; met een woord dat zij, gelijk paulus spreekt, hun vat in eere bezitten.

NB. Vide haec fusiore, et meliore ordine in Serm: de Nativ: B. M. V. 1765

De Zuiverheid der Weduwen kómt naast bij aan die der Maagden, en bestaat daarin, gelijk Pau. 1. Cor. 7-34., dat men heilig zijn naar 't lighaam en naar den geest.

De Zuiverheid der Maagden ~~In deze~~ munt uit boven alle, en is geweest de zuiverheid van Joes. ~~Van deze zeid de Wyzeman: [illegible] bewaert is haar bedde onbezoedeld te hebben~~. deze is 't die een Moeder Maagd tot zulke eere gestrekt heeft dat zij tot moeder van den Zoone Gods verkóren, en bóven al, wat minder als godt is, verhéven geworden is. deze zijn 't van dew de h. Geest in d' openb. Zij volgen het Lam al waar het hénen gaat. En onder deze is nu een van d' eerste onze Joes, de discipel, dien Jesus beminde.

Sap. 3-13

Apoc. 14-4.

Conclusio

Wel aan dan. A. T. willen wij dan met Joes discipelen wéren die Jesús lief heeft? zie daar wat 'er nôdig is.

Joes is van Jesus bemind 1°. ... 2°. ...

Willen wij dan méde &c

Conversus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Jesus. Jois. 21. v. 20.

In Festo S. Jois Ev. 1758.

Geen van alle d' Apostelen voerd zo vele grote eernamen als de h. Joes, wiens feestdag wij van daag vieren. Joes pronkt in Gods kerke met den titel van Maagd, Martelaar, Apostel, Evangelist, Propheet, en Bisschop. Edog boven alle namen pronkt hij uit met dien van onzen text, ik zeg, met den name van discipel, dien Jesus beminde. Deze naam blinkt onder alle zijne eernamen uit als de zon onder de minder hemelligten. geen naam is hem loffelyker, heerlyker, en waardiger dan die hem volgens eige getuigenis toekomt, nam de discipel dien Jesus beminde. Ja gelijk onder alle d' eernamen van d' alderh. Maagd Maria gene treffelyker is als die van de Moeder Gods, zo is'er ook voor Joes gene loffelyker als die van den discipel dien Jesus beminde. 't is deze eernaam die hem alleen toekomt. Die van Maagd is hem met de Moeder Maagd gemeen. Die van Martelaar heeft hij gemeen met alle de Martelaars die hem zijn voorgegaan en gevolgd. Den naam van Apostel heeft hij gedeeld met zijne mede Apostelen, dien van Evangelist voeren ook Mattheus, Marcus, en Lucas. den naam van Propheet hebben voor hem gehad alle de propheten van't O. t. dien van Bisschop alle d' andere Apostelen, die op verscheide plaatsen hunne stoelen gevestigd hebben. ~~[illegible]~~ Maar de naam van Benjamin des heelands, of discipel dien Jesus beminde word aan Joes alleen gegeven.

Terwijl wij dan van daag den feestdag vieren van dien beminden discipel, zo laat ons ook eens zien waarin voorn deze liefde van Jesus tot Joes gebleken heeft, en wat dit ons moet leren. Attendite

Propositio

Die wat nauwkeurig 't h. Ev. wil doorbladeren zal bevinden dat in't Ev. van Joes tot viermaal toe gewag gemaakt word van de bezondere liefde van Jesus tot Joes. D'eerstemaal ontmoeten wij dit C. 13. als hij het geluk Jois. 13-23

had van in 't laaste avondmaal in Jesus schoot te leggen
(zeid hy) van zyne discipelen: dien Jesus lief had,
lag in den schoot van Jesus. De tweedemaal gewaagd hy
van deze liefde als hy zyn staan onder het kruis van
Joës 19-26. Jesus beschryft, zeggende: Jesus dan ziende zyne moeder
en den discipel dien hy lief had. Ten derden word ons
deze liefde verkundigd als Jesus zig na zyne verryzenis
vertoonde aan 't meer van Tiberias; en van Joës 't eerste wierd
gekend, zeggende de text: Toen zeide de discipel, w. Jesus
C. 21-7 beminde, tot Petrus: 't is de Heer. En ten laasten in 't zelve
v. 20. hoofds. v. 20. als Petrus volgens onzen text zig omkeerende
zag den discipel dien Jesus beminde.

Maar gelyk 't niet genoeg is tot de eer van een groot Prins
zyne titels en eernamen te weten ten zy men ook onder-
regt is van d' oorzaken en voorvallen waarby de waarheid
dier eertitels gebleken heeft, zo is 't ook niet genoeg d' eer-
namen van Joës te weten; maar moeten ook onderregt zyn
waar in Jesus die bezondere liefde aan Joës getoond heeft.

Vier voorname tekenen zyn 'er, waardoor men de kragt
zyner liefde tot zynen vriend bekend maakt. 1°. met
hem enige bezondere voordeelen te bewyzen, 2°. met
~~hem~~ gemeenzaam met hem om te gaan, 3°. met
hem zyne geheimenis of verholentheden t' openbaren 4°. met
aan hem zyne kostelykste schatten te betrouwen. En alle
deze 4 bewyzen van zyne zonderlinge liefde heeft Jesus
aan Joës gegeven.

En wel 1°. hoe kon Jesus beter zyne liefde tot Joës
bekend maken door enige voordeelen die hy hem gaf, als
hy heeft gedaan? want alle de voorregten onder d' andere
discipelen en Apostelen verdeeld, heeft Chs als opge-
koopt in onen Joës.

D' Ap. Paulus gewagende de verscheide eerampten
en voordeelen van Chs onder de zynen verdeeld, zeide
Eph. 4-11. daar van: Hy zelf heeft sommige tot Apostelen, zom-
mige tot Propheten, andere tot verkundigers van 't Ev,
en andere tot herders en leraars gegeven. Edog hoe zeer
d' Apostel daar spreekt dat die ampten onder velen ver-
deeld zyn, egter heeft Chs om zyne bezondere liefde tot
Joës te tonen, de zelve in Joës te zamen opgekoopt. Joës
is geweest een Apostel, en wel niet de minste van dat ge-
zigend

zegend twaalftal. 2. hij is een Prophret geweest, gelyk met de propheten van't O. T., als hij op't eiland Pathmos verbannen de wonderste gisigten ons heeft nagelaten, opgevuld met de voorzeggingen dir zaken, die ten dëlen in d'aerste kerke vervuld zijn, en ten dëlen nog vervuld zullen worden. 3. hij is een Evangelist geweest, een geheimschrijver niet alleen van de zigtbare menschwording van Jesus, maar die zo ver is opgeklommen, dat hij, genakende het verhölen wonder van de Godheidt, ons verscheide wonderhëden van dit verhölen geheim heeft verklaard, beginnende met die hoogdravende woorden: In principio erat verbum. 4. Eindelijk indien iemand oit den naam van harder, en Lëraar heeft gedragen, 't is Joes geweest, die zo lang bij de kerk van Asie heeft beheersched, en in de zelve als Lëraar bezonder de Liefde den zynen heeft aangepraekt.

Zo dan op ene bezondere wijze toonde Jesus zijne Liefde tot Joes, hem met bezondere voordëlen begunstigende, en in hem ophöpende het gene hij onder andere verdeelde. Zodat Joes uit dien hoofde teregt genaamd word, de discipel dien Jesus beminde.

2°. Indien de gemeenschap een teken van liefde is? wat gröter gemeenschap dan van Jesus met Joes, die in Jesus schoot gerust heeft? een geluk 't w zelfs d'eerste der Apostelen een Petrus noit gehad heeft. Van waar dog is deze onverzaagdheid van Joes van daan gekomen, dat hij in't avondmaal op Jesus borst heeft durven rusten, dan wel uit ene overgrote Liefde waarmë Jesus hem beminde? Waarlijk Joes moet wel verzëkerd zijn geweest dat hij was de discipel, dien Jesus beminde, dat hij zo veel vrijheid heeft durven nëmen van op Jesus aanbiddelijke borst te rusten. Een h. Joes de Döper durfde het aanbiddelijk hoofd van Jesus niet raken om hem te döpen, hij zoide zelfs dat hij niet waardig was Jesus schoenriemen los te maken; een boetvaardige zondares omarmd met schroom en vreze de voeten des heilands; een thomas durfde qualijk, en niet als geboden de vingeren stëken in de zijde van Jesus, en zie Joes zonder schroom, zonder verlof te vragen, rust op Jesus borst in't avondmaal, in't bijwezen van alle d'Apostelen. Wat een wondere uitwerking van Jesus Liefde tot Joes!

3° Indien 't zyne bezondere blyk is van de liefde van
enen vriend tot zynen geliefden aan den zelven zyne ver-
hôlentheden t'openbaren, volgens de getuigenis van Chs
Iois. 15. 15. zelfs tot zyne Apostelen: Ik noem ù niet meer dienstknegten ... maar ik heb ù vrienden genoemd: want al wat ik van
mijnen Vader gehoord heb, dat heb ik ù bekend gemaakt
Indien, zeg ik, dit een kragtig bewijs van ene overgrote
Liefde is, hoe kon dan Chs beter zyne bezondere Liefde
tot Joes tonen, als met hem deelagtig te maken aan de
grootste geheimen die oit eenen mensche geöpenbaard zyn!
Aan Joes heeft Jesus geopenbaard de verhôlentheden
1. aangaande zynen persoon, 2. rakende zyne Kerke op
aarde, en 3. aangaande zyn ryk van den hemel.

1. Wat aanbelangt zijnen persoon, hoe kon Chs hem
hier van groter verhôlentheden veropenbaren, als met
hem bekend te maken zijn eûwig voordkomen van den
Vader, 't zelve in een woord bevattende, en Jesûs noemende
't Woord des Vaders, zeggende: In 't begin was 't Woord.
Waarom Joes ook den eernaam van enen Arend heeft verdiend, die met onwrikbare oogen de godheid genaakt,
en daar die verhôle geheimen leerd. Wel is waar een
Paûlûs is opgenomen tot den 3den hemel, maar hij heeft
niet kûnnen navertellen de woorden die hij daar gehoord
heeft. Joes alleen is zo verre getreden in de geheimen
van de godheid, dat hij die ook aan ons heeft kûnnen
mededeelen.

2. Ook zyn aan Joes de verhôlentheden van Jesus
Kerke bekend gemaakt, als een Engel op Pathmos hem
vertoonde der Staat, voortgang, en overwinningen
van verscheide kerken, als hem door verscheide wonderen
afbeeldingen de verscheide vervolgingen der Kerke tot
den tyd van den Zone des verderfs of den Antechrist zyn
vertoond, al 't w hij ons in zyne Openb. heeft beschreven.

3. 't is aan dezen Lieven discipel dat Jesûs ook de verhôlentheden van 't hemels Jerûsalem heeft vertoond, als
hij de mûren, wallen, Straten, Poorten, en al haar kostelijk sieraad heeft gezien, en de zelve op ene wonderwijze in de laaste hoofdstûkken zijner Openb. heeft beschreven, en nagelaten.

4° Eindelyk komen wij tot 't laaste en doorlûgtigste teken van de liefde, 't w bestaat in het vertrouwen van

van het gene 'tw iemand het kostelykst acht. Ik twyfele niet of ijder een is overtuigd, dat niemand meerder blyken van liefde kan geven aan zijnen vriend dan als hij hem 't waardigste en liefste toevertrouwd. Zo ziet men dat, als een vriend na verre landen reisd, hij al 't gene 'tw hem het liefste is aan zijnen waardsten vriend toevertrouwd. De liefde denkt op genen ontrouw.

Laat ons nú zien wat kostelykheden en klynodien Jesús, als hij op zijne reis tot zijnen vader stond, aan Joes heeft toevertrouwd. Hoord A. T., en staversteld over de liefde van Jesús tot Joes. Jesús hong aan 't kruis, op den oever van de dood, dús bereid om weder te gaan tot den vader. Hij maakte zijn testament, na 'tw hij zijne gaven aan zijne vrienden toevertrouwde. Hij beveeld zijnen geest aan zijnen vader, zijne lighaam aan zijne kerke, zijn bloed aan den zondaar (sanguis Chri emúndat nos ab oi peccato) zijn rijk aan enen bekeerden moordenaar, zijne klideren aan de zoldaten; zijne kerk aan ~~de~~ enen Petrús, en hoort wat aan den discipel, dien hij beminde: zie daar uw moeder. Joes. 19. 27 O! onbegrijpelijk teken van Jesús wondere liefde tot Joes! Jesús betrouwd aan Joes dat pand, 'tw hem na zijnen hemelschen vader 't waardigste was, 'tw hij boven al 't geschapene beminde. Die moeder van Jesus word de moeder van Joes, zij word hem gegeven niet als een voorspreekster, niet als een voorbidster, maar als een moeder. Waarom hij Joes ook zeid: En van die úur af heeft de discipel haar tot zig genomen. Een günst zo groot, dat men met waarheid zeggen mog, dat, indien er enige misgünst kon zijn bij de zuivere geesten, en over heilige schepselen de cherúbynen en seraphijnen, die Gode het gedúrig heilig, heilig, heilig toegalmen, zij aan Joes zouden benijden dit grote liefdes teken, dat hij tot moeder krijgt de gene die zij in hare overgrote glorie voor hunne koningin erkennen.

Toepassing

Maar A. T. wat voordeel kunnen wij uit die liefdes tekenen van Jesús tot Joes trekken? Al veel. Wij kunnen hier allen voorsmaken ene zoetigheid, die wij zouden genieten indien wij van Jesús bemind wierden.

Dit kan ons allen gebeuren. 't is niet alleen vergund aan Joes, maar ook wij allen kunnen aan die gunst, als wij willen, deelagtig worden.

Sub optimo principe, zeide wel eer Cassiodorus om zijnen Prins te pluimstrijken, omnium fortuna proficiat. Het gaat niet énen alleen wel daar een alderbeste Vorst meester is, alle ondardanen zijn zijne geliefde gunstelingen. Op genen Vorst past dit beter dan op J. C. hij heeft ons allen met ene tedere, ja aldertederste liefde bemind. Dezekere blijken hebben wij hier van deze dagen gezien. hoe kon hij beter blijk hier van geven dan als hij voor ons in een stal heeft willen geboren worden?

Wel is waar, om nu niet van alle de blijken van Jesus liefde tot Joes op te halen, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~, en maar van een alleen te melden, wel is waar 't was een grote liefdes gunst voor Joes dat hij in 't laaste avondmaal op Jesus schoot mogt rusten! Maar A. T. wij moeten niet denken dat wij minder hebben. wij die op deze dagen Jesus zelf in ons ontvangen, in de h. Communie, door dewelke Jesus zelf in ons komt rusten en Chs zijn hert op 't onze legt, opdat wij in hem, en

Joes. 6-57. hij in ons zoude rusten. Des zeide zeer wel de h. Bern: „Disce à Chto Christiane quomodo diligas „Chm. Disce amare dulciter. O! Christen leer van Chs hoe gij hem moet beminnen. Bemin hem zo teder als hij u bemind. Zoekt deze dagen op Jesus borst te rusten.

Is 'er iemand die daar toe op deze dagen genen bezonderen trek gevoeld? ei! wat wederhoud hem tog van die liefde?

Ik weet de reden, hij hangt nog met zijn hert aan 't ene, of andere schepsel, en zou dit met Jesus liefde wel willen zomen paren. Van deze zeid David. Bedrieglijk

Ps. 11-3 zijn hunne lippen, zij spreken met een dubbeld herte. Zij zouden Godt wel willen beminnen, maar ook de wereld willen lief hebben, de devotie met hunne zinnelijkheid willen paren. Maar, neen! Jesus leerd uitdrukkelijk Niemand kan 2 heren dienen. En d' Apostel: Gij kunt den

1. Cor. 10-21 drinkbeker des heren niet drinken, en den drinkbeker der duivelen. Gij kunt geen deel hebben aan de tafel des he-

heeren, en aan de tafel der düivelen. Probet se ipsum hoe et sie de Indien üw oog, uw hand, uw voet ü vergerd, trek het uit, kap het af. Is die of deze zinnelyk heid ü zo zoet? Jesus is nog zoeter. disce amare dulciter. Valt dat wat lastig? laat 't ü daarom niet verdrieten, üwe moeite zal wel beloond worden. Geven de Vorsten om de dapperheid aan hünne onderdanen enige aanzienlyke eernamen? die eernaam die gy door de liefde zult krygen gaat alles te boven, gy zült den naam van Joes krygen Discipulus quem diligebat Jesus. o! wat doet men niet in de hoven om den naam van das konings günsteling te krygen? zie wy künnen z'allen van Jesus krygen.

Hel aan den A. J.

Joes, wiens feest wy heden vieren, was de discipel dien Jesus beminde, wien de Grieken den godsgeleerden noemen. hy was de zoon van den — *in Primo Janu 1758.*

Die wat nauwkeurig 't ev. wil doorbladeren zal bevinden dat tot 4maal toe van Joes word vermeld, dat hy was de discipel dien Jesus beminde — ut sup

Onder de verscheide tekenen van de liefde is geen van de minste, dat men diem men liefheeft vele voordeelen bewijst. Hoe kon dan Jesus beter zijne liefde tot Joes bekend maken — ut sup.

Appl Maar A. J. denk niet als of wij van dien eernaam van discipelen die Jesus bemind versteken zyn, neen! ook aan ons, al is't zo volmaakt niet als aan Joes, heeft Jesus zyne liefde bewezen, met ons door zyne weldaden op te hopen. 1 door den doop heeft hy ons gewasschen en gereinigd — en tot zyne kinderen aangenomen — 2. door 't h. Vormsel heeft ons vervüld met zijnen geest en kloeke Chnen gemaakt — 3 in 't alderh. Sacr spijst en voed hy onze zielen in geestelyk leven — 4. krygen wij door de zonde enige wonden in de ziele? 't h. Sacr van penit. heeft hy ingesteld — 5 — Met hoevele gaven heeft Jesus ons dan niet opgehoopt? Ja opgehoopt boven zo vele anderen die büiten zijn? ook die binnen zijn?

met ons meerder kennis van de hh. Zaken te geven: bestierders die ons nauwkeuriger daartoe bereiden &c

Wat dankbaarheid, trouw, en wederliefde zyn wij dan niet aan Jesus schuldig? &c

Wel aan dan &c

NB hic Sermo congrue in duos dividendus in 1mo de 2 primis signis amoris } Appl ut in hoc serm 1° ... 2° ...

in 2do de 2 posterioribus agendo. } Appl 1° ook aan ons heeft Jesus de verholentheden van't ryke Gods geopenbaard &c

2° ook aan ons heeft hy Maria gegeven tot een Moeder, die wy daarom aanroepen: ora pro nobis peccatoribus

2. de h. Kerk, die onze Moeder is &c

Exiit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Jesus: non moritur; sed: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? Jois. 21. v. 23.

In Festo S Jois Apli 1765

Twe valse gerugten zijn 'er in de geschiedenissen der H: Evangeliën bezonder aan te merken, een die den persoon van den Heer Kristus, en een die Joes, den discipel dien Jesus beminde, wiens feestdag wij heden vieren, raakt.

'T vals gerugt, dat Kristus raakt, was, dat de zoldaaten, die zijn graf bewaakten, door de farisëën omgekogt, en onderwezen verspriedden, naam, dat zijne discipelen, terwijl zij zoldaaten sliepen, zijn lighaam gestolen hadden. En dit gerugt (zegd Matt:) is alom verbreid onder de Jooden, tot op den huidigen dag toe. Matt. 28-15.

'T ander vals gerugt, dat Joes raakte, was, dat de spraak ging onder de broeders dat Joes niet zoude sterven, mits dit in waarheid niet bestond.

Dog schoon beide deeze gerugten in zig vals waren, groot onderscheid is 'er tussen beide. 'T eerste verzonnen de farisëën om, was 't mooglijk geweest, de waare verrijzenis van Kristus ongeloofbaar te maaken. 'T twede gerugt onder de broeders, dat Joes niet zoude sterven, ontstond uit een onnoozel misverstand van den waaren zin van Kristus woorden; waarom Joes die spraak onder de broeders ook heeft tegen gegaan, en de regte uitlegging 'er van heeft gegeeven. 'T een, en 't ander is vervat in onze opgenomene tekstwoorden, uit 't huidigh H: Ev: De spraak ging dan onder de broeders, (zegd Joes) dat die discipel niet zoude sterven. Nogtans had Jesus hem niet gezeid: Hij zal niet sterven; maar: Zoo ik wil dat hij blijve tot dat ik koome, Wat laid u daar aan?

De meining is als nu deeze woorden. U. A. Propositio
1° naar den uit te leggen,
2° Zédelijk toe te passen. Attendite

Onze tekst verdeeld zig van zelf in twé léden
1. de spraak of 't gerugt dat 'er onder de broeders ging
2. d'uitlegging of verklaaring die Joes van Jesus gezegden geeft.

Wat 't 1ste aanbelangd de tekst zegd: de spraak ging dan onder de broeders, dat die discipel niet zoude sterven. De spraak ging dan zegd tekst. dit woordje dan diend wel aangemerkt; dit wijst ons naa 't gene de tekst vooraf heeft vermeld, en waarvan die spraak 't gevolg is. Vooraf verhaald d'Ev: dat Jesus aan Petrus voorspeld had, dat hij de dood des kruis zoude sterven. Hierop voegd d'Ev: er bij: Petrus zig omkeerende zag den discipel, dien Jesus beminde, agter hem koomen, die ook in 't avondmaal op zijn borst had gerust. Als Petrus hem dan zag, zeide hij tot Jesus: Heere, hoe zal het dog met deezen gaan? vraagende dus, 't zij uit niewsgierigheid, 't zij uit genegenheid voor zijnen bezonderen vriend Joes, wat dood die dog zoude sterven? En hierop andwoorde hem Jesus: Zoo ik wil dat hij blijve tot dat ik koome, wat leid u daar aan? volg gij mij. Waarop d'Ev: er terstond bijvoegd: de spraak ging dan onder de broeders dat &c aanwijzende door 't woordje dan, dat die spraak, of dat gerugt een gevolg was uit 't voorige gezegden van den Heere Jesus: Zoo ik wil dat hij blijve &c welke woorden zij verkeerd, als eene volkoomene verzeekeringe, dat Joes, voor Jesus komste ten oordeel niet zoude sterven, verstonden.

En waarlijk dat de broeders, i.e. de discipelen, die daar bij waren, en in 't gevolg ook nog d'eerste kristenen de woorden van Kristus dus opvatten, scheen zoo vreemd niet, mits zij uit de duidelyke voorzegginge aan Petrus wat dood hij zoude sterven, en van Joes, alleen zeggende: Zoo ik wil dat hij blijve tot &c ^zonder van zijne dood te gewaagen al gissende besloeten, dat hij niet zoude sterven.

Wel is waar de broeders die Jesus hoorden, en in 't gevolg d'eerste kristenen die Joes lang boven d'andere opleven zagen leeven, en de woorden van Jesus zoo nå men als of Joes niet zouden sterven, wisten wel dat heb. 9. 27. 't den menschen vastgesteld is eens te sterven, maar wisten ook wel dat de zelfde almagtige God dit voor Joes, zoo wel als voor eenen Enoch, en Elias, opkon schorten en uitstellen, zoo lang 't hem beliefde. Ook bragt hen ligt in die gedagten de bezondere liefde die Jesus hem toonde met hem in 't laatste avondmaal op zijnen borst te laaten rusten, met hem aan 't kruis hangende zijne moeder aan te beveelen. Zoo dan de spraak ging onder de broeders &c dog een spraak, of gerugt daar zij zeer in misten.

Gen. 5
4. Reg. 2.

Een V. B. zal u dit duidelijk en verstaanbaar maaken

-ken. Onderstel eens een regter, die 2 misdoadigen, heeft aan 't zelfde misdaad schuldig, en dat d' een ter dood verwézen, vraagde, wat'er van zijnen medeplgtigen zoude worden, en dat de regter daarop andwoorde: Zoo ik hem het leeven wil spaaren, wat leid u daaraan? Zoo men daarop aanstonds ging verspreiden, dat deeze de straf des doods niet zal ondergaan, dit gerugt zou ongetwijfeld heel onzéker, om niet te zeggen vals, zijn, mits de regter niet verzeekerderd had dien eenen te zullen spaaren, maar de zaak onzeker had gelaaten, en dat wel zoo dat hij hem naa eenigen tijd zoo wel als d' eersten kan doen sterven. Nu zoo was 't ook gelégen met de spraak ~~die'er ging~~ onder de broeders uit Jesus zeggen: Zoo ik wil dat hij blijve, tot dat ik koome, wat verkeerd verspreed wierd: dat die discipel niet zoude sterven; gelijk uit 't twéde lid van onzen tekst, of de uitleggingen, die Joes 'er zelf van geeft, nóder, en duidelijk zal blijken.

2. Joes 't gerugt of de spraak onder de broeders aangehaald hebbende, voegd'er bij: Nogtans had Jesus hem niet gezeid: hij zal niet sterven; maar: Zoo ik wil dat hij blijve tot dat ik koome, wat leid u daaraan?
1o. Betuigd Joes wat Chs aan Petrus niet gezegd had, tewéten dat hij van Joes niet had gezeid: Hij zal niet sterven; i.e. hij heeft die woorden, of die uitdrukkinge niet gebruikt, ook heeft hij dit door zijn gezegden niet willen te verstaan geeven, en dan voegd hij'er
2o. bij wat Kristus aan Petrus had gezeid, tewéten: Zoo ik wil dat hij blijve tot dat &c. Zoo ik wil, niets bepaalende, had Jesus gezaid. daar en bóven wilde Jesus alléén de niewsgierigheid van Petrus in zijn vraagen naa de dood van Joes beteugelen. Dus was de waare zin van Jesus woorden, tot Petrus: Gij, Petrus, hebt nu van mij gehoord, wat dood gij zult sterven, en nu vraagd gij ook van Joes: Heer, hoe zal 't met deezen gaan? wat dood zal die sterven? gij zijt niewsgierig naa zaaken, die u niet raaken, wat leid u daaraan? Maar, genómen al eens dat ik Joes van de dood wilde bevreiden, of hem tot mijne laatste komste laaten leeven, gelijk ik zéker zoude kunnen doen, wat leid u daaraan? Immers niets? uw pligt is maar te doen dat ik uw belast heb, mij te volgen. Dit wil Joes in zijne uitlegginge zeggen is d' eige, en waare zin van Jesus woorden, en niet gelijk de spraak of 't gerugt ging onder de broeders dat ik Joes de discipel niet de

En deeze uitlegging van Joes is in 't vervolg met de
daad bekragtigd, als hij 100 jaaren oud geworden, onder
den Keizer Trajanus, t' Efése een gerusten dood is ge-
storven. Joes, zegd d'oude Tertuliaan, die kort aan
„ den tyde van Joes heeft geleefd, Joes (zegd hij) van
„ wien men te vergeefs had gehoopt dat hij tot de komste des
„ Heeren toe zoude geleefd hebben, is ook gestorven.
Waaruit dan bleek hoe ongegrond en onwaar was de
spraak, die'er onder de broeders en eerste kristenen
had gegaan, dat hij niet zoude sterven.

Toepassing

Zie, daar A. T. de verklaaringe van onzen tekst.
Wij gaan nu tot de toepassinge over, en gelijk de tekst
zig in tweën verdeelde, zoo zullen wij'er ook twe
zédenlessen uit mededeelen

En wel 1°. hoorden wij in den tekst dat'er een vals
gerugt of spraak ging onder de broeders? O! hoe gemeen
is dit ook huidigen dage onder de kristenen? En, och!
of 't alléén maar valse gerugten wáren die niet tot naa-
deel strekken, maar, neen! elaas! niets gemeender

Hdog gerugten die tot eere strekken zijn 't gauwst vergeeten.

dan gerugten, die den evenmensch benaadeelen. Om
dit duidelijk te zien, onderstel eens dat'er twe per-
soonen zijn; van d'eenen gaat de spraak, of word ver-
spreid, dat hij heeft gezondigd, en dat zijn misdaad
zig wel haast zal openbaaren; van den anderen
gaat 't gerugt, dat hij, tot die zonde aangezogt zijnde,
~~dat hij~~ met Susanna liever in de handen der menschen
heeft willen vallen, met 't kwaad niet te bedrijven,
dan zondigende te vallen in de handen van den leevenden God.
Voeg hierbij, dat beide die gerugten vals, en maar
verdigt zijn. Welk deezer twe gerugten is dog het
gemeenste? Zéker het eerste, ja van 't twede zal
men misschien geen V. B. vinden. En waar uit koomt
dit voort? Zéker uit de liefdeloosheid, en boosheid
der menschen, die greetiger zijn, tot kwaad spree-
ken, te lasteren, en zulks t'aanhooren, dan wel
om tot lof te spreeken, en zulks geern aan te nee-
men.

Is dit zoo, dat'er veel meer valse gerugten, die
tot schande en naadeel dienen, in zwang gaan, dan
die tot eere en stigtinge strekken? O! zoo moet een
regt kristen wel toezien, van noit eenig kwaad uit
te stroiën, te verspreiden, of ook t'aanhooren; ja
niet alléén moet hij zig wagten, van zulks vals uit
te stroiën, te verspreiden, of ook t'aanhooren,
maar ook al wáren de fouten waar, dan zelf mag
een

een kristen die niet verpraaten en verspreiden, of
die ook aanhooren, ten waar die openbaar geschied
en wereldkundig wáren, of dat hij z'aliéén open=
baarde aan die'er aongelégen legd, of die ze kan
helpen verbeeteren, agtervolgens de Les van kristus Matt. 18-16.
Indien uw broeder naar u niet hoord, zoo neem'er
nog een of twe met u... Indien hij hen ook geen gehoor
geeft, zeg het aan de kerke. Zie daar aan wie Jesus
wil dat men de fouten van een ander zal openbaaren.
Buiten dit, zoo wie de fouten van een ander ver=
praat, of ook aanhoord, want wáren'er geene heel=
ders, daar waren ook geene steelders, wáren'er
geene aanhoorders, daar zouden ook geen kwaad=
spreekers zijn, zoo wie dan, zeg ik, buiten noot=
zaaklijkheid merklijke fouten verpraat, en ver=
spreid, of aanhoord die vallen onder den vloek van
God, daar Paulus van zegd, geene kwaadspreekers 1. Cor. 6-10
(éven als d'grootste zondaars, daar hij hen bij paard)
geene kwaadspreekers zullen het Rijk Gods be=
zitten.

Wat kristen, en wie van ons is'er dan, die dit hoo=
rende, met den Wijzenman niet zoude wenschen, en
zeggen: Wie zal een wagt aan mijnen mond geeven, Eccli. 22-
en een vast zegel op mijne lippen zetten, opdat ik
door haar tot geen val koome, en dat mijne tong
mij niet in't bederf brenge? Voelen wij onze
zwakheid uit ons zelve? Dat w'ons keeren tot
God, door wien wij alles vermoogen, en deste
meer met een David bidden: Stel, ô Heer, mijnen Ps. 140-4
mond eene wagte, en bewaar de deure mijner
lippen, laat mijn hert niet genaigd worden tot snoo=
de woorden. Zoo, zoo zullen wij niet aliéén ons
wagten van kwaade geruchten van onzen evenmensch
te verspreiden, of aanhoorende daar in méde
te werken, maar zullen ook zelf geen kwaad
vermoeden van hem opvatten, volgens de Les
van den Apostel: Caritas non cogitat malum. 1. Cor. 13-5.
Zie daar d'eerste Les, die wie uit de valse spraak,
die'er onder de broeders ging, moeten trekken.

2°. Hoorden wij in den tekst den h. Joes
de valse spraak, die'er onder de broeders ging,
dat hij niet zoude sterven, tégenspreeken, en
kon den zin van Jesus woorden niet te leggen?

O! wat een zoet lesje geeft ons hier de h. Joes?
Joes sprak 't vals gerugt, dat er van hem ging onder
de broeders, dat hij niet zoude sterven, tegen; met
den zin van de woorden van Kristus in order uit te
leggen; en leerd ons dus naar zijn 4. B., als 'er hier
of daar iets verspreid word, of ons wegens onzen
evenmensch ter ooren koomt, dat, of vals, of waar;
maar tot zijn naadeel en oneere is, tegen te spree
ken; want sprak Joes een vals geruge dat er van hem
onder de broeders ging, alhoewel 't niet tot zijn naa
deel was, tegen? hoe veel te meer zijn wij dan ver
pligt, of door ons stilzwijgen en gelaat, of ook
met woorden tegen te gaan de valse, of waare ver
tellingen, die tot naadeel, en oneere van den naa
sten strekken? Doen wij 't niet? wij zondigen tegen
de liefde, wij doen niet het gene wij zouden wenschen
dat een ander aan, en voor ons zoude doen; zoodat
wij dan wel maogen uitroepen: ~~Va mihi quia tacui~~
Kreund de praater en snapper van een ander
zig niet aan ons stilzwijgen en gelaat, of ook niet
aan ons tegenspreeken? wij hebben onzen pligt
gedaan, en moeten het kwaad, dat wij gehoord heb
ben in ons vergeet boekje stellen, agtervolgens
Eccli. 19 de les van den Wijzeman: Hebt gij iet tot naadeel
van uwen evenmensch gehoord? Laat het bij uw
sterven, verzekerd zijnde dat gij 'er niet aan bars
ten zult.

Conclusio Zie daar A. T. de 2 lesjes, die de 2 leden van
onzen tekst ons verschaffen.

1. hooren wij 't vals geruge dat 'er van Joes onder
de broeders ging? dat 't ons leere (~~en met David deez~~
Ps. 38-2.. ~~zeggen: ik zal op mijne wegen letten; op dat ik niet~~
~~zondige met mijne tonge. Ik heb mijnen mond een~~
~~wag gesteld. - Ik ben stom geworden, en ik zweeg van~~
~~het goede~~) altoos wel gedenken, en doen naar de
1. Cor. 13-5. les van Paulus: de liefde denkt geen kwaad; en
Caritas operit multitudinem peccatorum dan zullen w' ons altans wel wagten van kwaad of
tot naadeel van den evenmensch te spreeken; Petrus
2. Hooren wij Joes 't vals gerugt onder de broeders
tegenspreeken? ei! dat wij tog wel onthouden, en
doen aan en voor een ander, gelijk wij wenschen dat
aan, en voor ons geschiede, God, zegd de Wijzeman,
Eccli. 17- heeft een ieder bevoolen, voor zijnen naasten te
zorgen &c

Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, et scripsit hæc. Jois. 21. v. 24.

In festo S. Joannis Apli et Ev: 1766.

Joannes, wiens feestdag wij heden in gods kerke vieren, is (zegd de h. Vader Hiers.) en Apostel, en Ev., en Profeet. Est Aplus, qa scripsit ad ecclas ut magister; Evangelista, qa librum Evangelii condidit, quod, excepto Matthæo, alii ex duodecim Apli non fecerunt; Propheta, vidit enim, in Pathmos insula, in qua fuerat a Domitiano principe ob Domini martyrium relegatus, Apocalypsim infinita futurorum mysteria continens. Adv: Jovin: L. 1. Cap. 14.

Behalven deeze groote eernaamen, die de h. Joes. volgens den h. Hiers., draagt, zijn'er verscheidene andere, en onder die van getuigen der dingen van Jesus Kristus. Dus noemd zig Joes zelf in onzen tekst, ontleend uit 't h. Ev. dat ons op deezen feesdag in gods kerke voorgeleezen word. Dit (zegd hij) is de zelfde discipel, die getuigenisse van deeze dingen geeft, en dit geschreeven heeft.

Wij zullen dan van daag den h. Joes als Getuigen van J. C. aan U. G. voordraagen, en bij maniere van toepassinge naar zijn v. B. leeren getuigenisse van J. C. ~~te~~ geeven. Attendite.

Dit (zegd Joes in onzen tekst) is de zelfde discipel, naam. van wien kij, even te vooren van zeide. De spraak ging dan onder de broeders, dat de Discipel niet zoude sterven, en dien hij nu al meermaalen onder dien naam van Discipel # had te boek gesteld, zonder dit zijnen naam van Joes daar bij te voegen, zeker uit ootmoedigheid, en om alle argevraan van hoogmoed weg te neemen; egter om aan zijn Ev., dat hij gepreekt, en geschreeven had, des te meer gezag te geeven, en 't als met zijne naam te sluiten, zegd hij tot slot van zijne Ev: Dit is de [...] vraagd imand: Wat zijn dat voor dingen?

ja van Discipel, dien Jesus beminde,

Zóker niet aleen het géne hij onmidlijk te vooren verhaald en beschreeven heeft, maar al wat hij zijn heele Eu: door van Kristus, en zijne geheimen, van zijn leeven, leere, en wonderdaaden verhaald en beschreeven had. Van alle deeze dingen zegd Joës dat hij getuigenisse geeft. Dus volbrengt Joës zijnen post, waartoe hij van Kristus gesteld was, agtervolgens dat Kristus hem en zijne medeaplen zeide: Gij zult
Jois. 15-27. getuigenisse van mij geeven, want gij van't begin af met mij geweest zijt; en wederom naa zijne verrijzenisse: Gij zult mijne getuigen zijn in Jerusalem,
Act. 2-8 en in geheel Judéën, en tot het uiterste der aarde. En dit heeft Joës, en zijne medeaplen, getrouw gedaan. Hiervan hooren wij hem zeggen: Wij getuigen,
1. Jois. 1-2. en verkundigen ul: het eeuwig leeven, 't welk bij den Vader was, en ons verscheenen is; en wederom ibid: Het géne
v. 1. van den beginne was, 't géne wij gehoord hebben, 't géne wij met onze oogen gezien hebben, en 't géne wij beschoud hebben, en onze handen getast hebben van het woord des leevens... verkundigen wij u. En deeze getuigenis van Joës is des te gewigtiger als van den discipel dien Jesus beminde, i.e. wien Jesus bezondere blijken zijner liefde had beweezen, die in't laatste avondmaal op zijnen borst gerust, en daar uit alle de groote geheimen als uitgezogen had, die d'allerh. Maagd tot moeder van aan't kruis gekreegen, en alle d'Aplen overleefd had, en dus 'er aleen over zijnde te regt konde zeggen, dat hij die discipel was die getuigenisse gaf van al 't géne zij, en hij gezien, en gehoord hadden.

Maar, zult gij vraagen, hoe, en op wat wijze heeft Joës al getuigenisse van Jesus gegeeven?

1° Spreekende en schrijvende van Kristus zijnen persoon, en geheimen, van zijn leeven, leere, en wonderdaaden zonder iemand t'ontzien, zoo verre dat,
Act. 4-18... al geboôd hem d'opperpriester met zijne raad geene getuigenisse meer van Jesus te geeven, hij ronduit ardwoorde: Oordeel zelf of het regt is voor Gods aanschijn, uw meer dan Gode te gehoorzaamen &c. Met deeze zijne getuigenisse van woorden koomt die van zijn schrijven overeen, gelijk wij reeds hebben aangehaald, en zijn heele Eu:, zijne 3 brieven, en zijn boek der Openbaaringe bewijzen. 2°

2°. Deeze getuigenisse der woorden, en Schrijven
bevestigde Joes door zijne wonderdaaden, die hij
in Jesus naame deed. Neem een bewijs voor alle,
de wonderene geneezinge van den kreupelen aan de Act. 3-4...
deure des tempels die hij met Petrus in den naame
van Jesus deed.

3°. Deeze getuigenis zijner woorden, Schrijven,
en mirakelen was gepaard met die van d'uitmun
tende heiligheid zijns leevens. De h. Epifanius
hiervan spreekende zegd, dat hij een leeven leide
dat met de agtbaarheid van een grooten Apostel
overeenkwam. Zoodat wij hem te regt moogen toe
voegen 't gene de Heere Jesus van eenen anderen Joes
zeide: Erat lucerna lucens et ardens.

4°. Eindelijk de proef aller zijner getuigenissen
was zijn lijden voor Jesus naam ondergaan. Van
Joes, nevens d'andere Apstens, zegd Lukas: Na dat Act. 5-40...
zij hen gegeezeld hadden, geboden zij hen, dat zij
immers in den naame van Jesus niet zouden spreeken,
en lieten ze gaan. Waarop de h. Lukas 'er bijvoegd: Zij
gingen dan wel verblijd van het aanschijn des Raads,
om dat zij waardig gevonden waren voor den naame
van Jesus versmaadheid te lijden. Voeg hier voor
Joes in 't bezonder bij zijn marteli, mag ik wel zeggen,
onder den keizer Domitianus ondergaan, van wien
hij, volgens den ouden Tertuliaan, veroordeeld wierd
om in de ziedende of kookende olij gesmeeten te
worden, dog waaruit God, die hem nog in 't leeven
wilde houden, ongeschonden, jagelijk de h. Hier.
zegd, nog frisser en vlugger te voorschijn kwam.
Dus wierd in Joes volbragt 't gene de Heere Jesus
hem voorzeid had: Gij zult mijnen kelk drinken.
Hierop is hij daarnaa, om de getuigenisse van J. C., op
't eiland Patmos verbannen, alwaar hij zijn boek
der Openbaeringe heeft geschreeven, en, gelijk hij in
't begin daar zegd, om het woord Gods te betuigen, Apoc. 1-2..
en getuigenisse van J. C. te geeven. Zoodat, al is Joes niet geweest staan Martelaar, of bloedgetuigen van J. C., hij egter met de daad is geweest.

Zie daar dan A. T. hoe wel te regt de h. Joes in
onzen tekst van zig zegd: Dit is de discipel &.

Gaan wij nu ter toepassinge over, ze volgd Toepassing
van zelfs, ja 't schijnt bijnaa onnodig di hier
met veele woorden te willen maaken. Des zullen
w' ook 't gezegde van den h. Joes kortjes herhaalen en ons toevoegen.

Is Joes gewaest een discipel die getuigenisse van
Jesus heeft gegeeven? O! alle wie wij zijn moeten het
zelfde doen. Wel is waar dit is vooral de past der
gënen die als andere Joannessen in Gods kerke zijn ge-
steld, ik zeg, den Bisschoppen, en harders der ker-
ke, aan wie Jesus in den persoon van Joes, en der
Matt. 28-19 andere Apln. zeide: Gaa henen onderwijs alle vol-
Act. 2-8. keren; Gij zult mijne getuigen zijn ... tot het uiterste
der aarde; maar ook alle geloovigen, wie z'ook zijn,
moeten getuigenisse van Jesus geeven, ider in zijnen
staat, en beroep, en op zijne wijze. Daar toe zijn wij
alle in den h. Doop tot discipelen van Jesus aange-
nömen, en Kristenen naar Kristus geheeten. Deeze
onze pligt is vergroot en vermeerderd, als wij in 't h.
Sakr: des Vormsels ten dien einde door d'opleggingen
der handen, en de zalvinge des Bisschops met de gebë-
den tot strijdbaare Kristenen of Zoldaaten aangenö-
men zijn. Zoo dan alle moeten wij getuigenisse geeven

Vraagd gij, hoe, of op wat wijze? Herinnert uw
maar het gëne wij zoo even van onzen Joes zeiden.

1o. Gaf Joes getuigenisse van Jesus al spreekende
en schrijvende van Kristus zijnen persoon, en gehei-
men, van zijne leeven, leere, en mirakelen, zonder
imand, nog hoogenpr., of Raad t'ontzien? O! ider, wie
hij zij, op zijne wijze, moet getuigenisse van Jesus
leere, en waarheid geeven, zoo bij die buiten de kerke
als de dwaalende in de kerke zijn; niemand mag
zig zijn geloof, of de waarheid in de kerke schaa-
men, of daarin veinzen, maar moet rondborstig
op zijnen tijde en geleegenheid daar voor uitkomen
en getuigenisse van Jesus geeven, ik zeg op zijnen
tijde, en geleegenheid, op dat ider zig wagte van die
groote snoefhansen en disputanten, die ik hier in
onze, en andere gemeenten ens maar met schande heb
zien afdruipen en te niet gaan; neen! zoo moeten
wij niet te werk gaan; maar, ons houdende aan den
Rom. 10-10. stok of grondregel van den Apostel Paulus: Met der
herte geloofd men ter regtvaardigheid, en met den
mond word de belijdenis gedaam ter zaligheid. Daarom
zegd de Schrift: Al die in hem (Jesus) geloofd, zal
niet beschaamd worden, naam om Jesus met den mond
te-

~~Jesus~~ te belijden, en getuigenisse van zijne leere, en waarheid op zijnentijde en met gelegenheid te geeven. Dus zullen wi ons op dit stuk van getuigenisse van Jesus, zijne Leere, gelaove, en waarheid te geeven, ons rigten naar de lesse van den Ap: Petrus: Heilig den Heere Jesus in uwe herten: En hoe dog? Altijd bereid zijnde tot verandwoordinge bij een ider, die u reeden afeischt van de hoope, die in u is. Ziedaar d'eerste manier & — 1. Petr. 3-15.

2°. gaf Joes getuigenisse van Jesus door zijne mirakelen, waarmede hij zijn zeggen, en schrijven bevestigde, en bezeegelde? Denk niet dat ik zulk eene getuigenisse van Ul vereisch; o! neen! zulke getuigenisse van Jesus te geeven, vereischt Jesus zelf niet van die de plaats van Joes, en der andere Aplen in zijne kerke bekleeden; zulke eene getuigenisse te geeven is eene bezondere gaaf des h. Geests, die d'Aplen op den Pinksteren kreegen, die in d'eerste kerke gemeen, en noodig was om 't Ev: alom te verbreiden, maar nu zoo niet, en nu daar zeer spaarzaam van God aan zommigen uitmuntenden van leeven gegeeven word. Egter denk niet dat ik Ul. daarom ten eenemaal vrijspreek van door wonderen getuigenisse van Jesus te moeten geeven; neen, gansch niet! Maar de wonderen, waardoor ik, en ider van Ul van Jesus getuigenisse moet geeven, daarvoor neem ik een deugdzaam, vroom, en heilig leeven naar de leere en 't Ev: van J. C. Dus zoiden wij

3°. dat Joes de getuigenisse zijner woorden, schrijven, en mirakelen met die van d'uitmuntende heiligheid zijns leeven paarde. En zoo moeten wij ook de belijdenisse, of getuigenisse van 't Ev: of onzes gelaove, die wij met onzen mond doen, en geeven, met ons leeven, zeden, en werken, bekragtigen en bezeegelen, en dus als tot verwonderinge weeren, zoo aan die buiten, als binnen de kerke zijn, en dus hen uitlokken om mede getuigenisse van Jesus leere te geeven. Zoo wil Paulus dat wi ons alle gedraagen onaanstootelyk eenvoudig, als onberispelijke kinderen Gods, in 't midden van een bedorvene, en verkeerd geslagt, onder 't w (zegd hij) blinkt als ligtende fakkels in deeze werreld. — Phil: 2-15.
Ziedaar hoe d'Apostel alle kristenen vermaand, dat —

Zoo wil Petrus dat alle kristenen zig, ook zelfs onder
1. Pet. 2-12. de heidenen zig gedraagen. Draagende (zegd hij) u deug-
delijk onder de heidenen, op dat zij in plaatse van u als
kwaaddoenders te schelden, u bemerkende uit de goede
werken, God moogen verheerlijken in den dag der bezoe-
kinge. Zonder op deeze maniere getuigenisse van Jesus
te geeven zal 't niet met al baaten, die met den mond
Matt. 7-21.. te doen. Ronduit zegd de Heere Jesus zelf: Zij zullen
niet allen in 't rijke der hemelen koomen, die mij zeggen,
Heere, Heere; maar zoo wie den wille mijns Vaders doet,
die in den hemel is, die zal in 't rijke der hemelen koomen.
Veelen zullen in dien dag &c.

4°. eindelijk gaf Joes getuigenisse van Jesus door
zijn lijden in de kookende olij, en daarna door zijn
ballingschap op 't eiland Patmos, en wierd dus in hem
volbragt de voorzegging van Jesus: Calicem meum &c.?
Wie, wie van ons is 'er die meend hier van uitgenoomen
te zijn?

Post quam consummati sunt dies octo ut circumcideretur Puer vocatum est nomen ejus Jesus

Naerdat de agt dagen vervult waeren, dat het kind zoude besneden worden, zoo wierd zyn naem Jesus genaemt. Luc 2. 21. 23.

In Circumcis. D. N. J. C. 1734.

Aangenaem en blyde moet voor ons weren deze tegenwoordige feestdag en dat uit verscheide hoofden.

Blyde moet ons weren deze dag, want wy heden nog houden de gedagtenisse de agtste dag van de geboorte des Zaligm., door de welke ons een groote blydschap is aengekündigt. Blyde moet ons weren deze dag, die d'eerste is van't jaer, tw: wy onder Gods zegen heden aenvangen. Blyde moet ook weren deze dag, die door de Besnydenisse des Heeren en 't eerste vergieten van zyn bloed geheiligd is. Eindelyk blyde moet ook weren deze dag, die door't ontfangen van die goddelyke naem Jesus den mensch zynen zaligm: vertoont. Blyd en aengenaem moet dan weren deze dag, en nogtans is de zelve met droefheit vermengeld. De droefh. schynt uit in de besnydenisse en verstorten van 't bloed; de blydschap vermengt zig in d'aenvang van de verlossing, en de heerlyke naem des Zaligm: En zoo vertoont zig 't heele leven van Xus. Ja geen dag zoo bly en aengenaem zal men ontmoeten, of daer zal zig altyd eenige ~~...~~ bitterh. eenige droefh. mede vermengen. Indien zyne geboortedag een dag van vreugde is, daer men d'engelen zelf zig hoort over verblyden, met geschry en geween, koude en armoede is ze evenwel verzelt. Indien zyne veropenbaering aen de wyze een dag van blydschap is, op dew dewyzen hem komen aenbidden en giften opdragen, de mirrhe word onder de giften gevonden, die een teken van bitterheit, en een gedenkteken is van de dood. Indien zyne opdragt in den tempel een dag van vreugde is, Simeon vervoegt by die vreugde de voorzegging van 't sweerd des droefheits. Indien de dag van zyne gedaentes verandering een dag van blydschap is, een straeltje gevende van de hemelsche glorie, Moyses en Elias spreken van zyne uitgang die hy in Jerusalem zou volbrengen. Blyde en aengenaem is dan ook deze dag, d'eerste van 't jaer, die van de naem van Jesus of zaligm. zyn aenvang neemt, droevig is ze nogtans om de besnydenisse en 't vergieten des bloeds 't geen Xus heeft komen te storten. Nu om dit geheim van de besnydenisse van den zaligm. beter te kennen, zoo is 't voornemen al godvrugtigh: deswegens voor te dragen

1º Wat de Besnydenisse was, en

2º Waerom Xus heeft willen Besneden worden, &

Als men van de Besnydenisse spreekt, die in d'oude wet onderhouden moest worden, en aen dew de Zaligm. zig heden heeft willen onderwerpen, zoo kan men de zelve byna aenzien, als 't Doopzel in de Nieuwe Wet, ten menschen als een teken en verbeelding van 't zelve. Want gelyk 't Doopzel dient, tot een merkteken om de gelovigen van d'ongelovigen te onderscheiden, en ten 2º tot

vergiffenisse der Erfzonden, zoo was de Besneidenisse van
God ook ingesteld, als een ceremonie die onderhouden moest
worden, omtrent alle mannelyk geslagt ^om 't volk gods van
de heidenen te onderscheiden, en tot een middel om d' Erfzonde
te vergeeven ten minsten ^dan indien d' ouders hunne kinderen met
een leevendig geloof, en godvrugtigh deeden besneiden. Niet
dat d' Erfzonden uit kragt van de Besneidenisse vergeeven wier
den gelijk in den Doop, in 't w: de zonden uit kragt van den Doop
vergeeven worden of de bedienaer ook goed en heilig is of niet
maer, de zonden wierden door de Besneidenisse alleen maer verge
ven door 't geloof, gebed, en godvrugtigheit der ouders die hun
ne kinderen deeden besneiden. Nu op wat wijze men de besnei
denisse aenziet of voor zoo veel ze was een teken van 't volk
gods, of voor zoo veel 't ook was een middel der Erfzonden,
op die wijze als nu gezeit is, zoo was de zoone gods geensins
tot de zelve verbonden. Immers voor zoo veel 't was een teken
van 't volk gods en van 't verbond 't geen god met Abraham
had aengegaen, dat uit zyne naekomelingen de Messias zoude
geboren worden, zoo kon dat geen plaets in Xus hebben, mits
dien die belofte in Xus zelf nu al voltragt was volgens dat
Paulus zegt: 't einde van de wet is Xus. Xus was ook aen
de Besneidenisse niet onderworpen, indien men de Besneidenisse
aenziet als een middel tot vergiffenisse der Erfzonden, mits dien
hij de heiligheit zelf zijnde zoodaenig middel niet noodig had.
in zie nogtans evenwel heeft hy zig aen de zelve willen onder
werpen, volgens dat 't h. Ev getuygt 't w: zegt dat naerdat de 8
dagen vervult waeren, dat is naerdat de agtste dag naer de ge
boorte begon vervult te worden, ~~dat is~~ op dew: 't kind zou be
sneden worden. Wat reden dan, zal men zeggen, waerom de
zaligm: heeft willen besneeden worden? Verscheide, ja menig
vuldige reden geeven hier van de godsgeleerden. 't zal ge
noeg weezen een of twe hier maer aen te racken. en wel
1o zoo heeft Xus zig aen de wet der Besneidenisse willen
onderwerpen, om zyne vernederinge en ootmoedigheit te toonen
Over 8 dagen, als we de geboorte des zaligm: vierde zoo quam
zyne vernederinge zoo groot voor, dat ze scheen ten top gestegen
te zijn, en dat 'er by deze vernietinge, gelyk Paulus spreekt, niet
meer by gevoegt kon worden. Dog misdien god niet min won
derbaer is en onnaespeurlyk in zyne vernedringe, dan wel in
zyne grootste en verhevenste daeden, in dew: zonder linger zijn
magt komt uit te schynen, zoo onderwerpt zig heden den eer
nieuwe vernedringe, die zonder vergelykinge zyne eerste
verre te boven gaet. Want daer hy zig in zyne geboorte als mensch
vertoonde, zoo vertoont hy zig heden als een zondig mensch
misdien hy zig heden onderwerpt aen de wet der Besneidenisse
dew diende tot teken en middel der erfzonden. Hoort hoe ke

^agt dagen na des zelfs geboorte

de h: Bernd in een aendspraek tot zyn volk over deze zelve vernedringe spreekt: In de geboorte, zegt die vader, hadde zoone gods zig zelven onder de engelen verwondert, verscheinende in een menschlyk lighaem; ja, zelfs wordende als d'alder aomste van alle menschen geboren; maer in de Besneidenisse hoore ik nog iet veel wonderlyker, alswanneer hy niet alleen aengenoomen heeft de gedaente van een mensch, maer zelf de gelei kenisse van een zondaer. hoe kon hy zig dan meer vernederen dan dat hij die de heiligh zelf was als een zondaer wilde schynen? 't is waer meermaels heeft de zaligm: als een zondaer willen schynen; zoo heeft hy een zondaer geschienen, als hy van Joes gedoopt wierd in de Jordaene, want mesdien de Doop van Joes een bereiding en afbeeldzel was van de zuiveringe en afwassing der zonden zoo wierd de zaligm hier als een zondaer gehouden, als hy zig met en nevens anderen daer aen onderworpen heeft. zoo scheen hy ook een zondaer te wezen op den berg van kalvarie, wanneer hy tot de dood des kruis als eene misdaedige en boosdwigt verweren wierd. Dog met waerheit moet men zeggen, dat zyne vernedringe die hy heden in de Besneidenisse heeft wille onderstaen, veel grooter is geweest als in 't Doopzel of aen 't kruis. want alhoewel hy in zyn Doopzel als een zondaer van de menschen wierd aengezien, de hemel gaf getuygenisse van zyne onnozelh:, de h: geest quam in de gedaente van een duive zienlyk over hem neder daelen, de stem des vaders wierd van een yder gehoort, die van den hemel riep, Dit is myn welbeminde zoon, in wien ik myn welbehaegen genoomen heb. Zoo ook alhoewel aen 't kruis hangende als een boosdwigt wierd aengezien, van een yder wierd beschimpt en bespot, nogtans de heele natuer heeft zig voor zyne onnoozelh. in de weer gestelt: de aerde beefde, de steenrotsen scheurden, de zon wierd verduistert, een der moordenaeren, die nevens zyne zeyde hong riep opentlyk uit: wy ontfangen loon naer werken, maer deze heeft niets quaed gedaen. De honderste man naer de stad wederkeerende sloeg voor zyn borst en zeide: voorwaer deze was de zoone gods. Dog niets dergelyks zien wy in zyne Besneidenisse gebeurt te zyn; Daer word hy voor een zondaer aengezien, zonder dat hemel of aerde, of iemant anders zyne onnoozelheit verklaere. zoodat wy met regt zeggen, dat de vernedringe die de zaligm heden in zyne besneidenisse heeft onderstaen, nog verre te boven zyne veroetmoedinge in zyne geboorte, of in zyn Doopzel of ook zelfs aen 't kruis geleden. En deze vernedringe van den zaligm moet ons tot onderregtinge dienen, deze moet ons leeren dat wy ons niet wederhouden door 't geen de menschen moogelyk van ons zullen zeggen, als w'ons waerlyk tot God willen keeren. Immers wat ontaerder kan'er wezen, dan dat de gene die om zyn eer zugt, geldzugt, gemak, playsier en wellusten te voldoen, niet alleen 't oordeel der menschen, maer zelf 't oordeel van god heeft komen te vergten, dog als 't een zaek is van zig tot god te keeren, van te doen 't geen god gebied, dat hy dan vreest wat de menschen zellen

Matt. 3-17

Luc 23-43

Matt 27

zeggen,, dat hy daer niet wil gehouden worden, voor 't geen hy waer
lyk is, wat ontaerder zeg ik kan'er weren. op dusdaenige is 't dat
met regt past 't geen David zegt,, zy beefden van vreeze al waer er
ps. 52. niet te vreeren was. zy hebben god niet gevreest als ze de menschen
behaegden, en, zie zy vreeren de menschen, als zy god zullen dienen,
als zy zig als zondaers zullen vertoonen, als zy eenigermaete of
schande zullen onderstaen, voor hunne zonden. Hoort wat Augs van
dusdaenige zegt: De genen die hier niet eenige schande willen onder
staen voor hunne bedreven zonden,, die hem voordeelig zoude weren,
zullen in 't oordeel ten schanden en ten schaemten worden, tot hunne
eeuwige verdoemenisse. o heel anders gingen te werk de koning Achab
de koning Manasses, Nabuchodonosor de koning van Ninive en
meer anderen, die van hunne throonen klommen, zig van hun konink
lyk gewaet beroofde, en ten uitersten vernederden, zonder eenige
schanden der menschen te vreezen. Heel anders ging ook te werk
de zondaeresse van 't Ev:, zoo als zy gehoort had waer Jesus was
ging ze hem vinden, zy vreesde geen schaemte te onderstaen,
zy dagt niet op haer eer als zy zig in 't aenzien van alle de godlee
voor zyne voeten zoude smyten,, zy teld 't niet dat zy voor een
zondaeresse zal gehouden worden,, zy zorgt nergens voor als om
de vergiffenisse der zonden te bekomen,, zy let niet op de schimp
woorden der Pharizeen, maer alleen op den zaligm:. zoo zoo is 't
dat de zondaer zig moet gedragen, om met god verzoent te worden,
zoo is 't dat Xus zelf de onnoozelh. zig als zondaer heeft wille gedragen
om onze zonden te boeten. hoe veel te meer, zal de zondaer hier toe
verbonden zyn? In d' oude wet had god op de straffe des doods
geboden, dat de gene die met eenige melaetsh. besmet waeren
zig aen de priesters zoude vertoonen, die zyn oordeel daer over moest
stryken, waer naer de melaetse zyne quael aen al de wereld kenbaer
moest maeken. En zie iet diergelyks heeft Xus aen de melaetze
der nieuwe wet geboden. De melaetsh. der oude wet was volgens
de h: vaders een verbeeldinge van de melaetsheit en onreinigheit
der zonden, Xus heeft aen deze geestelyke melaetsen geboden zig te
vertoonen aen de priesters, om hunne zonden te belyden, en de
smetten hunner ziels opentlyk te ontdekken. Maer eilaes hoe veele
worden door een menschelyke schaemte wederhouden, van hunne
zonden regt sinnig te belyden? wie zyn, die zondaers die willen
herstellen de verargernisse die zy door hunne zonden, aen hunne
gebueren, naesten en anderen gegeven hebben? wie zyn 't die
alsdan, voor zondaers zig willen vertoonen, en voor zondaers
gehouden willen worden? Daer 't nogtans zeker is en een vaste
grondregel by alle godsgeleerden, dat de zonden niet niet vergeven
word, ten zy men 't ongelyk den naesten aengedaen herstellet.
om deze quaede schaemte te wederstaen, en van zig af te weeren,
zoo kunnen wy niet beter doen, dan onze oogen slaen op den zoon
gods in zyne besnydenisse, daer zullen wy zien hoe de heiligh en
onnoozelheit zelf 't merkteken van een zondaer op zig heeft
wille neemen met zig aen de besnydenisse te onderwerpen.

Een andere en tweede reden, waerom, de Zaligm, heeft willen, be
sneden, worden, en, die grootelyks tot onze onderregtinge diene
zouden, zou men, hier na, nog by moeten voegen, te weeten, dat hy heeft
willen besneden, worden, opdat wy ons geestelyker wyze zoude besni
den. Dog om, dit hier niet te lang te maeken, zoo willen wy dit ~~nu~~
~~[illegible]~~ nu niet eens aenraeken
maer tot een andere gelegenth. bewaeren. overgenoeg zal 't weeren
indien deze eene lesse van vernedringe die de Zaligm, ons heden
geeft, komen te betragten.

Wel dan, B, bespiegeld u heden, in de Besneidenisse des Zaligm,
hy die geen zonden gedaen had, en in wiens mond geen bedrog gevon
den, is onderwerpt zig heden aen een wet die voor de zondaeren
was. hy begint heden, door de besneidenisse 't werk onzer Zaligh,
op de wyse gelyk hy 't zelve geeindigt heeft, met zig te vernederen
zoo verre dat hy de Smaed en Straffe der zonden, op zig heeft welle
neemen, en dat om ons te verlossen. van daeg is hy besneeden als
zondaer om al zoo den onboedvaerdigen zondaer beschaemt te maeken
die de minste Smaed, of Straffe der zonden, voor zyne bedreven
zonden niet wil lyden. Heden beginnen wy wederom 't Nieuwe jaer, en
de kerk steld ons de besneidenisse van Jesus voor oogen, opdat wy de
lesse dier hy ons hier door geeft, met 't nieuwe jaer en met nieuwe
moet zouden in 't werk stellen, Laet ons dan, dit nieuwe jaer begin
nen, met 't V B van den besneeden Zaligm, na te volgen, met god
die wy de voorige jaeren, door de zonden vergramt hebben, weder te
verzoenen, hier toe zullen blyde zyn, eenige Smaed of Schande
en Straffe voor onze zonden te mogen, weetende dat wy dit door onze
zonden verdient hebben, weetende dat dit weg is om verzoent te
worden, weetende dat 't eene bezondere genaede van god is die ons
dit jaer wederom laet beginnen, waer van er zoo vele beroofd
zyn, die dit geluk niet genieten, en daerom zullen wy ook die tyd
beter tragten te besteden, om, voortaen in heiligh. en geregtigheit
voor gods aenschyn te dienen, alle de dagen onses levens, om alsoo
te geraeken tot dat 't gelukkig en eeuwigdurend jaer, 't geen ik
met dit Nieuwe jaer, wensche dat ons verleene &c

Postqm consummati st dies octo ut circumcideretur Puer.

Luc. 2. v. 21.

In Festo Circumcisionis 1737. 45. 60. 74.

Exord. celebris e hae dies 3plici ratione. 1 Novi anni, 2 Octava Nativitatis, 3 Circumcisionis & vide in fine hujus.

Premisso Exordio dices hae verba, te explicaturum Attendite.

In explicaone assumti textus duo praecipue consideranda st. 1o. Persona, de qua agitur 2o. quid de hac persona dicatur.

Ad 1o. Personas de qua Lucas in textu Lqtr, vocatur Puer. Et postqm consummati st dies 8 ut.. Puer. Ev. Lucas conjungens hae verba cum praecedentibs per copulam Ende, sicat se hic sub noie Pueri prosequi historiam, seu narraoem Incarnaois salvatoris nostri J. C., zijnde niet alleen d'eeuwige eenige geboorenZoon des vaders naar zijne godlijke nature, maer ook d'eerst, en eenig geboorenZoon zijns moeders de h. Maagd Maria naar zijne menschelijke nature Conceptus de Spu S., natus in paupertate Bethlehemi, pannis involutus, et positus in praesepio. Itaq ut Lucas sicaret se hanc historiam prosequi conjungit assumta verba cum praecedentibs p copulam Et, et ait: Et postqm consummati st dies 8 ut circumciderentur Puer.

NB. quod Lucas eum vocet suil: Puerum. et quare? R ut indicet eum verum hoem factum. Hij was nu nog maer 8 dagen oud, vervolgens kon hij voor als nog geen volwassen man wezen, maar was gelijkerwijs alle andere nieuwgeboorne kinderen, nog jonk, en klijn, een zwak en teer kindetje. Hij was geboorn, en waarägtig mensch, ans (ait Paulus) Heb. 4-15. in alle dingen gelijk zonder zonde. zoo dan gelijkerwijs wij menschen opwassen, door verloop van jaren, bij trappen opklimmende van onze kindsheid tot onze jongelingschap, van onze jongelingschap tot onze mannelijke jaaren, en zoo

voort tot een hoogre verwonderdom, alzoo heeft ook onze Zaligm. naar Zijne menschelijke natuur moeten toenemen en aanwassen naar 't Lighaam, atq. ut hoc indicet, ideo Lucas eum vocat Puerum.

Et merito sic Lucas Eum vocat, cum sic per Isaiam promissus erat, Parvulus natus e nobis... Hinc et saepius sic

Isa. 9 - 5 in Ev. vocatur. Sic eum vocaverat Angelus cum eum natum

Luc 2 - 12 ex pastoribus nuntiabat: Dit zal u tot een teken zijn, gij zult een kindje, in doeken gewonden vinden leggen. Sic

v. 27. Eum vocat Lucas describens oblatem in templo: Als d'ouders het kind Jesus in den tempel bragten, zoo nam Simeon 't in zijne

v. 40 ermen. Sic iterum eum vocat dum ait: En het kind wies aan, en wierdt versterkt. Sic Eum Mattheus vocat cum

Matt. 2 - 11 de Magis: Intrantes domum invenerunt Puerum cum Maria

v. 14. matre ejus.... Sic vocat dum ejusdem fugam in Aegyptum

et reditum inde describit: Surgens Joseph accepit Puerum et

Applicatio

Itaq. Lucas vocat Eum Puerum.....

Atq. hoc nomen sit: Puer oibs peccatoribus servire debt ad fiduciam in eis augendam. Zij moeten denken dat Jesus voor hen een kind geworden is, en moeten uit dien hoofde tot Jesus hunne toevlugt neemen, weetende zeer verzekerd zijnde dat hij zig zeer ligt van den zondaar zal laaten paaijen, als de zondaar maar als een opregte boetvaerdige zondaar tot hem komt. Wien kan men ligter paaijen, wien kan men ligter verzoenen dan een kind? men kan 't stillen met een noot met een appel, met een vriendelijk woord, en nog heel jong zijnde met de borsten van zijne moeder, hoe zeer dat het schijnt verongelijkt, of gestoort te zijn. zoo, zoo ligt is een kindje te stillen. zoo, zoo ook moet de zondaar denken, dat Jesus een kind genoemd is, en heeft willen worden, om hem niet te doen wanhoopen van zijne zonden, maar opdat hij tot Jesus zijne toevlugt neemen zoude..... daar toe heeft Jesus niemals de zondaars meermaals aangemaand, zeggende: o veni vocare justos, sed peccatores. Hinc Venite ad me oes qui laboratis et onerati estis. Id. in

1. Tim. 1 - 15. variis explis ostendit (deduc) Paulus: Fidelis sermo....

En daar toe maand Jesus de zondaars aan, als wij hooren dat hij een kindje geworden is, en dus van Lukas hier ook genoemd word.

Hac de Persona.

2º Quantum ad id, quod de hac persona dat textus
ait: Postquam Consummati sunt dies 8 ut circumcideretur &c.
Atque his verbis Ev. Lucas describit quod Salvator noster
Xus door het bevel zijns ouders volgens der wette op den
8sten dag besneeden is. quod ut melius illigatur, duo hic
observanda sunt: 1º Quid sit circumcisio, de qua hic
Lucas.
2º Quare Xus fuerit Circumcisus.

Ad 1º quidem om ter deegete bezeffen quid Circumcisio
fuerit, non inutile erit het doopsel van ons Xtenen te gedenken,
mits dien men de Besnijdenis in d'oude wette bijna kan
aenzien als het Doopsel, of ten minsten als een teken, figuer, en afbeeldsel van het Doopsel van ons Xtenen, van ons Xtenen in de Nieuwe Wette.
Want gelijk het Doopsel onderlingen diend tot een merkteken om de geloovigen te onderscheiden van de ongeloovigen,
en 2º tot vergiffenis der erfzonden, zoo ook was de Besnijdenis van gode ingesteld als een sakrament, of Ceremonie
der oude wette, die onderhouden moest worden omtrent het manlijk
geslagt op den 8sten dag naa de geboorte, om door dit teken
het volk gods, d'israelieten, van de heidenen te onderscheiden.
2º zoo diende de Besnijdenis ook tot vergiffenis der erfzonden, die alsdan ten minsten door de Besnijdenis vergeeven
wierden, wanneer d'ouders hunne kinderen met een opregt
geloof, en godsdienstigheid deeden besnijden.

Niet dat d'erfzonden vi circumcisionis remittebantur, gal. 4-9.
sicut vi Baptismi remittuntur, 't zij de dienaer van den doop
goed of kwaad is, 't zij der doop met godsdiensthei des dienaers,
ouders, of omstanders ontfangen wordt of niet. daar in tegendeel in de Besnijdenis d'erfzonde alleen maar vergeeven
wierden wanneer de Besnijdenis met godvrugtigheid bediend
wierd......

Nu, op wat wijze men de Besnijdenis aanzien wil, 't zij
voor zoo veel de zelve diendde tot een teken van godsvolk,
't zij ook tot een middel van de vergiffenis der erfzonden, op
op die wijze als gezeid is, op wat wijze, zeg ik, dat men de
Besnijdenis aan wil zien, op generleije wijze was Xus tot
de zelve verbonden.

In q^tum erat signum populi Dei, et foederis q^d Deus cum Abrahamo pepigerat: dat de Messias uit zijne nakomelingen zoude gebooren worden, hoe in Xto locum hbre o poruit, misdien die belofte nu reeds in Xus al volbragt was, de quo Paulus: Finis Legis Xus.

Dein, neq etiam Xus hac Lege tenebatur, si circumcisio consideretur ut remedium ad remittendum peccatum originale cum ipse Sanctus Sanctorum, et ipsa sanctitas fuerit.

Et ecce tamen subjicit se huic Legi. tex. ait: Postquam. 1° Quaeritur huic Legi Xus se subjecerit? quod 2° observandum, in eo quod ter. de Xto ait:

R. Inter varias hujus raões hanc unicam, hic allego, scil: om daer door te betuijgen, dat hij zig vrijwillig aan de geboden der wet onderwierp, en dat hij zijnen vader gehoorzaam wilde zijn in alles. Dat betuijgt Xus hier door zijne besnijdenisse, aen dew. hij zig vrijwilg onderwerpt. zoo toont hij nu reeds met er daadt, en de werken, 't gene hij van 't begin

Ps. 39. 8. Heb. 10-7. van zijne menschwordinge tot zijnen hemelschen vader zeide Zie ik koome: o' godt, om uwen wille te doen. om deze zijne bereidwilligheid, en gehoorzaamheid aan zijnen vader te betuijgen zeide hij naamals tot joes: Het betaemt ons alle

Matt. 3-15. geregtigheid te volbrengen. Daarom zeide hij ook tot de

Joan. 8-29. Pharizeën: Ik doe altijdt het gene mijnen vader behagelijk is. Jaa zelfs ut Paulus ait; hij is gehoorzaam ge-

Phil. 2-8. worden tot de doodt, jaa tot de doodt des kruis. zoo, zoo heeft Xus zijne gehoorzaamheid willen toonen, en daarom heeft hij ook zelfs zig vrijwillig aan de wet der besnijdenisse onderworpen.

Applicatio

't is deze gehoorzaamheid van Xus die ons ten voorbeelde

1. Jois. 2-6. dienen moet: Die zegt dat hij in Xus blijft, ait Joes, moet ook zelf zoo wandelen gelijk Xus gewandelt heeft. gelijk dan

1. Pet. 2-24 Xus geleden heeft opdat wij (ait Petrus) zijne voetstappen naarzouden volgen, alzoo is hij zijnen vader gehoorzaam geweest, opdat wij zijne voetstappen van gehoorzaamheid betragten, en na ar volgen zouden. Hinc ipse ait: Exemplum

Jois. 13-15. dedi vobis ut quemadmodum ego feci, ita et vos faciatis.

|| sicuti de humilitate, sic et de obedientia Igitur et nos exemplo Xti....

't is deze pligt van gehoorzaamheid, daar gods heiligen ook zelfs in 't oude Test. vooraleer Xus ons die door zijn v. b.

voorbeeld geleerd hebben, en uitgescheenen hebben. Hinc abraham commendatur, qui op de stem des Heeren, is bereid geweest terstondt zijn land te verlaaten; die zoo als de Heer hem de Besnijdenisse geboden had, zig terstond bereide om godts bevel te gehoorzaamen, die zoo als de Heer hem geboodt Isaak te slagten, terstond 's morgens vroeg opstond, en henentrok ter plaatse, die godt hem had aengewezen. Zoodat godt met regt d'uitstekende gehoorzaamheid van abraham wel roemen magt, zeggende: Abraham is mijne stemme gehoorzaam geweest, en heeft mijne geboden en bevelen waargenomen, en mijne zeden, en wetten onderhouden. Sic et Jacob commendatur, die op 't woordt des Heeren naar Madian henentrok, en op des zelfs bevel terstond wederkeerde. Sic Moses, et Aaron commendantur. Sic et alii. — Gen. 12–1... / Gen. 17–23... / Gen. 22–2... / Gen. 26–5 / Gen. 33–17...

NB de obedientia vide plura in serm. D. 2. Epiph. 1760.

Atque ne Longius abeam, idipsum videre e in hod. Ev. et quo patet, quod Josephs et Maria gehoorzaam zijn, aan 't bevel des Heerens om 't kindjer Jesus op den 8sten dag te besnijden &. En dus is 't dat zij ons, gelijk 't kind Jesus zelfs, een voorbeeld van gehoorzaamheid ten opzigt van gode, en zijne geboden geeven......

zelfs aan besnijdenis, aan de w zij, die 't kind Jesus kenden, wel wisten dat hij niet onderworpen was, en die zij egter getrouw hebben onderhouden.

Itaque quam carpendi st. qui mxe oes illi, die godt en zijne geboden ongehoorzaam zijn, of ten minsten geene behoorlijke gehoorzaamheid betoonen.

Itaque quam mxe carpendi st. qui mandata Dei vilipendunt et facile transgrediuntur. at hi nimis improbi, qui dicere necesse sibi de talibus Lgta Deus, et conqueritur, quos pejores esse aatibs irrationabilibus: Hoord hemelen, en luistert toe, o aerde, ik heb kinderen opgevoed, en groot gemaakt, maar zij hebben mij versmaadt. D'os kend zijnen meester, en d'ezel kend de kribbe van zijne Heere, maar Israël heeft mij niet gekend, en mijn volk heeft mij niet verstaen. Procul igitur a nobis--- — Isaie. 1–2.

Item quam mxe carpendi st. qui godt, en zijne geboden wel gehoorzaam zijn, doq uit gewoonte, niet omdat godt het gebiedt, maar omdat zij dat andere menschen zien doen, en heilig willen schijnen voor d'oogen der menschen. Zulks was de gehoorzaamheid van Cain in 't offeren..... Pharizaorum, in 't bidden, vasten en almoessen.... Procul igitur a nobis.... — Gen. 4–3 / Matt. 6.

Item carpendi II, qui Deo ejusq mandatis obediunt, sed o ex amore, maar om eenig tijdelijk, en somtijds ook
Gen. 27-38. Heb. 12-17 wel een zondig inzigt. Talis erat fletus Esau, talis
Gen. 34-19. et circumcisio principis Sichim. Esau enim flebat o peccatum suum, maar om den tijdelijken zegen te bekomen, de vorst van Sichim liet zig besnijden, alleenlijk maar om zijne vleeschelijke lust te mogen koelen met die schoone Dina. Iqua procul a nobis.

Item carpendi die gode, en zijn gebod wel willen gehoorzaam zijn, maar niet in alles, niet in dingen die haar niet aan staan. Talis erat Herodes, die joes den Doper in waarde hielt, hem gaarn hoorde, en zelfs op zijn woort veele dingen deede, dog een ding niet en deede, dat hij het bloedschandig wijf niet en verliet, daar joes hem van zeide: Het is u niet geoorloft
Marc. 6-18. uws broeders vrouwe te hebben.

Van alle deze, en diergelijke zoorten van ongehoorzaame menschen, moeten wij ons op het zorgvuldigste wagten, weetende hoe zeer d'ongehoorzaamheid aan gode mishaagt, weetende hoe 't kind jesus reeds nog maar 8 dagen oud zijnde ons reeds de gehoorzaamheid heeft willen leeren.

Conclusio Agite A. A.

Vide A. Visscherum in hoc festo.

Exordium

Plegtig is deze dag, en dat uit verscheide hoofden.
't is van daag d' intrè, of eerste dag in 't Nieuwe Jaar;
't is van daag 't Octaaf, of d' agtste dag van de geboor-
te des Zaligm: Onzes heeren J. C., en 't is van daag de
feestdag van des zelfs Besnijdenisse.

't is de gewoonte van al oude tijden, dat de menschen
met 't begin des jaars elkanderen heil, en zegen wen-
schen. Wij, die met 't begin des jaars 't Octaaf der
geboorte, en des heeren Besnijdenisse vieren, wenschen
U: al te saamen, en ijder in 't bezonder d' overvloe-
dige mededeelinge der verscheenene, of geborene, en
Besneedene Genade van Gode Onzen Zaligm: J. C.,
opdat Gijl: door de zelve dit jaar tot Godseere, en
gloria, en uwer zielen zaligheid moogt beginnen
en voleinden.

De kerk op dezen dag des heeren Besnijdenisse
vierende, leest ons daarvan de korte geschiede-
nisse voor in 't h. Ev. D' Ev: zegd hiervan: als etc.

Propositio

Wij zullen deze woorden met U. A. wat nader
overwegen, om onze troost, en onderregtinge daar
uit mede te neemen Attendite

Postqm consummati sunt dies... Luc. 2-21.

In Festo Circumcisionis 1738. 51.62.

Averte oculos meos ne videant vanitatem.

Ps. 118. v. 37.

NB alia, occasione de aliorum sensuum circumcisione agi poterit. vide Geestelyk Wapentuyg. NB. de circumcisione vide Serm. Dom. 1. Quadrag. 1739.

'T is heden wederom, dat wij onder godts zegen in 't Nieuwe Jaer getreeden zijn, 't geene ik aen u allen, en aen ider in 't be. uit een herte wensche, dat wij met alle hemelsche zegen en genaede moogen beginnen, en tot zaligheid zullen moogen voleinden. A.A.

'T is ook heden op 't begin van 't jaer, dat de Kerk viert den feestdag van de Besneidenisse van onzen Heiland C. J.

En met reden is 't dat onze Moeder de h. Kerk beide deze dagen, [redacted]en d'eerstedag van 't jaer, en den dag van de Besneidenisse des Zaligm. te zaemen gepaerd heeft.

'T Nieuwe jaer vermaent ons den ouden mensch af te leggen, en den nieuwen mensch aen te doen, die gelijk d'Ap. spreekt geschaepen is in alle regtvaerdigheid en waerheid.

De Besneidenisse des Zaligm. leerd ons ons geestelijk te besneiden, en al 't geene zondig is af te snijden en te verlaeten.

Zoo dat en 't Nieuwe Jaer, en de Besneidenisse des Heeren ons bijna eenen 't zelfde leeren.

Weshalven 't ook niet oneigen wezen zal op deze eerstendag van 't Jaer, op den dag van de Besneidenisse des Heeren, tot een Nieuwejaersgift voor te-

voort te dragen, hoe of op wat wijze wij ons zelven moeten besneiden.

En met reden dat wij heden, op de Besnijdenisse des Zaligm: van onze geestelijke besneidenisse spreken. Want onz Xus onze Zaligm, om verscheide reden heeft willen besneeden worden, en onder anderen ook om deze reden, Scil: om ons te leeren, ons geestelijk te moeten besneiden.

Hanc raoem adferunt SS. Patres, inter quos Beatus Eusebius Emissenus sic ait: Ideo circumcisus ut Ejus nobis scationem commendaret, Judaei quidem in uno membro circumciduntur, quare autem circumcidantur, o illigunt. Xani vero quid circumcisio scet, illigentes o unum tt, sed oia membra circumciduntur, o pellis incisione, sed totius superfluitatis abjectione.

λ deze geestelijke besneidenis bestaat in het besnoeijen onzer oogen, ooren, mond, en verdere zinnen of ledematen, dew als werktuigen zijn van vele zonden. & is hierom ook dat in t h. Olyzel de zelve gezalfd worden. Dog

Eu ergo quod et nos circumcidi debeamus... λ

At cum nimis longam foret de oium sensuum aut membrorum, hois circumcisione agere, solum proposui de circumcisione oculorum hodie loqui.

Propositio

In hunc finem verba Davidis in textum selegi qui Deum deprecans aiebat: Averte oculos...

Volgens dit gebedt en voorbeeldt van David zullen we dan ook alsnu een wijnig van de Besneidenisse der oogen spreken) Attendite

nu van het besnijdin aller ledematen te spreken zou de tijd niet veelen. Des zullen wij nu alleen maar van de besneidenisse der oogen spreken, en dit tot ene Niewe jaarsgift aan U. G. van daag mededeelen.

Om de oogen wel en deelijk te besneiden, moet men de zelve met alle mogelijke zorgvuldigheid bewaeren, niet alleen van alle gezigten, die in hun zelven quaed zijn en met voordagt geschieden, uitten, tot voldoeninge der quaede begeerlijkheden, maer men moet de oogen ook bewaeren van alle gezigten, die geraerlijk zijn en ligtelijk iemand tot bekoringen verwekken, Ja

ja, zelfs ook van gezigten, die maer tot voedzel en voldoeninge van nieuwsgierigheid en ijdelheid dienen. En dat is zijne oogen geestelijker wijze besneiden.

Deze besneidenisse word ons ten uitersten aengeprazen, ja kragtelijk belast, en bevoolen, zoo van de h. Schriftuere, als van de h. Vaders.

Voor eerst leezen wij dit gebodt van onzen Zaligm. Matt. 18-9 ubi ait: zoo uw oog u verargert, scil: met iet te zien, het geene quaede gedagten, of verbeeldingen of bekoringen zoude mogen veroorzaeken in uwe ziele of lighaem, trekt het uit / sluijt uwe oogen voor zulk een gezigt / en werpt zulk een gezigt [redacted] van u, want het is u beter (ingt Jus) met een oog (dat wel besneden is) tot het leven in te gaen dan twe (ongebonde, onverstorven en onbesnedene) oogen hebbende, in het helsche vuer geworpen te worden.

Het zelve vermaent de Propheet Ezechiel, en diend tot meerdere verklaeringe van het bovengemelde gebodt des Zaligm., als hij zegt, dat wij die oogen van ons moeten werpen, die ons tot ontstigtinge dienen. Een ijder, ingt, werpe de verargernissen zijner oogen weg. Et Sapiens: zie niet alle kanten niet om, in de wijken van de stadt, en wandel haere straeten niet op en neer. Etc. Et quare? om 't gevaer, dat die zwierende oogen langs de straeten ligtelijk zouden vallen op eenige voorwerpzels, die eenen quaeden indruk zouden geeven in eene zuivere ziele. Des voegd d' Ecclus'er ook bij: keert uwe aengezigt af &c. Ezech. 20-7 Eccli. 9-7...

En inderdaet niet weijnige en kleijne gevaeren zijn 'er, die uit d' onbesnedene oogen, voor de zuiverheid volgen. Alle de genen die van de zuiverheid handelen, leeren eenpaerlijk, dat 'er aen deze hemelsche deugd niets schaedelijker is, als ligtvaerdige en onbesnedene oogen.

Och hoe veele zijn 'er ~~niet~~, die hier moeten zugten en al klaegende met Jeremias uitroepen: Mijne oog doet mijne ziel uitteeren! O! mijne oogen niet wel bewaerd, mijne oogen ligtvaerdig opgeslaegen; mijne oogen geworpen Thren. 3-51

daer het niet betaemde of behoorde, dat heeft mijne ziel bestoolen, en berooft van de deugd der zuiverheid, die kostelijke paerel, dat hemelsche sieraet, 't geen mijne ziel aen de Engelen, ja aen Godt zelfs eenigsins gelijk maekte; mijne oog doet mijne ziel verteeren, mijne oog heeft mijne ziel van dien kostelijken schat bestoolen, en berooft.

2. Cuiq notum est het ongeluk, 't geen aen Dina de dogter

Gen. 34 van den patriarch Jacob is overkomen. Dina hoorende dat 'er eene feest was in 't Landt van Canaan, wanneer veele vrouwspersonen bij een quamen, was nieuwsgierig om de vrouwen van dat Landt eens te gaen zien, en terwijl zij bezig was met te zien, wierd zij met een onzuivere oog gezien, 't w. haere zuiverheid gestolen en deerlijk berooft heeft zekerlijk eene draevige voorbeeld, eene voorbeeld 't w. de h. Vaders gebruijken, om ons af te trekken van dien al te grooten drift, die ons zomtijds quelt, om alles te willen zien en te weeten. Had Dina haere oogen beter besneden van die nieuwsgierigheid, en had zij t'huis gebleven, zij zou in zulk een ongeluk niet gevallen zijn.

Gen. 3. 1. Notum est hoe dat onze eerste en algemeene moeder Eva tot den val gekomen is. Had Eva haere oogen beter besneeden om door 't ingeven van den duivel niet te zien na den verboden vrugt, zij zou haer zelven en ons al te saemen met haer in al dat verdriet niet geworpen hebben.

Gen. 39. 3. Had de vrouw van Putiphar haere oogen beter besneden en zoo op Joseph niet geslaegen, dat helsche vuer van onzuiverheid zou in haer hert zoo niet ontstoken hebben dat zij haer niet geschaemd heeft dien godvreezenden jongeling zelven tot zonde te verzoeken.

4. Eene voorbeeld nog zal ons voor duizende dienen. Wat

2. Reg. 11. heeft David, dien h. koning, dien grooten propheet, dien man na Gods hert, wat heeft hem zoo schandelijk doen vallen in die gruwelijke zonde van overspel, die hem zoo zuer is opgekomen? O! dit sul: dat hij zijne oogen niet

niet te wel besneden had, maer, al te ligtvaerdig op eene Bethsabee had geslaegen. Dit voorbeeld van David, is alleen genoeg, om ijdereen, hoe godvrugtig, hoe heilig hij ook is, hoe zeer in de deugd, zoo hij meind, geworteld en gegrendvest, te doen vreezen, en te doen zorgen, om zijne oogen zog wel te bewaeren, die na den val van adam, gelijk twe d'oogen zeg ik deuren of twe vensters geworden zijn, waar langs meenige zonden maer bezonderlijk de zonde van onzuiverheid, in de ziele insluijpen.

Het geene de prophet Jeremias heeft gezeid beweenende den ondergang van Jerusalem, door de verwoestinge der Chaldeers, dat mag meenige mensch wel zeggen, beweenende het verlies van zijne ziele. De dood (zeit hij) is door onze vensters ingeklommen, en in onze huizen ingesloopen. zoo mag ook meenige mensch wel zeggen; de dood der zonde is door de vensters van onze oogen ingeklommen, en langs de oogen in de huizen van onze ziele ingesloopen. Jerem. 9-21

Gelijk, als men eene stadt wil bewaeren, men voornaementlijk des zelfs poorten moet verzorgen; gelijk, die zijne huis van dieven wil bevrijden, zorgen moet dat de deuren en vensters wel gesloten zijn: zoo ook die zijne ziele, en zijne zuiverheid wil behouden, moet vooral zijne zinnen wel bewaeren, en bezonderlijk zijne oogen sluijten niet alleenlijk aen het geene oneerlijk of onbetaemelijk is, maer ook aen al het gene gevaerlijk is, en ligt tot oneerbaerheid zou aenlokken, of occasie en gelegentheid zoude kunnen geeven.

Daerom heeft de prophet Job zeer wijslijk gedaen dat hij (gelijk hij zelf getuijgt) eene verbond met zijne oogen had aengegaen, dat hij zelfs zonder noodt niet eens zou denken op ongelijke persoonen. En, waerom zal men zeggen had Job zulk eene verbond met zijne oogen aengegaen? O! Job wist wel, dat zulk eene gezigt dikwils quaede gedagten verwekt, en dat uit die quaede gedagten Job. 31-1.

quaede genegentheden en begeertens voorkomen; en dat als de gelegentheid daer is, die quaede begeertens komen tot de werken; en schoon dat de werken er al niet op volg dat ook de quaede begeertens alleen de ziel kunnen

Qui viderit mulierem ad &c. dooden, en groote zonden zijn voor godt, die den wil neemt voor de werken. En daerom zeide Job: Ik heb eene verbondt aengegaen met mijne oogen: want indien ik mijne oogen over al liet swieren, Wat part of deel zou Godt in mij hebben? q. d. gelijk een koning niet lang kan meester blijven van een stadt, welkers poorten ten tijde van oorlog openstaen: gelijk een Heer zijne schatten en goederen niet lang zal bezitten, in dien de vensters en deuren van 't huis blijven openstaen: zoo ook, wil Job zeggen, zal godt niet lang meester blijven van eene ziel, indien de deuren en vensters van die ziele, i. e. indien de oogen altijt openstaen tot eidelheid, tot ligtvaerdigheid, of dat erger is, tot oneerbaerheid, in 't midden van zoo veele rovers en vijanden, als'er aenlokzels van zonden in de wereld zijn.

Laet eene stadt nog zoo diepe gragten en hooge wallen hebben, laet ze omringelt zijn met nog zoo dikke mueren en sterke toorens, indien de poorten voor den vijand niet verzorgd zijn ~~openstaen~~, de vijand komt'er in, de stadt die is verlooren. Zoo ook van gelijken, laet eene ziel voorzien zijn en gewaepend met nog zoo groote wijsheid, sterkte, en heiligheid, laet ze zoo wijs zijn als eene Salomon, zoo sterk als eene Samson, zoo heilig als eene David, indien de vensters en deuren te weten de oogen openstaen, zij is verlooren, de zonde zal'er inkruijpen, en door de zonde de duivel, en door den duivel d'eeuwige doodt, godt zal'er geene part of deel meer in hebben

Wel aen dan A. A. om ons van alle deze droevige rampen en zwaere ongelukken te bevrijden, zoo laet ons

ons Leden, Leeven, ons zelven, geestelyk besneiden
Laet ons eerst en vooral beginnen met onze oogen te
besneiden - - - - -

Indien wy deze Nieuwejaersgift in dank aennemen
en met dit nieuwe jaer ons zelven, in die noodzaekelyke
besneidenisse der oogen getrouwlyk oeffenen, indien
wy dikwils met David den Heere bidden, Averte —
zoo zullen wy van veele zonden, quellingen en gevaeren
bevrydt weezen, en in dit Leven menigvuldige rust
en vrede en hiernaemals de hemelsche glorie
bezitten, niet voor een tyt, maer in alle eeuwigheit, Amen

In Festo Circumcisionis 1739. 50. 62.

Postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur Puer.

Luc. 2. v. 21.

Veele en verscheide reden zijn'er, waerom de Heere Xus zig op den agtsten dag na zijne geboorte, aen de wet der Besnijdenisse onderworpen heeft. A. A.

De Heere Xus zijnde de eenige Zoone Gods, en vervolgens de Heer en Meester van de wet, was geenzins aen de wet der Besnijdenisse onderworpen; maer, zie! nogtans zoo heeft hij zig aen die wet vrijwillig onderworpen, idque ob varias rationes.

1o. Hij heeft daer door willen leeren, dat Godt de insteldere was van d'oude wet.

2o. Hij heeft alzoo getoond, dat hij een waere vleesch, en geheel gelijk aen 't onze, had aengenoomen.

3o. Hij ontnam hier door aen de Joden alle voorwendzel van hem te verwerpen, mits hij zoo wel besneden was als zij.

4o. Hij heeft zig onderworpen aen de wet, opdat hij de genen, die onder de wet waeren, verlossen zoude. Gal. 4-4.

5o. Hij heeft zig laeten besnijden, en aldus zijn bloed begonnen te vergieten, het geen hij naemals ten eenemael aen 't Kruijs vergooten heeft, om te toonen, dat hij quam om de straffen van onze zonden op zig te neemen, en ons van de zonden en der zelver straffen te verlossen.

6o. Hij leerde ons door deze zijne vrijwillige gehoor=

gehoorzaemheid, ons aen Gods wetten en geboden te onderwerpen.

7º Denique circumcisus e, ut nos doceret spiritualem circumcisionem.

Hac autem spiritualis circumcisio consistit in het besnijden, of besnoeijen van onze oogen, ooren, mondt en verdere zinnen, of ledemaeten van ons lighaem.

Propositio. Tempus o pateretur de horum omnium circumcisione agere, quare solum hodie dicam, quod aures nostræ circumcidendæ sint. Attendite

Om zijne ooren wel en krelijk te besnijden, zoo moet men de zelve sluijten voor alle quaede tongen, die onze zielen door haere woorden zouden kunnen besmetten, zoo leerd ons de wijzeman, dat wij onze ooren besnijden moeten.

Eccli. 28-28. Omheind (inquit) uwe ooren met doornen, luister na geene quaede tong. Vult dicere: Gelijk men d'akkers met doornehaggen omheind tegen de wilde beesten, zoo omheind en stopt uwe ooren tegen de quaede tongen.

Nu, die quaede tonge, daer men zijne ooren voor moet sluijten, indien men zijne ooren krelijk wil besnijden, die quaede tonge is verscheide

Ac 1mo quidem, zoo eene quaede tonge is eene agterklappige tonge, die den goeden naem en faem van zijn evennaesten heimelijk en onregtvaerdelijk ontnaemt, krenkt of vermindert.

Ik zeg die onregtvaerdelijk de eer en naem benemt of vermindert: want anders kan het gebeuren, dat zomtijds de liefde van Godt, en de liefde van den naesten vereischt dat men eenige verborgen zonden en gebreken van een ander moet kenbaer maeken aen die genen, die de zelve kunnen en moeten beletten, en dat zonder agterklap. Ja zelfs zulks kan geschieden met verdiensten, van een zeer goed en verdienstig werk, misdien men dan daer door beoogt de beternisse

bekeeringe, en zaligheid van den genen, wiens fouten men kenbaer maekt; of ook 't welweezen, en de zaligheid van anderen, die hij door zijn heimelijk quaedt anderzins zou blijven ontstigten, of bederven. En hier op ziet 't geene de Heere Jesus heeft gezeid sprekende van de broederlijke berispinge, scil: dat als men zijnen naesten zelf niet kan tot beternisse van zijne fouten brengen, dat men 't dan aen de kerke, i.e., overstens zeggen moet. Verwolgens van op zulke wijze de fouten van den naesten kenbaer te maeken, daer van spreken wij hier niet.

|| Zo prijst de Schrift den jongen Joseph, dat hij aan Vader Jacob openbaarde d' ondeugd die zijne broeders onder elkanderen bedreven Gen. 37-2.

Matt. 18-17

Maer daer van is 't dat hier gesproken word, teweten, dat men diergelijke persoonen uit ligtvaerdige oordeelen, suspicien, verkeerde uitleggingen, enz: gaet bekladden in hunne eere en naeme, die zij dikwils grootelijks van nooden hebben; van die, en tegen die men de fouten, en gebreken van hunnen evenmensch gaet vertellen verbreiden, enz. O! dat is de zonde van agterklap, die zulks doen zijn quaede tongen haetelijk voor Godt, en verwloekelijk voor de menschen. Zulk daenigen stelt Paulus onder 't getal der genen, daer hij van zeidt, dat degenen die zulke dingen doen, des doods waerdig zijn. Ende his Salomon: een agterklapper is een grúwel bij de menschen.

spreken wij hier

Rom. 1-30.

Prov. 24-9.

Nu het is voor zulke tongen, dat wij onze ooren maeten stoppen, en besnijden; want immers men niet alleen zondigd met agterklap te spreken, maer ook met die te aenhooren; want waeren'er geene hoorders, daer waeren ook geene sprekers, zoodat men zoo wel zondigd met agterklap te aanhooren, als te spreken. Hinc Paulus stelt niet alleen de agterklappers onder 't getal der genen die des doodts waerdig zijn, maer ook degenen die'er in medestemmen. Hinc et S. Bern. lib. 2. de Cons. Cap. 13. ad Eugenium, scribens detrahere aut detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, ô facile dixerim. Item idem S. Pater: die de agter

Rom. 1-32

agterklapspreker heeft den duivel op zijne tonge, en die de agterklap met toestemming aenhoord heeft den duivel in zijne ooren,

Atque hinc novo hoc anno discere debemus quam necessarium sit de besnijdenisse van onze ooren omtrent den agterklap

Nu om dit wel te doen, om zijne ooren te sluijten, en te
besnijden, tegen d'agterklap, zoo moet men alle mensche-
lijke vreeze, en opzigt ter zijden stellen, dewijl die dikwils
oorzaek zijn, dat men de quaede tonge, en agterklap niet
belet; daer men die zou kunnen, en moeten beletten. Alle
menschelijke vrees, en opzigt dan ter zijden stellende, zoo moet
men zulken quaeden tongen naer gelegentheid van tijd, plaets, en per-
soonen beletten, en tegengaen, 1 zij met den agterklapper met
voorzigtigheid te berispen, 2 zij met de zaemenspraek af te
breken, en het praetje op iet anders te gooijen, 3 zij met
en door zijn uiterlijk droevig of eenvoudig gelaet te toonen
dat ons zulken praet mishaegt, en niet aen en staet. zoo
leert, en zoo wil Salomon, dat men zig ten aenzien van eenen
agterklapper zal gedraegen, en zoo zeid hij dat men ook zelfs
al stilzwijgende, zonder eens te spreken, hem den mond
Prov. 25-23. zal stoppen: De noordenwind /zeit Salomon/ verdrijft den
regen, en een droevig weezen een quaedsprekende tong.

Atq. hinc patet qm. nearium sit, et quod aures circum-
cidendae sint à lingua detrahente.

2do Dog behalven deze agterklappige tongen, zoo zijn
er nog andere quaede tongen, voor dewelke wij onze ooren moeten
stoppen, en besnijden met dit Nieuwejaer. V. G. vuijle, onnutte
losse, en ligtvaerdige tongen, gelijk er, godbetert! heden-
daegs maer al te veel gevonden worden. Godt gave! dat
die tongen verre gebannen waeren! Audi Paulum, de hac
Eph. 5-3... re loquentem et jubentem: Dat de hoererije, of eenige
andere vuiligheid, of zotte klap, of schertzerije ook zelfs
onder u niet genoemd worde, maer liever danckzegginge
want gij moet wel weeten /addit/ dat geen onkuische /die
zulke vuijle tael praet of zulks doet/ geen erfdeel heeft in het rijke
van Jesus en van Godt.

Ja niets is'er waer de besnijdenisse der ooren noodzaeke-
lijker voor is, als voor wulpsche, onbetaemelijke, en onbeschaem-
de woorden, liedtjes en praetjes. De hh. vaders getuijgen
eenpaerlijk

ten eerlijk: in de dagelijkse ondervindinge leerdt het, godt betert! maer al te veel, dat eenen vulks woordt, met behaegen aenhoordt, genoeg is om het gemoedt van den aenhoorder te besmetten, en dat zulk een onbetaemelijk woordt door gaens langen onthouden wordt, als wat goedts, en dikwils veele jaeren daernaer, nog oorzaek is van leelijke verbeeldingen, en veele quaede bekooringen, ja ook van den val.

Onder anderen getuijgen hier van is de h. F. Salesius Introd. ad vit. dev. p. 3. c. 27. Ubi ait: dat een oneerlijk woordt, vallende in 't hert van een krank mensch, is gelijk een droppel olij, dat op een laken, of stoffe kleedt gevallen is, dat, al schijnt 't in 't begin maer een klijn vlakje te wezen, allengjes zig verbrijdt en uitsprijdt, en ten laesten zoo groot wordt, dat 't het laeken of kleedt ten eenenmael schindt en dikwils heel bederft. En zoo zoo gaet het ook, zeid die Bisschop, met een oneerlijke woordt dat ~~vatr~~ in de ziel van ons swakke menschen valt: al schijnt dat woordje eerst niet veel quaedts te doen, het groeijt zomtijds zoo zeer aen, dat het duizende quaede gedagten in 't verstandt brengt, en 't hert vervuldt met veele quaede begeertens en bekooringen, waar door ~~[illegible]~~ als door vuile vlakken de ziel bezmet, en het kleedt van onnoozelheid, en van de godlijke genaede in de ziele dikwils bedorven, en ten eenemael te niet gedaen wordt. En aldus gebeurdt 't (in 't) dat gelijk het lighaemelijke fenijn, door den mondt in 't lighaem komt, zoo ook het geestelijke fenijn, dien zonde in de ziele ingaet, langs de ooren, die niet wel besneeden zijn. Ai: his qui talia impudica effutiunt ait, dat zij moordenaers zijn van de ziele zelfs ook dan als het fenijn, dat zij met haere tongen geschooten hebben, zijne uitwerkinge niet heeft gehad, zijnde de herten van de aenhoorders met tegen vergiften tegen versterkt en gewaepent. Ratio e, om dat het aen de boosheid van die vuile tongen niet en heeft gehangen, dat zij de zielen van die aenhoorders niet en heeft doen sterven. Immo etiam addit, dat hoe d'oneerbaere redenen op eene bedektere

wijze gesprôken worden, en met meerder aerdigheid, en scherpzinnigheid vertelt, of gezongen worden, hoe zij dies te meer fenijnigen ~~zijn~~, en schaedelijken zijn.

Atq hinc discere debemus, hoe godloos zij zijn, die zulke woorden spreken, en hoe wijnig gevoelen zij van den goddienst hebben, die met dusdaenige woorden laghen.

Item discere debemus, indien wij de zuiverheid oprechtelijk beminnen, quam necessarium sit, dat wij het mes van de geestelijke besnijdenisse gebruijken, om alle diergelijke praetjes, en redenen af te snijden, niet alleen van onze tongen, maer ook van onze ooren.

Discere debemus quam necessarium sit fugere consortia omnium illorum, die onbehoorlijk sprêken; quam necessarium dusdaenige tegen te gaen, en te berispen, of ten minsten, indien de plaets, tijd, en gelegentheid zulks juijst niet toelaet, hoe nootzakelijk het is ten minsten door stilzwijgen, door een droevige weezen, en uiterlijke mienen, te toonen, dat zulke praetjes ons zeer mishaegen.

Atq et hinc patet quam necessarium sit, et quod aures nostræ circumcidendæ sint, en van eene achterklappige, en van eene vuijle, en losse tonge.

En spiritualem nostram circumcisionem, ~~die~~ die dit Nieuwe jaer van ons vereischt.

Met 't nieuwe jaer, viert de kerke de Besnijdenisse van onzen Heere en Zaligmaker C. J., om ons te leeren quod nos novo hoc anno spiritaliter circumcidere debeamus, propterea Christus circumcisus est, ut nos id doceret.

Conclusio

Agite A. A. si nostras (ut diximus) aures circumcidamus.

Fructus hujus spiritualis circumcisionis erit, dat zij ons bevrijden zal van alle zonden, die anderzins met groote meenigte in onze zielen zouden daelen, door de vensters van de ooren die niet wel besneden zijn; volgens d. n. h.

den h. Salesius, van al 't quaedt, dat 'er van de quaede tonge komt; zullen wij bevreidt zijn, indien wij dit jaer en alle de volgende jaeren van ons leven, onze ooren stoppen, en voor diergelijke tongen, onze ooren wel besnijden.

Fructus hujus Circumcisionis erit dat onze ooren wel besneeden zijnde van alle quaedt, bequaem en bereidt zullen weezen om langs de zelve alle goedt in onze zielen in te laeten. Onze ooren zoo gestopt aen alle agterklappige, en schaedelijke redenen, zullen te meer geopent worden voor alle goede leeringen, en voor al 't geene ons ter deugd zal kunnen verwekken. En zoo zullen wij toonen, dat wij uit godt zijn, met geerne na 't goddelijke, en gods woordt te luisteren. Want daer toe ons de ooren gegeven zijn, om door het gehoor tot de kennisse der waerheid en des geloofs te komen, nam teste Paulo: Het geloof is uit het gehoor, en het gehoor door het woordt van Xus. Waerom ook zeer wel oude Tertulliaen: de woorden van Xus moeten het opregt oorsieraed van onze ooren weezen. Rom. 10-17

Door deze geestelijke Besnijdenisse der ooren, zullen onze ooren goedt worden om te hooren, wij zullen die ooren hebben daer Xus van: Qui habet aures audiendi audiat Luc. 8-8.
sic: ooren om de waerheid te hooren, en hoorende daer na te doen, en te leven, te leven hier reeds in genaede, en naemals in de hemelsche glorie Amen

Exordium sic incipe: Onder Gods zegen zijn wij heden wederom in 't Nieuwe Jaer getreden, dat wij wenschen dat wij met alle hemelsche zegen zullen moogen beginnen, en tot heil en zaligheid zullen moogen volinden A. A.

Op dit begin van 't jaer viert onze Moeder de h. kerke den feestdag van de Besnijdenisse van onzen Heere en Zaligm. C. J. vele en verscheide reden (purge ut sup.)

Ipsi peribunt tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur; tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.
Ps. 101. v. 27.

In fine anni civilis, Dominica infra Octav. Nativ. Dni N. J. C. 1741

T'is wynige weken maer geleden dat we 't geestelyk kerk jaer besloten, en 't nieuwe met den Advent wederom begonnen. En zie 't is vandaeg dat we 't borgerlyk jaer eindigen, en 't Nieuwen morgen zullen beginnen A. A.

Gelyk de kerk ons 't begin en 't einde van 't kerkelyk jaer met bezondere aendagtigheid wil doen gedenken, als blykt uit d' Evangelien, die z' ons op den laesten en eersten zondag doet voorlezen, zoo schynt ook de Wereld en den laesten, en den eersten dag des jaers bezonderlyk te vieren. Hier van al dat schieten van 't ouden in 't Nieuwen Jaer, en alle die andere vrolykheden, die daer onder loopen.

Waer van zulks afkomstig is willen we hier juyst niet onderzoeken. Het zagsten, dat we hier van maer willen zeggen, is: dat zulks beter past aen heidenen dan aen Xtenen: want een Xten 't jaer eindigende, in plaets van dat op zyn heidansch te vereeuwigen, en door buitensporigheden, aen 't Nieuwen aen te knoopen, een Xten, zeg ik, zou behooren te gedenken de broosheid en vergankelykheid van al 't wereldsche en zou zig voor d' eeuwigheid behooren te bereiden.

Opdat we dit deste meer behertigen zouden, zoo heb ik goed gedagt op dezen laestendag des jaers U. A. daer mè ook 't onderhouden. Hier toe zullen

ons d'opgenoome text woorden dienen, in deze de pro-
pheet ons voorsteld de nietigheid van al 't geschaapene
in tegenstellinge van gods eeuwige duurzaemheid.

Propositio D: propheet die zeit: zy zullen vergaen, maer gy blyft
altyd: zy zullen alle als een kleed verouderen, en gelyk een
opperkleed zult gy ze veranderen, en zy zullen verandert
worden: maer gy zyt altyd de zelve, en uwe jaeren zullen
nimmer eindigen. Hae verba 1º ad litteram explica-
bimus 2º Moralia deducemus Attendite

Vocatum est nomen ejus Jesus
Luc. 2. v. 21.

In Festo Circumcisionis 1742. 52. 65.

Zeer aenmerkenswaerdig is de manier op dewelke d'Apostel Paulus begint zynen eersten brief ad Cor. A. A.

D'Apostel willende vertoonen hoe hij zijne bedieninge als afgezant van 't nieuwe verbond van Jesus had begonnen, gewaegd'er dus van ~~aen~~ met 't begin van 't 2. hoofdst. Broeders als ik tot U.L. gekomen ben om u de Leere van Xus te verkundigen, zoo ben ik niet gekomen met hoogdraevende woorden van welsprekendheid of wijsheid: want ik agte niet geraeden iet anders onder u te willen weeten, dan J. C. en dien gekruist: q. d. Ik begin mijnen dienst niet onder u, ô Cor., met ophef van nette, uitgekipte, en verhevene aenspraken, noog met een wonder vertoog vol van wereldsche wijsheid om u tot mijne Leere ~~[illegible]~~ uit te lokken, ô neen! maer ik begin hier met het eenvoudig preeken van den gekruisten Xus, Jesus was mijn begin, en Jesus was mijne inleiding.

't Is op deze manier A. A. dat wij met 't begin van 't Nieuwe Jaer (~~terwijl~~ ik U.L. A. allen en ider in 't bezonder toewensche, dat de groote Zegenaer Jesus U.L. met alle geestelijke & tijdelijke zegen doe beginnen & voleinden) ons preekampt wederom onder U.L. beginnen, naemelijk met den naem van onzen Heiland & Zaligm. Jesus, te meer omdat ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ de naem van onzen Heiland & Zaligm. ~~[illegible]~~ deftig past in 't begin van 't jaer, terwijl Hij zelfs 't begin van alles is. Omnia per ipsum facta sunt, zegt Joan., ja Hij noemd zig zelfs: Ego sum alpha & Omega principium & finis. Joan. 1. Apoc. 1. 8

't Is om deze reden, dat de H. Kerk 't jaerbegin aen

die h. naem van onzen Zaligmaker & Heiland der Werelde
toeweid, daerom houd z'ons voor d'eerste bloedstortinge
in zijne Besnijdenisse, in dewelke hij dien heerlijken h. naem
van Jesus ontfangen heeft.

Kunnen wij dan van daeg wel beter onze aenspraek
beginnen als met deze overheilige, en eerwaerdige Naem
terwijl nu wederom het Nieuwe Jaer zijn begin en aenvang
neemt?

Wij zullen dan dierhalven U. A. de woorden van onzen
text voorhouden, waerin gewag gemaekt word van dezen
h. Naem die aen ons nieuw-geboren Messias gegeven is.
Vocatum est nomen ejus Jesus, zegt Lucas.

Propositio

Deze benaeminge van Jesus zullen wij dan eerst
met zijne omstandigheid beschrijven, waerna wij hier uit
eenige onderregtingen tot stigtinge der zeden zullen
trekken. Attendite.

Als d' Ev. Lucas verhaelt de besnijdenisse des Zaligm.
zoo brengt hij onder andere omstandigheden & voorvallen
die de zelve verzellen, bij, dat alsdan aen 't nieuw besneden
kind de naem van Jesus gegeven is. Postquam consummati...

1 deze naem in gods eeuwigen raedt voorschikt

~~Men moet gaen bekennen~~ Ik bekenne zeer geerne dat deze h. Naem al voor
heen in den hemel den Zaligm. was toegevoegd. Godt die van
't begin af aen in 't aenbiddelijk geheim van zijne voor=
schikkinge, de verlossinge door den tweeden persoon van d'
allerh: Drievuldigheid had voorschikt, had in zijnen
eeuwigen raed dien naem aen den toekomenden Messias al
toegevoegd; ja zelfs had Godt hier van al voor de geboorte
van dit kind kennis gegeven. 't was hierom dat d' ~~Engel~~ Ev: aenstonds
naa onzen text 'er bijvoegd: Quod vocatum est ab angelo pri-
usquam in utero conciperetur.

2 In de tijd voor de geb. veropenbaerd.

En inderdaed dus stelde d' Engel Gabriel dezen naem
aen d' allerh: Maagd Maria voor, als hij haer de boodschap
bragt, vooral eer op haere wondere toestemminge die allerh.
Vrugt in haer lighaem ontfangen wierd. Vocabis (inqui
ebat) nomen ejus Jesum. Zelfs herhaelde een Engel dit
gebod aen Joseph als hij hem onderregte aengaende de

ontfangenis ~~wonder~~

ontfangene ~~wondere~~ Vrugt. Vocabis nomen ejus Jesum (aiebat an-
gelus Josepho) ipse n. salvum faciet populum suum a

Den tijdt wanneer het nieuwgeboorene kind dezen h. Naem heeft ontfangen, schijnt d' Ev. genoeg aen te wijzen als hij zegt dat dit geschiede nâ 't vervullen van de 8 dâgen, te-weten van de geboorte af, dat het kind dan zoude besne-den worden. — 3 In de Besnijdenis gegeven

Men vind geen gebod aen de jôden gegeven dat hen verpligte juijst op dien tijdt hunne kinderen de naemen te geven, veel min een bezonder gebod ten opzigte van onzen Zaligm. aen Maria of Joseph opgeleid. Dog de gemeene ge-woonte der jôden eischte, dat men op dien tijdt een naem aen de kinderen gaf. zoo lezen wij Luc. 1. dat de hh. Eli-sabeth & Zacharias op dien tijde aen hun kind den naem van Joes gâven. De Jôden hedendaegs houden nog deze gewoonte van de kinderen op de vervulling dezes Wetspligt een naem te geven, gelijk wij Chnen dit doen in den Doop. — 4 niet volgens een gebod, maer 't gemeen gebruijk der jôden

Maer, zal iemand zeggen, wie deed dog deze plegtig-heid van 't kind in zijne besnijdenisse zijnen naem Jesus te geven? 't is waer indien men tot het beginzel opklimt, zoo had op Gods order d' engel met deze naem al geboden 't kind te noemen. En waerlijk 't paste niet dat dit godlijk kind iets minder had als andere groote heiligen die alleen zijne dienaers waeren. zoo wierd Abrahams zoon van den hemel zelfs een naem gegeven. Vocabis nomen ejus Isaac, zeide Godt tot Abraham. Joes de Voorlooper van Jus had ook dit groot geluk, dat zijn Vader Zacharias door een engel geboden wierd zijnen toekomenden zoon Joes te noemen. Dog egter dit was meer een heerlijke voorzegging, dan wel een benoeming. — 5 Van Godt, die meermaels een naem aen zijne heiligen gegeven heeft. — Gen. 17-19.

Indien men hierin d' oude gewoonte van Gods volk, ons in de schrift bekend, naziet, zoo schijnt het dat hier geen vaste regel van is geweest, en dat men op verscheide tijden verscheide zoorten van persoonen vind, die de jonge kin-deren genoemd hebben. — 6. Verscheide persoonen gâven aen 't kind den naem.

De gebueren gâven het kind Obed, uit Ruth geboren zijnen naem, waer van de schrift zegt: De vrouwen van de — Ruth. 4-17 — 7 Zomtijds de bûuren

gebuere zig met haer verblijdende, en zeggende, Noemi is een zoon gebôren, noemden zijnen naem Obed.

Di maegen en gebueren van vader Zacharias, en moeder Elisabet waeren ook al met dit doen bezig als zij in de besnijdenisse van Jesus zijnen voorlôper, hem naa zijnen vader Zacharias wilden noemen, had Elisabet haer niet gestuijt.

8. ook de moeders of vaders Gen. 35-18. Di Moeders schijnen daer ook al eenig regt toe gehad te hebben. Zoo noemde de stervende Rachel haeren zoon Bennoni, wiens naem daerna door vader Jacob Benjamin genoemd wierd. Een têken dat d'ouders dit ook meermaels verrigteden. Zoo vader Zacharias en Elisabet.

9 dus ook Maria & Joseph Mat. 1-21. Luc. 1-31. En gelijk dierhalven zoo wel de vader als moeder van Jesus, hem die naem gâven, zoo schijnt 't ook met oog van zen nieuw gebôrenen zâligm gescheiet te zijn. En hierom had de engel dit aan beiden vooraf belast. Hij krijgt dan dezen heiligen, zoeten, en dierbaeren naem van Jesus.

10 Soc nomen aliquid scat aan de menschen om hen te kennen en t' onderscheiden van anderen. De naem is een merktêken van een zaak. En dus dienen de namen. Dog evenwel zoo moet men, wat meer in dezen heerlijken naem van onzen besneden zâligm aenschouwen, als alleenig eene slegte uiterlijke klank van woorden, waer door de jong gebôrene zâligm berêkend wierd.

11 id sapius occurrit in Script. Men was van ouders gewend dikwils zulke naemen te geven, die iets bezonders berêkenden, en die tot gehengenis dienden van eene voornaeme zaek of geval. Dus wierd d'eerste mensch van Godt zelf Adam genoemd, die niet anders volgens de geleerde taelkundigen berêkende als uit of van d'aerde, terwijl hij uit d'aerde gevormd was.

Gen. 3-20 Dus noemde Adam zijne vrouwe Eva, dat daerom geschiede volgens de Schrift, Omdat zij de moeder was aller levende. Zoo noemde Godt Abram ook Abraham, als hij zijn verbond met hem opgeregt had, dat is, de vader veeler volkeren.

't is dan ook niet zonder de verhêvenste berêkening dat dit nieuw besnêdene aenbiddelijk kind de naem van Jesus wierd gegêven, terwijl er de engel zelfs voor heen de rêdenen aen Joseph van gegêven had, als hij zeide:

Mat. 1-21. Ipse n salvum faciet populum suum à peccatis eorum

Zie

Zie daer nu A. A. die heilige, die zoete, en verhevene naem, die onze nieuw geboren Zaligm. in zijne besnijdenisse heeft gekregen, een naem die ons de waerdigste, de dierbaerste, en onzaggelijkste moet zijn: een naem van den hemel door godt den Vader aen hem geschonken, die alleen eene volmaekte kennis had van zijnen eenigen zoon, volgens Jesus zelfs bij Matt. 11-27. Nemo novit Filium nisi Pater: een naem die volgens d'Apostel zoo veel te grooter & verhevender was dan alle engelen naemen, ja zoo veel verhevender dan dat godlijk wezen boven dat der Engelen was: Tanto melior angelis effectus, quo differentius prae illis nomen haereditavit.

3 quam excellens hoc nomen

Heb. 1-3-4

Kon'er dan, een naem van een dierbaerder beteekenis geweren dan wel deze die de Zaligm. ontfangt als hij het teeken van het Oude Verbond, de Besnijdenis, zoo pijnlyk in zijne tedere ledemaeten ontfing, en dus toonde hoe hij met ons een Verbond wilde opregten, teweten door zijnen naem, Jesus, i. e. door zijn verlosserschap, dat hij daer met het vergieten van d'eerste druppeltjes van zijn h. Bloed begint, en zal eindigen, met het tot den laesten druppel toe te vergieten op den berg van Calvarien?

2 qm venerabile

D'Apostel had dan wel reden om van dezen h. Naem tot die van Phil. te schrijven: Exaltavit illum Deus, et donavit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu flectatur.

Phil. 2-9

Dat vrij de Vorsten, en magtigen roemen op die naemen die zij door hunne heldendaeden hebben gekregen: dezen heerlyken naem ontfangt Jesus om zijne aenstaende heldendaeden te toonen, die alle anderen verre zouden te boven gaen, als wanneer hij ons als een magtige & verheven verlosser, niet van eene tijdelijk jok, maer van des duivels schrikkelijke slavernije zoude verlossen.

In dezen h. Naem is onze zaligheid bevat: want Jesus is te zeggen Zaligm., omdat hij ons als eenige verlosser & Zaligm., naer de beteekenisse van zijnen naem, door zijn lyden & dood stond zalig te maken. Dus zeide dan ook Petrus: Nec enim aliud nomen est sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

act. 4-12.

Wat een eerbiedigheid, wat een ontzag moeten wij dan niet hebben, & ook niet betragten, voor dien h. Naem, die zoo eerwaerdig, zoo verheven, & zoo dierbaer is?

Di godlijke naem van Jehova was eertijds zoo eerwaer-
dig bij d' oude Joden, dat hij op een goude plaet geschreven
wierd, die niemand ~~dan~~ als d' Oppriester dragen mogt; uit een on-
zag & eerbiedigheid tot dien h. Naem, en durfden zij hem
niet uitspreken, behalven alleen d' Opperpriesters in hunne Sacri-
ficiën, in 't volk te zegenen, en meest in den ingang tot
di h. plaets. Zij waren bevreesd dat die h. Naem door
zijn dagelijks gebruik iets van zijne grootagtinge zoude
verliezen. En zal dan een Xtenmensch zonder nood of
zonder eenige de minste reden, dien h. Naem van Jesus
ydverig in den mond hebben; en denzelven zonder eenige
eerbiedigheid, en ontzag voor dien allerh: Naem durven
uitspreken, zoo als zommigen maer al te veel de gewoonte
hebben van dien h. Naem ijdel, & ligtvaerdig te gebruijken
en z' in ijdelen klap, in lagchen, & spotten, te noemen?
~~ja zoo dikwaels als ze maer het minste woordtje spreken~~
~~hebben zij dien h. Naem Jesus, of van Godt in den mond~~

regel regt .... tegen het uitdrukkelijk bevel van Godt, die ons verbied den
Exod. 20-7. naem van Godt ijdel te gebruijken: Gij zult den naem van
den Heere uwen Godt niet ijdelijk gebruijken: want de Heer
zal hem niet ongestraft laeten, die den naem van den Heer
zijnen Godt ijdelijk gebruijkt.

Quantum malum abuti hoc noie. Wat straffen hangen dan die genen ~~niet~~ boven 't hoofd
die zoo menigmael ligtvaerdig bij Gods naem vloeken en
zweeren, en denzelven lasteren? Hoort den Eclus hier van
eens spreken. Eccli. 23-9-12.

't is de h. Geest, die ons zulks zegt, en getuijgt [illegible]
en is 't dan wonder dat zomtijds gansche dorpen, steden
en landen, daer zoo veel gevloekt en gezworen ~~word~~, daer
~~[illegible]~~ gods heiligen & ontzaggelijken naem, zoo onteerd word
~~[illegible]~~ || met sterften,

|| is't dan wonder, zegik, dat die landen
dieren tijd, oorlog, en diergelijke plaagen gestraft worden
ja dat veele huizen en familien ~~dat~~ ook dikwils met ziekte
verlies, en tegenspoed bezogt ~~gestraft~~ worden? daer qualijk een
ontsien woord gesproken, nauwelijks een ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ reden gevoerd word, of terstond komt er

is't zegik wonder dat die
gods h. Naem tussen, ~~[illegible]~~, # [illegible]
~~[illegible]~~
word

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ # Gods plaeg, # uitdrukkelyk zegd God: Exod. 20-7. Eccle. 23-32.
zegd d. Paulus, zal van zyn huis niet afwyken. Wee dan, wee dan de zulken &c.

Hier uit ziet men dan genoeg wat een agting, en eerbied men voor Gods h. Naem, behoorde te hebben, & wat een ontzag men hem schuldig is: want waerlijk indien wij op den naem, van een enkel mensch, ons zelven opregten of enige andere eerbiedigheid betuijgen, wat eerbied moest men dan meer betoonen, voor Gods h. Naem? En indien men 't voor een groote onteering zou houden, een aenzienlijk man, zonder zijn eertijtel te noemen, hoe durft men dan bestaen in onze redenvoeringen, Gods naem, zonder eenig oprigt, ijdel, en ligtvaerdig te noemen?

't is deze h. Naem, die men na behooren, niet kan uitspreken, als door den h. Geest: Niemand (zegd Paul) kan Jesus Heere noemen, dan door den h. Geest: want om den naem van Jesus of Zaligmaker waerdelijk te eeren, en aen te roepen, moet men willen en tragten, dat ~~wij~~ ~~zalig gemaekt of verlost zijn~~ wij zijn verlost en zalig gemaekt, van de zonde, mits 't maer is om ons van onze zonden, te verlossen, en zalig te maken, dat hij 't heeft willen, genoemd worden, Jesus of Zaligmaker. Vervolgens men moet de zonden, haeten, de zaligheid opregt behertigen, en betragten, en onzen Verlosser beminnen om den zoeten naem van Jesus naer behooren, te eeren, en te aenroepen. 3. Cor. 12-3.

De h. Kerk bewijst ook eene bezondere eerbiedigheid aen den naem van Jesus, zij vierd hierom een bezonder feest om dien te eeren, en te aenroepen. In nomine Jesu omne genu flectatur coelestium, terrestrium et infernorum, &c.

Ziet wat een eerbied behoord men dan, zoodaenig een waerdigen naam ~~[illegible]~~ te gebruijken, voor wien al wat in hemel, en op

aerde is zig buijgd, en een groote agting & ontzag beroond?)

Conclusio

Zie daer hebje A. A. hoe de Naem van J. JUs aen 't nieuw geboorne Kind, in zijne Besnijdenisse gegeven is, en war ontzag, en eerbied wij aen deen hoogh: Naem verschuldigd zijn.

Indien ik dan vandaeg iet wenschen mag, en waerom niet / terwijl men elkanderen met nieuwe jaerswensche zoekt te voorkomen? Dan wensch ik dat deez h. Naem aen ijder in 't bezonder tot een Nieuwe Jaer strekken mag.

en alle ongehuwden,

//die u vermaend zijn te zijn naar ziel en lighaam en te denken om de dingen die de Heere aangaan.

1° Maegden, A // is de naem van uwen Bruidegom

2° Getrouwden, 't is een naem waerin uwe wederzijdse lief, pligt beslooten is, waerom Paulus als hij de liefde tussen man en vrouw bevêlen wil, hij beveelt ze ~~zoo~~ als die zoete Jesus zijne Kerk bemind heeft.

Senibus, ik geef ik dien h. Naem tot een Nieuwe Jaer uwe lêvensloop zal haest ten einde wêzen, gebruijk dien naem gedurig in je mond, zoo dra je denkt op 't aenstaende slot van uw lêven, roep uit met David: Adjutorium nostrum in Nomine Dni &c. Apoc. 22-20-32

3° Juvenibus, Nomen J. Ju est nomen Obedientiae. De ~~[illegible]~~ Jesu duodenno scribit Lucas: Erat &c.

(Peccatoribus oibs: Fidelis sermo et oi acceptione dignus, quoniam Dns J. Jus venit in hunc mundum peccatores salvos facere. Non veni (ait Jesus) vocare justos sed peccatores. Invocate Salvatorem J. Jum, ut olim fame

Gen. 47. laborantes aegyptii Josephum servatorem suum: Salus nostra in manu tua, et respice nos, et laeti serviemus regi.

Verbo A. A. cum Paulo oibs vobis et singulis dicimus: Oe quodcumque

Col. 3-17. facitis in verbo et in opere oia in noie Dni J. Ju Xti, opdat in dezen naem gezêgend zij uw werk, koophandel, nêring en hantêring, opdat Gij in dezen naem gezêgend zijt hier in den tijde, & naemals in alle eeuwigheid. Amen

Videte itaq fratres quod cautè ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapientes, redimentes tempus, quoniam dies mali st. Eph. 5. v. 15. 16.

In Circumcisi Domini 1747. 64.

'T is niet van heden, of van gisteren, maar van vêle euwen herwaards, dat men met het begin van 't jaar malkander gewoon is te wenschen alle bedenkelijke, zoo tijdelijke, als geestelijke geluk door den loop van 't zelve.

Wij doen als nû heden met den intrè van dit nieuwe Jaar in wenschen aan het zelve. Maar terwijl 't onze pligt is U. A. voornâmentlijk in 't geestelijke ten dienste te staan, zoo wenschen wij U. A. bovenal alle geestelijke geluk, en overvloed van genâden, en uit de dezelve eenen rijken oest van alle zoorten van deugden.

Maar het zal U. A., hoe groot ook onze genâgentheid zij, weinig bâten, indien wij ook niet volgens onzen pligt Ul. den weg aanwijzen, om tot dit geluk te geraken.

Dit zullen wij ook zoeken te doen door 't voorstellen van eene gewigtige lesse, die eertijds d' Apostel Paulus aan de zijne bekeerde gelôvigen van Ephesen voorschreef, eene lesse die bezonder past met het nieuwe jaar, en die wij U. A. al te zâmen voor eenen dierbaren Nieuwe jaars gifte schenken. Ziet toe (zeide Paulus aan die van Ephesen, en wij met Paulus tot u al te zâmen) Ziet toe, broeders, dat gij voorzigtelijk wandeld, niet als dwâzen, maar als wijzen, den tijd uitkôpende, want de dâgen boos zijn.

Wij zullen dezen text letterlijk verklâren, en toepassen op ons al te zâmen. Attendite

Propositio

D' Apostel Paulus had die van Ephesen, die nû tot Jesus bekeerd wâren, onder andere dierbare voordêlen, die zij daar door ontfangen hadden, bekend gemaakt het heerlijk Ligt dat in hunne herten was opgegaan door 't aannêmen van het Geloof in C. J. Eratis (inqt) aliqdo tenebræ, nunc a Lux in Dno, ut filii Lucis ambulate. v. 8.

3. Naahen dit nu voorgesteld te hebben, en hunne pligten tot dien opzigt, zooschijnt die grôte Apostel uit deze grôte waardigheid in 't kort als bij gevolg hen hunnen pligt aan te wijzen, en schrijft volgens onzen text: Ziet dan toe broeders.

't schijnt dat d' Apostel hier een zinspêling maakt op het geluk, dat zij door 't geloof in Jesus ontfangen hadden, waardoor zij nu niet meer in duisternissen maar in 't ligt wandelden. Dierhalven besluit hij hier uit: Ziet dan toe broeders &c q. d. gebruikt dan dat h. Ligt van uwe geloof, neemt dat als een

Ps. 118 Lantâren voor uwe voeten (als David van Gods woord zeide) en een Ligt op uwe pâden. Hij wil dan dat zij door het h. Ligt des geloofs verligt gedurig op hunne hoeden zouden wêzen, en wel toe zien zouden.

Maar waarop wil Paulus dat de gelôvigen van Ephêsen zouden zien, en agt op zouden gêven? Ut cautè ambuletis. Zie toe, broeders, dat gij voorzigtelijk wandeld. Daar moesten zij gedurig, gesterkt en verligt door het Ligt des geloofs, op zien, en agt gêven om te wandelen, en dat met vêle omzigt en voorzigtigheid.

't is gemeen aan den Apostel het woord Wandelen te nêmen voor de maniere van lêven, die iemand leid. zô gebruikt

1. Cor. 7-17. Paulus dit woord van Wandelen, als hij zegd: Dat een ijder Wandele naar dat de Heer hem bedeeld heeft, elk gelijk

Rom. 13-13. God hem geroepen heeft. Laat ons als in den dag eerlijk wandelen. ik bid u ... dat gij den staat waartoe gij geroepen zijt,

Eph. 4-1 waardiglijk bewandeld. Wij houden niet op voor u te bid-

Col. 1-9.. den ... dat gij waardiglijk moogt Wandelen, Gode in alles behâgende. || En dus hier ook in onzen text. &c

|| dus W. 8. voor onzen text... En inderdaad wat is ons lêven anders dan een gedurige Wandel, waardoor wij door den tijd gedurig voortgaan van onze wiege af, tot onzen doodkist toe.

2. Als Paulus dan eischt van die van Ephêsen, en in hen van ons al te zâmen dat wij tog wel zouden toezien in 't ligt van zô een h. geloof gesteld, met alle voorzigtigheid te wandelen, wil hij niets anders zeggen, dan dat zij met alle voorzigtigheid gedurig zouden toezien, om naar hunne pligt te lêven, volgens het Ligt dat hen door 't geloof genâdig.

nodig gegêven was.

Paulus neemt eengelijkenis vaneenen reiziger of wandelaar, die opeenen weg is, daar veel te vrêezen is, daar men ligt het pad misloopt, daar men overal listen, en lâgen van zijne vijanden te dugten heeft, daar een weg is, die dikwils regt schijnt, en wiens einde tot het verderf leid, daar de duivel gedurig als een struijkrôver, en als een brieschende leeuw omloopt, zoekende wien hij kan verslinden. En hierom wil Paulus, dat wij door al onzen lêvensloop, die als een gedurige weg is, met alle nauwkeurigheid toezien. Gelijk als een zoldaat, die opeenen weg is, daar hij met regt hinderlâgen van zijne vijanden dugt; gelijk een reiziger die alle oogenblikken voor struijkrôvers, en verslindend gedierte vreesd, gelijk die alle omzigtigheid gebruikt, en overal nauwkeurig toeziet, en zoo hij in duisternissen is, ligt gebruikt om alle onheilen voorte kômen; zoo, zoo wil Paulus dat d' Ephêsers met alle voorzigtigheid in 't ligt des geloofs zoûden wandelen, dat is, in hunne lêvenswijze voortgaan zoûden. Prov. 16-25

D' Apostel om nog meer dien pligt aan te dringen schrijft, dat zij zoo voorzigtelijk zoûden wandelen. Non quasi insipientes sed ut sapientes, i.e. dat zij niet als dwâzen, maar als wijzen zoudin wandelin.

Wil men wêtin wat 't is als een dwaas wandelin, de wijste der kôningen in 't boek des Prêdikers beschrijft het meer als eens. dus: Een wijs mensch heeft zijne oogen in zijne hoofd (gaat in alles voorzigtig te werk) de dwâze wandeld in duisternissen. Eccle. 2-14.

Als een wijse wandelin is dan zoo lêvin, dat men d' oogen van zijne geloof gedúrig ôpen heeft, om zoo volgens het zelve t' onderscheidin den goeden van den quaden weg, den weg, die tot 't euwig verderf leid, en die sommigen regt schijnt, van dien die ons tot eene gelukkige euwigheid geleid.

3. Dog hierin schijnt nog de grootste kragt van Paulus lesse niet te stêken. Hij wijst nog verder aan wat zulke wandelaars op den weg van dit lêven moetin in agt nêmen. Redimentes tempus, den tijd uitkôpende, zegd hij, en hij voegd 'ereene gewigtige rêden bij, waarom deze pligt zoo noodzakelijk is: Quoniam dies mali sunt.

't is een vremde uitdrukking, die Paulus hier gebruikt, van den tijd uit te kôpen. Kan men dan zal iemand denken ook een koopmanschap mâken van den tijd?

O! voor zeker ja. Ook bij Dan. 2-8 is de zelve spreekwijs, als Nebuchadonosor aan de waarzeggers, die zijnen droom niet konden bekend mâken, zeide: Ik zie wel dat gijl. maar tijd zoekt te kôpen i.e., gelijk onze Nederduitsche overzetting dit heel wel vertaald heeft, dat gij maar tijd zoekt te winnen, naam om mijne verbolgentheid tégen u te paijen. Misschien is dit een hebreeuwsche spreekwijs, die Paulus hier gebruikt, en wil 'er zô veel door zeggen, dat die van Ephésen tog alle zorg zouden drâgen om den tijd, die hen van den Hêre gegéven was, tot zijnen dienste te gebruiken, om hunnen roe- ter zaligheid door goede werken te verzékeren. Hij wil dat gelijk een koopman nauwkeurig door zijne geld de koopmanschappen zoekt te kôpen, die hij tot voordeel en winst van nôden heeft, wij ook alzoo geern al wat de wereld dierba- schijnt, zouden ten beste gêven om den kostelijken tijd ten dienste van Godt te kôpen, dat wij ons vermaak, plijzier, en al wat hier aanlokkelijk is, geern zouden derven om den dierbaren tijd, als een heerlijke koopmanschap te hebben tot 't oeffenen dier pligten die ons volgens het ligt van ons geloof bij Godt aangenaam mâken. Met een woord Paulus leerd d' Ephésers die koopmanschap om dew te bekômen de Heiland al vooraf had geleerd dat men alles moet verkôpen

Matt. 13-44. ik zeg, bereid moet zijn alles ten beste te gêven om dien scha- en die kostelijke paarlen te erlangen. Paulus leerd dan d' Ephésers, en ons allen den tijd uitkôpen, ik zeg, met allerlij- den tijd, die Godt ons geeft, voor zijne eere, en onzer zielen zaligheid bestêden.

4. D' Apostel gaat voord, en voegd 'er de rêden bij, waarom de tijd moet uitgekogt worden: Want (inquit) de dâgen boos zijn. Niet dat de dâgen uit zig zelve eenig quaad in hebben

Gen. 1-4. neen! Godt als hij de ligten geschâpen had zag, zegd de schri- dat ze gansch goed wâren; maar zij worden quaad ten opzigt van den mensch. "Twe dingen (ait Aug.) mâken bôze "dâgen, de zonde, en d' élende. Want zedert dat Adam ge-"vallen, en uit den lusthof verjaagd is, zijn 't noit anders ge-"weest als bôze dâgen. Dat niemand dan zegge: bôze voor-

S. Aug. hom. 10. inter 50. hom. 10. Lov.

voorouders hebben goede dagen gehad, en wij hebben quade dagen.
want hen is ook deze spreuk van den Apostel voorgelezen: Het zijn
boze dagen. vraagd eens waarom de kinderen, die ter wereld komen,
hunne leven beginnen met te schreijen, daar zij ook laghen kon-
nen? de tranen zijn getuigen van hunne elenden, voeg hier bij
alle de bekoringen en gelegentheden van zonden, om w reden
de h. Geest door den mond van den h. Propheet Job zegd, dat
het leven van den mensch een gedurige strijd is op deze wereld.
vide Aug.^us in Ps. 30.

Indierhalven omdat de dagen boos zijn, zo uit hoofde
van alle d'elenden, als uit hoofde van de zonden en de gevaren
der zelve, ~~reden~~ 2. Paulus wel te regt aandringt 3. om den tijd uit te kopen,
om den zelven met alle vlijt tot Gods ere, en onzer zielen zalig-
heid te besteden.

Hier in dan bestaat deze gewigtige lesse van Paulus in
onzen text 1e. Hij vergelijkt 't leven van eenen mensch bij enen
weg van eenen reiziger 2e. Hij wil dat wij tenen, die door 't
ligt des geloofs verligt zijn, op onze levensreize gedurig voor=
zigtig zullen toezien, om geen ongeluk op dien weg te krij-
gen 3e. Wil hij dat wij door die voorzigtigheid, door 't gedurig oef-
fenen van onzen pligt den doorlopenden tijd als enen kos-
telijken schat, gelijk gelukkige koopluiden, zullen uit=
kopen, 4e. En ten laasten geeft hij de reden die ons moet
aanleiden om volgens de Christelijke wijsheid ~~voorzigtigheid~~ toe te
zien, naam omdat de dagen boos zijn. Recapitulaō

Zie daar A. A. een lesse, die wij U. A. als nu heden
met het begin van 't jaar tot een nieuwe
jaarsgifte schenken, om niet voor eenen dag maar voor al-
tijd te betragten. Applicaō

Zie hier hoe d' Apostel onze levenstijd beschrijft als een
rijs, als een wandeling. Gelijk een rijs zijne begin en einde
heeft, zoo gaat 't met onzen levenstijd, die heeft een begin in
zijn eerste merkpaal met onze komste op deze wereld. onze
geboorte is van Gode als 't begin en d' eerste merkpaal van
onze reis gesteld, en 't is de zelve Gode die 'er ook de laaste
merkpaal in onze dood van heeft gesteld. 't is hierom dat
die h. Man Job zeer wel zeide: De dagen van den mensch
zijn kort, het getal zijner maanden staat vast bij u, gij hebt
hem palen gesteld, die hij niet zal konnen verbij treden Job. 14-5.

2.° en wat is dit tog voor een rijs? Kort (zeit Job) zijn des
Ps. 89-10 mensche dágen. Onze lêvenstijd (zeit David) duurd 70 jâren
of de sterkste 80 jâren, en het meest daarvan is arbeid en
moeite. En wat is dit tog al gesteld tógen zoovêle duizende
jâren dat de tijd naa't scheppen van de wereld al heeft ge-
duurd, en nog meer bij d' euwigheid die geen einde heeft!
Steld nog een millioen van jâren bij den tijd dat de we-
reld al heeft gestaan, 't zal nog maar een bagin zijn bij
d'eindelôze euwigheid gerêkend. Wat zal men dan van
ons 's menschelêven, ook der zeer wijnigen, die 80, 90
of 100 jâren ^ bereiken zeggen? Ook der dêzers lêvens tijd, en reis
na d'euwigheid is nog zeer kort. 't Was hierom dat Jacob
als hij nû 130 jâren oud was, veel ouder als nu de menschen
Gen. 47-9. lêven, van Pharaö gevraagd, hoe oud hij was, tot antwoord
gaf: de dágen mijner vreemdelingschap zijn honderd en
dertig jâren, Wijnig en rampspoedig.
3. En dat 't schrikkelijkste is, die rijs van enen korten
tijd gaat zoo gezwind voord, dat ze niet een ogenblik stil
staat. Men moet maar zien waarbij de tijd, onze rijs na
d'euwigheid in Gods Woord geleken word, om 'er een eebt
denkbeeld van te krijgen. Dan word 's mensche lêvenstijd
vergelêken bij een bloem, of bij een schaduwe. De mensch
Job. 14-2... (zeit Job) uit een vrouwe gebôren, leeft een korten tijd, en is
vol êlenden. Hij komt op als een bloem, en word vertrêden,
hij vlied weg als een schaduwe, en blijft nimmer in den zel-
ven staat. Dan word hij vergelêken bij eenen damp of
Jac. 4-14. rook. Wat is dog uw lêven? (vraagd Jac, en hij antwoord
zelf) 't is een damp, die voor een wijnig tijds gezien word,
en daarna verdwijnd. Dan wederom word ons lêven geleken
bij een postbôde, die snel voortreid, bij een schip dat snel
door de wâteren snijd, of bij enen arend de snelst vliegende
Job. 9-25... onder al 't gevôgelte. Mijne dágen (zeit Job) zijn snelder
verbijgelôpen dan een postbôde... zij zijn verbijgeschôten
als schêpen die met oost gelâden zijn, of gelijk een arend
die naar zijne aas vliegd. Ja men kan niet bêter onze
snelle rijs na d' euwigheid vergelijken als bij een rijs die men
met alle spoed te scheep doet, of men in 't schip slaapt, en
of

of men waakt de rijs gaat voord. Applica.

4. Maar indien die rijs naad'euwigheid zooras voord gaat, wat voorzigtigheid moeten wij dan ~~nie~~ gebruiken om geen schipbreuk op die rijs te lijden?

Van alle kanten zijn'er rôvers, die ons ontnêmen willen de dierbâre prijs van't Bloed van Jesus voor ons vergôten. Wij drâgen op die rijs mêde enen dierbâren schat in aarde vaten, gelijk Pau: spreekt, Diaboli tquam quidam latrunculi iter nostrum obsident. ait S. Greg.

Wat raad dan.? ô!'t ligt des geloofs, en des Ev. moeten wij als enen lantâren voor onze voeten, en als een ligt op onze pâden gedurig gebruiken om dus omzigtig te rijzen, terwijl eenoogenblik genoeg is om van alle die schatten beroofd te worden, schatten die ons zô noodzakelijk zijn, dat wij zonder dezelve noit in ons vaderland, i. e. in gods euwige glorie, en eengelukkige euwigheid kunnen kômen.

Diabolus, mundus, caro, malum consortium zijn alle rôvers. De duivel is een leeuw op den weg der zaligheid; de wereld lokt ons met hâre valsche vermâken ^en bedreigingen, amoribus, et terroribus, zegt Aug:; het vleesch met zijne ingebeelde en vuile voldoeninges; het quaad gezelschap roept ons gedurig toe, en zoekt ons onze schatten t' ontrôven.

Wat dunkt u dan, is'er dan gêne grote wijsheid van doen om die rijs voorzigtig af te leggen? is't niet een al te beklâaglijke dwaasheid zondereenige voorzigtigheid die spoedige en gevaarlijke rijs te lâten doorgaan?

Maar zind hierop gêne wereldsche wijsheid; want gelijk onze toezigt op die rijs een toezigt moet zijn door't geestelijk ligt van ons h. geloof, zô moet ook onze wijsheid een geestelijke wijsheid zijn, een wijsheid die niet van deze wereld, maar een hêmelsche wijsheid is, waardoor wij genegentheid hebben, en zoeken en smâken de dingen die bôven zijn, daar Chs is zittende aan de regterhand gods, die wijsheid, die Jacobus wil dat men van den Hêre zal afsmêken, als hij zegt: Zoo't iemand van uL. aan wijsheid ontbreekt, die verzoeke van God die een ijder mildelijk geeft, en niet ~~en~~ verwijt, en zij zal hem gegêven worden. Col. 3 - 3 Jac. 3 - 5

Wat een onvergêfelijke dwaasheid is het dan ~~mok~~, dicer, elaas!

tegenwoordig heerscht onder het meeste der Christen? Wij rijzen
dien weg als of het ons niet aanging &c als of 'er gene onge-
luk en schipbreuk der zaligheid te dugten was &c Het schijnt
als of dat dierbaar juweel de tijd gene waarde heeft, zo word
hij verquist.

5. Maar mij dunkt ik hoor u zeggen met die van Jerusalem
act. 2-37. tot d' Apostelen: Wat zullen wij dan doen, mannen broeders?

R. Hoord wat Paulus u leerd in onzen text, naam een
pligt, die al t' hans tegenwoordig met het begin van 't jaar
diend in agt genomen te worden: Redimentes tempus.

Ach! wat dierbare schat is de tijd, daar wij een euwig geluk
door kunnen kopen? Daar is niet een verdoemde in de hell
indien hem het gansch geheel al toebehoorde, of hij zou het
geern geven om een ogenblik te kunnen kopen. Ja een
oogenblik in den tijd zou hem nog ligt genoeg kunnen wezen
waardoor hij gelukkig zou kunnen worden, als 'er gene tijd
meer zal zijn, i.e. in d' euwigheid; maar dan dan Tempus
Apoc. 10-6 non erit amplius.

Nu wil men dit niet bevatten, maar in 't laaste ogenblik,
als men vaardig staat om tot d' euwigheid over te gaan, dan
zal men het te laat verstaan, als men dat dierbaar pand zo
onnut verquist heeft, en men zonder profijt in den vluggen
tijd gedaan voor zijnen regter zal moeten verschijnen.

Wij moeten dan den tijd, die verlopen, en verloren is, wederom
kopen. Gelijk een rijziger, die in een herberg eenigen tijd ver-
quist heeft, daarna zo veel te harder spoed, om dat hij verloo-
ren heeft, wederom te winnen, zoo moeten wij doen Redimentes
Luc. 19-13. tempus. Negotiamini dum venio, Is des Heeren woord tot
ons allen. Door boetvaardigheid, en andere goede werken
kunnen wij, terwijl wij nog tijd over hebben, wederom dat ver-
loren is herkopen. Indien een koopman eens à twe keren
een dierbare koopmanschap door zijne agteloosheid had
verzuimd te kopen, wat leetwezen zou hij niet tonen? In-
dien 'er nog ier te krijgen was, hoe zou hij niet alle zijne ple-
zieren en genugten ter zeijde stellen, om zijne misslag, zo
veel 't mogelijk was, te verbeteren, en zijne schade weer in te
halen? geen weer, geen moeijte zou hij ontzien &c
Ita et nos &c

Ja zo veel te meer dringt deze pligt, om dat de dagen boos
zijn, ja mag men zeggen, zo boos als die nog noit geweest zijn de-
Wel aan dan A. A. Wij zeggen u dan met Pau: Videte

Tempus breve est.... præterit enim figura hujus mundi. 1. Cor. 7-29-31. In Circumcisio Domini 1761

Hiers is'er dat de menschen op deze wereld meer agten als het leven. Geld, goed, en al wat de wereld agt, en daar ze gedurig om slaafd, en vroed, word met vermaak ten besten gegeven, indien men daarmede het leven kan behouden. Men ontziet zelfs niet alle pijnen en smerten t'onderstaan, indien men daar door enige hoop heeft, om het leven, dat in gevaar is van verloren te gaan, te behouden. Zijne litmaten zelfs geeft men ten besten zo de noot zulks vereischt, om de levensdraad, is't mogelijk, nog voor een tijd uit te rekken.

Godt zelf in't oude verbond heeft een lang leven als een voorname gaaf geagt, die hij als een loon gaf aan de genen die zijne geboden onderhielden, en die hij hierom bezonder in't tijdelijke wilde zegenen. Dus beloofde hij't lang leven als een tijdelijke loon aan die volgens het 4 gebod hunne ouders zouden eeren. Gij zult (zeide hij) uwen vader, en uwe moeder eeren, opdat gij lang moogt leven in het land, 't welk de Heer uwe Godt u geven zal. Exod. 20-12 David beloofd deze tijdelijke beloning aan die hunne tong van quaad spreken en bedrog bewaren. Wie is'er (vraagd hij) die het leven begeerd, die geerne goede dagen zag? En dan voegd hij'er bij: bedwing uwe tong van het quade, en uwe lippen, dat zij geen bedrog spreken. Ps. 33-13. Hij steld een lang leven als een bezondere gaaf voor die op Godt hopen, en doet den Heer tot hem zeggen: Met langheid van dagen zal ik hem vervullen. Ps. 90-16.

Maar evenwel al is het lang leven een gaaf van Godt, al geeft Godt 't zelfs in't niew verbond dikwils aan die hem vrezen, anders egter is het dankbeeld van deze gave bij de genen, die de zelve volgens

Gods wil gebrúiken, anders bij die menschen die de wereld beminnen, en het lang lèven alleen aanzien als een middel om de schepzelen, daar zij hún vermaak in stellen, meer en langer te gebrúiken.

Om dit misverstand weg te nèmen, en U. A. al te zàmen een regt denkbeeld van het menschelijke lèven in te drúkken, komt regt ter snede te pas de text, dien ik úit Paúlús 1. Cor. 7-29-33. heb aangehaald. De tijd is kort... want de gedaante dezer wereld gaat voorbij, en nú voorn terwijl wij met den aanvang van't jaar te zàmen bèzig zijn om malkander een zàlig niewe jaar te wenschen met vèle daaraan volgende i. e. met een woord een lang en gelúkkig lèven.

Ik wensche dit ook aan U al te zamen, en aan ijder in't bezonder, maar met een zal ik ú tònen de nietigheid van de zelve. Ten dien einde zal ik

Propositio

U. A. 1º. den text verklàren, de zelve bestaat tweedelig in't eerste geeft Paúlús te kennen de hoedànigheid van den tijd ten opzigt van den mensche, de tijd is kort in't twede deel geeft hij de reden waarom die kort is. Want de gedaante dezer wereld gaat voorbij.

2º. Na dús den Letter verklaard te hebben, zal ik hierúit de gelègentheid nèmen om U. A. de nietigheid van ons lèven úit te leggen, nevens de middelen om dien nietigen tijd wel te gebrúiken. Attendite

D'Apostel Paúlús was 1. Cor. 7. bèzig met te beantwoorden ènige vràgen, die de Cor: hem hadden voorgesteld. Zij hadden hem, als úit zijne woorden blijkt, verscheide gevallen aangaande het húwelijk voorgesteld v. g. of de gènen, die tot het Christendom bekeerd waren, zig van den húwelijks pligt moesten onthoúden? Of het voor de bekeerden bèter was te trouwen, dan maagden te blijven? Of, indien een der getrouwden tot het geloof was gekòmen, en d'andere nog heidens bleef, de gelòvige den ongelòvigen moest verlàten, of bij hem blijven? Op deze vràgen dan terwijl hij bèzig is t'antwoorden, en voorn terwijl hij bèzig is te bewèren, dat het Loffelijke en voordèlig is in't bewerken van zijne zaligheid búiten den húwe-

weleijkzen staat te blijven, zò geeft hij hiervan tot rèden het eerste deel van onzen text: de tijd is kort q.d. volgens den h. Hier. terwijl de tijd van trouwen zo zeer niet vervúld met vreugd, als zorg, wat nèmen wij dan vroúwen, die wij zò ras moeten verlàten? de tijd is te kort om ons met zò veel beslommernis te belàden. tempús breve ē. 1. Hier. Lib. 3. c. 7. Cont. Iovin.

D'Apostel spreekt hier van den tijd, niet zò zeer ten opzigt van zijn begin in zig zelven, en zijn einde, als de wereld zal vergaan, maar ten opzigt van het lèven van den mensche, van dezen tijd, van 's mensche geboorte tot zijne sterfstònd, zeid hij: tempús breve ē.

Indien men júist de kragt van het woord wilde úitdrúkken, waarmede d'Apostel de kortheid van den tijd tekennen geeft zoude het lúiden als of d'Apostel zeide de tijd is bekrompen. Hij schijnt hier een gelijkenis te nèmen van het gene de harders of zoldàten plègen te doen met húnne hútten en tenten. zò lang die staan schijnt het nog wat te zijn, maar zò drà de zeilen worden opgerold, en bij een getrokken, ziet men dat 't wijnig is. zò gaat 't ook, de tijd schijnt wat te zijn als hij ògenblik voor ògenblik bij ons is, maar zò drà alle onze ògenblikken bij een zúllen zijn, zal men zien dat hij bekrompen en kort is.

de koning Ezechias drúkte omtrent met de zelve woorden de kortheid van zijne levenstijd úit, aldús klògende: Mijn levenstijd is omgekomen, en is van mij weggevoerd als een harders tente. Gelijk een harders tente wat schijnt als ze gespannen is, en op een ògenblik word weggenòmen en in een gerold, zò klaagde Ezechias dat het met zijn levenstijd was gegaan. en op de zelve manier zeid Paúlús van den den tijd van 's mensche lèven, dat hij kort, bekrompen, en túsen nauwe pàlen beperkt is. Isa. 38-12.

Nadat nú d'Apostel úit deze waarheid verscheide gevolgen had getrokken, die ik in 't opnèmen van onzen text ~~heb~~ ben verbijgegaan, nam dat de genen die vroúwen hebben, zijn als of zij er geen hadden, die wènen als of zij niet weenden, die blijde zijn als of zy niet blijde

wàren, die kòpen als of zij niet bezàten, en die
deze wereld gebrùiken, als of zij ze niet gebrùikten
zò gaat hij voord en geeft de reden van zijne eerste
stellinge, nam waarom de tijd kort is, en zeid:
Want de gedaante dezer wereld gaat voorbij.

2°. Uit twe voornàme dèlen bestaat de wereld
of deze ondermaansche aardbol met al wat in en
op dezelve zig vertoond. Het ène deel is die stof
die godt heeft geschàpen, en daarna verscheide
vormen en gedaantens heeft gegèven naar zijn wel-
behàgen, als hij ùit dien eersten woesten klomp
het boomgewas, beesten, en menschen heeft te
voorschijn gebragt. Het ander deel zijn deze ùiter-
lijke gedaantens, waardoor alles in ons oog een
zekere figùùr, gedaante of gestalten heeft.

Het eerste dezer twe dèlen blijft altijd in zijn
wèzen al raakt alles onder den voet, al worden de
rijken verwoest, al smijt Godt door zijne toorn
gansche dèlen van de wereld om ver, de stof egter
blijft in zijn wezen 'er over. Ja zelfs als in den
laasten dag de gansche wereld zal vergaan, als
alles wederom tot zijnen oùde woeste bijaard keeren
zal, en zijne gansche gedaante zal verliezen,
zal daarom juist zijne stof en eigen zelfstandig-
heid niet vernietigd worden. In dezen zin zeid die schrift Het een geslagt
gaat verbij, het ander komt aan, maar d'aarde
blijft in der eùwighaid staan q. d. & Van dit deel
spreekt Paùlùs niet.

Maar het ander deel dat hij noemd Figùra
mùndi, waardoor hij verstaat het ùiterlijk gezigt
van alles wat zig aan ons oog vertoond, het weel-
drig veldgewas, het ùiterlijk gezigt van de winter-
sche ijsbergen, & met een woord d'ùiterlijke ge-
daante van alle Gods schepzelen, die voor onze
oogen zwerven, van deze zeid Paùlùs: De gedaante
de figùùr of gestalte gaat voorbij

D'Apostel ontleend dit woord Gedaante
en verbijgaan van het vertoog dat men gewend is
op de schoùwbùrgen te vertònen, hij wil zeggen,
dat

// gelijk Petrùs leerd door't vùùr 2. c. 3-7.

Eccle. 1-4.

dat het met al d'uiterlijke en zienlijke wereld
zo gaat als men gewend is op die plaats te han-
delen. Hoe gezwind veranderen aldaar de theaters
of vertoningen? Nu vertoond de wereld's gedaante
een koninglijk hof, dan wederom een deel slegte
harders hutten; nu schone bossen, dan wederom
dorre stranden en rossen; nu onstuimige zeen,
dan wederom zoetstromende revieren; nu ko-
ningen, dan bedelaars, op een wenk en ogen-
blik veranderen de voorgaande gedaantens, en
komen'er niewe in de plaats. Spectaculum facti
sumus.

(1) D'Apostel wil dan hierdoor bewijzen hoe
kort de tijd is, misdien alles in de wereld haastig
verbij sneld. Hierin dan bestaat de kragt van
zijn bewijs. Indien gij wild overtuigd zijn hoe
kort de tijd is, zie maar hoe alles in de wereld
verbij sneld; dat heden is, is morgen verbij, gelijk
op een toneel d'eene uitkomst op d'andere, d'
ene verandering op d'andere volgd en verbij gaat,
zo gaat't in de wereld met alles waar van de tijd
zijne maat krijgt. Hierom is onze tijd kort en
wijnig, bepaald tussen de merkpaal van onze
geboorte, en de schijdpaal van onzen sterfstond.

Zo dan de tijd (zeit Paulus) is kort ten op-
zigt van ons menschen, de tijd onzes levens is
kort, bekrompen, en als tussen twe nauwe
palen beperkt, en de reden daarvan is, want
de gedaante dezer wereld gaat voorbij, misdien
alles als een vertoning op een theater op een
zwenk verbij sneld.

Toepassing

Kunnen wij met het ~~voltrekken~~ einde van't oude
en het begin van't niewe jaar iet beter geden-
ken, en'er ons naar schikken, dan deze spreuk
van Paulus? Zo dan treed met mij eens toe, en
zie eens hoe kort het geeindigde jaar ons voor-
kome, en de gedaante van het gene ons in't zelve
al wedervaren is, verbij, en vervlogen is. hoe kort

schijnt, en is 't verlopen jaar? hoe schielijk is
de gedaante van al het gene in 't zelve al is voor-
gevallen, verbij gelopen? Immers het schijnt als
of wij dat jaar nu maar eerst zullen beginnen.
Om nu niet te spreken van de gedaantens veran-
ring; die d' aanhoudende oorlog in andere landen
veroorzaakt heeft, en van 't ontelbaar getal der
menschen, die in de zelve omgekomen zijn, laat
ons maar blijven bij ons zelven, en eens nagaan
hoe velen van onze kennissen, vrienden, en bloed-
verwanten wij in het zelve al wederom missen.
Welkers gedaante voor ons al wederom verbij is,
die hier op 't theater dezer wereld hunnen rol ge-
speeld hebbende als verdwenen zijn ^. De tijd is kort
want de gedaante dezer wereld gaat verbij.

^ en hun deel ge-
kregen hebben,
yder, gelyk Pau:
2. Cor. 5-10.) naar
het gene hij in zijn
lighaam gedaan
heeft, het zij dan
goed, of quaad.
zo dan

Zeer zoet heeft d' Ap: Jac: ons de kortheid van ons
's mensche leven, en 't snel verbijgaan van alle de
voorwerpen die w' ontmoeten afgebeeld door de ge-
lijkenis van een rook of damp, die qualijk word
gezien, of hij verdwijnt. Wat is dog uw leven?
vraagd die Apostel, en hij antwoord: 't is een damp
die voor een wijnig tijds gezien word, en daarna
verdwijnt. Hoe gaat 't met den damp, die uit zee,
of hier en daar uit enig kokend nat opgaat? Wat
schijnt 't een wondere zaake, hij stijgd al omrollende
hemelwaards omhoog, en schijnt alles te zullen
overdekken en vervullen, en zie nauwlijks is hij
een ogenblik oud, of hij verdwijnt in een niet,
en laat geen 't minste teken van zig na en over.

Jac. 4 - 14.

't is waar het schijnt wat te zijn als men een jaar
begint, en die dagen beleefd, men heeft 'er dikwils
groot genoegen in als die bij ons zijn, maar steeds
vergaan zij al, en laaten niet dan een nietig teken
over, en roepen ons toe: de tijd is kort, want de

Het gaat met ons in 't gebruik van den tijd als in
den slaap of droom. hoe lustig en vermakelijk
komen de voorwerpen, in den zelven ons menigmaal
voor? alles door ons menigmaal zo levendig aan,
als of 't waarlijk zo gebeurde. Maar zie nauwlijks
vlugt

vlugt de slaap, of alles is verdwenen. Waarom
Job zeer wel zeide van de kortheid van den tijd
en 't verbijgaan van de gedaante dezer wereld zeide,
dat die is even als een droom, die henen vliegt,
als een nagtgezigt zal hij verdwijnen.

Gaat de tijd en de gedaante dezer wereld dus ver-
bij? ei! dat wij dan tog wel toezien dat w'er ons
niet aanhegten; opdat wij met de verbijgaande
wereld ook niet verlòren gaan. Maar laat ons zoe-
ken, en najàgen, en ons alleen hegten aan Godt
die uit zig zelven 't onveranderlijk wèzen is. Ego
deùs et non mùtor. Zoekt de dingen die daar boven Col. 3 - 1.
zijn daar Chs is zittende aan de regterhand Gods,
bevroed de dingen die daar boven zijn, en niet die
op der aarde zijn. Zoekt eerst het rijke Gods en
zijne geregtigheid, is des Heilands les. dagelijks
heeft ons hierom lèren bidden: adveniat regnùm.

Conclùsio

Welaan dan A. F. laat ons met den intrè
in dit niewe jaar, en in 't gevolg van 't zelve de spreùk
van den Apostel: de tijd is kort, want &c. tog wel
gedenken. vraag die 80. 90. jaren geleefd hebben
hoe kort de tijd is. zij zùllen ù zeggen, als 't laaste
jaar dat weer verbij is, zij zùllen u zeggen, dat
alles wat zij gezien of bijgewoond hebben, als een
vertòning op een theater verbijgegaan is

Des willen wij met de verbijgaande wereld ook zo niet verbijgaan dat wij
eùwig verlòren gaan, niemand van ons hegte zig
èr aan, maar hegte, en klive Godt, en 't godlijke
aan, om van Godt, onze loon boven màte groot,
gelijk hij tot Abraham sprak, na dezen korten levens
tijd, met een eùwige onverbijgaande geluksaligheid
gekroond te worden.

Dat dan alle oùde grijzigaars, die bij ondervindinge
moeten zeggen, hoe oùd zij ook zijn, de tijd is kort &c.
al krommende, en zoekende na d'aarde: ook met een Job zeggen: tot de ver- Job. 17 - 14.
rottinge heb ik gezeid, gij zijt mijn vader: en tot de
wormen: gij zijt myne moeder, en mijne zùster

dat de jongelingen, en alle die in de fleur van hun
leven zijn, het Standbeeld van Nabuchodonosor
gedenken &c.

Dat de getrouwden met Paulus zeggen: de tijd
is kort, en met dien Apostel 'er uit besluiten: derhalven dat de genen, die vrouwen hebben, zijn als of
zij 'er geen hadden.

dat alle wie wij zijn 'er met den Apostel uitbesluiten. Derhalven dat die deze wereld gebruiken, als of
zij ze niet gebruikten

Met een woord laat ons allen met David zeggen
Ps. 73-28 het is mij goed Godt aan te hangen, hier in de korte
tyd, en verbygaande wereld, en naamals in alle eeuwigheid.

In Christo Jesu, neque circumcisio aliquid valet, neque præputium sed nova creatura. Gal. 6. v. 15.

In Festo Circumcisionis 1743. 54. 67.

Proprium est homini ipse quid novi amare, et desiderare A. A. Hinc illud commune dictum: ab assuetis non fit passio. A. A. Nova delectant; et cetera.

Hoc hominis desiderium provenit ex ipsa ejus natura, cui, cum sit creata ad Deum, quicquid Deo minus est, num quam potest satisfacere.

Interim dum adeo inhiamus novis, convertamus hoc naturale desiderium novi in bonum, dico, non adeo anhelemus ad nova sensuum objecta, sed animæ, vir: conversionem, mutationem, et renovationem animæ nostræ.

Hæc renovatio cuivis homini est necessaria, eo præcipue necessaria in renovatione anni hujus, quem hodie auspicamur, quemque vobis omnibus, et singulis faustum precor, en in't bezonder wensch ik U.L. eene zalige vernieuwing of nieuwgeschapenheid.

Ad hanc renovationem Paulus opere Galatas in textu hortabatur, ut diceret, sine ea nihil in hoc placere deo, eamque solam valere apud Deum.

In C. J. (ait Pau) geld geen besnijdenis, nog onbesnedenheid, maar de nieuwgeschapenheid.

Itaque ut tempori serviamus non abs re erit hæc Pauli verba explicare, nobisque applicare Attend.

In C. J. neque &c. # Ad clariorem horum verborum Pauli intellectum non inutile est, quædam prænotare quæ scopum Pauli in his verbis concernunt.

Inter Galatas ex gentilismo ad Christianismum per Paulum conversos introierant falsi fratres, et

Paulus spreekt in dezen text van de Besnijdenisse dewijl wij van daag in gods kerke gedenken dat onse Heer J. C. ontfongen heeft. God had de Besnijdenis ingesteld tot een teken van zijn verbond met Abraham, en om des zelfs nazaten van alle volkeren t'onderscheiden. Christus heeft die wet willen onderhouden, alhoewel hij quam om die af te schaffen. Van die afschaffen spreekt Paulus in den text, en zegt: In C. J. geld geene wet doen? maar de Nieuwgeschapenheid.

Propositio

doctores, qui ex circumcisione erant, qui galatis
psuadebant circumcisionem, caeterasq legis Mosai
cas ceremonias quoq observandas esse. Ab his gala
tae se seduci pmiserant, o tn sic ut Chrm oio ab
jecissent, sed ut legem cum Chro conjunxissent.
Hinc paulus dure in eos invehitur C. 3-1... dein
tota hac epistola paulus galatas ~~[illegible]~~ nititur
~~[illegible]~~ docere inutilem ee circumcisionem, legisq obser-
vantiam, et, quasi concludens, in fine epistolae ait
In Chro Jesu neq &

In C. J. ait paulus, modus loquendi paulo cois
p quem nil aliud illigit, quam Chri religionem
cujus ipse autor, et institutor e.

Sic paulus hac phrasi utitur Eph. 4. cum ait: Vos
Eph. 4-20 autem o ita didicistis Chrm i.e. religio, et doctrina
Chri vos aliud docet. Sic: Timotheus vos commo
1. Cor. 4-17 nefaciet vias meas, quae st in Chro Jesu, i.e. hoe
in den Christelijken godsdienst te beleeven, en voort
te planten mij gedraagen heb. Sic vult, et monet
Rom 13-14 fideles ut Chrm induant, i.e. sdm Chri doctrinam
C. 16-7. vivant. Sic: Salutate Andronicum, et Juniam, cog
natos meos... qui ante me fuerunt in Chro, i.e. qui
ante me fidem, et doctrinam Chri susceperunt.
Sic et hic in textu paulus ait: In Chro Jesu, i.e.
in schola, et religione Chri.

At quid de Chri religione paulus ait? Neq......
i.e. in schola, et religione Chri, komt het niet meer in
opmerkinge ~~[illegible]~~ jood geweest te zijn, of heiden, besneeden
of onbesneeden; besneeden te zijn, baat niet, onbe-
sneeden te zijn schaadt niet; de besnijdenis geeft geen
roem, onbesneeden te zijn geen schande; is iemand
een jood, die besneeden is, wel aan! hij is daarom niet
een hair beter, nog aangenaamer voor God; blijft een
heiden onbesneeden, hij is daarom geen onaangenamer
1. Cor. 7-19 Chren voor God. Circumcisio nihil e, praeputium ni
hil e Item Col. 3-11.

Quod

Quod hic de circumcisione, et præputio dicit Paulus illigendum e de oibs aliis legis Mosaicæ ceremoniis, et observationibus, viz: illa nihil valere ad hois justificationem, ja dat het den joden na de dood van Chs ten hoogsten maar toegelaten was de Wet van Moijses voor eenigen korten tyd t'onderhouden, om de zelve aldus met eere te begraven; maar dat zulks de bekeerde heidenen, die noit tot de Wet verpligt waren geweest, zelfs ongeoorloofd was.

Itaq. neq. circumcisio, neq. præputium aliquid valet i.e.... Sed nova creatura, illa valet apud Deum.

Hæc expressio nova creaturæ eidem Paulo alibi valde cois e. Sic: Zoo wie dan in Chs is, die is een nieuw schepsel. Sic sæpius loqtr van den nieuwen mensch aan te doen Eph. 4-24. Col. 3-33. et alibi. 2. Cor. 5-17

dum hic audimus Paulum loquentem van een nieuw schepsel, of nieuwen mensch, o dbms nobis imaginari id, quod Nicodemus sibi psuadebat dum Chm audiebat loquentem de hois regeneratione, qui Chro dicebat: quo pt hoo nasci cum sic senex? numqd pt...? Non A.A. o sic Paulus de nova creatura illigendus.

Nova creatura, de qua Paulus, consistit in renovatione hois interioris, i.e. passionum, et facultatum ae hois. aa facultates st intellectus, memoria, et voluntas. aa passiones st hoop, vrees, blijdschap, droefheid, haat, liefde enz.

Has facultates, et passiones vult Paulus renovari, hacq. Renovatio fit ~~autem aliquid~~ 2plicitr 1º ratione objecti v.g. dum affectus hois ad aliquam rim. in contrariam mutatur, dr hbre novum affectum, qa tendit in novum a priori distinctum, aut contrarium objectum # 2º ratione extensionis v.g. dum virtus amor alicujus multum accressit, dr novam hbre virtutem, novum amorem amorem. Sic Apli # Talium novarum creaturarum, si vis exempla, vide Magd. Augm.... ipsum Paulum... Hæc oratorie propone

~~Ac hac 2plici modo vult Paulus Galatas reno~~ vari

Hi in Pentecoste repleti Spu Sancto sic Apli, aliiq discipuli Dni, licet dnm, ejusq Legem diligerent, tamen nova creatura facti st, ~~[illegible]~~ tunc in illis ad litteram implerum e

Ezech. 36. illud Divinum promissum: dabo vobis cor novum et Sptm novum ponam in medio vestri.

Atq hac 2plex renovatio interioris hois illigitur p novam creaturam, de qua Paulus.

dein hac expressione Nova Creatura innuit Paulus interioris hois renovationem esse opus divinum et effectum divina poa; sicuti creare Soli deo e proprium. Et sane sic e. Hoc vult ipse deus loco mox citato Ezech. 36. dabo vobis cor novum &c. Huc faciunt oia illa scripturæ loca, quæ docent divinæ gra necessitatem v. g. quod Paulus dicat: Non sumus

2. Cor. 3. sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis sed sufficientia nra ex deo e. Item: deus operatur in nobis velle, et perficere pro bona voluntate sua.

Hinc David deum tam enixè orabat ut eum novam faceret creaturam. Cor mundum, inqt, crea

Ps. 50. Itaq dei opus... atq hoc innuit p Novam Creaturam

Dum tamen audimus Paulum exprimere hanc renovatem p Creationem differentiam magnam, tr primam hois creationem, et secundam observare debemus.

1º prima hois creatio facta e sine ullis mediis, aut instrumentis, immediate sola dei voluntate, et oipotentia sdm illud davidis dictum: Ipse dixit, et facta st, ipse mandavit, et creata st. Hanc autem interioris hois creationem, seu renovationem efficit deus

externè medio verbi sui, et ministerio suorum ministrorum ~~[illegible]~~, et internè grâ suâ operatur in anima hois velle et perficere.

2º. Prima hois creatio facta e sine 1 minste tocdoen des mensche. Unde Augni celebre dictum: Creavit te, sine te. Secunda autem fit cooperantibus nobis. Hinc oes illæ scripturæ voces quæ hoem jubent

jubent sibi facere cor novum, Spm novum. v. 9. ~~...~~ Ezech. 18

~~.....~~: Facite vobis cor novum. Item: ~~.....~~

~~.....~~: doet den nieuwen mensch aan &c. Unde Col. 3-10

Augs: Qui creavit te sine te, ō salvabit te sine te. # God heeft den mensch regt geschaapen. Eccle. C. 7-30.

3o. Prima creatio erat tota innocens absq oi fomite peccati. At 2da spr relinquit in hoc renovato Rom. 7.

concupiscentiam ad malum. Unde Conc. Trid. declarat Sess. 5. N. 5

dat er in de gedoopte nog een begeerlijkheid of neiging tot het quade overblijft, dat belijdt en gelooft deze heilige kerkvergadering &c.

Haberis A. A. assumti textus explicationem, eam nobis nunc applicemus. Applicatio

Certè hic nobis dici existimandum, quod Cbs quadam occasione discipulis suis dicebat, viz: Quod vobis dico, oibs dico. Paulus galatis dicebat: In C. J. neq &c. idem et nobis omnium dicit. 1o. Wij allen hebben het geluk van te zijn in C. J. dit zijn wij geworde Marc. 13-37

2o. Et quis nostrum opus ō hbt hac nova creatione? duplicem ēē diximus illam renovationem .... Oes door den doop, wij zijn daar in gesorderd ergo vel primâ, vel 2dô opus habemus: nam vel door d'onderwijzinge in de leere peccatores sumus, vel dei graâ justos nos esse confidimus. Si peccatores renovari dbmus uti Magd.... Augs.... Paulus.... van t h. ls. en t gebruik der andere Saer.

Si justi sumus em. 2pa. renovemur oportet, juxta illud: Qui justus ē, justificetur adhuc; item illud: Petri: Crescite in graâ, et agnitione Dni nri Jesu Cbri. Cum quis justus qui in minimis ō peccet, cum em justissimi quotidie orare debeant: dimitte nobis debita nra. Praeterea quam saepe contingit ~~....~~ justos languere? ~~.....~~ adeo ut ex his oibs capitibus em justis necessaria ē quotidiana renovao mentis. Nu geld'er geen Besnijdenis meer 2. Pet. 3-18 d'Oude Wet met alle hare Ceremoniën is nu afgeschaft. Maar nu geld de Nieuw geschapenheid

Duplicem hanc renovationem, dei opus ēē diximus, primi qm primam hois creationem, ejusdemq continuationem, of aanhoudende Schepping, adeoq quiq oremus oportet, ut deus in nobis creet novam creaturam, vel creatam

conservet, ac perficiat. Cor mundum crea: Veni creator

4° Deum, in nobis creare novam creaturam diximus medio, et ministerio verbi sui, suorumq ministrorum. igr studium verbi dei acquirere, et augere conabimur, libenterq dei ministris auscultabimus et obediemus, memores dicti Chri Dni: Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit. Heb: 13.1

5° Deum hanc novam creaturam in nobis efficere diximus cooperantibus nobis. # Ergo cooperabimur Faciemus nobis cor novum exterminando è corde nro oe quod vitiosum e &c. Induemus novum hoem externis virtutibus, et bonis operibus nos vestiendo, ita ut cum aliis antea scandalo fuerimus nunc aedificationi simus, luceatq lux nra coram &c.

Des zullen wij met Paulus gode, als den Schepper der niewegeschápenheid, d'eere geeven, en zeggen: graa Dei sum id quod sum, maar wij zullen'er ook bijvoegen: graa ejus in me vacua non fuit

6° Spm, em in renovatis concupiscentiam remanere diximus. Ergo numqm securi esse debebimus, sed sp, et continuo vigilandum, maxima, cum inimici nostri em domestici sint nobis.

Si autem umqm, certe qm nunc hac renovatione anni, et nos renovemur oportet &c.

Conclusio

Agite ergo A. A. Wij wenschen u allen, en ider in't bezonder eene niewe geschápenheid in J. C.

Wij wenschen den zondaar, dat Jesus, die hêden in zijne besnijdenisse d'eerste droppelen van zijn bloed heeft beginnen te vergieten, en ten eenemaal aan't kruis voor den zondaar heeft vergóten, hem door eene verandering of niewgeschápenheid van leeven, en h. gebruik van't Sakr: van boete zoo met den hijsoop van zijn bloed besproië, dat hij gezuiverd, en boven sneeuw wit werde &c.

Wij wenschen zeg ik, dat Jesus

Wij wenschen den vroomen, dat hij met dit niewe jaar verniewd werde, dat hij alle traag- en vaddigheid aflegge, en voordgaa van deugd tot deugd

Is dit voor beiden, voor zondaar en voor vroomen Gods werking, en schepping? # Dat wij dan voor ons en voor alkánder Jesus bidden, dat hij ons met zijn bloed be-

En wil God dat wij mede werken?

besproeid, opdat de zondaar van zijne doodlijke, en de vroome van zijne dagelijkse zonden gezuiverd werde. dat wij de hand mede aan't werk slaan opdat wij de genade Gods niet tevergeefs ontvangen; maar daardoor versterkt kloekmoedig tegen onzen huisvijand strijden, betrouwende dat God tot ons, als aan Paulus, zal zeggen: 2. Cor. 12-9.

Mijne genade is u genoeg, want mijne kragt word in de zwakheid volbragt i.e. hoe gij zwakker zijt, en meer daarvan overtuigd, bid, en blijft bidden, hoe mijne kragt meer uit zal schijnen.

Dus dit jaar beginnende, daarin, en in de volgende, die God ons wil verleenen, voordgaande zullen wij ook d'eewige gelukzalige jaaren erlangen door Kristus onzen Heere. Amen

Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit. Marc. 13. ℣. 33.

In Circumcis. Domini 1744. 55. 63

Niets is 'er heerlijker, niets dierbaarder, en kostelijker in dit leven dan de toekomende tijdt; integendeel niets is 'er ijdeler, niets nietiger, en ongeägter dan de tijdt die nu verbij gegaan is. A.A.

Indien men hiervan de reden wil navorschen, 't is omdat de tijdt onder die zaken moet geteld worden, die maar eens kunnen gebruikt worden; als een maat waar naar ons doen en laten, dat binnen zekeren tijde bepaald is, maar eens kan gemeten worden, en daarnaa in een niet verdwijnd.

'T is hierom dat de Schrift den tijd vergelijkt bij een schaduwe, bij een wind, bij een rook, bij het snel doorgaan van een schip door de zee, bij een vogel, die snel vliegt door de lugt, en van al 't welk geen het minste teeken, of wezentlijkheid overblijft.

Jakobus zegd van 's menschen leven: Wat is dog uw leven? 't is een damp, die voor een weinig tijds gezien word, en daarnaa verdwijnd. 4-14.

Defecerunt (ait David) sicut fumus dies mei. Ps. 101-4.

Dies mei (ait Job.) pertransierunt sicut naves poma portantes, sicut aquila volans ad escam. 9- Job. 9-26.

Willen wij hiervan een levendig denkbeeld hebben? w'hebben ons maar t'erinneren den dag dien wij van daag een jaar geleeden vierden. Hoe dierbaar kwam ons al te zamen het aanstaande vol jaar voor? Wat groote voornemens maakte niet een ijder om in 't zelve uit te voeren, zoo wel in 't tijdelijke, als in 't geestelijke? deze dagt om zijne hanteeringe, en beroep met vleijt voord te zetten; een ander om zijn vermaak in 't zelve te nemen; een ander, beter bedagt, stelde zig voor om in 't zelve zijnen God beter te dienen, en zijnen pligt, door Godes hem opgeleid, beter waar te nemen. En, zie! na verloop van 't zelve, waar is dat dierbaar jaar, die kostelijke tijdt gebleven? Als een wind, als een schaduwe, als een niet is alles verdweenen,

en niets is'er van over ~~als~~ dan een bittere vroeging van 't gewisse
voor die gënen, die 't ijdel, of, dat schrikkelijker is, met zon-
den op te stoppelen, door gebragt hebben.

Ag!! of de hemel gaf! dat wij dit ziende, dit nu begonnen
jaar beter besteedden.

Indien mijne goede genegentheid hier iets toe geven, of bij
brengen kan, ik wensch U.L. en my, te zamen deze h. voor-
nemens, en Gods genade om de zelve uit te voeren, # en hierin
besar ik mijne nieuwe jaar aan U.L. al te zamen, en aan een
ijder in 't bezonder besloten.

ik wensch der van U.L. in 't bezonder, dat hij dit Niewe Jaar met eenen niewen heiligen ijver beginne, en tot zijne zaligheid door Gods genade volvindige;

Maar wat zal deze ijdele wensch al helpen, indien wij niet
onderregt zijn, in 't gene wij verpligt zijn te oeffenen, om
dit begonnen jaar wel door te brengen?

Zie hier dan A. A. eenen korten regel om deze pligt in dit
jaar beter t' onderhouden: geen regel, die een mensch heeft
opgesteld, maar die C. J. ons zelf heeft voorgeschreven:
Ziet toe, waakt, en bid; omdat gij niet ~~en~~ weet wanneer
de tijd zal wezen.

Propositio

Wij zullen dan ~~[illegible]~~ deeze opgenoomene woorden U. G. tot eene Nieuwe Jaars lesse nader voorhouden en verklaren. Attendite.

De gelegentheid ~~in~~ wa de Heere Jesus bij den Ev. Markus
de stokregel van onze ~~[illegible]~~ opgenoomene woorden uitgesproken heeft, was deze:
Jesus had in 't ~~lang~~ wijd en breed beschreven de verwoestinge van
Jerusalem, en naa de zelve de verwoestinge van ~~de~~ gantsche de
wereld, dien schrikkelijken dag, op ~~dewelk~~ wa de Zoon des men-
sche zal komen op de wolken des hemels met groote magt
en heerlijkheid: hierop had hij uitdrukkelijk te kennen gege-
ven, dat deze dag aan niemand, dan aan Gode den Vader, bekend
is; egter, op dat niemand, die dag onbereid zou overkomen,
zoo voegde hij 'er bij ~~[illegible]~~ eene alge-
mene onderregtinge, waarnaar hij wilde dat alle zijne leer-
lingen zig zouden schikken: Videte, vigilate.

't is waar Jesus sprak wel alleen zijne Apostelen aan
maar ~~egter~~ zoo, dat het een algemene stokregel zoude zijn
voor allen en ten allentijde ----
En hierom, als Jesus ~~[illegible]~~ dien stokregel door eene gelijkenis had ge-
staafd van knegten, die hunnen weggereisden heere wedere
om 't huis verwagten, maar onzeker wanneer dit wezen zou

zoo

zoo voegde hij'er na die gelijkenisse bij: Quod vobis dico, omnibus dico, Vigilate.

Jesus geeft dan voor allen, en ten allen tijde eenen gemeenen stokregel in onze opgenomene woorden: Ziet toe, waakt, en bid &c

twee voorname zaken zijn'er in deze woorden op te merken 1mo het gebod, dat Christus aan allen geeft, 2do de reden die ons moet aanzetten om't zelve t'onderhouden; en vooraf laat hij deze waarschouwing gaan

~~1mo Wat aanbelangt het gebod, Ziet toe (aan Chr.) Waakt~~ Ziet toe ~~en bid~~ &c. Als Jesus hier zegt: Videte, moet men niet meenen, dat hij alleenig eene bloote aanschouwinge der lighaamlijke oogen eischt, die den zin der oogen, of van't gezigt uitmaakt, ~~gelijk~~ als in 't begin van't hoofdstuk, waar uit onze ~~[illegible]~~ woorden ontleend zijn, wanneer ~~[illegible]~~ een van Jesus discipelen tot hem zeide, terwijl zij't heerlijk tempel gebouw in't oog hadden: Meester, Zie eens wat steenen, en gebouwen; Geensins! maar Hier wil dit woord zoo veel als zeggen agtgeven, gadeslaan. zoodat Jesus hier dan vereischt een innerlijk gezigt van't herte, eene innerlijke aanmerkinge, voorzigtigheid, zorge en oplettentheid, gelijk men gewoon is te gebruiken in dingen van de grootste aangelegentheid, en ~~[illegible]~~ gewigt.

Dit toezien en bezorgd zijn moet egter niet aangezien worden als eenen bezonderen pligt verscheiden van't Waken en van't bidden, als of Jesus 3 verscheiden pligten bevatte, als hij zeide: Ziet toe, Waakt, en bid; maar hij eischt het Waken en bidden, en wil door't eerste woord, Ziet toe, zoo veel te kennen geven, ~~[illegible]~~ dat men die 2 groote pligten van Waken en bidden met veel omzigtigheid moet nakomen. en hierom als Jesus zegt: Ziet toe, Waakt, en bid, wil hij zoo veel zeggen als, Ziet toe, geeft daar ten uitersten agt op, zijt daar bezonder voor bezorgd, dat gij waakt, en bid.

1mo Jesus dan eischt voor eerst ~~[illegible]~~ het Waken. Men kan door't woord Waken twee verscheiden zaken verstaan. Gelijk wij uit 2 verscheide delen bestaan, ziel en lighaam, zoo kan men lighamelijk waken naar't lighaam, en geestelijk waken naar de ziele.

Van beide deze zoorten van Waken spreekt dikmaals de Schrift ~~[illegible]~~ en bezonder de H. Chs zoo sprak Jesus van't waken des lighaams in den Olijfhof, als hij tot zijne slapende en sluijmerende Apostelen zeide:

Matt. 26-39. Hoe hebt gij l. niet een uur met mij kunnen waken? Waakt, en bid, opdat gij niet ~~en~~ valt in bekooringe. Jesus meest

1 sprak hij ook van 't geestelijk waken, als hij daarbij voegde zaggende:

Sprak Jesus van eene geestelijke waakzaamheid, die niet anders is dan eene gedurige zorgvuldigheid op al het gene ons geestelijk geluk, en zaligheid aangaat. Van zulk geestelijk Waken schreef onder verscheiden diergelijke vermaningen d'

1. Pet. 5-8. Apostel Petrus: Weest op uwe hoede, en waakt: want uw vijand de duivel gaat rondom, zoekende wien hij mag verslinden.

En 't is ook van dit Waken, dat de Zaligm. eigentlijk zeide: Waakt.

2do Dog opdat het Waken niet zonder vrugten zoude zijn, voegd Jesus bij deze groote Wakensplicht een tweede, viz. het bidden, ziet toe, zeit Jesus, waakt, en bid, i.e. ziet toe, dat gij Waakt, en bid.

Onnoodig zou 't zijn U. L. hier in 't wijd en breed uit te leggen wat bidden is, ijder van U L. weet dat het eene opheffing des herte tot Godt is, waar door wij iet goeds van hem verzoeken, of kwaads verbidden, of waar door wij hem aanbidden, loven en danken. Jesus eischt dan, niet alleen Waken, maar zulk waken dat met een ernstig gebed tot Gode vereenigd is.

De Zaligm. voegd het Waken en bidden bij malkander om te leeren dat zijne discipelen van kunnen kant alle vlijt moeten inspannen om zalig te worden, dat zij gedurig zorgvuldig moeten zijn in de geestelijke wagt om alles af te keeren dat hunne zaligheid kan benadeelen, en van d'andere kant voegd Jesus 't Waken en bidden samen, om te leeren dat alle pogingen in dat stuk zullen ijdel zijn, ten zij men door 't gebed van den hemel gedurigen bijstand ontfangt, ~~gedurigen~~ genade hulp om op deze geestelijke wagt te staan, en om door de zelve alle onheilen in 't stuk der zaligheid af te weeren. dus toond Jesus door 't koppelen van 't gebed bij 't Waken, dat al ~~het~~ waken ijdel is, zoo 't Gode niet believd door zijne genade t' ondersteunen, volgens 't gene wel eer ook David zong: Nisi Dns custodierit Civitatem frustra vigilat qui custodit eam.

aen te beijveren het gene tot hunne zaligheid kan dienen.

Aen het gene daar toe kan helpen te behertigen.

Ps. 126.

2do Maar, ligt zal imand denken, wat reden heeft Jesus tog dat hij ons deze en grooten dubbelden pligt van Waken en Bidden opgeleid?
Hoord, bid ik u. A., en neemt dit (met het begin van dit Nieuwe Jaar) tog wel ter herte, Nescitis n (ait Jesus) qdo tempus sit.

Jesus had van te vooren gantsch omstandig beschreven dien schrikkelijken dag, als de wereld een einde nemen zal, als de Zoon des mensche ten oordeel komen zal, en zijne uitverkoornen van de 4 hoeken des wereld bij een vergaderen zal.

daaren boven had hij hen gewaarschouwd, dat die dag onverhoeds, zonder dat het van een mensch voor af zou geweten worden, zoude komen. Niemand (ait) weet van dien dag of uure, zelfs niet d'engelen in den hemel, nog de Zoon, dan alleen de Vader; zelfs niet de Zoon, voor zo veel hij mensch was: of zelfs niet de Zoon als afgezant des Vaders, wien de Vader niet gelast had zulks t'openbaren. v. 32.

Nu op dat deze dag den Geloovigen niet onverwagts zou overkomen, opdat zij altijd bereid zouden zijn, als die dag op't onverziensten overkwam, en opdat zij zig altoos in zoo een staat zouden houden, om door dien dag niet verrast te worden, daarom vermaand de Heiland zoo ernstig alle de geloovigen, Vigilate, et orate, ziet toe, dat gij waakt, en bid; omdat gij niet en weet wanneer de tijd zal zijn.

de Zaligm om dezen noodzakelijken pligt meer indruk te doen hebben, hoe onvoorziens die tijd zal komen, en hoe groot de pligt is om de zelve al wakende, en biddende te verwagten, ver helderd deze zijne gewigtige onderregtinge op met eene gelijkenisse, en zegd, dat 't er mee gelegen is als met een mensch die buiten 's lands reizende zijn huis aan zijne knegten gelaten heeft, gevende hen magt elk tot zijn werk, en in't besonder den deurwagter bevelende te waken. (q. d. Dns: zoo ook heeft het god met ons gesteld &c) En dan besluit de Heiland deze gelijkenisse met 't herhalen van de zelfde les van waken. Waakt dan (zegd hij) want gij weet niet wanneer de Heer van het huis komen zal, des avonds laat, of 's middernagts, of met het hanengekraaij, of inden morgenstond. v. 34...

Zoo dan, Jesus beveeld zijne discipelen, en voor't raakoomende alle geloovigen, te waken, en te bidden, omdat zij niet zouden weten wanneer hij ten oordeel zal verschijnen.

Maar mij dunkt ik hoor hier al iemand opwerpen: Wat is 't er zoo veel wakens van nooden? daar zullen immers zoo veele tekenen voor dien dag voorafgaan? het Ev. moet eerst door de geheele wereld verkundigd zijn, de zoon des verderfs d' antechrist is immers nog niet geöpenbaard, de Joden bekeerd daar is nog tijds genoeg over om op de wagt te staan, die dag is nog ver van hier.

R. Wie weet dat Men zoo genomen dat de laatste dag des oordeels zoo ver nog van ons was het zij al zoo moeten men daaröm van dit oogenblik af aan minder waken? hoord eens, bid ik u, eene waarheid, die alle agteloozen in 't geestelyke wakker moet maaken; jaa doen zidderen, en beven: De laatste dag der wereld zegd de h: Aug: zal ons al te zamen in dien staat ten opzigt van onze eeuwige zaligheid vinden, als ons onze laatste levensdag zal vinden. Onze sterfdag zal ons allen als een dief in den nagt overvallen, en we sterfdag met den laatsten dag der wereld over een zal komen. Dierhalven 't is 't zelfde of Jesus door dien tijd, daar wij op moeten waken, den laatsten dag des oordeels, of wel onzen bezonderen sterfdag wil beduiden. Met een woord: Jesus leerd ons dat 'er niets onzeekerder is dan de tijd wanneer hij zal komen, zoo in een ijders dood, als ten oordeel ten jongsten dage. Statutum est semel mori, &c. Heb. 9. Ziet daar de verklaaring onzer opgenoomene woorden. Zie daar A. A. mijne Nieuwe Jaars les voor u al te zamen, eene waarschouwing, en eene les, niet van een mensch, maar van onzen Gode, van onzen opperleermeester, en zaligm C. J.; eene les, niet voor dezen, of genen in 't bezonder, maar aan allen, en een ijder gegeven, ziet toe waakt en bid, ziet wel toe dat gij dezen algemenen pligt, ijder in 't bezonder wel behertigd.

Wij nu tot toepassinge op onzen overl. uwen Hak. den 9. dec. 1773.

Maar wat is 'er al noodig om wel te waken?

R. 1. dan waakt men geestelijk als men dagelijks den laatsten dag zijns levens in zijne geheugenisse houd, als men zijn leven zoo aanregt als of ijder dag misschien de laatste weezen mogt. als men dagelijks denkt dat Jesus op zijn komen staat, en dat als een dief in den nagt, dit drukt Jesus zeer kragtig bij gelijkenisse uit, als hij zegd: Luc 12. 35. dat uwe lenden omgord zijn, en brandende kaarsen in uwe handen: en weest gelijk degenen, die hunnen Heere opwagten, als hij van de bruiloft moet wederkomen: opdat, als hij komt kloppen, zij hem terstond zouden opendoen. Nu gelijk zulke knegten altoos denken op 't komen van hunnen heere, zoo zegd Jesus dat

NB hoc abbreviari, et concludi

dat ons Waken moet zijn.

2°. dan waakt men geestelijk als men zig ontdoet van die schrikkelijke zorgeloosheid in 't stuk der zaligheid, daar veele, en wel de meeste menschen meebehebt zijn. En wie dezen al zijn, wijst ons Jesus aan, als hij deze zorgeloosheid willende beschrijven, de zelve vergelijkt bij die van Noës tijdes als de gansche wereld door eene toekomende zondvloed wierd gedreigt. Edebant, et bibebant, et uxores ducebant. Luc. 17-27. Niet dat eeten, drinken, trouwen in zig kwaad was. Maar dit was 't kwaad, dat zij zig met eeten, drinken trouwen zoo zeer bemoeijden, dat z' op hunne zaligheid niet en dagten, en geene zorge voor droegen. Nu zoo nog zij wil Jesus zeggen en waken niet, alle, die geene, of weinige zorge voor hunne zaligheid hebben, die, terwijl zij waken, vroetten, en slaven voor 't lighaam, op 't stuk hunner zaligheid schijnen te slapen, en geen agt schijnen te geven.

3°. Dan waakt men geestelijk als men hoe zeer men ook al in de deugd mogt gevorderd zijn, egter met vreeze en agterdenken (uti Pauls monet) zijne zaligheid bewerkt, Phil. 2-12. als men altijd den vijand vreest, van alle kanten zijne listige lagen naspeurd; en in gelijk een zoldaat &c zoo wil Petrus dat w' altijd zullen waken: Sobrii estote et vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quaerens quem devoret. Wij moeten zijn als de 4 dieren, plena oculis ante, et retro. (adde quam sedulo vitanda sint occasiones peccatorum) Zoo dat zie daar waar in 't waken van Chs ons aan bevolen bestaa

Nu bij zulk een geestelijk waken moeten w' ook voegen het bidden. 1. En dan bidden wij, gelijk 't behoord, als wij niet alleen met den mond, en lippen, maar vooral met 'er herte bidden, en dus Godt smeeken om zijne hulp, en genade om te waken, om den vijand af te keeren, en voor zijne weldaaden danken. 2. dan bidden wij, gelijk 't behoord, als wij niet alleen bidden in den noodt, maar gestadig, als wij de geboden dagen doorbrengen met 't gebed, als en den sabbat niet ten halve maar geheel heiligen, wij onderhouden onze gewoone gebeden stonden, v.g. des morgens, en 's avonds, als w' ons werk, en beroep aan Gode opdragen, en met Gode beginnen &c

Zie daar dan A. A. wat'er noodig om de beli. van Jesus t' onderhouden.

Och! of wij, voor al met dezen dag, eens ter deege bizefften de reeden van dus te moeten waken, en te bidden. Nescitis qdo tempus sit. ait Jesus.

Ô! indien wij wisten, dat Jesus binnen eene maand, een vierendeel jaars, een half jaar, of dit jaar 44 tot ons zou komen, Ô! wat zouden wij niet op onze hoede zijn? hoe zouden wi ons niet door waken, en bidden bereiden? en ondertussen Nescitis, qdo tpus sit... herinnert u eens, bid ik U. A., 't laatst verloopen jaar, hoe veele van onze kennissen, vrienden, of naastbestaanden, menschen, die men nog jaaren, en jaaren zou beloofd hebben, zijn'er al weg gesleept?...

Wat meerder zekerh. zullen wij ons dan beloven?

Conclusio Wel aan dan! A. A. ziet toe, waakt, en bid, om dat gij niet en weet wanneer de tijd wezen zal &.

Beatus ille servus, quem, cum venerit Dns, invenerit &. Huic Dns dicet: Intra in gaudium &. qod mihi, et vobis concedat Pater, et &.

Heden zijn wij wederom door gods zegen in 't Nieuw Jaar getreeden. Wij wenschen U.L. allen bedenkelijken zegen van den gebooren, en besneeden Jesus: van den geren, dewijl wij heden 't octaaf van de geboorte vieren; van den Besneeden J., dewijl wij heden zijne Besnijd. vieren

1755.

1744. In primo Sacro 1°. de Carnali 2°. de Spiritali circumcisione dixi. Vide Instruc. Catech. M. SS.

Cogitavi dies antiquos, & annos æter-
nos in mente habui. Ps. 76. v. 6.

In Circumcisione Domini
1746. 56. 72.

Niets is'er van ouds gemeenter geweest onder verscheide volkeren dan 't begin van 't jaar, of wel van eeno minder tijds gedeelte met veele uiterlijke plegtigheden te vieren, en te beginnen. A. A.

't Oud heidensch Romen krielde eertijds met den eersten dag des jaars van alle kanten van offerbeesten tot inwijdinge van 't nieuwe begonne jaar. D'aardsbedriegers, d'oude wigchelaars, en 't blind heidensch priesterrot waren dien ganschen dag bezig om 't ingewand van 't offervee te doorsnuffelen, om daar uit een goed, of kwaad gevolg van 't gansche jaar te voorspellen. Hunne blinde offeraars gaven op dien tijde geduurig agt op 't vliegen, en geschreeuw der vogelen, om hier uit of goede, of kwade voorteekenen te trekken voor den loop van den toekomenden tijde.

Israël was niet alleen jaarlijks, maar maandelijks bezig om den eersten dag door plegtelijke brandoffers in te wijden. De zilvere bazuijnen, door Gods bevel gemaakt, klonken op dien tijde op 't midden van d'offer statie. Num. 10.

't Is waar de plegtelijkheden beider dezer volkeren gaan ons Christenen niet aan. Wij Christenen verfoeijen, ~~[illegible]~~ alle d'ijdele offerstatien, en bedriegelijke wigchelkunsten van 't ongeloovige, en blinde heidendom. D'oude wet, zoo verre die in tempelplegtigheden, en slegte uiterlijke offerstatien bestond, is bij ons lang vernietigd, als wij door J. Ch. de ware goederen ontfangen hebben, eertijds onder dat slaafselijke volk onder verscheide offeranden, en tempelplegtigheden verbeeld.

Maar ~~[illegible]~~ meend daarom niet dat 't ons verboden is dezen eersten dag van 't begonne Jaar te vieren. Integendeel de kerk zelf ~~[illegible]~~ leidt ons aan, om dezen plegtigen dag op zijn heerlijkst te vieren, als z' ons op den zelven de gedagtenisse doet houden, van de Besnijdenisse onzes Heeren J. C., als z' ons op dezen dag doet vieren het Feest op 't w-

Onze Heiland zijne eerste bloed heeft uitgestort, als hij 't pijnelijk teken van Abrahams Verbond in zijn h. Lighaam heeft ontvangen. De kerk wenscht dat wij van dag, met 't begin van 't jaar, een begin maken van een nieuw Christelijk leven; dat wij de fouten van 't voorgaande jaar verbeteren, en met 't nieuwe jaar een begin maken van nieuwe deugden te oeffenen.
Dit is de manier, op deze zij wenscht dat wij 't Nieuwe Jaar nog vieren, en dit wensch ik U altesamen, dat wij met dit nieuwe jaar door Jesus vergoote bloed voor goed beginnen mogen.
Kan ik dan ook wel beter U. Gode. ten dien einde op dezen tijde, als gij agter u ziet een gansch verlopen jaar, en wederöm, om zoo te spreken, met plegtige vreugde den eersten voetstap steld in 't nieuwe begonne jaar, kan ik dan, zeg ik, wel beter U. Gode opwekken dan met 't 4. B. van den Propheet David, die volgende onze woorden van zig betuigd, Cogitavi dies antiquos, et annos aeternos in mente habui?

Propositio Wij zullen dan 1mo dit gedrag van David nader overwegen en des zelfs spreuken naar der letter uitleggen, of verklaren. Hiernaa zullen wij 2do tot ons overstappen, en, terwijl 't oude jaar verlopen is, en 't nieuwe wederöm zijnen aanvang neemt, onzen pligt aanwijzen, om met David d' oude dagen te betragten, en d' eewige jaren t' overdenken.
Attendite.

Die nauwkeurig den Psalm overloopt, waaruit onze woorden genomen zijn, zal bevinden dat de Propheet in zig, of in een ander in dezen Psalm, een godvrezend mensch vertoont die in 't midden zijner onderdrukkingen zig tot den Heere begeeft, die, terwijl hij angstig zijnen troost bij den Heere zoekt, ten laatste uit de barmhertige hulpe van Gode ten allen tijden aan de zijnen bewezen, besluit den zekeren bijstand, dien hij van den zelven Gode te verwagten heeft.
Nadat hij dan heeft begonnen te herhalen hoe hij tot den Heere geroepen heeft, en zijne armen 's nagts ten hemel opgeheven heeft, dan gaat hij voort, en verhaald wat hij in zijne stilzwijgentheid al dagt, om zig te troosten. Ik dagt op d' oude dagen, en ik had d' eewige jaren in mijne gedagten.
Daar zijn'er die meinen dat David, of die gene in wiens naam hij spreekt, door alle beide de leden van den tekst het zelfde wilt te kennen geven, zoowel door 't eerste, ik dagt op d' oude dagen, dan door 't laatste, en ik had d' eewige jaren in mijne ge-

gedagten i.e. dat hij om zijne hoope tot Gode op te wekken, begon te denken op d'oude dagen, en d'eewige jaaren i.e. op den voorleden tijd, die reeds verbij was. 346

('T is ganschs duister wat juyst David hierdoor in dezen zin wil verstaan, en wat hy juyst van d'ouden tyd al overdagt.

Daar zyn'er die meinen, dat David hier zag op de hulpe die Godt van't begin des wereldts de zyne heeft toegebragt en hoe hy die altyd uit hunne onderdrukkingen en benauwdheden heeft verlost.

2 Anderen beelden zig in als of David hier wilde spreken van zyne voorgaande geluk, eer hy nog gezondigd had, dien heerlyken staat, daar hy toen in was, als hy overstroomd wierd van de zoetigheit van Gods bystand en hulpe, en nog was een man naar Gods hert.

3 Anderen meinen dat David hier ziet op die oude dagen van zyne zonden, als hy den Heer door een schrikkelyk overspel en doodslag vertoornde, en d'euwige zaligheit verloor, niet ongelyk als naamals de Koning Ezechias al klagende uitriep: Ik zal voor u alle myne jaren overdenken in de bitterheit myner ziele. Isa. 38-15.

5. Anderen wederom meinen dat de Propheet ziet op de Goddelyke voorzienigheit, die Godt van't begin des wereldts af i.e. van d'oude dagen getoond heeft, waardoor hy altyd de zynen op zynen tyd heeft gered, waardoor hy ene vaste hoop verwekt, dat die zelve voorzienigheit hem nog niet zal verlaten.)

Maar (misdien deze uitlegging dus algemeen is,) ~~dunkt~~ verschijnen zij ~~komt dat die~~ 't ~~best~~ te bevatten, die zig met reden inbeelden, dat ijder der twee ~~ten~~ leden eenen bezonderen zin heeft, i.e. dat David iet anders wil leren door zyne zeggen, Ik dagt op d'oude dagen, en iet anders door't gene hij'er bijvoegd, En ik had d'eewige jaaren in mijne gedagten; jaa zelfs dat hij in't eerste lit spreekt van de voorleden tijde, die voor hem verlopen was, en in't twede lit van den toekomenden Tijde, jaa zelfs van d'aanstaande eewigheid, en dat hij op beide deze zaken zyne gedagten heeft laten gaan.

En inderdaad 't is een zaak eigen aan den Propheet David den tijd der voorvaderen, die nu voorbij is, te noemen met den name van Oude dagen, zoo hief hij al van te voorn op in zyne Ps. 43. 2. O God! wij hebben met onze ooren gehoord, onze Vaders hebben't ons verteld, 't werk dat gij gedaan hebt in hunne dagen, en in d'Oude dagen.

(|| ¼ zy om zig door Gods voorzienigheid omtrent hem zynen tot ... op te wekken, t zy om godt over den gelukkigen staat voor zynen val nog te bedanken, t zy om zyne zonden nog te bewenen; en godt over zyne grote barmhertigheid en erbarming te bedanken.)

David spreekt dan in't eerste lit ~~der tekst~~ onzer woorden van't geen al voorbij was van de voorledenen tijde, en hierover zegd hij dat zijne betragtingen of gedagten liepen. Ik dagt (zegd hij) op d'oude dagen ||

Dog egter opdat men niet zou meinen, dat hij alleen hierover zijne gedagten liet gaan, zonder zig voor te stellen het geen toekomende was, zoo voegd hij daarbij; En ik had d'eewige jaaren ...

Hij feijld niet, volgens vele grote uitleggers, die door deze eewige jaaren d'eewigheid verstaat, die wij na de dood ingaan, die nu niet meer bij uren, dagen, bij jaren, of andere kleine tijdsgedeeltens word afgemeeten, maar die nu eewig en oneindig zijn.

Zoo gebruikte David volgens 't gevoelen van vele geleerden 't woord eewig voor d'eewigheid, die na de dood volgd, als hij

Ps. 138-24. Gode smeekte, en zeide: Geleid mij (ô God) op den eewigen weg i.e. zij mijne leidsman op 't intreeden van d'eewighid. S. Aug.

in hoc ps. intelligendum de aeternitate putat, et de istis annis de

Ps. 103-28. qbs propheta: Et anni tui ô deficient.

Indien men volgens deze uitlegginge ~~der woorden van~~ onze af genome woorden ~~sen~~ verstaat, dan waren de betragtingen van David voorn over twee zaaken, hij dagt op den tijd die voorbij was, dien hij noemd d'oude dagen, en hij dagt op d'aanstaande eewigheid, die hij noemd d'eewige jaaren.

Zeker! 't is een deftige uitdrukking, die David gebruikt, als hij den voorleeden tijd dagen noemd, en den toekomenden tijd jaaren, jaa zelfs aan den voorleeden tijde den titel van oude dagen toeschrijft, en aan d'aanstaande eewigheid den titel van eewige jaaren geeft. Want I. wat is tog al de voorleden tijd van't begin af ~~als~~ dan een luttel dagen? dagen, jaa duizenden van de zelve verdienen geenen anderen naam dan als van eenen korten dag. Zoo zei David van Gode: Duizend jaaren zijn voor uwe

Ps. 89-4. oogen, gelijk de dag van gisteren, die voorbij gegaan is. Hij noemd die dagen met regt oud, die nu al versleeten en vernietigd zijn die al'er waardij met'er weezen teffens verlooren hebben. 2.

Maar integendeel als de propheet van d'aanstaande eewigheid spreekt, noemd hij die jaaren, jaa eewige jaaren, om dat ze eewig, en zonder einde zullen weezen. Zoo sprak David om trent op de zelfde wijze van Gods eewigheid zeggende: Et anni tui ô defic

Applicao

Ziedaar A. A. d'uitlegginge van ~~den text~~ onze woorden die me ... van't jaar bezonder passen. Dat David ~~onder den tex~~ doet, past ons al te zaamen, om dit jaar wel te beginnen. Nu moeten w'op d'oude dagen denken, en d'eewige jaaren in onze gehengenisse houden:

Nu moeten wij op die dagen denken, die als rook, en wind verdwenen

men zijn. Nu is't bezonder tijd om eens onze gedagten op te heffen tot die eewige jaren, die wij eens of gelukkig of eewig ongelukkig zullen ontmoeeten, jaren, die wel een begin, maar noit einde zullen hebben.

Treed dan ~~budertrijders~~ A. F. nu eens toe, en ziet eens agter u 't geëindigde jaar, en leerd eens hoe vlug, en nietig die oude dagen zijn.

Als Tobias eerst uit zijns ouders huis gegaan was, en zyne reisse begon, zegd ons de h. Geest dat hij zijne eerste rust nam bij den revier genaamd de Tijger, een benaming die van 't snel lopende gedierte den tijger, om zijnen snellen loop, schijnt genomen te zijn. Tob. 6.

Zoo moeten wij ook met 't begin van 't jaar onze eerste rust neemen bij den snelvlietenden tijd, en dien eens overdenken, zoals die ons nu met 't voorgaande jaar ontvloden is.

Ik beroep mij hier, niet op die nog jong zijn, maar die veele, en hooge jaren bereken hebben. Hoe ijdel, hoe nietig zijn de zelve ~~niet~~! als een rook, als een ijdelheid zijn die verdwenen. Zijn ze niet alle, al waren 't duizenden, als de dag van gisteren vervlogen, vernietigd, en alleen in de gedagten maar over?

Dat eertijds de h. Jakobus schreef van ons gansche leven, kan men nu best bevatten terwyl 't oude jaar vervlogen is. Wat is dog uw leven? vraagd Jak: en dan andwoord hij: 't is een damp, die voor een wijnig tijds gezien word, en daarna verdwijnt. Jac. 4-34.

Hoe gaat 't met dezen damp, die of uit de zee, of hier of daar uit eenig kokend nat opgaat? wat schijnd ~~hij~~ die een wondere zaak, zij stijgd al omrollende hemelwaards op, en schijnt alles te zullen overdekken, en zie nauwelijks is zij een ogenblik oud, of verdwijnd tot eens niet, en laat geen 't minste teken van zig naa, of over.

't is waar 't schijnt wat te zijn als die dagen beleefd worden, men gebruikt den tijd, en men heeft dikwils veel genoegen terwijl hij bij ons is; maar vergaat op een ogenblik, en laat niets over ~~als~~ dan een zeker teken, dat hij nietig is, en dat al 't gene wij in den zelven gedaan hebben verbij is.

Het gaat met ons in 't gebruiken van den tijd als in dezen slaap of droom. Hoe lustig, en vermakelijk komt alles ~~niet~~ dikwils in dezelven voor? de bewogene verbeelding stelt ons op zijne levendigste voor de zeerste voorwerpen van plyzieren, alles doet ons zoo levendig aan, als of 't waarlijk zoo gebeurde; Maar, zie! nauwelijks vlugt de slaap, of al die aandoening is weg, en alles verdwijnt, en word nietig bevonden.

Job. 20-8. Job, die wel de waarde van de verloopen tijd kende, beschreef die dus: even als een droom, die henen vliegd, als een nagtgezigt zal hij verdwijnen.

Zoo stelde David alle de genoegten voor, die de rijken van de wereld hebben in 't grabbelen en omwentelen van 'er schatten; dat zoort van volk, die met den rijken dwazen boer van 't Ev., terwijl zij zig in 'er goederen, met regt of onregt verkregen, verheugen,
Luc. 12-19. zig als kittelendes aanspreken: Mijne ziel, gij hebt veel goeds opgelegd voor vele jaren: rust, eet, drink, en maak u vrolijk; alle de genoegten die zulke menschen hebben, zeg ik, gelijkt David bij eene slaap, en droom, die, zoodra z' over is, alles op één ogenblik wegneemt en verijdeld. Zij hebben hunnen slaap
Ps. 75-6. geslapen (ait) en alle die vermogende mannen hebben niets gevonden in hunne handen. Op 't einde van hun leven, als de slaap is uitgeslapen, als de droom ten einde is, alles is weg; de tijd van garen, sparen, gebruiken, zig 'er in kittelen is verloopen, de droom is uit, en laat niets over dan een ongerust geweten over 't gebruik van de zelve, terwijl God op 't einde van hun leven, als spottendes met hun verderf hen toeroept: Et quæ parasti cujus erunt?

Indien gij zoo d' oude dagen met David overdenkt, zult gij naar waarheid ondervinden de nietige ijdelheid van gans ons leven, de nietigheid van alle onze verloopene jaren. (Maar wat spreek ik van de nietigheit der voorgaande jaren, je zult in deze heilige betragtinge met een zien de nietigheit van alle de meeste werken van den onbezonnen mensch.

In wat al beuzelingen, in wat al nietigheden word de snelle tijd niet al besteed by de meeste menschen?

Als David eertyds d' ydele en vrugtelose verspilling der dagen in de godlozen wilde ten toon stellen, zeide hij:
Ps. 11-9. De godlozen wandelen rondom, gelyk een paard dat den gehelen dag in de molen rondom loopt, en egter, nadat 't zig heeft afgemat, nadat 't nu heygd van den arbeid, op de zelve plaats blyft, daar 't geweest is, zonder eenigen weg af te leggen, zo gaat 't ook, wil David zeggen, met de godlozen, zy vermoeyen zig op den weg der godloosheit, z' arbeiden, en zy zwoegen in 't bedryven van duizend zondige werken, en met dat al zy vorderen niets, maar lopen 't gansche pad hunner zaligheit mis.

Hoe ziet men niet de meeste menschen draven en arbeiden in loutere ydelheit, ja in de zonden, zy vermoeyen zig op den weg

weg der boosheit, gelyk z'al te laat al klagende zullen
bekennen: Wy zyn vermoeid geworden op den weg der boos- Sap. 5. 7.
heit, en des bederfs. En ondertussen na veel lopen, na 't ar-
beiden van vele jaren, 't is in 't rond geweest zonder voord-
gang, zonder enige vorderinge in de deugd: Den weg des
heren hebben wy niet gekend.
'T gaat met de nietige arbeid der zondaren in den nietige
levenstyd als 't gaat met de spinnekoppen. Wat arbeiden
die beesten niet om hun bros nettewerk af te krygen? hoe
loopt dat werkzaam beest rondom? hoe spind 't zyne inge-
wanden niet uit? en egter met alle de smertelyken arbeid
wat vorderd dat dier? op enen ogenblik als een sterke wind
maar blaast, als 'er maar iets tegenstoot, alles verdwynd
in enen niet, en blyft 'er nog wat over, 't is vuiligheit en stof.
Aranea (aug. in ps.) tota die texit, labor grandis e, sed
nullus effectus. Gaat 't zo niet met alle d'ydele werken
der godlozen in den nietigen levenstyd? al hunne arbeid
al hun werk, al hun slaven en vroeten, al er schrapen
en rapen, zo dra godt eens blaast, zodra hy den levensdraad
eens afbreekt, alles vervalt in niet, en verneenigd met den
nietigen tyd.
Indien men ooit een v. B. hiervan kan vinden, 't w deze ydelheit der
ydelheden net afbeeld 't is 't klimloof van den propheet Jonas Jon. 4.
dat loof klom sebielyk boven Jonas hoofd, om hem t' overlommer-
en tegen de zonne, waarover Jonas zig verheugde met grote
blydschap. Maar een klyn wormje knaagde een ogenblik aan
den teeren stronk, en zie al dat schoon schyn verdween, en d'
opgaande zon deed 't tot niet verdrogen, en verslenzen. Even
zo gaat 't met al 't schoon schyn van de wereld, zodra de dood
er eens begint aan te knagen, zodra de nietige tyd ten einde
vlied. Zie daar den mensch en zyne werken! alles vernie-
tigd en verydeld. gelyk een nietige bloem wiens steel afgeknaagd
word, al dat ingebeelde pronk en schoon vergaat op een ogenblik.)
Maar nadus betragt te hebben d'oude dagen, nadus be-
tragt te hebben de nietige en ydele werken der menschen in deze
nietige dagen, zoo treed nu eens verder met 't nieuw begonne jaar,
en gaat met uwe gedagten over tot d'eeuwige jaren, tot de geluk-
kige eeuwigheid, en aanmerkt hoe standvastig en eeuwigdurend alles
daar zal zijn.
Men moet maar zien hoe wij zijn zullen, als wij 't geluk zullen
hebben om in die gelukkige eeuwigheid overgenomen te worden.
Men kan hier eenige bevattinge van krijgen uit de woorden van Joel 3. Jo. 3-2.

als hij de hoedanigheid beschrijft, die de gelukzaligen zullen ontfangen, zodra z' in de gelukkige eewigheid voor hunnen Gode zullen verschijnen. Scimus cum apparuerit similes ei erimus. Zullen Gods uitverkoornen hem gelijk zijn in den hemel, daar niets verànderd, maar alles eewig blijft, zoo zullen wij dan met Gode eewig duurzaam zijn, onze werken, die wij daar zullen doen, zullen eewig zijn, zonder dat de nietige tijd, die daar zal uitgebannen zijn, de zelve zal kunnen veranderen, of vernietigen.

Hoe nietig is de vreugd ~~nu~~ op deze wereld, die met de nietigen tijd afgemeeten word, al is ze niet zondig, al is't juist gene onbehoorlijke vreugd? z' is egter veranderlijk. Men kan aan de zelve val. tijd toepassen, de woorden van den wijzen Salomon: Extrema

Prov. 14-13 gaudii luctus occupat. gelijk de nagt gedurig komt na den dag zo neemt de droefheid in 's menschen hert de plaats van vreugde in. Maar als onze oude dagen eens in de gelukkige eewige jaren zullen veranderd zijn, als ons vergankelijke het onvergankelijke zal aangedaan hebben, dan zal 'er geen verandering in deze vreugde zijn, die eens begonnen is, zal eewig duren, de vergankelijkheid, en veranderlijkheid zal daar niet meer wezen.

Ja at't is denkelijk dat Jesus daarom de hemelsche vreugde noemt de vreugd des Heeren, als hij verklaard, dat hij den goeden knegt

Matt. 25. als hij hem zal beloonen, zal zeggen: Intra in gaudium Domini tui. i.e. in zulke vreugde, die aan des Heeren vreugde gelijk is, i.e. die gelijk die van den Heere eewig en onvergankelijk wezen zal. Met een woord, alles zal in die heilige eewige jaren vreugdig zijn zonder einde, daar alles in deze oude dagen der wereld veranderlijk, ijdel, en nietig is.

1746.56. In primo sacro de Nomine Jesu sermonem habui vide Instructiones meas de Symbolo.

Consummati sunt dies octo ut circum cideretur puer. Luc. 2. v. 21.

In Circumcis Domini 1748. 67. 68.

Wij zijn heden wederom onder Gods zegen in 't Nieuwe Jaar getreeden, met 't w wij U L: allen zoo hemelschen, als tijdelijken zegen wenschen.

De kerk begint het jaar met ons de Besnijdenisse des Zaligm. te doen gehaugen, en dus met een de Liefde van eenen Godt mensch geworden tot ons menschen op 't leevendigsten te verwonen.

De Schrift verhaald hoe dat Sichem de zoon van Hemor ter Liefde van Dina, Jacobs dogter, om haar tot zijne bruid te hebben, zig liet besnijden. Gen. 34.

Op de zelfde wijze gaat van daag te werk de nieuw geborene Zaligm. Effen geboren zijnde om de menschen te verlossen, en zig als een bruidegom met de kerke te paaren, toond hij zijne groote Liefde tot de zelve, en laat zig voor zijne toekomende bruid besnijden.

Waarlijk hoe kon Godt mensch geworden beter ~~een~~ proefstuk van zijne Liefde tonen, die hij in zijne mannelijke jaren van zins was door zijne Lijden te voltrekken, dan ~~als~~ met zijne Lijden door de Besnijdenisse in d'eerste dagen ~~zijner kintsheid~~ van zijn leeven, en aan ~~[illegible]~~ te beginnen?

Met regt mag de kerk van daag uitroepen, het gene eertijds de vrouw van Moises uitriep in 't besnijden van haaren zoone: Sponsus sanguinum tu mihi es, mids Jesus hare bruidigom in zijne Besnijdenisse begonnen heeft zijne bloed te vergieten, en naamals ten vollen aan 't kruis vergooten heeft. Exod. 4-26.

D'Ev. Lucas beschrijft ons dit bloedvergieten des Heilands in onze opgenomen woorden: de agt dagen wierden vervuld dat het Kind zoude besneden worden.

Propositio

In w woorden 2 zaken te bemerken zijn, 1º de zaak zelf die'er geschiede viz. de Besnijdenis 2º de tijd wanneer die geschiede viz. ten agsten dage (en 3º de Persoon die besneden wierd.) ijder zal ons een zoet lessen geven Attendite

1mo

Isa. 53-3. Wel te regt heeft de Propheet Isaias den Heiland genoemd
eenen man van smerten, Ja niet alleen eenen man, maar
ook een Kind van smerten mag hij geheten worden.
Nauwlijks was hij op het toestemmen der allerh. Maagd
in haere maagdelijke Lighaam ontfangen, of hij heeft
de pijnelijkheid gevoeld aldaar besloten zijnde. daar
naa op den gewoonelijken tijd, dien de natuur heeft vast
gesteld tot het baren, heeft hij geleeden de smerten,
die d'eerst gebaarde vrugten gewoon zijn te lijden.
geboren zijnde is hij in doekjes gewonden neergelegt
in eene kribbe. Nauwelijks agt dagen geboren wierd
hij besneeden, en begon al zijne bloed te vergieten.

Non fit mentio Circumstantiarum. D'Ev. deeze Besnijdenisse beschrijvende meld niet op
wat wijze de zelve is toegegaan. Waaruit met regt be-
slooten word, dat in de zelve niets zonderlings is voorge-
vallen, dat niet gewoon was het gemeen besnijden te ver-
zellen. Ook maakt Lucas geen gewag van eenigen bezon-
deren omslag. Als Isaak gespeend wierd gaf Abraham
eene groote maaltijd. Als Joes besneeden wierd waren de
bloedverwanten, en geburen daar te zamen. Maar in de
Besnijdenisse van Jesus hoord men niet dat iet dierge-
lijks geschied is, alleen van pijn, en smert maakt d'
Ev. gewag, zeggende, dat het kind besneeden wierd.

Ratio Circumcisionis. De reeden van de Besnijdenisse was niet alleen een ge-
bruik, maar een Wet van 't Joodendom gegeeven, een verbond
dat God eertijds met Abraham had gemaakt, zeggende
Gen. 17-9. dit is mijne verbond, 'tw gijl. onderhouden zult, tussen mij
en u, en uwe nakomelingen: Alle manspersoon onder ul
zal besneeden worden, &c

Dit was het gebod dat tot dien tijde van het gansche
Joodendom, op eene plegtige maniere onderhouden wierd,
als zijnde, behalven een gebod, ook een kenteeken, waar
door zoude blijken, dat God dat volk voor de zijnen,
als nazaaten van Abraham verkooren had.

Ejus Effectus. Daar en boven was 't ook, volgens het gemeene gevoe-
len der Godsgeleerden, het middel waardoor zij van d'
erfsmet van Adam verlost wierden, waardoor zij ver-
wierven de zuiveringe, die zijne kragt had uit de belofte
van God aan Abraham gedaan: In semine tuo benedicen-
tur

tur oes tribus terræ.

Jaazo verre ging het met de Besnijdenisse, waardoor zij ingelijft wierden in Gods volke, dat de godvreezensse onder de Jöden daar eene kragtige betrouwen opstelden. Zoozeer betrouwde eertijds op de Besnijdenisse eene Jonathas, dat hij tot zijnen schildknaap zeide: kom, laat ons doorgaan tot de Legerplootse dezer onbesnedenen, of dog de Heer voor ons mogt werken. Hij betrouwde daarop dat zij onbesnedenen waren, en dat Godt daarom hen ligter in de handen der besnedenen zoude leveren. Zoo hiette David Goliath niet alleen tot veragtinge versmaadinge, maar ook tot teken zijner betrouwen op Godt met den name van Onbesnedenen. huic Legi se submisit Chs, et quare? vide de Christ. vader.

Confidentia Justorum in eadem.

350

1. Reg. 14-6.

c. 17-36.

Circumcisio abrogata

°dog deze Wetspligt, alhoewel onder het slaafelijke Jödendom noodzakelijk, is door de Nieuwe Wet verdweenen, dat verbondteken is vernietigd, als nu de belofte, aan Abraham gedaan, door Chs komste is vervuld, mids nu gekomen is, degene door wien alle volkeren zouden gezegend worden.

Nova Chnorum substituta.

Maar evenwel daarom laat'er niet onder de Chnen eene geestelijke Besnijdenis te zijn, eene Besnijdenis waar van eertijds al onder 't Jödendom de propheet Moses gesproken heeft, als hij zeide: Besnijd de voorhuid uwer herten; en Jeremias: Circumcidimini Dno, et aufferte præputia cordium vestrorum. Deze Besnijdenis vereischte d'Apostel van de Romeijnen, en van ons alte zamen: De Besnijdenis des herte naar den geest, niet naar de Letter, dat is de Besnijdenis, welker lof niet uit de menschen, maar uit Gode is.

Deut. 10-16

Jer. 4-4.

Rom. 2-29.

Hanc Chs nobis præcipit

Dit is de Besnijdenis, die wij Chnen nog onderworpen zijn, die Chs, van daag voor ons bloedig besneden, op eene geestelijke wijze van ons begeerd. Wil je weten waar in de zelve voornl. bestaat? de h. Aug. geeft 't ons met wijnige woorden te kennen: „Ab oi illicita concupiscentia„ Het hert moet besneden worden van alle onbehoorlijke begeertens, en door die besnijdenisse zullen alle onze ledematen besneden worden. Indien men het hert besnijdt met van daar weg te nemen alle kwade begeerlijkhedens dan zal het oor besneden zijn, mids de begeerte van

van leugens, agterklap, oneerbare, zotte klap, of
scherserije te aanhooren, zal weggenomen weezen; 2. dan
zal 't oog besneeden zijn, mids 't hert een verbond met 't
Job. 31. 1. oog gemaakt zal hebben, om met eenen Job het zelve, zon-
der nood, niet eens te laaten vallen op ongelijke persoonen;
3. dan zal de tong besneeden zijn, mids weggenomen is de
begeerte van liegen, van kwaad te spreeken, van den evenaasten, van
vloeken, en zweeren, en van al het gene onder de Christenen
niet genoemd mag worden, gelijk het heiligen betaamd; 4.
Ja ook van alle overdaad in spijse en drank; ... dan zullen de handen besneeden zijn van alle onregtvaardigheden, ongeoorloofde aanraakingen; 5. dan zullen besneeden zijn de voeten van te gaan op ongeoorloofde plaatsen; met een woord alle 's menschen ledemaaten
die door des herte begeerte gaande gemaakt worden,
zullen besneeden worden, als 't hert maar besneeden is.
Deeze Besnijdenisse vorderd van daag van ons de gene, die
voor ons besneeden geworden is.

Sacerdos hujus circumcisionis est Christus

Maar zal iemand zeggen, hoe zal ik tot zoo eene
Besnijdenisse geraaken? Wil je 't weeten? ~~...~~ C. J. is
opperpriester ~~in~~ van 't Nieuwe test, van wien wij moeten
smeeken, dat hij ons wille besnijden, Hij is 't die door
zijne bloed ons de genade heeft verdiend om ons zoo te
besnijden.

Culter est Verbum Dei

Zijn h. woord, als we er ons met leerzaamheid aan
onderwerpen, kan het geestelijke mes zijn, daar wij ons
hert mede moeten laaten besnijden, dat woord van 't w.
Paulus: Neemt aan het mes, of zwaard des geests, dat
Eph. 6. 17. is het woord Gods; dat mes of dat woord, 't w. de zelfde
Heb. 4. 12. Paulus zegd, dat scherpsnijdender is dan eenig twesnij-
dend swaard, en doordringd tot de verdeelinge der ziele
en des geests, ook der gewrigten, en des mergs, en onder-
scheid (zegge Besnijd) de gedagten en meiningen
des herte.

Dat scherp snijdend mes zal ons den opperpriester
der Besnijdenisse leeren bidden; 1°. Heere Jesus, besnij mijne
Ps. 118. 37. oogen; Keer mijne oogen af, dat zij geene ijdelheid zien;
Ps. 140. 3. 2°. Besneedene Jesus, besnij mijnen mond; Stel mijnen mond
eene wagte, en bewaar de deur mijner lippen, laat mijne
hert niet geneigd worden tot snoode woorden, om bewim-
pelingen te zoeken, in de zonden. 3°. Besneedene Heiland

besnij onze handen, Laat de heerlijkheid uwer Besnij-
denisse over ons schijnen, En bestier de werken onzer han- Ps. 89-17.
den over ons, en schik het werk onzer handen. 4°. Besnij,
o Heere Jesus, van daag voor mij besneden ^ Bevestig ^ mijne voeten
mijne gangen in uwe paden, dat mijne voetstappen Ps. 16-6.
niet ~~en~~ slibberen.

Dit, dit is het mes, waarmede wij, ons door de genade
van onzen Opperpriester C. J. besneden hebbende, zul-
len vergelden, 't gene C*s van daag voor ons door zijne
pijnelijke Besnijdenisse geleden heeft.

2do.

Quo tempore Jesus circumcisus

Maar laat ^ons wij verdergaan, en aanmerken
den tijd op den wi Jesus besneden is. Lucas zegd: Nadat
de 8 dagen vervuld waren.

Indien wij den tekst stipt naar den Letter willen verstaan, NB. de hac 2°. parte nihil dixi.
zou 'er uit schijnen te volgen, dat Jesus den 9den dag
zou besneden weren, mits d' Ev. zegd: Nadat de 8 d.
Maar wij ^moeten aanmerken, dat dit eene spreekwijse der He-
breen is, naam dat zij die dagen zeggen vervuld te zijn,
op welkers laatsten de zaak geschied is. Zoo zegd de zelfde Luc. 1-57.
Lucas: de tijd wierd vervuld dat Elisabeth zoude baren.
En nog klaarder: Als de dagen van Pinksteren vervuld Act. 2-1.
wierden. En zoo hier ook in den tekst: Nadat de 8 dagen
vervuld waren, daarmee wil Lucas zeggen, dat het kind
op den agsten dag besneden is, gelijkvormig aan Gods
bevel aan Abraham: Een kind van 8 dagen zal besnee- Gen. 17-12.
den worden.

Cur octavo die circumcisio fieri solebat.

De reden hiervan geven d' Uitleggers, opdat de
vrugt door te vroeg besnijden ^geen ^eer minder gevaar zoude
loopen, en door te lang te wagten, het besnijden niet
zou veronagtzaamd worden.

~~Cur C*s octavo die?~~

Edog dit is een reden, die in andere kinderen wel
plaats heeft, maar niet in 't kind Jesus. Zijne al-
lerh: Moeder was te bestipt op de Wetspligten, dan dat
zij zulks verzuimd zou hebben. Ook het te vroeg be-
snijden kon 't leven van dit kind niet deeren, mits hij
't leven zelf was.

Cur C*s octavo die?

Maar 't was zijne Liefde, die de reeden hiervan was.
Hij die van 't begin voor de menschen gekomen was

wilde ook van 't begin zijns leevens af voor hen lijden
en ten 8sten dage zijne bloed al storten, en dus ook al
ten 8sten dage een onderpand geven van wijnige droppe-
len bloeds tot getuigen, dat hij, oud geworden zijnde,
de rest van zijne bloed voor ons zoude ten beste geven.

Applicatio

Schaamd u dan, schaamd u dan Ehnen, die dit hoord
en in uwe jonkheid zoo wijnig agt gegeven hebt, om dezen
zelve tot eene wederliefde aan Jesus op te offeren. Jesus
begint van 't begin zijns levens voor u te lijden, en
zoekt gij hem maar het slegste, en laatste van uwe
leven te geven?

O! Jesus, nog niet bekwaam zijnde om te spreeken,
leerd ons al te zamen hier, van wat tijde af, dat wij
beginnen moeten ons kruis op te nemen, en hem te vol-
gen, van wat jaren wij beginnen moeten voor hem te
leven. hij die van 't begin af voor ons begonnen heeft
te lijden, hij die ten 8 dage al begonnen heeft zij-
ne bloed te vergieten, naam van onze kindsche jaren af.

Hierop ziet godt als hij zelf zegd: 't is goed voor den
Thren. 3-27. mensche het jok (des Heeren) van zijne jonkheid af ge-
dragen te hebben. Hierop ziet de h. geest als hij zegd:
Eccli. 6-18. zoon hoord d'onderwijzing aan van uwe jonkheid af, en
gij zult de wijsheid tot uwe grijze hairen toe bezitten.

Hierom wilde godt in d'oude wet dat d'eerste vrugten aan hem zou-
den opgeofferd worden: Hierom wilde godt dat de le-
vieten, die hem in den tempel zouden dienen, ook van
kindsbeen af aan hem toegeheiligd wierden: Hierom
wilde godt ook dat alle eerstgeboorne zoontje 40 naa
zijne geboorte aan hem opgedragen, en door eene offer-
hande afgekogt zoude worden: Hierom, om ons deze
lesse te leeren, heeft Jesus ook zelfs voor zijne opofferinge
ten 40 dage in den tempel, kwalijk nog maar 8 dagen
geboren zijnde, al willen besneden worden. Dus nog
maar een kindje van 8 dagen, nog niet kunnende spre-
ken noodigde hij de kindertjes tot zig uit, en zegde: den
Matt. 19-14. zodanigen komt het Rijk der hemelen toe.

Zie daar dan kindertjes, en jonge luiden, wat zoete
lesje Jesus ten 8 dage besneden u allen geeft.

Dat

Dat hier op ook wel letten, alle de genen, aan dew de zorg van jonge kinderen is toevertrouwd; Dat zij hier van den besnedenen Jesus leeren, ook hunne kinderen van jongs af van alle fouten te besnijden, hunne kinderen, zoo van jongs af op te voeden, dat zij aan Gods hunne jonkheid opdragen voor zijne liefde waardoor hij voor hen, zijne bloed in zijne jonkheid al vergoten heeft. Vraagd gij: quis modus? R. His 4. 1º virga uti S. #

Spirus docet &c. 2º. Docendo eos deum timendum, et ab omni peccato abstinendum. uti Senior Tobias filium — Parentes Susannae filiam suam. 3º. Exemplo &c. 4º. precibus &c.

Van jongs af aan, moeten d'ouders, en alle diegenige zorge over kinderen hebben, de zelve bereid maken, zullen zij in hunne mannelijke jaren bekwaam zijn om Gode te dienen. 't is meest te vergeefs in zijne ouderdom te willen beginnen, dat men in de jonkheid verzuimd heeft. Hierop ziet d' Eclus als hij zegd: dat men in den ouderdom niet zal vinden, het gene men in de jonkheid niet vergaderd heeft. Ja: 't is een gemeen spreekwoord: (zegd Salomon) Als een jongman eenen weg ingeslagen is, zal hij, zelfs als hij oud geworden is, daar niet afwijken. 't is te vergeefs het vlees met zout te willen goed maken, als het nu door het verzuim al bedorven is. 't is niet dan ten uitersten gevaarlijk eenen boom, of des zelfs takken, te willen buijgen, als die nu al oud, en dor zijn. Wel aan dan A. T. gij hebt gehoord &c.

Eccli. 25-5.
Prov. 22-6.

Conclusio

Daarom dan kinderen, en jonge Luiden, wilje den besnedenen Zaligm. navolgen? offer hem uwe jonkheid op, gelijk hij u zijne jonkheid heeft geschonken, en ten 8. dage al voor u zijne bloed vergoten heeft.

Gij allen, aan dew de zorg van jonge kinderen is toevertrouwd, Leer van daag uit Jesus Besnijdenisse ook uwe kindertjes van jongs af te besnijden, &c.

Heeft iemand, 't zij voor zig zelven, 't zij voor d' aan hem toevertrouwdenen, mogelijk verslofd, of niet genoeg opgepast, dat hij van dezen dag af aan het zelve aan den gebloeden Zaligm. met eenen dubbelden yver zoeke te vergoeden; dat hij voor zig en voor anderen den besnedenen Jesus bidde &c.

3º.

in 1ma Jan 1757. Ik Wensche UL: al te zamen, en ijder in 't bezonder met d'intrè in het Nieuwe Jaar, d'overvloedige mede deelinge dir genade van den Geborenen, en Besneedenen Zaligm J. C.

Ik Zegge van den Geborenen, en Besneedenen Zalig omdat 't heden is 't Octaaf van 's heeren geboorte, en dat wij ook heden vieren des heeren Besnijdenis

de Circumcisione dixi ex M. SS. de Symbolo

1768. 1º aliqua amoris Signa Chti erga Joem &c

2º Cui Joes respondit in Ev:, Epist: et decrepitus amorem inculcando &c

3º utilissima nobis lectio hisce diebus amoris &c

Postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer: vocatum ē nomen ejus Jesus. Luc. 2. v. 21.

In Circumcisi Domini 1759.

Ik wensche U.L. A.T. al tesaamen met den intrée in dit niewe Jaar de overvloedende mededeelinge der genade van den Besnedenen Jesus, ik zeg van den Besnedenen Jesus, omdat wij juist met het begin van 't jaar des heilands Besnijdenisse, en 't ontvangen van den naame Jesus vieren.

De kerk houd ons met den ingang in 't jaar voor de Besnijdenisse des heeren, opdat wij door zijne lighaamelijke besnijdenisse opgewekt zouden worden, om met den ingang in dit jaar ons door zijne genade geestelyker wijze te besnijden van al het gene ons in 't oude jaar verhinderd heeft, Gode naar behooren te dienen, ik zeg, opdat wij met dit niewe jaar het gebrekkelijke van 't oude jaar zouden verbeeteren.

De kerk doet ~~[illegible]~~ ons ook met den aenvang van dit jaar geheugen dat het kind, besneden wordende, Jesus genoemd wierd, ons vermanende, dat wij dit jaar, en al wat ons in het zelve te doen staat, zoo zouden beginnen, zoo daarin voortgaan, en het zelve zouden voleinden ~~[illegible]~~ dat wij volbrengen de lesse van Paulus: Al wat gij doet, 't zij in woorden of in werken, doet het alles in den naame van den heere J.C. dankende Gode den Vader door hem. Col. 3-17.

Om dan ook van dit gemeene kerk spoor niet af te wijken zullen U.A. volgens onze opgenoomene ~~[illegible]~~ van den besnedenen Jesus nader spreeken, wij zullen U.A.

Propositio

1° aantonen hoe Jesus niet alleen besneden is voor onze zonden, maar ook ons ten voorbeelde,

2° de grootheid van den naame Jesus, die hem in de besnijdenisse gegeeven is, en wat eerbied wij dien naame schuldig zijn. Attendite

1. Onder alle pligten van d'oude Wet is wel een van de voornaamste, en grootste geweest het gebod der Besnijdenisse, als een pligt, niet alleen door de wet ingevoerd, maar ook door Gode zelf wel 400 jaren voor de Wet aan
Gen. 17-10 Abraham geboden. Dit is mijn verbond (zeide Gode tot Abraham) 't w gijl. onderhouden zult, tussen mij, en u, en uwe naarkomelingen: Alle manspersoon onder ul zal besneden worden... Een kind van 8 dagen zal besneden worden, alle manspersoon in uwe geslagten.

'T is daarom dan dat de Heer Jesus, die, gelijk hij voor
Matt. 5-17 als zeide, niet gekomen was om de Wet te vernietigen, maar om ze te volbrengen, ook ten 8 dage heeft willen besneden worden, opdat hij dus met de daad zoude tonen dat hij niet alleen was een waaragtig mensch, maar ook een wettige naarkomeling van Abraham, aan wien het gebod der Besnijdenisse gegeven was.

2. Wel is waar dat de Besnijdenis was ingesteld als een geneesmiddel voor d'erfzonde, en daardoor t'ontgaan d'eewige straffen, tot dewelke Gode het menschelijk geslagt na Adams zonde veroordeeld had, en bijgevolg dat de Besnijdnis-pligt den niew geboren Zaligm. niet verbond, zijnde ons gelijk geworden wel in alles, doch uitgenomen de zonde. Maar hij was gekomen om, gelijk de
Isa. 53-4.. propheet Isaïas had voorzeid, om onze krankheden op zig te nemen, en onze smerten te dragen, en om om onze boosheden gewond te worden, en daarom heeft hij ook willen besneden worden, om zoo van zijne eerste kindsheid af te tonen, dat hij gekomen was, om een offerhande te zijn voor onze zonden.

3. Ook heeft Jesus willen besneden worden, om zoo wel door zijne Besnijdenisse, als door zijne andere werken ons een v. B. te geven, hoe gehoorzaam wij zouden moeten zijn aan de pligten van de niewe Wet, onder dewelke wij geboren zijn, daar hij Gode zijnde zoo gehoorzaam is geweest aan d'oude Wet, aan dewelke hij de Gever van de Wet, niet was onderworpen.

4. Eindelijk heeft Jesus ook willen besneden worden om ons te tonen dat wij zijn v. B. van de besnijdenisse moeten naarvolgen, en ons ook moeten besnijden, gelijk hij be-

besneden is.

Wel is waar wij behoeren op geene Lighamelijke maniere besneden te worden. D'oude Wet is met Chs dood verdwenen#. In C. J. (paú.) geld geene besnijdenis, nog onbesnedendheid. Maar evenwel moeten wij op eene geestelijke maniere besneden worden; wij moeten hebben die geestelijke besnijdenisse, daar de zelfde Paúlus van spreekt, en die hij noemd: de besnydenis des herte naar den geest, en die hij nader úitlegt, zeggende: Wij zijn de besnedenen, die Gode in den Geest dienen q.d. al zijn wij niet besneden op eene vleeschelijke wijze, gelijk de Joden, wij zijn egter ware besnedenen mids wij Gode in den geest dienen. Om deze reeden noemde de h. Stephanus de Joden onbesnedenen, niet omdat zij niet lighamelijk besneden waren, maar, gelyk hij dit uitdrukte, omdat zij onbesneden waren van herte, en ooren, omdat zij die geestelijke besnijdenisse niet hadden, die de besnedene Jesús ons door zijn v. B. leerd.

Jaa begon al met de Besnijdenis van Jesus te verdwijnen, mids dien Jesus zig aan de Gal. 5-6
6-15.
wet der Besnijdenis onderwierp, om ons van die wet te verlossen; S. Cyril Alex. in Occ. Dni.
Rom. 2-29.

Phil. 3-3.
Quam ob causam doctúrus a sapientissimus Paúlus dicens. Als de volheid des tijds gekomen is, zo heeft Godt zijnen zoon gezonden, geboren uit eene vrouwe onderworpen aan de wet, op dat hy de genen, die onder de wet waren, zoude verlossen. Gal. 4-4.

354

Willen wij dan weten of wij ons met Jesús besneden hebben, wij moeten zien of ons hert besneden is van de zonden, en zondige begeerlijkheden, daar w' aan vast geweest zijn. dat is de besnijdenis des herte naar den Geest, die Paulus van ons vereischt. daarop ziet Gode als hij roept: Facite vobis cor novum; En bij Joel: Convertimini ad me in toto corde vestro. Ezech Joel. 2.

Dús 't hert besneden, bekeerd, veranderd van de zonden, en zondige begeerlijkheid, zal'er van zelfs ook uitvolgen dat zoo een mensch zig uiterlijk zelfs zal besnijden van alle uiterlijke zondige werken, van alle occasien en gelegenheden tot de zelve.

En zoo Leerd ons de besnedene Jesús ons zelve besnijden.

Maar laat ~~ons~~ en wij verder gaan, en zien wat naam aan 't besneden kind gegeven is. D'Ev. Lúcas zegd in ~~den text~~ onze opgenoomene woorden: Na dat de 8 dagen vervúld waren, dat het kind zoude besneden worden, zoo wierd zijn naam Jesús genoemd. Pars 2da

~~Een bizondere~~ Verscheide reeden zijn'er waaröm het kind in

zijne Besnijdenisse Jesus genoemd is.

1. D'eerste is de gewoonte der Joden, die, gelijk wij Christenen in den Doop, gewoon waren hunne kinderen namen te geven, opdat zij die namen gehengende zouden gedenken dat zij schuldig waren alle de geboden der Wet t'onderhouden, aan dew zij zig hadden onderworpen, als zij in hunne besnijdenisse enen naam gekregen hadden.

2. Een twede reden, die niet zo zeer is waarom hem een naam gegeven, als wel waarom hem de naam van Jesus is gegeven, is het gebod van den engel, die zulks voor zyne

Luc. 1-31 ontvangenis in t Lighaam van d'alderh. Maagd Maria

Matt. 1-21. aan Maria, en voor zyne geboorte aan den h. Joseph geboden had. Waarom Lucas ook, beschryvende het geven van den name Jesus in zijne besnijdenisse, erbijvoegt: Welke van den engel genoemd was, al eer hij nog in't Lighaam was ontvangen.

3. De h. Bern: zijne gedagten over dezen naam latende gaan, als ook over den tijd, op denw die aan hem gegeven is, zeide: Waarlijk 't is niet zonder reden, dat hem de naam van Jesus gegeven is, als hij door 't eerste vergieten van zijn bloed heeft getoond, dat hij waarlijk onze Jesus i.e. Zaligm was, Gij zult (zeide de Engel tot Joseph) zijnen naam Jesus noemen: want hij zal zijn volk verlossen van hunne zonden.

4. De h. Ap. Paulus geeft ons ook nog een reden van dien name, nam zijne diepe verneederinge in het mensch

Phil. 2-6... worden. Hij (zeid Pau.) die in de gedaante Godt was... heeft zig zelven vernietigd, de gedaante van een dienaar aannemende .... daarom heeft Godt hem ook ten hoogsten verheven, en hem een naam gegeven die boven alle namen is, op dat zig in den name van Jesus alle knijen buigen &c. Ja de zelve Paulus tot de hebr. steld dezen naam zo groot, dat hij daaruit alleen besluit de grote

Heb. 1-4. verhevenheid van Jesus boven de angelen: zijnde zo verre boven d'engelen verheven, als hij een voortreffelijker naam boven hen beerfd heeft.

En waarlijk indien wij maar enigzins den naam van Jesus of Zaligm inzien, wij zullen ligt zijne grootheid be-

bevatten. Groot is die naam, 1. van wegens den persoon die hem dien naam gegeven heeft. 2. van wegens de beduidenis van dien name in zig zelven. 3. van wegens zijne kragte.

1º. Het is de Vader die dezen naam aan zijnen Zone gegeven heeft, die Vader, die, volgens Iesus eigen zaggen, den Zoon maar kender. Niemand kend den Zoon dan de Vader. En daarom, was hij alleen bequaam om aan 't euwig Woord des Vaders enen naam te geven overeenkomende in heerlijkheid met d' uitnementheid van dien godlyken persoon. Matt. 11-27

2º. Ja de naam zelf vervat in zig alle grootheid, die men kan verzinnen, mits die in zig besluit de hoedanigheden van alle de namen met dew de propheten den toekomenden Chs genoemd hebben. De propheet Isaias zal ons daarvan een proef geven, als hij ons door verschede namen de waardigheid van den toekomenden Messias toond. Zijn naam zal zijn (zeit proph.) de Wonderlijke, de Raadsheer, de Godt, de Magtige, de Vader der toekomende euwen, de Vredevorst. Waarlijk alle grote namen! en te zamen in den name van IESUS besloten; want 1. indien hij oit den naam van Wonderlijken heeft kunnen hebben, 't is dan geweest als op ene boven wonderlijke maniere de menschelijke en godlijke natuur in enen persoon heeft vereenigd, en dus uitgemaakt den aanbiddelijken Iesus. 2. Indien hij oit den naam van Raadsheer heeft gehad, 't is geweest in 't euwige raadsbesluit der alderh. drieeenheit, als hij besloten heeft de verholentheid der menschwordinge van den Zone Gods i.e. van Iesus. 3. Indien hij oit den naam van Magtigen heeft gehad, hij heeft dien verdiend, voor ons Iesus of mensch geworden zijnde, en de dood, en duivel door zijn magt overwinnende. 4. Indien hij oit den naam van Vader der toekomende euwen heeft gehad, 't is geweest nu mensch, of Iesus geworden zijnde om ons 't euwig leven te geven. 5. Eindelyk Iesus of mensch wordende kondigden de Engelen hem aan als onze Vredevorst, zingende vrede op d' aarde den menschen van goeden wille. Isa. 9-6. Col. 1-20.

Zie daar hoe groot dat is de naam van Jesus, die in zig besluit alle de namen, die den Zaligm toegepast worden - zoodat men te regt, met opzigt op dien naam, met
Isa. den prophect Isaiäs mag uitroepen: Dne magnus es tu, et magnum ē nomen tuum
3° Hier alleen is die naam groot, om dat de Vader hem dien gegeven heeft, niet alleen om dat de zelve zoo vol van beduidingen is, maar ook groot mag hij om zijne kragt groote gehēten worden.. De zelve, als een uitgegoten olij, vermurft ook de verhardste gemoederen. Een Saulus, die niet dan vervolgen, en moorden in den zin had, zoo dra hij hoorde de stemme die riep: Ego sum Jesus, op een oogenblik wierd hij een Paulus, van een vervolger een voorstaander van den name van Jesus. Met regt roemde dan de h. Bernd op den naam van Jesus, als hij dien aan alle geestelijke kranken als een volkome geneesmiddel voorschreef.
4 is een belaghelijk misverstand onder de Rabbijnen, die zig wijsmaken, dat er niets onmogelijk zoude zijn voor den genen, die op eene behoorlijke manier den naam van Gode Jehova zoude kunnen uitsprēken. Hier door verdigten zij op eene belaghelijke wijze, dat Moises alle de wonderen in Egijpten, en in de woestijne gedaan zoude hebben. Hier door zeggen zij dat Salomon alle die wondere wijsheid zoude bekomen hebben. Dit zeg ik is belaghelijk; maar indien iemand, zoo als 't behoord, zig weet te bedienen van den name van Jesus, ligt zal hij alle moeijlijkheden vinden.
Wel is waar men heeft nu omtrent 200 jaren menschen gevonden, die voor overgeloovig houden de minste teken van eerbied te tonen aan dezen aanbiddelijken name, maar, eilaas! meer door schurziekte, dan verstand daartoe aangeleid. Of is een Abraham bijgeloovig geweest als hij op 't noemen van Gods name op zijn aanschijn nederviel? Of is bij hen een Paulus overgeloovig als hij zegd, dat in den name van Jesus alle knijen moeten buigen? Wij willen dien Apostel geern navolgen onze eerbied voor dien naam tonen, en met werken, en met

met woorden ùitroepen: In nomine Jesù &c.
deze onze eerbied zùllen wij toonen met naar kerks
gebrùik op 't noemen van dien naame ons hoofd t'ont-
dekken, neder te bùigen, aan de jeùgd die eerbied
van jongs af leeren, en een schrik, en schroom, tegen
het ligtvaardig gebrùik van dien naame in te prenten,
hen voor oogen houdende de woorden van 't tweede der 10
gebooden: gij zùlt &c.

1759.
in S.mo Sacro
1.am partem dixi

Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per oïa; ut integer spiritus vester, et aa et corpus sine querela in adventu Dni nostri Jesu Chti servetur. 1. Thes. 5-23.

In Circumcione Domini 1766.

Zoo wie maar een weinig in de brieven van den Ap. Paulus bedreven is, dien zal ongetwijffeld niet onbekend zijn de trant, waarmede die groote Apostel meermaalen zijne brieven begint, en eindigd, naam met de geloovigen eenen zegenwens te doen. Dus begint Paulus zijnen brief aan de Romeijnen, zeggende: Genade zij u, en vrede van God den Vader, en den Heere J. C.; en den zelfden brief sluitende, zegd hij: De genade onzes Heeren J. C. zij met u allen. Amen. Op de zelfde wijze begint en eindigd die Ap: zijne twee brieven aan die van Korinten: zoo begint en eindigd hij ook zijnen eersten brief aan die van Tessalonika; gelijk hij die met een zegenwens heeft begonnen, zoo eindigd hij den zelven, zeggende: De God des vreedes zelf heilige u in alles: opdat geheel uwe geest, en uwe ziel, en lighaam onbevlekt bewaard worde, tot de toekomste onzes Heeren J. C. Zie daar A. T. de gewoone wijs van zegenwenschen van den Grooten Paulus ten aanzien van zijne geloovigen.

Rom. 1-7.
C. 16-24.

't Is heden met den intré in 't Nieuwe Jaar dat ider bezig is met den ander allen heil en zegen toe te wenschen. Ik voor mij wil hieraan ten aanzien van UL. A. T., niet ontbreeken, te meer dewijl een Paulus mij in zijne geloovigen zegen te wenschen zoo menigwerf is voorgegaan. Maar wat UL. 't best naar des Apostels V. B. al gewenst? Ik wens UL. allen, en ider in 't bezonder, met dien Ap: volgens onzen tekst: De God des vreedes zelf &c. In opdat Gij UL: deezen mijnen wens des te greetiger moogt omhelzen, en uw eigen maaken, zullen wij

Propositio

1°. den tekst naar den Letter uitleggen, en
2°. al wenschende aan UL. toepassen. Attendite.

Onze tekst, of de zegenwens van den Apostel is den zelven verdeeld zig in twe Léden. 1°. wenst hij de geloovigen van Tess: dat de God des vreedes hen heilige in alles; 2°. dat geheel hunne geest, ziel, en

ligchaam onbevlekt bewaard worde tot de toekomste
onzes Heeren J. C.
En wel 1°. wenst Paulus de gelovigen van Tess:
de God des vreedes zelf heilige u in alles.
Deus Pacis 1. de God des vreedes, zegd Paulus. Ziedaar den
persoon, van wien hij zijnen zegenwens doet; eene uit-
drukking dien Apostel zeer gemeen in zijn zegenwen-
Rom. 15. sen. Dus zegd hij: de God des vreedes zij met u alle.
hebr. 13. Amen. En wederom: de God des vreedes maake u be-
kwaam in alle goed werk. Dus elders meermalen, en
ook in onzen tekst. D'Apostel noemd God dus met
den naame van den God des vreedes; 1° omdat hij is d'
oorsprong, en geever des vreedes: 1°. hij heeft ons
zijnen Zoon gegeeven, tot vreedevorst om ons met zig
2. Cor. 5-19. te verzoenen; God (zegd Paulus) was in Kristus de
werreld met zig verzoenende, hunne misdaaden hen
niet toerekenende; zoodat God door Kristus ons met
zig bevreedigd heeft: 2°. hij geeft ook den mensch den
vreede in zijn gemoed, herte, of ziele: de vreede Gods,
Phil: 4-7. (zegd de zelfde Ap:) die alle verstand te boven gaat,
bewaare uwe herten, en uwe zinnen in C. J.: 3°. Hij geeft
geeft ook den vreede onderling met elkander. de God
Rom. 15-7 der verduldigheid en der vertroostinge geeve u dat gij
al eens gezind zijt onder elkander volgens J. C., opdat
gij eendragtig met eenen mond mooget verheerlijken den
God, en Vader onzes Heeren J. C. 2°. Gelijk God dus de
geever des vreedes is, zoo is hij ook de ~~[illegible]~~ beloonder des
Matt. 5. vreedes, zoo ver dat Jesus in zijne Ev: zegd: Zalig zijn
de vreedzaamigen, want zij zullen het aardrijk bezitten.
Sanctificet vos 2. Nu van dien God des vreedes zegd d'Ap: in den
tekst: de God des vreedes heilige u.
Wat deeze heiliging aanbelangd, die Paulus die van
Tess: hier van God toewenst, men diend aan te merken,
dat iet, of imand, volgens den stijl der h. Schrifte, op
verscheidene wijzen gezegd word geheiligd te worden:
1°. wanneer iet, of imand, die besmet is, gezuiverd, en
gereinigd word; dus bij v. B., die in 't O. V. iet onreins
hadden aangeraakt, wierden door besproeingen of an-
dere plegtigheden der wet geheiligd; dog deeze bespro-
ingen enkele afbeeldsels zijnde van de heiliginge der
zielen, die door J. C. in 't N. V. zouden uitgewerkt worden,
zoo worden ook wel bezonder in 't N. V. gezegd, gehei-
ligd te worden, welkers zielen van de vlekken en zonde
gezuiverd worden. Dit geschied door den h. doop:
weer

waarom Paulus zegd: Gij zijt afgewassen, gij zijt ge-
heiligd, gij zijt geregtvaardigd in den naame van onzen
Heere J. C. door den geest van onzen God. En in deezen
zin de heiliging genómen; zoo wáren de geloovigen
van Thess: daaraan deelgenooten gewórden door den h.
doop. Egter laat dit niet na dat Paulus hen wenst, en
dat in deezen zin: de God des vreedes heilige u, i.e.
dat hij hen meer en meer geliefde te zuiveren en te heiligen.
2o. Word iet, of imand geheiligd gezegd dat ten dienste
van God geschikt, of toegeheiligd word. Dus wierden in
't O. T. d'eerstgeboorenen Góde toegeheiligd: Heilig mij Exod. 13.
(zeide God) alle eerstgeboornen; dus ook de priesters,
tempel, en hh. vaten. Neemen wij dit wederom als een
afbeeldsel van eene volmaaktere heiliginge ten dienste
van God in de dagen des N. T.? teregt zegd d'Ap: van
de geloovigen van Thess: dat zij geheiligd wáren, naadat
zij den afgódendienst verlaaten, en zig tot den dienst
van den waaren leevenden God overgegeeven hadden, en
alsdan geworden wáren, gelijk d'Ap: Petrus spreekt,
een heilig Priesterdom, om Góde geestelijke Offerhande
op te draagen, aangenaam door J. C. En in deezen zin wenst
Paulus de geloovigen van Thess: dat God hen meer en
meer in zijnen dienst bevestige.
3o. Word in de h. Schrifte geheiligd gezegd die van tijd
tot tijd in de deugd, heiligheid, en waare regtvaardig-
heid meer en meer toeneemt en aanwascht. Dus spreekt Apoc. 22-11
de Geest: die regtvaardig is, worde nog regtvaardiger,
en die heilig is, worde nog heiliger. En in deezen zin
wenst d'Ap: wel voornaam die van Thess: toe dat de
God des vreedes hen heilige. Zij wáren tot de heiligheid
geroepen, daarom noemde Paulus hen ook heilige broe- v. 27.
ders, daarom maande hij hen ook aan om zonder ophou- v. 17...
den te bidden, God in alles te danken, den geest tog niet
uit te blussen, zig t'onthouden van allen schijn van kwaad.
Waarop hij 'er dan in den tekst bijvoegde: En de God des
vreedes heilige u, i.e. maake u heiliger en heiliger.

3. En dat zegd Paulus: hij heilige u in alles, of in omnibus
gelijk de grondtekst luid: hij heilige u in alle deelen,
in al wat binnen en buiten u is, in alle uwe gedagten, be-
geerten, woorden, of werken, gedrag, handel, en wandel.
Paulus wenst hier die van Thess: gelijk de Hebreën zijne
broederen naar den vleesche: de God des vreedes maake Hebr. 13-20..
u bekwaam in alle goed werk, op dat gij zijne wille doet,
werkende hij in u, het géne hem behaaglijk is door J. C.

Zie daar H. T. d'uitlegging van 't eerste lid des 2 zegenwens van den Ap: in onzen tekst. Hierbij voegd hij

2°. Dat geheel uwe geest, en uwe ziel, en lighaam onberlekt bewaard worde, tot de toekomste onzes Heeren J. C.

1. Paulus spreekt hier van geest, ziele, en lighaam. de 2 eerste deezer benaamingen worden in de h. Schrifte meermâlen onderscheidelijk genomen, en dan verstaat men door den geest die hoedanigheden, die de mensch met de geestelijke schepselen d'Engelen gemeen heeft, als verstand, geheugen, en de wil: en dan verstaat men door de Ziel die hoedanigheid die de mensch gemeen heeft met de beesten, en die oorzaak is dat wij leeven, ons roeren, en 't wêzen hebben. Dog anderen neemen die twe benaamingen van geest, en ziele voor een en 't zelfde, voor 't inwendige van den mensche, voor zijn hert, ziele, en gemoed.

Het Lighaam, daar Paulus van spreekt, is, gelijk een ider weet, d'aardsche wooning, daar des mensche ziel in woond of huisvest, bestaande uit vlees, beenderen, bloed, en verscheidene lêdemaaten te saamengevoegd. Zoodat d'Ap: hier dan ook ziet op den geheelen mensch, bestaanden uit ziele en lighaam.

En hier op ziende wenst Paulus de geloovigen van Tess: dat zij in alles van den God des vreedes geheiligd zijnde, ook van den zelfden God naar ziel en lighaam, naar den inwendigen en uitwendigen mensch, onbevlekt moogen bewaard worden, en dat tot de toekomste van onzen Heere J. C.

En te regt; want wat zoude het hen baaten van den God des vreedes in alles geheiligd te zijn, naar ziel en lighaam, ook in die heiligheid al toe te neemen, bij aldien zij daarin niet volherden? En die genade wenst Paulus hen van God toe, hij wenst dat hunne zielen voordâan, altoos onberlekt en zuiver mogten bewaard worden van de vlekken en smetten der zonden en vooral van die zonden, die hen van de heiligheid zouden berooven: ook wenst hij hen toe, dat hunne lighaamen onberlekt, vooral van alle onzuiverheden, mogten bewaard worden, gebruikende hunne lêdemaaten niet meer tot werktuigen der ongeregtigheid van de zonde, maar tot werktuigen der regtvaardigheid tot heiligmaakinge. En dit wenst hij hen toe tot der toekomst

<u>toekomste van onzen Heere J. C.</u> i. e. tot dat Kristus
als regter hen of in't bezonder naa iders dood, of ten
jongsten dage zal koomen oordeelen.

Ziedaar A. T. de verklaaringe onzer opgenomene teks-
woorden, en van den Zegenwens van den Ap: aan de geloo-
vigen van Tess: in de zelfde.

Toepassing

Kunnen wij dan nu ook wel naalaaten, u L onzen ze-
genwens te doen? O neen! de liefde vereist, en de dag
brengt het mede. Wij neemen dan den wens van Paulus
in onzen mond, en zeggen: <u>De God des vredes heilige u.</u>

1. Wij wensen alle de genen, die wel eer afgewassen,
geheiligd, geregtvaardigd zijn in den naame onzes heeren
J. C., en door den Geest van onzen God, maar afgeweken
zijn van het heilig gebod, 'tw hen overgeleverd was, en 2. Pet. 2-20.
zig wederom in de besmettinge der werreld ingewikkeld
hebben, wij wensen hen, zeg ik, dat de God des vredes
hen nogmaals heilige door't bloed van J. C., dat hij
hedem in zijne Besnijdenisse heeft begonnen uit te
storten, en ten eenemaal aan't kruis heeft vergoten;
wij wensen dat zij met 't begin van't Nieuwe jaar voor
goed zig moogen beginnen te bereiden tot een goed en heilig
gebruik van't h. Sacr: der boete, of Biegte, 'tw Jesus
heeft ingesteld om den Zondaar van zyne zonden
wederom te reinigen en te heiligen, en in vrede aan
te neemen. De God des vredes heilige hen dan met
den intré in dit Nieuwe Jaar.

2. Wij wensen de genen, die d'eerste heiligmaakende
genade bewaard hebben, en dus den heere als zijne
dienstknegten toebehooren, dat de God des vredes
hen heilige met hen in zijne genade te bevestigen.

3. Wij wensen hen dat de God des vredes hen
heilige i. e., gelijk w' ook in d'uitlegginge zeiden,
dat hij hen heiliger en heiliger, regtvaardiger en regt-
vaardiger maake; want die niet voordgaat in de
deugd en heiligheid, gaat agterwaars, en zal allengjes
vervallen; zegd de h. Bern:d Daarom de regtvaardige
(ait idem) laat zig niet voorstaan dat hij al volmaakt
is; nimmer zegd hij: 't is genoeg; maar is altijd hon- || Wij wensen hen dan dat zij
gerig, en dorstig naar de regtvaardigheid; || met een
Paulus zeggende: <u>Niet dat ik het reeds bekoomen heb,</u> Phil. 3-13...
<u>of reeds volmaakt ben; maar ik jaag'er naa, of ik het</u>
<u>nog eens mogt aangrypen, waar toe ik zelf van J. C.</u>
<u>aangegrepen ben:</u> ~~Broeders~~ <u>ik laat mij niet voorstaan</u>
<u>dat ik het al bekoomen heb, dog dit doe ik, het gene</u>

agter mij is vergeetende, en mij zelven uitstrekkende
tot het gene voor mij is, loop ik voord naa't doelwit,
naa den prijs tot w. God ons boven roept door C. J.
Kortom dan: de God des vredes heilige u meer en meer.

4. Eindelijk hij heilige u in alles, hij geeve dat
gij met dit Nieuwe jaar alle loomen traagheid afleggende
ijveriger moogt worden in 't gebed en Godsdienst, vlijti-
ger in 't leezen en hooren van Gods woord: # hij heilige
u in alle uwe gedagten, woorden, en werken, gedrag,
handel, en wandel.

hij heilige u in alles, hij heilige uwe oogen, ooren, mond, hert, handen, en voeten;

En deeze is d'eerste wens, dien wij u heden met
Paulus doen, en wij voegen 'er met hem tot besluit
ook bij: Opdat geheel uwe geest, en uwe ziel, en lighaam
onbevlekt bewaard worde tot de toekomste onzes Heeren J. C.
i.e. wij wenschen dat God u zoo in alles heilige, dat gij
naar ziel, en lighaam onbevlekt bewaard worden van
alle zonde die uwe ziele of lighaam zoude onteeren
of ontheiligen, en dat tot de toekomste onzes Heeren J. C.
i.e. tot dat Jesus tot u koome door de dood; want wat
zou 't al baaten van God geiligd te zijn, in zijnen dienst
en heiligheid bevestigd, ja in alles geheiligd te zijn
en al heiliger en heiliger geworden te zijn, zonder
in de heiligheid ten einde toe te volharden? O! niet
meer # dan de dwaaze maagden onder de maagden ge-
teld te worden, met haare lampen den bruidegom te
gemoet te gaan, dewijl haare lampen uitgingen, en zij
daarom buiten de bruiloft geslooten wierden. Vast gaa't
's Heilands woord: # Zoo wie ten einde toe volharden
zal, die zal zalig zijn.

Matt. 25-3.
zou 't ons baaten;
Luc: 39- En wederom in tegenstellinge: C. 10-22.

Kortom wij wenschen u dan: De God des vredes &c.
O! dan zal Jesus koomende tot ons, op ons sterfbed leggende,
~~tot ons koomen, dan zal hij~~ tot ons zeggen: Zie ik koom haastelijk.
Apoc. 22-12 en mijn loon is bij mij, om een ijder te vergelden naar
zijne werken. En dan zullen wij met alle vrijmoedigheid Jesus weder toeroepen:
v. 20 Ja dog, koom Heere Jesus. Zoo dan: de genade
v. 21 onzes Heeren J. C. zij met u allen. Amen.

Gratia vobis et pax &c. Rom. 1. 1. 7. 1741. 1758. 1775. } Dom

In Festo Circumcisionis
1741. 58.
75.

Gratia vobis et pax à Deo Patre nostro & Dno Iesu Christo Rom. 1. V. 7.

(J Over groot was weleer de Liefde van dien grooten Ap Paulus voor zijne Geloovigen.

(Indien 'er oit een dienaar van Xus is geweest, die genegenheid en liefde tot zijne leerlingen, en toevertroude kudde eertijds had, 't was de h. Apostel Paulus. A.A.

Immers hoe veele moeijte deze groote Apostel voor zijne kudde deed, blijkt misdien hij 'er de pijne van barens nood als voor uurstond. Filioli mei, schreef hij aan die van Gal. quos iterum parturio, donec formetur Xus in vobis;) Jaa zoo groot was zijne genegenheid voor zijne broeders naar den vleesche, om hen voor Xus te gewinnen, dat hij aan de Romijnen verklaarde: Optabam ego ipse anathema esse à Xto pro fratribus meis, qui st cognati mei secundum carnem, &c. Ziet zulke liefde, en genegenheid had Paulus voor de zijnen.

4-19
Rom. 9-3.

|| hij wenste van Kristus, en om Kristus overgeleeverd te zijn aan alle smaad, en lijdan, van elk een vervloekt wordende, en als verlaaten van Kristus, gelijk Kristus op 't kruis riep dat zijn hemelsche vader hem had verlaaten.

Maar ~~wenend~~ met dit alles kon hij hen niet geven, 't geene hij wel wenschte, (hij kon hen de genade, en vreede van Jesus niet geven.) hij moest ook in 't midden van zijne genegenheid, en liefde belijden, dat hij met alle d'andere Apostelen (en leeraaren) niet anders was, ~~als~~ dan een dienaar van Kristus, en uitdeelder van Gods geheimen, in w dienst de Heer van Hem getrouwigheid eischte.

Terwijl hij hen dan alles niet konde geven, wenschte hij hen egter uit eene genegenheid des herte, dat ~~hen~~ die eenigen gever, God zelfs, hen die mildadig geliefde te geven. zoo hooren wij dat hij ook onder anderen, in d'opgenomene woorden aan de Romijnen deed. Grac vobis &c.

(Indien nu een groote Paulus, zoo een verheven Apostel, van Jesus zelf onmiddelijk geroepen, zoo weijnig magt had over die groote, en dierbaere gaaven, wat magt hebben wij dan ~~tog~~ hiertoe, kleijnen, en ellendigen, jaa de minste ~~voor~~ van Jesus dienaaren? ô! niet 't minste. 't is waar wij kunnen, als uitreikers van Gods geheimen, U. A. 't ev. verkundigen, wij kunnen U. A. de hh. Sakramenten,

bedienen, waar door die er wel toebereidt zijn, de genaden en veelvuldige gaven gods ontfangen, maar ook die gaven en genaden uit ons zelve te geven, zonder dien gever, die z' als Heer en meester mededeilt, is ons onmogelijk. 't hoogste dat onze genegenheid ook kan berijken, is de zelve U.A. toe te wenschen, van den mildadigen gever gode zelfs toewenschen.

Indien hier oit plaats, gelegenheid (en pligt) toe is, 't is op dezen dag, wanneer men meer dan anders gewend is elkanderen zegenwenschen te geven.) Om dan U.A. op dezen plegtigen dag den grootsten, en dierbaarsten wensch te geven, een wensch zoo dierbaar, als d' Apostel aan de bekeerden 't leven deed, zoo wensch ik dan U.A. mede 't geene hij meermaalen gewend was in zijne brieven, aan de geloovigen te wenschen, naam: Gratia vobis etc.

Propositio En opdat U.A. de dierbaarheid van dezen zegenwensch ter dege mogt bezeffen, zullen wy U.A. deze woorden eerst breder gaan verklaaren; en daarnaar, Kragtiger en bevattelijker dezelve aan U.A. toewenschen, vos interim Attendite

(Men was van ouds gewoon, zoo wel bij de Hebreen, als Grieken, en Romijnen, aen 't hoofdt der brieven, meestendeel na 't opschrift van wien de brief quam, en tot wien die gezonden wierd, aenstonds de zelve met een zegenwensch te beginnen. Dit blijkt uit verscheide brieven, van de Romijnen en Spartiaten geschreven aen de Hebreen, en wederom, van de Hebreen aen de Romijnen. Zoo vinden wij dat Koning
1. Mach. 10-18 Alexander aen Jonathas schreef: Koning Alexander wenscht aen zijnen broeder Jonathas welvaeren. Zoo ook De-
11-29 metrius: Koning Demetrius wenscht aen zijnen broeder Jonathas, en aen 't Joodsche volk welvaeren. Zoo ook Arius
12-20 Koning der Spartiaeten: Arius Koning der Spartiaeten wenscht aen Onias den Hoogenpriester welvaeren. En in 't zelfde hoofdstuk zien wij ook dat Jonathas op de zelfde
v. 5. wijze aen de Romijnen en Spartiaeten schreef. Dit is 't afschrift van den brief dien Jonathas schreef: Jonathas de opperpriester, d' ouderlingen des volks, de priesters en 't verdere volk der Joden, wenschen aen hunne broederen de Spartiaeten welvaeren.

Zoo dan) 't was bij Hebreen en Romijnen van ouds de gewoonte hunne brieven met een zegenwensch te beginnen. En Missiven is hier van daan nog de gewoonte gebleeven, van in alle brieven en

en plakaaten der Moogentheden met eener groet-wensch, of salut te beginnen.

Op deze maniere ging Paulus in meest alle zijne brieven, mogelijk een, of twee uitgenomen, te werk, waar in hij, na getoond te hebben, van wie, en aan wie de brief geschreven is, eenstonds met een zegenwensch begint. Dus gaat hij met de Romijnen te werk, en geeft hen den zegenwensch van onze opgenoomene woorden: Graa vobis et pax &c.

Drie voornaame zaaken kan men in dezen zegenwensche aanmerken. 1° Wat dat Paulus wenscht viz: Graa et pax 2° aan wien hij de genade, en vrede wenscht viz: Vobis, Romanis civibus. 3° Van wien hij dit wenscht viz: a deo...

Ac 1° Quidem quantum ad rem, quam Paulus precatur, Graa (inquit) vobis et pax. precatur Graam, et pacem; 1 de H. Schrift, die dikwils van genade gewag maakt; betekend juyst hier door niet altijde 't zelfde; maar, indien men 'er de Godsgeleerden hoort van spreken, neemen zij 't eigenlijk hier voor dien bijstand, dien Jesus door zijn bloed voor ons verdient heeft, en zonder dewelke men geen goed werk voordeelig ter zaligheid doen kan, van welke genade Jesus zelf zeide: Sine me nihil potestis facere. Item Paulus: Nemo pt dicere Dns Jesus nisi in Sptu Sancto. Item: uit ons zelven zijn wij niet bekwaam, om iets denken, als uit ons zelven, maar onze bekwaamheid is uit Gode. Jaa d' Apostel ziet met een woord 1. Cor. 12-3 2. Cor. 3-5.

(Maer evenwel de Schrift gebruykt dit woordt van genade ook in eenen brêderen en uitgestrekten zin. dus neemt ze 't zelfs in 't N. T. voor een zoort van gunst, en toegenegentheid van Godt tot den mensch. zoo zeide d' aertsengel Gabriel tot d' alderh. Maagd Maria, als hij haer te Nazareth groetede: Ne timeas Maria, invenisti enim graam apud Deum. Luc. 1-30.

Misschien verstaet hier d' Apostel het zelfden, en wenscht aen de Romijnen, alle zoorten van gunstin van Godt. dog evenwel meind niet, dat Paulus hier op eenige bloote en natuerlyke gunsten, ziet, maer) op alle bovennatuerlijke gaven, die Godt gunstig, en genadig den menschen mede deilt ten voordeele van zijne eeuwige zaligheid. en dus is 't geloof, de hoop, de liefde, de vergiffenis der zonden, de regtvaardigmaking, de deugd, haar aanwas, de volherdinge, en zelfs 't eeuwig leven, een groote gunst, en genade, zeggende Paulus: Graa dei vita aeterna. en dit alles wenscht Paulus, dat aen de Romijnen genadig gegeven werde. Rom. 6-23.

't Dog Paulus wenscht de Romeynen, niet alleen genade
maar ook vrede. Gratia vobis, et Pax.

Indien men van de vrede spreken wil zoo als d'oude Hebreen
dit verstonden, beteekende 't zoo veel als alles goeds, allen goe-
den uitslag van zaken, of mildadigen uiterlyken zegen in
Ps. 118-165 haaf, en goed. (zoo word dit genoomen als David zeid: Groote
vrede hebben zy, die uwe wet beminnen. Zoo drukt Jeremias
't woordt vrede uit, als hy beval aen 't volk in Babel gevangen:
Jer. 29-7 Betragt den vrede van de stadt, tot dewelke ik u heb doen ver-
voeren, en bidt voor haer tot den Heer, want in haeren vrede
zal uwe vrede gelegen zyn. In deze woorden de Propheet wilde
dat zy alle voordeelen zouden betragten, en behertigen, allen
tydelyken zegen, voor die Stadt, en hy geeft'er de reden van,
om dat uwe vrede, uw welvaeren, in haer welvaeren en voor-
spoedt zal gelegen zyn.

En hierom waeren de Hebreen gewoon, hunne groetenissen
met deren zegenwensch te doen, naem: de vrede zy met u.
1. Reg. 25-7. Zoo zeide David tot Nabal: Vrede zy mijne broederen, en v-
1. Par. 12-18 vrede zy ook uwen huize, en vrede zy overal wat gy hebt. Dus
zeide Amasai aen David: Vrede, vrede zy u, en vrede dien
genen die u helpen.) Dog dit maar overslaande, zeggen wy alëer,
~~'t is volgens dezen styl van groeten,~~ dat Jesus zyne disci-
Luc. 10-5. pelen belastte: ~~dat zy doen moesten.~~ In wat huis gy zult in-
gaen, zegt ten eersten: Vrede zy dezen huize.

'T is volgens dezen styl van groeten, dat Jesus, een hebreeuw
en Nazaat van Abraham, gewend was te groeten, en zyne
discipelen voorging met zyn voorbeeld. ~~exempel~~ Nog levende wenschte
Jois 14. hy hen den vrede, zeggende: Pacem meam do vobis. Opgestaen
Luc. 24. zynde van de dooden, heeft hy het meermaal herhaelt, zeg-
Jois 20. gende: Pax vobis.

Maar ~~evenwel~~ terwyl Jesus dus groete met toewen-
schingen van vrede, dewyl hy dus de zynen met woorden
en werken leerde, zoo moet men egter niet meinen dat hy
juyst zoo zeer zag op den tydelyken, dan wel op den geestelyken
en hemelschen zegen. Dit geeft hy ons niet duister op
te kennen, als hy Jois 14 sprekende van den vrede, den zelve
van allen wereldschen vrede onderscheid, zeggende: Pacem
relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus
dat ego do vobis.

Ter-

~~Gel~~ Glijk dan de Heere Jesus in 't N. T. zijnen vrede onder-
scheid van den wereldschen vrede, of zegen, zoo is 't ook ~~...~~
~~...~~ dat Paulus zijne Apostel op dien zelfden geestelijken
vrede ziet.
1º Paulus spreekt dan hier van eenen vrede, die men met gode
heeft, ~~dien vrede~~, dien men ontfangt als men door de genade van
Jesus geregtvaardigd word, en zoo met gode verzoend, en
met him in vriendschap komt; dien vrede van ~~den~~ hij zeide cap. 5-1
Justificati ex fide pacem habeamus ad deum per Dnum nostrum J. C.
2º Daar en boven, ~~zoo~~ spreekt hij ook van een geestelijke vrede
met den evennaasten, dien Jesus stelde als 't merkteken zijner
discipelen. In hoc cognoscent oes qa discipuli mei estis si
dilectionem habueritis ad invicem; dien vrede daar men ook
d'eerste Xtenen aan kende, van ~~den~~ Lukas: Multitudinis
credentium erat cor unum et aa una.
3º verders Paulus spreekt ook van eenen geestelijke vrede
dien wij met ons eige gewisse hebben, die binnen in ons is, als
wij naamet gode verzoend te zijn, en door Jesus genade nu
zegenpraalen over onze zondige driften, en dus in ons herte
alles in vrede is; die vrede, dien de zelfde apostel daarnaa
ook in den zelfden brief de Romeijnen toewenschte: Deus Rom. 15-13
autem spei repleat vos oi gaudio et pace in credendo &c.
(Misschien ziet Paulus hier ook op d'uiterlijke vrede in
kerke en staat, naam. die zoete kerk-vrede, waardoor alle eigen
baatzugt, heerzugt, en waanwijsheid uitgebannen, of ten
minsten getoomd, en ingeteugeld zijn door eenen heiligen kerk-
tugt; dien vrede waardoor de kerk van buiten van gene vij-
anden, word aangedaan, en van binnen, gode onder alle haare
ledemaaten gerust gediend word, die vrede dien Lukas zeide Act. 9-31
dat 'er in de kerke van Judeën, galileën en Samariën was
als Paulus bekeerd wierd, zeggende: Ondertussen was de
kerk door geheel Judeën, Galileën, en Samariën in vrede..
...indelijk, en ten laatsten beoogt hij ook zeer waarschijnlijk
onder zijnen wijduitgestrekten zegenwensch, d'uiterlijke zegen
van den Staat, dan wanneer ijder een, volgens d'uitdruk- 3 Reg. 4-25
kinge der Hebreeën, zonder vreeze onder zijnen wijngaard
en onder zijnen vijgenboom woond. i. e. &c. En dit zeggen
sommige uitleggers is des te waarschijnlijker, dewijl
Paulus hen eerst de ~~vrede~~ genade gewenscht had, i. e. allen geestelijken
zegen, en vervolgens door 't woordtje vrede alle tijdelijken,

zegen wenscht. Maer nogtans indien wij dit zoo neemen dat Paulus door dit woordtje Vrede allen tijdelijken zegen wenscht, zoo is dit zoo maer te verstaen, voor zoo veel de zelve zalig is.)

Paulus wenscht dan genade en vrede. genade, te weeten zaligmaakende genade; vrede, naam heilige vrede met gode, met zijn evenmensche, en met zig zelve.

2do. Wat nu aanbelangt de perzoonen aan dewelke Paulus deze genade en vrede toewenscht, deeze zijn de bekeerde Romijnen, Vobis, inquit, die hij door zijne predikatiën en leeringen, zoo ver gebragt had, dat zij nu 't geloof van J. C. hadden aengenomen, een geloof zoo heerlijk van Paulus geprezen, dat hij van 't zelve zeide, uw geloof word verkundigd door heel de wereld, vrede, en genade, zeijt hij,

1. 8. zij UL, die hij in 't zelfde 13 effen voor onze opgen woorden

1. 7. noemt Beminden Gods, geroepene heiligen.

't waaren dan bekeerden Romijnen, Beminden gods, geroepene heiligen, en egter wenscht hij hen nog genade en vrede. een zekere blijk dat d' Apostel anders oordeelde dan onze afgedwaalde broeders ~~als d'Onkatolijken~~, naam. dat ook de waare gelovigen, waare lievelingen, en heiligen van Gode nog wel uit de heiligheid vervallen kunnen, en dus aan hen, nog wel de genade, en vrede kondt toegewenscht worden, die hen eidel toegewenscht zou zijn, zoo zij de zelve niet konden verliezen.

Hij wenscht dan genade, en vrede aan de bekeerde Romijnen. En,

3tio. Hij wenscht ze hen van Gode. Gratia vobis et pax a Deo. Et recte, nam uti Jacobus: omne datum optimum, et omne donum perfectum desursum est descendens a patre

Jac. 1. luminum. Gratiam et Gloriam (ait David) dabit Dnus.

Ps. 83. (adeoque caute dicendum, et recte illigendum, quod Eccla B. Mariae tribuit, Mater gratiae, Mater misericordiae Scil: o ut illi superstitiosi, ut o dicam, idololatrae qui somniant Mariam aliquid posse extra deum, v. g. tribuere gratiam conversionis impaenitenti, intromittere in caelum per aliquam fenestellam, quem Xtus exclusit, modo aliquas preciunculas in honorem virginis recitaverit &c. o sic haec dico illigenda; sed sic quod Jesum de cujus plenitudine oes accipere debent, genuerit,

et

et quod per suas apud filium suum preces pro nobis gratiam, et misericordiam implorare dignetur. En dit strijd niet meêr tegen Gods eere, en 't messiasschap van Jesus, dan wel dat Paulus bad of wenschte dat Gode aan de Romijnen genâde, en vrêde zoude gêven.)

Hij wenscht dan den Romijnen genâde en vrêde van Gode, en gelijk hij zegt: van Gode onzen Vader, en van den Heere J. C. En met deze woorden, wijst hij hun aan niet alleen van wien dat zij de genâde, en vrêde te verwagten hadden, maar ook wat rêden van vertrouwen, dat zij hadden, van dezelve te zullen verkrijgen. q. d. denkt niet, geliefde Romijnen, als of ik u iets onmôgelijks toewensche, neen! gij zult 't kunnen bekômen, ik wensch het u van die groote geevers, die u alleenig de genâde en vrêde kunnen geeven, van Gode onzen Vader, en van den Heere Jesus ~~Christus zijnen Zoone~~. Gij hebt dan rêden, om van hun zulke groote gaaven, te verhoopen: d'eerste is uwe Vader geworden, de twede uwe Heer.

Paulus wenscht dan, den Romijnen genâde en Vrêde van Gode hunnen Vader. En in der daade dit is 't voordeel der Gelôvigen, zij hebben Gode den Vader niet alleen voor hunnen Gode, maar ook op eene bezondere wijze tot hunnen Vader. Hij is hunne Vader wel door de Scheppinge, die ~~gelijk~~ ~~hij~~ de Vader van allen is, maar bezonder van de gelôvigen, die hij voor zijne kinderen aanneemt, 2 die van Jesus dat heerlijk gebed geleerd hebben, waar door zij met veel vertrouwen zeggen tot Gode den Vader: Pater noster qui es in cœlis, 3 die in zijnen naame gelôvende de magt gekrêgen hebben, gelijk Jo's zegt, om kinderen Gods te worden, 3 die, gelijk Paulus tot de zelfde Romijnen zegt, door Gods geest gedreeven ook waare kinderen Gods zijn, die niet wederom ontfangen den geest der slaafelijke vreeze, maar die ontfangen hebben den geest der aannêminge tot kinderen, door dewelke zij roepen, abba, Pater. En dit is een groote steun, en betrouwen, die Paulus den Romijnen geeft van te zullen verkrijgen, 't gêne hij hun toewenschte; want wat heeft een kind niet al te verwagten van zijnen Vader? Gelijk een vader (zegt David) zig erbarmd over zijne kinderen, zoo heeft zig de Heer erbarmd over de gênen die hem vrêzen. Jaa wat zeg ik gelijk een vader? ook nog veel meêr dan een vader, erbarmd Gode zig over die hem vrêzen. Hoord Gode zelf hier maar van sprêken, Kan een vrouw haar kind wel vergêten (zegt deus) en geen

Rom. 8-14.
Ps. 102-13
Isa. 49-15

medelijden hebben met een zoone, dien zij gedragen heeft? Maar
schoon of zij hem al vergat, zoo zal ik u evenwel niet vergeeten
En vervolgens te regt wenscht Paulus aan de Romijnen
genade en vreede van Gode den Vader, die bezonder hunne
vader geworden was, en dus ook aan hen gelijk eenen goeder-
tierne vader zekerlijk geeven zoude 't gene hij wenschte.

Dog om deze hunne hoope nog al te vermeerderen zoo
wenscht hij 't hen ook van wegens J. C., dien hij bij uitne-
muntenheid Heere noemd Gra vobis... et Dno Jesu Xto.
En dus toond hij wederom, dat 't hen ligt zal te bekoomen
weezen, 't gene hij hen wenschte.

En in der daad 't is Jesus die van den Vader Heer
over alles gesteld is. zoo zeide Jesus zelfs als hij zijne
Matt. 28. Apostelen uitzond om te preeken: Data e mihi ois po-
apoc. 19-16 testas in cœlo et in terra. hij heeft op zijne dijen geschreeven

Daar en boven 't is Jesus die ons door zijn dierbaar
bloed vrijgekogt heeft van de slavernije des duivels, en
dus op eene nieuwe maniere over ons den tijtel van Heere
verkreegen heeft. 't is, gelijk wij heden gedenken dat
~~hij~~ hij, kwaalijk agt dagen geboorn zijnde, reeds al in
zijne besnijdenisse begonnen heeft zijn bloed ~~te~~ vergieten, 't welk hij ten eene-
maal aan 't kruis heeft vergooten.

En vervolgens niet alleen van Gode den Vader, maar
om de hoope nog meer te vermeerderen, zoo wenscht Pau-
lus de Romijnen 't hen ook van den Heere J. C.

Paulus wenscht dan in onze opgenomene ~~text~~ woorden aan de
bekeerde Romijnen alle hemelsche genaden, en heiligen vrede,
en dat van Gode, die hun bezonder tot Vader was, en dus 't hun
ligt zou willen geeven, en van den Heere J. C. die 't door
zijn bloed voor hen verdiend had, en vervolgens dat zij
alle reeden hadden om te vertrouwen, dat zij verkrijgen
zouden 't gene hij wenschte, als hij zeide: Gra vobis....

Morale

Als wij nu hieruit ~~'t~~ gezeiden eens eenige bemerkingen
wilden maaken, en aan ons ~~'t zelve~~ toepassen, wat een
groot, en oneindig verschil zouden wij ~~niet~~ bevinden tusschen
de wenschen, en begeertens van veele Xtenen, en tusschen
't wenschen van den Apostel Paulus? jaa wat eene
groote dwaasheid zouden wij ook zelfs ~~niet~~ in veeler wen-
schingen ontmoeten?

(Was 'er iemand die zijne schaapen meer beminde? 't was
de Apostel, en bijgevolg als 't op een wenschen aenkomt
die

die hon zekerlijk dat gewenscht heeft, tw. 't beste, en 't betaemelijkste was, dat een Christenmensch hier moet zoeken, wenschen, en begeeren. En zie wat wenscht Paulus aen zijne lieve Romeynen? Gratia vobis et pax...

Moeten wij dan niet beschaemd staen, als wij zien hoe verkeerd onze meeste wenschen, en begeertens zijn, die wij voor ons, en onze evenaesten dagelijks doen, daer wij 't meest na verlangen, en daer al ons doen, en laeten, het meest op doelt? want wat wenscht men al 't meest zijnen evenaasten? geld en goed, vermaak, en plyzier, kloekte, sterkte, en gezontheid, daer op komt meest uit al ons wenschen en begeeren, zoo voor ons, als voor onzen evennaasten. wijnigen denken'er op de genadige giften en gunsten van Godt, wijnigen die zig laaten gelegen leggen aan dien zoeten vrede, dien de wereld niet geven kan; die dierbaare schatten, daar haakt men wijnig naa, die wenscht men zelden of noit, of voor zig, of voor zijnen evennaasten.

Is dan 't wereldsgoed ons meer in waarde, dan de hemelsche gaaven? Hoord wat Jesus les hier van is: Quaerite primum regnum Dei, et justitiam ejus, et haec oia adjicientur vobis. Is dan 't geld, en goed voor eenen opregten, en verligten zoo veel te agten? Hoord wat er van dien rijken bij Luc. 16. staat: Mortuus e dives et sepultus e in inferno.

En wat is dog de vreugde dezes levens? Hoord Job wat van zulke menschen, die hier maar de vreugde, plyzieren, en vermaken, des levens zoeken: Zij brengen hunne dagen in weelden over, en op een ogenblik daalen zij ten grave, of gelijk de Latijnse vertaaling heeft, op een ogeblik daalen zij ter helle. audi quid Salomon: Risus dolore miscebitur, extrema gaudii luctus occupat. 't is dikwils in éénen ogenblik dat alle wereldsche vreugde in eene eeuwige droefheid veranderd word. En vervolgens hoe dwaas, hoe ijdel is 't dat wij zulks maar wenschen? — Job. 21-13 — Prov. 14-13

Spreken wij van kloekte, en lang leven, gezontheid? 't is waar de gezontheid is niet te verwaarloozen, die is te agten en te waardeeren, want niemand heeft oit zijn eigen vleesch gehaat. Maar egter hoe wijnig is dat tenopzigt van 't eeuwige? hoe bros is de zelve? op een ogenblik word ze verlooren, en komt dikwils noit wederom; een kloekegeluksjongeling rakt de doodsweg, hoe zeer een moeder, een weduwe van Naïm

haaren éénigen lieven Zoone ook beminde, en gezond mogte wenschen, hij wierd méé al weggesleept.

En vervolgens geen van alle deze dingen, maer een Xten eigentlijk wenschen, voor zig, of voor een ander of zoo hij ze wenscht, 't moet minste van zijn wenschen wezen, hij moet 't enkel, en alleen maer wenschen voor zoo veel zulks hem zal zalig wezen.

Conclusie

(3) Daerom dan A. A. Komt, Komt ten laesten op 't regte pad, en toont dat je waere Xtenen zijt, die uwe wenschen, en begeertens weegt met 't gewigt van godts heiligdom. Laet d' eerste, en voornaemste plaets daer van hebben, de genade gunsten van Godt, en zijn heilige vrede. wenschen w' al iets tijdelijks 't moet 't minste, en geringste van ons wenschen wezen, wij moeten, en mogen het alleen maer wenschen voor zoo veel 't zalig is. 't geestelijke, en 't hemelsche moet 't eerste, en voornaemste wezen, dat is 't 't ons hier naer eens zal voor eeuwig gelukkig maken, en ons zal bezorgen, een altoos duerende vrede.

En terwijl het nú dezen dag een voornaemen tijd van wenschen is, zoo wenschen wij U A alte zaemen met den Apostel: Graa vobis..... Dit is mijnen wensch tot u allen, en tot ijder in 't bezonder. Zoo zal 't wezen dat wij door Godt den Vader, en den Heer J. C. hier reeds geleeft hebbende, in zijne genade, en, vrede, ook naemals met den Vader, den Zoon, en h. Geest ons zullen verheugen, en verblijden, niet voor een jaer of jaeren maer voor, alle eeuwigheid. 't geeve ons al te zaemen gunne de Vader, de Zoon, en h. Geest. Amen.

Conc: Des wens ik aan UL: Graa En in't bezonder voor de volgende en aan ider in't bezonder met den Apostel: Graa En in't bezonder voor de volgende jaaren, die God UL zal gelieven te verleenen, zal de genade en vreede van UL beklijven wens ik, jaa bid u allen, dat Gijl: deezen zoo hoogen feestdag van 's Heeren Bebrijdenisse, en 't Octaaf zijner Geboorte beter zult vieren, met den Godsdienst op't nauwkeurigst bij te woonen, en schiet'er dan wat over om komplementen te doen, of t'ontvangen, pas; te meer, dewijl de volgende dagen daar toe béter dienen, dan zulk een hooge feestdag des Heeren, dien men voor en noamiddag met alle godsdienstigheid behoort te vieren, opdat aan ons, en aan anderen, die men een N. J. wil wensen, de Genade en vreede van Gode onzen Vader, en van den Heere J. C. regt beklijven, en eeuwig bijblijve.

Amen